

**Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми,
перспективи розвитку**

Матеріали
I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції
(20-21 квітня 2017 року)

Частина 1

Рада молодих учених
Бердянського державного педагогічного університету

Бердянськ, 2017

*Друкується за рішенням вченої ради
Бердянського державного педагогічного університету
(Протокол № 12 від 27.04.2017 р.)*

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова оргкомітету – Богданов Ігор Тимофійович – ректор Бердянського державного педагогічного університету, доктор педагогічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України.

Співголови:

Ліпич Вікторія Миколаївна - проректор з науково-педагогічної роботи Бердянського державного педагогічного університету, кандидат філологічних наук, доцент;

Сичікова Яна Олександрівна – кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри професійної освіти Бердянського державного педагогічного університету, голова Ради молодих учених.

Члени оргкомітету:

Степанюк Катерина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти Бердянського державного педагогічного університету;

Онищенко Сергій Вікторович – асистент кафедри професійної освіти Бердянського державного педагогічного університету;

Гнатюк Віталій Васильович – кандидат біологічних наук, доцент кафедри основ здоров'я, фізичної реабілітації та екології Бердянського державного педагогічного університету;

Мирошниченко Володимир Олександрович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри правознавства Бердянського державного педагогічного університету;

Сизко Ганна Іванівна - кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри прикладної психології та логопедії Бердянського державного педагогічного університету.

Боговін Ольга Володимирівна - кандидат філологічних наук, доцент Бердянського державного педагогічного університету;

Никишина Тетяна Ігорівна – кандидат філологічних наук, доцент Бердянського державного педагогічного університету;

Каменський Дмитро Васильович – кандидат юридичних наук, доцент Бердянського державного педагогічного університету;

Денисова Анжеліка Сергіївна – провідний фахівець наукового відділу Бердянського державного педагогічного університету.

Н-34 Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи розвитку : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (20-21 квітня 2017 року) : збірник тез. – Бердянськ : БДПУ, 2017. – Ч.1. – 354 с.

До збірника увійшли матеріали I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції “Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи розвитку”. Матеріали збірника будуть корисними для дослідників, науковців, аспірантів, пошукувачів, викладачів, студентів.

За зміст статей і правильність цитування відповідальність несе автор.

© Бердянський державний педагогічний університет, 2017
© Автори статей, 2017

ЗМІСТ
БІОЛОГІЧНІ НАУКИ. ЕКОЛОГІЯ

Антошук Р.Я. Цукровий діабет: епідеміологія захворювання.....	11
Виждова М.О. Поширення, морфологічна мінливість та біотопний розподіл зелених жаб гібридогенного комплексу PELOPHYLAX ESCULENTUS у Черкаській області	12
Гнатюк В.В., Нехайчук І. Чорні радіоактивні піски.....	14
Дзюбенко О. В. Визначення стану атмосферного повітря в місті Переяслав-Хмельницькому методом ліхеноіндикації.....	16
Ковтонюк Ю.П. Розвиваючий метод – крос сенс.....	18
Кожаєва А.С. Пропозиції щодо покращення екологічного стану басейну річки Інгулець на території Криворіжжя.....	19
Кравченко Л.М. Хімічні знання як складова довгострокової фундаментальної компетентності майбутнього фахівця.....	21
Крук Д.О. Органічне землеробство як фактор стійкого розвитку сільських територій.....	22
Куліш І. М. Рух локаворів – шанс для підвищення конкурентоспроможності сільських територій України.....	24
Можаровська А. В. Основні види забруднень гідросфери та джерела їх надходження.....	26
Налапко Є.В. Екологічне значення та біопродуктивність лісових екосистем на прикладі ДП «Остківський лісгосп» Мушнянського та Кам'янського лісництв.....	28
Непша О.В. Природоохоронні території, як фактор збереження і стабільності Бердянської коси.....	30
Новак Я.М., Денисюк Н.В. Особливості поведінки сурікатів (<i>Suricata suricatta</i>) при утриманні в неволі.....	31
Прохорова Л.А., Зав'ялова Т.В., Непша О.В. Неприятливі природні явища, які впливають на екологічний стан ґрунтів Мелітопольського району.....	33
Царук В.В. Стан та перспективи розвитку фермерства в Україні та Рівненській області.....	35
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКА	
Борс В. О. Основні аспекти угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності.....	38
Венжега Р.В. Аналіз сучасного стану функціонування вугледобувних підприємств України.....	39
Вертій А.О. Системний підхід до формування інвестиційної стратегії підприємства.....	41
Волик С.В. Потенційні ризики на ринку дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння.....	43
Ємець О.І., Коржик О.М. Місцевий соціально-економічний розвиток в умовах глобальної економіки.....	45
Кисельова І.О. Захист прав споживачів при купівлі-продажу товарів неналежної якості.....	47
Клеп Є.В. Сталий розвиток як основа стратегічного планування старопромислових міст України.....	49

Корчагіна В.Г. Управлінський облік в системі інформаційного забезпечення підприємства.....	52
Кравченко О.О. Особливості захисту прав інтелектуальної власності.....	53
Кравчук А.О. Проблеми та перспективи антикорупційного законодавства України.....	54
Курбацька Я.М. Managerial aspect of accounting biological assets in livestock farming.....	56
Кутузов М. Р. Аудит як невідемна складова діяльності підприємства	58
Кутузова М.М. Досвід визначення та розв'язання проблем економічної безпеки у США.....	60
Кучер С.Ф. Переформатування теоретичних основ економіки приморського міста.....	61
Кучер С.Ф., Шарик А. С. Дослідження регіональних економічних систем приморських територій.....	63
Кушнір Т. Б. Електронна комерція як новий об'єкт дослідження для економічної науки.....	66
Лесюк А. С. Комплексна оцінка фінансового стану сільськогосподарських підприємств в Україні.....	67
Лінтур І.В. Оцінка фінансової стійкості місцевого бюджету в системі аналізу реформування бюджетної системи.....	70
Лозовий С. В. Залучення іноземних інвестицій в умовах фінансової кризи	72
Марченко О. А. Конкурентноспроможність національного туризму на міжнародному ринку послуг.....	74
Миронова М. І. Оцінка ефективності функціонування економічної системи.....	75
Салига Н. М. Вплив міжнародного туризму на економіку країн північної Африки.....	77
Свергун О.А. Імідж України на міжнародному ринку інвестицій.....	80
Сєчина А.С. Теоретичні засади конкурентоздатності вітчизняних підприємств.....	82
Сидоренко Ю.В., Коновалова К. Стан і тенденції розвитку шерінгової економіки в Україні.....	83
Смольнякова Н.М., Волосов А.М. Інноваційні технології у формуванні конкурентних переваг торгівлі.....	85
Стегней М.І. Адаптація різних форм фінансування сільських територій до сучасних умов господарювання.....	86
Ташлай Ю.П. Вплив безробіття на рівень освіти та злочинності.....	87
Чикина О.Ю. Проблеми та перспективи розвитку дорожньої інфраструктури України.....	89
Ярема Г.С. Загальні положення про договір купівлі – продажу.....	90
Яремко А.О. Застосування інноваційного обладнання та технологій у роздрібній торговельній мережі.....	92
Яценко А.Д. Функціонально-рекреаційне зонування, як основний інструмент управління територією (на прикладі Північно-західного Приазов'я).....	94

Ящук В.І. Проектування автоматизованих інформаційних систем управління готелем.....	96

МЕНЕДЖМЕНТ І МАРКЕТИНГ

Архипова Л.М., Адаменко Я.О. Соціальна складова менеджменту відновлюваних джерел енергії.....	98
Бахшалієва Ш. Б. Перспективи українського інформаційного суспільства в європейській сучасній думці.....	99
Брітченко І.Г., Чернявська Т.А. Геомаркетинг як інструмент самодостатнього розвитку транспортно-комунікативної системи України.....	101
Власенко В.В. Ежегодная оценка персонала как инструмент повышения профессиональной компетентности работников ПАО «Бердянские жатки»	103
Вороніна А. В., Ніколаєва К. М. Формування моделі компетентностей «Інноваційного працівника» металургійного підприємства.....	105
Гурт А. М., Терещенко В. М. Діагностика ймовірності банкрутства машинобудівних підприємств кременчука на прикладі моделі Альтмана.....	107
Гурт А. М., Терещенко В. М. Діагностика фінансового стану в молочній промисловості.....	109
Гурт А. М., Терещенко В. М. Теоретичні аспекти управління господарською діяльністю підприємства.....	111
Гурт А. М., Терещенко В. М. Фінансовий менеджмент як необхідна складова ефективної системи управління підприємством.....	112
Гурт А. М., Терещенко В. М. Особливості успішного розвитку міжнародної компанії APPLE.....	113
Гурт А. М., Терещенко В. М. Особливості ефективного управління прибутком сільськогосподарських підприємств України.....	116
Давидюк Т.В., Полицук О.В. Формирование эффективной системы управления затратами отечественных предприятий.....	118
Деньга Н.М. Результати пілотного дослідження рівня рефлексії, самооцінки та саморозвитку викладачів математичних дисциплін коледжів	120
Задорожнюк Н.О. Значення людського капіталу в управлінні комерційним банком.....	123
Капітанчук Л.А. Торгово-промислова палата України та її діяльність у сфері розв'язання міжнародних спорів.....	125
Khmyzova O., Sklyarova Yu. Public debt management.....	127
Khmyzova O., Chernyakhovskaya K. Detecting economic bubbles.....	128
Луженецька Т. В., Бондарчук Л. В. Мотивація і стимулювання трудової діяльності в управлінні персоналом.....	130
Марченко В.О. Продвижение товара в "Instagram".....	132
Миронов Ю. Б., Свидрук І. І. Особливості просування туристичних веб-сайтів у мережі інтернет.....	133
Науменко Є.Ю., Артеменко Л.П. Формування кадрової політики в стратегії розвитку підприємства.....	136
Нужна Ю. К. Забезпечення ефективної співпраці в рамках міжнародного стратегічного альянсу.....	137

Постернак И. М., Постернак С. А. Метод критического пути комплекса градостроительной энергореконструкции.....	139
Ткачук А.В. Ефективна управлінська команда - запорука успіху організації	142
Черемісіна Т.В., Куранда А.Ю. Проблема лідерства та влади у менеджменті.....	144

ЖУРНАЛІСТИКА

Бабак В. А. Комунікаційні потреби сучасного телеглядача	146
Кондратенко Ю. І. Роль креолізованого тексту в оформленні науково-популярних журналів.....	147
Носко А. М. Авторське редагування у професійній підготовці журналістів	149
Шепєльєва І. А. Журнали для громадських організацій як шлях до розвинутого суспільства.....	150

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІСТОРИЧНИХ НАУК

Кондель В. М., Лобода Д. О., Кусімо А. Т. Дослідження Куренівської трагедії.....	153
Петрович І. В. Інформаційна сфера діяльності державних архівів України	155
Пословська А. В. Торгівля у розвитку економічного комплексу Волині Литовсько-Польського періоду (за даними археологічних джерел).....	157

ПОЛІТОЛОГІЯ

Купчишина Т. В. Соціальна політика в Україні: сучасний стан та перспективи.....	160
Лукач К.В. Політична комунікація в інтернет-медіа України.....	162

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Кужільна А. Б. Актуальні питання сучасного розвитку юридичної науки в Україні.....	164
Матковська І. Д. Сучасна юридична наука: проблеми і пріоритети.....	166
Пономаренко А.А. Експортно-кредитне агентство в системі інституційної підтримки вітчизняних експортерів.....	168
Пономаренко А.А. Природні монополії в Україні: проблеми та їх регулювання.....	170
Харківський В. С. Необхідність викладання правових дисциплін фахівцям медичної галузі у післядипломній освіті.....	171
Чорнобрива О.В. Правова наука в Україні: сьогодення.....	173
Шалабай А. В. Роль потерпілого при звільненні підозрюваного (обвинуваченого) від кримінальної відповідальності.....	175

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Магаліс О. В. Творча діяльність Станіслава Євстигнійовича Павлюченка в контексті стильових засад українського народно-пісенного виконавства.....	178
Мельник І. В. Вплив декоративно-прикладної творчості на формування особистості.....	179
Матковський О. М. Народна музикальна культура як засіб естетичного виховання студентської молоді.....	181
Шалигіна М. Д. Актуальність воєнної тематики в хореографічному мистецтві.....	182

ПСИХОЛОГІЯ

Андріяшина Вікторія. Теоретичний аналіз синдрому емоційного вигорання педагогів.....	185
Антоненко Є. О. Психологічні чинники виникнення та подолання страхів у молодших школярів.....	186
Бакун О.М. Творчі здібності у підлітковому віці.....	187
Бандрівська О.М. Сучасний стан вивчення проблеми дисграфії у дітей молодшого шкільного віку.....	189
Богдан М.С. Татування як прояв порушення цілісності я-образу.....	191
Варбанська Н.Ф. Соціально-психологічні аспекти впливу на людей у процесі спілкування.....	193
Воробйов А. В. Про підготовку майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів емоційного інтелекту.....	196
Горбань Б. Г. Сенситивність шестирічного віку для появи у дітей страхів....	197
Горецька О. В. Особистісні зміни у похилому віці.....	199
Донченко О.С. Засоби арт-терапії в процесі фахової підготовки майбутніх вихователів ДНЗ до творчої професійної діяльності.....	201
Дорошенко М.І. Психологічні дослідження феномену розуміння.....	202
Збаранська К. С. Система занять корекційно - розвивального напрямку для дітей з аутизмом в початковій школі.....	204
Кашкарьова Л.Р. Вікові психологічні особливості підлітків як чинник небезпеки їх залучення до «Груп смерті».....	206
Конюшенко А. В. Запобігання брехні в молодшому шкільному віці.....	208
Корінний С.М. Аналіз проблем соціальної та психолого-педагогічної адаптації першокурсників.....	209
Кулиничева Д.О. Особливості професійного вигорання у педагогів.....	211
Кравець Н.П. Корекція читацької діяльності розумово відсталих підлітків на уроках літератури засобами діалогових технологій.....	213
Кулініч А. О. Розвиток творчої особистості засобами арт-терапії.....	215
Куц В. А. Щодо проблеми сором'язливості майбутніх учителів початкової освіти у навчальній діяльності.....	218
Малихіна О.А. Деякі аспекти застосування психологічних методів у формуванні самоповаги в студентському віці.....	220
Малихіна Т.П. Психологічні умови формування успішної особистості в молодшому шкільному віці.....	222
Музика О.Л. Ціннісне ставлення до здібностей як чинник розвитку обдарованої особистості.....	224
Музика О. О. Педагогічна взаємодія як чинник розвитку внутрішньої мотивації навчально-професійної діяльності студентів.....	225
Насилівська І.В., Тестова І.Ю. Діагностика готовності дитини до школи	227
Николаенко К. С. Психологические особенности общения младших школьников из благополучных и неблагополучных семей.....	229
Петько Л.В. Сучасні студенти та їх підготовка до сімейних стосунків.....	230
Рибалко К.В. Небезпечний вплив комп'ютерних технологій на студентську молодь.....	233
Сафонова В.В. Проблема міжособистісних стосунків в підлітковому віці....	235
Сердюк Н. І. Чинники виникнення антипатії в підлітковому віці.....	236
Сечина І. О. Розвиток дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями.....	238
Сидоренко Ю.В. Психологія підприємництва.....	240
Сизко Г.І. Психологічні аспекти виникнення бар'єрів при взаємодії з дітьми з особливими потребами.....	241

Солоненко Л. В. Психологічні аспекти кар'єрного зростання жінки.....	243
Черкашина Л.А. Психологічні теорії з трудового виховання учнів.....	245
Шакоцько К.Ю. Особливості розвитку самооцінки у молодшому шкільному віці.....	247

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Алексєєва Г.М. Впровадження сучасних інформаційних технологій в професійну підготовку студентів педагогічних вузів.....	249
Ганчев А.В. Розвиток логічного мислення студентів при вивченні дисципліни «Інформатика та КТ».....	251
Іванова О.М. Використання системи MOODLE для підготовки курсових робіт	253
Кисленко Д. П. Сучасні концепції професійної підготовки майбутніх фахівців з охоронної діяльності до використання інформаційних технологій	254
Конон Н. Г. Національна бібліографічна інформація як ефективний засіб документної комунікації.....	255
Кравцова Т.В. Використання мультимедійних технологій на уроках «Природознавства» в початкових класах.....	258
Кононюк А. В., Крук М.М. Автоматизація створення сучасних карт.....	259
Кравченко Н.В., Димова І. А. Проектування організаційно-інформаційної підтримки наукової та міжнародної діяльності ВНЗ.....	261
Кравченко Н.В., Узяков О. М. Проектування організаційно-інформаційної підтримки навчально-виховної діяльності ВНЗ.....	262
Крат О.Ф. Організація самостійної роботи студентів при змішаному навчанні засобами системи MOODLE.....	264
Максимчук К. Ю. Новітні інформаційні технології у сфері використання інформації аудіовізуальних документів.....	265
Малихін В.А. Питання забезпечення безпеки інформаційних систем в освітньому середовищі.....	267
Москов В. А. Ефективність формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю з використанням комп'ютерних технологій	269
Надкернична А.С. Використання Web-квестів із метою активізації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів.....	271
Олексенко Є.А. Захист документів і товарів з використанням електронного цифрового підпису.....	273
Рудько О. М. Інтернет-ресурси як засіб підвищення якості освітнього процесу.....	274
Салікова К.П. Популярні складові Microsoft Office.....	276
Хрептик О.В. Роль і значення інтернету в сучасному туристичному бізнесі	278

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Белошاپка В. Я., Моисеенко А. С. Стеклование Ni как перколяционный переход на множестве локально-упорядоченных кластеров переохлажденного расплава.....	280
Зикова К.М. Значення гравітаційної сталої у формуванні наукового світогляду учнів.....	283
Косошов І.Г. Навчальний експеримент як засіб практико-орієнтованого навчання фізики.....	283
Красножон О. Б. Чисельні методи розв'язання диференціальних рівнянь в комп'ютерних програмних середовищах.....	285
Лазаренко А.С., Зеленський О.А. Радіоактивні розпади ядер зі збудженого енергетичного стану.....	286
Лазаренко А.С., Темірханов С.С. Визначення радіусів атомних ядер за відмінністю питомої енергії зв'язку нейтронів і протонів.....	287
Сватюк Д.Р. Експеримент впливу поверхневих дислокацій і термічного	

відпалу на закономірності дислокаційного свічення кристалів кремнію.....	288
ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ	
Дерев'янюк Р.М. Особливості методології оцінки рівня фізичної підготовки учнів 9-х класів на уроках фізичної культури з волейболу.....	290
Єфімова А.І. Моніторинг мотиваційних чинників вибору спеціальності студентами факультету фізичного виховання.....	292
Кравченко Ю.В. Понятійний апарат формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до педагогічної взаємодії у фізкультурно-оздоровчій діяльності.....	295
Котова О.В., Сем'янов О.В. Професійна підготовка фахівців з фізичної культури із використанням інформаційних технологій.....	297
Літус І.Р. Засоби корекції постави підлітків 15-17 років вправами силової спрямованості.....	299
Літус Р.І. Засоби та методи розвитку силових здібностей у юнаків старшого шкільного віку.....	301
Мерзликін А.Є., Непша О.В., Жгір А.С. Особливості розвитку загальної витривалості легкоатлетів.....	303
Некрасов Г.Г. Оптимізація рівня фізичної підготовки студентів засобами міні-футболу.....	305
Непша О.В., Суханова Г.П. Значення фізичної культури для студентів, що займаються у спеціальних медичних групах.....	307
Непша О.В., Ушаков В.С. Фізична культура як середовище виховання школярів.....	309
Петров Р.Р. Особливості оцінки рівня фізичного розвитку та силової підготовленості учнів 15-16 років у процесі фізичного виховання.....	310
Самойленко В.Л. Методичні особливості проведення уроків фізичної культури в старших класах з використанням комп'ютерних технологій.....	312
Соколюк О. В. Формування фізкультурної компетентності у майбутніх фахівців за допомогою компетентнісного підходу.....	314
Хіврич І.І. Використання сучасних фітнес-програм і технологій у фізичному вихованні студентів СМГ.....	315
Черненко В.В. Визначення системи методів оцінки рівня фізичної підготовки учнів 9-х класів на уроках фізичної культури з баскетболу та волейболу.....	316
Вертипорох О. О. Оздоровчий фітнес, як засіб фізичної реабілітації жінок 1 зрілого віку з надмірною масою тіла.....	318
Дорошенко А.В. Визначення рівня розвитку гнучкості спортсменів 9 років секції баскетболу.....	320
ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ	
Вавринів О.С. Професійно важливі якості майбутніх рятувальників ДСНС України.....	322
Древаль Ю.Д., Сичікова Я.О. Профілактичні заходи у сфері охорони праці: міжнародно-правовий аспект.....	324
ТЕХНІЧНІ НАУКИ	
Бондаренко В. І. Методологічні засади формування професійного іміджу майбутніх учителів технологій у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу.....	328
Вамболь С.О., Сичікова Я. О. Елементи системи управління екологічною безпекою сонячної енергетики.....	330
Васильченко А.В. Оцінка огнестійкості большепролетных изгибаемых строительных конструкций.....	332

Єрохіна Ю.А., Коротун А.В., Тітов І.М. Оцінка кількості метану у вироблених просторах шахт у випадку обводнених та сухих оточуючих вугільних пластів.....	335
Кондратенко О.М. Проблеми забезпечення виконання норм екологічної безпеки дизелів автотранспортних засобів.....	337
Маєвська О.М. Формування художньо-практичної компетентності в учнів 5-7 класів засобами писанкарства.....	339
Рибалко Є.В. Розвиток виноградарства та виноробства Бердянська у першій чверті ХХ століття.....	340
Савченко А.В. Новые технологии охлаждения резервуаров с углеводородами от теплового воздействия пожара.....	342
Шумілова Е.Д., Суворов А.О. Дослідження основних технічних показників промислових роботів, які використовуються в навчальному процесі.....	344
НАНОТЕХНОЛОГІЇ	
Вамболь В. В., Сичікова Я. О. Шляхи забезпечення екологічної безпеки продуктів нанотехнологій протягом життєвого циклу.....	347
Онищенко С.В. Історія розвитку нанотехнологій.....	350
Твердохліб М. М. Розробка магнітного сорбенту на основі полімерної смоли та магнетиту.....	352

УДК 616.379-008.64

Р.Я. Антощук,
здобувач

(Тернопільський державний медичний університет ім. І.Я. Горбачевського)

ЦУКРОВИЙ ДІАБЕТ: ЕПІДЕМІОЛОГІЯ ЗАХВОРЮВАННЯ

Епідеміологічний метод є головним і при вивченні захворюваності населення на цукровий діабет, закономірностей виникнення і розвитку захворювання, його ускладнень, організації медичної допомоги хворим.

При вивченні епідеміології цукрового діабету користуємося загальноприйнятими термінами: захворюваність і поширеність. Під захворюваністю розуміють сукупність нових, уперше виявлених у даному році хворих на цукровий діабет, які раніше не перебували на обліку. Показник захворюваності свідчить про реальну картину виникнення і динаміку захворюваності на цукровий діабет, про ефективність заходів, спрямованих на своєчасне виявлення хворих. Під поширеністю розуміють сукупність усіх уперше виявлених у даному році і зареєстрованих раніше хворих на цукровий діабет, які перебували на обліку. Зростання показників поширеності не означає негативних зрушень у стані здоров'я населення. Це може свідчити про досягнення медичної науки і практики у своєчасному виявленні та лікуванні хворих, що продовжує тривалість їхнього життя, та, у свою чергу, призводить до збільшення кількості хворих, які перебувають на диспансерному обліку. За допомогою показника поширеності можна реально планувати забезпечення хворих цукрознижувальними препаратами, розробляти заходи щодо профілактики ускладнень цукрового діабету [1,с.75]. .

Дослідниками встановлена висока частота випадків ЦД серед осіб з різними факторами ризику. Це особи з артеріальною гіпертензією, ожирінням, ішемічною хворобою серця, атеросклерозом, хворобами печінки та підшлункової залози, у жінок з обтяженим акушерським анамнезом (пологи крупним плодом, пізній токсикоз вагітних, перинатальна смертність тощо), з діабетом у сімейному анамнезі. До причин, що сприяють зростанню захворюваності на діабет, відносять: подовження середньої тривалості життя людей; збільшення в структурі населення осіб із спадковою схильністю до ЦД; інтенсифікацію темпів життя; погіршення екологічної і соціальної ситуації; характер харчування населення, який у поєднанні з гіподинамією призводить до зростання кількості осіб з ожирінням; підвищення частоти хронічних серцево-судинних захворювань (гіпертонічна хвороба, атеросклероз, ішемічна хвороба серця); поліпшення виявлення хвороби. Як зазначалося, при ЦД спостерігається низка ускладнень з боку різних органів і систем, які нерідко призводять до тимчасової та стійкої втрати працездатності хворих [2,с.44].

Таким чином, ЦД є поширеним ендокринним захворюванням, викликає часті ураження різних органів і систем. Призупинення епідемії цукрового діабету, який є серйозною небезпекою для економічного та соціального благополуччя нашої країни, можливе за умови створення і реалізації Державної цільової соціальної програми «Цукровий діабет до 2018 року» розробленої у відповідності до нової Європейської політики «Здоров'я 2020».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балаболкин М.И. Диабетология. [Текст]/М.И.Балаболкин- М.: Медицина, 2000.- С.75 с.

2. Дедов И.И. Сахарный диабет. [Текст] / И.И.Дедов, М.В. Шестакова - М.: Универсум паблицинг, 2003.- С.44 .

УДК 597.8

М.О. Виждова,
магістр

(Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького)

**ПОШИРЕННЯ, МОРФОЛОГІЧНА МІНЛИВІСТЬ ТА БІОТОПНИЙ
РОЗПОДІЛ ЗЕЛЕНИХ ЖАБ ГІБРИДОГЕННОГО КОМПЛЕКСУ
PELOPHYLAX ESCULENTUS У ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Почавши з середини 40-х років ХХ ст. чимало праць із вивчення безхвостих амфібій присвячені проблемі діагностики таксонів та мінливості їхніх представників. Питання, що виникали при цьому, зазвичай були пов'язані з тим, які з зовнішньоморфологічних ознак можуть бути узяті як для діагностики, так і для розв'язання проблем систематики безхвостих амфібій. Сучасній біології стали відомі природні біосистеми, зокрема група зелених жаб, *Pelophylax esculentus complex*[1].

Гібридогенний комплекс середньоевропейських зелених жаб, *Pelophylax esculentus complex*, складається зі ставкової жаби, *Pelophylax lessonae* (Camerano, 1882), озерної жаби *Pelophylax ridibundus* (Pallas, 1771) та їхніх гібридів. Для цих гібридів застосовується назва, яка є подібною до видової – *Pelophylax esculentus* (Linnaeus, 1758)[2].

Матеріал для дослідження відбирався в польових умовах протягом 2014 – 2016 рр. На основі морфологічної ідентифікації було встановлено різноманітність видового складу гібридогенного комплексу *Pelophylax esculentus* на трьох контрольних точках в межах Черкаської області: в межах річки Дніпра присутні всі три види, що зустрічались приблизно в рівних співвідношеннях: відповідно *P. ridibundus*– 38%, *P. lessonae*– 33%, *P. esculentus* – 29%; на річці Рось домінантним видом виступала жаба озерна (55%), а субдомінантним - ставкова (40%), доля їстівних становила – 5%; на річці Вільшанка найбільш численним видом виявилась жаба озерна (89%), а відсоток їстівних становив – 11%.

Результат аналізу морфометричних даних показав, що фонове забарвлення у озерної жаби *Pelophylax ridibundus* достатньо варіативне і в межах Черкаської області зустрічаються жаби із забарвленням від світло-зеленого до темно-коричневого. Виходячи із результатів дослідження, у популяціях даного виду домінують жаби із зеленим та зелено-коричневим забарвленням тіла (табл.1.1) Серед зелено-коричневих жаб більше половини коричневих особин із зеленою мордою. Ставкові жаби *Pelophylax lessonae* частіше всього забарвленні в яскраво-зелений колір і тільки 18% особин мають зелено-коричнєве забарвлення. Гібриди *Pelophylax esculentus* характеризуються проміжним забарвленням, хоча і більш схожим на загальний фон забарвлення ставкової жаби. Виходячи з цього, гібриди *Pelophylax esculentus* мають проміжний тип забарвлення без різкого домінування кольору, що характерно для їх батьків. По даній ознаці у представників даного комплексу повного домінування не спостерігається. Наявна тільки тенденція до неповного домінування зеленого фону над коричневим.

Частота варіантів забарвлення фону тіла у різних видів комплексу зелених жаб, %

Форма	Фонове забарвлення тіла		
	Зелене	Зелено-коричневе	Коричневе
PR	43,7±1,7	47,1±1,6	9,2±3,7
PL	82,1±3,2	17,9±7,6	-
PE	67±1,8	23±3,3	11±5,2

Встановлено, що близько 80% *P. ridibundus* мають дорзальну смугу. Але при цьому у більшій частині озерних жаб (біля 4/5 з числа смугастих) спостерігається відхилення у її будові (неоднакова ширина, хвилясті краї, неоднорідна за будовою). Третина особин мають зигзагоподібну або асиметричну смугу. Відсоток смугастих особин ставкових жаб складає 96%, що достовірно вище ($t=2.49$; $p<0.05$), чим серед озерних жаб. У більшій частині жаб дорзальна смуга не доходить до кінця морди (табл. 1.2). Серед гібридів смуга зустрічалась у всіх особин без виключення.

Таблиця 1.2

Частота варіантів особин з дорзальною смугою у жаб різних видів гібридогенного комплексу, %

Форма	Без смуги	Зі смугою		
		всього	добре виражена	зигзагоподібна
<i>Pelophylax ridibundus</i>	17,5±4,3	82,5±2,5	53,5±2,36	29±3,29
<i>Pelophylax lessonae</i>	4±2,4	96±4,8	80±2,34	16±5,9
<i>Pelophylax esculentus</i>	-	100	69,6±2,88	30,4±4,45

Фенотипічний показник забарвлення горла і черева також можна використовувати під час визначення виду. У *Pelophylax ridibundus* черево і горло мають темне забарвлення, мармурове, а для *Pelophylax lessonae* і *Pelophylax esculentus* характерним є відсутність забарвлення на горлі й череві. Проте неможливо стверджувати, що існує певна залежність між забарвленням горла та черева і належністю до певного виду. Темне та світле забарвлення трапляються і в жаби озерної, і в жаби ставкової (таблиця 1.3).

Таблиця кількісного співвідношення темного й світлого забарвлення горла і черева, особин жаби озерної, ставкової та їстівної

Назва виду	Темне черево, % (n)	Світле черево, % (n)	Темне горло, % (n)	Світле горло, % (n)
PR	33,3(29)	33,3(29)	34,5(30)	29,9(26)
PL	4,5(2)	18,2(8)	4,5(2)	18,2(8)
PE	12,5(3)	12,5(3)	16,7(4)	8,3(2)

Забарвлення горла і черева пов'язане з біотопом, у якому проживає жаба. Водойми, що розташовані на річці Рось були більш відкритими, без вираженого рослинного покриву. У зелених жаб з водойми на річці Рось переважає світле забарвлення горла і черева. Місце існування жаб з річки Вільшанки характеризуються антропогенним навантаженням та заростями камішущу, рогозуї очерету. У зв'язку з цим для жаб даного біотопу характерне темне (мармурове) забарвлення горла та черева.

Отримані дані свідчать про можливість використання поліморфізму популяції зелених жаб у біоіндикаційних дослідженнях стану водойм із різним ступенем антропогенного навантаження. Цим можна пояснити великий відсоток наявних особин з темним черевом та горлом на водоймах річки Вільшанка.

Література

1. Кравченко М.О. Екологічна стійкість популяційних систем гібридогенного комплексу зелених жаб (*Pelophylax esculentus* complex : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. біол. наук: спец. 03.00.16 «Екологія» / М.О. Кравченко. – Дніпропетр. нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2013. – 20 с.
2. Писанець, Є. М. Земноводні України / Є. М. Писанець. – К.: Видавництво Раєвського, 2007. – 192 с.

УДК 551.521.2, 620.9 (477)

Гнатюк В.В., к. біол. н., доцент (БДПУ)
Нехайчук І., студ. 3 курсу ФДССО (БДПУ)

ЧОРНІ РАДІОАКТИВНІ ПІСКИ

Актуальність. На людство постійно діє природний радіаційний фон, який формується з космічної радіації та випромінювань радіоактивних речовин, що містяться в земній корі. Сумарна річна доза природного опромінення дорівнює 0.70 – 2.0 мкЗв/год або 70 – 200 мкР/год і не становить особливої загрози для здоров'я людини.

Небезпека радіаційного випромінювання виникає під час опромінь у набагато більших дозах. Подібні ситуації мають місце у випадку аварій на ядерних установках (ЧАЕС, 1986, ФАЕС, 2011), коли відбувається забруднення води, ґрунту, повітря радіоактивними ізотопами, внаслідок ядерних вибухів під час випробувань ядерної зброї чи завдання ядерного удару на кшталт трагедії у Хіросімі та Нагасакі.

Мета дослідження. Проаналізувати структуру моноцитних пісків, їх вплив на організм людини, місце знаходження найбільших родовищ моноцитного піску в світі та Україні.

Сутність дослідження. Як указано на сайті Міністерства екології та природних ресурсів України, екологічні показники є основним інструментом для проведення оцінки стану навколишнього середовища в країнах Східної Європи тощо,

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

та можуть не тільки відображати основні тенденції, але й сприяти аналізу причин і наслідків екологічної обстановки, що склалася. Також дозволяють спостерігати за ходом здійснення та ефективністю екологічної політики в країнах.

Актуальність дослідження зумовлена збільшенням кількості монацитового піску (чорного піску) із вмістом радіоактивних елементів (кіновар, торій, важкі лантаноїди, ксенотим YPO_4 , уран, торіаніт ThO_2 з U), що значно підвищує радіоактивний фон узбережжя.

Оскільки гама і альфа випромінювання є досить шкідливими для здоров'я людини у підвищених концентраціях, то відпочивати на узбережжі буде у певній мірі ризиковано і кількість відпочиваючих може значно зменшитися, що здатне спричинити значний економічний занепад у інфраструктурі міста Бердянськ, яке є передусім курортним.

Радіоактивні піски виявлені на узбережжях морів та океанів Індії, Бразилії, Шрі-Ланки, Росії. В Україні вони зустрічаються на Азовському та Чорному морях. Зовні це проявляється наявністю на піщаних пляжах плям та смуг чорного кольору, що відрізняються від забруднень і нанесень водоростей характерним металічним відблиском.

Чорні радіоактивні піски містять мінерал монацит — безводний фосфат елементів церієвої групи, головним чином церію і лантану (Ce, La) PO_4 , які заміщаються торієм. Також в монациті виявлено понад 50 різних мінералів, багато рідкоземельних елементів тощо, а розсипи «чорних пісків», що знаходяться на суші, як правило, не вносять істотної зміни в радіаційний стан, що склався на певній території, якщо їх фракція не є концентрованою. Так, наприклад, родовища монациту, котрі знаходяться у прибережній смузі Азовського моря (в основному в межах Донецької області), створюють ряд проблем, особливо з настанням курортного сезону. Річ у тому, що в результаті морського припливу за осінньо-весняний період на узбережжі в результаті природної флотації накопичується значна кількість «чорного піску» з істотним вмістом торію-232 (до 15-20 тис. Бк/кг і вище), який створює на локальних ділянках рівні гамма-випромінювання понад 3.0 мкЗв/год або 300 мкР/год. Природно, відпочивати на таких ділянках у певній мірі ризиковано, тому щорічно проводиться збір цього піску, встановлюються застережні знаки, закриваються окремі ділянки узбережжя тощо.

За основною версією причиною, що сприяє винесенню та появі «чорного піску» на узбережжі, окрім руйнування та вимивання кристалічних відслонень на дні моря, можливо, є той факт, що у фарватері Маріупольського морського порту постійно працюють земснаряди з розчищення судноплавного каналу, хоча офіційна влада це заперечує.

У Бердянську та Бердянському районі найбільша кількість монацитових пісків знаходиться вздовж узбережжя Азовського моря. У період з 2012 – 2017рр. були проведені дослідження радіаційного фону узбережжя і було виявлено, що на певних ділянках радіаційних фон монацитових пісків перевищує допустиму позначку в кілька разів. Так, при допустимо безпечній дозі іонізуючого випромінювання, що складає 0.30 мкЗв/год, були виявлені локальні ділянки з рівнем до 9.0 мкЗв/год і площею від 1-го до 3-х м². Найбільша фракція вмісту намитих радіоактивних пісків спостерігається з боку проходження течії у східно-південному регіоні узбережжя Азовського моря, від заповідної території «Заплави р. Берди» до оголовку Бердянської коси. Слід зауважити, що у місцях розташування рекреаційних об'єктів рівень іонізуючого випромінювання сягав 0.12 - 0.22 мкЗв/год, що дорівнює природному фону в межах території України. Така розбіжність може пояснюватися не тільки певною похибкою вимірювання (було враховано при складанні таблиць), а й нерівномірністю близькістю проходження течії моря, що стимулює винос чорних

навивів та постійного перемішування піску під час прогулянок чи діяльност на місцях рекреаційних об'єктів рибалок, туристів та місцевого населення.

Основні висновки. Отже, паралельно зі збільшенням кількості монацитових пісків зростає і рівень радіаційного фону Азовського узбережжя, що не приховує у собі високу небезпеку, допоки не потрапить у повітряні шляхи чи шлунково-кишковий тракт у високій концентрації згідно з нормами радіаційної безпеки України (НРБУ-97). За міжнародними дослідженнями, сумарна доза в 1000 мЗв (1 зіверт) може стати причиною розвитку невиліковного ракового захворювання через багато років в 5 випадках зі 100. По узбережжю Азовського моря у межах м. Бердянська та Бердянського району сумарна доза не перевищує 9.0 мкЗв/год (мікро Зівертів на годину). Тобто за екологічними нормами це є перевищення, а за санітарними – у межах норми, бо не чинить суттєвого впливу на організм людини. Тому доцільним є продовження досліджень даної проблеми та проведення екологічного моніторингу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурлаков Е. Б. Сверхмалые дозы большая загадка природы. Малым дозам необходимо больше внимания / Е. Б. Бурлаков // Экология и жизнь. – 2000. – №2. – С. 38–42.
2. Плохих Г. П. Радиация, малые дозы. Как защитить здоровье / Г. П. Плохих. – Челябинск, – 2000. – 80 с.
3. Норми радіаційної безпеки України (НРБУ–97). – К. : МОЗУ, 1997. – 127с.

УДК 546.217 (477.41)

О. В. Дзюбенко,
кандидат біологічних наук
(Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди)

ВИЗНАЧЕННЯ СТАНУ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ В МІСТІ ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКОМУ МЕТОДОМ ЛІХЕНОІНДИКАЦІЇ

Зростання антропогенного пресингу в міських екосистемах супроводжується техногенним забрудненням навколишнього середовища, негативний вплив якого відбивається на рослинному та ґрунтовому покриві й здоров'ї людей. На сьогодні основними чинниками антропогенної деградації міських екосистем є автотранспорт.

Одним з показників забруднення атмосфери газами і пилом є скупчення важких металів у ґрунтах і рослинах. При вивченні екологічного стану рослинного покриву в межах міста досить перспективний ліхеноіндикаційний метод, при якому біоіндикаторами забруднення природного середовища є лишайники [1].

Мета роботи – визначити за допомогою лишайників стан атмосферного повітря у приземному шарі атмосфери.

Для зручності проведення дослідження всім дослідним ділянкам було присвоєно номер, так досліджувана ділянка біля школи № 7 в подальшому (ділянка 1), лівий берег річки Альта (ділянка 2), вул. Б. Хмельницького (біля магазину Каштан) (ділянка 3), вул. Б. Хмельницького (біля автостанції) (ділянка 4), університетське містечко (ділянка 5), правий беріг річки Трубіж (ділянка 6), музей Т. Г. Шевченка (ділянка 7), парк центральна площа міста (ділянка 8), вул. Б. Хмельницького (біля школи № 2) (ділянка 9), проспект Червоноармійців (парк Слави) (ділянка 10).

Було встановлено що максимальна частота зустрічаємості спостерігається у накипних лишайників на дослідній ділянці № 3 та складає 70%, мінімальний

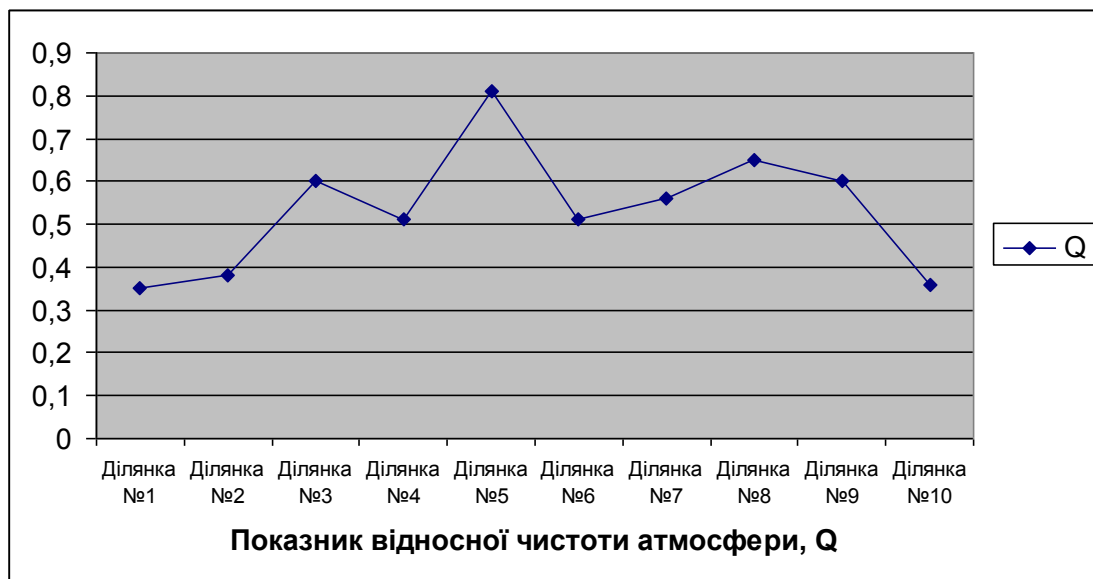
**І Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

частота складає 10% на досліджених ділянках №8, 9. 100% зустрічаємості припадає на листові форми на ділянках № 2, 5, 6, 7, 9, 10, при цьому мінімальний відсоток – 30 спостерігається на вул. Б. Хмельницького (біля магазину Каштан). Щодо куцистих лишайників то їх частота зустрічаємості є досить мізерною так є ділянки де вони взагалі відсутні це ділянки №1, 2, 10 хоча 70 % зареєстровано на ділянці №5.

При визначенні ступеня покриття площі рамки лишайників було відмічено що найбільший середній відсоток припадає на листові форми та складає 59,1 на вул. Б. Хмельницького (біля школи № 2). На досліджених ділянках № 1, 2, 10 середній ступінь покриття рамки для куцистих форм взагалі відсутнє. Середнє значення ступеня покриття – 2 % зареєстровано на вул. Б. Хмельницького (біля школи № 2), парк центральної площі міста. Максимально середнє значення покриття у 21% спостерігається на деревах з лівого берега річки Альта.

Дано оцінку частоти зустрічальності лишайників та ступень їхнього покриття на досліджених ділянках. Так максимальний бал 5 мають листові форми, які дуже часто зустрічаються на досліджуваній ділянці біля школи № 7. Ступінь покриття деревини листових форм середній що відповідає – 3 балам. Єдентична ситуація спостерігається на лівому березі річки Альта (ділянка 2), університетське містечко (ділянка 5), правий беріг річки Трубіж (ділянка 6), музей Т. Г. Шевченка (ділянка 7), парк центральна площа міста (ділянка 8), вул. Б. Хмельницького (біля школи № 2) (ділянка 9).

На ділянках що розташовані на вул. Б. Хмельницького (біля магазину Каштан) та (біля автостанції), фіксувалась максимальна частота зустрічаємості накипних форм, що відповідає оцінці у 5 балів та належить до форм що дуже часто спостерігається. Ступінь покриття – середній, що відповідає – 3 балам даного виду.

Рис. 1. Забруднення атмосферного повітря за результатами ліхеноіндикації

Визначивши показник відносної чистоти атмосфери для всіх досліджених ділянок, було встановлено, що атмосферне повітря на досліджуваній території біля школи № 7 (ділянка 1), лівому березі річки Альта (ділянка 2) та на проспекті Червоноармійців (парк Слави) (ділянка 10) мають досить сильне забруднення атмосфери (рис. 1). Середнє забруднення атмосфери спостерігається на ділянках які розміщені на вулиці Богдана Хмельницького (біля магазину Каштан, школи № 2, автостанції) (ділянки №3, 4, 9), правому березі річки Трубіж (ділянка 6) та біля музею Т. Г. Шевченка (ділянка 7). Незначне забруднення атмосфери фіксується лише на одній дослідній ділянці – парк центральної площі міста (ділянка 8). Застосовуючи метод ліхеноіндикації було визначено лише одну дослідну ділянку на

якій відсутнє забруднення атмосферного повітря, це ділянка №5 – університетське містечко.

В результаті проведення ліхеноіндикаційної оцінки стану атмосферного повітря визначено, що метод ліхенологічних карт досить чітко відображає стан приземного шару повітря, дозволяє спостерігати за його змінами.

Найбільш чутливими до дії полютантів є лишайники кушуватої форми, що пов'язано із найбільшою по відношенню до маси площею талому. Після кушуватої за мірою збільшення стійкості до забруднення йдуть листяні форми. Найбільш стійкими прийнято вважати накипні лишайники, талом яких занурений в субстрат або має вигляд слабкої, ледь помітної шкірки [2].

Отже, в результаті виконаного дослідження на території м. Переяслав-Хмельницького, можна зробити такі висновки, що найчистішою, згідно з отриманими результатами, являється територія університетського містечка – відсоткова частка забруднення території менше 1%, три ділянки мають досить сильне забруднення. На жодній з досліджених ділянок не зафіксовано «лишайникової пустелі», що відповідає сильному забрудненню. В подальшому планується поетапне дослідження епіфітної ліхенофлори урбоєкосистеми міста Переяслав-Хмельницького з метою розкриття впливу міського середовища на лишайники; складання ліхеноіндикаційних карт міської території з метою виявлення районів з найбільшим антропогенним забрудненням атмосферного середовища, що і є несприятливими в екологічному плані.

Список літератури

1. Біоіндикація. Методичні рекомендації до виконання лабораторних робіт студентами напряму підготовки 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» / А. І. Горова, А. В. Павличенко, О. О. Борисовська. – Д.: Національний гірничий університет, 2014. – 76 с.
2. Желновач Г. М. Оцінка якості та підвищення екологічної безпеки придорожного простору автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата технічних наук: спец. 21.06.01 «Екологічна безпека» / Г. М. Желновач. – Х., 2012. – 20 с

УДК 371.315

Ю.П.Ковтонюк,
студентка III курсу

(Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)

РОЗВИВАЮЧИЙ МЕТОД – КРОССЕНС

Ми живемо у XXI столітті і з кожним днем бачимо різні зміни у суспільстві. Педагогіка теж не стоїть на місці: розробляються нові методи, прийоми та принципи навчання.

Слово "кроссенс" означає "перетин смислів". Цей метод розроблений Сергієм Федіним і Володимиром Бусленко. Метод кроссенс, вперше опублікований в 2002 році в журналі «Наука і життя». Зовні він виглядає як стандартне поле з дев'яти квадратиків, в яких поміщені зображення.

Дев'ять зображень розставлені таким чином, щоб кожна картинка мала зв'язок з попередньою та наступною, а центральна об'єднувала за змістом відразу декілька. Для того, щоб легше було створити кроссенс, зручно спочатку кожен квадрат заповнити словом чи словосполученням із вибраної теми, а потім замінити його асоціативною картинкою.

Кроссенс це певна загадка, ребус, головоломка, кросворд. Застосування кроссенса можливе вчителем початкових класів на різних етапах уроку: під час

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

перевірки домашнього завдання; формулювання теми і мети уроку; вивчення нового матеріалу; закріплення й узагальненні вивченого матеріалу; підбиття підсумків роботи на уроці; як творче домашнє завдання [1].

Створення головоломки учнями сприяє: розвиткові логічного, образного і асоціативного мислення, уяви; прояву нестандартного мислення та креативності; розвитку можливості самовираження.

Під час розгадування кроссенса розвиваються комунікативні вміння й підвищується ерудиція дитини; вдосконалюються навички роботи з інформацією; підвищується допитливість і мотивація до вивчення предмету[1].

Для того, щоб застосування кроссенса було ефективним, зокрема щоб охопити весь необхідний обсяг матеріалу й майстерно його продемонструвати, педагог повинен:

1. дати завдання учням для попередньої підготовки: прочитати, продумати, виконати самостійні підготовчі завдання;
2. підібрати для уроку такий матеріал, який би давав учням «ключ» до освоєння теми;
3. дати учням більше часу на роздуми над завданням, щоб вони сприйняли його серйозно, а не механічно виконали;
4. на одному занятті можна використовувати одну (максимум — дві) вправи;
5. дуже важливо провести спокійне глибоке обговорення за підсумками завдання та акцентувати увагу й на іншому матеріалі теми, прямо не порушеному в кроссенсі [2].

Отже, кроссенс – головоломка нового покоління, яка є прекрасним засобом розвитку логічного й творчого мислення учнів.

Література

1.Мананникова Л. Г. Применение метода «кроссенс» на уроках биологии [Текст] / Л. Г. Мананникова, Е. В. Овчинникова, О. С. Люц // Приоритетные направления развития науки и образования : материалы X Междунар. науч.–практ. конф. (Чебоксары, 16 окт. 2016 г.) / редкол.: О. Н. Широков [и др.]. — Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2016. — № 3 (10). — С. 54–58.

2.Платов В.Я. Деловые игры: разработка, организация и проведение: учебник / В.Я. Платов. - М.: Профиздат, 1991. - 192 с.

УДК 502.211(477.63)(282.247.3)

А.С. Кожаєва,
студентка I курсу природничо-географічного факультету
(МДПУ ім. Б. Хмельницького)

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ БАСЕЙНУ РІЧКИ ІНГУЛЕЦЬ НА ТЕРИТОРІЇ КРИВОРІЗЬЖЯ

На теперішній екологічний стан р. Інгулець впливає ряд чинників. Серед яких слід особливо відзначити ряд небезпечних антропогенних забруднювачів: комунальне господарство, чорна металургія, сільське господарство. Дані підприємства підвищують процеси дисбалансу у самоочищенні річки, які проявляються у замуленні, занесенні, ерозії річкових схилів на водозборі.

З метою покращення екологічного стану р. Інгулець автор пропонує заходи по відновленню екологічної рівноваги басейну річки:

- зниження наявності біогенних речовин, пестицидів, іонів водних металів [2, с. 152];

- удосконалення системи моніторингу та контролю водного басейну;
- збір компетентної інформації щодо реальних забруднювачів басейну р. Інгулець;
- використання кварталних новітніх методів контролю по дослідженню екологічного стану водного басейну річки, особливо у районах постійної дії металургійних комбінатів (півдНГЗК, півнНГЗК тощо);
- використання водних ресурсів лише в якості технічних вод;
- перехід промислових підприємств до оборотної і повторно використовуваної води, з метою зменшення часткових скидів у водойму;
- облік і аналіз біогенно-токсичного та антропогенного навантаження;
- регулювання стану та очищення берегових смуг технічними засобами;
- обробка статистичної інформації з метою її оприлюднення в засобах масової інформації та в мережі Інтернет;
- порушення питання з присвоєнням окремим територіям р. Інгулець стану природо-заповідного фонду;
- виділення обласних інвестицій на реалізацію комплексу заходів по екологічному оздоровленню р. Інгулець;
- інтенсивне застосування методів очищення стічних вод, а саме:
  - фізична очистка, що полягає у використанні механічних пристроїв, сучасного фільтраційного устаткування;
  - метод ультрафільтрації, тобто розчинення більшості шкідливих домішок;
  - метод гіперфільтрації;
  - хімічні методи утилізації нерозчинних сполук;
  - методи біотестування, що передбачають розмноження організмів-індикаторів в межах басейну р. Інгулець.
  - перехід до сучасних методів сорбції, абсорбції, коагуляції, іонного обміну тощо.
- актуалізація питань збереження малих річок на регіональному рівні;
- введення рішучих заходів по введенню штрафних санкцій за порушення екологічного балансу водної геосистеми та нераціональне використання ресурсного потенціалу р. Інгулець;
- будівництво очисних споруд не лише в межах розвитку індустріальних центрів, але і в місцях утилізації шкідливих відходів;
- спосіб додаткової очистки спеціальними водяними фільтрами з додатковою промивкою через грауваки;
- організація заходів щодо розробки стаціонарних контрольних точок створу на визначення наявності шкідливих елементів та виявлення їх міграційних особливостей [1, с. 25-30];
- введення в дію розробки програми з екологічного оздоровлення басейну р. Інгулець по підтриманню її гідробіологічного балансу;
- поширення інформації щодо екологічного стану басейну;
- розробка факультативних занять та спецкурсів з метою введення у варіативну частину навчального процесу в загальноосвітніх школах;
- розробка адаптивної моделі по підвищенню якості поверхневих вод в межах басейну р. Інгулець на достроковий період.

Список використаної літератури

1. Кожаєва А.С. Сучасний стан річки Інгулець та фактори впливу на її екологічний потенціал в межах Криворізького регіону./Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди / Гуманітарний простір науки: досвід і перспективи. 27 лютого 2017 р., С. 25-30.

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

2. В.К. Хільчевський, Гідрохімічний режим та якість води Інгульця в умовах техногенезу: Монографія – К.: Ніка-центр, 2012. – С.152. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?I21DBN=VFEIR&P21DBN=VFEIR&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&2_S21P03=A=&2_S21STR=%D0%A5%D0%86%D0%9B%D0%AC%D0%A7%D0%95%D0%92%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%98%D0%99%20%D0%92.%20%D0%9A. (Дата звернення – 26.02.2017).

УДК 54

Л.М. Кравченко,
к.х.н., с.н.с. (БДПУ)

**ХІМІЧНІ ЗНАННЯ ЯК СКЛАДОВА ДОВГОСТРОКОВОЇ
ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ**

Підвищення якості освіти, її відповідності вимогам сучасних цивілізаційних змін має спиратись на довгострокові фундаментальні компетентності й на спеціальні компетентності короткотривалої актуальності. Людина початку XXI ст. не має права називатися освіченою, якщо не має уявлень про будову й основні закономірності розвитку Всесвіту, про принципи дії електронного обладнання, основні властивості матеріалів, якими користується на кожному році, про основні біологічні, фізичні, хімічні та інші закономірності. Ці знання не менш важливі для формування особистості, ніж знання творів Гомера, Шевченка, історії й теорії мистецтв, етикету.

Хімічні знання є інструментарієм для якісного і кількісного визначення природничо-технологічних факторів, аналізу їхнього впливу на екологічний стан довкілля та економіку суспільства. Це наука, без якої не може обійтись жоден хімік, фізик, технолог, економіст, медик, педагог і журналіст. Хімія дає змогу кожній освіченій людині зрозуміти реальний світ матеріальних перетворень і енергетичних процесів у навколишньому середовищі, живих організмах і виробничих технологіях. Щоб прийняти правильні рішення відносно напрямку розвитку промисловості, сільського господарства, конкретного регіону чи окремого підприємства, безпечності тих чи інших матеріалів, ліків, гігієнічних засобів, не тільки спеціалісти-хіміки мають володіти певним рівнем хімічних, екологічних і економічних знань. Розуміння суті взаємодій між хімічними системами, можливість управління та контроль їх стає усе більше необхідною умовою успішності та безпечності як у професійній діяльності будь-якого фахівця, так і у повсякденному житті звичайної людини.

Значний гуманітарний потенціал мають математичні, природничі та технічні дисципліни. Саме ці науки формують особливий спосіб мислення - критично-аналітичну раціональність. Він надзвичайно важливий для світоглядних орієнтацій сучасної людини, оскільки привчає людей до консенсусу, пошуку нестандартних розв'язків, до відносності систем відліку. Обмеження шару критичного типу раціональності мислення неминуче веде до сплесків у суспільстві містики, до домінування міфологічної свідомості, появи масових психозів, деінтелектуалізації суспільства і його лідерів, втрати духовності й смислу життя.

Олюднення природничо-математичного знання полягає в тому, щоб не зводити його до голих наукових фактів, а розглядати їх вплив на розвиток цивілізації, у тому числі й вирішення її гуманітарних проблем.

Розумінню гуманітарних аспектів хімічних наук значною мірою сприяє відображення у їх змісті естетичного начала. Мають бути коректно використані всі можливості для розкриття перед студентами справжньої краси дослідів, що

приводили до суттєвих наукових відкриттів, витонченості обґрунтувань хімічних закономірностей, заворожуючої уяву простоти симетрії фундаментального закону природи. Хімічні знання мають бути спроектовані на людину і формувати у студентів комплекс знань з проблем розвитку науки, техніки, матеріалознавства, взаємовідносин людини з природним середовищем, сприяти адаптації молодих людей до сучасних умов життя.

Професійні якості майбутнього фахівця, його інтелектуальна сфера можуть бути сформованими і розвиватися в подальшому лише на основі добре організованої та методично забезпеченої фундаментальної освіти, складовою якої є курс загальної хімії.

УДК 349.42

Д.О. Крук

(ВСП «Рівненський коледж» НУБіП України)

ОРГАНІЧНЕ ЗЕМЛЕРОБСТВО ЯК ФАКТОР СТІЙКОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Одним із найбільш ефективних засобів запровадження та реалізації принципу екологізації аграрного виробництва в Україні вбачається органічне сільське господарство. Органічне сільське господарство розглядається сьогодні у всьому світі як новітня методика аграрного господарювання, як засіб підтримки економічної, соціальної та екологічної сфер життєдіяльності людини і суспільства. Нині спостерігається загальносвітова тенденція до зростання попиту на якісні та безпечні продукти харчування, особливої популярності у цьому сенсі набувають так звані органічні продукти [3, с. 102]. Так, за період із 1985 по 2015 року кількість органічних господарств у країнах ЄС зростає з 6058 до більше ніж 240000 тисяч, а площа земель органічного землеробства – зі 172 тис. га до 9,5 млн га, що становить 5,4 % земель сільськогосподарського призначення [6].

Органічне сільське господарство, як зазначає Міжнародна федерація органічного сільськогосподарського руху (IFOAM) – це виробнича система, яка підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем і людей. Вона залежить від екологічних процесів, характерних для місцевих умов, уникаючи використання невідновлюваних ресурсів. А органічне землеробство – це об'єднання всіх сільськогосподарських систем, які підтримують екологічно-, соціально- та економічно доцільне виробництво сільськогосподарської продукції [2, с.33].

Основними елементами органічного землеробства є: заборона або суттєве обмеження використання мінеральних добрив і пестицидів; підтримка родючості ґрунтів за рахунок внесення органічних добрив (гною, сидератів, рослинних решток, іншої органіки)[4, с.152].

Засновником концепції органічного землеробства вважають японського філософа Мокіші Окада (1882–1955 рр. (землеробство без добрив). Вагомий внесок у її розвиток зробив також німецький вчений Рудольф Штейнер (1924 р. – біодинамічне землеробство), українські вчені І. Овсінський, А. Подолінський, Т. Мальцев, Ф. Моргун та М. Шикіла.

Згідно із Законом України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» передбачається [5]: використання добрив мікробіологічного, рослинного чи тваринного походження, які розщеплюються біологічно, використання лише сертифікованого насіння та посадкового матеріалу.

Формування економічного механізму в органічному виробництві здійснюється на двох рівнях: на першому рівні (державному) – Міністерством аграрної політики та

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

продовольства України, на другому (виконавчому) – виробниками продукції, переробними підприємствами, компаніями трейдерами та самими споживачами.

Україна за своїми природно-кліматичним та ґрунтовим потенціалом має унікальну можливість зайняти одне з провідних місць серед виробників органічної продукції. Як зазначає міністр аграрної політики та продовольства в Україні для органічного землеробства придатно більше 6 млн га земель.

За інформацією профільного міністерства, в Україні станом на 01.01.2016 працює 16 сертифікаційних компаній нерезидентів, які здійснюють сертифікацію сільськогосподарського виробництва за правилами органічного виробництва [2].

За даними Федерації органічного руху України, площа сертифікованих сільськогосподарських угідь в Україні, задіяних під вирощування різноманітної органічної продукції, становила у 2015 році 410,6 тис. га, що становить близько 1% від загальних площ сільгоспугідь. Україна займає двадцяте місце серед світових країн лідерів органічного руху та перше місце в східноєвропейському регіоні щодо сертифікованої площі органічної ріллі, спеціалізуючись переважно на виробництві зернових, зернобобових та олійних культур. У 2015 році в Україні нараховувалося 210 сертифікованих органічних господарств, середній розмір яких становив близько 2 тис. га. Більшість українських органічних господарств розташовані в Одеській, Херсонській, Київській, Полтавській, Вінницькій, Закарпатській, Львівській, областях [2].

За оцінками Федерації органічного руху України, внутрішній споживчий ринок органічних продуктів в Україні за останнє десятиліття зріс більше, ніж у 40 разів і становив у 2015 році 17 млн євро, що становить приблизно 0,4 євро на одного жителя України [2].

Незважаючи на існуючий прогрес у розвитку органічного виробництва в Україні, експерти відмічають низку факторів, які гальмують реалізацію масштабного потенціалу України у цьому сегменті аграрного сектору [2]. Це, передусім, недосконалість діючого нормативного-правового регулювання для органічного виробництва; відсутність ефективної системи державного нагляду (контролю) з боку держави за виробництвом та якістю продукції, що спричиняє недобросовісну конкуренцію серед виробників, роздрібних продавців та призводить до шахрайства (псевдоорганічні продукти) на внутрішньому та міжнародних ринках.

Отже, для активізації експортного потенціалу і розв'язання екологічних проблем землеробства в Україні доцільно: розвивати законодавчу базу; забезпечити державну підтримку господарств у перехідний період та в ході проведення сертифікації на відповідність органічному виробництву; створити інфраструктуру ринку органічних продуктів [4].

Література

1. Бородачева Н.В. Органическое производство в Украине / Н.В. Бородачева // Агроперспектива. – 2004. – № 12. – С. 54–56.
2. Вдовичекно А. В. Формування зовнішньоекономічного потенціалу ринку органічної продукції / А. В. Вдовичекно, Н. Я. Бунзяк, Д. Д. Сухаревська // Агросвіт, 2016. – № 22. – С.32-37
3. Кравець Н.В. Правові аспекти органічного сільського господарства як засобу реалізації принципу екологізації аграрного виробництва / Н.В. Кравець // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2014. – Вип. 197. – Ч. 1. – С. 102-109
4. Кузьменко О. Б. Органічне землеробство як фактор євроінтеграції України / О. Б. Кузьменко // Вісник Полтавської державної аграрної академії, 2013. – № 3. – С.151-155

5. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини: Закон України від 03 вересня 2013 року № 425 VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/425_18

6. FIBL and IFOAM. The World of Organic Agriculture Statistics and Emerging Trends 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [orgprints.org /22349/7/fibl-ifoam-2013-regions-2011.pdf](http://orgprints.org/22349/7/fibl-ifoam-2013-regions-2011.pdf).

УДК 332.1:338.439.52:339.137.2:330.341.1

І. М. Куліш,

к.держ.упр., с.н.с.

(ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України»)

РУХ ЛОКАВОРІВ – ШАНС ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

На тлі глобальних тенденцій боротьби за екологію, дуже популярним трендом в США, Канаді та багатьох країнах Європи став рух локаворів (locavore) (від англ. local – місцевий, локальний), суть якого полягає у споживанні продуктів вирощених на максимально близькій відстані від споживача. Відповідно, локавор – це особа, яка свідомо обирає продукти харчування вироблені у місцевості її проживання і які не транспортувались на далекі відстані.

Термін «локавор» ввела у обіг Дж. Прентіс (Jessica Prentice) під час Днів охорони навколишнього середовища у Сан-Франциско у 2005 р. Про популярність цього визначення свідчить те, що у 2007 р. воно стало «словом року» американського словника видавництва Oxford University Press [1].

Модель споживання локальної їжі є альтернативою глобальній моделі постачання продовольства, у якій продукти харчування часто переміщуються на великі відстані перш, ніж доходять до споживача. Локальна мережа продуктів харчування передбачає налагодження відносин між виробниками, дистриб'юторами, роздрібними торговцями і споживачами у певному місці, де вони працюють разом, щоб підвищити продовольчу безпеку і забезпечити економічну, екологічну і соціальну стійкість суспільства [2, р. 48].

Локаворство має багато позитивних особливостей: уся сільськогосподарська продукція, що її споживають та пропагують локавори, відповідає встановленим санітарно-гігієнічним нормам – це її перша і головна засада для споживача, інтереси якого є первинними, окрім того, усе більша частка такої продукції отримує сертифікат органічної. По-друге, у часи тотального засилля недостовірної реклами, люди бажають бачити процес виробництва на власні очі, тому кількість контактів, нав'язаних між городянами-споживачами і селянами-виробниками та угод на закупівлю фермерської продукції щороку збільшується (йдеться саме про місцеву продукцію). З другого аспекту впливає третій – зростає затребуваність продукції місцевого виробника, адже на використанні у технологічному процесі виробництва останньої вже спеціалізуються мережі кафе і ресторанів в усьому світі, найбільша їх кількість зосереджена у США, Канаді та Західній Європі. По-четверте, в населення виховується культура здорового харчування, адже жителі провідних країн світу приділяють посилену увагу до якості продуктів [3, с. 118].

Одним зі спірних у локаворстві стало питання, яку саме їжу можна вважати місцевою, адже існує багато різних розумінь локального. Основоположники руху, наприклад, наполягають на пропозиції приймати за основу радіус не більше 100 миль.

У США з цього приводу відбулись чисельні дебати у конгресі, після яких був законодавчо затверджений спеціальний норматив, згідно з яким локальною продукція вважається, якщо вона:

- транспортується на відстань не більшу, ніж 400 миль;
- вироблена у межах штату [4, р. 246].

На сьогодні локаворство стало настільки популярним, що починає «обростати» специфічною термінологією, наприклад, запропоновано ряд дефініцій, серед яких: «продовольча миля» (food mile) (не прижився у зв'язку з відсутністю змістового наповнення); «продовольчий басейн» (foodshed) – по аналогії із водяним басейном річки, до якого входять усі території, на яких відбувається стік вод, це географічний регіон, де виробляється їжа для певної групи населення, здійснюється рух основних харчових потоків: від території, де їжа виробляється – до того місця, де вона споживається та інші [5, р. 26]. Слід зауважити, що вираз «продовольчий басейн» був запропонований В. Хедденом (Walter P. Hedden) ще у 1929 р., однак тоді не отримав підтримки і був згаданий А. Гетзом (Arthur Getz) значно пізніше – у 1991 р. в контексті поширення ідей пермакультури. Можливо, що й інші терміни зі сфери локаворства, які нині не прижились з часом стануть затребуваними.

У зв'язку із стрімкою появою прихильників локаворства, пріоритетом для багатьох держав стало сприяння створенню маленьких фермерських ринків, які торгують свіжою продукцією, оскільки лише вони здатні максимально задовольнити потреби споживачів у свіжій продукції місцевого виробництва.

Відбувається поступовий відхід від крупних агрохолдингів. Наприклад, у США попит на фермерську продукцію перевищує пропозицію, тому за останні 15 років кількість фермерських ринків подвоїлась і становить понад 5 тис. Британські економісти лондонського фонду New Economics Foundation підраховали, що 1 фунт, витрачений на місцеві продукти, приносить економіці регіону 1,76 фунтів прибутку, тоді як на привозні – лише 36 пенсів [6, с. 37].

Рух локаворів вирішує відразу кілька проблем, адже забезпечує споживачів якісними продуктами харчування та максимально сприяє розвитку невеликих фермерських господарств, фермерських ринків та забезпечує розвиток локальних сільських територій.

На жаль, Україна в силу ряду чинників відстає у сфері культури виробництва продуктів харчування від провідних країн світу. На сьогодні основною проблемою вітчизняних індивідуальних господарств є реалізація виробленої продукції, яка, хоч є якісною, не має товарного вигляду через відсутність хімічної обробки для тривалого зберігання, котрій піддається більшість імпортних фруктів та овочів. Тренд локаворства шириться світом і можна очікувати, що з часом дійде до нашої країни. Налагодження прямих контактів між міськими споживачами та сільськими виробниками дасть можливість дрібним виробникам реалізовувати свою продукцію за справедливими цінами та вирішить ще низьку проблем села, що дасть великий шанс для розвитку сільських територій та підвищення їх конкурентоспроможності, а споживачів забезпечить свіжою і якісною сільськогосподарською продукцією.

Література

1. The Local Foods Wheel [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.locavores.com>.
2. Dunnea J. B. What does 'local' mean in the grocery store? Multiplicity in food retailers' perspectives on sourcing and marketing local foods / J. B. Dunnea, K. J. Chambersa, K. J. Giombolinia and others // Renewable Agriculture and Food Systems. – Vol. 26. – Iss. 01. – 2011. – PP. 46-59.

3. Куліш І. М. Вплив новітніх тенденцій виробництва і споживання продуктів харчування на конкурентні переваги сільських територій / Інна Михайлівна Куліш // Регіональна економіка. – № 2. – 2016. – СС. 112-120.
4. H. R. 2419 «Food, Conservation, and Energy Act of 2008» // Bill Text Versions 110th Congress (2007-2008). – 628 p.
5. Feagan R. The place of food: mapping out the 'local' in local food systems / Robert Feagan // Progress in Human Geography. – № 31(1). – 2007. – pp. 23-42.
6. Трибушная Е. Правила локаворов / Е. Трибушная // Кореспондент : Еженедельник. - Киев : ООО КП "Друк". – №15. – 2013. – СС. 36-38.

УДК: 502.51(282)(477)

А. В. Можаровська

(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ОСНОВНІ ВИДИ ЗАБРУДНЕНЬ ГІДРОСФЕРИ ТА ДЖЕРЕЛА ЇХ НАДХОДЖЕННЯ

Упродовж свого існування людство використовує воду річок, озер і підземних джерел не тільки для водопостачання, але й для скидання в них забруднених речовин. До початку ХХ ст. це не викликало особливої стурбованості. Сонячна радіація, кисень, фізичні та хімічні процеси, живі організми забезпечували самоочищення водних об'єктів. Ще 50-70 років тому забрудненні води міських поселень не рідко скидалися без очищення в річки. Через 15-20 км. вони самоочищувалися до такого рівня, що їх знову забирали на водопостачання інших міст. На даному етапі розвитку водні екосистеми піддаються хімічному, фізичному та біологічному забрудненню.

Хімічне забруднення — зміна природних хімічних властивостей води <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%B4%D0%B0> з а рахунок збільшення вмісту в ній шкідливих домішок як неорганічної (мінеральні солі, кислоти, лути, глинисті частинки), так і органічної природи (нафта, нафтопродукти <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%84%D1%82%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%BA%D1%82%D0%B8>, органічні залишки, поверхнево-активні речовини, пестициди) [4].

Особливе місце серед забруднювачів води посідають синтетичні миючі засоби. Ці речовини надзвичайно стійкі, зберігаються у воді роками. Більшість із них містить фосфор, що сприяє бурхливому розмноженню у воді синьо-зелених водоростей і "цвітінню" водойм, яке супроводжується різким зниженням у воді вмісту кисню, "заморами риби", загибеллю інших водних тварин.

Основними забруднювачами води є хімічні, нафтопереробні й целюлозопаперові заводи, великі тваринницькі комплекси, гірничорудна промисловість [6].

Відомі випадки горіння річки, причиною якого було її забруднення відходами нафтопереробки, а нерідко і самою нафтою. Особливої шкоди водоймам завдають нафта й нафтопродукти, які утворюють на поверхні плівку, що перешкоджає газообмінові між водою і атмосферою і знижує вміст кисню у воді; 1 т нафти здатна розпливтися на 12 км² поверхні води. Осідаючи на дно, згустки мазуту вбивають донні мікроорганізми, що беруть участь у самоочищенні води [7].

Значний обсяг органічних речовин, більшість з яких не властива природним водам, скидається в ріки разом із промисловими і побутовими стоками. Особливо відчутне забруднення у водоймах з уповільненим плином чи непротічних

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

(водоймищ, озер) річок. Органічні відходи можуть стати середовищем для патогенних організмів [1].

Основними джерелами забруднення і засмічення водоймищ є недостатньо очищені стічні води промислових і комунальних підприємств, великих тваринницьких комплексів, відходи виробництва при розробці рудних копалин; води шахт, рудників, обробці і сплаві лісоматеріалів; скидання водного і залізничного транспорту.

Основними неорганічними (мінеральними) забруднювачами прісних і морських вод є різноманітні хімічні сполуки, токсичні для мешканців водного середовища. Це сполуки миш'яку, свинцю, кадмію, ртуті, хрому, міді, фтору. Більшість з них потрапляє у воду в результаті людської діяльності. Важкі метали поглинаються фітопланктоном, а потім передаються по харчовому ланцюзі більш високоорганізованим організмам [4].

Фізичне забруднення – характеризується потраплянням у воду різних механічних домішок (радіація, шум, вібрація, теплова енергетика).

Протягом еволюції біосфери на життєві процеси постійно діють іонізуючі випромінювання. Гідробіоти також зазнають впливу іонізуючих випромінювань. Основними джерелами радіоактивного забруднення навколишнього середовища в Україні є: індукування хімічних елементів космічним випромінюванням; ядерні вибухи; теплові енергетичні станції; промислові комплекси з повним ядерним паливним циклом, атомна промисловість; неконтрольоване використання радіонуклідомісних сировинних матеріалів [2].

Характеризується спусканням у водойми підігрітих вод від ТЕС, АЕС та інших енергетичних об'єктів. Тепла вода змінює термічний і біологічний режим водойм і шкідливо впливає на їхніх мешканців. Як показали дослідження гідробіологів, вода підігріта до температури 26-30 °С, діє на риб та інших гідробонтів пригнічуючи. А якщо температура води піднімається до 36 градусів, то риба гине [6].

Механічне забруднення – це засмічення довкілля твердими часточками різного розміру та предметами, які справляють негативний механічний вплив на середовище і на мешканців (пластмасові вироби, скло, цегла та ін. ні матеріали). Воно виникає як у результаті промислової діяльності, так і споживання.

Механічне забруднення виникає внаслідок збільшення у воді нерозчинних домішок – піску, глини, мулу за рахунок змиву дощовими водами з розораних ділянок (полів), надходження суспензій з діючих підприємств гірничодобувної промисловості, пилу, що переноситься вітром у суху погоду тощо [7].

Біологічне забруднення – полягає у надходженні до водойм із стічними водами різних видів мікроорганізмів, рослин і тварин (віруси, бактерії, грибки, черви), яких раніше тут не було. Багато з них є хвороботворними для людей, тварин і рослин. Наслідками забруднення є хвороби, які викликані бактеріями та грибами [3].

Серед біологічних забруднювачів перше місце посідають комунально-побутові стоки (особливо, якщо вони не очищені або очищені недостатньо), а також стоки цукрових заводів, м'ясокомбінатів, підприємств з обробки шкір, деревообробних комбінатів [1].

Бактеріальне забруднення виражається в появі у воді патогенних бактерій, вірусів (до 700 видів), найпростіших, грибів та ін. Цей вид забруднень носить тимчасовий характер. Забруднення відбувається за рахунок потрапляння комунально-побутових стічних вод у великих кількостях, які надходять з житлових і громадських будівель, пралень, їдалень, лікарень і т.д [5].

Отже, основними забруднювачами гідросфери є: комунальні підприємства, м'ясокомбінати, деревообробні комбінати, цукрові заводи, ТЕС, АЕС, сільське господарство, ферми, діяльність людини та інше.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білявський Г. О. Основи загальної екології / Г. О. Білявський., 2006.
2. Брегадзе Ю. И. Прикладная метрология ионизирующих излучений/ Ю. И. Брегадзе, Э. К. Степанов. – Москва: Энергоатомиздат, 1990. – 264 с.
3. Васюкова Г. Т. Екологія / Г. Т. Васюкова, О. І. Грошева. – Київ: Кондор, 2009. – 524 с.
4. Джигирей В. С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища / В. С. Джигирей. – Київ: Знання, 2006. – 319 с.
5. Новиков Ю. В. Екологія, навколишнє середовище й людина / Ю. В. Новиков. – Москва, 1998.
6. Федоренко О. І. Основи екології / О. І. Федоренко, О. І. Бондар, А. В. Кудін. – Київ: Знання, 2006. – 543 с.
7. Хімко Р. В. Малі річки – дослідження, охорона, відновлення / Р. В. Хімко, О. І. Мережко, Р. В. Бабко. – К.: Інститут екології, 2003. – 378 с.

УДК: 504.122(477.81)

Налапко Євгенія

(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»)

**ЕКОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ТА БІОПРОДУКТИВНІСТЬ ЛІСОВИХ
ЕКОСИСТЕМ НА ПРИКЛАДІ ДП «ОСТКІВСЬКИЙ ЛІСГОСП»
МУШНЯНСЬКОГО ТА КАМ'ЯНСЬКОГО ЛІСНИЦТВ**

Ліс – це особливий тип рослинності на земній суші, який складається із сукупності дерев, кущів, трав'яної (мохи, лишайники) рослинності, а також тварин, мікроорганізмів, що біологічно пов'язані між собою і впливають один на одного та на середовище, що їх оточує. Ліс – важлива частина біосфери, елемент географічного ландшафту.

Лісові ресурси посідають одне з чільних місць в ресурсній базі економіки України. Як джерело виробничого постачання, лісові ресурси відіграють важливу роль у розвитку всього національного господарського комплексу України. Україна належить до лісодефіцитних держав, що пояснює відсутність значних запасів лісових ресурсів, які виступають основою для розвитку лісопромислового комплексу, однак вона має значні корисні натуральні якості своїх лісових ресурсів (водоохоронні, захисні, кліматичнорегулятивні, санаторно-гігієнічні, оздоровчі) [1].

Об'єктами дослідження були зміни лісових екосистем на прикладі ДП «Остківський лісгосп», Мушнянського та Кам'янського лісництв. Для об'єктивної оцінки стану лісів ДП «Остківський лісгосп» та Мушнянського та Кам'янського лісництв, було опрацьовано статистичні дані. В ході дослідження було проаналізовано групи поділ лісів за категоріями, переважаючих лісотвірних порід (рис. 1.), вікову структуру дерев, як відбувалася зміна лісонасаджень, протягом 2005 – 2015 років ДП «Остківський лісгосп», а також порівняно стан засадженості лісів на території Мушнянського і Кам'янського лісництв, які належать до ДП «Остківський лісгосп», знаходяться на території Рокитнівського району, Рівненської області.

Охарактеризовано поділ лісів на категорії і встановлено, що найбільша площа припадає на експлуатаційні ліси – 89,7 %, ліси природоохоронного, наукового, історично-культурного призначення становлять – 6,4 %, найменшу площу займають ліси, які мають захисне призначення – 3,9 %.

На території ДП «Остківський лісгосп», з 1999 – 2009 років максимальна кількість лісотвірних порід дерев – 21,5 тис. га припадає на хвойні (рис. 1.) (сосна Банка, сосна кримська, сосна звичайна, ялина європейська) – 1999 рік, 23,5 тис. га –

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

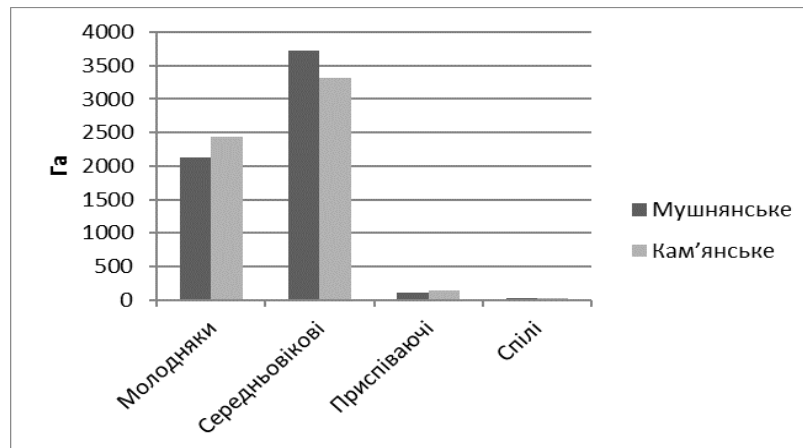
2009 році. Протягом 1999 – 2009 років – кількість м'яколистяних порід дерев, а саме: осики, вільхи чорної, тополі канадської, груші звичайної – значно не змінювались та складає 6,3 тис. га.

Рис. 1. Групи лісотвірних порід у ДП «Остківський лісгосп»

Щодо твердолистяних порід, а саме: дуба звичайного, граба звичайного, ясена звичайного, то на їх долю припадає 2,3 тис. га протягом періода дослідження. При аналізі груп лісотвірних порід дерев, протягом 1999 – 2009 років відмічається значне переважання хвойних порід дерев – 63 %, при цьому на м'яколистяні та твердолистяні припадає 26 % та 11 %, відповідно.

Вікова структура лісів Рівненщини нерівномірно та істотно порушена. Аналіз вікової структури декількох головних лісотвірних порід Остківського лісгоспу, відповідно до статистичних даних обміну лісового фонду у 1999 – 2009 роках (сосна звичайна, дуб звичайний, осика та тополя канадська), за участю яких формується переважна більшість насаджень лісостану, дає змогу визначити, що домінуючими за віковою структурою є середньовікові деревостани – 1300 га в 2009 році та 1000 га – 1999 році [2].

Рис. 2. Динаміка вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок за групами віку в ДП «Остківський лісгосп»

Молодняки займають 1000 га та 800 га в 1999 та в 2009 роках, відповідно вкритої лісом площі, а саме 790 га та 570 га в 1999 та в 2009 роках відповідно, площі займають пристигаючі дерева. Незначні площі, як в 1999 році так і в 2009 році вкритої лісом площі становлять стиглі деревостани за участю згаданих вище деревних порід 200 га та 300 га, відповідно.

В ході дослідження було проаналізовано основні планові засадження на території ДП «Остківський лісгосп», мінімальна кількість засаджень – 140 га спостерігається в 2005 році, при цьому в 2006 році спостерігається різке збільшення, майже на 160 га лісонасаджень [2]. З 2008 по 2015 рік відбувається значне

коливання лісонасаджених площ на рівні від 240 га до 290 га. Максимальні площі заліснення зафіксовані у 2006 – 2007 роках та складала в середньому 300 га.

Проаналізовано площі засаджень території Мушнянського та Кам'янського лісництв протягом 2005 – 2015 років [2]. Максимальна площа засаджень відбувалась у 2006 році та складала 74 га – в Кам'янському лісництві, при цьому мінімальне значення, 22 га засаджених площ за період дослідження було в 2011 році. В Мушнянському лісництві мінімальна площа лісових засаджень – 17 га – була в 2005 році та різке збільшення спостерігаємо в 2006 році, що складає 54 га [2]. В Кам'янському лісництві, порівняно з Мушнянським, щороку збільшується динаміка насаджень дерев. Це свідчить про те, що заготівля деревної сировини в даному господарстві є досить великою.

Отже, на території ДП «Оstkівський лісгосп» переважаючими є хвойні породи дерев, вікова структура деревних порід є порушеною, переважають середньовікові дерева. Порівнявши площі засаджень протягом десяти років, потрібно зазначити, що протягом даних років відбуваються значні коливання лісових насаджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Беренич А. В. Сучасний стан та використання лісових ресурсів України / А. В. Беренич, Т. О. Фастівець. – 2013.
2. Миропольський Л. І. Історія Ostківського лісгоспу / Л. І. Миропольський – Рівне: ПП ДМ, 2008. – 315 с.

УДК 520.02:502.13(210.3)(262.54)

О.В. Непша, старший викладач
(Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького)

ПРИРОДООХОРОННІ ТЕРИТОРІЇ, ЯК ФАКТОР ЗБЕРЕЖЕННЯ І СТАБІЛЬНОСТІ БЕРДЯНСЬКОЇ КОСИ

Бердянська коса відноситься до найбільших кіс північного узбережжя Азовського моря - довжина 23 км, при ширині від 60 метрів у середній її частині до 2 кілометрів в кінці. Площа 7 км². Умовно її ділять на три геоморфологічні ділянки - Ближня, Середня і Дальня.

Сучасна екологічна ситуація на Бердянській косі дуже гостра, бо вона майже повністю забудована - в основному будівлями курортно-рекреаційного призначення. Тому в кінці минулого століття виникла нагальна потреба в охороні найбільш цінних територій коси. Відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд» (1992), до природоохоронних територій відносять ділянки суші і водойми, природні комплекси та об'єкти, які мають особливу цінність.

Історія заповідання на косі починається з пам'ятки природи місцевого значення «Острів Великий Дзендзик», яка заповідана в 1984 році, на площі 15 га. та «Острів Малий Дзендзик з архіпелагом Астапиха», заповідана в 1984 році, на площі 36 га., що розташовані в Бердянській затоці [1,2].

На північно-східній околиці м. Бердянська знаходяться ботанічні пам'ятки природи місцевого значення «Дальні Макорти» створена в 1984, площею 5 га., «Ближні Макорти» створена в 1984 році, площею 5 га., а також ландшафтний заказник місцевого значення «Оголовок Бердянської коси», заповіданий в 1998 році на площі 221 га [1]. В 2010 році територія заказника «Оголовок Бердянської коси» площею 5 га увійшла до Приазовського національного природного парку [4].

10 грудня 1994 року № 750/94 Указом Президента України за № 750/94 «Про створення заказників загальнодержавного значення» було створено ландшафтний

заказник загальнодержавного значення «Заплава р. Берда» площею 1416,9 га [3]. Заказник територіально займає північно-східну частину Бердянської коси, де, не зважаючи на селітебну забудову, збереглися зберігся природний лиманно-озерний ландшафт з типовою лучно-галофітною і переважно одно-болотною рослинністю та багатою орнітофауною. В 2010 році територія заказника увійшла до Приазовського національного природного парку [4].

Таким чином, в межах Бердянської коси створено 6 об'єктів природно-заповідного фонду України загальною площею 1698,9 га. У зв'язку з сучасним інтенсивним господарським освоєнням коси природоохоронні території набувають надзвичайного значення і виступають як стабілізуючий фактор у збереженні не тільки наземного біорізноманіття і екосистем, але і тіла самої коси.

Література

1. Леоненко В.Б., Стеценко М.П., Возний Ю.М. Атлас об'єктів природно-заповідного фонду України –К.:Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2003. – 119 с.
2. Тищенко О.В. Рослинність приморських кіс північного узбережжя Азовського моря. - Київ: Фітосоціоцентр, 2006. –156 с.
3. Указ Президента України від 10.12. 1994 р, №750/94 [електронний ресурс]: режим доступу: [http://www. search.ligazakon.ua/l_ doc2.nsf/link1/](http://www.search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/).
4. Указ Президента України від 10.02.2010 р, №154/2010 «Про створення Приазовського національного природного парку» [електронний ресурс]: режим доступу: [http://www. zakon.rada.gov.ua/laws/show/154/2010](http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/154/2010).

УДК 599. 742. 5: 159. 9. 019. 4.

Я.М Новак, Н.В. Денисюк

(Рівненський державний гуманітарний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ СУРІКАТІВ (SURICATA SURICATTA) ПРИ УТРИМАННІ В НЕВОЛІ

Згідно Закону України "Про захист тварин від жорстокого поводження", утримання диких тварин у неволі допускається, якщо створені умови, що відповідають їх біологічним, видовим та індивідуальним особливостям та створені найбільш наближені умови до природного середовища тварин. Проте в реальних умовах при утриманні тварин в неволі у них спостерігаються відмінності від поведінки диких тварин. Тому дослідження поведінки тварин у неволі та її зміни у зв'язку з умовами утримання набуває особливої актуальності.

З метою дослідження поведінки сурікатів при утриманні в неволі нами здійснювалось спостереження в Рівненському зоопарку, де утримувалось 8 особин різного віку. Найстарший із них, - Нельсон, прожив 17 років і перебував у зоопарку довше за інших сурікатів, що дає змогу адекватно судити про поведінку цих тварин в неволі у різні вікові періоди. Також серед тварин знаходились s6915 (2013 р. народження) та s6878 2012 р. народження, передані до даного зоопарку з Варшави у 2013 р.

Територіальна та соціальна поведінка. В природних умовах сурікати поширені в пустелі Калахара у Південній Африці і живуть у норах, які риють у землі. Це суспільні тварини. В колонії може бути до 30 тварин, які живуть разом в одній норі. Таким чином, кожна тварина не копає собі окрему нору, а використовує нору іншої сурікати, або іншої тварини, розширюючи її. Проворні сурікати залишаються завжди поруч з норою і можуть швидко зникнути в ній у випадку небезпеки [2, 40]. В

умовах зоопарку ці особливості поведінки та схильність до риття зберігаються, проте можливість для цього є лише у літніх відкритих вольєрах, а у хатках для зимівлі підлога покрита дерев'яними дошками. Частота риття нірок зменшується і тварини частіше знаходяться на поверхні. Значно обмежується територія пересування у порівнянні з природним середовищем.

У дикій природі у сурікатів є чітке розділення обов'язків. В той час, як частина групи зайнята пошуком їжі, інші стоять вертикально на караулі. Вони попереджують про небезпеку іншими гавкаючими і стрекотливими криками [2, 40]. Така поведінка стає менш вираженою в зоопарку у зв'язку з відсутністю природних ворогів та потреби у пошуку їжі. Тут члени групи роблять все разом – в один час харчуються і відпочивають, виступають єдиним фронтом проти ворогів. Якщо тварини помітять щось підозріле, вони здійснюють значний галас і ховаються в нору.

В зоопарку сурікати живуть групами, у середині яких, як і у природних умовах, панує матріархат. Свою територію вони ревно охороняють та мітять виділеннями із залоз, розташованих біля анального отвору. Мітять вони і один одного. Це дуже соціальні тварини, тому сформована група важко переживає як розділення, так і приєднання нових особин. Сурікатів, що поступили у 2013 році до Рівненського зоопарку з Варшави, а саме: двомісячного самця s6915 та півторарічну самку s6876, працівники зоопарку спочатку помістили на карантин, а потім у сітчасту клітку в загальному вольєрі для зближення з існуючою групою. При цьому тварини вели себе стурбовано, з цікавістю та настороженістю розглядали клітку та вольєр поза нею. Агресивної поведінки між ними та особинами групи, що мешкала у вольєрі, не спостерігалось. Через деякий час було проведено кілька спроб їх з'єднати, але тварини проявляли агресію: кожного разу відбувалася бійка та їх роз'єднували. Після цього вони потребували лікування. На час дослідження двоє сурікатів перебували у сітчастій клітці в зимовому будиночку для звикання до інших.

Харчова поведінка. Сурікати – хижі тварини, яким характерний денний спосіб життя та полювання. Свій день вони починають з прибирання нірки. Харчуються ці тварини ящірками, скорпіонами, зміями, яйцями птахів, багатоніжками, павуками, а іноді і рослинами.

В штучно створених умовах зоопарку раціон сурікатів складається з: моркви, картоплі, сезонних овочів, фруктів, яєць, м'яса без кістки, риби, котячого корму, сиру, цвіркунів та щурів. Проте найулюбленішою їх стравою є цвіркуни, оскільки лише їх дають живими і тварини можуть пополювати на свою здобич. Під час харчування хтось із сімейства обов'язково стоїть на варті. Всі члени групи підтримують акустичний контакт, видаючи негучні звуки.

Працівниками Рівненського зоопарку було встановлено, що частота захворювань сечо-статевої системи сурікатів залежить від кількості мускульного м'яса у їх раціоні (див. Таблицю 1.). Після проведення профілактичних заходів та зменшення кількості даного м'яса у їх раціоні захворюваність знизилась.

Таблиця 1.

Спостереження за поведінкою сурікатів у Рівненському зоопарку

Тварина	Дата	Спостереження
Самець М3387	14.09.2008р.	Погано себе почував, хутро було у поганому стані, спостерігалася відсутність апетиту та мінімальна активність
	15.09.2008р.	Самець лежав в середині коряги, відмовлявся виходити. Згодом перейшов під жарівку, відмовився від їжі
	16.09.2008р.	Загинув. Під час патологічного розтину було виявлено збільшення сечового міхура та кров у сечі
Самка Ф5738	18.09.2008р.	Відмовилась від їжі, сховалась в керамічний горщик, важко дихала. Її відсадили, провели лікування - стан покращився
	27.09.2008р.	Загинула від пієлонефриту

Захисна поведінка. Тварин більше хвилює контакт з новими незнайомими членами групи, ніж з людиною. Вони з цікавістю підходять до краю вольєра, коли там є люди і розглядають їх. Для годування та прибирання працівники зоопарку заходять у вольєр і це тварин не лякає.

Поведінка при розмноженні. У зоопарку дитинчата народжуються доволі рідко, при цьому їх кількість у приплоді також є меншою. Та й сама вагітність для самки є небезпечною. Так, у 2008 р. в Рівненському зоопарку загинула самка F5399. Під час розтину було виявлено, що вона була вагітна двома дитинчатами і загинула внаслідок патологічних пологів.

У штучному середовищі у самиці нерідко спостерігаються збої у материнській поведінці. Вона може стати агресивною, задушити чи сильно поранити маля. Після спаровування спостерігається незвичайна поведінка – сурікати сидять в норі, вони агресивно настроєні до обслуговуючого персоналу.

У 2014 році працівники Рівненського зоопарку виявили на вході у нору дитинча суріката. Збоїв у поведінці самки не було, проте через деякий час маля зникло. Припускають, що його засипало землею у норі. Після цього випадків народження сурікатів у даному зоопарку не спостерігалось.

Висновки. За результатами здійснених спостережень нами виділено такі форми поведінки сурікатів при утриманні в неволі: територіальна, соціальна, харчова, захисна та поведінка при розмноженні. Сурікати змогли пристосуватися до життя в зоопарку і почувають себе тут доволі комфортно та через обмеженість території, нехарактерні місцям їх поширення, клімат та їжу, вони піддаються стресу та часто хворіють. Штучно створені умови не можуть замінити природні, що і проявляється у змінах поведінки тварин.

Список використаної літератури

1. Удивительные животные / Андреа Веллер-Эссерс; перевод с нем. Н.В. Балеевой – Москва: Издательство АСТ, 2016. – 191 с.

УДК 911.2:574 (477.7)

Л.А. Прохорова,
кандидат геологічних наук, доцент,
Т.В. Зав'ялова,
старший викладач
О.В. Непша,
старший викладач
(Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького)

НЕСПРИЯТЛИВІ ПРИРОДНІ ЯВИЩА, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ҐРУНТІВ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО РАЙОНУ

Ґрунти Мелітопольського району потерпають від дії несприятливих явищ як природного так і антропогенного характеру.

До найбільш небезпечних природних явищ для Ґрунтів Мелітопольського району належить водна ерозія. В результаті водної ерозії змивається родючий шар Ґрунту, а також крім руйнування Ґрунтового покриву втрачаються і талі води, які вкрай необхідні в умовах посушливого клімату, розчленовуються поля, замулюються річки, ставки, водойми, зрошувальні і дренажні системи. В еродованих Ґрунтах зменшується запас гумусу, азоту, фосфору, калію та інших поживних елементів, тобто Ґрунт втрачає свою родючість [1].

На території району мають місце дефляційні процеси. Головними причинами їх виникнення постають як природні передумови – велика швидкість вітру, сухість ґрунтів, легкість їх механічного складу, розораність сільськогосподарських суміжних територій, так і антропогенні – відсутність деревно-чагарникової зеленої зони в межах населених пунктів та слабка мережа вітрозахисних смуг у приміських територіях [3]. В результаті дефляційних процесів вивітрюється верхній родючий шар ґрунтів, знижуючи цим їх якісні характеристики. Мелітопольський район характеризується значним розвитком процесів вітрової ерозії при помірній водній ерозії. Суттєвим антропогенним фактором, що спричиняє ерозію ґрунтів, є структура ріллі (посівних площ). Наявність в структурі використання ріллі 30,8% просапних культур, картоплі, овоче-баштанних та 11,1% чистого пару створює ерозійно небезпечний фон, особливо при розміщенні соняшнику, кукурудзи, картоплі на схилах. При зменшенні площі порушених земель за останні п'ять років постійно зменшуються рекультиваційні роботи [2].

Таким чином, сільське господарство Мелітопольського району розвивається в складних природно-кліматичних умовах. У роки з пиловими бурями практично вся територія району піддана дії вітрової ерозії. Значно зменшився вміст гумусу в ґрунтах. Щорічно з кожного гектара внаслідок ерозії втрачається 350 кг гумусу. Основні причини зменшення гумусу: посилення його мінералізації, втрати при змиві верхнього найбільш гумусованого горизонту, недостатня кількість внесення органічних добрив. У зв'язку з цим в землеробстві району склався гострий дефіцитний баланс гумусу і елементів мінерального живлення рослин.

Зниження родючості ґрунтів. Гумус є важливим джерелом елементів живлення, але динаміка цього показника незадовільна. За вмістом гумусу ґрунти Мелітопольського району характеризуються наступними показниками: до 1,5% гумусу – 200 га; 1,6-2,5% гумусу – 3600 га; 2,6-3,5% гумусу – 49200 га; 3,6-4,5% гумусу – 64500 га; 4,6-5,5% гумусу – 2900 га [1]. В цілому по району за даними Запорізького центру «Облдержродючість» вміст гумусу знизився на 0,1%. Головною причиною зниження гумусу є дуже мале внесення (0,5 т/га) в останні роки органічних добрив, недостатнє надходження органічних речовин за рахунок поживних та кореневих залишків, посилена мінералізація органічної речовини в результаті інтенсивного вирощування просапних культур, змиття родючого гумусового шару ґрунту в результаті водної ерозії. Середній вміст гумусу в районі по відношенню до еталонного (6,2%) складає тільки 3,35%. Отже, усі ґрунти Мелітопольського району потребують збереження і збільшення кількості гумусу [1,2].

Засоленість ґрунтів. Не менш значущою проблемою ґрунтів району є їх засоленість, яка в першу чергу генетично пов'язана з неглибоким заляганням надто мінералізованих ґрунтових вод та розташуванням ґрунтів поблизу берегів Молочного лиману. Негативний вплив на якість ґрунтів також чинять зрошувальні води. Вже зараз джерела зрошення класифікують як обмежено придатні і рідше – як умовно придатні (через небезпеку осолонцювання). Але площа таких ґрунтів в районі невелика. Вони розташовані переважно на території Мордвинівської сільради та на окремих ділянках Новенської і Долинської сільрад.

В районі має місце підтоплення ґрунтів. На території району періодичному підтопленню підпадають території сс. Костянтинівка, Вознесенівка, Новобогданівка, Мордвинівка. Однак протягом останніх років внаслідок проведення робіт зі спорудження локальних дренажних систем та одночасно природного скорочення кількості опадів підтоплення стали проявлятися значно менше. В результаті шкідливої дії вод виникає підтоплення будівель, погіршується санітарна обстановка, гинуть багаторічні насадження, а сільськогосподарські товаровиробники несуть великі збитки в результаті підтоплення родючих ґрунтів.

Для території району характерні просадкові явища. Просідання ґрунтів частіше виникає штучно, наприклад, при надмірному зрошенні або в результаті прорахунків інженерно-будівельних робіт, а також може бути викликано геоморфологічними процесами та особливостями механічного складу ґрунтів. Головною причиною просідання являються лесові ґрунти, які розповсюдженні практично на усій території району і займають площу більшу, ніж решта територій зі складними умовами, разом узяті. Потужність лесових товщ і ступінь їх структурної нестійкості найбільш значна в районному центрі – м. Мелітополь. Осідання ґрунту під будинками і спорудами при замочуванні можуть становити величини порядку 1 м, при додаткових діях динамічних та статичних навантажень вони виростають до 1,5 м [3].

Мелітопольський район знаходиться у степовій зоні, для якої характерне жарке літо з високими температурами та малою кількістю опадів. Тому в цей період року великої шкоди завдають посухи та суховії. Найбільше від цього потерпає сільське господарство, яке несе в цей період року великі збитки. Посухи викликають значну сухість ґрунту, навіть спричиняють його розтріскування і тому виникає потреба зрошення, яке частіше за все призводить до осолонцювання ґрунтів. Великої шкоди зазнають культурні рослини в період суховіїв. В результаті дії цих вітрів видувається верхній родючий шар ґрунту, зменшується кількість вологи в ґрунтах та при великій і тривалій дії вітрів може виникати присипання ґрунтом культурних рослин [5].

Література

1. Агрохімічна паспортизація земель Мелітопольського району. –Запоріжжя: Запорізький центр Облдержзродючість, 2000. – 205 с.
2. Офіційний сайт Мелітопольської районної державної адміністрації [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: mrda.gov.ua.
3. Північно-Західне Приазов'я: геологія, геоморфологія, геолого-геоморфологічні процеси, геоекологічний стан: [монографія]/Л.М. Даценко, В.В. Молодиченко, О.В. Непша та ін.; відп. ред. Л.М. Даценко. – Мелітополь: Видавництво МДПУ ім. Б.Хмельницького, 2014. – 308с.
4. Твоє майбутнє – земля за порогами. –Запоріжжя: Дніпровський металург, 2015. – 276 с
5. Фізична географія Запорізької області: [Хрестоматія]/ Відп. ред. Даценко Л.М.– Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2014.–200с

УДК 332.3

В.В. Царук

(ВСП «Рівненський коледж» НУБіП України)

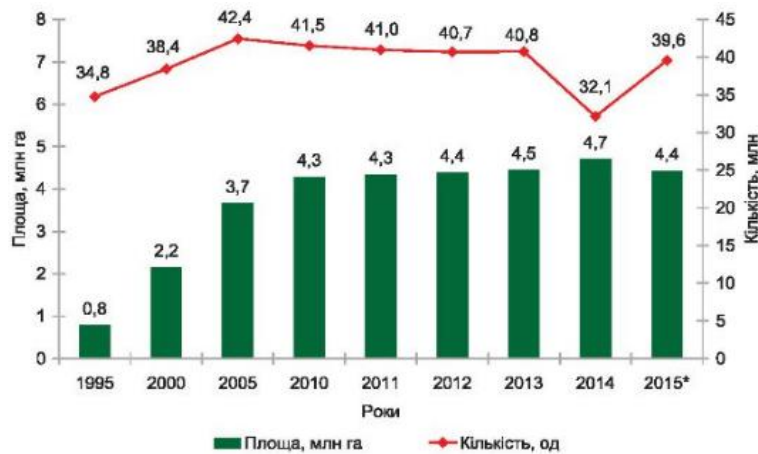
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСТВА В УКРАЇНІ ТА РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Фермерське господарство – особливий вид підприємницької діяльності громадян України, що полягає у виробництві, переробці та реалізації сільськогосподарської продукції з метою одержання прибутку. У сучасних умовах така форма аграрного господарювання потребує особливого правового захисту та підтримки з боку держави.

На основі аналізу норм Закону України «Про фермерське господарство» та наукової літератури можна виділити наступні істотні ознаки фермерського господарства [1]: 1) фермерське господарство – це самостійний суб'єкт аграрного господарювання; 2) воно є юридичною особою; 3) це форма підприємницької

діяльності; 4) ця діяльність здійснюється виключно громадянами України, отже, членами фермерського господарства не можуть бути іноземні громадяни чи особи без громадянства; 5) ця форма ведення сільського господарства здійснюється лише на добровільних засадах; 6) основною індивідуальною ознакою фермерських господарств є сімейно-трудоий характер господарства; 7) основним видом діяльності господарства є виробнича сільськогосподарська діяльність; 8) діяльність фермерських господарств нерозривно пов'язана з використанням земель сільськогосподарського призначення як основного засобу виробництва; 9) сільськогосподарська продукція, що виробляється фермерським господарством, має товарний характер; 10) метою діяльності фермерського господарства є одержання прибутку.

Фермерство за останні два десятиліття стало традиційною формою ведення сільського господарства, якщо в 1990 році було зареєстровано лише 82 таких господарства, які в своєму користуванні мали 2 тис. га сільськогосподарських угідь, то п'ять років поспіль їх чисельність зросла до 34,8 тисяч, а угіддя в їх використанні збільшилися до 786,4 тис. га. За підсумками 2014 року кількість зареєстрованих фермерських господарств в Україні становила 32,1 тис., що на п'яту частину менше, ніж роком раніше. У користуванні фермерів перебувало 4,7 млн га сільськогосподарських угідь, що більше порівняно з попереднім роком на 6 %, або майже 13% від загальної площі сільськогосподарських угідь (рис. 1) [2].

Джерело: Держстат України, 2015 рік
*дані 2015 року станом на 1 липня

Рис.1. Динаміка кількості фермерських господарств в Україні

У Рівненській області створено понад 500 фермерських господарств, які здійснюють виробництво сільськогосподарської продукції, зокрема овочів, картоплі, зерна, молока, м'яса. Адже, Рівненщина не простий для розвитку аграрного сектора край. Так більша частина території – це поліські землі з бідним на поживні речовини, піщаним та супіщаним ґрунтовим покривом, переважно перезволожені. Інша частина території відноситься до лісостепової зони з більш сприятливими умовами. Саме ця характеристика земельних ресурсів яскраво відбилась на структурі створення фермерських господарств, їх кількості та якісній біографії. Не зважаючи на складні ґрунтово-кліматичні умови, де переважають бідні за вмістом гумусу ґрунти і частому їх перезволоженню, фермерські господарства Рівненщини завдяки прогресивним методам господарювання, запровадженню сучасних технологій вирощування зернових культур одержують високі врожаї. Так фермерські господарства «Вілія» Острозького, «Бескиди» Дубенського, «Влада» Млинівського районів та інші отримують понад 80 ц/га врожаїв зернових.

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

Обласна Асоціація фермерів активно намагається всіма засобами підкреслити пріоритет фермерства, підняти імідж приватного землевласника, фермера, на високий рівень. Так було створено програму підтримки фермерських господарств Рівненської області.

Програма підтримки фермерських господарств Рівненської області на 2016-2020 роки – розроблена відповідно до Закону України «Про фермерське господарство», на виконання Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 06 серпня 2014 року № 385, та з метою підтримки фермерських господарств області.

Метою Програми є поліпшення економічної ефективності роботи фермерських господарств, застосування сучасних технологій виробництва сільськогосподарської продукції, зниження її собівартості та підвищення рентабельності, збільшення кількості фермерських господарств, розширення площ обробітку землі, збільшення поголів'я худоби та підвищення її продуктивності [3]. Фінансове забезпечення Програми здійснюється за рахунок: коштів обласного бюджету, районних, сільських та селищних рад; інших не заборонених чинним законодавством джерел.

Виділення коштів з обласного бюджету здійснюватиметься на підставі розрахунків департаменту агропромислового розвитку облдержадміністрації, які подаються щороку департаменту фінансів облдержадміністрації.

Надзвичайно важливим у роботі Асоціації є підвищення знань фермерів з питань запровадження в агровиробництво сучасних технологій, використання елітних сортів та порід, обізнаності в економіці, бухгалтерського обліку і оподаткування, тобто в усіх питаннях, з якими стикаються фермери. Саме з цією метою Асоціація фермерів організовує щорічно у січні - лютому безкоштовне навчання фермерів, залучаючи до цього обласний навчальний центр підвищення кваліфікації працівників АПК, науковий потенціал сільськогосподарського інституту, висококваліфікованих фахівців по оподаткуванню, бухгалтерському обліку, пенсійному забезпеченню та інше. У весняно - осінній період фермери вивчають досвід кращих господарств під час проведення днів поля, семінарів на їх базі. Асоціація фермерів Рівненщини є постійним учасником всеукраїнських виставок, семінарів, круглих столів.

Все це сприяє в отриманні гарних результатів у виробництві сільськогосподарської продукції. Та дозволить фермерам вийти на вищий рівень в організації підприємств.

Література

1. Закон України «Про фермерське господарство» від 19.06.2003 № 973-IV (зі змінами) [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/973-15>

2. Маслак О. Проблеми та перспективи фермерства в Україні [Електронний документ]/ О.Маслак // Агробізнес Сьогодні, 2015. –№ 21(316). – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/ekonomichni-gektar/3999-problemy-ta-perspektyvy-fermerstva-v-ukraini.html>

3. Про Програму підтримки фермерських Господарств Рівненської області [Електронний документ]. – Режим доступу <http://www.rv.gov.ua/sitenev/zarichensk/ua/catalog/item/5515.htm>

Борс В. О.,

студентка з курсу спеціальності міжнародна економіка
(Київський національний торговельно - економічний університет)
Науковий керівник: : кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри
міжнародного приватного, комерційного та цивільного права Біленко М. С.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ УГОДИ ПРО ТОРГОВЕЛЬНІ АСПЕКТИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Поняття інтелектуальної власності відноситься до результатів інтелектуальної діяльності в галузі промисловості, науки, літератури і мистецтва. У різні часи з'являлися різні правові інструменти захисту інтелектуальної власності, оскільки суспільство прагне дотриматися балансу між інтересами творців і споживачів різних продуктів інтелектуальної діяльності.

Економічним обґрунтуванням необхідності захисту інтелектуальної власності є дефекти ринку. Зазначимо, що інтелектуальна власність заснована на інформації і знаннях, які відрізняються двома економічними властивостями. По-перше, використання інформації та знань однією людиною не зменшує її використання іншими. По-друге, зазвичай важко перешкодити несанкціонованому використанню, імітуванню або споживанню інформації. Отже, використанню інтелектуальної власності неможливо перешкодити індивідуальними приватними діями. Коли виробництво інформації вимагає високих витрат, люди вважають за краще дочекатися її створення іншими, щоб потім вільно скористатися цим благом.

Країни завжди були зацікавлені в захисті прав інтелектуальної власності в у 1994 році під час Уругвайського раунду Генеральної угоди по тарифам та торгівлі було прийнято угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС).

ТРИПС — міжнародна угода, що регулюється Світовою організацією торгівлі та встановлює мінімальні стандарти для визнання та захисту основних об'єктів інтелектуальної власності.

Базові стандарти ТРИПС:

- Кожна країна має надавати громадянам інших країн, учасників ТРИПС, такі самі права як і у резидентів країни.
- Захист основних прав інтелектуальної власності здійснюється впродовж 50 років.
- Патенти надаються в усіх галузях і термін захисту має становити не менше 20 років.
- Комп'ютерні програми мають такий самий захист як і літературні твори.
- Авторське право надається автоматично, без реєстрації.

ТРИПС спрямовано на зниження перешкод для розвитку міжнародної торгівлі, сприяння охороні прав інтелектуальної власності, забезпечення застосування основних принципів ГАТТ 1994 та угод в області інтелектуальної власності, встановлення ефективних засобів реалізації прав інтелектуальної власності, а також на встановлення чіткого порядку вирішення спорів, пов'язаних з питаннями інтелектуальної власності. Метою ТРИПС є скорочення прогалін в галузі регулювання питань інтелектуальної власності в усьому світі, а також приведення регулювання під загальні для всіх країн стандарти. ТРИПС встановлює мінімальні рівні захисту інтелектуальних продуктів, які кожна держава-член СОТ має забезпечити. Зауважимо, що підходи до інтелектуальної власності в розвинених країнах і країнах відмінні. Законодавство в цій сфері створювалося розвиненими

країнами, тому не завжди гармонійно вписується в політику країни, що розвивається.

Можна вважати, що в нашій країні вже створено правові засади для регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності, адже відповідне законодавство становить цілісну систему правових норм, котрі включені до Конституції України, кодексів, законів та галузевих підзаконних актів. Зокрема, правовідносини в цій сфері регулюються книгою IV «Право інтелектуальної власності» (ст. 418 – 508) Цивільного кодексу України, главою 16 «Використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності» (ст. 154 - 162) Господарського кодексу України та ч. 3 ст. 170 «Підстави для арешту майна» Кримінального процесуального кодексу України [2, с. 18].

Отже, сьогодні, щоб країна, що розвивається, могла повноцінно брати участь в світовій торгівлі об'єктами інтелектуальної власності в системі торгівлі в рамках СОТ, їй необхідно прийняти загальні для всіх країн норми і вимоги, що в законодавстві прописані «Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності».

Список використаної літератури

1. Кузнецова Г. В. Международная торговля объектами интеллектуальной собственности / Г. В. Кузнецова // Российский внешнеэкономический вестник. – 2013. – № 08. – С. 35-47.
2. Муравйов В. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / В. Муравйов, Н. Мушак // Віче . - 2013. - № 8. - С. 12-18.

УДК 622 (477)

Р.В.Венжега, аспірант
(Інститут економіки промисловості НАН України)

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВУГЛЕДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

У зв'язку зі складною ситуацією на сході України та втратою контролю над значною кількістю шахт надзвичайно актуальним питанням є дослідження сучасного стану функціонування вугледобувних підприємств України.

Метою статті є аналіз сучасного стану функціонування вуглевидобувних підприємств України.

Україна входить до першої десятки світових лідерів за доведеними запасами. Обсяг доведених запасів складає 33,9 млрд.т (3,8%) світових запасів вугілля [4]. Основні поклади знаходяться у Донецькому, Дніпровському та Львівсько-Волинському вугільних басейнах, а також у Дніпровсько-Донецькій і Закарпатській вугленосних западинах. Вугільні родовища характеризуються складними гірничо-геологічними умовами розробки: малою потужністю розроблюваних пластів (0,8 – 1,0 м.), великою глибиною розробки (від 500 до 1000 м.). Видобуте вугілля містить високий вміст сірки від 1,4 до 3% і золи близько 40% [3].

Видобування вугілля в Україні здійснюється у п'яти областях: Донецькій, Луганській, Дніпропетровській, Львівській та Волинській. У 2015 році вугільна промисловість пережила істотне падіння видобутку вугілля у зв'язку з гострим політичним та соціально-економічним конфліктом, де загалом було видобуто лише 39,7 млн.т. вугілля, в тому числі 31,4 млн. т енергетичного та 8,3 млн. т коксівного. В

2016 р. видобуток вугілля збільшився до 40,9 млн т., в тому числі 32,5 млн.т. енергетичного та 8,4 млн.т коксівного вугілля (табл.1).

Таблиця 1

Видобуток та споживання вугілля в Україні, млн.т

Рік	Видобуток всього, млн.т	Енергетичне вугілля, млн.т	Коксівне вугілля, млн.т	Споживання вугілля на ТЕС та ТЕЦ, млн.т
2012	85,9	61,1	24,8	32,2
2013	83,7	60,0	23,7	37,6
2014	65,0	48,9	16,1	31,6
2015	39,7	31,4	8,3	28,6
2016	40,9	32,5	8,4	31,3

Джерело: складено за даними [2]

На початок 2017 р. в Україні видобування вугілля здійснювалося на 150 шахтах, з них на території, що тимчасово не контролюється українською владою, знаходиться 85 шахт усіх форм власності, що становить 57% від їх загальної кількості. З 90 шахт, підпорядкованих Міненерговугілля, 37 шахт знаходяться на території, контрольованій владою України, з них 25 шахт працюють в режимі вуглевидобутку, 12 шахт – в режимі підтримки життєдіяльності, 53 шахти знаходяться на неконтрольованій території України [1].

За обсягом видобутку енергетичного вугілля у недержавному секторі провідні позиції займає ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля» із видобутком понад 18 млн.т., коксівного вугілля – ПАТ «Шахтоуправління Покровське» із видобутком більш ніж 4 млн.т. Серед підприємств державного сектору ключові позиції з видобутку енергетичного вугілля займають ДП «Львіввугілля», ДП «Селидіввугілля», ДП «Мирноградвугілля», а коксівного вугілля – ДП ВК «Краснолиманська» та ДП ш/у «Південнодонбаське» №1. Обсяг видобутку вугілля підприємствами недержавного та державного секторів наведений у табл.2.

Таблиця 2

Обсяг видобутку вугілля підприємствами в Україні, тис. т

№ з/п	Підприємства вугільної промисловості	Кількість шахт	Марка вугілля	Роки		
				2014	2015	2016
Недержавний сектор						
1.	ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля»	10	Г, ДГ	18917,3	18787,2	18409,4
2.	ПАТ «Шахтоуправління Покровське»	1	К	5187,6	4375,3	4302,0
3.	ТОВ «ДТЭК Ровенькиантрацит»	6	А	5187,3	1551,5	2224,6
4.	ТОВ «ДТЭК Свердловантрацит»	5	А	4869,5	1772,8	2305,6
5.	ПрАТ ДТЕК Шахта «Комсомолец Донбасу»	1	П	2540,8	1218,8	3502,1
6.	ТОВ «ДТЭК Добропіллявугілля»	4	Г	2693,4	2428,4	2271,8
7.	ТОВ «Краснолиманське»	1	Ж	1065,1	1754,8	1566,1
8.	ТДВ Шахта «Білозерська»	1	Г	773,2	910,6	493,1
9.	ВАТ «Укрвуглебуд»	1	Г	231,0	104,4	–
Державний сектор						
1.	ДП «Львіввугілля»	6	Г,Ж	1616,2	1754,4	1408,7
2.	ДП «Селидіввугілля»	4	Г,ДГ	1283,9	1248,1	1394,0
3.	ДП ВК «Краснолиманська»	1	Ж	929,5	643,4	443,4
4.	ДП ш/у «Південнодонбаське» №1	1	ДГ	890,0	691,2	497,9

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

5.	ПАТ «Лисичанськ-вугілля»	3	ДГ	645,0	545,8	196,5
6.	ДП «Мирноград-вугілля»	4	Г	648,5	406,6	548,1
7.	ДП «Первомайськ-вугілля»	4	Г,ДГ	352,0	365,8	308,4
8.	ДП «Південнодонбаська №3» ім.М.С.Сургая*	1	Г	721,3	350,6	340,7

Продовження табл.2

9.	ДП «Торецьквугілля»	2	Ж,К	341,9	266,7	279,4
10.	ДП «Волиньвугілля»	2	ДГ	291,3	235,8	185,4
11.	ДП Шахта №1 «Нововолинська»**	1	ДГ	–	7,3	0,4
12.	ПАТ Шахта «Надія»	1	Ж	194,0	228,2	186,4

* виділена зі складу ДП «ДВЕК»;

** виділена зі складу ДП «Волиньвугілля»

Джерело: складено за даними [2]

Таким чином, наведений аналіз демонструє те, що вугледобувні підприємства на сьогодні працюють в надзвичайно складних умовах, з одного боку у зв'язку із втратою більшої частини підприємств на сході, а з іншого – із відсутністю рентабельності державних підприємств, що потребують значної державної підтримки. Перспективними напрямками розвитку галузі є консервація та ліквідація збиткових підприємств у найближчі роки, ефективне функціонування вугледобувних підприємств в рамках ринкових відносин шляхом припинення дотацій, підвищення частки атомної та альтернативної енергетики в енергобалансі країни.

Список використаних джерел:

1. Звіт ІПВГ України за 2014–2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ukrnafta.com/en/data/Page_Documents/UAЕІТІ_2014-2015_Report_UKR_final.pdf
2. Міністерство енергетики та вугільної промисловості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/>
3. Річний звіт ДТЕК за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.scm.com.ua/m/pages/81/dtek-web-ru-08-07_1.pdf
4. BP Statistical Review of World Energy 2015 [Electronic resource] / BP Energy Outlook Access mode: <http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/energy-economics/statistical-review-2016/bp-statistical-review-of-world-energy-2016-full-report.pdf>

УДК 338.22

А.О. Вертій, студент

Науковий керівник: к.е.н доцент Т.А. Чернявська
(Новокаховський гуманітарний інститут)

**СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ
СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА**

Ринкові умови, що швидко змінюються, недосконалість та мінливість законодавчої бази, інфляційні процеси та криза неплатежів вимагають гнучкого підходу до формування інвестиційної стратегії. Важливою умовою визначення періоду формування інвестиційної стратегії є тривалість періоду, прийнятого для формування загальної стратегії.

Розробку інвестиційної стратегії підприємства потрібно розглядати, насамперед, як стратегію забезпечення його ресурсної бази для реалізації одного з конкретних варіантів розвитку підприємства. Складність формування інвестиційної стратегії підприємства полягає в тому, що її вибір пов'язаний з пошуком

оптимального варіанта альтернативних проектів інвестиційних рішень, які відповідають меті підприємства і перспективам його інвестиційного розвитку. В цих умовах інвестиційна стратегія не є незмінною, а потребує перегляду та уточнення з врахуванням як змін внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, так і того, що інвестиції завжди мають елементи невизначеності та ризику.

Інвестиційну привабливість підприємства можна трактувати як сукупність характеристик, що дозволяє інвесторові оцінити, наскільки те чи інше підприємство інвестиційно привабливіше за інших. У результаті виникає завдання поліпшення інвестиційної привабливості підприємства як в короткостроковому, так і в довгостроковому періоді. У зв'язку з цим, керівництву підприємства необхідно сформулювати кредитну стратегію, основним завданням якої є оптимізація показників інвестиційної привабливості.

Процес вибору інвестиційної стратегії, що дає змогу формалізувати процес вибору та полегшити вибір найефективнішої стратегії підприємства, передбачає наступні етапи.

1. Визначення стратегічних цілей інвестиційної діяльності: забезпечення приросту капіталу або підвищення рівня прибутковості інвестицій; зміну пропорцій у структурі реального та фінансового інвестування через удосконалення галузевої та регіональної спрямованості інвестиційних програм; удосконалення технологічної та відтворювальної структури капітальних вкладень.

2. Розробка стратегії формування інвестиційних ресурсів.

3. Конкретизація інвестиційної стратегії за періодами її впровадження.

4. Оцінювання розробленої інвестиційної стратегії за напрямками: узгодженість цілей, напрямів і етапів інвестиційної стратегії з загальною стратегією підприємства; внутрішня збалансованість інвестиційної стратегії, тобто узгодженість між собою окремих стратегічних цілей і напрямів інвестиційної діяльності, а також послідовність їхнього виконання; узгодженість інвестиційної стратегії із зовнішнім середовищем, тобто відповідність інвестиційної стратегії змінам інвестиційного клімату та кон'юнктури ринку; можливості впровадження інвестиційної стратегії з урахуванням наявного ресурсного потенціалу; прийнятність рівня ризику через аналіз інвестиційних ризиків і можливі наслідки для підприємства та шляхи їх компенсації; результативність інвестиційної стратегії на основі визначення економічної ефективності реалізації інвестицій [1, с. 161].

Змістовне навантаження інвестиційної стратегії, як і будь-якого багатогранного поняття, не вичерпується лише простим визначенням. Інвестиційна стратегія є структурованою сукупністю декількох взаємозв'язаних аспектів, таких як: інституційний, економічний, нормативно-правовий, інформаційно-аналітичний. Зазначені аспекти є взаємозв'язаними, їх структуризація і розподіл пріоритетів між ними, на наш погляд, дозволяє мати чітке уявлення про розробку і реалізацію інвестиційної стратегії підприємства.

Інституціональним аспектом інвестиційної стратегії є сукупність таких основних складових частин як: види інвестицій, інвестиційний портфель, ризики. У рамках інституціонального аспекту виділяються основні керовані підсистеми, що існують в підприємницьких інвестиціях.

Нормативно-правовий аспект інвестиційної стратегії складається з декількох частин: по-перше, законодавчі й інші нормативно-правові акти держави, що створюють юридичну основу та формують інвестиційний клімат країни та її фіскальне середовище, у рамках яких підприємство формує власну інвестиційну стратегію й забезпечує інвестиційну привабливість; по-друге, облікова політика підприємства, внутрішні регулюючі документи, які дозволяють забезпечувати єдиний інвестиційний процес у рамках її підрозділів.

Під економічним аспектом розуміємо сукупність економічних частин інвестиційної стратегії, до яких слід віднести: систему фінансово-економічних

показників оцінювання інвестиційної привабливості, управління та фінансування інвестиційного процесу.

Інформаційно-аналітичний аспект інвестиційної стратегії є системою обробки інформації, що включає в себе підсистему збору та сортування інформації, підсистему зберігання інформації, підсистему пошуку, підсистему аналізу інформації. Системою обробки інформації є базисом оперативного інформаційного обміну в рамках інвестиційної стратегії підприємства, дозволяє оперативно реагувати на зміни в юридичних основах і фіскальному середовищі, прогнозувати економічні перспективи ринків і планувати зміни в межах інституційного аспекту і коригувати основні частини економічного аспекту інвестиційної стратегії підприємства.

Оптимальна інвестиційна стратегія має відповідати критеріям інвестиційної привабливості запропонованих стратегією напрямів діяльності підприємства; взаємоузгодженістю та взаємозв'язком стратегічних цілей, завдань і програм; низькою чутливістю стратегії до змін у зовнішньому середовищі (можливість максимально визначити чутливість до змін); прийнятим часовим діапазоном реалізації стратегії; відсутністю суттєвих перешкод на шляху до реалізації стратегії; прийнятим рівнем інвестиційних і фінансових ризиків; адекватного ресурсного та організаційного забезпечення стратегії. Розробка інвестиційної стратегії покликана забезпечити безперебійну інвестиційну діяльність у передбачених обсягах; найбільш ефективне використання власних і особливо позикових інвестиційних коштів; фінансову стійкість підприємства у довгостроковій перспективі [2, с. 187].

Отже, інвестиційну стратегію підприємства можна трактувати як єдину високоінтегровану систему, що складається з багатьох організаційно-економічних аспектів, нерозривно пов'язаних між собою для забезпечення інвестиційної привабливості підприємства.

Література

1. Некрасова Л.А. Механізм розробки стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства / Л.А. Некрасова, О.В. Моніч // Стратегія розвитку України. – 2014. - № 1. – С.159-163.
2. Ільїна О.В. Перспективні напрямки діяльності підприємств регіону по залученню інвестицій / О.В. Ільїна // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 3(7). – С. 185-190.

УДК 338

С.В. Волик, студент

Науковий керівник к.е.н доцент Т.А. Чернявська
(Новокаховський гуманітарний інститут)

ПОТЕНЦІЙНІ РИЗИКИ НА РИНКУ ДОРОГОЦІННИХ МЕТАЛІВ І ДОРОГОЦІННОГО КАМІННЯ

Розвиток галузі промисловості дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння має загальнодержавне значення. Якість та безпечність виробів з дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, захист прав споживачів, забезпечення рівноваги інтересів держави та суб'єктів господарювання, рівний захист державою усіх суб'єктів господарювання, конкурентоспроможність галузі на світовому ринку знаходяться у прямій залежності від налагодженої, дієвої законодавчої бази, що регулює обіг дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння.

Однією з передумов формування ринку дорогоцінних металів є проголошення офіційної демонетизації золота. Золото все ще залишається об'єктом накопичення для держав, структурною складовою їх резервів та привабливим інструментом для відмивання грошей. Єдиним реалістичним шляхом створення в Україні ринку дорогоцінних металів є його поступовий, поетапний розвиток від ринку, регульованого державними органами, операції якого сконцентровано в одному місці, до лібералізованого, вільного міжбанківського ринку.

Дорогоцінні метали та, зокрема, золото мають перевагу високої внутрішньої вартості в досить компактній формі. Золото може бути куплене та продане за валюту з невеликими труднощами у більшості регіонів світу. Більш того, воно зберігає свою вартість не зважаючи на форму – наприклад, у вигляді злитків чи готових прикрас. Таким чином, до нього часто звертаються як до засобу полегшення переміщення матеріальних цінностей. Для деяких суспільств золото має важливу культурну та релігійну цінність, що підвищує попит на цей метал в окремих регіонах світу.

Переваги, які надає золото, також є привабливими для відмивання грошей. Це і висока внутрішня вартість, конвертованість, і потенційна анонімність при здійсненні переказів та переміщень. Воно використовується і як джерело нелегальних коштів, що повинні бути відмиті (через контрабанду чи нелегальну торгівлю золотом), і як реальний засіб відмивання (через відкриту купівлю золота за нелегальні кошти). Більшість випадків відмивання з залученням золота пов'язані з нелегальною торгівлею наркотиками, організованою злочинною діяльністю та нелегальною торгівлею товарами.

Також можливі випадки здійснення операцій, пов'язаних із залученням золотих транзакцій, які відображають спроби щодо уникнення високих норм ПДВ, роблячи великі закупівлі золота в країнах з низькими нормами ПДВ і потім експортування зливків назад до країни походження, де золото може перепродуватись з отриманням прибутку.

Діаманти та інші дорогоцінні каміння надають деякі переваги, схожі на ті, що надає золото – висока внутрішня вартість у невеликій компактній формі. Діаманти, зокрема, можуть буди продані без особливих зусиль по всьому світу, хоча, в той же час торгівля ними має певні особливості, пов'язані з концентрацією їх родовищ в окремих регіонах. Масштабний видобуток необроблених діамантів зосереджений у кількох місцях світу – Південна Африка, Західна Африка, Австралія .

Простота, з якою діаманти можна приховати та перевозити, а також дуже велика вартість на один грам роблять діаманти особливо вразливими для нелегального використання з боку криміналу. Безпека на всіх фазах виробництва діамантів є нагальною потребою. Відомо, що 5-10 % діамантів, що виробляються щорічно в окремому регіоні, втрачаються внаслідок крадіжок та грабінництва. Місцем, куди потрапляють ці необроблені діаманти, є нелегальний ринок. Більш того, внаслідок розвалу центральних органів влади в окремих регіонах Західної Африки, де виробляються діаманти, доход від їх продажу використовується для закупівлі зброї та, таким чином, сприяє подовженню збройних конфліктів. Внаслідок цього, вони отримали ярлик «конфліктних» або «кривавих» діамантів [1].

Найбільш поширені типи відмивання грошей, притаманні цьому сектору, включають операції з роздрібного обміну валют, купівлю ігрових фішок в казино, підробку рахунків, об'єднання легальних та нелегальних доходів на рахунках компаній, що займаються торгівлею діамантами, та, зокрема, здійснення міжнародних переказів з використанням цих рахунків

Торгівля золотом та діамантова галузь є двома секторами, що демонструють значну вразливість для використання їх у відмиванні грошей та, в невідомому об'ємі, для фінансування терористичної діяльності [2, с.374].

На ринку дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння простежуються демонетизація, роздержавлення та лібералізація, що проявляється у:

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

- подальшому відході від зв'язку між обсягом реальної грошової маси в обігу та запасами монетарного золота;
- зменшення абсолютних та відносних обсягів дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, кількості операцій з ними з боку офіційних державних органів;
- зменшення податково-митних платежів, пов'язаних із такими операціями;
- скасування обмежень на операції з дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням;
- появі нових світових і міжнародних регіональних центрів із проведення операцій з дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням;
- поширенні конкуренції та монополізації видобутку й ринкового розподілу дорогоцінних металів та каміння;
- індустріалізації попиту, а також поширенні стандартних маркетингових технологій на процес розвитку пропозиції на ринку дорогоцінних металів і каміння [3, с.226].

Таким чином, торгівля дорогоцінними металами та діамантова галузь є двома секторами, що демонструють значну вразливість для використання їх у відмиванні грошей та, у невідомому обсязі, для фінансування терористичної діяльності. Висока внутрішня вартість та компактна форма роблять сектори торгівлі дорогоцінними металами (особливо золотом) та діамантами привабливими для прикриття відмивання грошей, отриманих від злочинної діяльності, а також засобами відмивання грошей. Вітчизняний ринок дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння потребує чіткого вивчення та регламентації, якої він не отримав на сучасному етапі розвитку України.

Література

1. Офіційні матеріали Держфінмоніторингу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sdfm.gov.ua/>
2. Антипов В.І. Тіньова економіка та економічна злочинність: світові тенденції, українські реалії та правові засоби контролю (теоретико-методологічні узагальнення) / В.І. Антипов. – Вінниця, 2012. – 540 с.
3. Марчук Р.П. Боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму : [навч. посібник] / Р.П. Марчук, О.І. Попов, В.А. Онисьєв. – К.: Міжнародна агенція «Бізон», 2011. – 384 с.

УДК 332:330

Ємець О.І., к.е.н., доцент,
Коржик О.М., магістрант

(ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”)

МІСЦЕВИЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Забезпечення соціально-економічного зростання на рівні територіальних громад – селищ, сіл і міст набуває дедалі більшої актуальності в сучасних ринкових умовах України. Місцеве економічне зростання розглядається як стабільний, випереджаючий розвиток, як відтворення регіональної економіки на засадах інтенсивного розвитку, збільшення обсягів валового регіонального продукту у розрахунку на одну особу.

Місцевий соціально-економічний розвиток (МСЕР) – це процес зміцнення конкурентної позиції міста та активізації його економічного зростання, підвищення

добробуту, створення робочих місць, залучення інвестицій та підвищення якості життя для всіх мешканців громади на основі стратегічного партнерства влади, бізнесу, сектору неурядових організацій (НУО) та інших важливих складових частин громади.

Стабільний МСЕР надає можливості працевлаштування економічно-активного населення в регіоні, є основою для підвищення добробуту місцевих мешканців, сприяє підвищенню якості життя на всій території країни. Поряд з цим слід окреслити й проблему місцевого розвитку в широкому розумінні, що поєднує економічні, соціальні, гуманітарні, культурні, безпекові та ін. аспекти розвитку та життєдіяльності громади.

МСЕР одночасно розглядається і як стратегія, і як тактика реалізації регіональної політики та забезпечення комфортного, безпечного середовища життєдіяльності для людини на всій території країни, незалежно від розташування місцевості. Громадяни мешкають у конкретних містах, селищах і селах, тому повсякденно мають вирішувати проблеми життєзабезпечення. Підтримка та забезпечення місцевого соціально-економічного розвитку традиційно перебуває у центрі уваги органів місцевого самоврядування.

МСЕР ґрунтується на тому переконанні, що добробут і підвищення якості життя в громадах забезпечується не стільки владою, як сектором приватного бізнесу, котрий залежить від рівня сприятливості місцевих умов для його зростання та забезпечення добробуту. Ключову ж роль у створенні сприятливого середовища для успішного бізнесу відіграють органи місцевого самоврядування-громади.

Феномен явища «МСЕР» виник в наслідок процесів глобалізації, які стають головними чинниками в майбутньому розвитку світової економіки. Глобалізація передбачає розширення розмірів та форм міжнародних економічних зв'язків, відкриває доступ до великого капіталу та ресурсів, технологій та ринків, приводить до поглиблення взаємозалежності між територіями в різних країнах світу. Транснаціональні корпорації розташовують свої виробництва у місцевостях, де існує найбільш конкурентне (продуктивне) середовище, тобто локалізуються. Країни та регіони конкурують у залученні цих робочих місць та впровадженні діяльності, яка має високу продуктивність та забезпечує високі результати. Одночасна дія глобалізації та локалізації є формулою «нової» економіки. Глобалізація створює нові можливості для збільшення потужності підприємств та ефективності бізнесу, але не забезпечує рівність результатів для всіх суб'єктів однаково.

Внаслідок високої мобільності ресурсів (особливо людських, фінансових та інформаційних) вона формує потужні потоки капіталу, що легко перетікають з однієї території в іншу, впливаючи позитивно на розвиток в місцях локалізації і, тим самим, поглиблюючи диспропорції в розвитку територій.

Протягом останніх років темпи та обсяги її динамізму збільшились. Привабливість території, як місця розташування певного виду господарської діяльності, зростає або знижується. Вона залежить від економічної політики, лібералізації ринку, очікуваних перспектив та сприятливості ділового клімату в тій чи іншій місцевості, що визначається правовими чинниками (регуляторні акти, дозвільні процедури, законодавство, безпека), техніко - технологічними (транспорт, дороги, виробництво, комунальна інфраструктура, зв'язок, телекомунікації, дослідження, наука, освіта, кваліфікація, персонал), комерційними (мережі збуту, індивідуалізація, реагування, розташування, вартість), соціокультурними (ставлення, поведінка, традиції, соціальні норми) [1].

Пріоритетних цілей розвитку можна досягти шляхом розробки визначеної соціальної політики, що містить у собі наступні напрямки: забезпечення справедливої винагороди за працю; створення сприятливих умов для життєдіяльності працівників колективу; гарантоване соціальне забезпечення працівників; надання можливості прийняття участі в управлінських рішеннях [2]

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

За результатами всеукраїнського соціально-економічного моніторингу Івано-Франківська область займає гідне четверте місце. Проаналізувавши їх ми дійшли висновку, що в області добре розвинута енергетика, паливна, харчова і деревообробна промисловість, туризм. Разом із закордонними партнерами в області реалізуються великі інвестиційні проекти. Завдяки інвестиціям технологічно оновлені виробництва декількох підприємств деревопереробної, легкої, хімічної, харчової промисловості. Сьогоднішній добробут є значною мірою результатом вчорашніх інвестицій, а сьогоднішні інвестиції в свою чергу закладають основи завтрашнього зростання продуктивності праці і більш високого добробуту [2].

Івано-Франківська область це економічно ефективний регіон з високим соціальним захистом населення, хорошою медициною, інвестиційною привабливістю та соціальною і економічною згуртованістю.

На нашу думку, органи місцевого самоврядування повинні застосовувати сучасні підходи до створення більш сприятливого ділового клімату, включаючи підтримку діяльності існуючих малих і середніх підприємств, сприяння створенню нових підприємств, забезпечення сприятливого інвестиційного клімату для місцевого бізнесу, залучення зовнішніх інвестицій (вітчизняних і закордонних), інвестування в матеріальну інфраструктуру (дороги, комунальні служби, нерухомість, тощо), інвестування в інфраструктуру послуг (розвиток освіти й підготовки робочої сили, системи інституційної підтримки та вирішення регуляторних питань), підтримка створення і зростання окремих кластерів бізнесу, визначення окремих частин міста для забезпечення регенерації чи зростання.

Література

1. Васильченко С.М. Місцевий економічний розвиток: досвід Канади. // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: Науковий збірник / За ред. І.Г.Ткачук. / Васильченко Г.В., Васильченко С.М. // Івано-Франківськ: Вид-во «Плай» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2012. – Вип.8. – Т.1. – С.179 – 185.

2. Ємець О.І. Регіональні пріоритети соціально-економічного розвитку / Ємець О.І. // Вісник Прикарпатського університету. Економіка. Випуск 7. – Івано-Франківськ: Плай, – 2009. – С. 57-61.

УДК: 347.451

І.О. Кисельова,

студентка 5 курс спеціальності «Економіка підприємства»
факультету економіки менеджменту та психології

(Київський національний торговельно-економічний університет)

Науковий керівник: к. ю. н., старший викладач кафедри міжнародного приватного,
комерційного та цивільного права М.С. Біленко

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ПРИ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ТОВАРІВ НЕНАЛЕЖНОЇ ЯКОСТІ

Нерідко трапляються випадки, коли покупці купують в магазинах товар, який має дефекти. Хоча відповідно до ст. 6 Закону України «Про захист прав споживачів» продавець зобов'язаний нам забезпечити продаж товару належної якості [1].

Якщо придбаний товар має дефекти, законодавець встановлює обов'язок виробника (продавця) безкоштовно здійснювати його ремонт протягом гарантійного строку, котрий зазначається в паспорті на продукцію або на етикетці чи в будь-якому іншому документі, що додається до продукції.

У разі виявлення покупцем протягом гарантійного строку недоліків, він має право вимагати [1]:

- пропорційного зменшення ціни;
- безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк;
- відшкодування витрат на усунення недоліків товару.

Якщо товар великогабаритний або має вагу понад п'ять кілограмів, його доставка продавцеві, виробникові та повернення покупцю здійснюється за рахунок продавця, виробника. У випадку, коли покупець вимагає від продавця, виробника безоплатно усунути недоліки товару, це має бути зроблено протягом чотирнадцяти днів з дати пред'явлення вимоги або за згодою сторін в інший строк [1].

Цікаво знати, що якщо покупцем виявлено недоліки протягом гарантійного строку у роботі таких товарів, як наприклад, телевізор, холодильник, електрочайник, продавець, виробник зобов'язаний на письмову вимогу споживача на час ремонту надати йому товар з доставкою аналогічної марки. За кожний день затримки виконання цієї вимоги покупцеві повинна бути виплачена неустойка в розмірі одного відсотка вартості товару [2].

Також у разі виявлення протягом встановленого гарантійного строку істотних недоліків споживач має право за своїм вибором вимагати від продавця розірвання договору та повернення сплаченої за товар грошової суми або вимагати заміни товару на такий же товар або на аналогічний з числа наявних у продавця товар [2].

За відсутності товару вимога споживача про його заміну підлягає задоволенню у двомісячний строк з моменту подання відповідної заяви. Якщо задовольнити вимогу споживача про заміну товару у призначений строк неможливо, споживач має право за своїм вибором висунути продавцю, виробнику (підприємству, що виконує їхні функції) інші вимоги. Під час заміни товару з недоліками на товар аналогічної марки (моделі, артикулу, модифікації) належної якості, ціна на який змінилася, перерахунок вартості не проводять [1].

Під час заміни товару з недоліками на такий самий товар іншої марки (моделі, артикулу, модифікації) належної якості перерахунок вартості товару з недоліками у разі підвищення ціни проводять, зважаючи на його вартість на час обміну, а в разі зниження ціни – на вартість на час купівлі [1].

За розірванні договору розрахунки зі споживачем у разі підвищення ціни на товар проводять, зважаючи на його вартість на час висунування відповідної вимоги, а в разі зниження ціни – на вартість товару на час купівлі. Гроші, сплачені за товар, повертають споживачеві в день розірвання договору, а в разі неможливості повернути гроші в день розірвання договору – в інший строк за домовленістю сторін, але не пізніше семи днів [2].

За умови придбання споживачем продовольчих товарів неналежної якості продавець зобов'язаний замінити їх на товари належної якості або повернути споживачеві сплачені ним гроші, якщо недоліки виявлено в межах терміну придатності [1].

У разі відмови продавця у задоволенні вимог споживача або взагалі, у разі відсутності будь-якої реакції з боку продавця на заявлену претензію, споживач має право звернутися зі скаргою до товариства по захисту прав споживачів або з позовною заявою до суду. Коли під час гарантійного терміну необхідно визначити причини втрати якості продукції, продавець (виконавець, виробник) зобов'язаний у триденний термін з дня отримання від споживача письмової згоди провести експертизу продукції. Її проводять за рахунок продавця (виконавця, виробника). Якщо у висновках експертизи буде доведено, що недоліки виникли після передання продукції споживачеві через порушення ним встановлених правил використання, зберігання чи транспортування, дій третіх осіб, вимоги споживача не задовольняють, а споживач зобов'язаний відшкодувати продавцю (виконавцю, підприємству, яке виконує його функції) витрати на проведення експертизи. Споживач, продавець

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

(виконавець, виробник) мають право на оскарження висновків експертизи у судовому порядку [2]. Краще не нехтувати своїм правом і погоджуватися на проведення експертизи, адже в разі незадоволення продавцем, виконавцем або виробником вимог споживача саме висновок експертизи буде доказом законності таких вимог у суді.

Підтвердженням наявності можливостей захисту прав споживачів при купівлі товарів неналежної якості є велика судова практика, більшість ухвал з яких виносяться на користь покупців, наприклад, справа № 6-13598сво8 за якою Колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України постановила відшкодувати вартість плазмового телевізора «Panasonic» (котрий неофіційно ввезений на територію України та не підлягав продажу, експлуатації з урахуванням технічних умов експлуатації, а також гарантійному ремонту й обслуговуванню) за наявністю дефекту у даному товарі (тріщина на плазмовій поверхні) [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що знання та відстоювання власних споживчих прав здатне не лише забезпечити отримання якісних товарів та послуг або отримання відшкодування за їх дефекти, а й простимулювати підприємства підвищувати власну якість обслуговування споживачів задля запобігання конфліктних ситуацій щодо якості реалізованої продукції.

Література

1. Закон України «Про захист прав споживачів» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakono.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>
2. Забродіна О.В. Захист прав споживачів: теорія та практика сьогодення // О.В. Забродіна, С.І. Забродін // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2011. – Вип. 1. – С. 43-47
3. Єдиний державний реєстр судових рішень. Ухвала іменем України справи № [6-13598сво8](http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/3894686) Колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/3894686>

Клеп Є.В.,
аспірант

(Національна академія державного управління при Президентіві України, м.Київ)

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЯК ОСНОВА СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ СТАРОПРОМИСЛОВИХ МІСТ УКРАЇНИ

Основні завдання стратегічного планування міст України, зокрема старопромислових, полягають у забезпеченні оптимального розвитку господарства в єдиному господарському комплексі держави; вдосконалення спеціалізації територій; встановлення оптимальних пропорцій; ефективне використання трудових і природних ресурсів та виробничих потужностей; раціоналізації розміщення продуктивних сил.

Аналізуючи останні дослідження та публікації, слід зазначити, що концептуальні питання сталого розвитку представлені у документах світових форумів, у розробках вітчизняних вчених, серед яких О. Білорус, О. Берданова, Л. Гринів, М. Згуровський, Л. Мельник та ін. Теоретичні та методологічні питання стратегічного планування соціально-економічного розвитку розглянуто в працях таких українських науковців, як В. Бесєдін, А. Гальчинський, В. Геєць, Н. Горшкова, Я.Жаліло, І. Крючкова, І. Маніцуров, Л. Мусіна, П.Онищенко, С.Чистов. У працях

науковців В. Бабаєва, О. Без'язичного, Л. Бондаренка, О. Бойко-Бойчука, В. Вакуленка, Н. Внукової, В. Куйбіди, В. Коломійця, В. Корженка, В. Мамонової, А. Поважного, В. Підгрушного, Ю. Шарова та інших досліджуються різні аспекти стратегічного управління територіальним розвитком. Окрім аналізу теоретичних напрацювань, важливе значення для сучасної вітчизняної системи державного управління та місцевого самоврядування має також вивчення практичного досвіду в галузі стратегічного управління розвитком старопромислових міст, накопиченого в зарубіжних країнах, його узагальнення, систематизація та адаптація продуктивних компонентів.

Недостатньо вивченими залишаються деякі питання, пов'язані з системними підходами до стратегічного планування сталого розвитку старопромислових міст та з урахуванням новітніх глобальних ініціатив, стратегічного планування сталого розвитку.

Стратегічне планування розвитку старопромислових міст України включає наступні стадії:

- розробка концепції регіонального розвитку;
- обґрунтування важливих пропорцій;
- формування системи цільових програм [2].

Основною метою стратегії соціально-економічного розвитку старопромислових міст є орієнтація на діяльність у напрямку стабілізації та підвищення якості життя населення на основі підвищення ефективності державного управління, економіки та забезпечення додаткових надходжень до бюджетів усіх рівнів за рахунок активізації інноваційних та інвестиційних процесів [3, с.156].

Стратегія сталого розвитку визначає зміст основних напрямів діяльності органів місцевого самоврядування:

- управління соціально-економічним розвитком;
- управління бюджетом і фінансами;
- управління економікою та підприємництвом;
- управління майном та землею;
- управління зовнішньоекономічною діяльністю;
- охорона навколишнього середовища та ін.

Концепція сталого розвитку міст – це цілеспрямований комплексний документ, який включає систему розвитку регіону у стратегічній перспективі на основі необхідної і достатньої економічної самостійності, зокрема стратегічні пріоритети, цілі, пропорції і механізми [2].

Структура концепції сталого розвитку старопромислових міст повинна містити наступні розділи:

- соціальна, екологічна, структурна, аграрна політика;
- регіональна науково-інноваційна політика, розвитку важливих комплексів спеціалізації і розвитку продуктивних сил, політика розвитку системи розселення, підготовки трудових ресурсів і зайнятості;
- політика розвитку виробничої інфраструктури, ринкової інфраструктури, інвестиційну та зовнішньоекономічну політику;
- антимонопольна, фінансово-бюджетна та податкова, регіонально-кредитна політика та розвиток банківської системи;
- політика розвитку відносин власності.

Такий розвиток міст держави має координуватись та забезпечуватись завдяки реалізації регіональної політики, що базується на загальнодержавній нормативно-правовій базі. Її основу складають окремі законодавчі акти, які регламентують розвиток регіонів та міст країни, програми та стратегії регіонального розвитку тощо. Законодавство з питань державної регіональної політики складається з Конституції України, законів України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики”, “Про стимулювання розвитку регіонів”, “Про місцеве самоврядування в Україні”, “Про

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

місцеві державні адміністрації”, “Про транскордонне співробітництво”, “Про регулювання містобудівної діяльності”, “Про державні цільові програми”, “Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України”, “Про Генеральну схему планування території України”, цього Закону та інших законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, а також міжнародних договорів України, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України.

Стратегія сталого розвитку старопромислових міст держави однозначна по відношенню до регіонів, які його формують. Це обумовлено істотними відмінностями регіонів України, зокрема забезпеченості ресурсами, структури господарства, досягнутого рівня розвитку різних сфер економіки, умов входження в ринкову економіку, темпів трансформації форм власності і т. д.

Тому стратегія сталого розвитку, формуючи з одного боку, основні цілі і завдання свого розвитку на конкретний етап, з іншого боку, є основою для розробки в своєму складі збалансованих між собою стратегій економічного розвитку регіонів.

Стратегія економічного розвитку міст розглядається як система заходів, спрямованих на реалізацію термінових завдань соціально-економічного розвитку держави з урахуванням раціонального вкладу регіонів у вирішення цих завдань, визначається реальними передумовами і обмеженнями їх розвитку.

Найбільш характерні проблеми сталого розвитку українських міст – це не тільки залучення в регіон економічних агентів, але і розвиток інженерної інфраструктури, будівництво і ремонт житла, упорядкування землекористування, підтримка зайнятості на високому рівні, вирішення нагальних екологічних проблем [3, с.85].

Плани стратегічного розвитку міст служать основою для розробки програм сталого розвитку. Такі програми складаються з основних сфер діяльності людини з урахуванням розумних співвідношень державного регулювання та ринкових відносин. Програми зазвичай містять цільові проекти та поетапні плани їх реалізації.

Стабільний розвиток старопромислових міст знаходиться в прямій залежності від наявності відповідного соціально-економічного, науково-технічного і кадрового потенціалу, і це визначає привабливість регіону для розміщення нових і реконструкції існуючих виробництв, а тим самим для створення нових робочих місць. У свою чергу, зростання чисельності працюючих визначає соціально-економічний добробут населення та поліпшення фінансово-бюджетного стану регіону [2].

Отже, концепція сталого розвитку старопромислових міст визначає важливі структурні зміни в процесах соціально-економічного розвитку у формі важливих пріоритетів, цілей і забезпечує їх реалізацію за допомогою економічних, ідеологічних і організаційно-правових механізмів державного управління. На основі концепції розвитку міст формується стратегічна комплексна програма соціально-економічного розвитку, яка включає систему взаємопов’язаних цільових програм. Процес формування стратегії сталого розвитку міст є одним з найважливіших напрямів діяльності виконавчих і законодавчих органів влади на всіх рівнях.

Література

1. Біла С.О. Стратегії розвитку регіонів: шляхи забезпечення дієвості. Збірник матеріалів “круглого столу” / С.О. Біла. – К.: НІСД, 2011. – 88 с.
2. Дикий О.В. Основні пріоритети та механізм стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіонів[Електронний ресурс]: О.В. Дикий // Ефективна економіка. – 2011. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=803>
3. Панухник О. В. Методичне забезпечення стратегічного планування в регіонах України // Актуальні Проблеми Економіки. – 2011. – № 1(91). – С. 152 –157.

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Управління підприємством розглядається як процес координації та регулювання його діяльності для досягнення поставлених цілей. Саме тому необхідна сучасна система інформаційного забезпечення менеджменту, яка інтегрує новітні методи обліку, аналізу, планування і контролю та забезпечує прийняття ефективних управлінських рішень. Взагалі управлінський процес починається з інформації, тобто розробки системи планів, на основі якої оцінюється діяльність, виявляються резерви за рахунок аналізу, приймаються рішення та оцінюється їх ефективність.

Система управлінського обліку забезпечує підготовку і надання інформації щодо використання ресурсів і протікання господарських процесів. В основу управлінського обліку покладено інформаційну систему, яка використовує вхідну інформацію та відповідні процеси для отримання результатів, що відповідають точно цілям управління [1, с.82].

Організація системи управлінського обліку залежить від специфіки діяльності кожного підприємства, тому керівники повинні розробляти власні гнучкі системи інформаційного забезпечення ефективного управління.

Одна із проблем, що є на сьогодні предметом численних наукових дискусій, визначення багатоаспектної сутності управлінського обліку та принципів його організації. Пояснюється така ситуація низкою причин:

- не існує єдиних стандартів для створення системи управлінського обліку, тому рекомендації автоматично не можна перенести на підприємства через суттєві відмінності в структуризації бізнесу та методології обліку;

- в управлінського обліку акцент має бути на слові «управлінський», тому нереально створювати систему управлінського обліку на основі використання лише методів традиційного бухгалтерського обліку без врахування основного призначення обліку формувати інформацію для різних користувачів, а відповідно, для різних цілей;

- слаба розробленість методології управлінського обліку не дає змоги визначити його місце в системі управління підприємством. Адже управлінський цикл включає логічну послідовність виконання функцій планування, обліку, контролю, аналізу та прийняття управлінських рішень, тому логічно передбачити, що система управлінського обліку має сприяти ефективному здійсненню всіх функцій управління на різних його рівнях (а не лише функції обліку) [2, с.19].

В умовах ринкових відносин закладена пряма залежність між ефективністю управління і якістю інформації та рівнем її використання. В системі інформаційного забезпечення управління облік необхідно трансформувати в облікову модель, здатну відображати реальні господарські процеси і забезпечувати аналітично-прогнозні функції, що вимагає не тільки зміни методології та організації, але і поглиблення управлінської спрямованості обліку.

Література

1. Нападовська Л. Управлінський облік: значення та застосування у практичній діяльності вітчизняних підприємств в умовах ринкових відносин / Л. Нападовська // Бухгалтерський облік і аудит. - 2009. - №8-9. С.78-93.
2. Мосаковський В. Який облік потрібен Україні / В.Мосаковський // Бухгалтерський облік і аудит. - 2009. - №12. - С.16-27.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

В умовах глобалізації в світі важливу роль відіграє інтелектуальна праця. В сучасному житті вкрай важливим елементом вважається інтелектуальна власність, що необхідна для прогресу людства і стала найціннішим капіталом.

В Україні діє система охорони прав на інтелектуальну власність, однак, наявність законодавчої бази, на жаль, не вирішує проблеми порушення прав. Це є дуже актуально на сьогоднішній день в умовах Євроінтеграції, тож Україна не може залишатись осторонь і повинна гармонізувати своє законодавство з міжнародними договорами та законодавством Європейського співтовариства.

На Україну вже почали накладати економічні санкції, у зв'язку з дуже великими масштабами порушення прав інтелектуальної власності. Піратство в сфері авторських і патентних прав в Україні торкнулося такі сфери суспільного життя, як література, музика, аудіовізуальні твори, прикладні програми та операційні системи, безкоштовно поширювані в мережі Інтернет, використання комп'ютерних програм, торгових марок і винаходів без відповідних на те прав.

Особливу увагу слід приділити комп'ютерним програмам, попит на послуги створення яких з кожним днем набирає все більше обертів. В міжнародних документах прописані конкретні положення, щодо прав на здійснення комерційної оренди, завдяки яким власники комп'ютерних програм вирішують чи можливе користування широкому колу оригінал або копію авторського твору. Але ми бачимо реальну проблему в можливості захистити свої права та домогтися покарання за порушення.

Одна з найважливіших угод Світової організації торгівлі – Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності – ТРІПС (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights – TRIPS). Охорона та реалізація прав, закладених в Угоді ТРІПС, мають на меті сприяти технічному прогресу, передачі і розповсюдженню технологій для взаємної вигоди виробників і користувачів технологічних знань, сприяти соціально-економічному розвитку країн [1].

В Угоді передбачається щодо застосування прав інтелектуальної власності режиму найбільшого сприяння та національного режиму. Режим найбільшого сприяння означає, що країна-член СОТ щодо охорони прав інтелектуальної власності при наданні будь-яких переваг, пільг, привілеїв чи імунітету громадянам будь-якої іншої країни СОТ повинна негайно і безумовно надавати їх громадянам усіх інших членів СОТ (стаття 4 ТРІПС) [2].

Угода ТРІПС встановила додаткові нові стандарти для більш надійного захисту прав, де вони вважалися упущеними. Наприклад, стосовно авторського права Угода прирівнює комп'ютерні програми до літературних творів, а це означає, що вони охороняються тепер подібно до літературних творів за Бернською Конвенцією. Крім того, Угода передбачає захист баз даних [3].

Угода ТРІПС встановлює процедури врегулювання суперечок між членами СОТ з питань виконання зобов'язань цієї Угоди. Це суперечки між державами, що стосуються відповідності законів країни положенням ТРІПС. Процедури забезпечення прав інтелектуальної власності повинні застосовуватися таким чином, щоб уникнути створення бар'єрів для законної торгівлі та забезпечити гарантії проти зловживань ними. Вони повинні бути рівними для всіх і справедливими, не повинні бути надмірно складними та дорогими [2].

Звісно, правовласники можуть відстоювати свої виключні права в суді для негайного припинення порушення вони мають право вимагати накладення арешту

або тимчасової судової заборони. Якщо в суді підтверджується факт порушення, то суд може вимагати відшкодування збитку правовласнику, чії права були порушені.

Проте, законодавство рідко зазнає змін, тому не враховує появу й розвиток новітніх технологій, до того ж багато сфер залишаються не зазначеними. Законодавчі положення непристосовані до нових реалій і змін, а також несуть у собі не чітке формулювання, що ускладнює можливість захисту своїх прав. Сьогодні дійсно існує потреба в кардинальних змінах понятійно-категоріального апарату і в розширенні обсягу прав. Законодавство необхідно привести у відповідність до Цивільного кодексу України, у тому числі й у відповідність з усталеними міжнародними нормами у сфері інтелектуальної власності.

Література

1. Действующее международное право: В 3 т. – М., 2006. – 874 с.
2. Закон України «Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/981_018
3. Єременко А.В. Управління міжнародною конкурентоздатністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: В 2т. -Т.І / Ред. Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник. К.: КНЕУ, 2006.

УДК 343.3.7

А.О. Кравчук,

студентка 3 курсу, спеціальності міжнародна економіка
(Київський національний торговельно-економічний університет)
Науковий керівник: к. ю. н., старший викладач кафедри міжнародного
приватного, комерційного та цивільного права Біленко М.С.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

На противагу визначенням, які зазначають науковці та вчені, законодавча влада України, дала своє визначення корупції в ст. 1 ЗУ «Про запобігання корупції», а саме: корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [2].

Протидія корупції ускладнюється тим, що корупційні стосунки набули поширення на всіх рівнях державної влади та управління, та й в політичному процесі загалом. Нею вражені практично всі гілки влади і владні інститути, органи місцевого самоврядування, державні та комунальні підприємства. Ефективність антикорупційних рішень, які приймаються на вищому рівні, нівелюється внаслідок їх свідомого блокування чи нехтування [3, с. 4].

Антикорупційне законодавство України супроводжувалось значними змінами та доповненнями, які пов'язані з виконанням державою міжнародних правових норм, стандартів у сфері протидії корупції. Однак це не дало дієвих результатів, через те, що не було створено відповідного механізму, органів впровадження та реалізації даних норм [4].

У 2014 році для запобігання корупції було схвалено низку Законів України, таких як Закон «Про національне антикорупційне бюро України», «Про запобігання

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

корупції», вони визначали основу антикорупційного законодавства, та сформували засоби по боротьбі з корупцією. Можна виокремити такі положення з Закону України « Про запобігання корупції», що у свою чергу покращують ситуацію з корупцією:

- 1.Оприлюднення відомостей, зазначених у деклараціях по майно, доходи, витрати, і зобов'язання фінансового характеру;
- 2.Обмеження щодо осіб, які звільнились з посад або припинили діяльність, пов'язану з виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- 3.Врегулювання конфлікту інтересів, що обмежать можливість спільної роботи близьких людей, тощо [2].

Як показує світовий Індекс сприйняття корупції(CPI) Україна за 2016 рік отримала 29 балів зі 100 можливих, що на 2 рази більше ніж минулорічні показники. Такій тенденції сприяло просування антикорупційної реформи, але цього недостатньо для країни, де найголовнішим пріоритетом є боротьба з корупцією [1].

У всесвітньому рейтингу CPI Україна у 2016 році посідає 131 місце зі 176 країн. Дослідження World Justice Project Rule of Law Index принесло Україні найбільше балів, що у свою чергу враховується в побудові CPI. Показник України у цьому дослідженні виріс на 10 балів порівняно з минулорічним. «Це пов'язано зі зменшенням використання службового становища в органах виконавчої влади (показник покращився на 14%), у поліції та збройних силах (показник покращився на 6%), але в судовій гілці влади ситуація залишилася такою ж» [1].

Зважаючи на інтеграцію нашої країни до ЄС потрібно реалізувати реформування системи запобігання і протидії корупції. Успіх у цьому процесі забезпечить економічне зростання, покращить добробут українців, та довіру суспільства до представників влади.

Отже, антикорупційне законодавство України пройшло значний шлях розвитку, який супроводжувався змінами та доповненнями. Але прийняття нового, оновленого антикорупційного законодавства ще не означає завершення корумпованого механізму країни, та виконання усіх задекларованих цілей та зобов'язань, які є необхідною умовою інтеграції до ЄС.

Позитивний результат подолання корупції в нашій державі буде лише тоді, коли буде налагоджено системну комунікацію щодо антикорупційної реформи з суспільством та міжнародними партнерами на базі реальних фактів та досягнень.

Боротьба з корупцією потребує мобілізації всіх можливих ресурсів народу, в тому числі і правових. Необхідно, щоб подальші кроки законодавчого вдосконалення механізмів по боротьбі з корупцією містили нові підходи контролю за діяльністю політичних діячів.

Література

- 1.Індекс корупції CPI-2016 [Електронний ресурс] // Transparency International Ukraine. – 2016. – Режим доступу: <http://ti-ukraine.org/CPI-2015/>.
- 2.Закон України «Про запобігання корупції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakono.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
3. Клімова С. М. Організація запобігання та протидія корупції в Україні: навч. посібник / С. М. Клімова, Т. В. Ковальова. –Х., 2012. –283с.
4. Левченко А.О.// Антикорупційне законодавство України : проблеми та перспективи [Електронний ресурс]// Юридичний науковий електронний журнал. – 2016. – Режим доступу: http://lsej.org.ua/2_2016/19.pdf

MANAGERIAL ASPECT OF ACCOUNTING BIOLOGICAL ASSETS IN LIVESTOCK FARMING

Under current economic conditions in agribusiness for making effective management decisions and carrying out successful control the management requires timely, accurate and detailed information about the status of costs, profitability, economic performance of a business enterprise. All necessary and accurate information can be obtained due to proper organization of managerial accounting.

The need for managerial accounting is not determined by any legislative act. However, its role in enterprise management is growing [2]. As a result of our research it has been found out that for managerial accounting at enterprises there are no practical or theoretical recommendations. Although there are some studies dedicated to this issue, researchers emphasize that the problem of creating an integrated system of managerial accounting in agriculture, which would take into account specifics of this industry, remains unsolved. One of the reasons is the lack of its adequate regulatory, documentary and methodological support.

Introduction of the new accounting standard 30 “Biological assets” on the farms would completely change not only the order of financial, tax, but managerial accounting as well.

Accounting to V.Mossakovsky extending National Accounting Standards 30 on farms will negate the whole system of managerial accounting at agricultural enterprises, which has just started to be formed.

This can be explained by the fact that the method of estimating the fair value of the produce makes it impossible to compare planned indexes with real ones, so one will not be able to plan the tasks for subdivisions, or determine results of their performance, or establish a system of incentives for performers [3,с.38].

Livestock production is a main economic activity of most Ukrainian agricultural enterprises. The peculiarity of this industry is that it uses biological assets that can be biologically transformed and reproduce themselves. The problem lies in the establishment of such a set of rules, implementation of which would ensure the maximum effect of accounting, i.e. formation of financial and management information, which is reliable, available and useful.

An important component of management accounting is to substantiate expenditures. NAS 30 “Biological assets” does not resolve this issue. The latter requires review of methodological approaches to its Methodical recommendations for planning, accounting and cost calculations of agricultural enterprises.

In our opinion, the key concern is inability to determine reliable estimates of biological assets. As a result of the research it was found out that if one determines the fair value of biological assets using the method specified in NAS 30 “Biological assets”, the result may either increase revenue, or making an enterprise loss-making. All this leads to inaccuracies in the obtained results which are so necessary for making managerial decisions in the future.

In Ukraine expenses are classified on objects and items. As it is known in Ukraine expenditures are generally established. However, in Moldova, for instance, “in cattle farming the process of receiving certain types of additional biological assets and agricultural produce is concentrated, mostly, on one farm, so costs are taken into account separately from types of production, without separation on the units, except the cases where one type of livestock or poultry is kept on several farms” [4]. This makes sense because expenditures in production accounting should be directed on the managerial

objectives.

According to V. Mossakovsky in livestock units it is difficult to control the costs due to a number of reasons. One of them is a non-clear relationship between expenditures and output. In livestock farming output usually depends on feeding. But in beekeeping, for instance, feeding families in autumn and winter may affect the strength of the family, rather than output. A similar situation is observed in such industries as fishing, horse breeding, sericulture, etc.

However, in other sub sectors (cattle husbandry, pig breeding, poultry keeping) it is difficult to reconcile the costs of feed with the expected output. Thus, we can identify the following main problems:

1. The quantity of feed is determined by the needs of animals to maintain their life, and this value, because of the changing mass of animals, constantly changes during their life, and the rest of consumed feed is used in the production of produce.

2. Carried out research of the processes of animal feeding prove that their technologies are out-of-date at agricultural enterprises in Ukraine.

NAS 30 "Biological assets" does not negate the expenditure accounting in production; it even expands its objects. The number of such objects is defined by the enterprise itself. However, no approaches to such accounting are described in practical literature or research.

Successful introduction of agricultural activities accounting in compliance with international standards requires the development of scientific approaches to agricultural managerial accounting, providing interconnection of the system elements: budgeting, accounting, control and analysis of internal reporting. This problem should be solved in the sector of methodical recommendations on organization of managerial accounting on farms.

As a result of the research on managerial accounting at enterprises of the agricultural sector it has been found out that there are no theoretical recommendations for managerial accounting. Therefore, it is necessary to develop Methodical recommendations on managerial accounting at agricultural enterprises.

We suggest including in such recommendations criteria for division of biological assets into long-term and current ones, classification groups, criteria for considering biological assets as work-in-process, in order to be able to collect accounting information quickly for decision-making and reporting at the end of the reporting period, apply proper document management- for documentation of all transactions and providing accurate information, composition of expenditure items for each sector of agriculture, and an indication of the order of the accounting policies. Indeed, the development and implementation of such recommendations at each agricultural enterprise will allow receiving of timely, accurate and reliable information necessary for making effective decisions.

To assess biological assets it is necessary to calculate the expected cost of agricultural produce. Formation of managerial accounting in agriculture should be directed primarily on the needs of management in the information and should provide accounting and cost control of objects registered in livestock farming - groups (species) of animals both in departments and the enterprise as a whole, as well as analysis, assessment and planning of directions for financial and business activity of the enterprise.

References

1. Kononenko V.A. Current issues of the cost of livestock production/ VA Kononenko // Agricultural Gazette Black. 2009. - № 49. - [El.resurs].-Mode of access [http://www.nbuu.gov.ua/portal/chem_biol/avpch/En/2009_49/Kononenko%20V.A.pdf].
2. Korol S.Ya/ Management accounting in making managerial decisions / King SJ

[El. resource], - Mode of access:
[http://www.rusnauka.com/PRNIT_2006/Economics/17646.doc.htm].

3. Mossakovskyy V. Accounting for biological assets / V.Mossakovskyy / / Accounting and Auditing - 2009. - № 4. - С. 38 - 45.

4. Of the National Standard of accounting accounting number 6, "Features of accounting for rural Enterprise" [El.resurs]. - Mode of access:
[http://minfm.md/common/actnorm/contabil/standarts/ NSBU_6.doc8.]

УДК 657/658 (477)

М. Р. Кутузов,

кандидат економічних наук, доцент

(Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки)

АУДИТ ЯК НЕВІДЄМНА СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Аудиторською діяльністю є підприємницька діяльність, яка включає в себе організаційне і методичне забезпечення аудиту, практичне виконання аудиторських перевірок (аудит) та надання інших аудиторських послуг [1].

Відповідно до Закону України "Про аудиторську діяльність" аудит - перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів.

Предмет аудиторської діяльності слід розглядати у двох аспектах: просторовому, коли йдеться про напрям аудиторської діяльності, і в часовому - коли ці напрями торкаються минулого, теперішнього й майбутнього. Але в кожному випадку оцінюється стан об'єкта аудиту та погляд на його предмет стосовно часу й простору нічого не змінює.

Загалом предметом аудиту є стан економічних, організаційних, інформаційних та інших характеристик системи, що перебуває у сфері аудиторської оцінки [2, с. 30].

Метою аудиту є висвітлення аудитором думки про те, чи відповідає бухгалтерський облік та фінансова звітність в усіх суттєвих аспектах нормативним актам, які регламентують порядок їх ведення та подання [3, с. 321]. Виходячи з мети аудиту, його основними завданнями є збір та обробка достовірної інформації (аудиторських доказів) про фінансово-господарську діяльність суб'єкта господарювання та достовірності показників фінансової звітності для формування думки аудитора при її відображенні в звіті аудитора, іншими словами - безпосередньо здійснення аудиторської перевірки (аудиту) ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності клієнтом [3, с. 322].

Крім того, аудитор має дослідити та адекватно оцінити всі аспекти економічної діяльності суб'єкта, що перевіряється. А для того, щоб висловити об'єктивно думку аудитора в звіті аудитора, аудитор повинен отримати безумовну гарантію того, що інформація, яка міститься у фінансовій звітності, регістрах обліку та первинних документах, наданих клієнтом, достатня та достовірна (прийнятна). Тому, в процесі аудиторської перевірки виникають питання аудиторського ризику та аудиторських доказів для підтвердження аудиторської думки [3, с. 325].

Крім основних, аудит може вирішувати і наступні функціональні завдання: коригування і санація; оперативного контролю та аналізу; стратегічного аналізу; аудиту договірних і статутних зобов'язань та ін.

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

Тобто, узагальнено завданнями аудиту є: перевірка стану організації та методики бухгалтерського обліку та оцінка складання фінансової звітності, розрахунків, декларацій та інших документів для встановлення їх достовірності й відповідності здійснення господарських операцій чинному законодавству; виявлення і попередження (профілактика) порушень у фінансово-господарській діяльності підприємства; реальність визначення фінансових результатів; оцінка ефективності внутрішнього контролю; надання консультаційних послуг з питань обліку, аналізу, права, менеджменту, маркетингу, фінансів тощо [4, с. 201-202].

Зовнішній аудит здійснюють незалежні аудитори (аудиторські фірми), які мають сертифікат аудитора і ліцензію Аудиторської палати України (АПУ) на право займатися аудиторською діяльністю.

Внутрішній аудит виконують штатні працівники підприємства з метою надання допомоги керівництву в ефективному виконанні функцій. У перелік функціональних обов'язків внутрішнього аудитора входять: перевірка фінансової звітності, обліку, первинних документів щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання; перевірка системи внутрішнього контролю за використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, оцінка економічної ефективності господарських операцій; складання і перевірка виконання бізнес-планів тощо [5, с. 168].

Фінансовий аудит (аудит фінансової звітності) - незалежна аудиторська перевірка бухгалтерського обліку, метою якого є визначення правильності ведення бухгалтерського обліку в компанії і перевірка достовірності фінансової звітності.

Метою фінансового аудиту є оцінювання достовірності бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Фінансовий аудит, або аудит фінансової та господарської діяльності, поділяється: на аудит фінансових систем та/або операцій з метою оцінювання їх відповідності чинним законодавчим та нормативним актам; підтвердження змісту та порядку подання фінансової звітності державними відомствами, що включає перевірку і оцінювання фінансової документації та фінансової звітності, у разі необхідності - підготовку висновків про фінансові звіти; аудит правомірності та доцільності адміністративних рішень, що приймаються організацією - об'єктом перевірки; аналіз звітності з будь-яких питань, що стосуються аудиту або є його наслідком і мають бути висвітлені [6, с. 258-259].

Таким чином, мета управлінського аудиту підприємств полягає у визначенні та зіставленні показників фактично досягнутої та нормативної результативності (рівня економічного розвитку) виробничих об'єктів. Він поділяється на три види: функціональний, організаційний, спеціальний.

Під функціональним аудитом розуміють аудит окремих функцій постачання, виробництва, збуту.

Організаційний аудит передбачає дослідження певної підсистеми або окремих структурних підрозділів, наприклад, відділу, цеху або дочірньої компанії.

Спеціальний аудит - визначається потребами адміністрації. До спеціального аудиту можна віднести визначення неефективності функціонування системи електронної обробки даних, пропозиції про зниження собівартості продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про аудиторську діяльність: Закон України від 22.04.1993 р. № 3125-12 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>.

2. Кутузов М. Р. Аудит : навч. посібник у 2 частинах [частина 1] / М. Р. Кутузов. - Луцьк: Вежа-Друк, 2013. - 396 с.

3. Виноградова М. О. Аудит : навч. посіб. / М. О. Виноградова, Л. І. Жидєєва - К. : Центр учбової літератури, 2014. - 654 с.
4. Бутинець Ф.Ф. Аудит : підруч. / Ф. Ф.Бутинець. - Житомир: Рута, 2005. - 512с.
5. Усач Б. Ф. Організація і методика аудиту: підруч. / Б. Ф. Усач, З. О. Душко, М. М. Колос. - К: знання, 2006. - 295 с.
6. Петрик О. А. Організація та методика аудиту підприємницької діяльності: навч. посіб./ О. А. Петрик, В. Я. Савченко, Д. Е. Свідерський. — К: КНЕУ, 2008. - 472 с.

УДК 338.24

М.М. Кутузова,
кандидат економічних наук, старший викладач
(Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки)

ДОСВІД ВИЗНАЧЕННЯ ТА РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У США

Забезпечення економічної безпеки України неможливе без врахування світового досвіду. Перше визначення національної безпеки, було сформульоване в Америці 26-м президентом США Теодором Рузвельтом. Він на початку ХХ ст. вважав, що національна безпека – це сукупність умов, які надійно забезпечують національний суверенітет, захист стратегічних інтересів і повноцінний розвиток суспільства, здоров'я та життя громадян [1, с.12].

Правове забезпечення економічної безпеки було пов'язано з потребою подолання наслідків громадянської війни, коли Конгрес США прийняв відомі на увесь світ закони щодо митного протекціонізму та державного захисту підприємців.

Економічна криза 1923-1933 рр. вимагала розробки та впровадження ефективних заходів щодо зміцнення економічної безпеки держави, сталості її економічної системи та соціалізації економічної політики. Вона знайшла впровадження у “новому курсі” економічної політики, запропонованої президентом Франкліном Рузвельтом, і характеризувалася підтримкою грошово-фінансової та банківської системи, стимулюванням приватних інвестицій, стабілізацією цін, регулюванням інфляції та конкурентної боротьби. Ці заходи зміцнили економічну та соціальну безпеку держави, дозволили проводити ефективну соціальну політику, адекватну тогочасним реаліям США. За рахунок створення умов забезпечення економічної безпеки особи, надання державних гарантій соціальної безпеки в країні вдалося досягти значних економічних результатів, впровадити в життя належні інституційні зміни та законодавчі ініціативи. У 1934 р. був створений Федеральний комітет з економічної безпеки, а в 1935 р. – Управління з соціального забезпечення (Social Security Board), який протягом часу був перетворений у адміністрацію (Social Security Administration). У цьому ж році були прийняті закони з економічної безпеки особи (The Economic security Act of 1935 [2]) та соціального захисту населення (The Social Security Act of 1935 [3]).

Протягом 70-90-х років ХХ ст. економічний стан характеризується обставинами “нафтового шоку”, світової продовольчої та сировинної кризи, кризами фінансових систем західних країн. У цей період були розроблені концепції міжнародної та національної безпеки у галузі забезпечення паливно-сировинними ресурсами і продовольством; сталося становлення перших структурних елементів системи забезпечення окремих західних держав і світу в цілому; переконливо утвердилася позиція з того, що досягнення економічної міцності держави є найважливішим фактором глобального лідерства, найефективнішого забезпечення національних інтересів країни в цілому та економічних зокрема.

**І Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

Таким чином, доктрина національної безпеки США у широкому розумінні передбачає наявність інтелектуального продукту з окремою сукупністю взаємозалежних ідей у галузі управління реальними і потенційними тенденціями для захисту постійних інтересів суспільства і держави. Багаторічний процес пошуку ефективних шляхів щодо надійного захисту національних економічних інтересів у США, дозволив створити ефективне та дієве нормативно-правове забезпечення економічної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Куценко В., Удовиченко В., Опалева І. Освіта як чинник стабільності і національної безпеки України // Економіка України. – 1998. - №1. – С.12.
2. THE ECONOMIC SECURITY ACT OF 1935. – WASHINGTON, JANUARY 1935. – 63 P.
3. THE SOCIAL SECURITY ACT OF 1935. – WASHINGTON, FEBRUARY 1935. – 50 P.

УДК 338.33:332.12

Кучер С.Ф.,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства та економічної теорії
Бердянський державний педагогічний університет

**ПЕРЕФОРМАТУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ ЕКОНОМІКИ
ПРИМОРСЬКОГО МІСТА**

Урбанізація – одне з найбільш важливих соціально-економічних явищ, що зробили величезний вплив на весь хід історичного розвитку суспільства. З розвитком міст, особливо приморських, стало якісно мінятися розміщення суспільного виробництва. Приморські міста зіграли важливу роль не тільки у відділенні ремесла від землеробства, але й у виникненні нового найбільшого розділу суспільної праці - торгівлі.

Актуальні проблеми розміщення продуктивних сил та регіональної економіки завжди були і залишаються в центрі уваги української економічної науки. У їх розробку вагомий внесок зробили вчені: О. М. Алімов, П. Т. Ващенко, К. Г. Воблій, О. Т. Діброва, С. І. Дорогунцов, М. І. Долішній, Ф. Д. Заставний, М. М. Паламарчук, М. Д. Пістун, Ю. І. Пітюренко, В. А. Поповкін, О. І. Шаблій, Я. І. Жупанський та багато інших. Становлення методологічних основ науки про розміщення продуктивних сил відбувалося досить тривалий час основоположниками ринкової теорії розміщення виробництва є І. Тюнен, А. Вебер, А. Гетнер, А. Льош, В. Крісталлер, У. Ізард, Дж. Чорлі, П. Хаггет та ін.

Виділяють чотири рівні наукових методів дослідження:

- перший – загальнонауковий;
- другий – міждисциплінарний (спільний для кількох галузей знань);
- третій – конкретно-науковий, або спеціальний;
- четвертий – методико-технічний.

Розміщення продуктивних сил як галузь економічної науки використовує широкий спектр сучасних методів дослідження (балансові, нормативні, оптимізаційного моделювання, економіко-математичні, техніко-економічного обґрунтування та ін.), застосування яких дозволяє одержати нові, науково обґрунтовані результати.

Сама методологічна схема розробки суто наукових, а нерідко і прикладних завдань щодо розміщення продуктивних сил передбачає певну послідовність проведення досліджень і охоплює такі етапи [1, с. 38].

Перший — програмний, що передбачає обґрунтування програми виконання певного завдання чи проекту: його мети, очікуваних результатів, виконавців, кошторису тощо.

Другий — інформаційний: збирання та обробка інформації; складання паспортів досліджуваних об'єктів.

Третій — аналітичний: проведення аналізу одержаної інформації, її систематизація та інтерпретація з метою отримання наукових і практичних результатів.

Четвертий — модельний, який включає розробку системи моделей прогнозування та планування для різних рівнів управління.

П'ятий — алгоритмічний: визначення чіткого порядку вироблення конкретних рішень щодо розміщення продуктивних сил.

Шостий — концептуально-конструктивний: розробка концепцій, проектів, програм, опрацювання прикладних рішень, одержання пошукового результату.

Слід зауважити, що наведена вище методологічна схема є до певної міри універсальною, однак нерідко вона використовується із значними модифікаціями, що зумовлено потребами чи вимогами практики.

На даному етапі основною метою розвитку м. Бердянська є адаптація господарського комплексу до роботи в умовах глобальної економічної кризи, економічної під ціллю є перебудова економічної структури до реалій ринкових відносин; соціальна під цілю - забезпечення достатнього рівня життя населення, соціальний захист незаможних верств населення; екологічна під цілю - створення сприятливого екологічного середовища життєдіяльності людини.

Питання розміщення виробництва спочатку розглядалися переважно в площині вибору оптимального варіанта розташування окремого підприємства.

Основні ідеї такі: наявність ринку збуту виступає головним чинником розміщення підприємств; максимізація прибутку є основним оцінним критерієм доцільності розміщення виробництва; інтереси всього господарства країни повинні враховуватися при розміщенні будь-якого об'єкта; теорія відіграє обмежену роль при вирішенні практичних питань щодо вибору місця розташування окремих підприємств і навіть великих міст.

Вагомий внесок у розробку методологічних основ науки про розміщення продуктивних сил, і зокрема науки про регіон, зробив вчений У. Ізард. Його концептуальні розробки ґрунтувалися на положеннях теорії ринкової економіки.

Значного поширення в країнах з ринковою економікою набула теорія «географічного детермінізму», яка розглядає географічне середовище як визначальний чинник розміщення і розвитку промисловості будь-якого району чи країни в цілому. Однією з її течій є «вульгарний географізм», який розглядає природні сили як такі, що визначають напрями суспільного розвитку. За своїми ідеями до цього вчення наблизений «енвайронменталізм» — наукова течія, що виникла у США. Поряд з названими досить поширеною є теорія «кліматичних оптимумів», за якою сприятливі умови для розвитку виробництва мають країни, розташовані в помірному поясі.

Необхідно відмітити, що із запровадженням досягнень науково-технічного прогресу в господарську практику стає очевидною обмеженість певних положень «географічного детермінізму», оскільки істотно знижується залежність розміщення окремих галузей чи виробництв від природних умов і ресурсів. Разом з тим всебічна і об'єктивна оцінка природно-географічного та природно-ресурсного фактора конче необхідна для прийняття обґрунтованих рішень щодо розміщення продуктивних сил.

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

В умовах проведення політики децентралізації українською державою було надано нового імпульсу розвитку теорії розміщення продуктивних сил. В основу сучасних поглядів і концепцій покладено теоретичні положення раціоналізації територіального поділу праці, комплексного ресурсозбереження, економії витрат суспільної праці, забезпечення сталого розвитку продуктивних сил. Парадигма регіональної цілісності, згідно з якою регіон являє собою єдність природного, матеріального середовища та соціуму, розглядається як вихідне посилення при розробці нових концептуальних положень щодо розміщення і розвитку продуктивних сил України та її регіонів на перспективу.

Список літератури

1. Шули С.Л. Методологічні підходи до типології регіональних суспільних систем. „Регіональна економіка” № 1, 2007, с. 18-27
2. Василенко В.Н. Модель распределения компетенций (полномочий) между центром и регионами // Экономика и право. Научный журнал. – 2005. - № 1 (11), С. 39-44.
3. Дробышевская Т.В. Основы городской политики: Монография / НАН Украины. Институт экономико-правовых исследований. - Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2005. – 269 с.
4. Агафоненко О.Ю. Аналіз сучасних регіональних конкурентних позицій. „Держава та регіони”, серія: Економіка та підприємництво, №3, 2007, с.6-9
5. Амітан В.Н., Гудзь П.В. Розробка системи індикаторів моніторингу стратегічного планування розвитку територіальної громади міста // Економіка та право. Науковий журнал. – 2005. -№1 (11), С.54-63.

Кучер С.Ф., к.е.н., доцент

Шарик А. С., магістрант

Бердянський державний педагогічний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ПРИМОРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Постановка проблеми. Кризові явища в економіці України за останні 3-4 роки вимагають приймати обґрунтовані стратегічні рішення. Тому все більше уваги приділяється регіональному розвитку держави, адже саме через наявність економічно сильних територій можна досягти позитивних зрушень в економіці країни в цілому. Всі наявні державні стратегії щодо реформування та подальшого розвитку економіки повинні пройти апробацію на рівні сільської, селищної, районної, міської громади, що викликає необхідність у зміні підходів до управління даними процесами в рамках відповідного регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженнях зарубіжних і вітчизняних авторів стратегічному аналізу приділяється велика увага. Він розглядається в якості одного з фундаментальних етапів стратегічного планування. Крім того, проводяться дослідження в області стратегічного аналізу зовнішнього навколишнього середовища [1, 2, 3, 4, 5].

Однак методологічні основи проведення стратегічного аналізу розробляються переважно для підприємств. Відзначаючи різноманіття фундаментальних підходів до розкриття окремих сторін досліджуваної тематики, варто підкреслити, що теоретико-методологічні аспекти стратегічного аналізу розвитку регіональних економічних систем є затребуваними для наукового пошуку.

Мета дослідження. Мета даного дослідження полягає в розвитку теорії і методології стратегічного аналізу розвитку регіональних економічних систем в Україні.

Основні результати дослідження. Проблема проведення стратегічного аналізу регіональної соціально-економічної системи вимагає свого вирішення, як у методологічному, так і в методичному плані. Представляється доцільним, щоб у процесі стратегічного аналізу дотримувалися вимоги:

1. Стратегічний аналіз функціонування соціально-економічної системи регіону повинен включати два основних етапи: аналіз зовнішнього навколишнього середовища й аналіз ресурсного потенціалу. Природно, що ці два етапи взаємозалежні, оскільки результат стратегічного аналізу є синтезом висновків отриманих на кожному із цих етапів. Однак цілі дослідження й інформаційна база дозволяють розглядати їх окремо.

2. У процесі розробки вітчизняної концепції проведення стратегічного аналізу регіону необхідно враховувати зарубіжні розробки в даній сфері, адаптуючи їх до умов вітчизняної економіки. При цьому варто розробити деяку «ідеальну модель аналізу», що дозволить, по-перше, представити процес стратегічного аналізу системно, а по-друге, висунути певні вимоги до ринкової інфраструктури з розрахунку необхідних показників і проведенню аналітичних досліджень із проблем, які цікавлять регіональну соціально-економічну систему.

3. Процедура стратегічного аналізу і його кожного етапу вимагає подальшого пророблення, аж до методичних рекомендацій, що забезпечують впровадження даного елемента в практичну діяльність.

Найбільш важливим в умовах цього аналізу є виділення таких негативних факторів, як:

1) депресивний стан економіки й необхідність фінансової підтримки ряду господарських суб'єктів;

2) нерівномірність соціально-економічного розвитку міст і районів, що вимагають надання дотацій територіям, що не забезпечують власну дохідну базу бюджету;

3) низький рівень матеріального забезпечення працівників бюджетної сфери, пенсіонерів, студентів;

4) стале безробіття;

5) незадовільний стан навколишнього середовища.

Звичайно при оцінці і аналізі факторів зовнішнього середовища виділяють економічні, конкурентні, соціальні, політичні, технологічні, міжнародні і т.д. [6,7,8].

Висновки. На основі вищевикладеного сформуємо стратегічні цілі приморських територій на прикладі Запорізької області [9]:

1. Запорізька область – регіон високого інноваційного потенціалу дружніх до людини технологій. Приморська територія, аграрна направленість промисловості області, переважання сільського населення над міським є визначальними особливостями області. Ці фактори повинні бути основними елементами переваги перед іншими регіонами України і мають стати визначальними для створення сприятливого інноваційного та інвестиційного клімату. Виходячи з цих природних і соціальних особливостей, такий сценарій розвитку області передбачає надання переваги розвитку туристично-рекреаційного комплексу, агропромислового сектора та залучення в ці сектори новітніх технологій, необхідних для покращання умов праці людини, зниження техногенного навантаження на природу, створення екологічно чистих продуктів, відтворення екологічної рівноваги в біосфері області. Такий напрям технологій можна назвати "дружнім" до людини. Щоб область не стала економічно залежною, як сировинний придаток до індустріально-розвинених областей, залучення інвестицій буде проводитись з врахуванням пріоритетів, які

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

передбачають впровадження нових організаційних форм кооперації в курортному та аграрно-промисловому бізнесі.

Відповідно до наведених стратегій наведемо механізм їх впровадження.

1. Стратегія повинна поновлюватись щорічно. Повинна бути створена група підтримки Стратегії, окремий підрозділ адміністрації, який проводить моніторинг виконання Стратегії, готує зміни, зберігає документи Стратегії.

2. Обласна державна адміністрація визначає перелік процедур, пов'язаних з реалізацією затвердженої Стратегії, який повинен передбачати:

- розроблення, розгляд та затвердження відповідних програм регіонального розвитку;

- підготовку відповідно до законодавства пропозицій до загальнодержавних прогнозів і програм економічного і соціального розвитку України, висновків щодо доцільності розміщення на території регіону нових підприємств та інших об'єктів незалежно від форм власності, можливостей та умов реалізації в регіоні інших стратегічних завдань розвитку окремих секторів економіки, що мають загальнодержавне значення;

- участь в підготовці та укладанні угод щодо регіонального розвитку;

- нормативно-правове, організаційне, фінансово-економічне, інформаційне, кадрове, науково-проектне забезпечення;

- включення до щорічних бюджетів заходів з реалізації регіональної Стратегії розвитку з врахуванням джерел їх фінансування;

- визначення критеріїв та запровадження моніторингу реалізації Стратегії, програм і угод регіонального розвитку.

4. Фінансування заходів програми проводиться через їх включення до поточних трирічних програм або програм соціально-економічного розвитку Запорізької області на поточний рік.

Література

1. Акофф Р. Л. Планирование в больших экономических системах / Акофф Р. Л.; пер. с англ. — М.: Сов. радио, 1972. — 223 с., 2. Амоша А. Регионы Украины: оценка конкурентоспособности / А. Амоша // Экономист. — 2005. — №12. — С. 62—68. 3. Герасимчук З. В. Еколого-економічні основи формування та реалізації регіональної політики сталого розвитку (питання методології та методики) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / З. В. Герасимчук. — Л., 2002. — 52 с. 4. Данилишин Б. М. Эколого-экономические проблемы устойчивого развития производительных сил Украины: дис. ... доктора экономических наук: 08.10.01 / Данилишин Богдан Михайлович. — К., 1996. — 397 с. 5. Долішній М. Актуальні завдання регіональної політики в Україні в сучасних умовах / М. Долішній // Регіональна економіка. — 2004. — №3. — С. 16—32. 6. Кучер С.Ф. Регіональний аспект соціального інвестування. // Актуальні проблеми прогнозування поведінки складних соціально-економічних систем: Монографія / За ред. О.І. Черняка, П.В. Захарченка. — Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2016. — С. 431-438. 7. Кучер С.Ф. Поняття та сутність курортно-рекреаційної системи приморського міста та її складові елементи. // Теоретичні, науково-методичні та прикладні засади ефективності функціонування і розвитку підприємств : [колективна монографія / за заг. ред. д.е.н. проф. А.А. Жигіря]. — Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2016. С. 238 -272. 8. Кучер С.Ф. Методичні основи організаційно-економічного забезпечення перетворень у курортно-рекреаційній системі. // Теоретичні, науково-методичні та прикладні засади ефективності функціонування і розвитку підприємств : [колективна монографія / за заг. ред. д.е.н. проф. А.А. Жигіря]. — Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2016. С. 272 -289. 9. Сологуб О. П. Теоретико-методологічні основи

продуктивності економіки України: регіональні аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / О. П. Сологуб. — К., 1999. — 40 с.

УДК 330.341.1

Т. Б. Кушнір,
кандидат економічних наук, професор
(Харківський державний університет харчування та торгівлі)

ЕЛЕКТРОННА КОМЕРЦІЯ ЯК НОВИЙ ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

Стрімкий розвиток і проникнення до всіх сфер життя інформаційних технологій та комунікаційних систем роблять їх стратегічно важливими життєвими цінностями. Всеохоплення інформаційного простору Інтернетом і процес глобалізації систем масової комунікації практично “прирікають” людство використовувати ці досягнення цивілізації. Тобто сьогодні ми спостерігаємо за ставленням “електронної економіки”, яка задає принципово новий вимір і стратегічний напрям розвитку життя кожної людини. Поява Інтернету призвела до справжньої революції у сфері організації та ведення комерційної діяльності, а електронне середовище стимулює перехід оффлайн-операцій в онлайн. Отже, електронна форма ведення бізнесу є неминучою.

Електронна комерція як цікавий об'єкт дослідження для економічної науки приваблює зацікавлених з різних сфер, оскільки у кожній окремій сфері знань свої інтереси і свої завдання. Економічна наука прагне внести нові знання в електронну комерцію як нове інноваційне явище. З цією метою необхідно, насамперед, мати відповіді на такі питання:

як оцінити ступінь впливу електронної комерції на економічні відношення, у тому числі на інституціональну систему забезпечення цих відносин;

які складові елементи цього процесу необхідно стимулювати, а для яких створювати бар'єрні обмеження;

у яких показниках вимірювати характеристики електронної комерції, чи то темпи розвитку, або корисність і негативи;

вплив електронної комерції на життя людини;

методи і механізми регулювання розвитку Інтернет-торгівлі.

Наведений перелік питань економічної науки у сфері електронної комерції вимагає широкомасштабних досліджень і має на меті перевести “непередбачувану стихію” у регульований режим розвитку. Закон «Про електронну комерцію», прийнятий 3.09.2015 року, хоч і є безумовно позитивним кроком, що суттєво полегшив життя суб'єктам онлайн-торгівлі, так як зміг врегулювати базові правовідносини в сфері e-commerce, але все ж залишає “білі плями” у взаємовідносинах суб'єктів електронного ринку. Закріплення основ державного регулювання електронної комерції у законодавстві України, подальший розвиток її правового регулювання в спеціальних законах, внесення відповідних змін до чинного законодавства щодо електронного обміну даними, укладання угод в електронній формі – це питання, які потребують подальшого вирішення.

Постановка нових завдань перед економічною наукою обумовлена доцільністю переходу її від ролі простого спостерігача всього, що вже відбулося у наш швидкозмінний час, до безпосереднього учасника процесу. Роль спостерігача зараз вже не задовольняє ні саму науку, ні Інтернет-спільноту, ні суспільство в цілому.

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

В економічній науці оцінка електронної комерції як цікавого об'єкту дослідження сприятиме підвищенню спроможності до вивчення складних організаційно-економічних інновацій, зростанню інформаційного забезпечення для їх пізнання, розробці власного інструментарію аналізу й прогнозу. Економічна наука має визначити також своє місце і роль як регулятора нового процесу, повинна бути активною складовою частиною управління розвитком суспільства, на базі аналізу здійснювати синтез нових систем, нових відношень, нових результатів.

УДК 658.1

Лесюк А. С.,
аспірант кафедри фінансів і кредиту
(Полтавська державна аграрна академія)

**КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ**

В умовах ринкових відносин досягнення стійкого розвитку сільськогосподарських підприємств залежить від їхньої здатності адаптуватися до змін навколишнього середовища.

Проведення комплексної оцінки фінансового стану викликане потребою інформаційного, методологічного та організаційного забезпечення обґрунтування та прийняття управлінських фінансових рішень про фінансування різних видів діяльності підприємства в коротко- та довгостроковій перспективах.

Об'єктом комплексної оцінки фінансового стану сільськогосподарського підприємства є фінансові процеси і кінцеві фінансові результати його діяльності, які складаються під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів одержують відображення через систему економічної інформації [1, с. 450; 2, с. 87; 3, с. 192; 4, с. 181].

Під комплексною оцінкою фінансового стану слід розуміти дослідження системи показників, які характеризують об'єкт, фінансово-господарську діяльність сільськогосподарського підприємства: теперішній стан, умов роботи та майбутніх перспектив.

Багатофакторна модель оцінки фінансового стану сільськогосподарських підприємств в Україні наведена у табл. 1.

Таблиця 1

**Багатофакторна модель оцінки фінансового стану
сільськогосподарських підприємств в Україні**

Показники	Формула для розрахунку	Умовні позначення	Нормативний коефіцієнт
A	1	2	3
$ФСп = X_1 \cdot 0,055 + X_2 \cdot 0,109 + X_3 \cdot 0,164 + X_4 \cdot 0,145 + X_5 \cdot 0,127 + X_6 \cdot 0,073 + X_7 \cdot 0,091 + X_8 \cdot 0,018 + X_9 \cdot 0,036 + X_{10} \cdot 0,182$			
X ₁	Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Кал) $Кал = \frac{ГЕ + ПФІ}{ПЗЗ}$	ГЕ – гроші та їх еквіваленти, грн; ПФІ – поточні фінансові інвестиції, грн; ПЗЗ – поточні зобов'язання і забезпечення, грн	0,055
X ₂	Коефіцієнт швидкої ліквідності (Кшл) $Кшл = \frac{ГЕ+ПФІ+ДЗ+ІОА}{ПЗЗ}$	ГЕ – гроші та їх еквіваленти, грн; ПФІ – поточні фінансові інвестиції, грн; ДЗ – дебіторська заборгованість, грн; ІОА – інші оборотні активи, грн;	0,109

			ПЗЗ – поточні зобов'язання і забезпечення, грн	
X ₃	Коефіцієнт фінансової автономії (Кфа)	$K_{фа} = \frac{ВК}{ВБ}$	ВК – власний капітал, грн; ВБ – валюта балансу, грн.	0,164
X ₄	Коефіцієнт довгострокових зобов'язань і забезпечень (Кдзз)	$K_{дзз} = \frac{ДЗЗ}{ПК}$	ДЗЗ – довгострокові зобов'язання і забезпечення, грн; ПК – позиковий капітал, грн.	0,145
X ₅	Коефіцієнт поточних зобов'язань і забезпечень (Кпзз)	$K_{пзз} = \frac{ПЗЗ}{ПК}$	ПЗЗ – поточні зобов'язання і забезпечення, грн; ПК – позиковий капітал, грн	0,127
X ₆	Коефіцієнт маневреності власного капіталу (Кмвк)	$K_{мвк} = \frac{ВОК}{ВК}$	ВОК – власні оборотні кошти, грн; ВК – власний капітал, грн	0,073
X ₇	Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами (Кззвок)	$K_{ззвок} = \frac{ВОК}{ЗПБА}$	ВОК – власні оборотні кошти, грн; ЗПБА – запаси і поточні біологічні активи, грн	0,091
X ₈	Коефіцієнт рентабельності діяльності (Крд)	$K_{рд} = \frac{ЧФР}{ЧД}$	ЧФР – чистий фінансовий результат: прибуток (збиток), грн; ЧД – чистий дохід (виручка) від реалізації продукції сільського господарства, грн	0,018

Продовж. табл. 1

А		1	2	3
X ₉	Коефіцієнт рентабельності активів (Кра)	$K_{ра} = \frac{ЧФР}{А}$	ЧФР – чистий фінансовий результат: прибуток (збиток), грн; А – активи, грн	0,036
X ₁₀	Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості (Кдкз)	$K_{дкз} = \frac{ДЗсв}{КЗсв}$	ДЗсв – середньорічна величина дебіторської заборгованості, грн; КЗсв – середньорічна величина кредиторської заборгованості, грн	0,182
При ФСп ≥ 0,725 – стабільний фінансовий стан сільськогосподарського підприємства; при ФСп ≥ 0,442 (до 0,725) – нестабільний фінансовий стан сільськогосподарського підприємства; при ФСп ≤ 0,442 – кризовий фінансовий стан сільськогосподарського підприємства				

Джерело: авторська розробка

Оцінка фінансового стану сільськогосподарських підприємств свідчить про те, що стабільний фінансовий стан мають сільськогосподарські підприємства: ТОВ «Елеватор «Чиста Криниця», ТОВ «Компанія ФАРМКО», ТОВ «Ланнівська МТС», ТОВ «Агротех-Гарантія», СВК «Андріївський», ПП «Імені Калашника», ДП «ДГ імені 9 січня» та ПСП «Колос». Нестабільний фінансовий стан в таких підприємствах, як: ВСГК «Злагода», ДП «ДГ «Степне» та ТОВ Агрофірма «ім. Довженка», на них необхідно здійснювати заходи, спрямовані на поліпшення фінансового стану. Кризовий фінансовий стан мають ПАФ «Полузірська», ТОВ «Полтава-Сад», ТОВ «Бурат-Агро» та ТОВ «Україна», на них необхідно здійснювати заходи щодо запобігання банкрутству (табл. 2).

**Верифікація багатofакторної моделі оцінки фінансового стану
сільськогосподарських підприємств Полтавської області,
2010 – 2014 рр.**

Підприємства	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
А	1	2	3	4	5
ТОВ «Елеватор «Чиста Криниця»	1,038	1,105	1,021	0,972	0,850
ВСГК «Злагода»	0,679	0,718	0,691	0,647	0,664
ТОВ «Компанія ФАРМКО»	1,875	2,279	0,767	0,871	1,184
ТОВ «Ланнівська МТС»	0,948	1,077	0,805	0,879	0,793

Продовж. табл. 2

А	1	2	3	4	5
ПАФ «Полузірська»	0,285	0,306	0,294	0,307	0,341
ТОВ «Агротех-Гарантія»	1,147	1,058	1,182	1,209	1,313
СВК «Андріївський»	0,792	0,845	0,999	0,917	0,806
ТОВ «Полтава-Сад»	0,296	0,347	0,375	0,354	0,419
ПП «Імені Калашника»	0,917	0,805	0,738	0,787	0,822
ДП «ДГ «Степне»	0,592	0,601	0,636	0,618	0,690
ТОВ «Бурат-Агро»	0,374	0,423	0,554	0,389	0,407
ДП «ДГ імені 9 січня»	1,077	1,118	1,519	1,384	1,400
ТОВ «Україна»	0,374	0,302	0,391	0,347	0,345
ТОВ Агрофірма «ім. Довженка»	0,551	0,634	0,674	0,578	0,616
ПСП «Колос»	0,897	0,835	0,892	0,975	0,930

- стабільний фінансовий стан сільськогосподарського підприємства
- нестабільний фінансовий стан сільськогосподарського підприємства
- кризовий фінансовий стан сільськогосподарського підприємства

Джерело: дані сільськогосподарських підприємств, розрахунки автора

Таким чином, запропонована комплексна оцінка фінансового стану дозволяє порівняти та оцінити фінансову стійкість сільськогосподарських підприємств, обрати оптимальний варіант раціонального використання матеріальних ресурсів та капіталу.

Список використаних джерел:

1. Бугріменко Р. М. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства / Р. М. Бугріменко, Л. І. Безгінова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2009. – № 1. – С. 449 – 455.
2. Гнеушева І. Сучасні підходи до визначення та оцінки фінансової стійкості підприємства / І. Гнеушева, Д. Русских // Економічний аналіз. – 2011. – № 8. – С. 86 – 90.
3. Жидяк О. Т. Фінансовий стан та вдосконалення контролю за фінансовими показниками аграрного підприємства / О. Т. Жидяк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – № 11. – С. 192 – 199.
4. Москаленко В. П. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа для діагностики його банкрутства / В. П. Москаленко, О. Л. Пластун // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6. – С. 180 – 191.

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ В СИСТЕМІ АНАЛІЗУ РЕФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ

В умовах реформування бюджетної системи особливу увагу слід приділити оцінці проведення бюджетної політики з метою забезпечення її результативності та ефективності. У сучасній практиці діяльності фінансових органів постійно проводиться аналітична робота за результатами виконання бюджетів. Проте у чинному законодавстві та серед науковців не існує єдиних підходів до методики оцінки проведення бюджетної політики.

У науковій літературі дослідження “ефективності бюджетної політики” обмежуються аналізом ефективності окремих її напрямів і компонентів. На думку Г. В. Атаманчук, ефективність управління діяльністю досягається умовами двох компонентів системи: держави, її органів і службовців, суспільства, його керованих об’єктів і самоуправлінських структур. Ця ефективність має сукупний характер і не дає чіткого конкретного уявлення про кожний компонент [1].

Традиційним підходом до оцінки ефективності діяльності (у тому числі у сфері бюджету) є розрахунок співвідношення між ресурсним забезпеченням (витратами) і досягнутими результатами, тобто для підвищення ефективності діяльності необхідно зменшити витрати. Проте, як показує досвід, не завжди зниження витрат приводить до підвищення ефективності. Відповідно, необхідно регулювати витрати в допустимих межах, у яких буде зберігатися достатня оперативність і якість будь-якої діяльності. Якщо обсяг витрат перевищує допустимі межі, то оперативність і якість діяльності, а значить і його результат, будуть знижуватися, відповідно, буде знижуватися і ефективність.

На думку Т. М. Ковальової та С. В. Баруліна, головним критерієм ефективності бюджетної політики, є забезпечення виконання умови бюджетної рівноваги та ефективності виконання бюджетом своїх функцій, а саме: оптимальності доходів, видатків і контрольно-регулюючого ефекту [3]. Важливе місце у дослідженні ефективності бюджетної політики посідає пошук критеріїв і розробка методики оцінки ефективності діяльності. Ефективну бюджетну політику не можна ототожнювати з поняттям результативної бюджетної політики, поняття “ефект” і “результат” – не рівнозначні. Саме таку позицію займає В. М. Родіонова, яка пише: “Чи буде ефективною бюджетна політика, яка спрямована на реалізацію неправильно визначених цілей?” [5]. Отже, ефективність бюджетної політики визначається досягнутим результатом, основним критерієм якого є рівень добробуту населення.

У Бюджетному кодексі принцип ефективності та результативності означає, що під час складання та виконання бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення цілей, запланованих на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки, шляхом забезпечення якісного надання послуг, гарантованих державою, місцевим самоврядуванням при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів [2].

Серед пропонованих підходів оцінки ефективності слід виділити одноаспектні та комплексні методики. Одноаспектні методики, а відповідно й критерії їх оцінки, націлені на продуктивність, ступінь досягнення мети, керованість, ритмічність роботи, зростання якісних показників діяльності, задоволеність результатами діяльності, економію часу в процесі управління та ін. Одноаспектні методики, як

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

правило, ґрунтуються на одному комплексному (інтегральному) показнику, за допомогою якого можна виявити стан того або іншого процесу, явища.

Російський вчений А. С. Колесов запропонував методикау інтегральної оцінки фінансового стану бюджету, яку можна використовувати при оцінці ефективності бюджетної політики органів місцевого самоврядування. Її суть полягає в одночасному і взаємозв'язаному обчисленні змін таких показників будь-якого бюджету, як доходи, витрати і кредиторська заборгованість [4].

$$\Phi = D / B (1 - K_2 / K_1) \quad (1.1.)$$

де, Φ - індекс інтегральної оцінки фінансового стану за визначений період;

D - власні доходи місцевих бюджетів за цей період;

B - видатки місцевих бюджетів за цей період;

K_1 - кредиторська заборгованість на початок періоду;

K_2 - кредиторська заборгованість на кінець періоду.

Економічний зміст вказаного показника простий: чим більші доходи і чим менші витрати, тим більша його величина. І якщо кредиторська заборгованість знижується, то він має позитивне значення, тобто чим більша його величина, тим кращий фінансовий стан бюджетної системи. Як бачимо, наведені методичні напрацювання можуть використовуватися в поточній діяльності, оскільки відображають вплив обмеженого числа чинників на ефективність бюджетної політики на місцевому рівні.

Проте, оскільки даний показник відображає вплив обмеженого числа чинників на ефективність бюджетної політики на місцевому рівні доцільно наше дослідження продовжити на основі розрахунку інших показників оцінки стану бюджету.

Для більш об'єктивної оцінки бюджетної політики використовують також багатоаспектні методики, які дозволяють при здійснювати оцінку бюджетної політики на місцевому рівні шляхом *комплексного аналізу стійкості місцевого бюджету*.

Підсумовуючи проведе дослідження можна стверджувати, що системою спроможною забезпечувати формування інформації щодо результативності фінансової діяльності місцевих органів влади є комплексний аналіз фінансової стійкості місцевих бюджетів, який надає уявлення щодо збалансованості їх загальних доходів і видатків, незалежності від державного бюджету та ефективності бюджетної політики. Досліджені методичні підходи є підґрунтям для попередньої оцінки бюджетної політики на місцевому рівні шляхом комплексного аналізу місцевого бюджету та обґрунтування заходів щодо забезпечення його стійкості з урахуванням ризику.

Література

1. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления / Г. В. Атаманчук. – М. : Юрид. лит., 1997. – 400 с.
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pravo.in.ua/lib.html#rz2456>.
3. Ковалева Т. М. Бюджет и бюджетная политика в Российской Федерации : учеб. пособие / Т. М. Ковалёва , С. В. Барулин. – [2-е изд.]. – М. : КНОРУС, 2006. – 208 с.
4. Колесов А. С. Об интегральной оценке финансового положения объектов бюджетного финансирования / А. С. Колесов // Финансы. – 2000. – № 6. – С. 9-11.
5. Родионова В. М. Совершенствование бюджетного законодательства – необходимое условие осуществления преобразований в бюджетной сфере России / В. М. Родионова // Финансы и кредит. – 2006. – №2 (206). – С. 2-9.

ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

Інвестиціям належить найважливіша роль у системі суспільного відтворення у справі відновлення і збільшення виробничих ресурсів, що забезпечують досягнення певних темпів економічного зростання. Якщо зобразити суспільне відтворення у вигляді системи виробництва, розподілу, обміну та споживання, то інвестиції в більшій мірі стосуються першої ланки – виробництва, і складають матеріальну основу його розвитку. Найбільша потреба в інвестиціях виникає за умов коливання в економічному розвитку, що проявляються в порушенні звичних закономірностей відтворювального процесу. Одним з ефективних способів нормалізації системи суспільного відтворення є створення оптимального механізму залучення інвестицій в економіку країни. Залучення іноземних інвестицій в економіку є пріоритетним завданням розвитку будь-якої держави. У той же час, можливості державних інвестицій як відомо, вкрай обмежені.

Наразі у рейтингу інвестиційної привабливості країн світу International Business Compass за 2016 рік, опублікованому компанією BDO, Україна за рік опустилася на 41 позицію. Україна в рейтингу розташовується на 130 місці. У 2015 році наша країна займала 89 місце [2].

У рейтингу легкості ведення бізнесу, що його укладає Світовий банк, Україна посіла 80 місце і покращила свої позиції на 3 пункти порівняно з минулим роком. У доповіді Doing Business 2017 відзначається, що ключовою реформою, яка сприяла підвищенню рейтингу України, є спрощення реєстрації бізнесу. Так, у сфері реєстрації підприємств Україна посіла 20-те місце та покращила свої позиції на 10 пунктів порівняно з минулим роком.

За даними Держкомстату у січні-червні 2016 року в економіку України іноземними інвесторами вкладено 2859,1 млн.дол. США та вилучено 330,1 млн.дол.США прямих інвестицій (акціонерного капіталу), у січні-червні 2015 року – 1042,4 млн.дол.США та 351,3 млн.дол.США відповідно. Обсяг залучених з початку інвестування прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України на 01.07.2016 року становив 44790,7 млн.дол. США.

На підприємствах промисловості зосереджено 29,6 % загального обсягу прямих інвестицій в Україну, в установах фінансової та страхової діяльності – 29,4 %.

До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає 83,5% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 11091,7 млн.дол.США, Нідерланди – 5769,0 млн.дол.США, Німеччина – 5447,4 млн.дол.США, Російська Федерація – 4740,4 млн.дол.США, Австрія – 2629,8 млн.дол.США, Велика Британія – 1969,0 млн.дол.США, Віргінські Острови (Брит.) – 1719,5 млн.дол.США, Франція – 1526,0 млн.дол.США, Швейцарія – 1476,5 млн.дол.США та Італія – 964,9 млн.дол.США.

До десяти регіонів: Дніпропетровської, Донецької, Харківської, Київської, Луганської, Львівської, Одеської, Запорізької, Полтавської, Івано-Франківської областей та до м. Київ надійшло найбільше всього інвестицій – 94,1 відсотка всіх залучених прямих іноземних інвестицій.

Таке спрямування прямих іноземних інвестицій та капітальних інвестицій в регіональному розрізі не сприяє рівномірному соціально-економічному розвитку регіонів та посилює подальше збільшення розриву у їх розвитку.

Обсяги освоєння капітальних інвестицій підприємств України у січні-червні 2016 року складають 119,8 млрд. грн.

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

Провідними сферами економічної діяльності, за обсягами залучення капітальних інвестицій, у січні-червні 2016 року залишаються: промисловість – 33,4%, будівництво – 13,7%, сільське, лісове та рибне господарство – 14,5%, інформація та телекомунікації – 4,8%, оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 10,0%, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 6,8%, державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування – 2,3%.

З метою подальшого покращення інвестиційного клімату України на сьогодні актуальним є питання покращення правової та організаційної бази, що повинно підвищити дієздатність механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату й підвищити конкурентоспроможність вітчизняної економіки [3].

Пріоритетними шляхами вирішення проблем з іноземним інвестуванням в Україні повинні бути: удосконалення загального та спеціального законодавства, що відповідає європейським нормам; розвиток інвестиційної інфраструктури та інвестиційного ринку; введення економічного механізму страхування ризиків іноземного інвестування; створення сучасної системи державних гарантій захисту іноземних інвестицій та врегулювання комерційних спорів між суб'єктами інвестиційного процесу; посилення відповідальності за підробку продукції, а також за порушення прав інтелектуальної власності іноземних суб'єктів господарювання; забезпечення рівних умов для участі іноземних інвесторів у конкурсах з одержання ліцензій на використання природних ресурсів; застосування окремих видів особливих режимів економічної діяльності, зокрема створення індустріальних та технологічних парків; інформаційно-аналітичне забезпечення суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності [4]. Також однією з важливих складових підвищення економічного розвитку України є залучення внутрішнього джерел для інвестиційної діяльності. До таких джерел відносять ресурси фінансового ринку, власні кошти підприємств та заощадження населення. У зв'язку з недостатньою розвиненістю фінансового ринку в Україні можливими шляхами залишаються заощадження населення та кошти підприємств, але й вони, через нестабільність ситуації в країні та недостатні гарантії повернення, знаходяться в замороженому стані.

Отже, Україна залишається привабливою для інвестицій, є достатньо інтегрованою у світове господарство і макроекономічні порушення стабільності на зовнішніх ринках має свій відгук й в Україні і для вирішення цих проблем треба постійно оновлювати підходи до інвестування, а розпочинати необхідно з адаптування законодавчої бази, що дозволило б скласти відповідні умови як для зовнішніх, так і для внутрішніх інвестицій.

Використані джерела

1. Беззуб І. Іноземні інвестиції в українській економіці [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2240:inozemni-investitsiji-v-ukrajinskij-ekonomitsi&catid=8&Itemid=350
2. Marie-Christin Rische BDO INTERNATIONAL BUSINESS COMPASS 2016 / Marie-Christin Rische, Lars Wenzel, Andrй Wolf
3. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо інвестиційного клімату в Україні від 07.09.2016
4. Павліха Наталія Володимирівна. Управління конкурентоспроможністю національної економіки: регіональний вимір : монографія / Наталія Володимирівна Павліха, Ірина Василівна Кицюк ; відп. ред. Н. В. Павліха. – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – 184 с.

Марченко О. А.,
д.екон.н., професор кафедри економіки
(Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького)

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ТУРИЗМУ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ ПОСЛУГ

В Україні та у її регіонах зокрема сформовано висококваліфікований кадровий корпус працівників оздоровчо-спортивного туризму, а також громадського активу. Світовий досвід свідчить, що для просування національного туристичного продукту на зовнішньому ринку потрібна централізована діяльність у цьому напрямі за організаційної та фінансової підтримки держави. Адже окремо взята фірма чи асоціація, підприємство або навіть кластер не може широко масштабно рекламувати національний туристичний продукт.

Наприклад, у Великій Британії існує державна структура, яка займається дослідженням туристичного ринку та рекламно-інформаційною діяльністю, пропагуванням цієї країни як туристичної держави на світовому туристичному ринку. Її складовою є мережа з 70 туристичних представництв у різних країнах світу, що є найперспективнішими ринками для реалізації британського продукту. Держава виділяє 80 млн. фунтів стерлінгів на рік для проведення ринкових досліджень, рекламно - маркетингової діяльності, у тому числі участі у міжнародних туристичних салонах, ярмарках, виставках, біржах, видання рекламно - інформаційної продукції різними мовами, а також утримання закордонних туристичних представництв.

Аналіз результатів проведених маркетингових досліджень свідчить, що 1,0 фунт стерлінгів, вкладений у туризм, дає 27,0 фунтів прибутку від кожного туриста, що відвідує країну, з них 4,0 фунти повертаються до державного бюджету у вигляді податків. Уряд Греції щорічно виділяє на інформаційно-рекламну діяльність понад 10 млн., Туреччини - 65 млн., Угорщини - 14 млн. дол. США. Тому на часі є створення туристичних представництв у зарубіжних країнах, їх завданням є розширення зв'язків і розповсюдження об'єктивної інформації про Україну, її туристичний потенціал, особливості туристичних підприємств, їх розміщення та спеціалізацію [1].

Відсутність українських представництв туристичних підприємств за кордоном призводить до виникнення певного кола проблем, з якими стикаються українські туроператори. Зокрема, більшість громадян зарубіжних країн до цього часу ототожнює Україну та Росію, внаслідок чого туристичні ресурси України не беруться до уваги, а Україна як туристична держава мало відома. Це підтверджує підготовлений СОТ прогноз, згідно з яким у десятку країн - лідерів туризму в 2020 р. увійдуть такі країни: Китай, США, Франція, Іспанія, Гонконг, Італія, Велика Британія, Мексика, Російська Федерація, Чеська Республіка.

Про Україну взагалі мова не йде, незважаючи на її потужний туристичний потенціал. Не налагоджено розповсюдження інформації щодо інвестиційної туристичної привабливості України. Це не сприяє збільшенню потоку туристів, які б бажали відвідати нашу країну, та відповідно не дозволяє підвищити завантаження підприємств готельного господарства.

Особливо це проявилось у період Євро 2012 та після нього. Планується розширити систему інформування щодо туристичних можливостей України через засоби Інтернету, телеканалами провідних туристичних систем.

Важливим є державна підтримка участі вітчизняних туроператорів у престижних міжнародних ярмарках, салонах та біржах. Велику роль у конкурентоспроможності туристичного бізнесу відіграє кадрова політика. Підготовка кадрів для туристичних підприємств традиційно була пов'язана лише з

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

підвищенням кваліфікації працюючих, що за відсутності базової освіти не вирішувало кадрової проблеми. Чисельність працівників туристичної галузі України становить близько 100 тис. чол., а з урахуванням інших галузей національного господарства (транспорт, торгівля, зв'язок тощо) туризм надає роботу 1,8 – 2,0 млн. чол. [2].

Розвиток туристичних підприємств в Україні як фактор формування регіональної економіки обумовлює необхідність створення галузевої системи підготовки та підвищення кваліфікації туристичних кадрів, яка б виховувала фахівців, здатних в умовах конкуренції працювати індивідуально та продуктивно. Це далеко не повний перелік заходів, які сприяли динамічному розвитку туристичної індустрії, послідовному збільшенню обсягів надання послуг без залучення коштів з державного бюджету. Крім того, незважаючи на соціально - економічні труднощі останніх років, туристична індустрія України стала тією галуззю, яка з року в рік стабільно нарощує обсяги виробництва туристичного продукту. За розрахунками, проведеними згідно з рекомендаціями СОТ, обсяг споживання товарів і послуг туристичної та інших галузей економіки, забезпечений внутрішніми та міжнародними туристичними потоками, становив у 2015 р. близько 25 млрд. гривень [2; 3].

Конкурентна боротьба посилюється, коли туристичні продукти туристичних підприємств недостатньо диференційовані. Диференціація туристичного продукту має можливість урізноманітнювати конкурентну боротьбу через їх примушування шукати нові шляхи підвищення якості туристичних послуг. Конкурентна боротьба має тенденцію до посилення, коли вихід із ринку стає дорожчим, ніж продовження конкуренції. Ці та інші фактори і їх реальний прояв переконливо свідчать, що конкурентне середовище на туристичному ринку повинно бути предметом самостійного вивчення і оцінки, а відносини між суб'єктами ринку, які складаються в ході конкурентної боротьби і визначають інтенсивність конкуренції, є важливим напрямом діяльності туристичної галузі.

Список використаних джерел:

1. Александрова А.Ю. Международный туризм: учебник [для высш. учеб. заведений] / А.Ю. Александрова. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 470 с.
2. Україна в цифрах / Державна служба статистики України. – Київ, 2016. – 239 с.
3. Темник І. О. Стимулювання інституційно-інноваційного розвитку економіки України через реалізацію макропроектів міжнародного туризму / І.О. Темник // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – №10. – С.20–23.

УДК 330.101.54

М. І. Миронова,
кандидат економічних наук
(Середня школа №90 м. Львова)

**ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ
СИСТЕМИ**

Серед питань, які є важливими у сучасній економічній науці, проблеми ефективності виробничих процесів завжди посідали важливе місце, що стало визначальним для формування стратегії розвитку промисловості країни, розробки та проектування економічних та національних програм, які першочергово будуть визначати напрямки розвитку економіки в загальному, а також окремих підприємств.

У буквальному розумінні «ефективний» означає «той, що надає ефект, який приводить до потрібних результатів». Саме тому під терміном «ефективність» ми будемо розуміти результативність та відносний ефект у порівнянні з загальними витратами, які дають можливість забезпечити їх отримання.

На думку Л. М. Михалюк, економічна ефективність – це економічна категорія, що характеризує результативність діяльності економічних систем (підприємств, територій, національної економіки) і відображає співвідношення між одержаними результатами із поточними витратами чи економічними ресурсами, використаними для їх отримання. У першому випадку результат (ефект) зіставляється зі споживчими ресурсами (витратами цих ресурсів за визначений період часу), а у другому – із застосовуваними ресурсами (сукупністю живої та уречевленої праці), які брали участь у виробництві товарів і послуг за цей період часу. Відповідно розрізняють затратний і ресурсний підходи до визначення ефективності [2, с. 75].

Досліджуючи процеси функціонування та ефективності системи національної економіки можна відзначити, що в такому випадку буде розширюватися коло ряду показників ефективності, до яких обов'язково буде додаватися соціальна складова.

Необхідність і можливість підвищення ефективності виробництва обумовлюється як сукупністю постійно діючих чинників, так і низкою особливостей сучасного етапу економічного розвитку України. Проблема ефективності в цілому не нова, вона існує в тій або іншій інтерпретації з періоду виникнення матеріального виробництва і відбиває взаємозв'язок виробничих відносин певного способу виробництва. За умов ринкових відносин, коли результати роботи одних суб'єктів ринку залежать від чіткості і злагодженості роботи інших суб'єктів, проблема ефективності стає визначальною [3, с. 32-33].

На практиці з метою оцінювання ефективності функціонування та розвитку певних економічних систем слід сформувати характерну систему показників, які будуть відображати окремі елементи діючих систем та результати їх взаємодії. Для цього слід побудувати збалансовану систему показників.

Така система представлятиме собою характерний набір показників, які будуть описувати функціонування системи та відповідатиме стратегічним перспективам її інноваційного розвитку.

Формуючи систему показників для наступного оцінювання необхідно дотримуватися наступних вимог: 1) оптимальність системи. Система не повинна бути перенасиченою показниками, оскільки численні показники лише ускладнюватимуть систему та здорожуватимуть її оцінювання, але при цьому не підвищуватиметься корисність та інформативність; 2) кількісна оцінка показників в конкретній системі має мати перевагу над якісною системою; 3) повнота системи. Вона відображає достатність показників для об'єктивної та адекватної оцінки результатів і показників функціонування, та розвитку конкретної економічної системи; 4) збалансованість системи. Збалансовані системи показників є одним із інструментів реалізації економічної стратегії держави. Збалансованість дасть можливість здійснювати постійний контроль та аналіз за процесами досягнення стратегічних напрямків розвитку.

Визначимо ряд основних критеріїв відбору показників до систем: 1) повне охоплення усіх діючих підсистем, а також елементів діючої системи національної економіки; 2) можливість кількісного вимірювання; 3) наявність вільного доступу до інформації, яка буде використана для розрахунку показників; 4) доречність показників; 5) універсальність показників; 6) можливість оцінювання показників у динаміці; 7) повнота відображення діючих явищ та процесів, які діятимуть у даній економічній системі; 8) наявність тісного зв'язку зі стратегією інноваційного розвитку систем національної економіки [1].

Формуючи систему показників для оцінки економічної системи, необхідно дотримуватися наступних вимог: 1) комплексність системи. Вся система показників

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

повинна охоплювати всі напрямки дослідження, куди входять підсистеми та елементи систем національної економіки; 2) динамічність системи показників. Система створює обставини, які будуть здатними до ряду змін зовнішнього та внутрішнього середовища та наступних змін у стратегії максимального розвитку національної економіки; 3) орієнтація на динаміку системи та її можливості у сприянні розвитку національної економіки.

Показники повинні бути збалансованими за наступними критеріями: 1) показники повинні бути зорієнтованими на короткострокові, середньострокові, а також на довгострокові напрямки розвитку національної економіки; 2) показники повинні охоплювати внутрішнє середовище діючої системи, зв'язки між її складовими та враховувати вплив зовнішніх зв'язків; 3) вони повинні відображати як фактичні, так і бажані результати діяльності; 4) обов'язково враховувати при проведенні оцінювання інтереси бізнесу, науки і держави; 5) у жодному разі не призводити до ситуації субоптимізації, коли відбувається покращення одних показників за рахунок інших показників [4, с. 27].

Головними критеріями оцінки діяльності економічної системи будуть: 1) об'єктивність; 2) результативність використання системи; 3) практична доцільність; 4) комплексність; 5) спрямованість на швидкий розвиток системи; 6) відповідність меті та завданням розвитку стратегії.

Таким чином, проведення оцінювання ефективності національної економічної системи дає змогу надати об'єктивну характеристику її стану. Також існує можливість з'ясувати перспективні напрями розвитку економіки шляхом регулювання управлінських дій.

Список використаних джерел

1. Кизим М. О. Збалансована система показників / М. О. Кизим, А. А. Пилипенко, В. А. Зінченко. – Х. : ІНЖЕК, 2007. – 192 с.
2. Михалюк Л. М. Теоретичні аспекти формування економічної ефективності та система показників її оцінки / Л. М. Михалюк. // Вісник Житомирського національного агроекологічного університету. – 2013. – № 1-2 (2) . – С. 75-81.
3. Світлична Ю. В. Ефективність функціонування регіональних економічних систем / Ю. В. Світлична // Економіка будівництва і міського господарства. – 2007. – Том 3. – № 1. – С. 31-38.
4. Чичкало-Кондрацька І. Б. Методика комплексного оцінювання ефективності функціонування та розвитку регіональних науково-виробничих систем / І. Б. Чичкало-Кондрацька // Науковий **вісник** "Економіка та регіон" Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка. – 2010. – № 3 (26). – С. 24-29.

УДК 339.99:338.48

Салига Н. М., студент
(Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу)

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇН ПІВНІЧНОЇ АФРИКИ

Туризм займає значне місце в міжнародних відносинах. Близько 500 млн. чоловік щорічно відвідують зарубіжні країни в туристичних цілях. Міжнародний туризм є не тільки популярним видом відпочинку, але й активно розвивається сферою світової економіки [1].

В економіці окремої країни міжнародний туризм виконує ряд важливих функцій: є джерелом валютних надходжень для країни і засобом для забезпечення зайнятості; розширює вкладення у платіжний баланс і ВВП країни; сприяє диверсифікації економіки, створюючи галузі, які обслуговують сферу туризму; зі зростанням зайнятості у сфері туризму збільшуються доходи населення і підвищується рівень добробуту нації.

Міжнародний туризм у світі розвивається досить нерівномірно, що пояснюється, передусім, різними рівнями соціально-економічного розвитку окремих країн і регіонів.

Країни Північної Африки належать до тих країн, де туризм розвивається найбільш швидкими темпами. Туристична індустрія перетворилася тут на одну з провідних галузей національної економіки, з її розвитком пов'язані плани підйому господарства країн [2].

Сьогодні туризм Північної Африки набуває шаленої конкурентоспроможності. Проте спирається він, скоріше, не на природні ресурси, а більше управляється наукою, технологією, інформацією. Це і надалі визначатиме конкурентоздатність країн на туристичному ринку.

Згідно з даними UNWTO за десять років можна простежити стабільну динаміку в'їзного міжнародного туризму в країни Пн. Африки.

Аналізуючи статистику 2006-2015 років, можна спостерігати, що в регіоні Пн. Африка найвищий показник міжнародних прибуттів спостерігався у 2014 році – 19,8 млн. осіб (рис. 1), з них 52% туристів з метою рекреації та відпочинку. Лідерами серед регіону залишаються Марокко та Туніс. Безперечно, головними гальмуючим чинником розвитку міжнародного туризму у регіоні є країни Алжир та Судан, де головною проблемою залишається несприятлива політична ситуація в середині країн, що несе велику небезпеку для відвідувачів.

Статистика географії в'їзного туризму свідчить, що 40% подорожуючих у Пн. Африку прибувають з Європи.

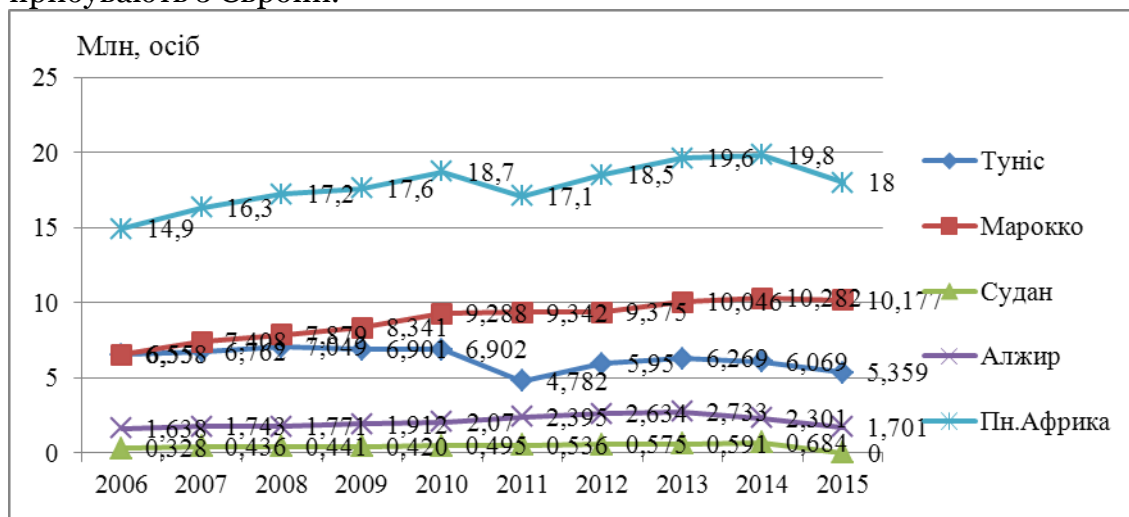

Рис. 1 – Міжнародні туристичні прибуття у країни Пн. Африки (млн. ос.) за 2006-2015 роки

Окрім чисельності важливе значення для визначення впливу міжнародного туризму на економічний розвиток регіону має обсяг надходження іноземної валюти.

Проведений аналіз свідчить, що протягом 2006-2015 років у країнах Пн. Африки простежуються неоднозначні показники впливу іноземного туризму на економічний розвиток країн. Загальна вартість послуг наданих іноземним туристам протягом цього періоду становить 88,3 млрд. дол. США [3]. Найбільше було надано таких послуг у 2008 р., 10,7 млрд. дол. США, найменше у 2006 р. – відповідно 8,5 млрд. дол. США (рис. 2).

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

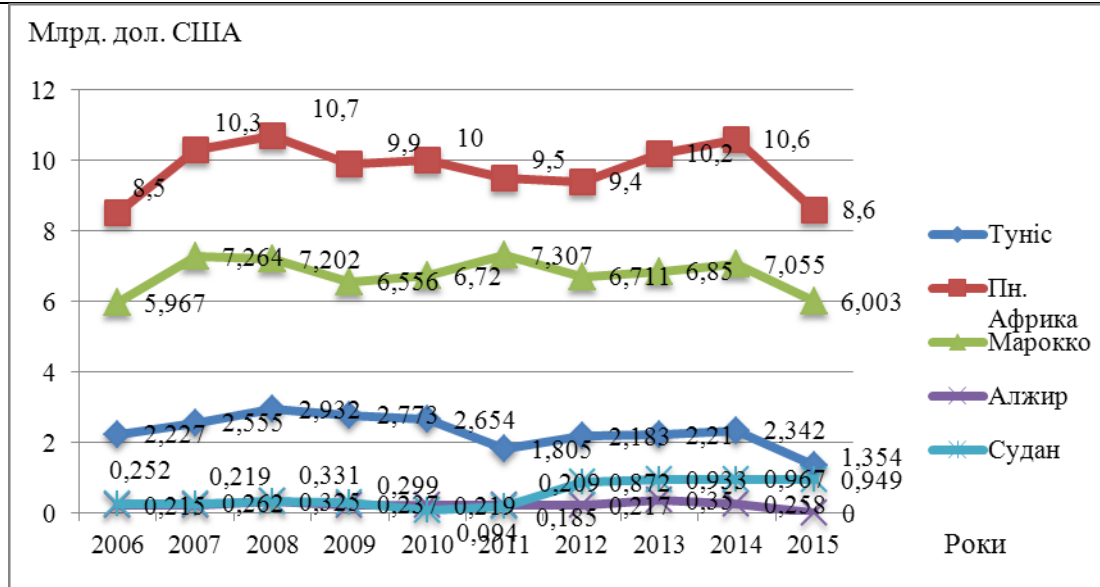

Рис. 2 – Надходження від міжнародних туристичних прибуттів (млрд. дол. США) за 2006-2015 роки

На підставі аналізу історії та сучасних тенденцій розвитку туризму зазначимо, що туристична галузь країн Північної Африки, маючи потужний туристично-рекреаційний потенціал, розвивалася без урахування особливостей її функціонування, глибокого проникнення в суть проблем і за відсутності цілеспрямованої, комплексної туристичної політики держави й відпрацьованих механізмів управління. Реформування системи державного регулювання галузі висвітлює низку проблем, що потребують вирішення. Це, насамперед, невідповідність чинної нормативно-правової бази потребам і тенденціям розвитку туристичної галузі.

Загалом країни Пн. Африки володіють потужним потенціалом для розвитку іноземного туризму. Дослідження показали, що економіка таких країн, як Марокко та Туніс, в значній степені залежать від іноземного туризму, так як це є надійним джерелом надходжень іноземної валюти. Уряди цих країн приділяють увагу розвитку рекреаційних ресурсів, вбачаючи в туризмі важливу статтю прибутку, а інколи навіть єдиний шлях економічного підняття. Проте, необхідно зазначити, що розвиток міжнародного туризму в країнах Пн. Африки, прямо пропорційно залежить від політичної ситуації.

Для збільшення в'їзних туристичних потоків необхідна активізація маркетингової діяльності в галузі туризму, спрямованої на створення позитивного іміджу країнам Пн. Африки, як регіону безпечного та комфортного перебування. При умові врегулювання політичної стабільності в країні досліджуваний регіон може стати одним із провідних за рівнем розвитку іноземного туризму як в Африці так і в світі загалом.

Список використаних джерел

1. Міжнародний туризм . [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://dSPACE.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11942/2/Pedych%20A.%20V.pdf>.
2. Політична нестабільність в країні як негативний фактор розвитку туристичної сфери держави. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://enuftir.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/200/1/Political%20instability%20in%20a%20country%20as%20a%20negative%20factor%20of%20development%20of%20tourist%20sphere%20of%20the%20state%20\(on%20the%20example%20of%20countries%20of%20North%20Africa\).pdf](http://enuftir.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/200/1/Political%20instability%20in%20a%20country%20as%20a%20negative%20factor%20of%20development%20of%20tourist%20sphere%20of%20the%20state%20(on%20the%20example%20of%20countries%20of%20North%20Africa).pdf).

3. Статистичний щорічник WTO UN WTO Highlites – 2006-2016. [Електронний ресурс] – Режим доступу:http://tourlib.net/wto/WTO_highlights_2006-2016.pdf.

УДК 330.322

О.А.Свергун,

студентка 3 курсу, спеціальність «Фінанси і кредит»
(Харківський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»)

ІМІДЖ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ ІНВЕСТИЦІЙ

Приєднання до світового економічного простору – ключовий елемент сучасної ринкової економіки, що вимагає міжнародної співпраці та глобалізації. Розвиток України нерозривно пов'язаний з її інвестиційною та інноваційною діяльністю всередині країни, і є вирішальним поштовхом оновлення й прискорення темпів економічного зростання. Дослідження питань іміджу України на інвестиційному ринку та впливу іноземного капіталу на економіку на сьогодні є актуальним.

Покращення сучасного стану економічної ситуації в Україні неможливе без активізації інвестиційної діяльності та залучення нових інвесторів, що, завдяки розміщенню своїх коштів, гарантували стійкий і стабільний розвиток пріоритетних галузей національного господарства, сприяли збагаченню вітчизняної економіки та ліквідували загрозу виробничого застою українських підприємств.

Прямі іноземні інвестиції мають підвищувати міжнародну інвестиційну позицію України та сприяти зменшенню зовнішнього боргу. Станом на січень – липень 2016 року, обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну складав 4,79 млрд. дол. США, в той час як вилучено було 0,33 млрд. дол. США. Показник залучених інвестицій істотно збільшився у порівнянні з періодом січня по жовтень 2015 року (4,68 млрд. дол. США) [1]. Та, що у 2015, що у 2016 році кількість вилученого капіталу є істотно високим показником, підґрунтям для виникнення якого служить український інвестиційний імідж.

Інвестиційний імідж – специфічна категорія, що стосується процесу залучення іноземних коштів, і охарактеризується рівнем привабливості однієї країни у відношенні до інших країн.

Складовими чинниками, що негативно впливають на загальну картину іміджу України на міжнародному ринку, є:

- недосконала законодавча база;
- значний корупційний тиск;
- нерозвинений інвестиційний ринок та інвестиційні інструменти;
- високий рівень «тінізації» економіки.

Також слід зауважити, що на теперішній час державна політика у сфері залучення прямих іноземних інвестицій не характеризується значним контролем за частками залучених інвестицій у різні сфери економічної діяльності чи регіони, до того ж на законодавчому рівні не встановлено пріоритетні стратегічні галузі для вкладання коштів та безпечні рамки участі у них [2].

За підсумками рейтингу створеного на основі досліджень Світового банку «Doing Business-2017», Україна посіла 80 місце з 190 можливих у категорії легкості ведення бізнесу і знаходиться на одній сходинці з країнами, що розвиваються повільними темпами – такими як Замбія та В'єтнам. У 2016 році Україна посідала 83 місце у цьому ж рейтингу. Вирішальною реформою, що вплинула на підвищення показників прийнято вважати процедуру спрощення реєстрації бізнесу. Ця процедура дозволила скоротити час підприємства на визнання його платником податків та скасувало збори за державну реєстрацію бізнесу. Спрощення процедури реєстрації підприємств не значно вплинуло на позицію України у рейтингу -

**І Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

категорії «Оподаткування» вона обіймає 84 позицію і не спростовує думку про недосконалу законодавчу базу [3]. Тому, для того, щоб покращити інвестиційний клімат в Україні та зробити її більш привабливою країною на міжнародному ринку, необхідно вирішити питання удосконалення організаційної бази та правового підґрунтя.

До того ж, Україна потребує активних дій у секторі детінізації економіки та небайдужого ставлення до цього процесу з боку влади. Держава повинна створити стабільні та безпечні умови для діяльності суб'єктів, що ладні нарощувати економічну та інвестиційну активність у легалізованій економіці. Добросовісна конкуренція на ринку – запорука залучення коштів іноземних інвесторів.

Згідно з опитуванням серед зацікавлених Україною інвесторів, проведеним компанією Dragon Capital, військовий конфлікт в Україні менша перешкода залученню капіталовкладень, аніж масштабна корупція та тіньова діяльність. Нестабільна фінансова система практично на стільки ж важлива й потенційно небезпечна [4].

Не контрольований державою ринок - великий ризик для інвестора, а особливо для іноземного. Нестабільність економіки відлякує потенційних капіталовкладників і не надає простору для більш тривалого терміну існування для вже існуючих.

Отже, для обмеження ризиків іноземних інвесторів та покращення привабливості України, як учасниці міжнародного інвестиційного ринку, потрібно врахувати низку несприятливих факторів та знайти способи послаблення їх впливу. Одним з перших кроків на шляху до позитивного українського іміджу повинно бути вдосконалення законодавчої бази та виділення країною потенційно привабливих зон для інвестування. Особливої значущості набуває питання боротьби з корупцією та детінізації економіки. Саме після обдуманих та рішучих кроків держави, її заходів щодо покращення інвестиційного іміджу й зацікавлених у інвестиційному рості суб'єктів господарювання, з'являться тепличні умови для нових потоків іноземних інвестицій.

Література

1. Офіційна сторінка Державної служби статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Беззуб І. Іноземні інвестиції в українській економіці [Електронний ресурс] / І. Беззуб // Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ. – 2016. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2241:inozemni-investitsiji-v-ukrajinskij-ekonomitsi-2&catid=71&Itemid=382.
3. Офіційна сторінка Всесвітнього банку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/>
4. Офіційна сторінка інвестиційної компанії України Dragon Capital [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dragon-capital.com/ru.html>

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сьогодні економіка України перебуває у складних умовах кризи. Для того, щоб розвиватися, підприємство повинно мати запас конкурентоздатності, тож дослідження проблем конкурентоздатності суб'єктів господарювання всіх рівнів є актуальним питанням сьогодення.

У сучасних умовах існує багато різних трактувань конкурентоздатності. Виокремимо підходи, на яких базуються наявні поняття: порівняльний та системний [1]. Прибічники першого підходу зробили висновок, що конкурентоздатність - це наявність переваг у порівнянні з іншими підприємствами. Однак, такий підхід не враховує певний характер конкурентоздатності, взаємозв'язок підприємства з зовнішнім світом та здатність підприємства зникати до впливу деяких факторів. Такі аспекти конкурентоздатності підприємства враховує системний підхід, якого дотримуються вчені української економічної школи.

Підприємство стане конкурентоздатним, якщо забезпечить конкурентоздатність продукту та підвищить свій потенціал до рівня міжнародних виробників [2].

Конкурентоздатність підприємства містить: здатність виробляти конкурентоздатний продукт, навички у розробці стратегії, чіткої організаційно-управлінської механізми, орієнтацію на ринок та систематичну роботу зі споживачами, конкурентну стратегію та тактику дій відносно конкурентів, вміння орієнтуватися у внутрішньому середовищі [2].

Виокремлюють чотири рівня, конкурентоздатності підприємства [1].

Керівники підприємств перших рівнів розглядають організацію керівництва як дещо внутрішньо нейтральне. Свій внесок керівництво підприємства бачить лише у тому, щоб випускати продукцію.

Підприємства других рівнів конкурентоздатності прагнуть до того, щоб їх підприємства повністю відповідали стандартам, встановленими їх основними конкурентами, технічним заходам, технологіям, методам організації виробництва провідних підприємств галузі.

Підприємства третіх рівнів конкурентоздатності досягають успіху у конкурентній боротьбі завдяки не стільки функції виробництва, скільки функції управління, якості, ефективності керівництва та організації у самому широкому розумінні.

Підприємства четвертих рівнів конкурентоздатності спроможні на виклик будь-якого конкурента у всьому світі [3].

Отже, конкурентоздатність підприємства – це реальна та потенційна спроможність підприємства виробляти та реалізовувати конкурентоздатну продукцію шляхом ефективного використання свого потенціалу, а також утримувати і/чи розширювати існуючу частку даного ринку не тільки у короткостроковому, а й у довгостроковому періодах

Література

1. Бізнес середовище в Україні. Проект «Дослідження підприємницької діяльності в Україні». – К.: Міжнародна фінансова корпорація, 2012. – 112с.
2. Жирош Т. Стадионная лихорадка / Т. Жирош // Инвестгазета. – 2011. – № 37 (563). – С. 10.
3. Іванілов О. С. Економіка підприємства / О. С. Іванілов. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 728 с.

К.е.н. Сидоренко Ю.В., Коновалова К.
(Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету)

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ШЕРІНГОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день на зміну економіці споживання прийшла шерінгова економіка, тобто економіка спільного використання ресурсів, товарів і послуг. Вона підриває основи індустріальної моделі корпоративної власності і індивідуального споживання, завдяки чому тепер кожен може одночасно і споживати, і заробляти в якості постачальника. Поняття шерінгової економіки вже стало буденним на Заході. У світі існують не тільки сотні різних платформ спільного використання ресурсів, а й глобальні сервіси, такі як Uber або Airbnb. Концепція шерінга створила цілі ринки товарів і послуг, заробити на яких раніше вважалося неможливим. Безперечним є те, що шерінгова економіка буде розвиватися величезними темпами і Україна не зможе залишатися в стороні від цих процесів. У той час, як PricewaterhouseCoopers прогнозує, що вже до 2025 року доходи від сервісів спільного споживання перевищать величину 335 млрд доларів США, в Україні шерінгова економіка знаходиться лише на стадії становлення, і тому питання стану і тенденцій розвитку шерінгової економіки України є дуже актуальним.

Концепція спільного споживання була створена Рейчел Ботсман і Ру Роджерс, співавторами книги «Що моє – то твоє: Наступ епохи спільного споживання». Виступ Ботсман на конференції TED в 2010 році, розповідає про нову соціо-економічну модель, яка повинна революціонувати наше споживання товарів і послуг, викликало величезний ажіотаж і інтерес публіки. Зараз же ми користуємося шерінговими сервісами і не замислюємося про це, хоча багато хто з нас навіть не можуть дати визначення цьому явищу. У науковій теорії так само немає єдиного підходу до визначення цього поняття, і виділяють кілька основних трактувань: шерінгова економіка - це реалізація надлишкового ресурсу шляхом продажу, оренди або обміну для отримання матеріальної або соціальної вигоди; це концепція спільного використання; це модель економіки, яка являє собою пряму, безпосередню взаємодію між попитом і пропозицією. На думку Рейчел Ботсман шерінгова економіка виникла і розвивається завдяки 4 головним рушійним силам: пірінгові соціальні мережі, криза, екологічні проблеми і відроджена віра.

Ідея спільного споживання отримує розвиток в багатьох секторах економіки. Серед Європейських платформ шерінгової економіки в 2016 році, перше місце займають транспортні платформи, наступними за ними йдуть платформи надання житла, а останнє місце займають платформи з надання послуг. Прогнозується, що до 2025 року відбудуться зміни, і друге місце вже буде зайнято платформами з надання послуг, а третє місце платформами надання житла [1]. В Україні вже успішно функціонують кілька шерінгових проектів. Прикладом може послужити BlaBlaCar – глобальний лідер в області райдшерінга, а саме спільного використання легкових автомобілів, який сьогодні налічує понад 30 млн. користувачів в 22 країнах. Слід зазначити, що BlaBlaCar прийшов в Україну в 2004 році не на порожнє місце, а саме через покупку українського стартапу "Подорожник". OLX так само є успішним прикладом втілення шерінгової економіки, адже працюючи в Україні з 2007 року він досі має величезну популярність, пропонуючи швидкий спосіб купувати, продавати або обмінюватися товарами і послугами шляхом публікації оголошень. Досить успішним є і аналог закордонного Airbnb, український шерінговий сервіс

MUSHROOM, який пропонує гостям Львова вибрати затишну квартиру серед півтисячі варіантів.

Хоча прикладів успішних проектів шерінгової економіки досить, але при їх реалізації, керівники проектів зіткнулися з головними існуючими ризиками цієї економіки на сьогодні - це проблеми пов'язані з нерозумінням користувачами особливостей роботи шерінгових майданчиків, і проблеми, пов'язані з шахрайством.

Слід зазначити, що український ринок дуже сприятливий для просування будь-якого проекту шерінга, адже його перевагою є те, що конкуренція на ринку спільного споживання, практично відсутня, розробка шерінгових майданчиків недорога, а роботу по програмуванню раціональніше віддати на аутсортинг. Тим більше з огляду на той факт, що в майбутньому, прогнозується стрімкий розвиток шерінгової економіки. В Україні цей розвиток зумовлений великою кількістю чинників. Сильно впливає тенденція збільшення нерівності доходів, адже загальновідомим є факт, що 75% населення України можна віднести до категорії бідних, в той час як доходи багатіїв перевищують доходи найбідніших співвітчизників в 60 разів. За припущенням викладача Гарвардського університету Стівена Штрауса, саме розрив між доходами багатих і бідних стане однією з рушійних сил шерінга. Передумовою до розвитку шерінга в Україні є і збільшення щільності населення міст, яке призведе до потреби спільного використання ресурсів і послуг. Прогнозується, що зростання рівня урбанізації в Україні буде дуже стрімким, і в 2050 році четверо з п'яти (79 %) українців будуть проживати в міських районах. Такі дані звіту «World Urbanization Prospects: The 2014 Revision», підготовленого Департаментом ООН з економічних і соціальних питань (ДЕСВ). До драйверів зростання шерінгової економіки відносять так само розвиток інформаційних технологій і соціальних медіа, які сприяють прямій комунікації користувачів між собою. З огляду на економічну ситуацію в Україні на сьогоднішній день, падіння доходів, безробіття і невпевненість в завтрашньому дні, що призводить до того, що людям доводиться ретельніше контролювати свої витрати, проекти спільного споживання будуть користуватися великим попитом [2].

Таким чином шерінгова економіка - найбільш перспективний і наближений до наших реалій сектор економіки, у якого велике майбутнє. В Україні вже функціонують кілька успішних шерінгових проектів, і є всі передумови для того, щоб в майбутньому їх число значно збільшилося. З огляду на те, що темпи зростання економіки, при якій людина перетворюється в постачальника послуг, перевищують 25% на рік, вже сьогодні необхідно адаптуватися до мінливих реалій і вчасно побачити можливості, що відкриваються завдяки новій ринковій парадигмі. В силу того, що довіра грає ключову роль в шерінговій економіці, ефективність її функціонування багато в чому залежить від рівня розвиненості законотворчого процесу. Значить, питання довіри до шерінгової економіки необхідно вирішувати за допомогою держрегулювання, і лише тоді тенденція розвитку шерінгової економіки України зможе максимально наблизитися до світової і приносити доходи країні. Головне пам'ятати, що своєю зручністю шерінгові проекти популяризують ідею обміну і відновлюють довіру в суспільстві, в якому люди звикли звертатися за необхідними речами швидше в магазини, ніж один до одного.

Література

1. Кушнір Т.Б. Стійкий розвиток підприємства: теоретико-методичні та прикладні засади забезпечення: Монографія / Кушнір Т.Б., Сидоренко Ю.В. Харків – 2015 – 224 с. 2. Сидоренко Ю.В. Пріоритети розвитку підприємництва в умовах кризової економіки / Сидоренко Ю.В. // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2016. – № 2 (13) – С. 117-119

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ТОРГІВЛІ

Інноваційний розвиток глобальної економіки впливає на усі її галузі та сектори. Торгівля, що належить до тих галузей, які безпосередньо і щоденно взаємодіють зі споживачами своїх послуг, усвідомлює важливість впровадження й використання інновацій. Останні є передумовою підвищення не тільки рівня ефективності функціонування та прибутковості, а й набуття та динамічного розвитку конкурентних переваг. Зважаючи на те, що конкурентні переваги за своєю цілеспрямованістю надають певному суб'єкту господарювання першість в якійсь сфері, доцільним є дослідження практичного досвіду торгівлі щодо перспектив та результатів впровадження інновацій. Конкурентні переваги в торгівлі створюють нову (додаткову) цінність як для покупців її товарів і послуг, так і для самих торговельних підприємств: оптової та роздрібної, традиційної та мобільної, великої мережевої й незалежної дрібної.

Бурхливий розвиток Інтернет-технологій та електронної комерції роблять реальністю футуристичні прогнози експертів та аналітиків щодо використання в торгівлі інноваційних технологій [1]: «розумних» складів, магазинів, вітрин, стелажів, примірочних, упаковки товарів, візків, касових терміналів; нетрадиційних способів оплати товарів покупцями (безконтактна, з допомогою мобільного телефону, за відбитком пальця); доповненої (AR) та віртуальної (VR) реальностей; штучного інтелекту; роботизації бізнес-процесів (механічні роботи, інформаційні системи, програмні роботи-оператори контакт-центру, системи електронного оформлення замовлення); цифрових сервісів доставки та онлайн-обслуговування клієнтів; комбінованих перевезень товарів (RO-RO-RAIL); «розмовної комерції» (чатбот – робот після онлайн спілкування з покупцем оформлює замовлення); збирання, аналізу та зберігання Big Data (для вивчення й використання переваг споживачів); технологій так званої «безшовної» взаємодії з клієнтами (інформація від споживачів надходить через IP-телефонію, голос, попередні запити, персоналізовані дані, СМС, веб-чати, соціальні мережі); комп'ютерного зору; відеоаналітики (яка здатна не тільки впізнавати обличчя, а й виявити чи задоволений покупець та інш.); цифрової реклами (інтерактивні кіоски; відеопанелі доповнені відеокамерами здатні визначати стать, вік, рівень інтересу покупця до певного бренду, статистику відвідувань магазину); нейронних мереж тощо.

Особливе місце у формуванні конкурентних переваг підприємств торгівлі посідають технології та засоби Інтернету речей: електронні цінники; «розумної» інвентаризації (smart inventory management); датчиків ваги, ультразвукових і радіочастотних датчиків, 3D-камер і 3D-принтерів; RFID-міток [2]. Ці та інші технології здатні не тільки аналізувати отримані дані, а й розробляти на їх основі прогнози, тобто не тільки відстежувати товарне наповнення полиць, але й завдяки інтерактивному спілкуванню з покупцем під час його шопінгу, фактично впливати на процес покупки. Вони дозволяють отримати численні вигоди практично у всіх бізнес-процесах та аспектах діяльності торговельних підприємств (закупівлі, логістиці, маркетингу, безпеці, прогнозуванні попиту та продажів, рекламі, формуванні й реалізації програм лояльності споживачів, контролі запасів, формуванні та оптимізації технічного й людського потенціалів, автоматичного прийняття оперативних рішень, зменшенні або усуненні багатьох видів ризиків,

формулюванні та реалізації стратегічних рішень) та роблять торговельне підприємництво дійсно клієнтоорієнтованим, тобто конкурентоспроможним у довгостроковій перспективі.

Література:

1. Названы 5 трендов ритейла-2017 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://trademaster.ua/news/15960>

2. Самые интересные технологии 2016 года [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://new-retail.ru/tehnologii/samye_interesnye_tekhnologii_2016_goda3937

УДК 336.02

М.І. Стегней,
д.е.н., професор кафедри фінансів
(Мукачівський державний університет)

АДАПТАЦІЯ РІЗНИХ ФОРМ ФІНАНСУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ДО СУЧАСНИХ УМОВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

На сучасному етапі розвитку української економіки стратегічним завданням є формування моделі сталого розвитку. Водночас фінансування сталого розвитку сільських територій є важливою компонентою цього завдання. Особливості життя пересічних селян потребують адаптації існуючих підходів і методів фінансування територіального розвитку до конкретних умов господарювання.

Визначення співвідношення різних форм фінансування на окремих етапах перспективного періоду пов'язано насамперед зі станом фондового ринку в країні та наявністю пропозиції з боку інституційних інвесторів. Отже, основною формою довгострокового фінансування можуть бути фінансові інструменти (акції, облигації і т. п.).

Прискорення інвестиційних процесів в агропромисловому комплексі можливе шляхом розвитку фондового ринку. Через ринок цінних паперів аграрні формування та соціально-культурні інституції села зможуть забезпечити себе припливом інвестиційних ресурсів. Існує можливість залучати кошти потенційних інвесторів за рахунок емісії облигацій. Проте потенційні інвестори не поспішають вкладати кошти в підприємства АПК та агроформування.

Емісія цінних паперів може бути вигіднішою, ніж залучення банківських кредитів у період інфляції за рахунок того, що дивіденди по акціях сплачуються за наявності прибутку. Акції на відміну від боргових коштів – це довгостроковий капітал із необмеженим строком існування, який формально не підлягає поверненню. Кількість емісій та їх обсяги не обмежені, тоді як обсяг боргів, які може взяти на себе суб'єкт господарювання, не повинен перевищувати оптимального співвідношення між розмірами боргових зобов'язань корпорації та її власного капіталу. Видача кредиту, як правило, супроводжується передачею в заставу частини життєво необхідних для ефективної діяльності підприємства активів, що звужує можливості останнього. Під час продажу ж акцій відбувається лише передача частини корпоративних прав їх покупцю [1].

Незважаючи на переваги емісії цінних паперів, цей спосіб майже не використовується агропідприємствами. Натомість вони частіше застосовують лізинг. Загалом, процес розробки інструментарію визначення співвідношення різних форм фінансування аграрних формувань та розвитку села в умовах децентралізації включає кілька етапів:

- вивчення і пошук джерел інвестиційних ресурсів;
- визначення методів фінансування окремих інвестиційних програм та проектів;

• оптимізація структури джерел формування інвестиційних ресурсів (включаючи варіанти щодо інвестиційного портфеля).

На основі вивчення проблемних питань розвитку сільських територій очевидно є необхідність удосконалення структури співвідношення різних форм фінансування сталого розвитку за рахунок платежів і зборів за використання природних ресурсів на рентних засадах, зокрема в частині поглибленого врахування екологічних утрат громад.

Напрямом розширення форм і джерел фінансування відтворення природно-ресурсного потенціалу та покращення природокористування є імплементація рентних відносин у систему децентралізованого управління сталим розвитком сільських територій.

Література:

1. Діброва А.Д. Розвиток інвестиційного процесу в аграрному виробництві / А.Д. Діброва, А.М. Клименко // Економіка АПК. – 1998. – № 1. – С. 35–40.

УДК 331.567: (37+343.97)(477)

Ю.П. Ташлай,

студентка з курсу спеціальності «Економіка»
(Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького)

ВПЛИВ БЕЗРОБІТТЯ НА РІВЕНЬ ОСВІТИ ТА ЗЛОЧИННОСТІ

Безробіття – це соціально-економічне явище, для якого характерна незайнятість частини робочої сили у сфері економіки. Причин безробіття дуже багато, одними з яких є: спад економіки; структурні зрушення; технологічний прогрес та запровадження нових технологій

Безробіття не може бути доцільним ні в економічному, ні в соціальному плані, бо його зростання створює цілий комплекс проблем, а саме: скорочується купівельна спроможність населення, платників податків стає менше, підприємство втрачає персонал.

Метою роботи виступає дослідження впливу безробіття на суспільство.

На сучасному етапі розвитку економіки, безробіття вважають суспільним лихом. Зростає ризик соціального напруження та вимагаються з держави витрати на підтримку безробітних. Ступінь негативного впливу безробіття в країні залежить від конкретних параметрів економічної ситуації. [1] Щоб оцінити ступінь цього впливу, необхідно визначити економічні і соціальні наслідки безробіття:

- скорочення обсягів виробництва валового національного продукту;
- зниження податкових надходжень до державного бюджету;
- зростання витрат на соціальну допомогу безробітним;
- знецінення наслідків навчання;
- зниження трудової активності.

Соціальні та психологічні витрати безробіття можуть нести трагічніший наслідок, ніж фінансові втрати. Руйнуються всі надії і плани у робітників, для яких робота – це єдине джерело існування. Розпадаються сім'ї, молоді люди втрачають перспективу на отримання бажаного рівня освіти, в результаті зростає дитяча та підліткова злочинність, люди від безвиході залишають рідну країну та їдуть за кордон в надії, що там вони зможуть знайти гідну роботу аби прогодувати свої сім'ї, а як результат вони гостро переживають незатребуваність своїх знань, виробничого досвіду, перехід від однієї соціальної групи в іншу. У зв'язку з цим вчені

в своїх дослідженнях зафіксували основні психологічні якості безробітного: невисокий рівень соціальної сміливості, поступливість, песимізм і обережність в поведінці.

Зараз в Україні склалася дуже не просто ситуація, бо відбувається скорочення робочих місць, рівень заробітної плати підвищується, ціни на продукцію зростають і все це в кінцевому підсумку призводить до ще більшої заборгованості перед іншими країнами.[1]

Протягом 2016 року кількість офіційно зареєстрованих безробітних в Україні збільшилася на 17,8 тисяч осіб – до 508,6 тисяч. На ринку праці роботодавці пропонують 31,3 тисячі вакансій, тобто на одне місце претендують 16 осіб. За кілька місяців працевлаштували лише 19,4 тисячі офіційно зареєстрованих безробітних (3,5%). Нині найбільший рівень безробіття зафіксований в Житомирській, Волинській, Львівській та Тернопільських областях. Такі дані наводить Державна служба статистики України.[2]

Жінок серед безробітних у 1,2 разу більше, ніж чоловіків (279,1 тис. проти 229,5 тис.). Складніше роботу знайти міським жителям – рівень безробіття тут у 1,3 разу більше, ніж у сільській місцевості (287,8 тис. проти 220,8 тис.). [2]

Кабінет міністрів України зберіг прогноз зростання економіки в 2017 році на рівні 3% при інфляції 8,1% і безробіття в 8,7%. Ці показники будуть базовими для формування бюджету на 2017 рік. Злочинність перевищує на Тернопільщині. Дослідження злочинності у взаємозв'язку із соціальним середовищем, економічними та соціальними чинниками дає змогу стверджувати, що в умовах економічної кризи, нерівномірності суспільного розвитку, різкого спаду рівня життя та інших негативних явищ збільшується чисельність осіб, які схильні до скоєння злочинів.

Кожен другий колишній безробітний відкрив бізнес у сферах торгівлі та ремонту автотранспортних засобів, кожен десятий – у професійній, науковій та технічній діяльності, стільки ж – у сільському, лісовому та рибному господарствах.

Враховуючи демографічну ситуацію, яка склалася в різних регіонах України, можна передбачити, що при нинішньому рівні створення нових робочих місць у західних областях і природному прирості населення рівень безробіття в регіонах у майбутньому набуде ще більшої гостроти.

Високий рівень безробіття - це серйозна проблема, яка потребує вирішення та глибокого наукового аналізу, вироблення практичних рекомендацій, які можуть використовуватися для розробки і реалізації ефективної соціально-економічної політики, яка буде спрямована на забезпечення продуктивної зайнятості економічно - активного населення країни, зменшення рівня безробіття до мінімального соціально-допустимого рівня.[1]

Державна політика в галузі зайнятості повинна будуватися насамперед на обліку типу безробіття, а також на вжитті заходів по боротьбі лише з циклічним безробіттям.

Щоб уникнути атмосфери напруженості в країні, викликаній безробіттям, [держава](#) повинна розрізняти види існуючого безробіття, його причини і вплив на економіку в цілому.

Література

1. Нікіфоров П.О., Вольська А.О. Фінансово-економічні аспекти праці та боротьби з безробіттям / Фінанси України. – 2013 рік.
2. Статистичний щорічник Державного комітету статистики України за 2016 рік / Державний комітет статистики України . – Київ, 2016 рік.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДОРОЖНЬОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Бюджетні установи дорожньої інфраструктури України фінансуються в межах обсягу державного замовлення на нормативній основі за рахунок коштів Державного бюджету України. Вони здійснюють свою господарську діяльність за рахунок повного або часткового фінансування з державного та місцевих бюджетів. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність у ефективному управлінні рухом бюджетних коштів та майном, придбаних за їхній рахунок.

Єдиний кошторис доходів і видатків є основним документом, який визначає загальний обсяг, цільове надходження і поквартальний розподіл коштів установи і складається за формою згідно Положення про порядок складання кошторису доходів і видатків.

Проблема недостатності коштів для фінансування повного оновлення дорожньої інфраструктури вимагає їх вирішення за напрямом створення нормативно-законодавчої бази, що регламентує більш прозору систему закупівель (в першу чергу і відповідно перехід на міжнародні стандарти і правила). Відповідно до аналізу інформації про бюджетні видатки за 2015-2016рр. збільшилися видатки на дорожню інфраструктуру. Так, на розвиток мережі автомобільних доріг з Державного бюджету в 2016р. виділено 6,8 млрд. грн., що в два рази більше, ніж 2015 р. [1]. Крім того, на відміну від 2015р., ці видатки прив'язані до акцизів, що значно підвищує фінансування дорожньої інфраструктури. Можна також розраховувати на більш ефективне використання виділених на дороги коштів через ухвалення обов'язкового застосування системи електронних закупівель ProZorro. В 2015р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про публічні закупівлі» [2], який забезпечує розгортання до національного масштабу системи електронних державних закупівель ProZorro. Система ProZorro сьогодні працює в пілотному режимі на закупівлях, вартість предмета яких становить до 200тис. грн. для товарів і послуг та до 1,5млн. грн. для робіт. У систему заведено майже 32тис. тендерів від більш ніж 2,1тис. державних замовників. Одне з нововведень закону — можливість створення централізованих закупівельних організацій. Їм дозволено проводити закупівлі відразу для декількох замовників, що є важливою практикою в ЄС та передбачено Дорожньою картою імплементації стратегії розвитку державних закупівель у рамках Договору про асоціацію між Україною та ЄС. Закон України «Про публічні закупівлі» затверджує нові правила гри у сфері закупівель за бюджетні кошти. З метою усунення корупційних дій введена нова система закупівель, яка зводить до мінімуму можливості для корупції внаслідок швидкого та легкого доступу до торгів і прозорих процедур.

За даним проектом запроваджена тендерна документація на закупівлю послуг з експлуатаційного утримання автомобільних доріг загального користування.

Література

1. Практичність закупівель за допомогою системи ProZorro [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zaxid.net/news/showNews.do?pershi_elektronni&objectId=1351206
2. Про публічні закупівлі [Електронний ресурс] : Закон України від 25.12.2015р. № 922-VIII. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/228>.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ДОГОВІР КУПІВЛІ – ПРОДАЖУ

У складній структурі механізму правового регулювання економічного обороту договір купівлі - продажу, як гнучка та універсальна форма опосередковування матеріально-грошових відносин, займає особливе місце в системі договорів. Мета договору купівлі - продажу полягає у зміні правового режиму майна, яке у ряді випадків виступає товаром [1]. Тобто, відбувається перенесення права власності на майно від продавця до покупця. Відповідно до ст.655 ЦК України за договором купівлі-продажу одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно (товар) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму [2].

Договір купівлі - продажу може бути реальним (є укладеним з моменту передачі продавцем товару покупцеві) або консенсуальним (права та обов'язки сторін, виникають у момент досягнення ними згоди щодо всіх істотних умов), двостороннім (права та обов'язки виникають як у продавця, так і в покупця) та відплатним (покупець сплачує за товар певну грошову суму).

Сторонами договору є продавець і покупець. Це можуть бути будь-які суб'єкти цивільних правовідносин: фізичні та юридичні особи, держава. Однак можливості кожного з цих суб'єктів виступати сторонами договору купівлі - продажу не завжди рівні, що залежить від обсягу їх право- та дієздатності, форми власності товару, який є предметом вказаного договору, його правового режиму тощо [3].

Предмет договору купівлі - продажу є:

1. Предметом договору купівлі - продажу може бути товар, який є у продавця на момент укладення договору або буде створений (придбаний, набутий) продавцем у майбутньому.

2. Предметом договору купівлі - продажу можуть бути майнові права. До договору купівлі - продажу майнових прав застосовуються загальні положення про купівлю - продаж, якщо інше не впливає із змісту або характеру цих прав.

3. Предметом договору купівлі - продажу може бути право вимоги, якщо вимога не має особистого характеру. До договору купівлі - продажу права вимоги застосовуються положення про відступлення права вимоги, якщо інше не встановлено договором або законом.

4. До договору купівлі - продажу на біржах, конкурсах, аукціонах (публічних торгах), договору купівлі - продажу валютних цінностей і цінних паперів застосовуються загальні положення про купівлю - продаж, якщо інше не встановлено законом про ці види договорів купівлі - продажу або не впливає з їхньої суті.

5. Особливості договору купівлі - продажу окремих видів майна можуть встановлюватися законом [3].

Істотною умовою договору є умова про предмет, яким може бути:

1) товар, який є у продавця на момент укладення договору або буде створений (придбаний, набутий) продавцем у майбутньому;

2) майнові права (наприклад зафіксовані у цінних паперах);

3) право вимоги, яке не має особистого характеру (застосовуються положення про відступлення права вимоги, якщо інше не встановлено договором або законом).

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

До істотних умов цього договору традиційно відносять умову про ціну. Однак ціна не є істотною умовою, оскільки, якщо її не встановлено в договорі, то визначається виходячи із звичайних цін, що склалися на аналогічні товари на момент укладення договору [4].

До різновидів договору купівлі - продажу відносять роздрібну купівлю - продаж, поставку, контрактацію сільськогосподарської продукції, постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу, міну.

Глава 54 «Купівля - продаж» Цивільного кодексу України побудована за принципом «від загального до конкретного», що дозволяє застосовувати загальні положення про купівлю - продаж ЦК України до окремих видів купівлі продажу; сутність договору купівлі - продажу слід розглядати дещо ширше, визначаючи його як окремий тип договору; за принципом диспозитивності побудована структура норм глави 54 «Купівля - продаж» Цивільного кодексу України. Вказану позицію законодавця варто підтримати в силу того, що диспозитивність правового регулювання відносин купівлі - продажу є необхідним з огляду прискорення та гнучкості цивільного обороту; правило зустрічного виконання на боці покупця не діє у разі укладення договору купівлі - продажу з попередньою оплатою товару [1]. За цих обставин, суб'єктом зустрічного виконання буде вважатися продавець, який зобов'язаний здійснити передачу товару після отримання ним від покупця попередньої оплати товару.

Зміст договору купівлі - продажу становлять права і обов'язки продавця і покупця, а також їх відповідальність за порушення взаємних зобов'язань [3].

Істотне значення мають правила про наслідки передання товару неналежної якості. Оскільки суперечки про якість виникають частіше за інших, закон чітко визначає права покупця і обов'язки продавця. Якщо недоліки товару не були застережені продавцем, покупець, який отримав товар неналежної якості, має право за своїм вибором вимагати від продавця: а) пропорційного зменшення ціни; б) безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк; в) відшкодування своїх витрат на усунення недоліків товару [4].

Оскільки за договором купівлі - продажу товар переходить у власність покупця, а відповідно до загального правила ризик випадкової загибелі або пошкодження товару переходить до покупця з моменту, коли продавець вважається таким, що виконав свій обов'язок щодо передачі товару покупцеві, важливо точно визначити даний момент. Зазвичай обов'язок продавця передати товар покупцеві вважається виконаним у момент або вручення товару покупцеві, або надання товару в розпорядження покупця в місці знаходження товару, або здачі перевізнику або організації зв'язку для доставки покупцеві товару, проданого без зобов'язання його доставки.

Література

1. Вавженчук С.Я. Договір купівлі - продажу: класична доктрина та проблеми українського цивільного права. [Електронний ресурс] – режим доступу http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2010/statji_n4_17_2010/Vavgenchuk_73.pdf.

2. Загальні положення про купівлю - продаж. [Електронний ресурс] – режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page1>.

3. Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання.

[Електронний ресурс] – режим доступу http://pidruchniki.com/1854051657220/pravo/peredmova_tsivilne_pravo_ukrayini_dogovirni_ta_nedogovirni_zobov'yazannya.

4. Стефанчук Р.О. Навчальний посібник- Цивільне право України.
[Електронний ресурс] – режим доступу
http://www.ebk.net.ua/Book/law/stefanchuk_tsivpu/part8/801.htm

УДК: 330.341.1:339.37 (043.2)

Яремко А.О.

Науковий керівник: к.е.н., доц. Шарко В.В.
(Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ)

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ОБЛАДНАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЕЛЬНІЙ МЕРЕЖІ

Сучасна ринкова ситуація вимагає від функціонуючих підприємств сфери торгівлі застосування нових технологій та обладнання для підвищення ефективності та конкурентоспроможності їх діяльності. Інноваційний розвиток підприємств роздрібною торгівлі – одне із стратегічних завдань для швидкого піднесення економічного розвитку України.

Аналізуючи сучасні бізнес-тенденції сфери торгівлі, варто вказати на присутність різновидів інновацій, зокрема:

- покрокові (попередньо поліпшують умови для споживачів);
- соціальні (незначні зміни технології при значній еволюції купівельних звичок);
- технічні (незначні зміни, наприклад, спеціальна упаковка виробників);
- локальні (нововведення, що утворюються всередині конкретного торговельного сегменту);
- революційні (заміняють старі технології новими)
- архітектурні (комерційні відносини та технології складування товарів).

Їх застосування призводить до того, що з'являються нові торговельні послуги, формуються додаткові канали збуту, впроваджуються нові способи управління персоналом тощо.

При цьому варто відзначити, те, що без застосування інформаційних технологій складно уявити діяльність сучасного підприємства. Електронна комерція та інші інтернет-платформи створюють можливості для потенційних покупців обирати товари онлайн. В магазинах, в свою чергу, можна скористатись візками чи кошиками, що обладнані міні-комп'ютерами та можуть надавати необхідну інформацію про будь-який товар.

Зарубіжний досвід свідчить, що популярність використання ERP- системи для управління ресурсами компанії (від англ. Enterprise resource planning) зростає. Однак, в Україні на сьогодні присутня невелика кількість підприємств, які впровадили ERP-систему, що пов'язано з відсутністю коштів на такі дорогі проекти, неефективністю впровадження (70 % проектів впровадження ERP-систем завершуються невдало), певною складністю ефективною інтеграції ERP-систем з іншими застосуваннями, у тому числі при інтеграції із системами електронного бізнесу (B2B, B2C), обмеженими аналітичними можливостями ERP-систем і недостатньою підтримкою процесів прийняття рішень, прямих комунікацій між інформаційними системами замовника і постачальника.

Проте варто вказати на переваги впровадження ERP-систем, які сприяють зниженню собівартості за рахунок підвищення продуктивності праці; зменшенню часу виходу товарів і послуг на ринок; скороченню кількості виробничих операцій; зменшенню складських запасів; підвищенню якості продуктів; зростанню інформованості керівництва; підвищенню якості прогнозу і планування;

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

формалізації бізнес-процесів та інтеграції всіх підрозділів торговельного підприємства [1].

Таке торговельне обладнання, для розрахунку з покупцями, що використовується на підприємствах роздрібної торгівлі дозволить звести майже всі операції до процесу автоматизації, що значно полегшує їх перебіг:

- термінали;
- сканери штрих-кодів;
- інформаційні кіоски;
- мобільні принтери;
- касові апарати;
- обладнання RFID;
- електронні ваги;
- комп'ютерна техніка;
- комплектуючі та аксесуари;
- тощо [2].

«Розумні полиці» (анг. Smart shelf) нещодавно з'явилися на ринку. Їх використання дозволяє моніторити поточний стан ефективності використання, через наявність товару з холодильних вітрин, стелажів та ін. Використання технологічних налаштувань дозволить контролювати наявність товарних запасів в магазині, а у разі відсутності такого, формувати поточні замовлення. Також є можливість побачити переміщення холодильних камер всередині магазину та по всім торговим точкам [3].

На основі так званих розумних технологій та обладнання розроблено концепцію «розумного» магазину. Сучасні підприємства роздрібної торгівлі перебувають в постійних пошуках можливостей економії бізнес-процесів, підвищення ефективності продажів та покращення рівня обслуговування споживачів.

Тому використання таких інноваційних технологій (платіжних кіосків, експрес-кас, кас самообслуговування, старт-полиць) забезпечують досягнення бажаного результату. Найбільш відомі «розумні магазини» сьогодні – компанії [Wal-Mart](#), «Metro Group Future Store» и BGN (Boekhandels Groep Nederland).

Роздрібна торгівля в усьому світі й в Україні розвивається швидкими темпами, що пов'язано не тільки з інвестиціями, але й з інноваціями. Вони стають основною тенденцією діяльності багатьох підприємств сфери торгівлі, тому доцільним є подальше узагальнення світового досвіду впровадження інновацій в діяльність вітчизняних підприємств.

Таким чином, роль інноваційного обладнання та різноманітних технологій у торговельних підприємствах є досить вагомою. Інвестиції в новітні технології і спеціальне обладнання – це успішний засіб конкурентної боротьби з провідними компаніями на світовому ринку. Сучасний стан підприємств роздрібної торгівлі характеризується низьким рівнем інноваційного потенціалу, тому стратегічним орієнтиром має стати вивчення необхідності інвестування та впровадження інноваційних проектів у діяльність вітчизняних торговельних підприємств.

Література

1. Плескач В.Л. Інформаційні системи і технології на підприємствах: підруч. / В.Л. Плескач, Т.Г.Затонацька. - К.:Знання, 2011. – 718 с.
2. Сучасне торговельне обладнання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://e-ogo.com.ua/suchasne-torgove-obladnannja/>. - Назва з екрану.
3. Умные полки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://forbes.kz/process/technologies/umnyie_polki. - Назва з екрану.

Яценко А.Д.,
к.геогр.н., асистент кафедри економіки
(Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького)

ФУНКЦІОНАЛЬНО-РЕКРЕАЦІЙНЕ ЗОНУВАННЯ, ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ТЕРИТОРІЄЮ (НА ПРИКЛАДІ ПІВНІЧНО- ЗАХІДНОГО ПРИАЗОВ'Я)

Функціонально-рекреаційне зонування ключових лісокультурних територій Північно-Західного Приазов'я є важливим елементом загальної системи раціонального використання лісокультурних ресурсів регіону. Необхідність функціонально-рекреаційного зонування ключових лісокультурних територій зумовлена, перш за все, потребою вибору найбільш ефективних методів охорони ландшафтного та біологічного різноманіття усєї досліджуваної території, наявністю обмеженої господарської діяльності, яка дозволена та проводиться на території, а також рекреаційною привабливістю території.

Під час розроблення функціонально-рекреаційного зонування ключових лісокультурних територій Північно-Західного Приазов'я бралися до уваги природні, наукові, рекреаційні, оздоровчі, історико-культурні та інші цінності регіону дослідження, сучасний екостан території, можливості природного відновлення екосистем, сучасний стан охорони природних ландшафтів. Також при проведенні зонування враховувалися місця концентрації об'єктів рослинного та тваринного світу, які охороняються на території, ландшафтне різноманіття охоронюваної території (унікальні природні утворення); місцезположення лісових генетичних резерватів та унікальних лісових поєднань; сучасні рекреаційні навантаження; благоустрій території та її доступність для відпочивальників різних зон відпочинку.

Для розроблення функціонально-рекреаційного зонування ключових лісокультурних територій ми спиралися на Проекти організації та розвитку лісового господарства відповідних лісництв.

Головними завданнями функціонально-рекреаційного зонування у ключових лісокультурних територіях Північно-Західного Приазов'я є:

- зниження антропогенних впливів на природні та історико-культурні комплекси за рахунок диференційної планувальної структури та регулювання рекреаційних потоків відпочивальників;
- ефективне функціонування служби охорони та адміністративно-господарської частини працівників лісової адміністрації;
- створення розгалуженої системи туризму та відпочинку, яка пропонує свободу вибору рекреаційних занять;
- стійкий соціально-економічний розвиток території, основою якого є історико-культурна та природна спадщина;
- збереження цінних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів;
- створення умов для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з дотриманням режиму охорони природних комплексів;
- проведення наукових досліджень природних комплексів та їх зміни в умовах рекреаційного використання, розроблення наукових рекомендацій з питань охорони довкілля та ефективного використання природних ресурсів;
- проведення екологічної освітньо-виховної роботи [1].

Робота щодо поділу ключових лісокультурних територій на функціональні зони поділялась на декілька етапів:

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

1. Підготовчий, у результаті якого проаналізовано картографічний матеріал як інструмент розробки схеми, вивчено літературні джерела та звіти щодо робіт, проведених на цій території в попередні роки.

2. Польовий, під час якого попередньо оцінено природно-ресурсний потенціал територій. За його результатами було здійснено функціонально-рекреаційне зонування.

3. Камеральний, під час якого здійснено визначення площ зон та інше.

За результатами виконаної роботи у ключових лісокультурних територіях Північно-Західного Приазов'я відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» [2] та Лісового Кодексу України [3] у кожному з досліджуваних лісокультурних територіях було проведено функціонально-рекреаційне зонування та складені основні картосхеми поділу лісництв на функціональні зони.

З метою забезпечення охорони, відтворення та рекреаційного використання ключових лісокультурних територій Північно-Західного Приазов'я її територію було розроблено наступні функціонально-рекреаційні зони:

- 1) зона природного резервату;
- 2) зона прогулянкового відпочинку;
- 3) зона тривалого відпочинку;
- 4) зона активного короткочасного відпочинку;
- 5) зона зеленого туризму;
- 6) зона господарського забезпечення рекреаційних потреб.

Перспективним шляхом для розширення площ ключових лісокультурних територій Північно-Західного Приазов'я є створення на непридатних для сільського господарства землях, лісових масивів, спеціалізованих для рекреаційного використання. Вони повинні складатися з естетично цінних і стійких видів деревостану і трав'яного покриву. Використання таких земель дозволить зняти некеровані рекреаційні навантаження на значну частину природних лісових угруповань, задовольняти потреби населення і бути економічно вигідними. Також перспективним та економічно вигідним є збільшення та благоустрій зони тривалого відпочинку за рахунок зони господарського забезпечення рекреаційних потреб.

Функціонально-рекреаційне зонування є найважливішим інструментом управління територією та лісовими ресурсами, яке дозволяє встановити для тієї чи іншої ділянки оптимальне співвідношення методів користування та особливої охорони.

Зонування лісових насаджень дозволяє обрати оптимальний напрям господарської діяльності для ділянок, які характеризуються різним рекреаційним потенціалом, обґрунтовано планувати місця розташування рекреаційних об'єктів, прогнозувати зміни компонентів лісових біогеоценозів, які виникають під час їх рекреаційного використання, та передбачати деградацію лісових насаджень.

Список використаних джерел

1. Еколого-рекреаційне зонування лісового фонду м. Томська: матеріали Всерос. конф. [“Проблеми регіональної екології”]. - Новосибірськ, 2000. – Вип. 8. – С. 115-120.

2. Закон України “ Про природно-заповідний фонд України – № 2465-12 [Відомості Верховної ради України (ВВР), 1992, № 34 [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.uazakon.com> законодавчі й нормативні акти України.

3. Лісовий кодекс України: станом на 8 лютого 2006 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К.: Парлам. вид-во, 2006. – 443 с.

ПРОЕКТУВАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ГОТЕЛЕМ

За останні роки методи ведення готельного бізнесу істотно змінилися. Жорсткішими стали вимоги до якості готельних продуктів і рівня обслуговування клієнтів. Відповідати цим вимогам практично неможливо, не маючи добре налагодженої системи автоматизації. Робота сучасного готелю неможлива без системи, що дозволяє вести оперативний фінансовий і управлінський облік, планувати і отримувати своєчасну аналітику про стан всіх його підрозділів. Безумовно, це впливає на вимоги замовників до програмних продуктів для автоматизації внутрішньо організаційних процесів готелю. Саме для систематизації і координування всіх необхідних функцій і бізнес-процесів розробляється програмне забезпечення для автоматизації діяльності готелів.

Сьогодні не вирішеними залишаються питання розв'язання функціональних задач діяльності готелів з метою підвищення їх конкурентоспроможності; належна увага не приділяється проблемам ефективного використання інформаційних технологій у туризмі.

Загальними особливостями ІТ-готелів є автоматизація процесів планування, обліку і управління основних напрямків діяльності готелю. Тому загалом їх можна розглядати як інтегровану сукупність таких основних підсистем: управління фінансами, управління матеріальними потоками, управління обслуговуванням, управління якістю, управління персоналом, управління збутом, аналіз фінансів, собівартості, оборотних коштів, управління маркетингом тощо.

Інвестори, які вкладають кошти в будівництво, розвиток або реконструкцію готелів, не надають значення поняттю автоматизації і лише з часом приходять до розуміння її необхідності. Виникає необхідність використовувати єдину систему з якісним робочим інтерфейсом.

Автоматизована інформаційна система управління готелями, як правило, створюється не для певного підприємства і потребує певної адаптації під потреби та вимоги конкретного готелю. Проте, є багато спільних рис в структурі різних підприємств готельного бізнесу, а також в типах зв'язків (функціональних, інформаційних, зовнішніх) між елементами цієї структури. Це дозволяє сформулювати єдині принципи і шляхи побудови автоматизованих інформаційних систем управління готелями.

Виділимо етапи створення і функціонування (життєвого циклу) автоматизованих інформаційних систем управління готелями: 1) розроблення концепції автоматизованої інформаційної системи управління готелями, 2) розроблення технічного завдання, 3) проектування, 4) реалізація, 5) впровадження в експлуатацію (тестування і налагодження), 6) супровід.

На першому етапі проводиться обстеження об'єкта, вивчаються форми вхідних та вихідних документів, методики розрахунків необхідних показників. Проводяться також науково-дослідні роботи щодо оцінювання реалізації вимог замовника: здійснюється підбір необхідних засобів моделювання процесів, які комп'ютеризуються, пошук відповідних програмних засобів, оцінка альтернативних проектів.

На цьому ж етапі розробник погоджує із замовником вимоги до ІС, її функції, необхідні витрати на розробку, терміни виконання. Завершується перший етап складанням звіту про проведені роботи, на основі якого в подальшому буде розроблено технічний проект.

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

На другому етапі формується технічне завдання, яке є підставою для розробки інформаційної системи і приймання її в експлуатацію. Воно визначає основні вимоги до самої системи та процесу її розробки і розробляється для системи в цілому. Додатково можуть розроблятися технічні завдання на окремі частини автоматизованої інформаційної системи управління готелями.

На третьому етапі розробляється концепція інформаційної бази, створюється інфологічна і даталогічна моделі, формуються вимоги до структури інформаційних масивів, технічних засобів. Вказуються характеристики програмного забезпечення, систем класифікації та кодування. Результатом даного етапу є комплект проектної документації (технічний проект). В ньому вказується постановка задачі, алгоритм її розв'язання, описується інформаційне, організаційне, технічне та програмне забезпечення, тощо. Після затвердження технічного проекту розробляється робочий проект (внутрішній). Одночасно з розробкою проекту створюються класифікатори техніко-економічної інформації на основі погодженої системи класифікації і кодування техніко-економічної інформації.

На четвертому етапі здійснюється розробка програмного забезпечення у відповідності з проектною документацією. Результатом цього етапу є готовий програмний продукт.

На п'ятому етапі проводиться перевірка програмного забезпечення на предмет відповідності вимогам, вказаним в технічному завданні. Дослідна експлуатація (тестування) дозволяє виявити недоліки, які можуть появиться при експлуатації системи. На цьому ж етапі проводиться підготовка персоналу до роботи в інформаційній системі. Навчання персоналу здійснюється або силами розробника, або за допомогою спеціальних курсів. Підготовлюється робоча документація, проходять приймальні випробування, і система здається в експлуатацію замовнику.

Шостий етап організовується на підставі гарантійних зобов'язань розробника. У цей період здійснюється сервісне обслуговування системи, усуваються недоліки, які можуть бути виявлені при експлуатації, і завершуються роботи по даному проекту. Всі етапи розробки і впровадження ІС повинні бути обумовлені у відповідних угодах між замовником і розробником, а також у технічному завданні.

Результатом впровадження новітніх комп'ютерних технологій стають нові можливості в сфері управління і сервісу. Українські готелі усе більше усвідомлюють необхідність використання АІТ у своїй роботі. Поряд із тим, нагальними для подальших досліджень залишаються питання аналізу сучасного стану інформаційних технологій і систем в індустрії туризму та готельного бізнесу, огляду автоматизованих системи управління готелем та перспективи впровадження хмарних сервісів в діяльність готелів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грицунов О. В. Інформаційні системи та технології : навчальний посібник / О. В. Грицунов. – Харків. ХНАМГ, 2010. – 208 с.
2. Гудзовата О.О. Автоматизовані системи управління готелями / О. О. Гудзовата // Торгівля, комерція, підприємництво. - 2013. - Випуск 15. - С. 94-98.
3. Мальська М. П. Готельний бізнес: теорія і практика: підручник / М. П. Мальська, І. Г. Пандяк. – К. : ЦУЛ, 2010. – 472 с.
4. Мельниченко С. В. Інформаційні технології в туризмі: теорія, методологія, практика : [монографія] / С. В. Мельниченко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 493 с.
5. Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємства: навч. пос. / П. Р. Пуцентейло. – К. : ЦУЛ, 2007. – 344 с.

МЕНЕДЖМЕНТ І МАРКЕТИНГ

УДК 502.174.3:620.9

Архипова Л.М.,
д.т.н., проф., завідувач кафедри туризму,
Адаменко Я.О.,
д.т.н., проф., завідувач кафедри екології
(Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу)

СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА МЕНЕДЖМЕНТУ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ

Протягом останніх десятиріч в Європейському Союзі активно зростає використання відновлюваних джерел енергії (ВДЕ). В останній час в Україні на державному рівні прийнято ряд заходів щодо стимулювання впровадження ВДЕ. Однак, широке впровадження ВДЕ в Карпатському регіоні стримується невирішеною проблемою протиріччя пріоритету сталого збалансованого туристично-рекреаційного розвитку регіону й впровадження відновлюваних джерел енергії, невизначеністю обсягів впровадження ВДЕ в регіоні, відсутністю позитивних результатів моделювання і прогнозу екологічних процесів після застосування різних технологій використання ВДЕ тощо.

Актуальною і невирішеною проблемою є соціально орієнтований міжнародний менеджмент відновлюваних джерел енергії, покликаний активізувати і поглибити співробітництво в галузі поєднання екологічно безпечного туристично-рекреаційного розвитку Карпатського регіону із широким впровадженням ВДЕ. Дана проблема є складовою системи енергетичного менеджменту, її організаційних заходів, спрямованих на формування енергетичної політики, постановки цілей і розробку заходів поширення використання на різних рівнях відновлюваних джерел енергії.

Аналіз попередніх досліджень показує, що роботи у цій сфері проводяться, як правило, на окремих пооб'єктних компонентах без їх належного системного опрацювання. Тому зазначеній вище проблемі властива недостатня вивченість і відсутність єдиної методологічної основи з урахуванням різноманітних чинників соціально орієнтованого енергетичного менеджменту та пріоритету туристично-рекреаційного розвитку регіону.

Соціально орієнтований менеджмент ВДЕ полягає у розробці туристичного продукту з метою промоції для широкого кола громадськості найкращих технологій використання ВДЕ шляхом розробки мобільного додатку для Android для потенційних туристів, який міститиме необхідну інформацію, аудіо-відео супровід розроблених транскордонних туристичних маршрутів, туристичні атракційні об'єкти, фотоматеріал, підказки, карти та екскурсійний супровід під час подорожі. Розроблені додатково база даних, карти, інформаційні матеріали, методи просування турпродукту та екскурсійний супровід для туристичних інформаційних центрів сприятимуть популяризації відновлюваних джерел енергії серед потенційних інвесторів та широкого кола споживачів. Більшість даних пропонується обробляти за допомогою інструментів географічних інформаційних систем.

Наукова новизна полягає у розробці нових методів, удосконаленні існуючих для розв'язання задач соціально орієнтованого менеджменту ВДЕ. Реалізація створених методик соціально орієнтованого менеджменту відновлюваних джерел енергії на базовому територіальному рівні Карпатського регіону, за нашими прогнозами, підтвердиться позитивними результатами підвищення рівня використання ВДЕ на 30% в наступні 5 років від мікрорівнів індивідуальних господарств до макрорівнів реалізації стратегій впровадження ВДЕ в межах

об'єднаних територіальних громад. Очікується поширення екологічно безпечної реалізації найкращих технологій ВДЕ, збалансоване поєднання розвитку зелених технологій та реалізацією рекреаційно-туристичного потенціалу у сталому розвитку Карпатського регіону; збільшенням транскордонних туристичних потоків.

Бахшалієва Шахла Байрамівна,
студентка групи ПУА-16-1М
(Криворізький економічний інститут
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана» м. Кривий Ріг)

ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ СУЧАСНІЙ ДУМЦІ

Галузь інформаційних і телекомунікаційних технологій з кожним роком розвивалася високими темпами, щорічний приріст становив близько 25 відсотків, що істотно вище середньорічних темпів росту валового внутрішнього продукту і зростання окремих галузей. Інформаційні технології та послуги стали досить істотною статтею українського несировинного експорту.

Сьогодні індекси і міждержавні зіставлення досі характеризують Україну не найкращим чином, що говорить про недостатній рівень розвитку галузі інформаційних технологій, про відставання від світових лідерів, а також про нереалізований потенціал вже існуючих інфраструктур та технологій.

Теоретичні та практичні аспекти інформаційного суспільства та участі у цьому процесі держави розглядали в своїх роботах такі науковці: І.Арістова, О.Дубас, М.Згуровський, В.Іванов, Є.Литвиненко, Є.Макаренко, В.Пилипчук, О.Соснін, В.Фурашев та інші. Проте, незважаючи на значну кількість робіт, присвячених даному питанню, воно завжди залишатиметься в центрі уваги науковців.

Відповідно до національного законодавства інформаційне суспільство - це суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися й обмінюватися ними, щоб дати змогу кожній людині у повну міру реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному й особистому розвитку та підвищуючи якість життя [1].

Розвиток інформаційного суспільства нерозривно пов'язаний із процесом інформатизації, оскільки отримання знань у 90 % здійснюється за допомогою інформаційних технологій.

Інформатизація - сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки [2].

Як показує досвід економічно розвинених країн, найбільшого успіху на шляху до інформаційного суспільства досягають країни, у яких держава формує і активно проводить в життя відповідну цілеспрямовану політику. Роль держави постає у створенні умов для розвитку цього процесу, до яких можна віднести:

- максимальне залучення ресурсів (кадрових, фінансових, матеріальних та ін.) до інформаційного виробництва;
- нормативно-правове і нормативно-технічне регулювання;
- підтримка проектів і програм, які демонструють можливості інформаційного суспільства;

– розвиток міжнародного інформаційного обміну і співробітництва [3].

Одним з факторів, що негативно впливають на рівень розповсюдження інформаційних технологій і розвиток інформаційного суспільства в Україні, є недостатньо високий рівень соціально-економічного розвитку багатьох суб'єктів країни.

Ще одним фактором, що перешкоджає прискореному розвитку в Україні інформаційного суспільства, є недостатній рівень поширення в суспільстві базових навичок використання інформаційних технологій. Це стосується як населення в цілому, так і державних та муніципальних службовців.

Слід відзначити високий рівень залежності українського ринку від закордонної продукції в сфері інформаційних технологій. У переважній більшості створюваних інформаційних систем в Україні сьогодні використовуються в основному закордонні розробки.

Суттєвою перешкодою прискореному розвитку інформаційного суспільства також є відсутність масової інтерактивної взаємодії громадян і організацій з державними органами влади при наданні останніми державних послуг.

Не вирішено питання про визнання на законодавчому рівні електронного документа еквівалентом паперового документа.

В результаті відсутності комплексного підходу до вирішення завдання формування і розвитку інформаційного суспільства як одного з необхідних етапів модернізації економіки України з'явилися негативні тенденції, які при збереженні поточної економічної ситуації можуть посилюватися.

По-перше, результати розробок та впровадження інформаційних технологій, що проводяться на замовлення органів державної влади, не завжди носять системний характер.

По-друге, слабо координується використання органами державної влади інформаційних технологій, недостатньо використовується кращий досвід впровадження інформаційних технологій для підвищення ефективності державного управління.

По-третє, зберігається відставання українського ринку інформаційних технологій, недостатньо швидкими темпами відбувається становлення економіки, що здійснюється за допомогою інформаційних технологій.

По-четверте, зберігається високий рівень відмінності у використанні інформаційних технологій регіонами, різними верствами суспільства, і недостатньо розвинена базова інфраструктура інформаційного суспільства.

По-п'яте, зростають загрози безпеки в інформаційному суспільстві.

По-шосте, актуальна загроза безпеки національного бібліотечно-інформаційного фонду в частині електронних видань.

Основним підсумком багаторічної роботи з інформатизації органів державної влади є наявність комп'ютерного та сітьового обладнання, при цьому рівень розвитку і використання прикладних інформаційних систем є недостатнім, не створені інфраструктурні системи електронного уряду.

На основі викладеного матеріалу, можна зробити висновок про те, що уряд нашої держави повинен підійти до цього питання комплексно, кардинально переглянувши державну та науково-технічну політику в інформаційній сфері. Це допоможе Україні перейти на новий рівень інформаційного простору, гідний рівня Європейського Союзу.

Література

1. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» від 9 січня 2007 року № 537-V // Відомості Верховної Ради України. - 2007. - № 12. - ст.102.

2. Закон України «Про національну програму інформатизації» від 01.08.2016 // Відомості Верховної Ради України. – 1998. - N 27-28. - ст.181
3. Грицяк Н.В. Державне управління в умовах розвитку інформаційного суспільства: Навч. посібник./ Н.В.Грицяк, Л.В. Литвин. - Київ: К.І.С, 2015. -107 с.

УДК 658.8:338.47

І.Г. Брітченко, д.е.н., професор
(Державний вищий навчальний заклад ім. проф. Станіслава Тарновського,
Польща)

Т.А. Чернявська, к.е.н., доцент
(Херсонський державний університет, Україна)

ГЕОМАРКЕТИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ САМОДОСТАТНЬОГО РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНО-КОМУНІКАТИВНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Маркетинг на сьогодні є широкою галуззю знань та розвинуеною сферою професійної діяльності. У ринковій економіці практично не залишилось сфер, де б не знайшлось місця для застосування маркетингових інструментів та методів. В результаті цього в рамках цілісної маркетингової науки почали формуватися відносно самостійні галузі, які мають своїм об'єктом вивчення особливості застосування маркетингу в різних галузях економіки.

Геомаркетинг – є частиною маркетингового дослідження, являє собою технологію прийняття рішень з використанням просторових даних в процесі планування та здійснення діяльності у сфері збуту продукції, управління просторово-розподіленими об'єктами: споживачами, конкурентним становищем та інфраструктурою територій [1].

Поняття геомаркетингу можна розглядати в рамках трьох різних концепцій.

По-перше, під геомаркетингом можна розуміти географічні аспекти класичного маркетингу, зокрема процедури географічної сегментації ринку і географічного позиціонування товару (послуги) [2]. По-друге, геомаркетинг можна трактувати як маркетинг місця і, зокрема, маркетинг регіонів [3]. По-третє, геомаркетинг можна розглядати як маркетинг географічних знань і технологій.

Найбільший інтерес, з точки зору проблематики самодостатнього розвитку, становить перша концепція геомаркетингу, тому що в ній робиться акцент на унікальність географічного розташування нашої країни, на сформовані комунікаційні шляхи системи транспортування вантажів та пасажирів, на економічну доцільність здійснювати транспортний процес безпосередньо використовуючи транспортно-економічний простір (ТЕП) України. По суті тут товаром виступає транспортно-економічний простір, який приваблює інвесторів можливістю отримання економічної вигоди шляхом його використання.

Транспортно-комунікативна система - це важлива частина розривного економічного простору соціально-економічної системи. Необхідними ознаками і умовами єдиного економічного простору є загальне економічне законодавство, єдність грошово-кредитної системи, єдність митної території і функціонування спільних інфраструктурних систем (транспорту, енергетики, зв'язку і т.д.). Єдиний економічний простір охоплює не тільки всю територію країни, а й економічну морську акваторію (територіальні води, економічну зону з національними правами на судноплавство, видобуток корисних копалин з морського дна) та аероторію (з національними правами на діяльність повітряного транспорту, екологічний захист і екологічні квоти повітряного басейну). Розвиток транспорту і засобів комунікації визначає не тільки структурування економічного простору країни, тобто

екстенсивний процес економічного розвитку, але і якісне вдосконалення економіки, тобто процес інтенсивного її розвитку.

Ключ до розуміння сутності поняття «транспортно-економічний простір соціально-економічної системи» розкривається в запропонованих нами визначеннях в такій редакції:

- в широкому сенсі ТЕП - це сфера узгодженої взаємодії економічних суб'єктів транспортно-комунікативної системи в межах певного середовища;

- у вузькому сенсі ТЕП - це багаторівнева поліструктурна системна сукупність технологічних, економічних та управлінських зв'язків, що відображають взаємодію елементів в транспортно-комунікативної системи в межах певного територіального простору.

Методологічно важливим питанням є визначення параметрів і структури транспортно-економічного простору. Ми пропонуємо два підходи до визначення ТЕП. Перший підхід базується на безпосередній координації технологічних, економічних та управлінських зв'язків, процесів і явищ в просторі та обмеження чітко визначеними просторовими межами (країни, адміністративного району). Другий підхід полягає в опосередкованому проектуванні всіх цих зв'язків, процесів і явищ в ТЕП в його координатах. При цьому просторові кордони не можуть бути чітко окресленими і можуть навіть не збігатися з кордонами територіальних одиниць, а також перетинатися та накладатися один на одного, оскільки інтереси суб'єктів ТКС та ареал їх функціонування не обмежуються межами населеного пункту, регіону і навіть країни. Чим більше таких перетинів, взаємопроникнень і накладень, тим щільніше буде ТЕП.

Економічна самодостатність ТКС авторами трактується як режим (спосіб) господарювання транспортно-комунікативної системи, що передбачає покриття витрат функціонування переважно за рахунок власних ресурсів джерел надходження грошових коштів (від 2/3 до 1).

Україна має всі підстави розраховувати на унікальне географічне розташування та наявний транспортний потенціал для отримання всіх переваг, в тому числі і порівняно вагомому маржинальному доходу від транзиту і експорту послуг. Спираючись на дані обставини, виникає нагальна потреба вирішення управлінсько-економічних проблем реалізації геостратегічних можливостей транспортної сфери України як транспортно-комунікаційного мосту між Європейським Союзом і Східною Азією, елементом економічного та політичного впливу країни в процесах вбудовування в нові трансконтинентальні і регіональні потоки і мережі соціально економічної активності. Саме тому геомаркетинг набуває інструментального статусу в забезпеченні економічної самодостатності, сили і могутності нашої держави [4].

Всебічний аналіз наукових праць з питань розвитку геомаркетингу доводить про недосконалу розробленість теоретико-методичної бази та переважну концентрацію уваги в дослідженнях на окремих аспектах. Ми пропонуємо розглядати географічний маркетинг як загальну інтегровану концепцію, що має об'єднати всі три вище означених підходи з метою встановлення синергетичних зв'язків між діяльністю агентів геомаркетингу щодо забезпечення економічної самодостатності країни, територій, галузей і суб'єктів господарювання. Така комплексна концепція геомаркетингу може бути реалізована завдяки організації партнерства і тісної взаємодії державного, приватного та громадського секторів на всіх рівнях.

Література

1. Геомаркетинг [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
2. Котлер Ф. Основы маркетинга. 5-е европейское изд / Ф. Котлер, А. Гари. - М.: Вильямс, 2015. - 752 с.

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

3. Котлер Ф., Вероника Вонг, Джон Сондерс, Гари Армстронг. Основы маркетинга, 4-е европейское издание = Principles of Marketing: European Edition 4th. – М.: «Вильямс», 2007. – С. 1200.

4. Чернявська Т.А. Концептуальні підходи до питань структурно-функціональної організації транспортно-комунікативної системи [Текст] /Т.А. Чернявська// Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. – 2015. – Т. 2, №3 (10). – С. 112-121.

УДК:372

Власенко В.В.,
начальник управління непрерывных совершенствований
(ПАО «Бердянские жатки», г.Бердянск)

**ЕЖЕГОДНАЯ ОЦЕНКА ПЕРСОНАЛА КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ РАБОТНИКОВ ПАО
«БЕРДЯНСКИЕ ЖАТКИ».**

Расширяя компетенцию сотрудника в той или иной отрасли, предприятие увеличивает свою эффективность. ПАО «Бердянские жатки» на сегодняшний день насчитывает более 700 сотрудников. В начале 2015 года на смену традиционной системе производства на предприятии внедряется система LEAN, среди ключевых инструментов которой есть так называемая «Ежегодная оценка персонала».

Ежегодная оценка персонала – это процедура, позволяющая определить степень эффективности сотрудников путем оценки 2-х критериев: результатов работы и уровня компетенций каждого сотрудника. На выходе мы получаем рейтинг, который, как мы убедились, влияет на эффективность персонала в целом и на каждого сотрудника отдельно. На первой фазе путем анкетирования оценивается эффективность человеческих ресурсов по результатам работы за определенный период времени. Здесь руководитель дает экспертную оценку по трем параметрам: достижение целей, качество, экономия и уровень развития компетенций.

Оценив результаты работы сотрудников, мы приступаем за оценку компетенций. Компетенции – это правила поведения, которые способствуют успеху сотрудников. Они просто и понятно объясняют – как действовать на рабочем месте, чтобы быть эффективным.

Оценка компетенций проводится по следующей модели компетенций:

Ценности:	Компетенции :
ЛИДЕРСТВО	Брать ответственность за результат Поддерживать и внедрять изменения
ПРОФЕССИОНАЛИЗМ	Действовать эффективно Совершенствовать профессиональные знания
КЛИЕНТООРИЕНТИРОВАННОСТЬ	Знать потребности потребителя Обеспечивать качество
ЖИЗНЬ, ЗДОРОВЬЕ, ЭКОЛОГИЯ	Соблюдать стандарты ТБ, ОТ и ООС Предупреждать риски для жизни и здоровья
КОМАНДНАЯ РАБОТА	Работать на общий результат Строить партнерские отношения

Эффективность сотрудника определяется как сумма оценки результатов работы и компетенций. При этом вес оценки результатов работы составляет 60%, а компетенций – 40%:

Эффективность, в % = (Оценка индивидуальных результатов работы, % * 0.6) + (Оценка компетенций, % * 0.4).

Завершив оценку сотрудника и определив его эффективность, мы переходим к определению итоговой оценки. Есть предварительная итоговая оценка, которую выставляет непосредственно руководитель и оценка, утвержденная Комитетом. Выставление предварительной итоговой оценки руководитель осуществляет путем рейтинга сотрудников и с учетом квот на оценки в подразделении. Итоговая оценка подлежит утверждению на Комитете по оценке и может быть скорректирована на основании его решения. После заполнения всех разделов формы, ее подписывают руководитель и сотрудник, а после утверждения результатов оценки Комитетом по оценке руководитель передает ее в Подразделение по работе с персоналом.

На второй фазе оценивания полученные данные используются для разделения коллектива на 5 категорий: А+, А, В, В- и С, в каждую из которых попадают сотрудники с определенными показателями эффективности.

Третья фаза – перевод итоговых оценок в рейтинговую таблицу. Персонал ПАО убедился в том, что ЕОП имеет место быть, когда речь пошла о переводе того или другого сотрудника на другую, более значимую должность: сотрудники из класса А представляют собой кадровый резерв, «золотую долю» всего персонала, их, в случае появления вакансии на высшую должность, повышают в первую очередь. Совсем другая ситуация обстоит с классом С – их не переводят вообще, так как уровень их компетенций или результаты работы самые низкие в рейтинге.

Механизм не может быть приведен в действие сам по себе. Его нужно «двигать». Для того, чтобы сотрудники хотели совершенствоваться, недостаточно самого факта попадания в класс С. В системе ЕОП предусмотрена мотивация – премирование. Как же быть с теми, кто попал в класс В- или С? Тут вступает в силу следующий этап ЕОП, который подразумевает «Постановки целей по развитию на следующий год». На втором этапе ЕОП руководство поставит этому сотруднику такие цели, которые повысят уровень компетенции сотрудника.

Мы оцениваем работу и компетенцию персонала, чтобы увидеть, насколько эффективен наш человеческий ресурс. Отцу американской философии управления Питеру Друкеру принадлежат следующие слова: «Управлять можно только тем, что можно измерить». Он раскрыл саму суть «Бережливого производства», который базируется на принципах эффективного управления ресурсами. Чтобы совершенствовать персонал, нужно быть хорошо осведомленным в следующих вопросах: уровень компетенции сотрудника и результаты его работы – это именно те критерии, которые мы измеряем в процессе ЕОП.

ЕОП за 2015 год положительным образом повлияла на уровень профессиональной компетентности сотрудников ПАО «Бердянские жатки». Для того, чтобы персонал был «на вес золота», его нужно по достоинству оценивать. Дальнейшие наши исследования будут посвящены усовершенствованию системы оценивания персонала на нашем предприятии.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борьба подходов: Япония и США // Справочник по управлению персоналом. 2011. -№ 7.
2. Козлов О. Оценка человеческого капитала в технологии управления современным предприятием // Консультант директора. – 1998. -№20.-С. 27-33.
3. Pettigrew A. Human resource management. Buckingham: Polyprint, 2003.
4. Post J.E., Preston L.E., Sachs S. Redefining the corporation: stakeholder management and organizational wealth. Stanford Press, 2002.

А. В. Вороніна,
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту організацій і адміністрування (Дніпровський державний технічний університет)

К. М. Ніколаєва,
студентка кафедри менеджменту організацій і адміністрування (Дніпровський державний технічний університет)

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ «ІННОВАЦІЙНОГО ПРАЦІВНИКА» МЕТАЛУРГІЙНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Враховуючи складні політичні та економічні умови функціонування підприємства ПАТ «Дніпровський металургійний комбінат», вважаємо, що система розвитку та навчання персоналу повинна орієнтуватися на компетентнісний підхід, оскільки даний підхід зорієнтований на формування компетенцій у працівників, які сприяють підвищенню рівня ефективності господарювання підприємства. Аналіз системи розвитку персоналу підприємства показав, що найбажанішим для підприємства є «інноваційний працівник», який має такі особисті характеристики, як інтелектуальний розвиток, високу професійну компетентність (математичну грамотність, базові компетенції в науці і технологіях тощо), різнобічну винахідливість, інноваційну активність. Базові вимоги до ідеального працівника подано на рис.1.

В сучасних умовах функціонування підприємство використовує політику оптимізації чисельності та якості персоналу, вважаємо доцільним удосконалити систему базових вимог до ідеального працівника шляхом розробки компетенцій інноваційних працівників.

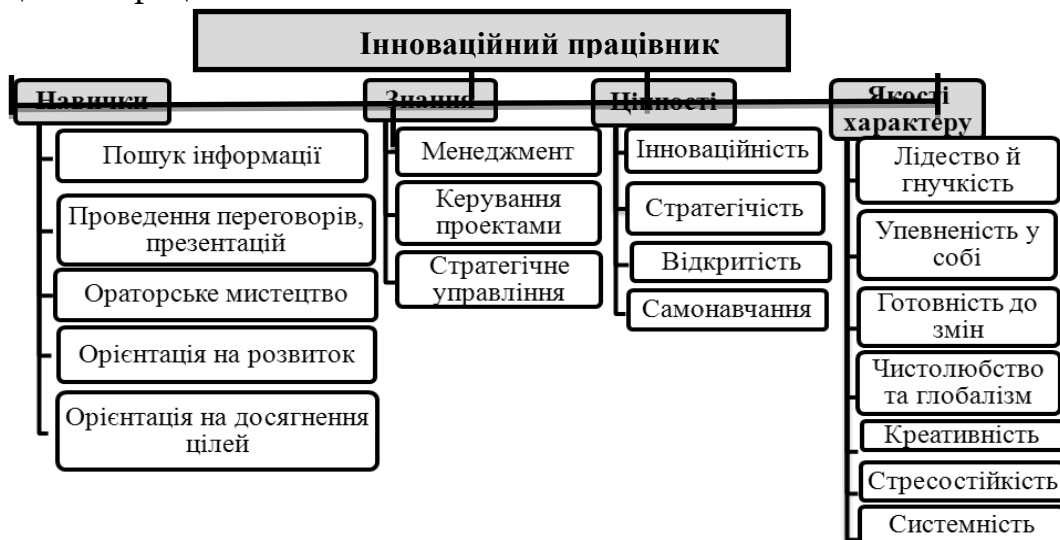

Рис. 1. Базові вимоги до ідеального працівника підприємства

Пропонуємо трьохрівневу модель компетентностей «інноваційного працівника», яка розроблена на основі базових вимог до ідеального працівника (рис.2).

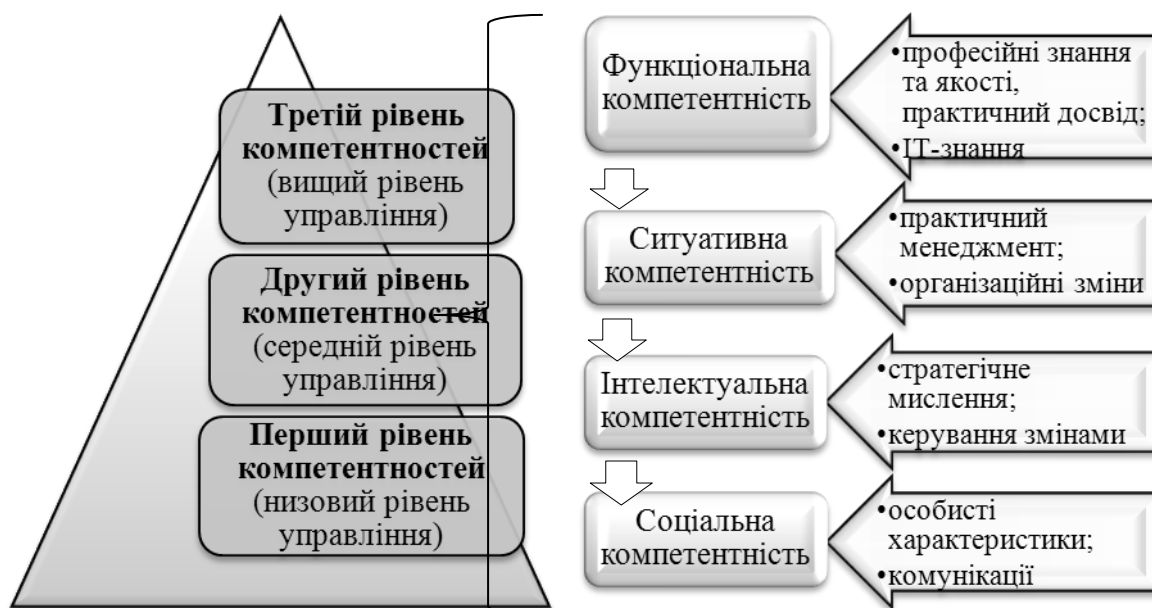

Рис. 2. Трьохрівнева модель компетентностей «інноваційного працівника»

Основою розробки даної моделі компетентності становили також ключові тенденції розвитку сучасного бізнес-середовища, дослідження фахівців в галузі управління персоналом [1-3]. В межах моделі запропоновано розглядати суму наступних компонентів: функціональної, ситуативної, інтелектуальної і соціальної компетентності. Рівень розвитку вказаних груп компетентностей прямо пропорційно залежить від того, до якого рівня управління належить працівник. При цьому слід наголосити, що не всі компетенції будуть однаково властиві усім категоріям «інноваційних працівників» промислового підприємства. Запропонований перелік компетентностей характерний для формування «інноваційного працівника», який займає (може займати) на підприємстві керівні посади (менеджер, керівник спеціалізованого підрозділу, фахівець) тощо. Модель спрямована на формування інструментарію, що дозволить керівництву виробничої організації (структурного підрозділу) оцінити індивідуальний рівень компетентності конкретного співробітника з метою прийняття рішення про можливість його подальшого кар'єрного зростання, направлення на перепідготовку, доцільності підвищення кваліфікації та є орієнтиром для подальшого розвитку та формування «інноваційного працівника».

Список використаних джерел

1. Грузіна І. А. Проблеми розвитку персоналу в системі стратегічного управління підприємством: монографія / І. А. Грузіна, В. І. Дериховська. – Х.: Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 252 с.
2. Спенсер Л.М. Компетенции. Модели максимальной эффективности работы: пер. с англ./Л.М. Спенсер, С.М.Спенсер.–М.:НІРРО, 2005. – 371 с.
3. Шестер І. В. Формування персоналу інноваційного підприємства: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами»/ Шестер Ірина Вадимівна; Східноукраїнський національний університет ім. Володимира Даля.–Севєродонецьк,2016.–212 с.

**ДІАГНОСТИКА ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА
МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ КРЕМЕНЧУКА НА ПРИКЛАДІ
МОДЕЛІ АЛЬТМАНА**

Економічна та політична нестабільність в Україні протягом останніх років призвела до загострення кризових явищ в промисловому секторі економіки. Особливо гостро вони відчуваються в машинобудівному секторі, де більшість підприємств є збитковими, а продукція є неконкурентоспроможною. Тому актуальною діагностика ймовірності банкрутства на машинобудівних підприємствах з метою розроблення та реалізації управлінських рішень, що забезпечать попередження потенційних кризових явищ.

Дослідженню питань ймовірності банкрутства та кризових явищ на підприємствах, приділяло увагу багато українських та зарубіжних вчених, зокрема: В. В. Ковальова, У. Шарп, А. Н. Пушкар, В. О. Василенко, Л.А. Лігоненко, В. С. Пономаренко, А. М. Штангрет, О. О. Терещенко, Є.В. Бродіна, О. К. Єлисеєва, Т. В. Решетняк, О. О. Дробишева [2]. Незважаючи на значну кількість праць по дослідженню теоретичних аспектів дослідження банкрутства актуальним є практичне використання існуючих методик з метою прогнозування ймовірності кризових явищ на підприємстві машинобудівного сектору та визначення стратегій забезпечення стабільного безризикового розвитку підприємства [1].

Однією з проблем сьогодення є загострення кризових явищ та підвищення ризику банкрутства підприємств машинобудівної галузі України та Кременчука зокрема. Проблемою в діагностиці ймовірності банкрутства машинобудівних підприємств є необхідність використання достовірної інформації та обрання тієї моделі дослідження, яка має найвищий рівень достовірності та надійності при оцінці. Найбільш відомим методом оцінки банкрутства в закордонній практиці є мультиплікативний дискримінантний аналіз І. Є. Альтмана. Альтман виділив п'ять фінансових коефіцієнтів, на підставі яких можна скласти певне уявлення про платоспроможність фірми. Як зазначав І. Є. Альтман, модель Т може у 94% випадків передбачити банкрутство [3].

Для об'єктів дослідження банкрутства – провідних машинобудівних підприємств Кременчука – ПАТ «ЗТФ «КРАЗ», ПАТ «КрКЗ» та ПАТ «Кредмаш» оберемо саме п'ятифакторну модель Альтмана.

Розрахунок коефіцієнт Альтмана за 2013-2015 роки здійснювався за формулою:

$$Z = 1,2X_1 + 1,4X_2 + 3,3X_3 + 0,6X_4 + 0,999X_5, [3] \quad (1)$$

де Z – інтегральний показник рівня загрози банкрутства;

X_1 – відношення оборотного капіталу до активів підприємства;

X_2 – відношення нерозподіленого прибутку до активів;

X_3 – відношення операційного прибутку до активів;

X_4 – відношення балансової вартості власного капіталу до позикового;

X_5 – відношення виручки до активів.

При значенні $Z < 1,81$ – ймовірність втрати платоспроможності становить від 80 до 100%. При значенні $1,81 < Z < 2,77$ – ймовірність банкрутства оцінюється від 35 до 50%. При значенні $2,77 < Z < 2,99$ – фіксується ймовірність банкрутства від 15 до

20%. При значенні $Z > 2,99$ – ситуація на підприємстві стабільна, ризик неплатоспроможності протягом найближчих двох років зовсім незначний.

Таблиця 1

**Розрахунок ймовірності банкрутства машинобудівних підприємств
Кременчука на прикладі моделі Альтмана за 2013-2015 роки**

Показник	Публічне акціонерне товариство «ЗОВНІШНЬО-ТОРГОВЕЛЬНА ФІРМА «КРАЗ»			Публічне акціонерне товариство «Кременчуцький колісний завод»			Публічне акціонерне товариство «Кременчуцький завод дорожніх машин»		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Вихідні дані, тис. грн:									
Оборотні активи	584916	1089328	1692813	204511	210582	257153	152897	223535	228216
Сума активів	807351	1239929	1843351	349996	372622	462281	223188	309486	313963
Нерозподілений прибуток(збиток)	-2179	-1268	-14505	53139	72757	53194	20341	50863	29010
Власний капітал	16739	16439	3202	225510	245392	268113	194367	257803	279870
Операційний прибуток(збиток)	1147	2340	-13656	28256	64312	62829	37361	65708	37968
Позиковий капітал	790612	1223490	1840149	124486	127230	194168	28821	51683	34093
Виручка	9804	142192	311653	440640	454044	549405	443491	442030	442070
X1	0,724	0,879	0,918	0,584	0,565	0,556	0,685	0,722	0,727
X2	-0,003	-0,001	-0,008	0,152	0,195	0,115	0,091	0,164	0,092
X3	0,001	0,002	-0,007	0,081	0,173	0,136	0,167	0,212	0,121
X4	0,021	0,013	0,002	1,812	1,929	1,381	6,744	4,988	8,209
X5	0,012	0,115	0,169	1,259	1,219	1,188	1,987	1,428	1,408
Z	0,892	1,183	1,237	3,526	3,897	3,292	7,532	6,215	7,732

Розрахувавши коефіцієнт Альтмана за 2013-2015, можна зробити висновок, що ймовірність банкрутства ПАТ «КрКЗ» та ПАТ «Кредмаш» є низькою, ситуація на підприємствах стабільна, ризик неплатоспроможності протягом найближчих двох років зовсім незначний. Що стосується ПАТ «ЗТФ «КРАЗ», то ймовірність банкрутства є високою – від 80 до 100%. Це головним чином пов'язано з наявністю на підприємстві непокритого збитку у 2013-2015 роках та операційного збитку у 2015 році (табл. 1)

Таким чином, для запобігання остаточного банкрутства машинобудівним підприємствам Кременчука та України взагалі, необхідно здійснювати відповідні заходи: технологічні нововведення, ефективне використання устаткування, застосування ресурсозберігаючих технологій, розвиток мережі різноманітних інституцій ринкової та виробничо-господарської інфраструктури, ефективне управління персоналом, оптимізація системи запобігання банкрутству на засадах управління ризиками підприємства. Головними цілями запобігання банкрутства на машинобудівних підприємствах повинні бути – забезпечення ліквідності і платоспроможності підприємства та отримання прибутку і забезпечення відповідного рівня рентабельності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Даниліна Н. В. Оцінка ймовірності банкрутства машинобудівного підприємства в умовах підвищення впливу кризових явищ [Електронний ресурс] / Н. В. Даниліна // Економічні інновації: Зб. наук. пр. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2015. – Вип. 41. – С. 71-76. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/66465>

2. Дробишева О. О. Діагностика банкрутства машинобудівних підприємств на основі дискримінантного аналізу [Електронний ресурс] / О. О. Дробишева // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : збірник наукових праць: у 3-х т. / ПДТУ. – Маріуполь, 2011. – № 3. – С. 107-112. – Режим доступу : <http://eir.pstu.edu/handle/123456789/1006>

3. Модель Альтмана [Електронний ресурс] // Фінансовий аналіз. – Режим доступу : <http://1fin.ru/?id=281&t=223>

4. Система розкриття інформації на фондовому ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.smida.gov.ua>

УДК 330

Гурт А. М., Терещенко В. М.

Науковий керівник: Пирогов Д. Л., к.т.н., доцент
(Кременчуцький національний університет ім. Михайла Остроградського)

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ В МОЛОЧНІЙ ПРОМИСЛОВOSTІ

В ринковій економіці ефективне функціонування суб'єктів господарювання безпосередньо пов'язане з діагностикою фінансового стану. Передбачає вивчення комплексу показників, які відображають різні аспекти діяльності підприємства пов'язані з результатами оцінки фінансового стану та обчислення окремих коефіцієнтів. Актуальність дослідження полягає в аналізі показників фінансової стійкості які визначають фактори впливу на неї, та допомагає вжити певних заходів для покращення фінансового стану підприємства.

Дослідженням питань щодо діагностики фінансового стану в молочній промисловості такі, як: М. І. Баканова, І. Т. Балабанова, О. М. Волкової, В. М. Івахненко, Л. А. Лахтіонова, В. П. Привалова, В. М. Родіонова та інші [1].

Враховуючи певні аспекти економічного змісту та діагностики фінансового стану на сьогодні проблемний характер носять теоретичні основи основних напрямів його проведення.

Головна роль економічної діагностики полягає у трьох функціях: функцію оцінки (визначення стану функціонування об'єкта управління), діагностичну (виявлення можливих змін стану об'єкта), пошукову (визначення можливих заходів покращення або відновлення стану суб'єкта управління) [2]. Саме за допомогою цих функцій дозволяє дослідити зміни в діяльності підприємства в результаті внутрішніх і зовнішніх впливів, дозволяє сформулювати висновки про фінансовий стан підприємства. Результати аналізу відносних показників ліквідності ПАТ «Золотоніський маслоробний комбінат» зведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Аналіз відносних показників ліквідності ПАТ «Золотоніський маслоробний комбінат»

	Нормативне значення	01.01 2014	01.01 2015	01.01 2016	Темп росту до попереднього року, %	
					01.01. 2015	01.01. 2016
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2 5	0,00 2	0,01	0,02 1	500	211
Коефіцієнт проміжної (уточненої) ліквідності	0,9	0,35 2	0,39 9	1,22 6	113,35	307,27
Коефіцієнт загальної ліквідності	2	0,67 5	0,84 3	1,621	124,89	192,29

Низьке значення показника абсолютної платоспроможності свідчить про те, що підприємство може негайно погасити дуже незначну частку свою термінових зобов'язань. Основне завдання аналізу фінансової стійкості полягає у визначенні

спроможності підприємства протистояти негативній дії різних факторів (зовнішніх, внутрішніх та непередбачуваних), що впливають на його фінансовий стан.

При вирішенні цього завдання необхідно дати відповідь на наступні питання: наскільки підприємство незалежне від зовнішніх джерел фінансування, як змінюється рівень цієї залежності, чи відповідає співвідношення активів та джерел утворення майна підприємства завданням його діяльності.

Результатом аналізу фінансової стійкості підприємства повинен бути висновок щодо його спроможності здійснювати господарську діяльність. Отримувати прибуток в умовах економічної самостійності, а також вірогідність збереження такого стану підприємства. Результати показників фінансової стійкості ПАТ «Золотоніський маслоробний комбінат» зображено в таблиці 2.

Таблиця 2

Аналіз відносних показників фінансової стійкості
ПАТ «Золотоніський маслоробний комбінат»

Показники	Нормативне значення	2013	2014	2015	Зміни %до попереднього року на ПАТ «Золотоніський маслоробний комбінат»	
					2014	2015
Коефіцієнт автономії	>0,5	0,261	0,282	0,393	100,88	100,88
Коефіцієнт фінансової залежності	<2,0	3,837	3,543	2,547	108,05	139,36
Маневреність робочого капіталу	-	- 0,993	-3,147	0,578	92,34	71,89
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	>0,5	- 0,923	- 0,398	0,612	316,92	-18,37
Коефіцієнт фінансової стійкості	>1,0	0,353	0,393	0,646	43,12	-153,77
Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу	<1,0	2,837	2,543	1,547	111,33	164,38
Коефіцієнт стійкості фінансування	0,8-0,9	0,261	0,282	0,613	89,64	60,83
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	<0,5	0,739	0,718	0,607	108,05	217,38
Коефіцієнт структури фінансування необоротних активів	<1,0	0	0	0,593	97,16	84,54

Зважена фінансова політика керівництва ПАТ «Золотоніський маслоробний комбінат» дозволила дещо стабілізувати фінансовий стан підприємства та відвернути його фінансовий крах, але тим не менш загроза фінансової нестабільності не минула та стан товариства лишається доволі хитким. Фінансові показники не приведено до нормативного рівня, підприємство не забезпечено в достатній мірі фінансовими ресурсами для нормального протікання фінансово-господарських процесів, що негативно впливає на економічні результати його діяльності.

Таким чином основним напрямком стратегії підвищення результативності діяльності підприємства повинна стати стратегія подолання кризових явищ та трансформації. Даний вид стратегії передбачає проведення глибоких змін в організації виробничої, маркетингової та фінансової діяльності.

Базова стратегія виживання під негативним впливом зовнішніх факторів передбачає: оптимізацію якості прибутку у розрізі процесів його формування, розподілу і використання; забезпечення максимально можливого рівня рентабельності (беззбиткової діяльності) або мінімально рівня збитковості; забезпечення стійкого підвищення ефективності господарської діяльності,

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

раціоналізації величини витрат, оптимальної мобілізації і реалізації резервів підвищення прибутковості та економічного зростання підприємства.

Для досягнення стратегічних цілей підвищення результативності діяльності підприємства стратегія витрат повинна бути спрямована максимально можливу економію витрат, а виробнича стратегія повинна бути спрямована на вивільнення виробничих потужностей під нові види продукції

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дулюк В. Г. Прогнозування шляхів підвищення фінансової стійкості підприємств [Електронний ресурс] / В. Г. Дулюк, О. В. Лисюк, Л. Я. Балаш // За матеріалами першої міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми формування нової економіки XXI століття» 19 грудня 2015 р.. – Режим доступу : <http://confcontact.com>.

2. Найденко О. Є. Методика діагностики стану внутрішнього середовища підприємства / Найденко О. Є. // Вісник Східноукраїнського нац. ун-ту ім. В.Даля. – 2015. – №2 (84). – С. 162-170.

УДК 330

Гурт А. М., Терещенко В. М.

Науковий керівник: Бала В. В., к.е.н., доцент

(Кременчуцький національний університет ім. Михайла Остроградського)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах ринкової економіки щоб досягти стійку конкурентоспроможність господарської діяльності, необхідно впроваджувати ефективну систему управління фінансовими результатами підприємства.

Дослідженням цього питання займалися такі науковці: Шваб Л.І., Макаровська Т. П., Бондар Н. М., Іванілов О.С. Макаровська Т. П. [2].

Управління господарською діяльністю передбачає постійне врахування ризиків та орієнтацію на можливі зміни середовища функціонування підприємства, що призводить до перегляду та зміни фінансової стратегії, залежно від ситуації. Тому головна проблема це нездатність підприємства адаптуватись до змін у зовнішньому середовищі.

Виробництво та споживання молока на одну особу на ПАТ «Золотоніський маслоробний комбінат» зображено в таблиці 1.

Таблиця 1

Виробництво та споживання молока на одну особу, кг

Роки	2013	2014	2015
Виробництво	261	253	246
Споживання	231,6	213,4	207,3

Споживання молока на душу населення в Україні за період 2013-2015 років було значно меншим від раціональної річної норми – 380 кг. Але тим не манш вітчизняний ринок молока і молочної продукції є насиченим, і це дає підстави прогнозувати повільне зростання попиту в майбутньому у більшості сегментів ринку зображено (табл. 1), але організаційна структура управління підприємством не сприяє швидкому зростанню логістичного ланцюга поставок. Таким чином підприємство потребує ефективною реалізації положень логістичної концепції в управлінні господарською діяльністю.

Отже в процесі управління господарською діяльністю підприємства, який є

складовою загальної стратегії менеджменту, методичний підхід до вдосконалення організаційно-економічного механізму управління підприємством передбачає послідовність дій за такими етапами: I етап – моніторинг соціально-економічного розвитку підприємства; II етап – діагностика функціонування механізму управління підприємства; III етап – оцінювання можливостей удосконалення організаційно-економічного механізму управління; IV етап – розробка програми вдосконалення організаційно-економічного механізму управління підприємством; V етап – оцінювання запропонованих змін організаційно-економічного механізму управління підприємством; VI етап – упровадження програми вдосконалення механізму управління підприємством, потрібно вдосконалити інформаційні зв'язки між окремими підрозділами і підприємствами, бази даних інформаційних систем мало придатні для використання на міжфункціональній основі. Вдосконалити традиційні системи оцінки результатів діяльності, що утруднюють міжфункціональну координацію та не мотивують персонал до співпраці між окремими підрозділами. Забезпечити відсутньою інформацією про наслідки неефективних або помилкових дій працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
2. Макаровська Т.П. Управління підприємством / Макаровська Т.П., Бондар Н.М. – К. : МАУП, 2015. – 97 с.

УДК 330

Гурт А. М., Терещенко В. М.

Науковий керівник: Гришко Н. Є., к.е.н., доцент
(Кременчуцький національний університет ім. Михайла Остроградського)

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

В Україні фінансовий менеджмент набуває все більшої актуальності, нестабільність в економіці країни, потребує від керівників по-новому розглядати функції управління фінансами на підприємстві. Фінансовий менеджмент є найважливішою сферою діяльності в усіх сферах бізнесу. Однак поки, що пряме перенесення іноземних підходів, що використовуються у фінансовому менеджменті, на наші підприємства неможливе через нестійке законодавство, в тому числі і проблеми з оподаткуванням.

Дослідженням проблем фінансового менеджменту займалися такі вчені, як І. Бланк, Г. Веретенникова [1], В. Биковський, Н. Давиденко, І. Зятковський, І.Ітигінова, Г. Кірейцева, та ін.

Головна проблема фінансового менеджменту підприємства полягає в невизначених позиціях і діях щодо управління фінансовими ресурсами. Фінансовий менеджмент дає необхідний набір методів для досягнення поставлених цілей у сферах фінансового ринку, але через військово-політичний конфлікт на Донбасі, російсько-терористичної агресії проти України, це призводить до порушення мережі господарських зв'язків, а також впливає на формування атмосфери невизначеності в управлінських сферах [2]. На рис. 1 зображено стан розвитку організацій протягом 2015 року.

Тому основною метою фінансового менеджменту на підприємстві більш доцільно вважати максимізацію ринкової вартості підприємства, оскільки досягнення цієї мети, як правило, свідчить про значний економічний потенціал підприємства, забезпечення добробуту акціонерів, максимальні та стабільні

прибутки.

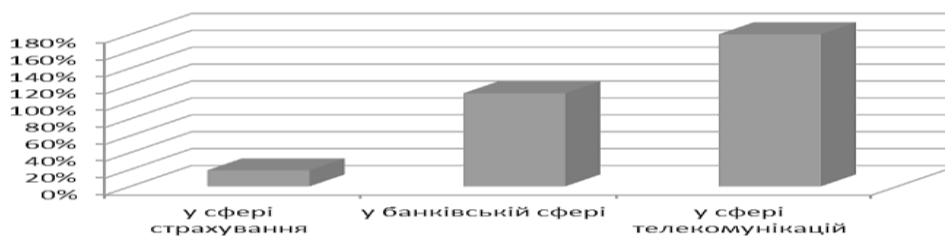

Рис. 1 Стан розвитку організацій протягом 2014 року

Отже необхідно впровадити метод MPV-менеджмент даний підхід, якщо управління вартістю організоване належним способом, то підприємство отримує суттєві вигоди (рис.2).

Рис. 2 Стан розвитку організацій протягом 2015 року

Таким чином, таке управління являє собою безперервну реорганізацію, спрямовану на досягнення максимальної вартості, але при цьому слід мати на увазі, що впровадження системи управління вартістю – достатньо тривалий процес неефективно, корисна його тривалість у середньому в два-три роки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Веретенникова Г. Б. Теоретичні засади процесу формування стратегії [Текст] / Г. Веретенникова // Наука молода: зб. наук. пр. – Тернопіль, 2015. – №2. – С. 15-19.
2. Поддєрьогін А. М. Фінансовий менеджмент [Текст]: Підручник / Кер. кол. авт. і наук. ред. А. М. Поддєрьогіна. – К.: КНЕУ, 2015. – 536 с.

УДК 330

Гурт А. М., Терещенко В. М.

Науковий керівник: Бала В. В., к.е.н., доцент
(Кременчуцький національний університет ім. Михайла Остроградського)

ОСОБЛИВОСТІ УСПІШНОГО РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ КОМПАНІЇ APPLE

Однією з найуспішніших міжнародних компаній на сучасному етапі є провідна американська технологічна компанія Apple, доходам якої може позаздрити більшість країн світу, які за показниками ВВП сильно відстають. Компанія була заснована Стівом Джобсом, Стівом Возняком та Рональдом Вейном 1 квітня 1976 року з метою розробки та продажу персональних комп'ютерів і на сьогоднішній день займає лідируючі позиції [1].

Дослідженню питань, щодо успішного розвитку компанії Apple приділяло увагу багато українських та закордонних вчених, а саме: М. Масгров, Р. Морозов, Є. Савченко, Н. Геліч [2], А. Лашинський, О. Максимов. Дана тематика є цікавою, необхідною і актуальною.

Порівнявши дохід компанії Apple з ВВП всіх країн світу і приспустивши, що компанія виробник була б державою, вона б займала 57 позицію з економічного

добробуту.

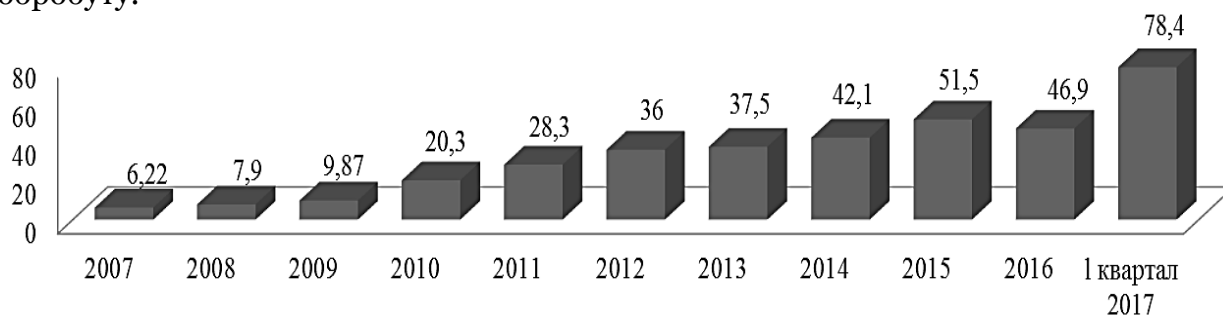

Рис. 1 Виручка компанії Apple, млрд. дол. [3]

У списку країн, ранжируваних за загальною вартістю вироблених за рік товарів і послуг, компанія Apple обігнала такі держави, як Ангола, Угорщина і Україна, але поступилася Кювейту, В'єтнаму, Греції та іншим. Виручка компанії поступово і стрімко збільшується (рис. 1).

Основним джерелом доходу для Apple є смартфони iPhone. За перший квартал 2017 компанія реалізувала 78 млн. 290 тис. мобільних пристроїв, що принесло їй 54 млрд. 378 млн. доларів доходу. Це майже в 2 рази перевищує результат попереднього періоду. У кінці 2016 року айфонів було продано на суму 28 млрд. доларів (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяг випуску продукції компанії Apple [3]

Продукція	1 квартал 2017 року		3 квартал 2016 року		1 квартал 2016 року	
	Кількість, млн. шт.	Дохід, млрд. дол.	Кількість, млн. шт.	Дохід, млрд. дол.	Кількість, млн. шт.	Дохід, млрд. дол.
iPhone	78,290	54,378	45,561	28,160	74,779	51,635
iPad	13,081	5,533	9,267	4,255	16,122	7,084
Mac	5,374	7,244	4,886	5,739	5,312	6,746
Сервісне обслуговування		7,172		6,325		6,056
Інша продукція		4,024		2,373		4,351
Сукупний дохід		78,351		46,852		75,872

Однак варто зазначити, що третій квартал завжди був для Apple «застійним», що графічно відображено на рис. 2, так як саме на нього припадає період, коли ніхто не поспішає купувати iPhone, чекаючи нову модель. Якщо ж порівнювати з 1 кварталом 2016 року зростання доходу від продажу не таке значне і становить менше 3 млрд. дол. (тоді було зароблено 51,6 млрд. дол.).

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

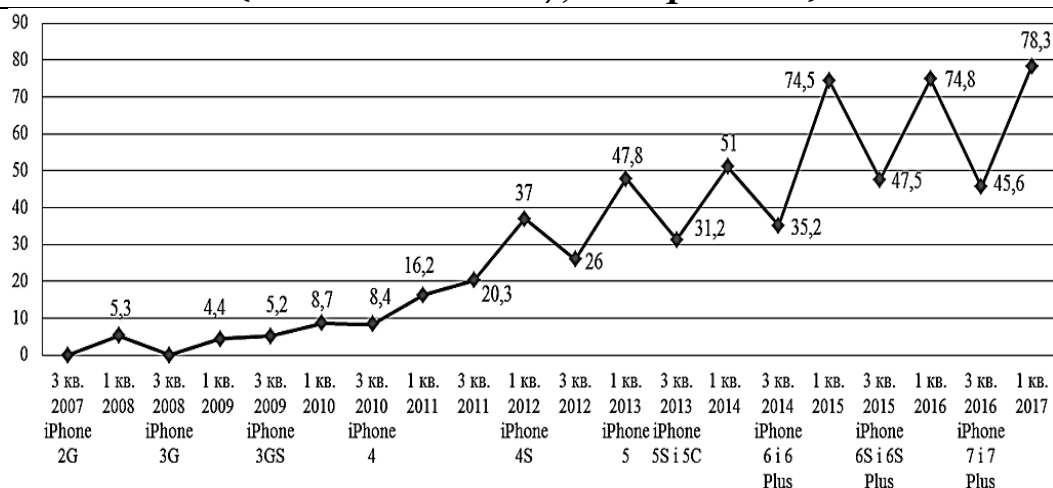

Рис. 2 Квартальні продажі iPhone, млн. шт. [3]

Друга значна складова доходів компанії – планшетні комп'ютери Apple iPad. Їх на початку 2017 року було продано 13 млн. 81 тис. примірників. За це компанія отримала 5,5 млрд. дол. На тлі 3 кварталу 2016 показник обнадіює, але на тлі 1 кварталу 2016 – засмучує. За рік iPad стали на 19% менш популярними і принесли на 22% менше грошей компанії.

Третя важлива складова доходів компанії Apple – продаж комп'ютерів та ноутбуків серії Mac. У 1 кварталі 2017 року корпорації вдалося реалізувати 5 млн. 374 тис. настільних і портативних комп'ютерів, що принесло 7 млрд. 244 млн. доларів. Кварталом раніше ці цифри становили 4,89 млн. штук і 5,74 млрд. млн. доларів, відповідно. Роком раніше кількість комп'ютерів склала 5,31 млн. штук, а виручка – 6,75 млрд. дол.. Зростання фінансових показників пов'язане з появою оновлених MacBook восени.

Єдина складова доходів Apple, яка демонструє стабільне зростання – це послуги. Сюди входять прибутку від магазину додатків, сервісів музики і т.д. Продаж iPad, годинників, Apple TV, навушників Beats і інших аксесуарів приніс Apple також значну суму – 4 млрд. дол. доходів.

За багатьма показниками минулий квартал для компанії Apple став рекордним. Так, чистий прибуток трохи впав, але зате виручка від продажу iPhone перевершила всі очікування аналітиків. Картину псують продажі iPad, хоча в компанії заявляють, що більшість покупців планшетів – ті, хто роблять це вперше. Акції компанії Apple на попередніх торгах вирости на 3%. Інвестори позитивно відреагували на кількість проданих iPhone і розмір виручки компанії.

В Україні на даний час розвиток ІТ-технологій знаходиться на низькому рівні, а технології такої якості як в Apple для українського виробництва взагалі є чимось «фантастичним».

Таком чином, приклад компанії Apple має стати взірцем для українських компаній, адже створюючи подібну продукцію, а також застосовуючи правильні маркетингові шляхи можна досягти успіхів у виробництві ІТ-технології нового покоління. Головним чином, країні необхідне формування національної стратегії, сприятливої законодавчої, суспільної, економічної атмосфери у сфері виготовлення ІТ-технологій, забезпечення потенціальної можливості технологічного доступу населення до інформаційних комп'ютерних технологій за рахунок об'єднання зусиль державного та приватного секторів економіки та забезпечення можливості отримання знань, умінь і навичок використання інформаційних комп'ютерних технологій у процесі одержання освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Apple Inc. [Електронний ресурс] // Вільна енциклопедія «Вікіпедія».

– Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Apple_Inc.

2. Геліч Н. В. Брендинг як технологія завоювання цільового сегменту ринку (на прикладі компанії APPLE) [Електронний ресурс] / Н. В. Геліч, М. В. Кучерук // Економічний простір. – 2012. – № 67. – С. 242-247. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/escpros_2012_67_30

3. Максимов О. Звіт Apple за перший фінансовий квартал 2017 року [Електронний ресурс] / О. Максимов. – Режим доступу : <https://yablyk.com/542282-otchet-apple-za-pervyj-finansovij-kvartal-2016goda>

УДК 330

Гурт А. М., Терещенко В. М.

Науковий керівник: Гришко Н. Є., к.е.н., доцент
(Кременчуцький національний університет ім. Михайла Остроградського)

ОСОБЛИВОСТІ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

У сучасній економічній ситуації в Україні рівень невизначеності та ризику стрімко збільшується, виникає необхідність у пристосуванні до ринкових умов, які постійно змінюються. Проблема управління сільськогосподарськими підприємствами є складною й багатогранною, оскільки галузь має специфічні особливості. Значна роль в господарському механізмі сільськогосподарських підприємств належить прибутку, тому що прибуток є не тільки стимулом діяльності підприємств, а й основним джерелом їх розвитку.

Дослідженню питань управління прибутком підприємств присвячено роботи таких українських та іноземних науковців: Г. А. Семенов, П.С. Березівський, В. В. Биба [2], О.В. Березін, І. О. Бланк, М.Д. Білик, А.В. Кендюхов, О.Р. Кривицька, О. В. Приказок, В. З. Бугай та інші. Однак в їх роботах ще не до кінця розкрито особливості управління прибутком сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах, тому тема є актуальною.

Головною метою управління прибутком підприємства є визначення найбільш ефективних шляхів його формування і оптимального розподілу, спрямованих на розвиток діяльності підприємства та зростання його ринкової вартості [1]. Система управління формуванням прибутку включає такі складові: управління формуванням прибутку; аналіз складу та структури прибутку підприємства; управління використанням прибутку; аналіз тенденцій зміни обсягу й структури прибутку, установлення оперативного контролю за формуванням прибутку [3].

Прибуток є основним економічним показником, що характеризує результативність діяльності та забезпечує стабільність як окремого підприємства, так і усієї галузі в цілому, гарантує фінансову незалежність. Фінансові результати сільськогосподарських підприємств України за 2009-2015 роки коливаються у межах 7576,4 млн. грн. у 2009 році і 102279,0 млн. грн. у 2015 році. За період 2009-2012 років чистий прибуток збільшувався, у 2013 році значення зменшилося і у 2014-2015 роках знову спостерігається зростання (табл. 1, рис. 1).

Таблиця 1

Фінансові результати сільськогосподарських підприємств України [4]

Рік	Чистий прибуток, млн. грн.	Підприємства, які одержали чистий прибуток		Підприємства, які одержали чистий збиток		Рівень рентабельності, %	
		у % до загальної кількості	Фін. результат, млн. грн.	у % до загальної кількості	Фін. результат, млн. грн.	усієї діяльності	Операційної діяльності

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

							НОСТІ
2009	7576,4	69,2	5242,9	30,8	2333,5	14,4	13,8
2010	17253,6	69,6	22094,9	30,4	(4841,3)	21,1	24,5
2011	25267,0	83,5	30182,3	16,5	(4915,3)	27,0	24,7
2012	26728,4	78,6	33570,1	21,4	(6841,7)	20,5	22,8
2013	15806,0	80,2	26617,9	19,8	(10811,9)	11,2	12,2
2014	21413,4	84,7	51668,0	15,3	(30254,6)	9,3	21,4
2015	102279,0	88,9	127360,1	11,1	(25081,1)	30,5	43,1

У 2015 році значення стрімко зросло, головним чином, через вклад сільськогосподарських підприємств з таких областей України, як Полтавська (16469117,9 тис. грн. чистий прибуток) та Черкаська (7693196,2 тис. грн. чистий прибуток) [3]. За 2014-2015 роки простежується також позитивна динаміка до збільшення показників рентабельності операційної діяльності і усієї діяльності сільськогосподарських підприємств України, що означає, що підприємства ефективніше здійснюють свою діяльність (рис. 1).

Фінансові результати діяльності сільськогосподарських підприємств є дуже нестійкими, адже на них впливає така велика кількість чинників, яких не знає жодна інша галузь. Окрім тих факторів, що пов'язані з технологіями виробничих процесів, сільськогосподарське виробництво знаходиться в залежності від мінливості і погодних аномалій, наявності шкідників і хвороб, зміни цінних пропозицій на ринках сільськогосподарської продукції і засобів сільськогосподарського виробництва, помилок управління і законодавства, політичної кризи в країні. Тому головною метою багатьох економічних досліджень має стати саме прагнення винайти шляхи стабілізації і підвищення прибутків сільськогосподарських виробників.

Рис. 1 Динаміка чистого прибутку та рентабельності операційної діяльності і усієї діяльності сільськогосподарських підприємств України за 2009-2015 рр.

Таким чином, ефективне управління прибутком сільськогосподарських підприємств передбачає: удосконалення планування розподілу фінансових ресурсів підприємства, підвищення обсягів виробництва і реалізації товарів, робіт, послуг, що є основним джерелом надходження прибутків, проведення стимулюючих заходів, спрямованих на підвищення продуктивності праці персоналу, впровадження системи управління витратами, підвищення вимог до організації управління матеріальними ресурсами, посилення ролі функцій регулювання у формуванні кредитної політики, здійснення ефективного контролю фінансових результатів підприємств. Реалізація запропонованих концептуальних підходів щодо розвитку механізму управління прибутком підприємства в системі управління фінансами

підприємств сприятиме забезпеченню сталого розвитку підприємств необхідними і достатніми фінансовими ресурсами, що дозволить максимізувати чистий прибуток за припустимого рівня фінансових ризиків на сьогодні і в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Березівський П. С. Проблемні аспекти управління прибутком сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] / П. С. Березівський. – К. Економічний простір. – 2014. – №21. – 312 – 320 с. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64
2. Биба В. В. Чинники, що впливають на прибуток сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах [Електронний ресурс] / В. В. Биба, М. В. Ковалець // Ефективна економіка. – 2016. – №5. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4960>
3. Білик М. Д. Методичні підходи до управління прибутком підприємства [Електронний ресурс] / М. Д. Білик // Формування ринкових відносин в Україні. – 2015. – № 11. – С. 42–45. – Режим доступу : http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2015/22_08/229_Kacz.pdf
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.ukrstat.gov.ua/](http://www.ukrstat.gov.ua/)

УДК 658:338.512:691

Т.В. Давидюк, д.э.н., проф.

(Национальный технический университет
«Харьковский политехнический институт»)

О.В. Полищук, студентка магистратуры

(Национальный технический университет
«Харьковский политехнический институт»)

ФОРМИРОВАНИЕ ЭФФЕКТИВНОЙ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ЗАТРАТАМИ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Важным условием успешной деятельности предприятий является достижение оптимального уровня затрат производства, в результате чего возрастает конкурентоспособность продукции, что обеспечивает долгосрочный экономический рост предприятий.

При управлении предприятием важную роль играет управление затратами, включая контроль и регулирование, учет затрат, что позволяет осуществлять оценку будущего уровня расходов и финансовых результатов, корректировать их в соответствии с планами деятельности компании. Для повышения общей доходности предприятия руководство должно получать релевантную информацию об объеме затрат. Учет затрат обеспечивает предоставление этой информации, помогает осуществлять их контроль, определяя критерии эффективности производства. Такого рода информация свидетельствует об эффективности деятельности предприятия, показывает, на каком участке нужно принять меры по их оптимизации.

Значительное внимание исследованию направлений классификации затрат в системе управленческого учета уделяли ученые: В.Б. Ивашкевич, В.Ф. Палий, М.И. Скрыпник, Я.В. Соколов, А. Д. Шеремет, В.А. Шевчук, а также известные зарубежные ученые-экономисты: К. Друри, Р. Энтони, Т. Скоун, Д. Хэнсен, Ч. Хорнгрен.

Несмотря на то, что сфера современного управленческого учета охватывает все сферы управления бизнесом от создания стоимости к оценке лояльности клиентов и персонала, «классический» управленческий учет имеет дело, прежде всего, с затратами предприятия.

Основными предпосылками управления затратами являются следующие направления:

1. Оперативное получение информации о расходах, позволяет своевременно оказывать влияние на производственный процесс, оптимизируя его.
2. Соответствие системы учета целям управления, обеспечивает предоставление информации, необходимой для управления.
3. Критерием точности при расчете себестоимости продукции должна быть не полнота включения затрат, а способ отнесения затрат на продукцию.
4. Основное внимание должно уделяться распределению косвенных затрат, составлению обоснованных нормативных калькуляций и организации контроля их соблюдения в процессе производства.
5. Выявление отклонений до или во время производственного процесса позволяет менеджерам уменьшить производственные потери, имеет большое значение в мобилизации резервов производства и повышении его эффективности.
6. Четкая взаимосвязь между объемом затрат и ответственными лицами. Достижение этой задачи возможно в условиях учета затрат по центрам ответственности[1, с. 144].

Ключевым элементом классического управленческого учета является эффективное управление затратами. Анализ позволяет сокращать расходы и, следовательно, повышать прибыль; принимать адекватные решения при выборе альтернатив; внедрять технологию «управление по отклонениям»; исключать расходы, которые не создают стоимость.

При внедрении системы управленческого учета крайне важно иметь классификацию затрат в рамках конкретного предприятия.

Ефимова Ф.Ф. считает, что классификация затрата является необходимым научным элементом познания затрат предприятия [2, с. 12]. Давыдович И.Е. рассматривает классификацию затрат как строительство по определенным признакам всего разнообразия затрат на производство и реализацию продукции в экономически обоснованные группы, которые включали бы однородные расходы[3, с. 226].

Управленческий учет предусматривает создание детальной классификационной схемы расходов. Владелец предприятия должен знать, сколько будет стоить производство той или иной продукции, прибыль от реализации в общем объеме прибыли, есть ли возможность увеличить или уменьшить цену на эту продукцию и какова эффективность принятых управленческих решений. Чтобы ответить на эти вопросы, необходимо использовать экономически обоснованную классификацию затрат.

Необходимость в разных признаках классификации затрат, использования различных методов их распределения возрастает с усложнением хозяйственной деятельности предприятия. Классификация затрат является предпосылкой успешной организации планирования, учета, контроля, анализа и эффективного управления затратами.

Ученые в своих трудах предлагают много различных классификационных признаков. Поэтому необходима мощная база данных и генератор отчетов, которые могли бы формировать отчеты по самым разным объектам калькуляции от бизнес-процессов (например, обслуживание заказа клиента) к расходам по географическому сегменту или направлению деятельности. Бухгалтерские программы не обладают такой достаточно мощной аналитикой по учету затрат, а бухгалтер не уделяет должного внимания внедрению информации в бухгалтерскую систему таким образом, чтобы можно было формировать отчеты по различным направлениям классификации затрат.

В управленческом учете целью классификации затрат является оказание помощи руководителю в принятии правильных и обоснованных решений, поскольку менеджер, принимая решение, должен знать, к каким расходам они приведут. Поэтому задачей разработки классификации затрат в управленческом учете является выявление той части расходов, на которые может повлиять управленческий персонал предприятия.

Каждое направление классификации расходов обеспечивает выполнение задач в соответствии с требованиями управленческого персонала, что является весьма важным в системе управления деятельностью компании.

Список літератури

1. Бутинець Ф.Ф. та ін. Бухгалтерський управлінський облік: Підручник для студентів спеціальності “Облік і аудит” вищих навчальних закладів. / Ф.Ф. Бутинець, Т.В. Давидюк, З.Ф. Канурна, Н.М. Малюга, Л.В. Чижевська; За ред. проф. Ф.Ф. Бутиця. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП “Рута”, 2005. – 480 с.
2. Бутинець Ф.Ф. Витрати виробництва та їх класифікація для потреб управління / Ф.Ф. Бутинець // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2012. – №1(22). – С. 11-18.
3. Давидович І.Є. Калькулювання собівартості будівельної продукції та напрямки його вдосконалення / І.Є. Давидович // Економічний аналіз: зб. наук. праць каф. екон. аналізу Терноп. нац. екон. ун-ту. – 2010. – №6. – С. 224-230.

УДК 378.6.011.3-051:51

Н.М. Деньга,
здобувач кафедри педагогічної майстерності
та менеджменту імені І.А.Зязюна
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
викладач Кременчуцького педагогічного коледжу
імені А.С. Макаренка

РЕЗУЛЬТАТИ ПЛОТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ РЕФЛЕКСІЇ, САМООЦІНКИ ТА САМОРОЗВИТКУ ВИКЛАДАЧІВ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН КОЛЕДЖІВ

Інтенсивна змінюваність умов діяльності викладачів вищої школи і, зокрема, викладачів математичних дисциплін, актуалізують дослідження питання розвитку їх професійної рефлексії. Важливою складовою професійної рефлексії викладачів математичних дисциплін є здатність до рефлексії, самооцінки та саморозвитку. Тому постала необхідність в дослідженні рівня рефлексії, самооцінки та саморозвитку серед викладачів математичних дисциплін коледжів, технікумів, училищ. З цією метою було сформовано комплект взаємодоповнюючих діагностик: визначення рівня рефлексії (методика О.С. Анісімова) [1], тест про орієнтації сенсу життя (методика Д.О.Леонтьєва) [2], діагностика рівня саморозвитку і професійно-педагогічної діяльності (Л.М.Бережнова) [3].

Вказане дослідження було проведено серед викладачів математичних дисциплін вищих навчальних закладів (коледжів, технікумів, училищ) Полтавської області.

Методика О. Анісімової дала можливість визначити рівень рефлексивності, самокритичності та колективності за такими шкалами: низький, нижче середнього, середній, вище середнього, високий. Результати показано в таблиці 1.

**Рівень рефлексивності, самокритичності та колективності викладачів
математичних дисциплін**

Якість особистості	Рефлексивність	Самокритичність	Колективність
Рівень			
Низький	0%	0%	0%
Нижче середнього	25%	33%	8%
Середній	69%	38%	74%
Вище середнього	6%	23%	15%
Високий	0%	6%	3%

Високий рівень рефлексії означає, що особистість схильна до осмислення своїх дій, почуттів та переживань, при цьому аналізує свою поведінку й внутрішній стан, в результаті чого робить відповідні висновки. З таблиці 1 видно, що більша частина опитаних (69%) має середній рівень рефлексивності, а чверть опитаних – нижче середнього.

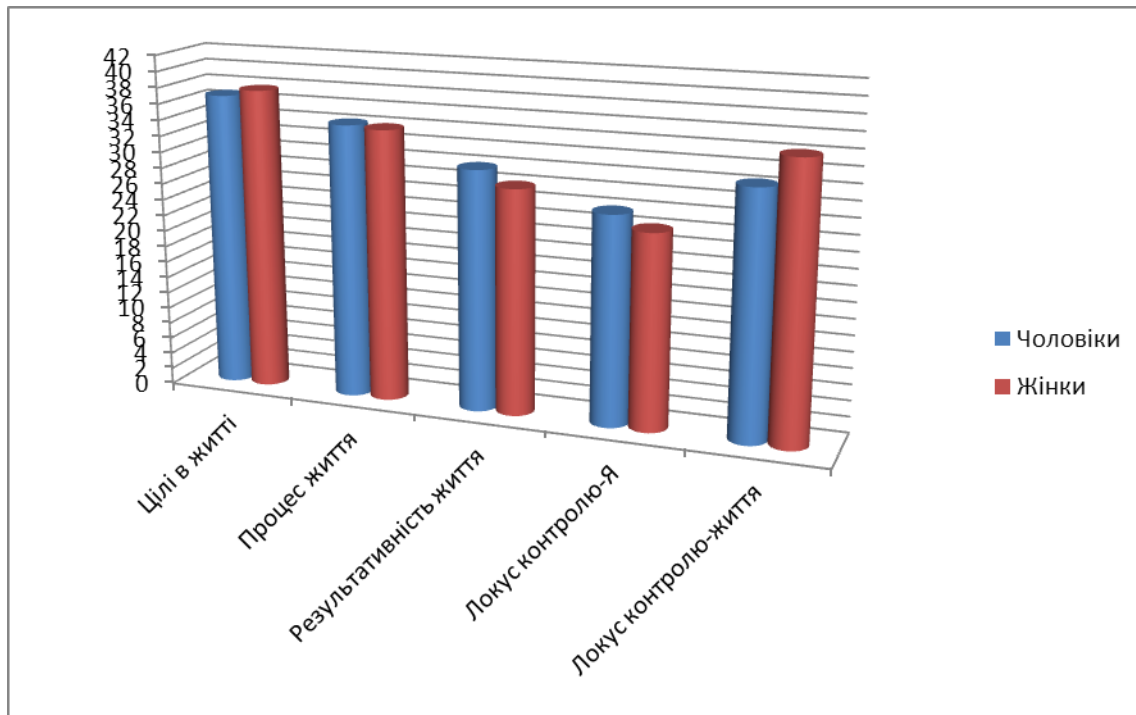
Самокритичність – рефлексивне відношення людини до себе, здатність до самостійного пошуку помилок, оцінки своєї поведінки і результатів мислення. Високий рівень критики до себе говорить про наявність вміння відсторонено подивитися та оцінити себе й свої вчинки, побачити власні помилки і по можливості їх виправити. З таблиці 1 бачимо, що третина респондентів має рівень самокритичності нижче середнього.

Колективність – якість людини, яка проявляється в її здатності до взаєморозуміння, взаємодії, прояві солідарності, взаємодопомоги, відповідальності. Результати діагностики (таблиця 1) показали, що три четверті опитаних мають середній рівень колективності.

Враховуючи те, що більшість викладачів математичних дисциплін мають середній або нижче середнього рівень рефлексивності, самокритичності й колективності, є потреба в розробці системи розвитку вказаних властивостей особистості.

Тест про орієнтації сенсу життя (методика Д.О. Леонтєва) дозволяє виявити джерело сенсу життя, який може бути знайдений людиною або в майбутньому (цілі), або в сьогоденні (процес), або минулому (результат), або в усіх трьох складових життя.

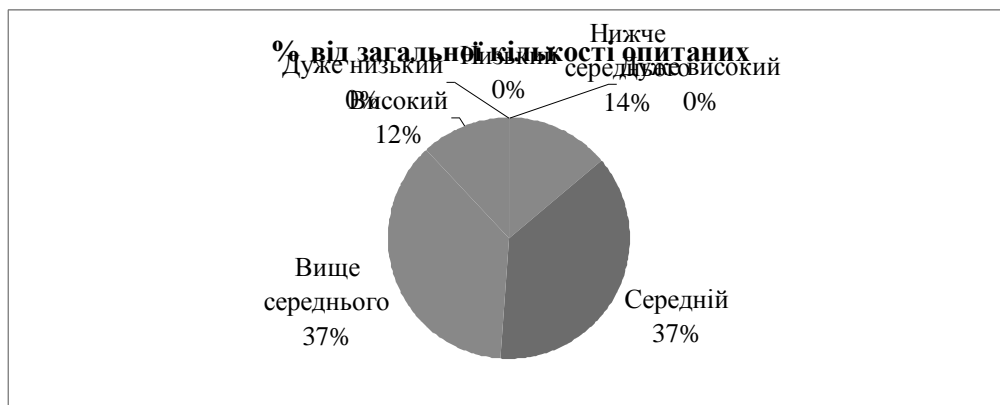
Середнє значення отриманих результатів серед чоловіків і жінок висвітлені за допомогою діаграми на рисунку 1, з якої видно, що: по всіх шкалах, крім шкали «Локус контролю – життя» і чоловіки й жінки отримали майже рівні бали; по шкалах «Цілі в житті», «Процес життя», «Локус контролю – життя» при максимальному значення 42 бали отримали середнє значення від 30 до 38 балів; по шкалі «Результат життя» при максимальному значення 35 балів мають середній бал від 28 до 30; по шкалі «Локус контролю – Я» при максимальному значення 28 балів показують середній бал від 24 до 26.

Рис. 1 Середні значення шкал тесту про орієнтацію сенсу життя.

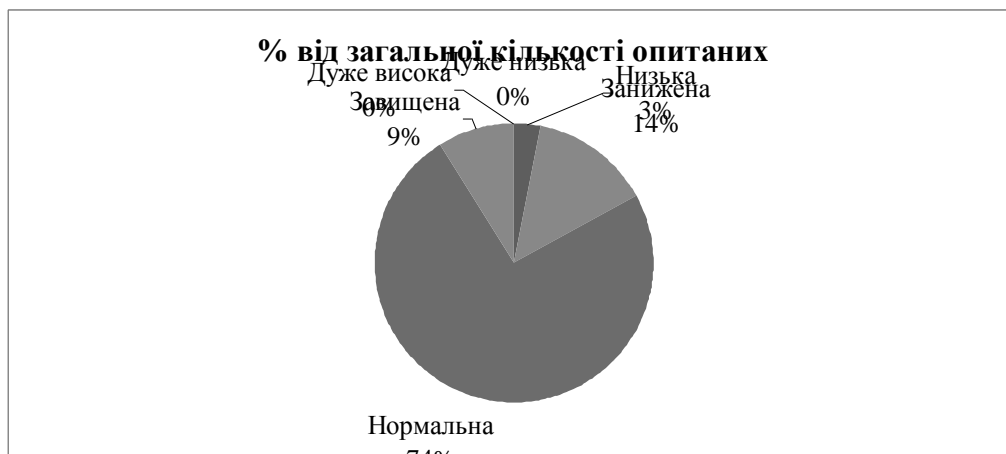
Загальний показник – усвідомлення життя, який за методикою Д.О.Леонтьєва може визначатися максимальним значенням в 140 балів, в результаті діагностики серед чоловіків та жінок рівний (середнє значення 116 балів).

Діагностика рівня саморозвитку і професійно-педагогічної діяльності (автор Л.М. Бережнова) дає змогу визначити рівень прагнення до саморозвитку та самооцінку особистістю своїх якостей.

Рис.2 Рівень прагнення до саморозвитку

Прагнення до саморозвитку дає можливість реалізації себе в професійній діяльності і визначається такими рівнями: дуже низький, низький, нижче середнього, середній, вище середнього, високий, дуже високий. З діаграми на рисунку 2 бачимо, що половина опитаних мають нижче середнього та середній рівень прагнення до саморозвитку.

Рис. 3 Самооцінка особистістю своїх якостей

Самооцінка особистістю своїх якостей визначається за результатами даної методики такими рівнями: дуже низька, низька, занижена, нормальна, завищена, дуже висока.

З діаграми на рисунку 3 бачимо, що нормальну самооцінку мають три четверти частини опитаних, дуже високу як і дуже низьку самооцінку не має жоден з опитаних.

Отримані результати показали гостру потребу в розробці системи розвитку здатності до рефлексії у викладачів математичних дисциплін коледжів, технікумів, училищ.

Література

1. Анисимов О. С. Акмеологические основы рефлексивной самоорганизации педагога: творчество и культура мышления : автореф. дис. ... д-ра психол. наук. – Москва, 1994. – 86 с.
2. Тест смысловые ориентации (методика СЖО), Д. А. Леонтьев [електронний ресурс]/Д. А. Леонтьев - режим доступу до ресурсу: <http://psychok.net/testy/256-test-smyslozhiznennye-orientatsii-metodika-szho-d-a-leontev>
3. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов. – Москва, 2002. – 490 с.

УДК 336.71:330.332

Н.О. Задорожнюк,

к.е.н., доцент

(Одеський національний політехнічний університет)

ЗНАЧЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УПРАВЛІННІ КОМЕРЦІЙНИМ БАНКОМ

Успішність діяльності банку залежить від різних ресурсів (фінансових, організаційних, інформаційних, матеріально-технологічних ресурсів), особливостей економіко-правового поля та використання новітніх технологій. Без ефективного врахування та управління цими чинниками неможливо підвищити ефективність діяльності банку та одержати максимально можливий результат за мінімальних витрат.

Банк слід розглядати як цілісну систему зі своєю філософією та ідеологією. Саме тому рівень розвитку банківської установи значною мірою залежить від її персоналу, адже саме працівники банку безпосередньо спілкуються з клієнтами та уособлюють кредитну установу. Саме тому в умовах загострення конкуренції проблема забезпечення умов для постійного підвищення ефективності праці банківського персоналу є актуальною.

Навчання і розвиток всіх співробітників (тобто збільшення інтелектуального капіталу банку) здатні принести значний прибуток банку. За результатами зарубіжних досліджень визначено, що зростання тривалості освіти в країні на один рік веде до зростання ВВП на 5-15 % [1].

Стан людського капіталу банку, який визначається в першу чергу саме освітнім рівнем співробітників, дуже тісно пов'язаний із конкурентоспроможністю банку, що визначає перспективи його розвитку.

В даний час практично у всіх розвинених країнах реалізуються програми забезпечення якості робочої сили і підготовки фахівців управління XXI століття. Висока кваліфікація є основою соціальної захищеності і стійкості на ринку праці: такі працівники мобільні, швидко і самостійно адаптуються до специфіки виконуваної ними роботи. Інвестиції в людські ресурси і кадрову роботу стають довгостроковим чинником конкурентоспроможності та довгострокового розвитку банку [2].

У сучасному суспільстві ефективність банківської сфери все менше визначається матеріальними активами; все більше підвищується роль людського капіталу, якості та швидкості обслуговування, комфорту при роботі клієнта з банком тощо.

Повністю задовольнити потреби клієнта в банківських продуктах досить важко, тому що для продажу потрібен високий рівень взаємної довіри. Тому банки намагаються самі розвивати і підготувати кваліфікованих співробітників, здатних утримати і залучити постійних і лояльних клієнтів.

Багато банків сьогодні самі проводять різні тренінги, семінари, ділові ігри та інші сучасні методи ефективного навчання працівників для забезпечення високого рівня компетентності своїх працівників. Відповідно до сучасних вимог банківського сектору, компетентність працівника складається з декілька складових.

1. Професійна компетенція, яка визначається сукупністю умінь та знань, необхідних працівнику для виконання відповідних посадових обов'язків; навичок поведінки, які б забезпечили найбільш сприятливі відносини між клієнтом та банком; мотивації самого працівника, що робить процес праці цікавим і прибутковим як для співробітника зокрема, так і для банку в цілому.

2. Ділова компетенція, яка відображає певні якості банківського працівника: організованість, ініціативність, ефективність, працьовитість, що сприяють реалізації службових завдань.

3. Морально-психологічна компетенція, яка формується через самооцінку, справедливість, об'єктивність, культуру поведінки тощо як необхідний чинник самоорганізації фахівця.

4. Інтелектуальна компетенція, яка проявляється через ерудицію, вміння аналізувати явища в різних сферах економічного життя, знання методології прийняття раціонального рішення.

Для забезпечення об'єктивної оцінки вартості власного людського капіталу роботодавець повинен використовувати формалізований перелік спеціальних критеріїв, диференційованих на дві групи [3]:

1. Критеріями оцінки кількісних параметрів людського капіталу виступають наступні показники динаміки (котрі розраховуються по банку в цілому і його відділеннях):

- штатна чисельність персоналу банку (в порівнянні з динамікою його

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

кінцевих фінансових результатів; долі ринку, що обслуговується; іншими результативними показниками);

- пропорції між професійними категоріями співробітників (менеджери, експерти, виконавці);

- питома вага співробітників пенсійного та передпенсійного віку в загальній чисельності працівників;

- питома вага молодих спеціалістів в загальній чисельності працівників;

2. Критеріями оцінки якісних параметрів людського капіталу виступають наступні показники динаміки (котрі розраховуються по банку в цілому і його відділеннях):

- плинність кадрів з виділенням показника, що відображає кількість працівників, які звільнилися за власним бажанням;

- підвищення кваліфікації персоналу з виділенням всіх форм додаткового навчання;

- число ініціативних інновацій, що були запропоновані співробітниками банку;

- число трудових і міжособистісних конфліктів, виявлених в трудовому колективі банку;

- виявлення фактів нелояльної поведінки співробітників.

Оцінка вартості власного людського капіталу повинна здійснюватися кадровою службою банку на регулярній основі по організації в цілому та кожному структурному відділі окремо. Результати цієї оцінки служать основою для розробки заходів щодо підтримки досягнутого рівня якості людського капіталу і його підвищення та повинні враховуватися в стратегії розвитку банку.

Література

1. Руссиян Е.А. Теория и практика управления человеческим капиталом предприятий: зарубежный опыт / Е.А. Руссиян // Молодий вчений. – 2014. – №4 (07). – С. 119-121.

2. Розкошна О.А. Мотивація діяльності персоналу в системі банківського менеджменту / О.А. Розкошна, С.О. Бакшеева // Економічна наука. – 2014. – № 4. – С. 121-125.

3. Опаріна Х.С. Сучасні методи відбору персоналу на підприємстві / Х.С. Опаріна, К.В. Ковальська // Молодий вчений. – 2015. – №5 (20). – С. 38-43.

УДК 339.92:339.178

Капітанчук Л.А.,

студентка, 3 курс, 10 група,

факультет міжнародної торгівлі та права,

Київський національний торговельно-економічний університет (м. Київ)

Науковий керівник: к.ю.н, старший викладач кафедри міжнародного приватного, комерційного та цивільного права КНТЕУ Біленко М.С.

**ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВА ПАЛАТА УКРАЇНИ ТА ЇЇ ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ
РОЗВ'ЯЗАННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ**

Торгово-промислова палата України (ТПП України) — недержавна неприбуткова самоврядна організація, яка об'єднує юридичних осіб, які створені і діють відповідно до законодавства України, та громадян України, зареєстрованих як підприємці, та їх об'єднання.

Торгово-промислова палата України є дійсним членом Міжнародної торгової палати, Ділової ради Чорноморського економічного співробітництва, Асоціації ТПП Чорноморської зони і Центральної Європейської Ініціативи. Торгово-промислова палата України активно співпрацює з Асоціацією ТПП Європи, підтримує партнерські зв'язки з аналогічними національними і регіональними структурами більш ніж в 40 країнах світу; створює змішані торговельні палати і ділові ради (діють Українсько-Польська палата, Українсько-Італійська та Українсько-Турецька ділові ради) тощо.

Головним завданням Палати є створення сприятливих умов для підприємницької діяльності, сприяння всебічному розвитку науково-технічних і торгових зв'язків між українськими та іноземними підприємцями, представлення інтересів членів Палати з питань господарської діяльності як в Україні, так і за її межами.

При ТПП України, згідно Закону України «Про торгово-промислові палати України» від 1997 року, діють дві постійно діючі міжнародні арбітражні інституції: Міжнародний комерційний арбітражний суд (МКАС) та Морська арбітражна комісія (МАК) [1].

Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України (МКАС при ТПП України) здійснює свою діяльність відповідно до Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 24 лютого 1994 року, Положення про Міжнародний комерційний арбітражний суд при ТПП України 1994 року та Регламентом Міжнародного комерційного арбітражного суду при ТПП України затвердженого рішенням Президії ТПП України №18(1) від 17 квітня 2007 року [2].

До МКАС за згодою сторін можуть передаватися на рішення:

1. Спори з договірних та інших цивільно-правових відносин, які виникають при здійсненні зовнішньоторговельних та інших видів міжнародних економічних зв'язків, якщо комерційне підприємство хоча б однієї із сторін спору знаходиться за кордоном;

2. Спори підприємств з іноземними інвестиціями і міжнародних об'єднань та організацій, створених на території України, між собою, спори між їх учасниками, а так само їх спори з іншими суб'єктами права України.

Морська арбітражна комісія вирішує спори з договірних та інших цивільно-правових відносин, що виникають при здійсненні торговельного мореплавства незалежно від того, чи є сторонами таких відносин суб'єкти українського або іноземного або лише українського чи тільки іноземного права.

МКАС та МАК при ТПП України приймають до розгляду спори, що відносяться до їх компетенції, за наявності письмової угоди між сторонами про передачу їм всіх або певних спорів, які виникають або можуть виникнути між сторонами у зв'язку з будь-якими конкретними правовідносинами, незалежно від того, чи мають вони договірний характер чи ні.

Арбітражна угода може бути укладена у вигляді арбітражного застереження в договорі або у вигляді окремої угоди.

Порядок звернення до МКАС та МАК при ТПП України та розгляду справ визначається їх Регламентами, а розмір арбітражного збору, який справляється за прийнятим до розгляду справи — Положенням про арбітражні збори та витрати 2007 року, що є відповідними додатками до Регламентів МКАС та МАК.

Рішення МАК при ТПП України є виконавчими документами і прирівнюються до рішень державних судів [3].

Рішення МКАС та МАК при ТПП України є остаточними і обов'язковими для сторін і, при відмові від їх добровільного виконання, приводяться у виконання в примусовому порядку за місцезнаходженням боржника відповідно до норм

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

конвенції «Про визнання і приведення у виконання іноземних арбітражних рішень» (Нью-Йорк, 1958).

МКАС входить до числа найбільш крупних і авторитетних арбітражних центрів, який визнаний як вітчизняними, так і зарубіжними підприємцями, здійснює тісну співпрацю з багатьма постійно діючими арбітражними установами та є членом Міжнародної федерації комерційних арбітражних інститутів (МФКАІ) і Європейської арбітражної групи при Міжнародній торговій палаті в Парижі [4].

З кожним роком зростає кількість звернень до МКАС та МАК при ТПП України. Це зумовлено тим, що вирішення спорів у міжнародному комерційному арбітражі має набагато легшу і вигіднішу для сторін процедуру проведення такого розгляду. В Україні діяльність міжнародного комерційного арбітражу також має велике значення для розвитку всього правосуддя, адже він не тільки розглядає спори, що виникли між сторонами, а й проводить різні конференції, читання та круглі столи і до того ж представники міжнародного комерційного арбітражного суду беруть участь у різноманітних міжнародних конференціях, тим самим представляючи Україну на міжнародній арені.

Саме при Торгово-промисловій палаті України здійснюється діяльність міжнародного комерційного арбітражу на території України. При ТПП України діють дві постійно діючі арбітражні інституції: Міжнародний комерційний арбітражний суд та Морська арбітражна комісія. Ці установи діють на основі як національного, так і міжнародного законодавства. На сьогодні авторитет МКАС та МАК при ТПП України є абсолютним як для вітчизняних, так і для іноземних підприємців. Тому всі національні та іноземні суб'єкти комерційних відносин можуть розглядати МКАС та МАК при ТПП України як місце міжнародного арбітражу, де вирішення міжнародної комерційної суперечки буде швидким та якісним.

Література

1. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 2 грудня 1997 р. № 671/97-ВР зі змінами та доповненнями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/671/97-80>.
2. Офіційний веб-сайт Торгово-промислової палати України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ucci.org.ua>.
3. Договірне застереження щодо арбітражного розгляду справи. Міжнародний комерційний арбітраж, Міжнародна морська арбітражна комісія та Регламент. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ifreestore.net/2296/93/>.
4. Міжнародний комерційний арбітражний суд при ТПП України: Про МКАС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://arb.ucci.org.ua/icac/ua/icac.html>.

UDC 338.12

O. Khmyzova, PhD, Associate Professor
(Petro Mohyla Black Sea National University)

Yu. Sklyarova, student
(Petro Mohyla Black Sea National University)

PUBLIC DEBT MANAGEMENT

Public debt is a sum of all direct contractual obligations of government to sectors of economy (residents) and foreign creditors on certain conditions that should be repaid in future [1]. Public debt arises as a result of borrowing in cash, issuing debt obligations, taking debt of other economic institution or a country. The main reason of debt creation is

a loan that can be taken either from residents or non-residents of a country.

Consequences of rising public debts were studied by S. Becirovic, M. Cooper, K. Niziol, S. Plojovic, L. Story, and E. Ujkanovic; risks connected with public debt in Ukraine were investigated by S. Chernychko, V. Dudchenko, N. Hadaychuk, S. Logvinovska, and O. Zakharchenko. But there are some problematic issues concerning with governmental policy in the sphere of debt management. The purpose of the research is to analyse main peculiarities of public debt management in Ukraine.

Debt can be divided [1–3]: by sum of debt completeness into primary and not repaid; by period of payment into current and total debt; by residence of creditors into internal and external. As any other economic phenomenon debt has its own positive and negative consequences. Also they can be in short-run and long-run periods.

Main negative consequences of debt existence [2; 3]: decreasing of economy growth and population welfare; taxes increasing; investment flow, government expenditures and business activity decreasing; inflation processes.

Positive effects of debt can be possible when government uses gained financial resources for industry development.

The main tasks of public debt management are: 1) to optimize conditions of financial resources borrowing; 2) to provide proper usage of financial costs, taking control over credit branches of economy; 3) to support stable currency rates.

Accordingly, it is important for Ukrainian government to implement such debt management strategies as: to determine the aim of debt, possible channels of loans, provision of proper taking of loans, their strictly usage on noticed aim, and repayment by the due date; to build a certain structure of debt; to ensure the use of government loans for investment (not for consumption); to enhance the role of domestic market borrowing in financing the deficit; to set the limits (maximum term of debt, its average maturity, and monthly paid debt servicing); to reduce the share of foreign currency in public debt; to improve the forecasting system, information and analytical support of the debt policy.

Notwithstanding that some countries (for example, the USA and Great Britain) have high level of public debt they have rather high level of welfare. So, the large amount of debt itself cannot mean the crisis in economy or decreasing of living standards. Thus, it is necessary for Ukraine to find out more about strategies of debt regulation abroad.

References

1. Юрій С.І., Федосов В.М. Теорія фінансів: [Electronic resource]. Mode of access: <http://westudents.com.ua/knigi/664-fnansi-yury-s-fedosov-vm.html>
2. Вежіровіж S. Consequences of rising public debts: [Electronic resource]. Mode of access: <http://www.academia.edu/3045438>
3. Опарін В.М. Державний кредит і державний борг: [Electronic Resource]. Mode of access: <http://studentbooks.com.ua/content/view/235/54/1/1/#951>

UDC 338.12

O. Khmyzova, PhD, Associate Professor
(Petro Mohyla Black Sea National University)

K. Chernyahovskaya, student
(Petro Mohyla Black Sea National University)

DETECTING ECONOMIC BUBBLES

Modern economy is developing with the emergence of new technologies, innovations and additional methods of entrepreneurial activity. Financial bubble prevention continues to keep a priority place, because unjustified price rise for certain goods due to excessive demand can substantially affect as the national economy so the world one. The legislative

background made by the government can be traced in the Law of Ukraine "On Real Estate", "On Information", "On Credit Communities", "On Securities and Stock Exchange".

Some reasons of economic bubbles emergence were investigated by Eugen Böhmer-Bawerk, Karl Menger, Robert Shiller, Didier Sornette, George Soros and Friedrich vonn Wieser. However, the question of financial bubbles fighting methods hasn't been studied fully.

Thus, the main purpose of this research is to find out the methods of detecting economic bubbles.

There are such common peculiarities of bubbles as: excessive monetary liquidity, causing improper bank lending standards; speculation of economic agents, leading to the volatile hyperinflation. Speculations are demonstrated in significant deviation of the assets market value from its intrinsic value. In turn, the fundamental value is an objective assessment of the expected income from the asset in the future and exposed risks. Due to the future uncertainty, the intrinsic value of an asset is represented as an illusory value [1]. This peculiarity presents impossible or significant difficulty in predicting and overcoming financial bubbles.

Bubbles features form the basis of their specific classification: 1) speculative or traditional bubbles; 2) rational bubbles; 3) churning bubbles [2].

Thus, economic bubble is a complex system of leverage on the economy, is a mechanism of influence both on the economic structure as a whole and on the individual defendants in the market.

Theoretical methods of detecting bubbles are divided into two categories: economic methods and the methods of technical analysis.

Economic methods try different ways to estimate the intrinsic value of the asset and to detect bubble comparing it to the market. In case of securities market bubble, it is necessary to build a forecast of future dividends paid by the company, as well as forecast of estimated future risks. Due to the presence of these projections, company can make an assessment of the intrinsic shares value: if the current market value is much more than calculated internal value, then it is a bubble. Obviously, the conclusion will be accurate due to made prediction.

Methods of technical analysis state that all information has been already included into the price of the asset. To detect it company should trace the dynamics of market prices.

Economic bubbles can cause significant losses in terms of profit, production and employment on stock market, real estate market, market of certain commodities and fossil fuels market; they should be detected as early as possible to enable corrective action through adequate economic policy measures.

References

1. Спекулятивные пузыри - что это? [Electronic resource]. - Mode of access: URL: http://fortrader.ru/articles_forex/
2. Финансовый пузырь. [Electronic resource]. - Mode of access: URL: http://forexaw.com/TERMs/Exchange_Economy/Macroeconomic_indicators/

МОТИВАЦІЯ І СТИМУЛЮВАННЯ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ

В умовах розвинутої ринкової економіки України дедалі більшого значення набувають проблеми управління у сфері господарювання і зокрема, персоналом. На сьогоднішній день назріла об'єктивна необхідність створити управлінський механізм, де б існувала реальна можливість обмеження стихійних чинників розвитку. Тому дослідження мотивації та стимулювання набувають важливого значення, оскільки вирішення задач, які стоять перед суспільством, можливе тільки за умови створення належної системи мотивації та застосування таких форм і методів стимулювання особистості, які б сприяли високій результативності та продуктивності її праці.

Питанням розвитку мотивації та стимулювання праці персоналу чимало праць присвятили такі вчені: В. І. Хміль, А. Н. Сорокочайкін, В. В. Разсадін, Л. В. Єрмоліна, Є. С. Шишкіна, С. К. Фішман, Є. П. Петренко, Т. П. Хрипкова та ін.

Метою дослідження є аналіз мотиваційних та стимулюючих аспектів праці персоналу та визначення можливих шляхів удосконалення організації системи стимулювання праці на сучасних українських підприємствах.

Сучасна система управління персоналом базується на тому, що люди є найважливішим економічним ресурсом підприємства, джерелом його прибутків, конкурентоспроможності та процвітання [1, с. 119]. Успіх організації та досягнення її цілей визначаються реалізацією планів в процесі діяльності всіх членів організації. Важливу роль при цьому відіграє чітко сформована та розроблена система мотивації, за рахунок якої можна досягти максимізації ефективності менеджменту підприємства.

Мотивація є складним процесом, критично важливою силою, що визначає динаміку показників діяльності організації. Якщо мотив виступає як внутрішня спонукальна сила, то стимул являє собою зовнішню причину, що спонукає працівника до діяльності. Стимулювання здійснюється шляхом створення керівництвом таких умов на підприємстві, щоб у працівників виникало бажання та прагнення виконувати покладені обов'язки з найбільшою ефективністю [2, с. 86].

Стимули можуть бути ефективними лише в тому разі, якщо вони викликають реакцію з боку людини. В якості стимулів можуть бути використані будь-які чинники впливу, зокрема, оплата праці, застосування системи преміювання, гнучкий графік роботи, приємна робоча обстановка, можливість кар'єрного зростання, визнання заслуг, можливість внесення ідей та пропозицій, почуття впевненості в роботі тощо.

Основними організаційними проблемами, що стосуються мотиваційних аспектів у вітчизняних організаціях, є відсутність сучасних технологій та методів і орієнтація на підходи та напрями, що були ефективними в епоху індустріальної економіки. Для ефективного управління персоналом потрібно використовувати інноваційні підходи до мотивації праці, що дозволить організації як зекономити усі види організаційних ресурсів, так і збільшити її прибутковість та підвищити життєздатність.

Для того щоб система мотивації була найбільш ефективною, матеріальні стимули повинні обов'язково поєднуватися з моральними та застосовуватися у комплексі.

Можна виділити наступні шляхи удосконалення системи мотивації працівників на вітчизняних підприємствах:

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

- використовувати різноманітні методи матеріальної мотивації, створити диференційовану систему винагороди;
- для великих компаній доцільним є наймання певних спеціалістів, які б займалися роботою з персоналом, досліджували їхні внутрішні мотиви до праці та реальні потреби;
- приділити більшу увагу нематеріальному стимулюванню;
- впровадити корпоративну культуру в організації, якої б дотримувалися як працівники, так і керівництво;
- дозволяти працівнику брати участь в управлінні організацією;
- поліпшувати умови праці робітників;
- впровадити систему компенсації вільним часом, особливість якої полягає в тому, що за ефективно виконану роботу працівники отримують додатковий вільний час на відпочинок замість грошових надбавок та премій;
- прислухатись до думки працівників, проводити систематичне опитування у вигляді анкетування щодо їх задоволеності умовами праці, системою соціальних пільг, атмосферою в колективі тощо;
- надати можливість працівникам навчатися та розвивати творчі здібності [3, с. 56].

Окремої уваги заслуговує метод мотивації персоналу на основі компетентнісного підходу, який достатньо успішно використовується у компаніях Західної Європи. Його суть полягає в розробці та застосуванні на практиці моделей компетенцій працівників, їх підготовці згідно з цими моделями, використанні такого методу оцінки, як атестаційна співбесіда.

Компетенція представляє собою сукупність наступних факторів: знань, навичок, моделей поведінки.

Для визначення змісту компетенції працівника необхідно проводити детальний аналіз усіх видів діяльності, що здійснюються на даній посаді, та виявляти складові потрібних знань і навичок та складові компетенції, що є загальними для різних напрямів діяльності.

Модель компетенції працівника представляє собою письмовий опис компетенцій, що потрібні для успішного виконання роботи на даній посаді за складовими її елементами. При мотивації модель компетенцій застосовується для визначення складу та структури оплати праці персоналу.

Отже, для підвищення ефективності трудової мотивації на підприємстві реалізується у розробленні такої системи стимулів для працівника, яка б, по-перше, задовольняла всі його потреби, а подруге – зацікавлювала його у досягненні кращих результатів своєї діяльності. Ефективна мотивація трудової діяльності, індивідуальний підхід до кожного працівника приведуть до бажаних успіхів та до досягнення головної місії підприємства. Тому для ефективного управління мотивацією праці на підприємстві необхідно усвідомити, що мотивація не самоціль, а засіб реалізації мети організації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єфіменкова О. Мотивація як елемент управління персоналом / О. Єфіменкова, О. Язиніна // Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. – 2014. – Вип. 1. – С. 118-121.
2. Кравченко В. Система мотивації персоналу в управлінні за цілями як основа розвитку підприємства / В. Кравченко, Н. Лисяна // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. – 2016. – № 3. – 86 с.
3. Кучер Л. Р. Перспективні шляхи побудови мотиваційного механізму управління персоналом / Л. Р. Кучер // Торгівля, комерція, підприємництво. – 2012. – Вип. 12. – С. 52-56.

В.О.Марченко,
студентка 3 курсу
(Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького)

ПРОДВИЖЕНИЕ ТОВАРА В "INSTAGRAM"

На сегодняшний день практически любое направление бизнеса нуждается в рекламе: грамотно продуманные и эффективные рекламные компании стимулируют рост бизнеса, и соответственно, доходов которые он приносит. Наиболее популярным является реклама в интернете. Исследование показало, что первый баннер в интернете был установлен в 1994 году. Установлено, что на протяжении 2016 года количество просмотров различной рекламы, превышает один миллиард в сутки. Отсюда можно сделать вывод, что интернет – это лучшая в мире площадка для рекламы.

Размещение рекламы в интернете ставит своей главной целью обеспечить переходы на сайт рекламодателя пользователем, следствием чего становится заказ товара или услуги, просмотр информации на сайте.

Все большую популярность набирает реклама в социальной сети "Instagram". Это обусловлено тем что в данной социальной сети реклама удачно встраивается в ленту фото-новостей и не вызывает раздражение у пользователей в силу своей новизны. Установлено, что различают четыре основных вида рекламы в "Instagram" (рис. 1).

Реклама в "пабликах" является самым простым видом рекламы в данной социальной сети. "Пабликом" называется аккаунт, который не представляет какого-то конкретного человека, а содержит информацию по какой-то теме либо обо всем подряд. В данном виде рекламы есть свои плюсы и минусы. Из положительных сторон стоит отметить неплохой эффект получения аудитории за сравнительно низкую стоимость такой рекламы. Из недостатков – сомнительность аудитории (особенно из общих "пабликов" найти целевую очень сложно), сложность в поиске хороших "пабликов" и отсутствие инструментов контроля (размещение и удержание "поста" уговоренное время держатся на честном слове).

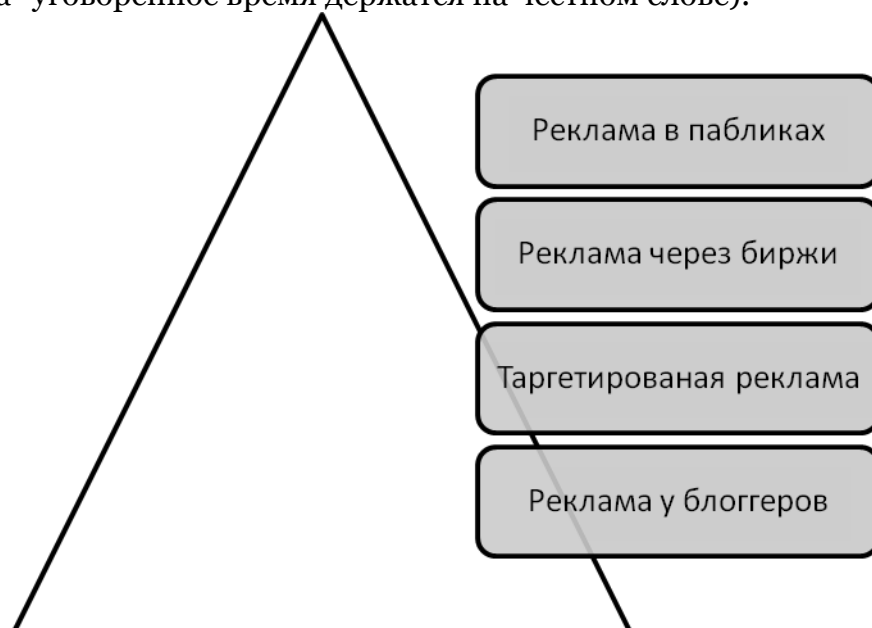

Рис. 1 Классификация рекламы в "Instagram"

Второй способ рекламы в "Instagram" – это размещение через биржу рекламы. Биржа рекламы "Instagram" – это онлайн-сервис, в котором собираются аккаунты,

которые хотят рекламировать свой товар – бренды, предприниматели и т. д., и так называемые рекламные площадки – "паблики" и блогеры, которые готовы разместить у себя рекламу. Данный инструмент рекламы в "Instagram" очень эффективный, возможно даже стоит его использовать как основной. Единственное, что тут стоит отметить – это то, что на одних и тех же площадках рекламировать свой товар или услугу не стоит.

Таргетированная реклама – это реклама, которая появляется у пользователей в ленте. Сам рекламный пост не особо отличается от других постов в ленте, его раскрывает только надпись "Реклама" вверху и активная кнопка. Суть этой рекламы в том, что она появляется в ленте у пользователей с определенными параметрами их аккаунта. Среди этих параметров: возраст, пол, язык, интересы. Так же доказано что таргетированная реклама – это единственная официальная реклама в "Instagram".

Блогеры ведут свой аккаунт для своей аудитории, которая у них очень вовлечена и активна. Поэтому просто размещение поста может быть воспринято аудиторией очень негативно, поэтому блогер вовсе может отказаться от такого задания. Поэтому блогеры берут легкое задание. Его суть в следующем: заказчик дает блогеру свой продукт, и он делает фото с этим продуктом (фото в вашей шубе, фото в вашем ресторане, с диском вашего инфопродукта и т.д.) и пишет в описании поста: купил(-а) вот это, и размещает ссылку на заказчика. Установлено, что такая реклама выглядит очень естественной и не оттолкнет аудиторию блогера, а только побудит ее последовать его примеру, что и есть основной целью этого вида рекламы.

Анализ показал, что стоимость размещения рекламы в пабликах может варьироваться от 100 до 5000 гривен за пост. У блогеров – от 500 до 10000 гривен за пост. Стоимость таргетированной рекламы устанавливается по принципу аукциона. По данным сайта "Aitarget" средняя цена клика для всей аудитории "Instagram" около 5 гривен.

Сейчас все больше людей понимает, что интернет, это прекрасный инструмент для тех, кто хочет развивать свой бизнес. Поэтому активно разрабатываются способы привлечения клиентов, актуальные именно для всемирной паутины, и если необходимо быстро достичь успеха в продаже товаров или услуг, следует использовать самые современные виды рекламы.

Литература

1. Артём Сенаторов Бизнес в Instagram: Как начать зарабатывать на своём аккаунте /Артём Сенаторов // Санкт-Петербург, 2014.
2. Гарри Беквит Продавая незримое / Гарри Беквит //Москва, 2004.

УДК 004

Миронов Ю. Б.,
к.е.н., доцент кафедры туризму та готельно-ресторанної справи,
Свидрук І. І.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту,
(Львівський торговельно-економічний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОСУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ВЕБ-САЙТІВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

За сучасних умов розвитку телекомунікацій та Інтернет-технологій діяльність туристичних компаній набуває особливої специфіки: сьогодні не достатньо створити привабливий туристичний продукт та найняти персонал для його продажі, необхідно також гідно представити його в мережі Інтернет (у тому числі і на

власному веб-сайті). Це обумовлено тим фактом, що мережа стала для туристів одним з головних джерел для пошуку інформації про туристичні напрямки, пропозиції туристичних компаній та відгуки про них. Головне завдання туристичного веб-сайту та пов'язаних з ним ресурсів (соціальних мереж, мобільних додатків) – продавати туристичні послуги. Тому питання про способи просування туристичних веб-сайтів є дуже актуальним.

На основі інтегрування науково-теоретичного викладу питань просування та наробку практиків [2, с. 21], розроблено класифікацію методів управління просуванням веб-сайтів (рис. 1).

Розглянемо детальніше кожен з цих методів та визначимо особливості їх застосування для туристичних веб-ресурсів.

Пошукове просування. Пошукове просування туристичних веб-сайтів здійснюється на основі технологій пошукової оптимізації (від англ. *SEO* – search engines optimization), які передбачають внутрішню та зовнішню оптимізацію.

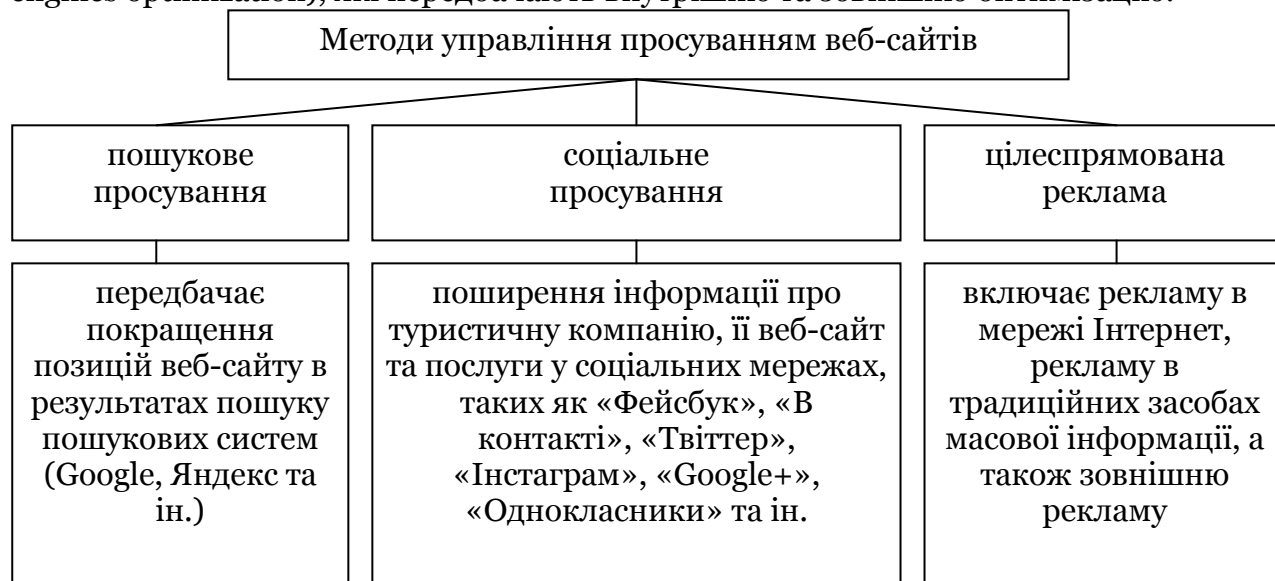

Рис. 1. Методи управління просуванням веб-сайтів (авторська розробка)

Внутрішня оптимізація – це перш за все робота з контентом, тобто текстовим і графічним наповненням веб-сайту; це інформація, яку побачать та прочитають відвідувачі на сторінках сайту). Основні вимоги до контенту – це його достатність, зрозумілість та унікальність (неповторність). Велику увагу варто приділити унікальності текстів, тобто їх відмінності від текстів на сайтах конкурентів. За нашими дослідженнями, неунікальні тексти значно перешкоджають пошуковому просуванню, більше того, в такому випадку, він взагалі може зникати із результатів пошуку, що пов'язано з алгоритмами роботи пошукових систем Гугл, Яндекс та інших.

Варто відзначити, що за сучасних умов обов'язковою є наявність мобільної версії туристичного веб-сайту або наявності у нього так званого адаптивного дизайну (який здатен автоматично пристосовуватися до екранів різних розмірів), оскільки з кожним днем щораз більше користувачів шукають інформацію в мережі Інтернет саме з допомогою мобільних пристроїв (телефонів, планшетів). За даними Gemius, у лютому 2016 року понад 5,7 млн. українців були користувачами мобільного Інтернету, що становило 28,2% усіх Інтернет-користувачів України [3].

Метою зовнішньої оптимізації сайту є покращення позицій туристичного веб-сайту у результатах пошуку пошукових систем за рахунок зовнішніх факторів. Такими зовнішніми факторами можуть бути гіперпосилання на сайт компанії зі сторінок інших сайтів (найкраще, якщо це будуть сайти туристичної тематики).

До характерних особливостей пошукового просування туристичних веб-сайтів

І Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

засобами зовнішньої оптимізації можна віднести: 1) доволі великий перелік пошукових запитів, які в основному відповідають різним напрямкам подорожей та видам туризму; 2) сезонність попиту (особливо це відчутно для тих компаній, котрі займаються суто пляжним чи гірськолижним відпочинком); 3) великий відсоток інформаційних запитів, які часто складно відділити від комерційних, адже часто люди шукають туристичну інформацію не тому, що хочуть кудись поїхати, а просто заради цікавості [1].

Соціальне просування. Соціальні мережі в сучасних умовах є місцем скупчення величезної чисельності користувачів Інтернету, які при правильному інформуванні можуть зацікавитися послугами певної туристичної компанії. Варто відзначити, що користувачі соціальних мереж дуже тісно пов'язані між собою. В мережі їх об'єднують спільні друзі, новини, фото, відео. Перебуваючи в мережі, користувачі діляться інформацією між собою. У зв'язку з цим при просуванні в соціальних мережах виникає *ефект вірусного маркетингу*, який дає чудові результати. Ще однією перевагою соціального просування є те, що спілкування з користувачами здійснюється через звичні та зрозумілі для більшості осіб інтерфейси соціальних мереж.

Цілеспрямована реклама. Даний метод передбачає виконання робіт по просуванню туристичного веб-сайту в мережі Інтернет такими засобами:

1) *контекстна реклама*, яка являє собою текстову рекламу, що відповідає або тематиці веб-сайту чи конкретної сторінки, на якій вона розміщена, або зацікавленням користувача. Завдяки тому, що за допомогою контекстної реклами можна отримати цільового відвідувача, який з великою долею вірогідності стане клієнтом, купивши товар, контекстна реклама має перевагу над багатьма іншими видами реклами; 2) *банерна реклама*, яка передбачає розміщення на веб-сайтах рекламних медійних банерів різного формату, оплата за які як правило здійснюється у залежності від кількості показів. Доцільно розміщувати таку рекламу на популярних веб-ресурсах, і лише у тому випадку, якщо основна частина їх аудиторії може зацікавитися туристичними послугами; 3) *реклама в традиційних засобах масової інформації та зовнішня реклама*. На нашу думку, даний вид реклами є досить ефективним, тому що дуже багато користувачів Інтернету також знайомляться з інформацією традиційних засобів реклами, а також є багато людей, що не є користувачами Інтернету.

Оглянуті вище особливості просування туристичних веб-сайтів обумовлюють необхідність інтеграції наукових підходів та практичного досвіду діяльності туристичних компаній для ефективного застосування кожного із розглянутих методів.

Література

1. Просування туристичного сайту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://seolife.in.ua/2012/09/prosuvannya-turystychnoho-sajtu.html>.
2. Свидрук І. І. Методи та інструменти управління просуванням Інтернет-магазинів / І. І. Свидрук, Ю. Б. Миронов // Торгівля, комерція, підприємництво. – 2012. – Вип. 14. – С. 20-24.
3. Число Інтернет-пользователей в Украине превысило 20 млн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ko.com.ua/chislo-internet-polzovatelej-v-ukraine-prevysilo-20-mln-114799>.

Науменко Є.Ю.,

студент

Артеменко Л.П.,

канд. економ. наук, доцент кафедри менеджменту

(Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»)

ФОРМУВАННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

На сьогодні формування кадрової політики на підприємстві є однією з ключових складових успіху. Досягнення кінцевої мети кадрової політики підприємств передбачає виконання низки функцій: розробка і корекція стратегії формування трудового потенціалу; формування необхідних категорій персоналу (відбір, професійна орієнтація, наймання, адаптація); реалізація постійних контактів між керівництвом і представниками трудового колективу; забезпечення соціальної захищеності персоналу підприємства; оцінка персоналу (відповідності персоналу конкретним вимогам); підготовка персоналу до відповідної професійної діяльності (загальна професійна підготовка, підвищення кваліфікації, просування на службі) [1]. Ці та інші функції мають реалізуватися через кадрові служби (відділ кадрів) у тісній співпраці з керівництвом і з відповідними структурними підрозділами підприємства, які в тій чи іншій мірі беруть участь у розробці та реалізації кадрової політики. Варто також зазначити, що суттєві зміни в соціально-економічній та політичній сферах потребують застосування політики саме гнучкого управління персоналом підприємств, пов'язаної з питаннями адаптації працівників до зовнішніх і внутрішніх умов функціонування і розвитку цих підприємств.

При формуванні кадрової політики особлива увага має приділятися аналізу механізмів мотивації, умінню їх формувати і корегувати до завдань, що визначені на підприємстві. Важливою умовою успішної реалізації кадрової політики є відкритість і відповідний рівень довіри у відносинах між керівництвом і робітниками, постійний і точний моніторинг виробничо-економічної ситуації, яка виникає на підприємстві, визначення перспектив подальшої роботи підприємства тощо [2].

На сучасному етапі господарювання стратегія соціального розвитку може розглядатися як стратегія інноваційно-інвестиційного та організаційного розвитку, що спрямована на всебічний розвиток підприємства в цілому й персоналу зокрема, яка прямо або опосередковано впливає на результати господарської діяльності підприємства [3].

Дослідження ролі і місця стратегії соціального розвитку персоналу підприємства дають можливість визначити стратегічні напрями розвитку та управління персоналом підприємства, до яких можна віднести такі напрями: формування і ефективне використання кадрового потенціалу підприємства; маркетинг персоналу, що включає аналіз ринку праці, дослідження суб'єктів цього ринку, визначення вимог до персоналу; оцінки й атестації персоналу; розробка концепції розвитку персоналу підприємства, яка включає планування ділової кар'єри, формування кадрового; вдосконалення форм і методів регулювання трудових відносин; формування напрямів соціального розвитку підприємства; вдосконалення інформаційного забезпечення всієї компанії. [4]

Дослідження процесу формування кадрової політики на підприємствах дозволило зробити наступний висновок: зміна ринкових умов змушує досвідчених керівників змінювати підходи щодо відносин з персоналом задля реалізації стратегії розвитку. Економічний успіх підприємства залежить від використання керівником сучасних методів й форм управління персоналом.

Література

1. Філіпова Т.І. Система підвищення кваліфікації кадрів, як складова кадрової політики // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. Вип.10. – Одеса: ОРІДУ УАДУ, 2015. – С.79-88.
2. Пошерстник Н.В. Кадри підприємства. – М.: ИНФРА, 2016. – 212с.
3. Верба В. А. Аналітична оцінка управлінських технологій розвитку українських підприємств / В. А. Верба, О. М. Гребешкова // Актуальні проблеми економіки НАУ. – Київ, 2014. – № 5 – С. 52-59.
4. Ярова Ю.О., Артеменко Л.П. Сучасні напрями та інструменти реалізації стратегії соціального розвитку персоналу // Актуальні питання економічних наук: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Донецьк, 16-17 травня 2014 року) / Східноукраїнський інститут економіки та управління. У 4-х частинах. – Донецьк: ГО «СІЕУ», 2014. – Ч. 2. – С. 89-90.

УДК 334.726

Нужна Ю. К.,

студентка

(Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»)

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СПІВПРАЦІ В РАМКАХ
МІЖНАРОДНОГО СТРАТЕГІЧНОГО АЛЬЯНСУ**

В умовах глобалізації, інтенсифікації економічного розвитку, посилення конкуренції та фінансової кризи підприємствам дуже важко зберегти конкурентні позиції на ринку. Тому компанії шукають нові шляхи збереження своєї економічної ефективності та підвищення конкурентоспроможності.

Одним із способів набуття конкурентних переваг стало створення міжнародних стратегічних альянсів для досягнення кращого результату для всіх учасників. Вони надають компаніям можливість швидко і з невеликими фінансовими витратами вийти на міжнародний ринок, розвивати і поліпшувати діяльність компанії, забезпечують отримання нових знань, технологій.

Під стратегічними альянсами розуміються довірчі довгострокові взаємовигідні відносини між двома або більшою кількістю самостійних компаній з різних держав по співпраці в області науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, розвитку та вдосконалення виробництва тощо, що дозволяють кожному з партнерів більш ефективно досягати стратегічних цілей, координувати використання спільних ресурсів і оптимізувати трансакційні витрати [1].

Будь-який альянс вимагає високого ступеня взаємодії між компаніями, які в той же час можуть залишатися конкурентами. Для забезпечення успішної співпраці в межах альянсу, компанія має орієнтуватися на п'ять основних принципів, які підкріплюють загальноприйняті умови співпраці (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Принципи ефективної співпраці

Зменшити акцент	Збільшити акцент
Визначення формальних домовленостей	Розвиток робочих відносин
Показники, за якими будуть вимірюватися кінцеві результати	Показники, які будуть відображати поточні результати
Усунення відмінностей між компаніями	Використання відмінностей між компаніями
Формальні системи і структури управління	Спільне управління і координація

Управління зовнішніми відносинами з партнерами	Управління відносинами з власними внутрішніми стейкхолдерами

1. Компаніям варто менше фокусуватися на бізнес-плані, а більше на тому, як побудована їх співпраця.

Перш за все, компанії не створюють союзів без детального бізнес-плану і договору. Але бізнес-планування – це лише півсправи. Успіх альянсу залежить від здатності окремих працівників з компаній-учасниць альянсу працювати майже так само, як вони працювали б в одній компанії. Для такої співпраці, члени команди повинні знати, як працюють їх колеги: як вони приймають рішення, як вони розподіляють ресурси, як вони обмінюються інформацією. Це, в свою чергу, вимагає чіткого розуміння організаційної структури кожного партнера, політики і процедур, а також культури і норм. Партнери повинні використовувати це розуміння для розробки керівних принципів спільної роботи.

2. Розвивати показники, які стосуються не тільки цілей альянсу, а і його прогресу.

Зазвичай при розробці системи показників альянсу, партнери вибирають такі цілі, як збільшення доходів, зниження витрат, приріст частки ринку, тощо і потім щомісячно відслідковують динаміку цих показників. Проте, значних результатів в перші місяці або навіть в перший рік або два альянс не приносить. Зіткнувшись зі звітами, які не показують бажаних результатів, партнери часто втрачають довіру до альянсу. Тому, замість того, щоб зосереджуватися виключно на показниках кінцевих результатів, компаніям необхідно встановити показники, які будуть відображати поточні результати. Хороші результати за проміжними показниками можуть підтримувати корпоративну прихильність саме тоді, коли це найбільше потрібно.

3. Відмінності між компаніями слід не усувати, а використати для створення більшої цінності.

Компанії об'єднуються, бо у них є ключові відмінності, які вони хочуть використовувати – різні ринки, клієнти, ноу-хау, процеси і культури. Проте більшість менеджерів в новому альянсі через два місяці це забувають. Насправді, в більшості альянсів велика кількість часу і уваги витрачається на зусилля по мінімізації конфліктів і досягнення домовленості про те, що повинно бути зроблено і як це зробити. Саме тому і виникає така думка, що проблема усіх конфліктів полягає у відмінностях між компаніями.

4. Виходити за рамки формальних структур для заохочення спільного управління і координації.

Подібно до того, як партнери повинні зосередитися на створенні міцних робочих відносин на початку альянсу, так само вони повинні розвивати ці відносини протягом всього життєвого циклу альянсу. Необхідність розвивати поведінку співпраці між партнерами по альянсу може здатися очевидною, але це не так часто можна зустріти. За даними дослідження факторів успіху управління альянсом, більше 70% компаній розробили формальні системи управління їхніми альянсами, і лише 10% мають ініціативи, спрямовані на формування поведінки співпраці, при тому, що 90% керівників альянсів посилаються на спільне мислення і поведінку співпраці, як один із ключових факторів успіху альянсу.

5. Витрачати стільки ж часу на управління внутрішніми стейкхолдерами, скільки на управління відносинами з партнером по альянсу.

Важливо не зосереджувати всі зусилля компанії на роботі альянсу, а постійно підтримувати узгодженість між бізнес-одинацями (фінанси, R&D, продажі) у власній компанії. Тому що часто саме від злагодженої роботи всередині кожної з компаній-партнерів залежить успіх альянсу. Так само і в разі невдачі партнерства, компанія, яка не зосереджувала всі свої зусилля на цілях альянсу, менше постраждає від його краху [3].

Причини краху альянсів можуть бути різними: відсутність надійного партнера, фінансові проблеми, проблеми бюрократичного характеру, проблеми законодавства, взаємне непорозуміння, несприятливі результати дослідження та інші, проте, як саме закінчиться життєвий цикл альянсу більшою мірою залежить від відносин між компаніями впродовж співпраці та від того, як будуть змінюватися їх стратегічні наміри. Саме тому, для успішного функціонування альянсу необхідно зосередити значну увагу на розвитку робочих відносин між партнерами, постійно проводити поточний контроль результатів діяльності, використовувати відмінності між компаніями на користь альянсу, здійснювати спільне управління та координацію та не забувати про управління внутрішніми стейкхолдерами компанії.

Список літератури

1. Гарретт Б., Стратегічні альянси / Б. Гарретт, П. Дюссож. – М. : Инфра-М, 2002. – 397 с.
2. Jonathan Hughes, Jeff Weiss (2007). Simple Rules for Making Alliances Work. Harvard Business Review [e-Resource] – access mode: <https://hbr.org/2007/11/simple-rules-for-making-alliances-work>
3. Arthur Andersen, Making Choices, Doing Deals: Creating Value in the Financial Services Industry. / A. Andersen Research Papers issue 5, 2009.

УДК 65.011: 69.003:693.6.

И. М. Постернак,

кандидат технических наук, доцент,

Одесская государственная академия строительства и архитектуры

С. А. Постернак,

кандидат технических наук, доцент,

частное предприятие «Композит», г. Одесса

МЕТОД КРИТИЧЕСКОГО ПУТИ КОМПЛЕКСА ГРАДОСТРОИТЕЛЬНОЙ ЭНЕРГОРЕКОНСТРУКЦИИ

В качестве одной из перспективных форм интеграции выступают в градостроительной структуре различные комплексы. В процессе формирования планов социального и экономического развития крупных городов все чаще складывается ситуация, когда для повышения эффективности используемых материальных и трудовых ресурсов нужна не просто концентрация усилий, но и новые прогрессивные формы организации строительного производства – корпоративные, научно-технические, энергоэффективные [3...8].

Тенденции экономики современного информационного общества таковы, что движущей силой инновационного развития общества становится наука [1, с.29]. В соответствии с меняющимися социально-экономическими условиями жизни в городском организме закономерно отмирают старые ткани и рождаются новые, поэтому обновление городов происходит последовательно, путем замены устаревших материальных фондов и постепенного преобразования на этой основе планировочной структуры в целом или ее отдельных элементов.

На законодательном уровне в Одессе действуют: Программа поддержки инвестиционной деятельности на территории города Одессы на 2016...2018 годы [9], принятие которой обусловлено необходимостью создания условий для активизации инвестиционной деятельности, направленной на улучшение среды для ведения деловой и экономической деятельности, улучшение общих макроэкономических показателей, как следствие обеспечение постоянного социально-экономического

развития города Одессы; и Комплексная Программа развития строительства в городе Одессе на 2013...2018 года [2], которая направлена на решение таких основных проблемных вопросов градостроительной сферы города Одессы, как развитие жилищного строительства, а также обновление технического состояния объектов социально-бытового назначения и инженерно-транспортной инфраструктуры.

Календарный план – это такой проектный документ, в котором динамически (т.е. во времени) отображаются сроки и стоимости выполнения работ. В содержательном аспекте календарный план системно объединяет технологию, организацию и экономику строительного производства. Календарные планы являются основой, как для организации строительного производства, так и для управления проектами. Календарные планы разрабатывается в составе следующих проектов: бизнес-плана инвестиционного строительного проекта; проекта организации строительства; проекта обоснования инвестиций; оферты для ее представления на подрядные торги; проекта производства работ; проекта годовой организации работ строительной организации. Календарный план также является основой для формирования графика финансирования строительства и графика денежного потока (Cash Flow), связанного с оценкой экономической эффективности проекта.

Для поточной организации работ при выполнении любой работы на любом объекте требуется выполнение двух обязательных условий: 1) окончание данного вида работы ресурса на предшествующем объекте (ресурсная готовность исполнителей); 2) окончание предшествующего вида работы на данном объекте (технологическая готовность частного фронта работы).

Алгоритм расчета строительного потока по методу критического пути

I. Расчет ранних сроков свершения событий включает в себя последовательное выполнение следующих расчетных операций:

I.1. За раннее начало первой по виду и первой по фронту работы принимается нулевой момент времени.

I.2. Раннее окончание работы определяется суммой раннего начала и ее продолжительности.

I.3. Раннее начало последующей работы в случае ее зависимости от множества предшествующих работ определяется максимальным окончанием предшествующих работ.

II. Расчет поздних сроков свершения событий включает в себя последовательное выполнение следующих расчетных операций:

II.1. За позднее окончание последней по виду и последней по фронту работы принимается раннее окончание данной работы.

II.2. Позднее начало работы определяется разностью ее позднего окончания и ее продолжительности.

II.3. Позднее окончание предшествующей работы в случае ее влияния на множество последующих работ определяется минимальным началом из последующих работ.

III. Расчет резервов времени и определение критических работ, определяющих соответствующие критические пути, включает в себя последовательное выполнение следующих расчетных операций.

III.1. Рассчитываются полные резервы времени событий (начал и окончаний работ) посредством вычитания из позднего срока соответствующего раннего срока.

III.2. Определяются критические работы по признаку нулевого значения полного резерва времени работы.

III.3. Определяются критические пути (может быть более одного), каждый из которых связывает критические работы в последовательную цепь, соединяющую

начальное и конечное события. Сумма работ любого критического пути равна общей продолжительности выполнения всех работ для данного расписания.

III.4. Методом критического пути также устанавливается свободный резерв времени для любой работы, который определяется как максимально возможное запаздывание раннего окончания данной работы, не приводящее к увеличению ранних начал всех последующих работ.

Итак, предлагается создать в городе Одессе "Корпоративный научно-технический комплекс градостроительной энергореконструкции "КНТК ГЭРек", как инновационную организационную структуру, использующую на практике накопленный научно-технический потенциал для реконструкции зданий исторической застройки Одессы 1820...1920гг. по стандартам энергоэффективности. Рассмотрен алгоритм по методу критического пути, как поточного метода расчета календарного плана выполнения работ "КНТК ГЭРек". Рассмотренный метод расчета строительного потока обладает положительным свойством получения минимума общей продолжительности всего комплекса выполняемых работ (по методу критического пути рассчитывается самое быстродействующее расписание работ) в целях максимального приближения доходного периода эксплуатации проекта. Однако при этом, как правило, возникают перерывы, как в освоении отдельных частных фронтов работ, так и в использовании ресурсов.

Список использованных источников

1. Буй Д., Білощицький А, Гогунський В. Scopus та інші наукометричні бази: прості питання та нечіткі відповіді. *Вища школа*. 2014. №4. Київ: Знання. С. 27–40.
2. Комплексна Програма розвитку будівництва у місті Одесі на 2013-2018 рр.: рішення Одеської міської ради №4196-VI від 17.12.2013р. *Офіційний сайт міста Одеса*. URL: <http://omr.gov.ua/acts/council/56540/> (дата звернення: 21.02.2017).
3. Постернак И. М., Постернак С. А. Инновационно-инвестиционный потенциал организационной структуры «КНТК ГЭРЕК». *Економічні перспективи підприємництва в Україні*: матеріали Всеукраїнської інтернет-конференції, м. Ірпінь, 27–28.10.2016 р. Ірпінь: УДФСУ, 2016. Т. 1. С. 173–176.
4. Постернак И. М., Постернак С. А. Организационная структура «КНТК ГЭРек» для реконструкции зданий исторической застройки Одессы по стандартам энергоэффективности. *Управління проектами у розвитку суспільства*: тези доповідей XIII Міжнар. конференції, м. Київ, 13–14 травня 2016р. Київ: КНУБА, 2016. С. 201–202.
5. Постернак И. М., Постернак С. А. Организационная структура «КНТК ГЭРек» для реконструкции зданий исторической застройки Одессы с позиции комплексности. *Проблеми та перспективи розвитку будівельного комплексу м. Одеси*: тези доповідей науково-практ. конференції, м.Одеса, 22–24 вересня 2016 р. Одеса: ОДАБА, 2016. С. 52.
6. Постернак И. М., Постернак С. А. Организационные мероприятия повышения энергоэффективности реконструкции зданий исторической застройки Одессы. *Ресурсобережение и энергоэффективность инженерной инфраструктуры урбанизированных территорий и промышленных предприятий*: материалы II Международной научно-технической интернет-конфер., г. Харьков, 2–27 февраля 2016 г. Харьков: ХНУГХ, 2016. С. 85–87.
7. Постернак И. М., Постернак С. А. Энергоменеджмент при реконструкции зданий исторической застройки Одессы. *Проблеми сучасної енергетики і автоматизації в системі природокористування (теорія, практика, історія, освіта)*: матеріали Міжн. наук.-техн. конференції, м. Київ, 14–18.11.2016 р. Київ: НУБіП, 2016. С. 152–154.

8. Постернак І. М., Постернак С. О. Корпоративний науково-технічний комплекс містобудівної енергореконструкції КНТК МЕРек: витоки. *Scientific horizons – 2016: materials of the XII International scientific and practical conference, September 30 – October 7, 2016. Sheffield: Science and education LTD, 2016. Volume 1. Economic science. P.26–29.*

9. Програма підтримки інвестиційної діяльності на території міста Одеси на 2016-2018 рр.: рішення Одеської міської ради № 438-VII від 16.03.2016 р. *Офіційний сайт міста Одеса*. URL: <http://omr.gov.ua/ru/acts/council/81386/> (дата звернення: 21.02.2017).

УДК 005.91

Ткачук А.В., 3 курс, спеціальність «Менеджмент»
Наук. керівник – **Пенюк В.О.**
(Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ)

ЕФЕКТИВНА УПРАВЛІНСЬКА КОМАНДА - ЗАПОРУКА УСПІХУ ОРГАНІЗАЦІЇ

Як показує практика, сьогодні важливим фактором, який впливає на розвиток та успіх будь-якої організації являється не продуктивність праці, й навіть не умови праці, а від того наскільки плідно працюють управлінці, як команда, як єдине ціле. Мета створення управлінської команди - це досягнення певного результату, в загальному випадку - процес цілеспрямованої «побудови» особливого способу взаємодії людей в групі (команді), що дозволяє ефективно реалізовувати їх професійний, інтелектуальний і творчий потенціал відповідно до стратегічних цілей даної групи. Практична значимість визначення ефективності управлінського персоналу полягає у можливості для організації спрогнозувати період у майбутньому, коли буде отримано максимальний результат від взаємодії керівників і запобігти подальшому спаду віддачі від їх діяльності шляхом формування нових завдань. Саме тому актуальним залишається проблематика забезпечення безперебійності найефективнішої та найтривалішої роботи команди.

В сучасних літературних джерелах тлумачення поняття «команда» є неоднозначним:

1) «команда» - це невелика кількість людей з взаємодоповнюючими навичками, людей, які зібрані для спільного вирішення завдань з метою підвищення продуктивності праці і відповідно до підходів, за допомогою яких вони підтримують взаємну відповідальність [1, с.46];

2) «команда» - це об'єднання односторонців, які керуються спільною метою [2];

3) «команда» - невелика кількість людей (найчастіше 5-7, рідше до 15-20), які поділяють цілі, цінності і підходи до реалізації спільної діяльності та приналежність своєю і партнерів до цієї групи [3, с.55].

Управлінська команда – це група впливових осіб компанії, створена на тривалий або короткий час для допомоги власнику в прийнятті та реалізації рішень, що стосуються діяльності всієї компанії [4]. Управлінська команда складається з топ-менеджерів, тобто це певна група людей, які відповідають за постановку та успішну реалізацію завдань стратегічного розвитку компанії. В американській науковій літературі поняття «управлінська команда» зустрічається частіше, ніж управлінський персонал. Українські та російські науковці, навпаки, частіше застосовують у своїх працях поняття «управлінський персонал».

Між поняттями «управлінський персонал» та «управлінська команда» існує відмінність, яка полягає в тому, що поняття управлінський персонал є ширшим. Управлінська команда являє собою групу, що сформована з частини управлінського

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

персоналу для виконання спільної мети. Функціями управлінської команди є: вироблення перспективних рішень (планування, можливі маркетингові стратегії на ринку, зміни в організаційній структурі, призначення або відставка ключових співробітників тощо); прийняття колективних рішень; взаємовиручка тощо [5].

Ефективна управлінська команда характеризується загальноприйнятими критеріями ефективності будь-якої організаційної структури, проте є специфічні риси, властиві тільки команді. Передусім, це націленість усієї команди на кінцевий результат, ініціатива і творчий підхід до вирішення завдань. Висока продуктивність та орієнтованість на кращий варіант рішення, активне і зацікавлене обговорення виникаючих проблем доповнюють її характеристику.

Ознаками ефективної роботи команди є: задоволення особистих інтересів членів команди; успішне здійснення взаємодії в команді; забезпечення рішення поставлених перед командою завдань; створення неформальної і доброзичливої атмосфери; обговорення завдань із залученням усіх учасників; висловлення як власних ідей, так і почуттів; ситуації, коли конфлікти і розбіжності присутні, але виражаються і центруються навколо ідей і методів, а не особистостей; ситуації, коли група усвідомлює, що приймає рішення ґрунтоване на згоді, а не на голосуванні більшості тощо [6].

Отже, ефективна управлінська команда – запорука ефективної успіху будь-якої організації, адже від плідної та ефективної роботи команди залежить чи досягає підприємство своїх цілей, чи є воно конкурентоспроможним та стабільним, та головне-прибутковим та рентабельним.

Список використаних джерел

1. Армстронг М. Основы менеджмента / М. Армстронг. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2005. – 512 с.
2. Вікіпедія: Вільна енциклопедія. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org>.
3. Гамага О. О. Внутрішньогрупові відносини як регулятор успішної діяльності управлінської команди / О. О. Гамага // Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. акад. С. Д. Максименка. – К., 2012. – С. 54–61.
4. Карамушка Л. М. Технологія формування конкурентоздатної команди / Карамушка Л. М., Філь О. А. // Технології роботи організаційних психологів. навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти / за наук. ред. Л. М. Карамушки. – К. : ІНКОС, 2012. – С. 85–110.
5. Салига С.Я. Визначення рівня ефективності управлінської команди залежно від стадій її життєвого циклу/ С.Я.Салига, О.В.Корнієнко. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_2_138.pdf
6. Бабчинська О.І. Формування ефективних управлінських команд / О.І.Бабчинська, Д.В.Комаров // Економічні науки: Маркетинг і Менеджмент. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/35_NOBG_2013/Economics/6_152920.doc.htm

Т.В.Черемісіна,

кандидат економічних наук, доцент

А.Ю. Куранда, студентка 4 курсу

гуманітарно-економічного факультету

(Бердянський державний педагогічний університет)

ПРОБЛЕМА ЛІДЕРСТВА ТА ВЛАДИ У МЕНЕДЖМЕНТІ

Актуальність дослідження обумовлена тим, що існує необхідність розвитку сфери керівництва та лідерства, а також потреба у підвищенні рівня професіоналізму керівників. На сьогоднішній день керівник повинен уміти управляти своїм колективом та бути у ньому лідером. Отож, на сьогодні дана тематика є проблематичною та актуальною і досі вивчається багатьма дослідниками - науковцями.

На сьогоднішній день з цього питання зібрано велику кількість матеріалів, запропоновано багато моделей та наведено перелік теорій. Великий внесок у дослідження питань лідерства і влади ввели такі автори, як Д. Моутон, Р. Блейк, В. Терещенко, В. Хомяков, Л. Федулова, В. Кушнірюк, В. Сакович, Р. Такер, М. Солодкова та інші.

Метою дослідження є виявлення аспектів лідерства та влади у менеджменті, створення універсальних принципів управління та влади, визначивши методи впливу та мотивації.

Результати дослідження. Не кожному керівнику і не одразу вдається звикнути та адаптуватися до нового середовища організації, та завоювати повагу і довіру підлеглих. Головною проблемою стає невміння себе правильно зарекомендувати. Тому з 30-х років в менеджменті з'являється поняття «лідерство» та «керівництво». Сьогодні без ефективною управлінської діяльності неможливо виконати ні одного з головних питань: модернізація економіки, виникнення новітніх методів організації управління, покращення стану підприємницької діяльності та багато інших.

На думку С.М.Соболь, лідерство – це сила, що сприяє формуванню в групі людей здатності робити щось краще і більше в напрямі реалізації спільної мети [4, с. 262].

Водночас Сазонова О трактує поняття «лідерство» – це процес впливу на групу людей, щоб спричинити їх за собою для спільної реалізації спільної реалізації управлінських рішень по досягненню визначених цілей [5, с. 25].

Саме керівник у групі повинен бути символом єднання, опорою та наставником у скрутному становищі.

Отже, поняття та сутність лідерства дуже тісно пов'язані з визначенням влади. Адже якщо підлеглі не будуть прислухатися та придивлятися до менеджера, у цій групі народжується свій лідер, за яким вони і будуть слідувати надалі, зовсім не звертаючи увагу на потенційного керівника. Тому у сучасному менеджменті створюються підходи до проблеми влади та шляхи їх вирішення.

Термін «влада» багатозначний і відкриває широку можливість для самих різних тлумачень. В повсякденному житті ми говоримо, наприклад, про владу грошей, владу мафії, владу моди, владу батьків, владу церкви тощо. Різні науки по-різному трактують поняття влади [1].

З урахуванням багатоаспектної влади можна дати лише найзагальніше її визначення.

Влада в загальному значенні є здатність, можливість здійснювати свою волю, надавати вирішальну дію на діяльність, поведінку людей за допомогою різного роду засобів - права, авторитету, примушення, волі, переконання [5, с. 26].

Влада керівника, це не тільки перспектива нав'язування своїх ідей та побажань, а й спроможність працівників виявити свої здібності та волю. Саме тут і виникає поняття – влада підлеглих, оскільки не тільки працівники залежать від свого керівника в питаннях підвищення, заробітної плати, робітничих завдань, а й

сам керівник залежить від роботи колективу та ринку, а чим більше одна людина залежить від іншої, тим більше влади у обох.

Якщо ви збираєтеся стати успішним управлінцем, запам'ятайте головне правило: вам потрібно концентруватися на результаті. І, не дивлячись ні на що, кожен день прагнути до того, щоб поставлені цілі були досягнуті.

Припиніть витрачати сили, гроші і час на речі, які не пов'язані з найважливішими завданнями. Їх всього чотири: утримання клієнтів, залучення нових клієнтів, зростання прибутку, зменшення витрат [2]. Саме від того, наскільки чітко дотримуватися цього правила, залежить здатність ставити вірні завдання перед підлеглими

Є випадки, коли факторами або людьми, просто неможливо керувати. Якщо керівник не в змозі взаємодіяти зі своїми колегами (працівниками), то він не в змозі і виконувати власну роботу, що безсумнівно призведе до спаду ефективності діяльності усєї організації. Для вирішення цього питання менеджер повинен використати одну з чотирьох форма влади: влада заснована на примусі; влада заснована винагороді; посадова влада; влада авторитету (лідера). І після вибору, оптимальну і найбільш ефективну форму, використовувати на практиці.

Влада – це можливість впливати на людей, тоді, чому б не впливати на них позитивно?! Методи впливу можуть бути різними, адже підхід до кожного підлеглого також повинен бути індивідуальним. Саме тому до кожного з них підходять різні види мотивації роботи [6, с. 160].

Це не обов'язково повинна бути матеріальна мотивація, прикладу підвищення зарплатні або премії, адже підвищення зарплатні рано чи пізно перестає давати результати. Більш того, невиправдано завищена платня надає демотивувальний ефект на роботу працівника: навіщо працювати добре, якщо можна працювати «як би як», й отримувати гарні гроші? Аби не допускати такого становища, кожен керівник повинен створити свою систему нематеріальної мотивації персоналу, засновану на певних принципах [3]. Отже, це: мотивуючі наради, конкурси та змагання, привітання зі знаменними датами, знижки на послуги, інформування про досягнення, заохочувальні відраджень, оцінки колег, допомога в сімейних справах.

Висновки. Сьогодні, проблеми які стоять перед організаціями та підприємствами держави, безпосередньо пов'язані з проблемами керівництва та лідерства. А саме, питання пов'язані з ефективним управлінням та раціональним використанням влади, які потребують особливої уваги та вивчення їх феноменів. До різної групи людей, і навіть кожного працівника окремо, потрібен свій підхід, тому сучасний керівник повинен володіти усіма цими якостями в купі, аби стати ефективним керівником.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кушнірюк В. К. Лідерство і керівництво, як основні категорії менеджменту : тотожність чи відмінність / В. К. Кушнірюк. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/16_ADEN_2010/Economics/68323.doc.htm
2. 5 уроков менеджмента, которые приведут вас к успеху. – Режим доступу : <http://www.abcnews.com.ua/ru/education/5-urokov-mieniedzhmienta-kotoryie-privie dut- vas-k- uspiekhu>
3. Нематериальная мотивация персонала – система, способы, примеры. –Режим доступу : http://www.gd.ru/articles/3289-red-nematerialnaya-motivatsiya-personala?from=pw_email
4. Менеджмент : теорія і практика : Підручник. - 2-ге вид., перероб і доп. – Тернопіль, 2003. – 490 с.
5. Сазонова О. Співвідношення стилів керівництва в управлінні // Фінанси України. – № 5. – 2009. – С. 25–29.
6. Хомяков В.І. Менеджмент підприємства / В.І. Хомяков. – Режим доступу : <http://subject.com.ua/pdf/116.pdf>

КОМУНІКАЦІЙНІ ПОТРЕБИ СУЧАСНОГО ТЕЛЕГЛЯДАЧА

Упродовж становлення телебачення як ЗМІ аудиторія поступово перетворилась з пасивної на активну. Спочатку взаємодія підтримувалась за допомогою листування та телефонних дзвінків. З розвитком мережі Інтернет поступово увійшли у обіг форуми, електронна пошта, коментарі на власному сайті, сторінки у соціальних мережах. Зважаючи на такі тенденції, вважаємо актуальним дослідження комунікаційних потреб сучасного телеглядача.

Дослідження проблеми медіакомунікації знаходимо у працях вітчизняних та закордонних науковців, зокрема: В. Бабенко, Л. Городенко, В. Різун, А. Соколов, О. Ятчук.

Перш за все маємо на меті розглянути поняття «комунікаційної потреби», яке за визначенням Аркадія Соколова означає «функціональну властивість суб'єктів активно реагувати на неузгодженість між наявним та нормальним станами їх свідомості» [2, с. 361]. Таким чином, невідповідність між бажаним та дійсним викликає у суб'єкта потребу висловитись, щоб призвести об'єкт до бажаної норми. Згідно з класифікацією дослідника комунікаційна потреба є складовою духовних соціогенних абсолютно індивідуальних потреб [2].

Конвергенція телебачення з новими медіа суттєво вплинула на задоволення особистих комунікаційних потреб глядача. Вікторія Бабенко у своєму дослідженні аналізує сучасний стан телебачення, який призводить до нової комунікативної форми з аудиторією. «Телебачення вдало перейшло до використання інноваційних технологічних ресурсів, забезпечуючи свою присутність в інтернеті, таке поєднання збагачує комунікативний інструментарій нового альянсу – інтернет-телебачення» [1, с. 118]. Така форма мовлення дозволяє не тільки досліджувати аудиторію продукту, а й стежити за реакцією на телепродукт у режимі онлайн.

Відповідно до вимог сучасності окрім самої телепрограми глядачеві пропонується довідкова інформація про мету та учасників проекту, умови зйомок і т. п. Сучасний телеглядач має на меті не тільки споживати продукт, а й слідкувати за життям ведучого. Іншими словами «інтернет-телебачення відгукується на новітній заклик до емоціоналізації та персоналізації новин і пропагує емоції» [1, с. 118]. Особливо яскраво це відбувається у соціальних мережах. Користувачі мають змогу голосувати, коментувати пости, брати участь у обговореннях та зрештою особисто звернутись до ведучого.

У свою чергу користувачі стали вимогливішими у доборі якісного контенту, адже асортимент телепродукції дуже широкий, а за рахунок мережі Інтернет доступний постійно. «Термін користувач також підсилює інтерактивну природу нового медіа, що сприяє вдосконаленню механізму взаємодії поміж телемовником і глядачем, який з пасивного споживача стає активним учасником комунікаційного процесу» [1, с. 119].

Сучасний телеглядач вже не хоче пасивно сприймати запропонований контент. Телепрограма має бути персоналізованою, доступною у формі подкасту, підтримуватись ведучим у популярних соціальних мережах. За таких умов у глядачів може виникати особиста комунікаційна потреба, яка здійснюватиметься за допомогою запропонованого зворотного зв'язку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко В. Інформаційний перехід телебачення на нові платформи мовлення: український досвід / Вікторія Бабенко // Вісник Львівського університету. Серія Журналістика. – 2014. – Вип. 39. – С. 117–123.
2. Соколов А. Общая теория социальной коммуникации: Учебное пособие / Аркадий Соколов. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2002. – 461 с.

УДК: 070:82-92:81'42

Ю. І. Кондратенко,
студентка

(Запорізький національний університет)

**РОЛЬ КРЕОЛІЗОВАНОГО ТЕКСТУ В ОФОРМЛЕННІ НАУКОВО-
ПОПУЛЯРНИХ ЖУРНАЛІВ**

У сучасному світі науково-популярний журнал є основним провідником нового в науці і техніці. Журналам належить першорядна роль в поданні оперативної інформації щодо наукових знань. Зараз науково-популярні журнали мають величезну кількість фактичного матеріалу і є популярними серед читачів, незважаючи на те, що в останні роки їх вага в загальній масі журнальних видань дещо зменшилася. З'явилося чимало нових масових журналів науково-популярного, суспільно-політичного, літературно-художнього характеру. Але можна вважати, що науково-популярні журнали охоплюють майже 75% всієї публікованої наукової інформації. Привернути увагу та викликати бажання придбати видання допомагає його зовнішній вигляд. Правильний дизайн журналу зможе яскраво піднести навіть нецікаву інформацію. Питанню оформлення приділяється дуже велика кількість часу, тому що читачі замислюються про придбання журналу ще до моменту ознайомлення зі змістом, орієнтуючись тільки на зовнішній вигляд. Тому у розробці дизайну варто застосовувати не тільки цікавий текстовий матеріал, але також підключати і яскраві художні рішення.

Враховуючи характер і призначення тексту, автор може звертатися до тих чи інших засобів вираження – вербальних або невербальних. Поєднання текстових і образотворчих засобів передачі інформації утворює креолізований текст.

Отже, креолізований текст – це текст, фактура якого складається з двох і більше негомогенних частин (вербальної мовленнєвої і невербальної, що належить до іншої знакової системи, ніж природна мова) [2, с.180-181].

Залежно від характеру матеріалу план оформлення креолізованого тексту в журналах в одних випадках може бути дуже "жорстким" і визначати формат видання, обсяг тексту в шпальтах, гарнітуру, кегль заголовних і текстових шрифтів, принципи розташування ілюстрацій та підписів до них і характер їх оформлення. В інших випадках план може бути "гнучкішим". Будь-який із них необхідно знати і строго виконувати.

Згідно з ГСТУ 29.1-97 варіант оформлення журналу вибирається видавцем залежно від виду журналу, його призначення. Наукові, популярні журнали та науково-популярні журнали для дітей допускається оформляти за індивідуальним варіантом оформлення [1]. Але зважаючи на те, що складниками креолізованого тексту може бути ілюстрація або текстівка (підпис) до неї, то деяких вимог треба притримуватися.

Так, ілюстрація до статті верстається всередині тексту, з яким вона пов'язана, або збоку від нього, але завжди таким чином, щоб було видно їх єдність. Якщо статтю відокремлюють від інших матеріалів лінійкою або рамкою, то разом із

текстом відбивають і пов'язані з ним ілюстрації. Підпис під такою ілюстрацією не ставиться (в цьому випадку у відповідному місці тексту дається вказівка, наприклад: "Див. знімок вгорі"), або під нею встановлюється короткий порядковий рядок: ("Рис. 1", а в тексті зазначається: "див. рис. 1"). Можливий і короткий підпис безпосередньо під ілюстрацією, зверстаний у тексті статті; такий підпис обов'язково відбивається знизу від тексту тонкою прямою лінійкою на весь формат ілюстрації або порожнім рядком. Не пов'язану з конкретним матеріалом ілюстрацію верстають разом із текстовою, встановленою поруч із нею (внизу, зверху або збоку), і відбивають від сусідніх матеріалів тонкими прямими лінійками [1].

Дослідник Б. Зуєв виділяє два варіанти оформлення підписів: вони можуть розташовуватися або поруч із ілюстрацією, або бути зібраними в окрему групу (блок) і містити посилання на відповідні ілюстрації. Зовсім не обов'язково нумерувати фото, щоб організувати подібні посилання – вони цілком можуть бути описовими. Художні редактори часто вибирають саме останній підхід, оскільки це дозволяє значно вільніше розміщувати ілюстрації на розвороті. У цьому випадку немає необхідності планувати поруч із картинкою вільний додатковий простір, придатний для того, щоб розмістити до неї підпис. Якщо підписи містять імена, читачі, без сумніву, воліли б, щоб вони містилися в безпосередній близькості до ілюстрацій. Такі текстові набираються рядком тієї ж ширини, що й ілюстрація. Для підписів зазвичай використовується шрифт, відмінний від шрифту основного тексту. [3].

Практичний аналіз науково-популярного видання "Discover Germany" дозволив простежити, наскільки дизайнери дотримуються вимог в оформленні креолізованого тексту. У виданні креолізований текст часто застосовується як засіб реклами, а саме зображення і текстовка до неї. Ілюстративний матеріал – це якийсь товар чи продукція, а у текстовці подана інформація про бренд, вартість і сайт, на якому це можна придбати. У цьому випадку текстовка виконує функцію привертання уваги до тексту через зображення, а також пояснює деталі ілюстрації. Вона розташована на зображенні, в окремому графічному елементі – білому прямокутнику. Підпис частіше за все має виключку в лівий край, розташований у межах полів шпальти та займає 8 рядків. Виконаний шрифтом звичайного накреслення, чорного кольору. Щодо ілюстрацій, то частіше за все у журналі розміщують повнокольорове зображення, що супроводжує текст. Ілюстративний матеріал виконується у форматі відкритої верстки.

Також зустрічаються текстові, що оформлені способом їх компоновки в окрему групу, які містять посилання на відповідну ілюстрацію, що також подані в окремих групах. У складі кожної текстовки є номер ілюстрації, до якої вона відноситься, та її експлікація. Вони описують пронумеровані на зображенні аксесуари, зазначають назви брендів і вказують ціну зображених речей. Вказівки на назви одягу в текстовках, як і власне її текст, оформлені звичайним шрифтом. Якщо колір сторінок розвороту світлий, текстові оформлені чорним кольором, що робить текст читабельним. Цифри в текстовці подаються у вигляді маркерів і це допомагає швидкій орієнтації на сторінці для пошуку необхідного тексту. Вони виконуються іншою гарнітурою і шрифтом курсивного накреслення. Тож у цьому випадку паралінгвальні засоби (маркери) цікаво і зручно презентують для читача звичну форму тексту.

У проаналізованому журналі наявні такий вид креолізованого тексту, як рекламне оголошення, що зумовлене поєднанням ілюстративного матеріалу з підписами до нього. Вимоги до їх оформлення витримані. Науково-популярні журнали користуються великим попитом у читачів. Основне завдання редакції такого видання полягає в тому, щоб забезпечити реципієнту сприятливі умови для розуміння тексту. Тому, враховуючи характер і призначення публікації, автори журналів використали комплекс вербальних, невербальних та образотворчих засобів

передачі інформації, що став фундаментом для якісного оформлення креолізованого тексту.

Література

1. Евтуш О. Особенности медиатекста в условиях развития "экранной культуры" / О. Евтуш // Вестник Новосибирского государственного университета. Серия : История, филология. – 2010. – № 6. – С. 103-110.
2. Ейгер Г. К построению типологии текстов / Г. Ейгер, В. Юхт // Лингвистика текста : материалы науч. конф. при МГПИИЯ им. М. Тореза. – М. : София, 1974. – С. 103-109.
3. Зуев Б. Типографика. Ч. 2 [Электронный ресурс] / Б.Зуев // Компьюарт. – 2001. – №7. – Режим доступа : [http : // www.compuart.ru](http://www.compuart.ru)

УДК 070.41

Носко А. М. ,
канд. наук із соц. ком., доцент
кафедри соціальних комунікацій ФФСК
(Бердянський державний педагогічний університет)

АВТОРСЬКЕ РЕДАГУВАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЖУРНАЛІСТІВ

«Авторське редагування» – це навчальна дисципліна, яка уже ствердила себе на теренах України. У деяких вищих навчальних закладах вона уключена до навчальних планів професійної підготовки видавців та журналістів: ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (м. Старобільськ), Запорізький національний технічний університет та у Бердянський державний педагогічний університет.

Поява такої навчальної дисципліни зумовлена сьогоденням українського соціуму. Наразі перелік фахових умінь журналіста потребує й навичок саморедагування, адже пожвавлення оперативності підготовки, обробки, виготовлення та поширення інформації при одночасному скороченні редакційного апарату у ЗМІ, змушують перенести частину редакторських функцій до їх обов'язків. Результат такого перерозподілу, як правило, невтішний. Так Н. Зелінська, науковець та редактор з багаторічним практичним досвідом, відзначила, що “комп'ютеризація, революційно прискоривши всі процедури опрацювання та випуску видання, водночас породила безліч небезпечних ілюзій, і насамперед у автора: магія складеного (а ще й власноруч зверстаного) тексту часто дозволяє йому, авторові, безпідставно вважати цей текст бездоганим і готовим до поліграфічного втілення, а відтак – дуже болісно реагувати на будь-які редакторські зауваження” [1, с. 231].

У таких умовах чітко виокремилася проблема пошуку шляхів підвищення якості інформаційного (журналістські матеріали друкованих ЗМІ, теле- та радіопередач). Першим кроком на цьому шляху є підготовка “універсального журналіста”, а саме: формування теорії саморедагування як засобу досягнення належного рівня майстерності та упровадження її в практику авторів. Не слід вважати цей крок нівелюванням роботи редактора. Провідна роль у редагуванні тексту автором полягає в усвідомленні ним відповідальності за написане, розумінні саморедагування як логічної, невід'ємної складової процесу творчості. Автор, якому притаманна культура письма, повинен передусім покладатися на власний досвід і вміння, а не сподіватися на внесення коректив редактором, мовляв, це його професійний обов'язок. Отже, у підсумку якісний інформаційний та видавничий продукт – це результат поєднання зусиль підготовки тексту з боку письменника

(журналіста) та професійного редактора, налагодження живого конструктивного діалогу у вирішенні питань поліпшення авторського оригіналу [2, с. 43].

Тому для спеціалістів у галузі журналістики *мета* вивчення «Авторського редагування» – це ознайомлення з основами редакторської професії, багаторівневою структурою тексту, з аспектами редакторського аналізу, та головне відпрацювання навичок саморедагування, виховання самокритичного ставлення до власного тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зелінська Н.В. Теоретичні обриси сучасного редагування, або Ще раз про едиторику / Н.В. Зелінська // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. – 2010. – № 2. – С. 226–232.

2. Носко А. М. Соціокультурна модель авторського редагування письменників кінця XIX – початку XX ст.: епістолярна парадигма. – Дис. ...канд. н. із соц. ком. – 2012. – 327 с.

УДК 070.48 (043.2)

Шепелєва І. А.,

студентка 4 курсу, 43 групи ФФС

наук. керівник: **Лукач К. В.**, ст. викладач
(Бердянський державний педагогічний університет)

ЖУРНАЛИ ДЛЯ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК ШЛЯХ ДО РОЗВИНУТОГО СУСПІЛЬСТВА

У світовій спільноті, в Україні зокрема, гостро стоїть питання толерантності. Тема громадських організацій наразі надзвичайно актуальна. На нашу думку, саме громадські організації допомагають суспільству ставати більш ліберальним у прийнятті людини такою, яка вона є: з усіма її особливостями, схильностями та переконаннями. Журнал для громадських організацій може стати сполучною ланкою між такими об'єднаннями за умови, що у виданні будуть розглянуті усі (або переважна більшість) аспекти роботи соціального робітника та громадської організації у поєднанні з професійними стандартами.

Тема громадських організацій достатньо досліджена. Вона висвітлена і в численних підручниках з політології, і в монографіях, і в наукових статтях. Та журнали як спосіб взаємодопомоги й інтеграції досвіду завжди не беруться до уваги через їхню малу кількість. Саме тому в роботі намагаємось дослідити яким повинно бути друковане видання для громадських організацій.

Метою роботи є аналіз журналів для громадських організацій як чинника розвинутого суспільства, а також розробка та втілення концепції журналу для громадських організацій. Виходячи з мети були сформульовані такі завдання: вивчити ринок видань для громадських організацій України; виявити основні фактори, що впливають на індивідуальний стиль та оформлення видань; з'ясувати роль журналіста при підготовці друкованого видання журнального типу; розробити та реалізувати концепцію власного журналу для громадських організацій.

У процесі дослідження ми використовували методи контент-аналізу, опису, спостереження, статистичний.

Із виникненням суспільства, звертаючись до історії, ми можемо спостерігати потяг у його членів до певної взаємодії зі встановленням зв'язків на основі різних мотивів. Цілісні групи людей, які виникають внаслідок такої взаємодії, ми вже маємо право характеризувати як об'єднання. Суспільство впливає на діяльність об'єднань: розвиток може як стимулюватись, так і гальмуватись. Визначальним моментом тут виступає політичний режим. За тоталітарного об'єднання будуть

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

суворо підпорядковуватися державному апарату та не зможуть вийти за кордони дозволеного. Демократичний, у свою чергу, зазвичай характеризується широким спектром громадських об'єднань та дає їм можливість розвиватись незалежно від держави. На практиці чим більше у суспільстві різноманітних угруповань – тим вищий рівень ліберальності та динамічності воно має. Саме завдяки громадським об'єднанням висловлюється громадська думка, яка поділяється більшою частиною населення.

Закон України «Про громадські об'єднання» від 1 січня 2013 року, визначає громадське об'єднання як «добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів» [2]. Для повноцінного розуміння поняття «громадська організація» важливо визначитися з принципами їхньої роботи за законодавством. Закон України «Про громадські об'єднання» виділяє такі: добровільність, самоврядність, вільний вибір території діяльності, рівність перед законом, відсутність матеріальних інтересів членів, відкритість, прозорість та публічність [2].

Громадські організації створюються та функціонують у різних сферах життєдіяльності, але, на нашу думку, виконують схожі функції та працюють за схожими моделями. Для повноцінного розуміння, як саме діють громадські організації та яке їхнє призначення, ми пропонуємо визначити такі основні функції, спираючись на класифікацію Оксани та Ярослава Ярошів [3]: представництво та захист інтересів; суспільна активізація; інформаційна; формування громадської думки; виховна.

Провівши опитування серед цільової аудиторії, ми з'ясували, що громадські організації потребують створення спеціалізованого видання для більш результативної роботи. Ми поцікавились і з'ясували, у якому вигляді найліпше буде виглядати журнал для громадських організацій. Більшість анкетованих висловились за те, щоб видання виходило щомісяця та містило 24 сторінки. Ми підтримуємо думку загалом і вважаємо, що така кількість інформації буде оптимальною для підтримання зацікавленості читацької аудиторії.

Щодо тематичної спрямованості, то журнал повинен бути спрямований, по-перше, на розвиток толерантності у соціальних працівників, а звідси – і в населення, по-друге – на підвищення їхнього професійного рівня. Тому розділи повинні бути наповнені матеріалами з проблемних тем, інформацією про благодійні організації та різноманітні акції і гранти, питаннями толерантності щодо вразливих груп населення, новинами про заходи для соціальних робітників. Журнал повинен бути наповнений інформацією не лише національного масштабу, а і міжнародного.

У процесі глобалізації велика кількість українських громадських організацій напряму підтримуються закордонними. Зоя Гаркавенко зазначає, що безумовним позитивним наслідком такої підтримки «стало зрушення з місця доволі складних та майже “невиліковних” хвороб українського буття» [1, с. 512]. Тобто, спираючись на закордонний досвід та демонструючи його, показуючи досягнення на українських прикладах, ми матимемо можливість розвивати громадянське суспільство.

Можемо підсумувати, що для розвинутого суспільства нам потрібно зробити ще багато кроків уперед. Одним із них може стати журнал для громадських організацій, який допоможе останнім розвиватися, втілювати свої ідеї та плани, а також активізувати суспільство задля позитивних змін. Посилення демократії прямопропорційне зростанню різноманітності громадських об'єднань у соціально-політичному житті та їхньої впливовості в конкретних ситуаціях. Громадські організації на цьому етапі розвитку нашої держави відіграють інтегруючу та стабілізуючу роль. Вони є своєрідною сполучною ланкою між політичним і громадянським суспільством, між різними верствами населення, певною мірою

виступають рушійною силою громадянського суспільства. І саме в цьому полягає їхня надзвичайна важливість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаркавенко З. Громадські організації у дискурсі демократизації суспільства: монографія / Мін-во освіти і науки, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; за науковою ред. В. П. Бега ; редкол. : В. П. Бех (голова), Г. О. Нестеренко (заст. голови) [та ін.]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – 680 с.

2. Закон України «Про громадські об'єднання»: редакція від 02.11.2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>

3. Ярош О. Б. Загальна теорія політики: Навч. посібник [Електронний ресурс] / О. Б. Ярош, Я. Б. Ярош // РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту Ім. Лесі Українки. – 2005. – Режим доступу до ресурсу: <http://studies.in.ua/zagalna-teorija-polityky-jarosh-bo.html>

УДК 504.4-047.44

В. М. Кондель,
кандидат технічних наук, доцент,
Д. О. Лобода, А. Т. Кусімо, студенти
(Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка)

ДОСЛІДЖЕННЯ КУРЕНІВСЬКОЇ ТРАГЕДІЇ

13 березня 2017 року минуло 56 років від трагічних подій в Києві, відомих як Куренівська трагедія, коли спроба перетворення Бабиного яру на корисну площу обернулася жахливою загибеллю людей.

У свій час існували різні плани облаштування Бабиного яру. У 1950 році постало питання звільнення кар'єрів Петровських цегельних заводів від невиробничих земляних порід. Розглядалися два варіанти – скидання їх у заплаву р. Дніпро та складування у від'ярки Бабиного яру. Останній являв собою рівчак довжиною 2,5 км й глибиною від 10 до 50 м. З огляду на економічну вигідність і більшу технологічну доступність був обраний другий варіант.

Процедура наміву Бабиного яру мала наступний вигляд. З кар'єрів Петровських цегельних заводів пульпа перекачувалася в яр по трубах довжиною 1,5-2,8 км. Технологія робіт передбачала вісім годин наміву яру, вісім годин – відстоювання води і стільки ж часу на її відкачування. Для відведення технологічної води у р. Сирець на намитих ділянках було збудовано водовідводні колодязі. Замив відрогів Бабиного яру проводився небездоганно, з грубими порушеннями технологічних вимог у частині водовідведення, що в підсумку призвело до жахливих наслідків.

Фатальним для мешканців та працівників мікрорайону Куренівка Подільського району Києва став ранок понеділка 13 березня 1961 р., коли близько 650 тис. кубометрів намівної маси – відходів цегельних заводів – подібно лавині зійшли з Бабиного яру на житловий масив, виробничі приміщення і трамвайне депо ім. Красіна. Передані очевидцями подробиці приголомшують блискавичністю сходження пульпи та безпорадністю тих, хто в той трагічний ранок опинився у смертельній зоні: восьми-десятиметрова лавина зі швидкістю 3-5 м/с за півгодини накрила площу понад 30 га, безперешкодно руйнуючи на своєму шляху житлові споруди, виробничі приміщення, транспортні засоби, змітаючи людей.

Попри раптовість сходження пульпи з Бабиного яру, їй передували події, які можна кваліфікувати як сигнали про підвищену небезпеку. За свідченнями очевидців, ще з суботи 11 березня з Бабиного яру сходила вода, заливаючи підвали приватних будинків, що викликало занепокоєння мешканців. Удосвіта 13 березня житловий масив Куренівка і трамвайне депо ім. Красіна протягом майже двох годин заливало водою з верхніх ділянок наміву Бабиного яру. Для її відкачування прибули дві пожежні машини, які згодом були пошкоджені. Вода паралізувала рух транспорту на прилеглому районі вул. Фрунзе, виник затор з кількох трамваїв, автобусів, тролейбусів.

Для з'ясування причин аварії була створена Державна експертна комісія, яка встановила, що при складуванні відходів Петровських цегельних заводів у Бабиному яру відбулися суттєві відхилення від планових завдань. Зокрема, водовідводний колодязь у третьому від'ярку мав одну трубу діаметром 450 мм замість двох такого ж діаметру, сам колодязь був у занедбаному стані, напередодні аварії намів проводився 16 годин замість 8 передбачених, тоді як останні 4-5 днів вода з наміву

не відкачувалась узагалі. Не повною мірою враховувалися гранулометричний склад ґрунтів, складованих у від'ярки, їх довготривала консолідація. З поля зору проєктувальників випала важлива деталь – наявність підземних вод у районі третього від'ярку, що робили питання водовідведення надзвичайно важливим. Сукупність цих факторів призвела до перенасичення намитої в яр пульпи водою, яка, розмивши нижню дамбу, легко привела в рух інші намиті ґрунти, що не встигли як слід ущільнитися.

Гігантська за масштабом і трагічна за характером подія в столиці України не могла залишитись непоміченою її мешканцями. Влада виявилася неготовою визнати факт трагедії, оперативно дати роз'яснювальну інформацію щодо ранкових подій понеділка 13 березня 1961 р. Мовчання київського керівництва на фоні поширення містом чуток, домислів про трагедію викликало невдоволення та обурення громадян. Перші відомості про трагедію чимало людей отримали в день аварії саме від радіостанцій Бі-Бі-Сі, «Свобода», які оголосили про загибель близько 2 тис. осіб.

Роботи з очищення територій від винесеного розрідженого ґрунту розпочалися одразу після трагедії. Як робочу силу використовували військовослужбовців Київського гарнізону та внутрішніх військ МВС, пожежників, міліцію, будівельні організації, громадськість столиці. Завдяки значним людським ресурсам і використанню численної техніки, які працювали цілодобово, вже 15 березня було відновлено водо- та газопостачання навколишніх територій, запрацювала електромережа. 20 березня було відновлено рух трамваїв по вул. Фрунзе. До липня було вивезено 326 тис. кубометрів пульпи.

Офіційне «Повідомлення Урядової комісії про закінчення розслідування причин аварії намитих земляних мас у Бабиному Яру і заходи по ліквідації наслідків затоплення і руйнувань в районі Куренівки м. Києва» було оприлюднене 31 березня 1961 р. Це було перше й останнє актуальне повідомлення в друкованих ЗМІ про катастрофу. Офіційна версія визнавала помилки проєкту наміву і порушення технології виконання робіт, що призвели до великого насичення водою нижніх шарів наміву і зосередження значної кількості води у верхів'ях яру. У результаті аварії зруйновано або серйозно пошкоджено 22 приватних одноповерхових дерев'яних будинки, 5 двоповерхових і 12 одноповерхових дерев'яних будинків державного житлового фонду і два одноповерхових гуртожитки барачного типу, що вказує на значні масштаби руйнувань. Згідно офіційного повідомлення жертвами аварії стали 145 осіб, а загальна матеріальна шкода від затоплення і руйнувань оцінювались у розмірі 3,7 млн. рублів. У підсумковій інформації Урядової комісії наводився доволі детальний виклад причин, обставин, масштабів руйнувань, кількість постраждалих людей та об'єктів, перелік ужитих заходів тощо. Вона містила багато правди про причини і наслідки аварії на гідровідвалах, проте, по-перше, правду далеко неповну, а по-друге, включала свідому неправду. Урядова комісія занижила площу затоплення пульпою – 25 га, тоді як наявні документи свідчать про щонайменше 30 га. Вирішальним чинником, що спровокував руйнування гідровідвалів Бабиного яру, на думку членів комісії, був сильний вітер, швидкість якого в день аварії досягла 20 м/с, хоча 22 березня Київське бюро погоди поінформувало комісію, що зранку 13 березня швидкість вітру сягала 7-9 м/с. Ці та інші приховані деталі та перекручені дані мали на меті применшити масштаби трагедії, не провокувати соціальну напругу в місті.

Підводити підсумки Куренівської трагедії 13 березня 1961 р. у Києві непросто, адже у дослідженні цієї події є відчуття певної незавершеності. У 2012 році вийшов з друку збірник «Куренівська трагедія 13 березня 1961 р. у Києві: причини, обставини, наслідки», який містить документи, що розкривають причини, обставини та наслідки трагічних подій 13 березня 1961 року. Матеріали видання висвітлюють події в день руйнування гідровідвалів Бабиного яру та їх масштаб, реакцію населення на аварію, заходи органів виконавчої влади з ліквідації наслідків та будівництва нових

укріплені у районі Бабиного яру. Також друкуються унікальні фотодокументи аварійної ділянки та руйнувань житлового масиву. Більшість матеріалів вводяться до наукового обігу вперше, тому дають змогу простежити процес ліквідації наслідків аварії та організацію заходів по запобіганню повторення катастрофи у майбутньому.

УДК 651.5 (047)

І. В. Петрович,

студент з курсу історичного факультету
(Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки)

ІНФОРМАЦІЙНА СФЕРА ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ АРХІВІВ УКРАЇНИ

Постійне та систематичне збирання та оброблення інформації з метою її зберігання, пошуку та використання, що виконується будь-якою особою чи організацією називається інформаційною діяльністю [2].

Архіви постійно здійснюють інформаційну діяльність з метою забезпечення суспільства ретроспективною інформацією, тобто створюють умови для всебічного використання відомостей, що містяться в документах Національного архівного фонду України (НАФ) – вітчизняної та світової історико-культурної спадщини. Інформаційна сфера діяльності архівів потребує особливої уваги, оскільки користувачі мають право вимагати від архівних установ надання достовірних інформаційних послуг [3, 1].

Архів є інформаційною системою – організаційно упорядкованою сукупністю архівних документів, довідкового апарату, включаючи бази і банки даних, та інформаційних технологій. Документи, що зберігаються в архіві, належать до архівних інформаційних ресурсів, які є складовою частиною національних інформаційних ресурсів України [4, 22].

Архів як інформаційна служба і суб'єкт інформаційних відносин бере участь у реалізації державної політики у сфері інформаційних відносин, здійсненні інформаційної діяльності. До основних її видів, згідно із Законом України «Про інформацію», відносяться одержання, використання, розповсюдження та зберігання інформації [6]. Кожен із цих видів займає важливе місце у діяльності державних архівних установ, зусилля яких спрямовані на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави та базується на принципах відкритості ретроспективної документної інформації, законності її пошуку, отримання і використання, рівних правах доступу до неї всіх юридичних і фізичних осіб, незавдання шкоди документам під час користування ними [7, 460].

Одержання інформації передбачає формування Національного архівного фонду України: експертиза цінності документів, облік і державна реєстрація документів НАФ, організаційно-методичне керівництво і контроль за роботою архівних підрозділів і служб діловодства установ джерел комплектування [1, 163].

Варто зазначити, що експертиза цінності документів є одним з основних різновидів інформаційної діяльності державних архівів щодо одержання інформації та становить теоретико-методичну основу формування НАФ [5, 12]. Після проведення експертизи цінності, коли визначено суспільну значущість архівних документів, проводиться їхній облік. Незалежно від форми власності та місця зберігання документи підлягають державній реєстрації.

Якість формування та ефективність використання НАФ значною мірою залежить від того, наскільки правильно укомплектований кожний державний архів України.

Використання інформації: створення довідкового апарату; користування документами архіву та використання архівної інформації (ініціативне інформування про склад і зміст документів НАФ, виконання звернень громадян, надання копій або оригіналів документів для користування у читальному залі архіву, експонування документів на виставках, публікація документів та оприлюднення інформації у засобах масової інформації тощо); архівне описування.

Створення доступу до ретроспективної інформації документів НАФ є суспільно важливою функцією архівів. Архівне описування забезпечує згідно з певними правилами та умовами доступ до архівних документів. Тому необхідно, щоб був досконалий довідковий апарат, створення якого є пріоритетною проблемою в архівній справі та архівознавстві України.

Кожна архівна установа утворює довідковий апарат, який побудовано у відповідності зі структурою НАФ. Від репрезентативності відображення інформаційних багатств фондів архівними довідниками залежить підвищення інформаційних можливостей архівних зібрань [1, 217].

Розповсюдження інформації – проведення науково-дослідної роботи (наукові монографії, доповіді, статті, довідники, нормативні документи, обговорення теоретичних і прикладних проблем розвитку архівної справи та діловодства на засіданнях науково-дорадчих органів тощо); методична робота (укладання методичних посібників, надання консультативно-методичної допомоги тощо); інформатизація архівної справи (обладнання архівних установ технічними та програмними засобами, створення в електронній формі системи архівних довідників, довідкового апарату, представлення національних архівних інформаційних ресурсів у мережі Інтернет, використання комп'ютерних технологій для страхового копіювання документів, створення електронних копій документів для користування тощо).

Зберігання інформації: забезпечення збереженості документів в архіві (створення оптимальних умов зберігання документів, розміщення документів у сховищах, видавання документів із сховищ, їх переміщення і транспортування, контроль наявності, фізико-хімічного та технічного стану документів, створення та організація зберігання страхового фонду документів і фонду користування) [4, 130].

Отже, за умови переходу до інформаційного суспільства створилося підґрунтя для нового розуміння архіву як суб'єкта інформаційних процесів. Як інформаційна система архіви визначають власні інформаційні ресурси як організаційно впорядковані сукупності ретроспективних документів у традиційній та електронній формі, функція яких – одержання, використання, розповсюдження та зберігання інформації.

Список використаної літератури

1. Архівознавство [Текст] : підручник для студентів історичних факультетів вищих навчальних закладів України / За заг. ред. Я. С. Калакури та І. Б. Матяш. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – К. : Видавн. дім «КМ Академія», 2002. – 356 с.
2. ДСТУ ISO 5127:2007. Інформація та документація : словник термінів (ISO 5127:2001, IDT). – [Чинний від 01.10.2009]. – К. : Держспоживстандарт України, 2008. – 243 с.
3. Меньківська Н. Види інформаційної діяльності державних архівів України [Електронний ресурс] / Н. Меньківська. – Вісник Книжкової палати. – 2011. – № 9. – С. 1–5. – Режим доступу : [file:///D:/Downloads/vkr_2011_9_9%20\(1\).pdf](file:///D:/Downloads/vkr_2011_9_9%20(1).pdf). – Назва з екрана.
4. Основні правила роботи державних архівів України / Держкомархів України. УДНДІАСД ; За заг. ред. : Л. О. Драгомірової, К. Є. Новохатського. – К. : [б. в.], 2004. – 228 с., [105] с. ; дод.
5. Правила роботи архівних установ України / М-во юстиції України, Держ. архів. служба України, Укр. наук.-дослід. ін-т архів. справи та документознавства ;

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

упоряд. : Л. А. Кисельова, Ю. А. Прилепішева, Т. П. Прись, С. В. Сельченкова ; за заг. ред. Н. М. Хрислової. – К. : [б. в.], 2013. – 243 с.

6. Про інформацію : Закон України від 02 жовтня 1992 р. № 1642-III (Редакція станом на 01 січня 2017 р.) [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – С.1447–1462. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>. – Назва з екрана.

7. Українська архівна енциклопедія / Держкомархів України. УДНДІАСД ; Редколегія : І. Б. Матяш (голова) та ін. – К. : [б. в.], 2008. – 680 с.

УДК 904:[336.74+339](477.82)"13/16"

А. В. Пословська, старший лаборант
кафедри документознавства і музейної справи
(Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

**ТОРГІВЛЯ У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО КОМПЛЕКСУ ВОЛИНИ
ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО ПЕРІОДУ (ЗА ДАНИМИ АРХЕОЛОГІЧНИХ
ДЖЕРЕЛ)**

Про розвиток товарно-грошових відносин на території Волині свідчать чимало скарбів XIV–XVII ст., виявлених у регіоні. Одним з найраніших є скарб срібних празьких грошей, знайдений у с. Яровиця (нині район вул. Івана Франка м. Луцька), який датується XIV ст. Ще три скарби XIV–XV ст. були виявлені у різних частинах Луцька. Великий монетний скарб був знайдений у 1897 р. на території с. Пілганів (нині с. Промінь Луцький р-н Волинська обл.) [6, с. 109]. Він особливо цікавий тим, що підтверджує паралельне функціонування на Волині двох найпопулярніших у XIV–XV ст. валют: празьких грошів і литовських денаріїв. Також така велика кількість монет скарбу свідчить про значний об'єм торгівельних операцій.

На кінець XIV ст. основною грошовою одиницею Центральної та Східної Європи був празький гріш. Протягом усього періоду карбування вони зберігали однаковий вигляд, змінювалися лише імена королів, а також дрібні деталі, якість та вага монет [4, с. 60].

Нещодавно скарб празьких грошей XIV ст. виявив М. П. Вашета під час археологічних розкопок у с. Гірка Полонка на південь від Луцька. Він був знайдений у спаленому житлі XV ст. і нараховував 29 срібних кружалець. Характер знахідки дозволив М. П. Вашеті припустити, що ці монети приховали у зв'язку з подіями Луцької війни 1431 р., під час протиборства луцького князя Свидригайла з польським королем Ягайлом. На користь цього також свідчить те, що тут знайдені монети різних правителів від 1300 р. до 1378 р., а також всі вони мали ознаки тривалого використання [3, с. 20].

М. Ф. Котляр повідомляє про викопаний у с. Біскупиці Шляхетські (нині – Соснина) Локачинського р-ну Волинської обл. горщик, в якому містилось 42 празьких гроші Яна I та Карла I, 2 срібних денарії, гривна «литовської ваги» і форми, 2 срібні каблучки [5, с. 84]. Також дослідник залучає скарб празьких грошів XIV ст., виявлений у с. Хрінники Млинівського р-ну Рівненської обл. [5, с. 84]. Виявлені скарби є свідченням торгових зв'язків Волині з Європою. Очевидно, через волинські міста проходили основні торгівельні шляхи регулярного надходження європейських монет.

Пізньюсередньовічну роль Луцька у торгівлі з Поволжям і Кримом підтверджує східний керамічний комплекс, виявлений Б. Т. Сайчуком у Луцьку на території Старого міста [8, с. 15].

Археологічним підтвердженням розвитку торгівлі на Волині вважається човен, випадково виявлений М. М. Кучинком у р. Стир біля так званого «Тещиноного язика» на сучасній вулиці Глушець у м. Луцьку. За типом це так званий «козацький дуб», який датується XVI–XVII ст. Про його дату можуть свідчити і знахідки у ньому пальчастої цегли-литовки та розбитого керамічного горщика, аналоги якому знаємо з пізньосередньовічних шарів міста. На думку М. М. Кучинка та О. Є. Златогорського, човен був вантажно-торговим судном, яке з невідомих причин затонуло у Стиру [7, с. 229].

За писемними джерелами ми знаємо про такий важливий елемент побуту як корчму. Документ від 15 червня 1545 р. «Вирок урядових ревізорів у справі за скаргою луцьких міщан на шляхту Луцького і Володимирського повітів про незаконне стягнення мита з купецтва у шляхетських маєтках і з переліком нововстановлених й усталених здавна митниць на Волині» свідчить про те, що у Шепелі була митниця [9, с. 64–70].

У с. Шепель розміщувалась корчма, яка датується другою половиною XVII ст. В. Г. Баюк та А. В. Панікарський здійснили графічну реконструкцію споруди, що дало змогу краще уявити її зовнішній вигляд [2]. Конструкція вивченої споруди була зрубною, тут розміщувались дві печі (для обігріву та приготування їжі). Виявлені у заповненні об'єкту фрагменти скла, можливо, були віконницями для освітлення багатокамерної споруди [2, с. 124–125].

На долівці корчми була виявлена торгова пломба-медальйон, яка могла належати наближеній до великої торгової факторії людині. На аверсі міститься зображення англійського герба та наступний напис по колу латиною: «Noni soit qui mal u pense», який перекладається як «Ганьба тому, хто погано про це подумає» [1, с. 177]. У лабораторії Інституту археології НАН України провели спектральний аналіз пломби. За результатами дослідження було встановлено, що свинець має домішки, у тому числі золото [1, с. 178]. В. Г. Баюк окреслив період використання медальйону-пломби, вказавши, що верхньою межею є середина – кінець XVI ст., а нижньою 1603 р. [1, с. 178].

Таким чином, археологічні джерела свідчать про значну роль торгівлі на Волині литовсько-польського періоду. Наявність корчм свідчить про платоспроможність населення та високий рівень товарно-грошових відносин. Саме на основі археологічних джерел вдалось дослідити та здійснити графічну реконструкцію корчми з с. Шепель, якій на сьогодні за типом і знахідками немає аналогів на Волині. А знахідка медальйону-пломби є новим джерелом для реконструкції історії міжнародної торгівлі регіону.

Список використаних джерел та літератури:

1. Баюк В. Г. Торгова пломба – медальйон з околиць Луцька / В. Г. Баюк // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. Збірник наукових праць. – Вип. 21. – К., 2012. – Ч.1. – С. 176–178.
2. Баюк В. Споруда козацького часу з Волині: графічна реконструкція / В. Баюк, А. Панікарський // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. Збірник наукових праць. – К., 2012. – Вип. 21. – Ч.1. – С. 123–125.
3. Вашета М. Скарб празьких грошей з села Полонка у фондах Волинського краєзнавчого музею / М. Вашета // Волинський музей. Історія і сучасність. Наук. збірник. Випуск 5. Матеріали V Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 23-й річниці Незалежності України та 85-й річниці створення Волинського краєзнавчого музею, м. Луцьк, 16 травня 2014 року. Упоряд. А. Силюк. – Луцьк, 2014. – С. 19–26.
4. Козубовський Г. А. Празькі гроші XIV–XV ст. з археологічних пам'яток України / Г. А. Козубовський // Археологія. – 2010. – №4. – С. 60–69.

***I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)***

---

5. Котляр М. Ф. Грошовий обіг на території України доби феодалізму / М. Ф. Котляр. – К. : «Наукова думка», 1971. – 174 с.
6. Кучинко М. М. Давні та середньовічні скарби Волині. Монографія./ М. М. Кучинко, З. М. Кучинко – Луцьк : Волинська книга, 2007. – 172 с.
7. Кучинко М. Поселенський комплекс Луцька та його околиць XIV–XVII століть / М. Кучинко, О. Златогорський // Старий Луцьк: Науково-інформаційний збірник. Вип. VI. – Луцьк, 2010. – С. 223–232.
8. Сайчук Б. Т. Отчет о проведении спасательных археологических работ в Старом городе Луцка Волынской обл. / Б. Т. Сайчук. – Луцк, 1990. – 19 с. // Науковий архів Інституту археології НАН України. 1989/159, фс 23610.
9. Торгівля на Україні: XIV – середина XVII ст.: Волинь і Наддніпрянщина. – К. : «Наукова думка», 1990. – 404 с.

УДК. 330

Т. В. Купчишина,

викладач

(ВСП «Рівненський коледж НУБіП України»)

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Постановка проблеми. Соціальна політика є найважливішим напрямком державного регулювання економіки, органічною частиною внутрішньої політики держави, спрямованої на забезпечення добробуту й усебічного розвитку його громадян і суспільства загалом. Реалізація ефективної соціальної політики – це той чинник, від якого значною мірою залежить цивілізаційний розвиток будь-якої держави. Сьогодні Україна перебуває у надто складних умовах (військові події на Сході, погіршення економічної ситуації, значна соціальна напруга), які суттєво ускладнюють можливості реалізації соціальної політики. Окрім того, більшість заходів соціальної політики мають декларативний характер і в повному обсязі не реалізовані.

Метою статті є дослідження сучасних тенденцій і перспектив соціальної політики України.

Виклад основного матеріалу. Основною тенденцією ХХІ ст. є розширення соціальних прав людини та громадянина. Реформи соціальної сфери в багатьох державах свідчать про, те що нині намітився спільний тренд у розвитку моделей соціальної політики держави: з одного боку, скорочення соціальних програм, прагнення до підвищення їх економічної ефективності та віддачі, а з іншого – розширення соціального партнерства, децентралізація влади, посилення ролі регіональних і місцевих органів [1].

Соціально-економічна ситуація в Україні кардинально змінила життя населення, її погіршення призвело до поглиблення розшарування суспільства за рівнем доходу і, як результат, до диференціації життєвого рівня населення. В умовах соціально-економічної кризи в Україні посилились негативні тенденції в усіх сферах функціонування соціуму [3]. Загальний низький рівень життя, прогресуюче безробіття, демографічна криза, соціальна незахищеність більшої частини населення становлять реальну загрозу національній безпеці за всіма своїми основними складовими: соціально-економічною, політичною та екологічною.

Однією з передумов соціальної безпеки є формування та реалізація активної та сильної соціальної політики держави. Адже метою соціальної політики є саме забезпечення рівня і поліпшення умов життя населення. Між тим, існують суттєві проблеми у сфері соціальної політики України. У 2015-2016 роках соціальна політика в Україні формувалась під впливом низки негативних факторів, основними з яких є: нестабільна економічна та політична ситуація у країні; військовий конфлікт на Сході України; масове переміщення громадян із зони конфлікту [4].

У таких непростих умовах Міністерство соціальної політики вживало всіх можливих заходів для соціальної підтримки найбільш вразливих категорій населення, недопущення зниження соціальних стандартів та гарантій. Поряд з вирішенням нагальних проблем забезпечувалось проведення системних соціальних реформ, зокрема у напрямках щодо пенсійного забезпечення та соціального страхування, ліквідації неефективних пільг та посилення адресності вразливих категорій громадян.

В 2016 році Міністерство соціальної політики почало справжню забудову стійких підвалин на майбутнє. Починаються реальні зміни в системі соціального

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

захисту, спрямовані на встановлення соціальної справедливості. І основи цих змін закладені в бюджет на 2017 рік [4]. А закони, що необхідні для втілення бюджету в цьому році, можна впевнено назвати реформаторськими. Адже вони дозволяють вдвічі підвищити розмір мінімальної заробітної плати, підвищити зарплати працівникам бюджетної сфери, зокрема вчителям та медикам.

Україна намагається рівнятися на європейські стандарти в області соціальної політики. Актуальним для України є аналіз європейського досвіду соціальної політики. За останні 50 років Європейський Союз розширився від 6 до 28 держав, що урізноманітніло моделі соціальної політики. Найбільш розвинуте соціальне забезпечення в Бельгії, Люксембурзі, Німеччині, а найменше фінансується соціальна сфера в Естонії та Латвії. В країнах ЄС домінують чотири основні моделі соціальної політики: континентально-європейська; англосаксонська; скандинавська; південно-європейська [2, с.13].

Безумовно, позитивний досвід країн світу слід використовувати, вибудовуючи власну систему. Разом з тим Україна не повинна сліпо копіювати ні досвід країн перехідної економіки, ні економічно розвинених країн з їх системою соціального захисту та соціальної політики в цілому, що склалася протягом кількох десятиліть. Його потрібно повсякчас аналізувати й використовувати для власних потреб.

Використовуючи світові здобутки в галузі соціальної політики, Україна має оновити та реформувати цей напрям та посісти достойне місце серед країн європейської спільноти.

Основними характеристиками нової моделі соціальної політики України мають стати:

- скорочення бідності та зміцнення позицій та ролі середнього класу;
- зміцнення конкурентоспроможності національної економіки на засадах інноваційної моделі розвитку і реалізація ефективної державної антикорупційної політики;
- випереджаюче зростання рівня доходів порівняно з інфляцією;
- скорочення фінансово незабезпечених пільг;
- збільшення рівня зайнятості населення та запобігання втраті кваліфікованих кадрів;
- поліпшення соціальної мобільності.

Висновки. В умовах глобалізації перед Україною як демократичною, правовою і соціальною державою постає проблема вдосконалення моделі соціальної політики. Викликами для України під впливом процесів глобалізації і модернізації постали проблеми соціальної диференціації, посилення соціальної напруженості і незахищеності. Сьогодні Україна перебуває у надто складних умовах (військові події на Сході, погіршення економічної ситуації, значна соціальна напруга), які суттєво ускладнюють можливості реалізації соціальної політики. Не зважаючи на труднощі, Україна намагається рівнятися на європейські стандарти в області соціальної політики. Реалізація стратегічного курсу на досягнення європейських стандартів життя має ґрунтуватися насамперед на створенні та впровадженні правових і організаційних умов для підвищення рівня життя населення України, на радикальному підвищенні якості та ефективності надання послуг соціальної сфери.

Список літератури

1. Колот А. М. Соціальна політика в умовах глобалізації/ А. М. Колот [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8704/02-Kolot.pdf>
2. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні: монографія/ О. В. Макарова. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2015. – 244 с.

3. Михненко А. Щур Н. Світові моделі соціальної політики: уроки для України/ А. Михненко, Н. Щур [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2011-2-31.pdf>
4. Міністерство соціальної політики України: підсумки року [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249618806&cat_id=244276429

УДК 070:004.738.5:32 (477) (043.2)

Лукач К.В.,
ст. викладач кафедри
соціальних комунікацій ФФСК
(Бердянський державний педагогічний університет)

ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ В ІНТЕРНЕТ-МЕДІА УКРАЇНИ

Сьогодні надзвичайно гостро стоїть питання злагодженої комунікації між політичними акторами та населенням країни. Україна де-факто перебуває у стані війни з Російською Федерацією в двох площинах: фізичній на сході держави, та інформаційній на всій території, включаючи окуповані Автономну Республіку Крим, частину Донецької і Луганської областей. Армія політичної пропаганди РФ давно діє на теренах України – деморалізує, руйнує авторитет політичної еліти та дезінформує громадян. Саме тому правильно побудована політична комунікація в інтернет-медіа, які на сьогодні є найоперативнішим способом інформування масової аудиторії, є актуальним питанням, яке потребує дослідження та аналізу.

Мета роботи – дослідити політичну комунікацію інтернет-ЗМІ України. Об'єкт дослідження – політична комунікація в електронних засобах масової комунікації, а саме – мережі Інтернет. Предмет дослідження – специфіка політичної комунікації в інтернет-медіа України на прикладі контенту видання «Українська правда».

Вивченню явища політичної комунікації та її технологій приділяли увагу такі науковці: Г. Ласвелл, П. Лазарсфельд, Б. МакНейр, К. Брантс, К. Волтмер, Ю. Хабермас, Р. Хей, В. Іванов, Г. Почепцов, С. Денисюк та ін.

Дослідник права і політичної комунікації Р. Хей зазначає, що як і будь-який потужний засіб масової комунікації, Інтернет – це установа, яка не позбавлена ціннісних орієнтирів та ідеології. А політичне і соціальне обговорення усе частіше відбувається через інтернет-спільноти [1, с. 92]. Вивчення і аналіз політичної комунікації знаходиться на межі масової комунікації та політичних наук. Тому, для того, щоб оцінити особливості політичної комунікації в Україні, необхідно зосередитись на дослідженні медіаповідомлень в популярних ЗМІ, а також заяв конкретних політичних діячів, партій, президентів.

Дослідивши публікації інтернет-видання «Українська правда» за січень 2014 року, коли тодішній президент України В. Янукович перебував останні тижні на своїй посаді, можна стверджувати, що комунікація його уряду не була ефективною. У пресі, замість налагодження контакту із громадянами, звернень глави держави до свого народу із роз'ясненнями його позиції щодо законів, які міжнародні організації визнали такими, що суперечать основоположним принципам демократії, президент не накладає вето на них, а підписує їх 16 січня 2014 року. В «Українській правді» з'являються емоційно-забарвлені заголовки із негативним конотатом: «Силовий президент», «Рада ухвалила закони, що відкривають шлях до масових репресій – фонд «Відродження», «В ОБСЄ сподіваються, що Янукович накладе вето на «закони про диктатуру», «У ЄС прокоментували «зловісні події» у Верховній Раді», «Україна може поховати свободу інформації – «Репортери без кордонів» тощо [2].

***I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)***

Отже, можна зробити висновок, що були порушені потоки політичної комунікації, не було злагодженого зв'язку між суб'єктами політичної системи України, двобічна комунікація по вертикалі не відбувалась, вимоги громадян не були почуті, що призвело до суспільних і політичних змін в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Haigh R. (2008), "The Technology of Political Communication: R. V. Bryan and the Knowledgeable Voter in the 21st Century", *Supreme Court Law Review*, Vol. 42, No. 2d, pp. 91–114.
2. Архів видання «Українська правда» за січень 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/archives/>

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

УДК 340.12 (477) (045)

Кужільна Анастасія Борисівна,
курсант навчального взводу ПМП-14-4
(Університет Державної фіскальної служби України)

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ
В УКРАЇНІ**

У визначенні шляхів становлення і розвитку України як суверенної демократичної, соціальної, правової держави, а також у формуванні громадянського суспільства велика роль належить юридичній науці, головне призначення якої полягає у здійсненні досліджень державно-правових проблем і виробленні пропозицій із удосконалення правового регулювання суспільних відносин.

Як ми знаємо, юридична наука - одна з найстаріших суспільних наук. Історичне виникнення юридичної науки пов'язане з виникненням та розвитком права. Перші системні відомості про державу та право викладені у працях визначних мислителів Стародавньої Греції - Платона та Аристотеля. Значний внесок у розвиток юридичної науки зробили юристи Стародавнього Риму, які визначили правові поняття і конструкції. З того часу юридична наука має велике значення в житті суспільства, що проявляється в її функціях, тобто основних напрямках впливу на суспільне життя [1]. Тому саме актуальним питанням є сучасний розвиток юридичної науки в Україні.

Питання стану сучасної юридичної науки - це питання її ефективності, відповідності стану та умовам соціального життя, спрямованості на вирішення життєво важливих соціальних проблем за допомогою правових засобів. У цьому контексті не випадково основними проблемами сучасного правознавства стали євроінтеграційні проблеми розвитку правової системи, забезпечення прав та свобод, правопорядку, законності, гармонізації законодавства, підвищення рівня правової культури, які разом відбивають як соціальну проблематику кризового суспільства в Україні, так і напрямки правових досліджень.

Слід погодитися із сучасними дослідниками, що, як це не дивно, після 60-80 років минулого століття поняття правопорядку знаходиться на периферії вітчизняної правової теорії. Певною мірою це пов'язано з його інтегративною природою — залежністю від домінуючих теорій праворозуміння, варіативністю змістовних, структурних та функціональних інтерпретацій, безпосередньою пов'язаністю з правовою практикою [2].

Юридична освіта в Україні базується на таких принципах:

По - перше, безперервність та поступове ускладнення навчального процесу. Безперервність полягає у тому, що кожна навчальна дисципліна є логічним продовженням попередньої.

По - друге, поєднання загальних та спеціалізованих знань у процесі навчання. Всім студентам юридичних закладів даються знання, необхідні для юриста будь-якого профілю, які складають базову основу юридичної освіти.

По - третє, поєднання теоретичного та прикладного у юридичному навчанні. Виявляється в апробації теоретичних положень на практиці, у максимальному наближенні юридичного навчання до життєвих реалій, у вирішенні конкретних ситуацій за допомогою та урахуванням фундаментальних досліджень сучасної юридичної науки.

По - четверте, творчий підхід до розв'язання наукових проблем та практичних ситуацій. Прищеплення студентам почуття зацікавленості до нового,

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

прагнення до творчого пошуку шляхів розв'язання визначених завдань на основі глибокого осмислення правових та інших соціальних явищ, з використанням сучасної методології. Виховання нетерпимості до догматизму та схоластики.

Деякі науковці констатують тенденцію вповільнення темпів розвитку науки. Якщо ХХ століття стало століттям спеціалізації науки, системного аналізу, розчленування загальної картини світу на багатоманітність окремих фрагментів, то ХХІ століття стане століттям повернення до цілісності, до всезагального осмислення проблем. На нашу думку ключовою повинна стати проблема вибору норм, цілей та пріоритетів державно-правового розвитку в умовах, коли реальністю світу є глобалізація та поліцентричність, що виявляються як процеси об'єктивні, закономірні.

Також, перед юридичною наукою постає виконання таких основних завдань:

- 1) розвивати і поглиблювати розуміння державно-правових явищ і на цій основі прогнозувати їх майбутнє;
- 2) розробляти рекомендації для державної влади щодо створення і застосування нових законів та взагалі проведення раціональної юридичної політики в державі;
- 3) підвищувати правову культуру населення через проведення довгострокових термінових заходів освітнього, інформаційного, аналітичного, організаційного характеру.

Отже досліджуючи дане питання, можна виділити кілька шляхів удосконалення юридичної наукової діяльності:

1) інтеграцію, взаємопроникнення, взаємоузгодженість, взаємну перевірку істинності отриманих результатів на міждисциплінарному рівні, що спрямовано на створення цілісної наукової картини правової сфери світу;

2) прагматичну орієнтованість наукових досліджень на комплексне вивчення актуальних соціально-правових проблем. Принциповою для багатьох юридичних наук, особливо нормативних (галузевих), є переорієнтування з вивчення і тлумачення нормативно-правових актів на проведення емпіричних досліджень, зокрема конкретно-соціологічних, соціально-психологічних і психологічних, на основі використання методів математичної статистики, математичного моделювання і т. ін.;

3) прогностичний характер наукових юридичних досліджень, що не тільки пояснюють і описують сучасний стан державно-правових явищ, а й виявляють імовірні варіанти їх подальшого розвитку, здійснюють їх оцінку, виявляють причини й умови, що сприяють або перешкоджають їх настанню. Причому такий прогноз не повинен мати тільки короткочасний, "тактичний" характер, а бути розрахованим на довгострокову перспективу, відбивати "стратегію" й альтернативність правового розвитку;

4) пріоритетний розвиток фундаментальних юридичних дисциплін. Прагматичність наукових досліджень не повинна "затмарювати" розвиток фундаментальних юридичних досліджень, без результатів яких ніколи не досягнути стратегії правового розвитку;

5) розуміння варіативності й альтернативності перспектив правового розвитку, що зумовлює необхідність докорінної перебудови методологічної бази юриспруденції, наявних парадигм, методологічних підходів, методів, дослідницьких програм і методик, насамперед за рахунок їх комплексного застосування з використанням можливостей комп'ютерних технологій, математичного і соціального моделювання;

6) розширення емпіричної бази юридичних досліджень, що не може бути обмежена вітчизняним досвідом соціального та правового розвитку, а має охоплювати досвід інших країн, різних цивілізацій. У цьому аспекті важко переоцінити роль і значення порівняльних правових досліджень, які дають

можливість не тільки виявити різноманітні способи вирішення соціальних проблем, а й оцінити їх ефективність, розробити механізми і процедури рецесії цього досвіду для забезпечення внутрішнього розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. І. В. Бризгалов. Юридична деонтологія. Короткий курс лекцій 3-тє видання, стереотипне. Глава 27. Київ 2003;
2. Крижанівський А.Ф. Феноменологія правопорядку: поняття, виміри, типологія / Одеська націон. юрид. акад. - О.: Фенікс. — 2006. — 196с.;
3. "Правова система України: історія, стан та перспективи" в 5-ти томах. - Х.: Право, 2008.

УДК 34

І. Д. Матковська,

викладач

(ВСП «Рівненський коледж НУБіП України»)

СУЧАСНА ЮРИДИЧНА НАУКА: ПРОБЛЕМИ І ПРІОРІТЕТИ

Постановка проблеми. На сьогоднішній день у міжнародному праві є досить широкий спектр проблем, які необхідно досліджувати. Серед них одна з пріоритетних — міжнародно-правове забезпечення безпеки людини. Актуальними в Україні є проблеми вищої юридичної освіти. Випускники-юристи є певною мірою переобтяженими нормативно-теоретичними знаннями. Не відрізняється високим рівнем здатність випускників вирішувати окремі юридичні проблеми, казуси, знаходити альтернативні рішення, працювати в команді та керувати колективом.

Метою статті є дослідження міжнародного права в становленні демократичної, незалежної України, виявлення аспектів формування професійної спрямованості молоді.

Виклад основного матеріалу: Сучасна українська юридична наука є продуктом тривалого та неоднозначного процесу становлення і розвитку, що обумовлено складним характером державно-правового будівництва в Україні. Якісно новий етап у розвитку юридичної науки настав із проголошенням незалежності України. Зменшився ідеологічний тиск на неї, відкрилися сприятливі умови для її розвитку як самостійної системи. Нині вона є важливим засобом прогресивного розвитку української держави і суспільства.

В умовах становлення України як незалежної і суверенної держави істотно підвищується роль міжнародного права. Проблеми глобалізації в світі, європейський вибір України, необхідність узгодження вітчизняного законодавства з європейським, міграційні процеси потребують розширення діапазону наукових досліджень у цій галузі права. У Загальній декларації прав людини закріплюється право кожної людини на здійснення необхідних для підтримання її гідності й розвитку її особистості прав в економічній, соціальній за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури й ресурсів кожної держави.[3]

Актуальними в міжнародному праві є проблеми пов'язані з міжнародним тероризмом.[2] Наука покликана бути запорукою збереження миру на всій планеті, розв'язання будь-яких конфліктних ситуацій мирним шляхом. Усілякої підтримки заслуговують дослідження причин і наслідків війн, методів запобігання конфліктам і способів їх подолання.

В Україні набувають розповсюдження нові засоби скоєння злочинів з використанням ринкових відносин та сучасних досягнень науки та техніки: фіктивні

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

господарські операції, махінації з цінними паперами, крадіжки шляхом використання телекомунікаційних та комп'ютерних мереж банків, промислове шпигунство, посягання на інтелектуальну власність, порушення патентних прав, кіберзлочинність.

Одним з найважливіших соціальних інститутів, що пов'язаний з потребами суспільства відтворювати і передавати знання, уміння, навички, є освіта.

Такою ж є її складова — юридична освіта. В залежності від того, до якого профілю юридичної діяльності готуються фахівці, складається відповідна програма їх навчання, де поряд з фундаментальними знаннями, передбачається надання студентам, слухачам спеціальних знань з урахуванням специфіки тієї сфери, де їм доведеться працювати.

Роботу юристів дуже часто зображують у двох екстремумах: або юристів зображують у якості людей, які працюють лише з паперами та законами, або ж їх показують у пошуках доказів, допитах свідків у суді та пафосних промовах, після виголошення яких, усі розуміють правоту позиції промовця. Незалежно від того, яку галузь права ви обираєте, чи ви будете спеціалістом у вирішенні судових спорів чи займатись виключно консультативною роботою, вам доведеться і працювати з документами (при цьому будучи надзвичайно уважним і педантичним), і спілкуватися з людьми.

Слід зазначити, що існуючий досвід визначення умовами прийому до вищих навчальних закладів профільних предметів при вступі на спеціальність «Правознавство» є негативним, оскільки він не відповідає професійній орієнтації вступника усвідомленому вибору його майбутнього фаху. Свого часу такими профільними предметами визначалися іноземна мова і, порівняно не так давно, історія. Але ж ми покликані готувати не перекладачів та істориків, а юристів. У зв'язку з цим є гостра необхідність визначити при вступі до ВНЗ в якості профільного предмету саме правознавство, приділивши належну увагу його викладанню і оцінюванню в школах, гімназіях, ліцеях. Це обумовлюється не лише правильною орієнтацією школяра у виборі своєї професії, а й необхідністю боротьби зі злочинністю та іншими правопорушеннями неповнолітніх. Статистика правопорушень з боку цієї категорії громадян є вражаючою. Немає необхідності приводити відповідні приклади. Їх достатньо ілюструється по телебаченню, радіо та інших засобах масової інформації.

Студенти не бачать себе в юридичній професії. Вони не розуміють всієї відповідальності, що перед ними постане на практиці. Для багатьох студентів є абсолютною новиною, що від їх знань може залежати життя людини. Нелюбов до математики та необхідність вищої освіти – ось, що привело студентство та їх батьків до юридичного факультету.

Немає необхідності доводити, що Україні, як державі з ринковою економікою, юристи потрібні не лише для правоохоронних органів та судів, а й для забезпечення діяльності підприємств (установ, організацій) та інших структур різних галузей і сфер економіки. Сучасна вища юридична освіта є складною системою, яка взаємодіє з політичною, економічною, культурною та соціальною системами і має забезпечувати їх розвиток висококваліфікованими фахівцями-юристами. Слід відмітити, що останнім часом виявилися нові потреби у юридичних кадрах.

Є попит на фахівців-юристів з галузей, пов'язаних з обслуговуванням комерційної діяльності, вирішенням спорів і сферою інтелектуальної власності. З формуванням ринку землі в Україні очікується підвищення попиту на фахівців із земельного права. З часом підвищуватиметься попит на спеціалізації, пов'язані з правовим регулюванням цифрового та віртуального простору, обігом, обміном і захистом інформації, різних технологій. Не розвиненим у нашій країні також залишається правове регулювання у сфері інтелектуальної власності, міжнародної

економічної та зовнішньоекономічної діяльності. Все це, своєю чергою, потребує новітньої школи з підготовки юристів саме за такими напрямками, проте в Україні вона досі не створена. Отже, ринок юридичних послуг в Україні, як і ринкові відносини узагалі, ще «молодий» і перебуває на стадії розвитку. Виходячи з усього зазначеного, підкреслимо, що сучасний юрист – це різнопланова спеціальність. Юридична освіта має досить широкий спектр свого застосування і дає можливість працювати в будь-якій сфері. Державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується на міжнародній інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи.[1]

Висновок: Питання міжнародного правового регулювання стає початком подальшої взаємодії українців, як сучасної нації, із суспільством інших країн світу. Це відкриває можливості здійснювати обмін досвідом права і на основі отриманих знань значно вдосконалювати законодавчу базу. У навчальних закладах необхідно впроваджувати систему внутрішнього забезпечення якості освітніх програм. Різноманітні заходи та новаторство у подачі матеріалу – ось ключ до формування свідомості та професійній спрямованості молоді особи.

Список використаних джерел:

1. Закон України від від 01.07.2014 № 1556-VII «Про вищу освіту» *Голос України* від 14.08.2012. – № 153-154.
2. Статут ООН від від 26.06.1945 http://zakono.rada.gov.ua/laws/show/995_010.
3. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948р. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

УДК 339.9:339.5 (477)

Пономаренко А.А.,

3 курс, 10 група, факультет міжнародної торгівлі та права,
Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ
Науковий керівник: к.е.н., професор кафедри міжнародних економічних відносин
КНТЕУ Кудирко Л.П.

ЕКСПОРТНО-КРЕДИТНЕ АГЕНТСТВО В СИСТЕМІ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ ВІТЧИЗНЯНИХ ЕКСПОРТЕРІВ

Одним з індикаторів, який характеризує рівень міжнародної конкурентоспроможності національної економічної системи є стійке нарощування обсягів експорту та поліпшення його якісної структури. Це забезпечує досягнення позитивного сальдо торговельного балансу, зростання ВВП країни, стабілізацію національної валюти, поповнення бюджету.

Разом з тим за даними Державної служби статистики України динаміка товарного експорту з України упродовж останніх років є негативною. За 2012 рік експорт товарів з України становив 68809810,6 тис. дол. США, у 2013 році - 63312022,1 тис. дол. США, у 2014 році - 53901689,1 тис. дол. США, у 2015 році - 38127149,7 тис. дол. США, у 2016 році - 36362801,5 тис. дол. США. Відтак, за останні 5 років експорт України скоротився майже вдвічі.

Ще однією негативною тенденцією є те, що в експорті України переважає сировинна складова і з кожним роком її відсоток збільшується. Україна продає зерно, кукурудзу, соняшникове насіння, руду, а купує імпорتنі товари закордоном, у більшості випадків, на основі своєї ж сировини.

За результатами 1 півріччя 2016 року експорт товарів порівняно з попереднім роком скоротився на 10,7% (до 16,6 млрд. дол.США) [4]. У 2016 р. в експорті

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

переважала значна частка зернових культур (16,7 %), мінеральних продуктів (7,5 %), чорних металів (19,9 %), машин, обладнання та механізмів (10 %). Щодо імпорту, то в ньому переважали мінеральні продукти – 21,6 %, палива мінеральні, нафта та продукти її перегонки – 20 %, продукція хімічної промисловості – 14,3 %, машини, обладнання й механізми – 20,1 %[5]. Україна експортує сировину та матеріали у більшій кількості ніж товари з доданою вартістю.

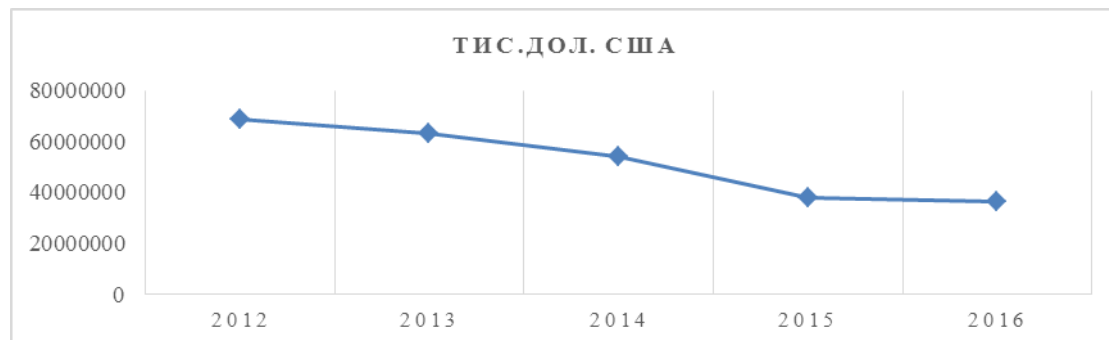

Рис.1. Динаміка товарного експорту з України 2012-2016 рр., тис. дол. США[1]

Щоб виправити ситуацію яка склалась, Верховною Радою України прийнято Закон України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту». За цим законом експортно-кредитне агентство створюється для стимулювання експорту товарів (робіт, послуг) українського походження, на добровільних засадах здійснення страхування, перестраховування, надання гарантій за договорами, які забезпечують розвиток експорту, а також для того, щоб брати участь у реалізації програми часткової компенсації відсоткової ставки за експортними кредитами [2].

Джерелами фінансування експортно-кредитного агентства стануть власні надходження, бюджетні кошти, кошти залучені від МФО, приватні інвестиції та інші не заборонені інвестиції.

Основними галузями, які планують підтримувати є: літакобудування, суднобудування, машинобудування, приладобудування, фармацевтика, меблева промисловість, легка промисловість, харчова промисловість та ІТ послуги. Створення експортно-кредитного агентства стане очевидним плюсом для будь-якого бізнесу, який здійснює зовнішню торгівлю з іншими країнами світу, а особливо якщо цей бізнес орієнтований на експорт. Створення експортно-кредитного агентства забезпечить більшу довіру іноземних покупців до української продукції, збільшиться попит на українські товари, що призведе до зростання ВВП країни та покращення розвитку малого та середнього бізнесу.

Понад 100 країн світу має позитивний досвід упровадження фінансово-економічних та інституціональних механізмів підтримки з боку держави, доволі ефективним серед яких є залучення фінансування через експортні кредитні агентства. До трьох найпотужніших світових ЕКА можна віднести голландське «Atradius Credit Insurance N.V.», німецьке агентство «Euler Hermes Kreditversicherungs-AG» та французьке «COFACE». В Європі лише в 3 країнах немає експортно-кредитних агентств – в Україні, Молдові та Албанії [3].

Отже, задля забезпечення інституційної підтримки вітчизняних експортерів, діяльність яких напряму пов'язана із динамікою ВВП, створенням нових робочих місць, нарощуванням золотовалютних резервів України, нагальним є імплементація успішного міжнародного досвіду, зокрема через діяльність експортно-кредитного агентства.

Література

1. Товарна структура зовнішньої торгівлі 2012-2016 році/Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt1216_u.htm
2. Закон України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» № 1792-VIII (від 20.12.16)/ Верховна Рада України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1792-19>
3. Ляхова О. О., Урванцева С. В., «Експортні кредитні агентства як ефективний інструмент фінансового стимулювання ЗЕД» - Economic Annals-XXI (2015), 1-2(2) 23-26 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://soskin.info/userfiles/file/2015/1-2_2_2015/Lyakhova,%20Urvantseva.pdf
4. Український експорт: підсумки I півріччя 2016 року / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?id=3f40646d-edc8-412a-9db2-cc06ae4335d9>
5. Товарна структура зовнішньої торгівлі у 2016 році / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt1216_u.htm

УДК 346.7

Пономаренко А.А.,

3 курс, 10 група, факультет міжнародної торгівлі та права,
Київський національний торговельно-економічний університет, м.Київ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри міжнародного приватного, комерційного та цивільного права Біленко М. С.

ПРИРОДНІ МОНОПОЛІЇ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ЇХ РЕГУЛЮВАННЯ

У більшості країн світу в економіці наявні монополізовані сектори, серед яких значну частку займає природна монополія. Відповідно до Закону України «Про природні монополії» природна монополія є таким станом товарного ринку, при якому задоволення попиту на цьому ринку є ефективнішим за умови відсутності конкуренції внаслідок технологічних особливостей виробництва (у зв'язку з істотним зменшенням витрат виробництва на одиницю товару в міру збільшення обсягів виробництва), а товари (послуги), що виробляються суб'єктами природних монополій, не можуть бути замінені у споживанні іншими товарами (послугами), у зв'язку з чим попит на цьому товарному ринку менше залежить від зміни цін на ці товари (послуги), ніж попит на інші товари (послуги) [1].

Сфери природної монополії включають такі види господарської діяльності: транспортування речовин трубопроводами; користування залізничними коліями, передача та розподіл електричної енергії; централізоване водопостачання та водовідведення; спеціалізовані послуги транспортних терміналів, аеропортів, портів, централізоване постачання теплової енергії тощо. Станом на 14.03.17 першу п'ятірку монополістів України очолюють такі суб'єкти господарювання: ДП "МА БОРИСПЛЬ", КП «АЕРОПОРТ «ВІННИЦЯ», ТОВ «МІЖНАРОДНИЙ АЕРОПОРТ «ДНІПРОПЕТРОВСЬК», КП «МІЖНАРОДНИЙ АЕРОПОРТ ДОНЕЦЬК ІМ. С.С. ПРОКОФ'ЄВА» (Аеропорт закритий) та КП «МІЖНАРОДНИЙ АЕРОПОРТ ЗАПОРІЖЖЯ»[2]. Суб'єкти господарювання повинні враховувати поведінку природних монополістів коли приймають свої рішення, адже продукція природних монополістів використовується у виробничих процесах усіх галузей. Тому потрібно

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

застосовувати відповідне державне регулювання діяльності природних монополій, а саме передбачити розробку і внесення рекомендацій, що будуть спрямовані на розвиток конкуренції та підприємництва, попереджатимуть недобросовісну конкуренцію та зловживання монополієм становисцем.

Так, наприклад, у США найпоширеніший метод регулювання полягає в тому, що ціни на товари і послуги, які мають характер природної монополії, встановлюються державними органами [3]. Так як в Україні існує проблема з антимонопольним регулюванням потрібно впроваджувати досвід країн, які вже займають кращі позиції на світовій арені.

Отже, конкуренція забезпечує оптимальний розподіл обмежених ресурсів та стимулює науково-технічний прогрес, тому є сенс обмежувати монополізм шляхом: регулювання тарифів та цін; ліцензування; забезпечення рівного доступу споживачів до товарів, які виробляють суб'єкти природних монополій, а також при залученні інших засобів регулюючого впливу, передбачених чинним законодавством.

Література

1. Про природні монополії: Закон України від 20.04.2000 № 1682-III, [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

2. Зведений перелік суб'єктів природних монополій, Антимонопольний комітет України, [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=133685&schema=main>

3. Артемчук Т., Проблеми ефективного функціонування природних монополій та засади їх вирішення шляхом державного регулювання, Вісник ТНЕУ № 4, 2015, [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/2650/1/%D0%90%D1%80%D1%82%D0%B5%D0%BC%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%A2.pdf>

УДК 378.046-021.68:616-051:34 (045)

Харківський В. С.,
аспірант кафедри креативної педагогіки
та інтелектуальної власності
(Українська інженерно-педагогічна академія)

**НЕОБХІДНІСТЬ ВИКЛАДАННЯ ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН
ФАХІВЦЯМ МЕДИЧНОЇ ГАЛУЗІ У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ**

На сучасному етапі розвитку суспільства однією з провідних складових професійної компетентності майбутнього фахівця будь-якої галузі стає правова компетентність. Саме вона характеризує його як успішного суб'єкта професійної діяльності та значно впливає на якість наданих ним послуг. За новочасним соціальним замовленням державі необхідні громадянсько-активні, креативні, юридично компетентні фахівці, які дотримуються загально прийнятих правових цінностей та добре обізнані із правових засад у власній професії. Фахівець повинен мати не лише правові знання, але й вміти користуватися ними, грамотно захищати свої інтереси, інтереси споживача, попереджати неправомірну поведінку.

Тенденції розвитку України, такі як, її становлення як незалежної демократично-правової держави, визнання основних прав і свобод людини, приведення до відповідності світовим та європейським стандартам вітчизняного законодавства, актуалізують потребу розвитку правової компетентності фахівців й неперервної їх правової освіти, незалежно від стажу роботи.

Проблему вивчення професійно значущих якостей та професійної

компетентності загалом, і правової компетентності медичних працівників зокрема досліджували в різних аспектах: психологічному (А. Борисюк); професійному (М. Будзяк, Л. Верещагіна, В. Корзунін); деонтологічному (А. Білібін, Г. Морозова), контекстуальному (В. Гаврюшов); морально-ціннісному (В. Дуброва, І. Єлкіна); організаційному (Л. Переймибіда); гуманізаційному (О. Андрійчук); аналітично-експертному (І. Биков, Б. Ясько) тощо.

Аналіз наукових джерел переконує, що пошуки вітчизняних учених спрямовані на виявлення проблем формування та розвитку правової компетентності фахівців різних галузей діяльності та визначення шляхів їх вирішення.

В. Ситянін виявив такі сучасні тенденції, що впливають на формування правової компетентності науково-педагогічних працівників: а) тенденції розвитку суспільства - подальше становлення демократичних інститутів, забезпечення правових гарантій та механізмів їх захисту, побудова цивільного суспільства, прискорення темпів соціально-економічного розвитку країни; б) тенденції розвитку вищої освіти – розвиток, обумовлений становленням нової освітньої парадигми; модернізація вищої освіти; зміни у соціально-професійній ролі науково-педагогічних працівників; розвиток процесів інформатизації; формування єдиного інформаційного і правового поля; в) тенденції розвитку професійної діяльності науково-педагогічних працівників – зростання інформативності правового поля; підвищення рівня знань про юридичні норми, механізми захисту правових інтересів й інтелектуальної власності; дотримання правових норм у взаємовідносинах з іншими суб'єктами навчального процесу [2].

Проте, В. Ситянін у своїй роботі «Формування правової компетентності науково-педагогічних працівників вищої школи» не проаналізував низку таких принципово важливих питань, як: ставлення до правової компетентності науково-педагогічних працівників з позиції соціально-правового замовлення суспільства; виникнення значної кількості питань, пов'язаних із захистом і реалізацією прав, що доводить актуальність дослідження процесу розвитку правової компетентності у закладах післядипломної освіти, і на наш погляд у науково-педагогічних працівників під час навчання у ВНЗ правова компетентність була сформована, тому у їх професійної діяльності її потрібно лише розвивати.

Д. Коваленко, визначаючи проблеми професійно-правової підготовки інженерів-педагогів та аналізуючи тенденції розвитку вищої інженерно-педагогічної освіти, теоретико-методологічні роботи сучасних дослідників вказує на певні недоліки як у педагогічній теорії, так і практиці. Такі недоліки зумовлюють, на думку науковця, основне протиріччя між підвищеними вимогами до викладачів та недостатнім рівнем їхньої професійно-правової підготовки. Це протиріччя виникає в таких випадках: на рівні діяльності громадян України у сфері освіти: між правовою освіченістю громадянина України у сфері освіти при вступі до навчального закладу та реальною потребою в знанні певних нормативно-правових актів, що регулюють умови вступу та навчання в цьому навчальному закладі; між юридичними знаннями громадянина України у сфері освіти та їх потребою при вирішенні питань навчання у професійних навчальних закладах та праці на виробництві; на рівні професійної діяльності викладачів ПТУ, технікумів та коледжів: між можливостями отримання викладачами ПТУ, технікумів та коледжів юридичних знань у сфері освіти та їх потребою при виконанні своєї професійної діяльності; між потребою в реальній юридичній допомозі працівникам освіти при застосуванні ними адміністративного та трудового законодавства України у сфері освіти та реальними можливостями забезпечення такої допомоги; між потребою в захисті педагогічних працівників в умовах демографічної кризи та реальними можливостями юридичної допомоги при цьому захисті; на рівні професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів: між існуючою системою освіти майбутнього інженера-педагога і вимогами до сучасного викладача системи вищої та професійно-технічної освіти; між змістом гуманітарної,

соціально-економічної, професійної підготовки та реальними професійною і соціально-педагогічною діяльністю викладача та працівника системи професійної освіти; між соціально-правовою освіченістю сучасного фахівця з вищою освітою та вимогами суспільства [1].

Отже, проаналізувавши науково-педагогічну, медичну, методичну, юридичну та спеціальну літературу до проблем розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті відносимо: низький рівень мотивації до розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті та саморозвитку; не стійкий інтерес до вивчення права; необізнаність у осучасненій нормативно-правовій базі (при наданні консультацій та складанні актів, договорів тощо); нерозвиненість уміння організовувати та вживати заходи щодо усунення фактів порушень чинного законодавства як пацієнтами та й колегами; невиконання чинного законодавства щодо обов'язковості інформування пацієнтів або їх родичів стосовно питань правового характеру пов'язаних із їх здоров'ям; формалізоване забезпечення законодавчих прав тощо. Для вирішення визначених проблем необхідне викладання фахівцям медичної галузі правових дисциплін під час підвищення їх кваліфікації.

Список використаної літератури

1. Коваленко Д. В. Проблеми професійно-правової підготовки інженерів-педагогів та шляхи їх вирішення / Д. В. Коваленко // Проблеми інж.-пед. освіти. - 2009. - № 22/23. - С. 316-322.
2. Ситянін В. В. Формування правової компетентності науково-педагогічних працівників вищої школи. / В. Ситянін / автореф. дис.. канд. пед. наук, –13.00.04 – Державний вищий навчальний заклад «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України. – Київ – 2010

УДК 34

О.В.Чорнобрива,
викладач

(ВСП «Рівненський коледж НУБіП України»)

ПРАВОВА НАУКА В УКРАЇНІ: СЬОГОДЕННЯ

Постановка проблеми: Основною проблемою є реалізація міжнародних договорів на практиці. Одна справа – ратифікувати угоду, а інша – втілити її у життя. Також варто враховувати невідповідність українського законодавства і взаємовиключеність нормативно-правових актів, тобто їх суперечність один одному, так звані, прогалини в праві. Саме через такий феномен і виникає складність у взаємозв'язку між українськими законами і міжнародними договорами. Питання розвитку юридичної освіти в Україні, зокрема, вищої юридичної освіти є актуальними. У засобах масової інформації висловлюються непоодинокі міркування про те, що вища юридична освіта в державі загалом не відповідає належному рівню якості, що, своєю чергою, підтверджують рейтинги вищих навчальних закладів.

Метою статті є дослідження державно-правових проблем і виробленні пропозицій із удосконалення правового регулювання суспільних відносин.

Виклад основного матеріалу: У визначенні шляхів становлення і розвитку України, а також у формуванні громадянського суспільства велика роль належить юридичній науці. Зростання її значення обумовлено й об'єктивною необхідністю піднесення ролі особи в сучасному суспільстві, пріоритетами в захисті її прав і свобод, формуванням соціально орієнтованої ринкової економіки.

Юридична наука зазнала суттєвих змін через перехід від тоталітарної ідеології до принципу пріоритету загальновизнаних норм міжнародного права над внутрішньою системою законодавства. Міжнародне право набуло високого авторитету, коли жодна країна у світі вже не може відкрито нехтувати його принципами, й стало загальноуніверсальним інструментом міждержавного співробітництва. Міжнародні договори, акти – це невід’ємна частина національного законодавства України[1]. Наша держава почала співпрацювати з міжнародними організаціями вже після закінчення війни. Проте, за недосконалості політичної системи Радянського Союзу Україна значно відстала від загальноприйнятих передових стандартів країн першого світу. Для того, щоб ратифікувати угоди, які підписали вже більшість країн, нашій державі необхідно скорегувати, а то й відмінити низку законів, щоб відповідати встановленим вимогам.

Велику роль грає добросовісність у правовій системі. Добросовісність у праві традиційно пояснюють виходячи саме з моральних стандартів: наприклад, чесність, відсутність суперечності між тим, що людина думає і що вона говорить, прагнення виконати кожен справу найкращим чином. Вона також передбачає вірність зобов’язанням, повагу прав інших суб’єктів, обов’язок порівняння власних та чужих інтересів, унеможливлення заподіяння шкоди третім особам; добросовісність несе у собі певну доброзичливість, елемент довіри, впевненість, що моральні засади обігу беруться до уваги, що кожний враховує їх в своїй поведінці. На жаль, сьогодні більшість молоді обирає професію юриста не для захисту прав та інтересів суспільства відповідно до законодавства, у тому числі Конституції, а для того, щоб навчитись уміло обходити закони відповідно до своїх інтересів, бізнесу. Як наслідок, українці досить скептично ставляться до ефективності можливостей захисту своїх прав юридичними (правовими) методами. Перш за все, це пов’язано з тим, наскільки ефективно працюють органи влади, як часто люди стикалися з корупційними проявами. Все це накладає певний відбиток на думку громадян. Візьмемо для прикладу славнозвісну реформу поліції. За минулий рік рівень розкриття злочинів не перевищив 30%, що стало наслідком відсутності досвіду для розкриття серйозних злочинів, тому реєструються, як розкриті, переважно дрібні злочини. Населення стало свідком нових явищ злочинного насилля, що стало наслідком вільного обігу зброї, яка надходить із зони АТО. Значно зросла організована злочинність, також поширюється наркобізнес, проституція. Можна навести велику кількість суттєвих прикладів які є і, які необхідно досліджувати. На даному етапі слід не залишати без уваги великий досвід в побудові та кадровому забезпеченні поліції країн Європейського Союзу. В багатьох країнах Європи поліцейські підрозділи є елітними як в сфері виконання своїх функціональних обов’язків, так і в сферах оплати праці та соціального захисту.

З року в рік привертають до себе увагу проблеми, які гальмують створення в нашій державі належної системи підготовки юридичних кадрів, яка б характеризувалася не лише високим рівнем теоретичної та прикладної їх підготовки, а й різноманітністю останніх, виходячи з потреб різних сфер і галузей суспільного життя в сучасному світі.

В суспільстві останнім часом формується думка про те, що юристів в Україні забагато, через що слід скорочувати ліцензовані обсяги набору абітурієнтів за напрямом підготовки «Право» для окремих вузів, а щодо непрофільних і певних приватних вузів потрібно не лише скорочувати, а й позбавляти права здійснювати підготовку юристів. У такому контексті досить часто зазначається, що саме запровадження підготовки юристів у непрофільних (технічних, технологічних, економічних, педагогічних тощо) вищих навчальних закладах і збільшення їх кількості, а, отже, і ліцензованого обсягу, призвело до перенасичення ринку праці правниками, у тому числі недостатньо кваліфікованими[2]. На підставі цього і

пропонується скоротити набір абітурієнтів на юридичну спеціальність і зменшити чисельність вищих навчальних закладів і факультетів, які здійснюють їх підготовку.

За даними Державної служби статистики України, сьогодні перші місця з безробіття займають юристи і економісти, хоча як державні структури, так і суб'єкти господарювання відчувають гостру потребу у кваліфікованих правниках з відповідного їм напрямку.[3] Отже, для подібного роду висловлювань будь-яких державних високопосадовців, які нерідко трансформуються в офіційні рішення на рівні уряду або профільного міністерства щодо скорочення в поточному році взагалі прийому і кількості бюджетних місць для абітурієнтів, зокрема, і за напрямом підготовки «Право» для ряду вузів без вагомих підстав є неприпустимим. Особливо такий підхід не зовсім зрозумілим, коли він поширюється на провідні, знані не лише в країні вищі навчальні заклади.

Інша річ, коли мова йде про швидко створені вузи, які не дивлячись на відсутність належної матеріально-технічної бази, відповідного кадрового потенціалу, намагаються заробити кошти на підготовці фахівців з «ходових» спеціальностей, зокрема, і «Правознавства». Але, як свідчить практика, такі вузи, як і їх факультети, є недовговічними.

Висновки: Виникає питання, чи відповідає система вітчизняної юридичної освіти реальним потребам держави і суспільства. Неналежно підготовлені юристи чи інші фахівці — це небезпека і для держави, і для суспільства. Не менш важливим є визначення реальної необхідності у юристах з боку органів державної влади, місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. – 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Закон України від від 01.07.2014 № 1556-VII «Про вищу освіту»
3. Сайт Державної служби статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 343.122

А. В. Шалабай,
студентка V курсу
(Чорноморський національний університет імені Петра Могили)

РОЛЬ ПОТЕРПІЛОГО ПРИ ЗВІЛЬНЕННІ ПІДОЗРЮВАНОВОГО (ОБВИНУВАЧЕНОГО) ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

З прийняттям Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) у 2012 році процесуальний статус потерпілого в кримінальному судочинстві зазнав значних змін. Було визнано **процесуальну незалежність потерпілого від сторін кримінального провадження**, а отже, якісно змінилися обсяг та сутність його прав.

На сьогодні, потерпілий є однією з ключових фігур кримінального провадження, оскільки від його процесуальної активності під час досудового, судового провадження залежить не тільки з'ясування обставин вчинення злочину і прийняття справедливого вироку, а й можливість прийняття судом рішення про звільнення злочинця від кримінальної відповідальності.

Після набуття чинності КПК України 2012 року триває процес його узгодження з нормами КК України 2001 року, зокрема, в частині комплексу норм, що передбачають звільнення від кримінальної відповідальності. Правозастосовна практика засвоює норми КПК у сукупності з нормами КК, однак дискусійним залишаються питання

дієвості норм щодо згоди потерпілого на звільнення від кримінальної відповідальності злочинця.

Слід зауважити, що з законодавець у КПК України 2012 р. означив **тенденцію** до гуманізації кримінальної галузі, а також **врегулювання** кримінально-правових конфліктів шляхом медіативних процедур.

Показово, що законодавець значно розширив повноваження потерпілого в рамках інституту примирення не тільки у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, а й щодо злочинів невеликої чи середньої тяжкості, що має сприяти поширеному застосуванню **процедур** медіації у кримінальному провадженні.

Традиційно «згода» потерпілого генетично пов'язана з інститутом примирення як зняття потерпілим «своїх претензій до особи, яка вчинила злочин» або звернення «з проханям закрити відкрите кримінальне провадження» [1, с. 133–134].

Угода про примирення, зі змісту ст. 471 КПК, є домовленістю між потерпілим і обвинуваченим (підозрюваним) про узгоджене покарання та інші дії, які обвинувачений (підозруваний) зобов'язаний вчинити на користь потерпілого. Не зважаючи на те, що угодою про примирення не може передбачатись звільнення особи від кримінальної відповідальності за вчинений злочин, КПК містить деякі положення, які дозволяють стверджувати про те, що потерпілий може сприяти звільненню особи, яка вчинила злочин, від кримінальної відповідальності.

На нашу думку, норми щодо участі потерпілого у звільненні від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила злочин слід розглядати крізь призму чинного кримінального та, одночасно, кримінального процесуального законодавства, оскільки спостерігається неузгодженість процесуальних і матеріальних норм, що передбачають звільнення від кримінальної відповідальності.

Згідно з п. 3 ст. 286 КПК України, перед направленням клопотання до суду прокурор **зобов'язаний ознайомити** з ним потерпілого та з'ясувати його думку щодо можливості звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності [2].

Також п. 2 ст. 288 КПК України **зобов'язує** суд з'ясувати думку потерпілого щодо можливості звільнення підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності [2].

Однак суд, керуючись положеннями ч. 3 ст. 288 КПК України, закриває кримінальне провадження та звільняє підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності у випадку встановлення підстав, передбачених законом України про кримінальну відповідальність [2].

Виходячи з системного тлумачення цих норм, якщо наявні підстави звільнення від кримінальної відповідальності за КК України, суд у будь-якому випадку закрий провадження. Якщо ж таких підстав немає, однієї думки потерпілого щодо можливості звільнення підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності для суду виявиться недостатньо.

У кримінальному законодавстві України передбачені такі види підстав звільнення від кримінальної відповідальності: у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК України), у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК України), у зв'язку з передачею особи на поруки (ст. 47 КК України), у зв'язку зі зміною обстановки (ст. 48 КК України), у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК) України. Найбільшою мірою стосуються даної теми перші дві підстави, оскільки в останніх випадках зрозуміло, що думка потерпілого, не буде відігравати значної ролі і не вплине значно на судові рішення.

Пленум Верховного Суду України у Постанові № 12 від 23.12.2005 року «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності» роз'яснює, що за наявності передбачених у ст.ст. 45, 46 КК України підстав звільнення особи від кримінальної відповідальності є **обов'язковим** [3].

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

Тоді постає питання, яким же чином на практиці може бути врахована «думка потерпілого» у вигляді незгоди зі звільненням особи від кримінальної відповідальності за ст. 45 КК України, адже вищезазначена Постанова Пленуму ВСУ чітко вказує, що таке звільнення є обов'язковим.

Так само незрозуміло, що робити, якщо потерпілий змінить свою думку щодо примирення, яке вже оформлено відповідним процесуальним документом, та буде заперечувати проти звільнення за ст. 46 КК України. Можливо, в цьому випадку, доцільно ініціювати питання про укладення між потерпілим та обвинуваченим угоди про примирення. П. 19 Постанови Пленуму **Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ** «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» № 13 від 11.12.2015 року визначає, що за наявності підстав для звільнення від кримінальної відповідальності за ст. 46 КК України, у разі якщо потерпілий заперечує проти такого звільнення, оскільки результатом його примирення з обвинуваченим є укладена між ними угода, в якій визначено конкретне покарання або зазначено про звільнення від його відбування з випробуванням, перевіривши угоду на відповідність вимогам КПК, за відсутності підстав для відмови в її затвердженні – суд має ухвалити вирок, яким затверджує угоду і призначає узгоджену сторонами міру покарання [4].

Таким чином, у КПК України 2012 р. статус потерпілого набув належного правового регулювання з урахуванням **прогресивних** міжнародних тенденцій. Проте залишається низка питань щодо обсягу та реалізації його прав, які потребують вирішення шляхом приведення норм КПК України та КК України, що передбачають звільнення від кримінальної відповідальності, **до єдиної** системи.

Бачимо непослідовність законодавця при конструюванні вказаних норм: хоча і передбачається обов'язок суду з'ясувати думку потерпілого, але самостійного процесуального значення він часом не має, оскільки не завжди передбачаються конкретні правові наслідки таких дій.

Визначення ролі потерпілого у звільненні від кримінальної відповідальності вважаємо перспективним напрямком подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Макаренко А.С. Формалізація призначення покарання з урахуванням позиції потерпілого як засіб обмеження суддівського розсуду / А.С. Макаренко // Юридичний вісник. – 2011. – № 2. – С. 131–135.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Офіційний сайт Верховної Ради України <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 р. № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Офіційний сайт Верховної Ради України <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vb001700-05>
4. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод : постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11.12.2015 року № 13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Офіційний сайт Верховної Ради України <http://zakono.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15>

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

УДК [784.1+784.4]:7.071.2(477)

Магаліс Олександр Володимирович,
аспірант кафедри
теорія та історія культури (мистецтвознавство)
Київського національного університету
культури і мистецтв

**ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ СТАНІСЛАВА ЄВСТИГНІЙОВИЧА ПАВЛЮЧЕНКА
В КОНТЕКСТІ СТИЛЬОВИХ ЗАСАД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНО-
ПІСЕННОГО ВИКОНАВСТВА.**

Як засвідчує досвід сучасних наукових досліджень [1-2], розвиток народно-хорового виконавства протягом останніх десятиріч значною мірою відбувався під впливом таких видатних майстрів цього виду мистецтва як Г. Верьовка, А. Авдієвський, А. Пашкевич, І. Сльота, М. Гвоздь, Л. Ященко.

До цієї видатної мистецької плеяди з повним правом можна віднести також постать Станіслава Євстигнійовича Павлюченка. В процесі своєї багаторічної діяльності він сформував унікальний мистецький феномен – студентський народний хор Київського національного університету культури та мистецтв,¹ в роботі з яким узагальнив власний виконавський та педагогічний досвід.

Працюючи зі студентським колективом КНУКіМ, С. Павлюченко не копіював виконавських зразків інших хорових колективів, – натомість створив унікальну мистецько-педагогічну лабораторію, яка цілком справедливо претендує на роль еталону народно-хорового співу.

В основі творчості С. Павлюченка закладене могутнє підгрунття, сформоване століттями історії українського народу, а саме – український фольклор. Його образно-стильові засади в повній мірі віддзеркалюють різноманіття традиційної народно-хорової пісенності, яка на думку О. Бенч, і є основою музичної культури України. Як зазначає дослідниця, «...духовна сутність хорового співу закорінена в первинності гуртового обрядового співу, де він виконував функцію колективної молитви – звернення одухотвореної громади людей до вищої моральної сили, при вільному виявленні духовної сутності кожного з індивідів. Усі інші форми хорового співу розвинулися з цієї обрядової основи» [3, с.251].

Одним з перших на це звернув увагу видатний український вчений-фольклорист Ф. Колеса, стверджуючи, що національний пісенний стиль «...має свої норми у веденні мелодії, улюблені ходи, опірні точки і закінчення музичних фраз, будову мелодійних строф, словом, свою внутрішню організацію, яка становить істоту, стиль української народної мелодії. Виняткова м'якість мелодії українських пісень, оригінальна суміш в них мажору з мінором – це риси, що виробилися в довгому процесі історичного розвитку пісенної творчості». [4, с.26].

В чіткій відповідності до вказаних закономірностей розгорталася творча діяльність С. Павлюченка. Підтвердженням цьому є його оригінальні авторські аранжування. Не порушуючи концепцію народної пісні та її структури, не втручаючись у глибокий зміст закладеного в ній духовного зерна, що свідомо чи не свідомо, передали своїм нащадкам минулі покоління, С. Павлюченко створює в своїх

---

¹ Поряд з вказаним хоровим колективом С. Павлюченко також працював керівником хору та ансамблю «Юність» Київського палацу піонерів та школярів, а також керівником естрадного оркестру Київського інституту інженерів цивільної авіації. Був художнім керівником та головним диригентом Ансамблю пісні і танцю Червонопрапорного Західного прикордонного округу (м. Київ).

обробках високохудожній витвір, який відображає його індивідуальне бачення народної пісні.

Ці ж ознаки простежуються в різних аспектах його хормейстерської діяльності. Інтерпретуючи народну пісню, маестро значну роль приділяв досягненню драматургії музичного твору, тісно пов'язуючи роботу над компонентами хорової звучності зі стильовим спрямуванням самого твору. Зокрема, велике значення С. Павлюченко надавав артикуляції, чистоті інтонування та фразуванню. Як наслідок, хор під керівництвом С. Павлюченка захоплював слухача досконалістю ансамблю та витонченістю відтінків.

Все це засвідчує, що С. Павлюченко, звертаючись до народної пісні, прагнув не лише врахувати особливості народно-хорового виконавства в цілому, але й особливості виконавського стилю, що формується в процесі становлення певної виконавської традиції і значною мірою є продуктом впливу творчої особистості митця-композитора, диригента, хормейстера. Це переконує в тому, що стильовий вектор діяльності С. Павлюченка в роботі над народно-пісенними джерелами та їх обробками визначався стильовими особливостями кожного твору до якого він звертався в процесі своєї діяльності.

Список використаної літератури:

1. Пігров К. Керування хором / К. Пігров. – Київ : Держ. вид-во образотвор. мистецтва і муз. літ., 1956. – 182 с.
2. Бенч О. Павло Муравський : феномен одного життя / О. Бенч. – Київ : Дніпро, 2002. – 664 с. : фото.
3. Бенч-Шокало О. Г. Український народний хор спів: актуалізація звичаєвої традиції : навч. посіб. / О. Г. Бенч-Шокало. – Київ : Ред. журн. «Укр. Світ», 2002. – 440 с. : іл., нот.
4. Шуст Я. Ф. М. Колеса / Я. Шуст. – Київ : Мистецтво, 1955. – 60 с.

УДК 378.015.311:331

Мельник Ірина Володимирівна,
студентка V курсу,
фізико-технологічний факультет,
Рівненській державний гуманітарний університет

ВПЛИВ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОЇ ТВОРЧОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

На сучасному етапі розвитку нашої держави актуальною залишається проблема збереження та примноження культурної спадщини українського народу. Пам'ятками народної культури, носіями традицій попередніх поколінь є твори декоративно-прикладного мистецтва.

Декоративно-прикладне мистецтво одна із найбільш розвинутих галузей творчості, твори якого відомі, близькі та зрозумілі усім верствам населення.

Окремі питання декоративно-прикладного мистецтва неодноразово знаходили своє відображення у працях науковців, зокрема Є. Антонович, К. Духанін обґрунтували підходи до класифікації видів декоративно-прикладного мистецтва; Р. Захарчук-Чугай, М. Каган, О. Рудницька охарактеризували функції декоративно-прикладного мистецтва тощо. Національно-патріотичне виховання на традиціях українського народу розглядали у своїх працях багато сучасних педагогів, зокрема:

Ю. Бондаренко, О. Вишневський, В. Довбищенко, Р. Захарченко, П. Ігнатенко, В. Каюков, О. Онишук, С. Павх, Б. Ступарик, О. Ярмоленко та ін.

Про могутній психолого-педагогічний і виховний потенціал народних художніх ремесел, їхній просвітницький та культурний вплив на особистість свідчать дослідження О. Єнтіс, Н. Кузан, Т. Мацейків, В. Мусієнка, В. Радкевич, Л. Савки, С. Чебоненка та ін.

Метою написання статті є висвітлення впливу декоративно-прикладної творчості на формування особистості.

Народне декоративно-прикладне мистецтво є невичерпним джерелом культури народу, яка має унікальні можливості впливу на особистість та формування в неї національного світогляду, характеру, духовності. Народне декоративно-прикладне мистецтво представляє собою споконвічні прагнення українського етносу, разом з тим і багатоетнічну загальнолюдську систему культури.

Декоративно-прикладне мистецтво завжди було і залишається важливою частиною життя народу, виконуючи у побуті біфункційну роль – розважально-компенсаторну (як засіб психологічної розрядки при постійній напруженості в праці) та морально-естетичну, виховну у структурі духовних потреб людей [2].

Функціональне призначення декоративно-прикладного мистецтва досить точно визначив один з його дослідників В. Воронов: «Не виділяючи з мірного плину буденних днів, мудро розподіляючи свої дарунки на всі грані, сторони і кути побуту, з великою простотою і неослабною силою випромінюється це мистецтво з надр народного духу і рівномірно висвітлює весь людський побут» [3]. Цю своєрідну функцію безпосереднього впровадження у народний побут декоративно-прикладне мистецтво виконує завдяки образно-символічному відображенню природних об'єктів, предметів матеріального побуту людей, виражаючи в символах найбільш істотні сторони естетичних властивостей: симетрії, ритмічності, гармонії форм як об'єктивних передумов естетичного ставлення до дійсності. Це сприяє мимовільному, постійному розвитку творчої фантазії, виражаючи прагнення до ідеальних форм, гармонізуючи відносини матеріально-практичної і духовної діяльності. У цьому виражається важливе призначення декоративно-прикладного мистецтва: розвивати духовну культуру, і, насамперед, естетичні смаки, передавати виховні та соціальні цінності й традиції українського народу.

Пошук нових підходів на виховання особистості з використанням трудових традицій і звичаїв українського народу може бути результативним лише за умови врахування досягнень сучасної педагогічної науки, гармонійно поєднаних із здобутками народної педагогіки.

У ХХІ столітті ставлення до значущості декоративно-прикладного мистецтва і застосування його в загальноосвітніх закладах характеризується неоднозначністю і обумовлюється соціально-політичними умовами.

Нині актуальність використання декоративно-прикладного мистецтва в педагогічній практиці не викликає сумніву, адже у більшості загальноосвітніх навчальних закладів займаються цим видом творчості. На сучасному етапі у змістовому компоненті української національної школи елементи декоративно-прикладного мистецтва використовуються на заняттях з народознавства, образотворчого мистецтва, музики, трудового навчання, рідше – на уроках із навчальних предметів інших освітніх галузей, а також у позаурочній діяльності.

Оволодіння учнями великим діапазоном різновидів декоративного мистецтва дасть їм можливість усвідомити зміст естетичних категорій. У декоративній діяльності учні знайомляться з художнім образом, змістом, композицією, зображально-виражальними засобами, різними жанрами. Використання всього комплексу декоративного мистецтва в навчально-виховному процесі сприяє розвитку пізнавальних сил школярів, їхніх інтелектуальних і творчих здібностей [1].

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

Ефективність уроків, пов'язаних із вивченням декоративного мистецтва набуває важливого значення в становленні особистості, у розвитку самостійної творчої манери та оригінальності творчої діяльності. Пізнавши виражальні можливості матеріалу, а також засоби зображення і техніки, учень прагне творчо трактувати і втілювати свій задум. Цьому сприяє емоційне, естетичне сприйняття навколишньої дійсності і творів декоративного мистецтва, які розвивають схильність до творчої діяльності [5].

Сьогодні ми долучаємо школярів до історичної спадщини українського народу, до її прадавньої культури, до мистецтва. Декоративно-прикладна творчість на уроках трудового навчання є тим могутнім джерелом, яке наповнює дитячі душі українською минувиною, українськими народними традиціями і тому є невід'ємною частиною освітньо-виховного процесу навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович Є.А. Декоративно-прикладне мистецтво: Навч. посіб. / Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. – Львів: Світ, 1993. – 272 с.
2. Воронов В.С. О крестьянском искусстве: Избр. труды / Воронов В.С. – М.: Сов. художник, 1972. – 349 с.
3. Дейкун Д.І. Як змінюється світ освіти / Д.І. Дейкун // Радянська школа. – 1991. – № 7. – С. 3–4.
4. Кузан Н.І. Виховання підлітків на традиціях народного декоративно-прикладного мистецтва західної України: Дис. канд. пед. наук.: 13.00.01 / Надія Іванівна Кузан. – К., 1998. – 162 с.

УДК 37.013.44

О. М Матковський,

провідний концертмейстер кафедри мистецької педагогіки та хореографії
факультету мистецтв
(Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка)

НАРОДНА МУЗИКАЛЬНА КУЛЬТУРА ЯК ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Народна творчість становить основу духовної культури етносу. Народна пісня (у сольному чи хоровому виконанні), народний танець, гра на народному музичному інструменті - форми впливу на свідомість та світогляд молоді. Народномузикальна творчість, народнопісенне надбання нашого народу високо пошановувані в світі - і в аспекті звуко-виконавському, і в словесно-образному плані. Використання естетичного потенціалу культурно-мистецької спадщини з виховною метою зумовлене потребами часу та потужними можливостями нашої музикальної культури.

Актуальність дослідження полягає у формулюванні засадничих положень естетичного виховання молоді на основі народномузикального мистецтва.

Мета дослідження - окреслити засоби та способи естетичного розвитку студентів негуманітарних ВНЗ.

Уявлення про світ не можна формувати лише на підставі набуття раціонального досвіду. Емоційно-чуттєвий компонент - необхідний і надто важливий складник світогляду індивіда. З-поміж усіх різновидів духовно-інтелектуального, емоційної діяльності особливо значущою є народна творчість. Специфіка народномузикальної культури полягає в багатовіковому відшліфуванні звуко-виконавських комплексів і практичної перевірки позитивного впливу

народної творчості на емоції, почуття, фізичний та психічний стан людини. Народна музика не позначена в жодному випадку негативною конотацією. Отже, позитивний впливовий ефект народної музики - факт реальний і незаперечний. Окрім того, народна мелодія, разом із словесно-образною системою постає як закодована інформація, що сприймається, засвоюється, раціонально-чуттєво трансформується етноіндивідами на підсвідомому рівні. Відтак народномузикальне мистецтво здатне максимально за мінімальний час активізувати національний складник психоемоційного поля людини. Тому, крім співпереживання, народна музика володіє здатністю позитивно налаштувати, викликати піднесення, формувати почуття замилювання. Все це зрештою зумовлює досягнення естетичної насолоди слухача, виконавця, що надто суттєво у плані плекання національно-свідомого громадянина України.

З метою виховання любові до народної творчості, також з метою пропагування народного мистецтва доцільно подбати про ознайомлення студентської молоді з основами народномузикальної культури - як на заняттях гуманітарного циклу (відповідно до тем навчального плану), так і в позааудиторний час (у процесі організації дозвілля). Творчі зустрічі з митцями, відвідування концертів, участь у хоровій діяльності - можливі форми і способи розширення світогляду молоді, прищеплення любові до народного мистецтва. У результаті здійснюватиметься формування національно-свідомого громадянина, патріота Батьківщини - на базі довершених зразків етнічної культури наших предків.

Народне музикальне мистецтво представлене виконавською практикою баяністів, кобзарів та лірників, народними танцями, народними іграми, народним театром. Ознайомлення з народномистецькою культурою розглядаємо як органічний складник формування національно свідомої особистості фахівця негуманітарного профілю.

Отже, естетичне виховання - обов'язковий складник педагогічного процесу у ВНЗ негуманітарного типу. Естетичне виховання безпосередньо пов'язане з емоційно-духовною, емоційно-оцінною сферою життєдіяльності. Здатність до естетичного сприйняття, естетичного співпереживання можна сформувати при безпосередньому ознайомленні з народномистецьким музикальним надбанням. Обов'язок педагога - навчити студентів розуміти, цінувати, розбиратися в народному музикальному мистецтві, також спонукати молодь до виконавської діяльності в стилі народної творчості.

Література

1. Жеплинський Б. М., Ковальчук Д. Б. Українські кобзарі, бандуристи, лірники. Енциклопедичний довідник. - Львів, 2011

2. Пісенний вінок. Українські народні пісні. /Упор. А. Я. Михалко. - К.: Криниця, 2007

УДК 793.3:355/359

М. Д. Шалигіна, студентка 6 курсу
(Бердянський державний педагогічний університет)

АКТУАЛЬНІСТЬ ВОЄННОЇ ТЕМАТИКИ В ХОРЕОГРАФІЧНОМУ МИСТЕЦТВІ

На сучасному етапі розвитку хореографічної освіти багато уваги приділяється засобам впливу танцювального мистецтва на культурний розвиток виконавців та глядачів. Так, глядач, опановуючи та переглядаючи мистецькі твори, аналізує їх, переживає разом із танцівниками дії, що відбуваються на сцені, наповнює свій духовний світ емоціями. Такий вплив мають постановки балетмейстерів-творців, бо

І Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

головним завданням для них є: донести до глядача задум та ідею хореографічного твору.

На думку А. Кривохижи, балетмейстер – це постановник танцювальних номерів, балетних вистав, хореографічних сцен, керівник ансамблю танцю або трупи танцівників [2, с. 14]. Саме балетмейстер у своїй творчості намагається передати актуальні теми сьогодення.

Одним із джерел балетмейстерських робіт стають свята та заходи, які, як правило, надихають постановників на певні твори для глядацької аудиторії. За останні роки в Україні стали традиційними українські свята та заходи, присвячені патріотичному вихованню, що супроводжуються концертними виступами (День Соборності України, День пам'яті «Небесної сотні», День Державного Прапора України, День Незалежності України, День захисника України, День Українського козацтва та ін.). Тому саме воєнна тематика є актуальною в сучасному хореографічному мистецтві.

Мета нашого дослідження передбачає розкриття актуальності воєнної тематики в хореографічному мистецтві шляхом аналізу балетмейстерських робіт хореографічних колективів.

До воєнної тематики зверталися такі відомі балетмейстери як: М. Вериківський, В. Верховинець, П. Вірський, П. Кутайсов, Ф. Лопухов, Н. Мадан, В. Фемеліді, А. Хачатурян, Б. Яновський та ін. Так, П. Кутайсов у героїчно-романтичному балеті «Сумбека, або Підкорення Казанського царства» повертав глядачів до історичних подій взяття Казані військами Івана Грозного в 1552 році. Героїчно-романтичний балет «Спартак» А. Хачатуряна за глибиною змісту, розвитку драматургії та масштабністю є одним із кращих балетів ХХ століття, створений на воєнну тематику.

Українські балетмейстери зверталися у своїх постановках до теми героїзму, патріотизма, війни та любові до Батьківщини. Так, відомий діяч В. Верховинець разом з М. Вериківським створили перший національний балет «Пан Каньовський», присвячений героїчній боротьбі українського народу проти панщини у другій половині ХVIII ст. Геніальний хореограф П. Вірський, спираючись на народні та національні традиції, створив такі відомі хореографічні композиції на героїко-патріотичну тематику як: «Запорожці», «Ми пам'ятаємо», ліричний та романтичний танець «Про що верба плаче» та ін.

У балеті «Тарас Бульба» Ф. Лопухова за мотивами однойменної повісті М. Гоголя розкрита тема війни, патріотизму, боротьби за ідею, в основу покладено сюжет: рідний батько вбиває свого сина, який зраджує своєму краю.

Сьогодні, завдяки стрімкому розвитку аматорського хореографічного мистецтва воєнна тематика висвітлюється найчастіше в постановках сучасної хореографії. В багатьох творах джерелом ідеї для балетмейстерів є музичний супровід, а саме: відомі пісні української естради (А. Лорак «Мальви», П. Гагаріна «Кукушка», Океан Ельзи «Не твоя війна», «На лінії вогню», А. Тарабарова «Повертайся живим», «Хочу жити без війни», Open Kids і Діти Світу «Мир без війни» тощо) та мелодії скрипки, фортепіано, флейти, сопілки.

Хореографічна вистава «Ніхто не забутий, ніщо не забуде» Запорізького муніципального театру танцю, режисер-постановник А. Романов, присвячена 72 річниці визволення міста Запоріжжя від німецько-фашистських загарбників і не обмежується окремим місцем на мапі України. В героїчному пафосі вистави відбувається збіг часу й простору минулого з подіями сьогодення. Актуальність цієї постановки полягає у зверненні живих і загиблих героїв трагічних подій Великої Вітчизняної війни до сучасників, до тих, хто повинен сьогодні відновити Віру, Надію та Любов як основу життя людини [1].

Сюжетна лінія одноактного балету «Листи з фронту» молодого хореографа Н. Мадан побудована на фронтових листах, які були знайдені в архівах та отримані від ветеранів. Пластика балету точно й експресивно передає переживання головної героїні (Світлана Паршина). Практично для кожного задіяного в спектаклі артиста є сольні або дуетні партії, які вплетені в загальну хореографічну канву та розповідають, нібито, окрему історію [3].

Яскравим прикладом сучасної хореографії є львівський балет «Життя» (керівник – заслужена артистка України Ірина Мазур) та мюзикл для дітей «Незвані гості в Країні Світла», що відтворюють події агресивності проти України. Головним персонажем постановки є злий павук Павутин, який разом зі своїми сестрами – Брехнею, Жадібністю та Заздрістю намагається загарбати Країну Світла. Йому на заваді стають персонажі відомих казок (Котигорошко, Кіт у Чоботях, Червона Шапочка, Мальвіна і, навіть, Баба Яга), які об'єднують зусилля і за допомогою глядачів перемагають ворога. Наприкінці вистави страшний Павутин перетворюється на маленького беззахисного павучка.

Отже, воєнна тематика в хореографічному мистецтві є актуальною, на що вказує різноманітність танцювальних постановок відомих усьому світу балетмейстерів та сучасних творів молодих хореографів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Запорізький муніципальний театр танцю <http://www.teatr-dance.zp.ua>
2. Кривохижа А. М. Гармонія танцю: [Навчально-методичний посібн. з викладання курсу «Мистецтво балетмейстера» для хореографічних відділень пед. університетів] / Анатолій Михайлович Кривохижа. – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. – 100 с.
3. <http://www.operaballet.net>

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ СИНДРОМУ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРЯННЯ ПЕДАГОГІВ

Актуальність дослідження синдрому емоційного вигорання серед учителів пов'язана і з тим, що від стану психологічного благополуччя вчителя безпосередньо залежить ефективність його виховного впливу на учнів. Емоційний стан учителя позначається на якості всього навчально-виховного процесу, який у більшості випадків носить формальний характер. Аналіз літератури свідчить, що проблема емоційного вигорання знайшла своє відображення у роботах зарубіжних і вітчизняних вчених, а саме: Л. М. Карамушки, С. Д. Максименка, В. Є. Орел, В. В. Бойка, Н. Є. Водоп'янової, С. Джексона, К. Маслача, О. С. Старчекової та ін.

Метою нашого дослідження є здійснення теоретичного аналізу синдрому емоційного вигорання педагогів.

В психологічній літературі можна зустріти такі поняття як професійне та емоційне вигорання. Під професійним вигоранням розуміється реакція організму та психологічної сфери людини, яка виникає внаслідок тривалого впливу стресів середньої інтенсивності, що обумовлені її професійною діяльністю. А емоційне вигорання є процесом поступової втрати емоційної, когнітивної і фізичної енергії, що виявляється у депресивному стані, почутті втоми і спустошеності, утраті здатності бачити позитивні наслідки своєї праці, негативній настанові щодо роботи і життя в цілому. Отже, обидва розглянуті прояви взаємопов'язані між собою, і досить часто в психологічній літературі їх ототожнюють [2].

Відомі три підходи до визначення синдрому професійного вигорання. Перший підхід розглядає професійне вигорання як стан фізичного, психічного і, передусім, емоційного виснаження, викликаного довготривалим перебуванням в емоційно перевантажених ситуаціях спілкування. Другий підхід трактує його, як двовимірну модель, що складається з емоційного виснаження та процесу деперсоналізації. Третій підхід розкриває досліджуваний синдром через трьохкомпонентну систему, котра складається з емоційного виснаження, деперсоналізації та редукції власних особистісних прагнень [1].

Отже, можна дійти до висновку, що синдром емоційного вигорання виникає та розвивається в процесі виконання людиною професійної діяльності. Зокрема синдром емоційного вигорання педагогів пов'язаний із професійною дезадаптацією. У своїй динаміці він проходить низку фаз: напруження, резистенцію та виснаження. На фазі напруження проявляється переважно у формі надмірного переживання тривоги та депресивних проявів. На фазі резистенції – у формі неадекватного вибіркового емоційного переживання. Фаза виснаження характеризується психосоматичними та психовегетативними порушеннями. Отримані результати, вказують на необхідність надання психологічної допомоги педагогам, задля збереження їх психологічного здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Емоційне вигорання / Упоряд. : В. Дудяк. – К. : Главник, 2007. –128 с.

2. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти. / За ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки, Т.В. Зайчикової. – К., 2008. – 365 с.

УДК 159.942.5 – 057.87

Є. О. Антоненко, студентка 2 курсу
(Бердянський державний педагогічний університет)

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПОДОЛАННЯ СТРАХІВ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Актуальність роботи. Всебічний розвиток та виховання підростаючої особистості є однією з головних умов побудови нового гуманно-демократичного суспільства. Кардинальні зміни в соціокультурній ситуації, що відбувається в Україні останнім часом, створюють нові умови для виховання кожної дитини особистістю з широким світоглядом, відкритої для сприйняття позитивного досвіду. Шкільні роки є важливим етапом в житті людини, протягом якого формується особистість, відбувається психічний розвиток, який нерідко супроводжується наявністю страхів. Навчальна діяльність, яка, згідно з психологічною теорією діяльності, є провідною для дітей молодшого шкільного віку, розвиває пізнавальні потреби дітей, що виступає основою набуття нових знань та позитивного життєвого досвіду. Страх, стримують пізнавальні потреби дитини, можуть виступати серйозною перешкодою у гармонійному розвитку, заважати повноцінній соціалізації і виступати передумовою невротизації дитини [2].

Дослідження феномена страхів безпосередньо пов'язане з вивченням проблеми емоцій, яка ще недостатньо розроблена у психологічній науці. Деякі аспекти емоційних проявів особистості, що так чи інакше пов'язані з виникненням страхів, досліджувалися у працях Л. Аболіна, П. Анохіна, А. Ананьєва, Г. Бреслава, В. Вілюнаса, Б. Додонова, О. Запорожця, К. Ізорда, Є. Ільїна та ін. Проблема страхів молодших школярів становить інтерес для психологічної науки, оскільки її розробка є надзвичайно актуальною та важливою для вирішення цілої низки питань.

Молодший шкільний вік – важливий етап дитинства, від позитивного перебігу якого залежить розвиток інтелекту особистості, бажання й уміння навчатися, віра у свої сили і, поза всяким сумнівом, подальша життєдіяльність людини [3]. Необхідність визначення основних психологічних чинників виникнення та особливостей подолання шкільних страхів у молодших школярів становить актуальність даної теми. Актуальність вивчення проблеми визначається ще й тим, що з віком у дітей змінюються мотиви поведінки, відношення до навколишнього світу, дорослим, одноліткам. І від того, чи зможуть батьки та педагоги вловити ці перетворення, зрозуміти зміни, які відбуваються з дитиною, та в зв'язку з цим змінити і своє відношення, буде залежить той позитивний емоційний контакт, котрий є основою нервового та психічного здоров'я дитини.

Мета дослідження – виявлення психологічних чинників виникнення та виявлення способів діагностики страхів у молодших школярів.

Для реалізації використано комплекс теоретичних та емпіричних методів, що відповідають змісту. Для розв'язання було застосовано загальнонаукові методи теоретичного та емпіричного дослідження, зокрема, такі, як теоретичний аналіз та систематизація наукових літературних джерел, порівняння та узагальнення даних. Прикладна частина дослідження виконувалась із застосуванням психодіагностичних методів: методика виявлення страхів у дітей за допомогою спеціального тесту тривожності (Р. Темпл, М. Доркі, В. Амен), проєктивна методика дослідження особистості «Неіснуюча тварина» М. Друкаревіч, методика «Страх в будиночках»

М. Панфілової; методи кількісного та якісного аналізу результатів дослідження, методи інтерпретації результатів дослідження [1].

Сутність дослідження. На даному етапі дослідження проводилась діагностика групи дітей (Р. Теммл, М. Доркі, В. Амен), проєктивної методики дослідження особистості «Неіснуюча тварина» М. Друкареві та методики «Страхи в будиночках» М. Панфілової. У дослідженні брала участь група учнів, що складається з 30 осіб: 14 хлопчиків і 16 дівчаток у віці 7 років. Тест тривожності (Р. Теммл, М. Доркі, В. Амен)

У школярів, які брали участь у тестуванні, високий рівень тривожності відзначений у 7 дітей; середній – у 14; низький – у 9. Індекс тривожності коливається від 7,1% до 64,2%. Таким чином, до групи проблемних випробовуваних потрапляють 7 осіб у яких виявлено індекс тривожності 50% і вище.

Методика «Неіснуюча тварина». З 30 школярів, які брали участь у тестуванні, ознаки тривожності проявляються у 17 осіб. Таким чином до групи проблемних випробовуваних потрапляють 16 осіб в малюнках яких наявні показники страху і тривожності.

Методика «Страхи в будиночках» М. Панфілової. Усі школярі, які брали участь у тестуванні відзначили у себе наявність певних страхів.

До групи проблемних випробовуваних потрапляють 10 осіб у яких кількість страхів по відношенню до вікової норми та статі виявилась вище норми.

Висновок. Таким чином, за результатами дослідження, слід віднести до групи проблемних дітей 9 осіб у яких відмічені підвищені показники страху і тривожності за трьома методиками. Крім цього під час спостереження за цими дітьми відмічені зовнішні прояви страху та тривожності (напружений вираз обличчя, знижена активність, напруження м'язів), а також відхилення в поведінці (відмовляються від виконання доручень, не спілкуються з однокласниками, не хочуть виходити з класу, відмовляються виходити до дошки).

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрусенко В. А. Социальный страх / Владимир Александрович Андрусенко. – Оренбург : Оренбургский госуниверситет, 1995. – №3. – С. 136–146.
2. Бреслав Г. М. Эмоциональные особенности формирования личности в детстве : Норма и отклонения / Г. М. Бреслав. – М. : Педагогика, 1990. – 144 с.
3. Живанова В. А. Дослідження страху як психологічного феномену в історичній ретроспективі / В. А. Живанова // ВІСНИК НТУУ КПІ. Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2010. – № 3. – С. 121–125.

УДК 159.928-053.6

Бакун Олена Миколаївна

(Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)

ТВОРЧІ ЗДІБНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Питання про розвиток творчих здібностей дітей дошкільного й молодшого шкільного віку досить широко розробляли у психолого-педагогічній літературі Ю.З. Гільбух, В.М. Дружинін, В.О. Моляко, Л.Ф. Обухова, О.М. Матюшкін, Н.В. Хазратова та багато інших, однак формуванню творчих здібностей у більш старшому, підлітковому віці належна увага не приділялась [4; 2]. Проблема творчих здібностей у підлітковому віці є соціально значущою та актуальною.

Л.С. Виготський зазначав, що творча діяльність – це процес створення нового, побудова розуму чи почуття, які притаманні та виявляються у самій людині [1, с.22].

Деякі дослідники не дають прямого визначення творчої особистості, а розглядають специфічні її риси і визначають творчу особистість як таку, якій ці якості тією чи іншою мірою притаманні [1; 2; 4].

О.Н. Лук виділяє у творчій особистості такі характерні якості: готовність до ризику, імпульсивність, незалежність суджень, нерівномірність успіхів під час вивчення різних навчальних предметів, почуття гумору, самобутність, пізнавальну скрупульозність, критичний погляд на такі речі, які вважають «священими», сміливість уявлення та мислення [3, с.39].

Зважаючи на ці положення, можна виділити наступні структурні компоненти творчої особистості:

- домінуюча роль пізнавальної мотивації;
- дослідницька творча активність, що проявляється у здібності до виявлення нового, у постановці і рішенні проблем;
- можливості прогнозування і передбачення;
- здібності до створення ідеальних еталонів, що забезпечують високі естетичні, моральні й інтелектуальні оцінки.

Творчі здібності самі по собі не гарантують творчих здобутків. Для їх досягнення необхідний «двигун», який запустив би в роботу механізм мислення, тобто необхідні бажання і воля, потрібна «мотиваційна основа».

Підлітковий вік – період між дитинством і дорослістю (від 11 до 18 років), який характеризується якісними змінами, пов'язаними зі статевим дозріванням і входженням у доросле життя [6, с.32]. Підлітків відрізняє підвищена пізнавальна активність, розширення обсягу знань, поява нових мотивів навчання, що дозволяє займатися самостійною творчою працею.

Основним лейтмотивом психічного розвитку в підлітковому віці є становлення нової, ще досить нестійкої, самосвідомості, зміна Я-концепції, спроби зрозуміти самого себе й свої можливості. У цьому віці відбувається становлення складних форм аналітико-синтетичної діяльності, формування абстрактного, теоретичного мислення. Усе це в комплексі є гарною базою для розвитку творчих здібностей.

Підлітки відчують насолоду від творення. Вони із задоволенням складають вірші і музику, імпровізують танці, намагаються вирішити найскладніші питання науки.

Перехідний вік – єдиний період життя, коли творчість може стати універсальним і природним способом буття людини. Численні наукові дослідження різних часів свідчать про безкрайні креативні можливості цього часу, тому провідна психолого-педагогічна проблема виявляється в тому, щоб створити ці сприятливі умови стимулювання і спрямування розвитку особистості.

Творчі здібності вчені аналізують як психологічні особливості дитини, які сприяють оволодінню діяльністю. Важливо визначитися, які вміння потрібно сформувані в дітей, щоб вони відчували свободу своїх дій у творчості, мали можливість проявити творчість, успішно здійснювати цю діяльність [1; 2; 4; 5].

Розвиток творчих здібностей у підлітковому віці визначається взаємодією низки чинників:

- внутрішніх, до яких належать: вікові й індивідуально-психологічні особливості особистості (самооцінка, рівень тривожності, агресивність, спрямованість особистості, акцентуації характеру, властивості ВНД), статеві відмінності, стилі (стратегії) організації розумової діяльності;
- зовнішніх, що представлені чинниками мікросередовища: характером, системою сімейного виховання, впливом школи і спілкування з однолітками [5, с.84].

Для формування творчої особистості в процесі навчання особливо важливі такі компоненти:

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

✓Здібності виділяти істотне спільне і відволікатися від несуттєвого (абстрагування);

✓Здібності формулювати правильне означення об'єкта, встановлювати родову ознаку і видову відміну;

✓Здібності пояснювати, що свідчить про інтелектуально-логічне вміння аргументовано викладати і розкривати сутність питання, проблеми, способи її розв'язання;

✓Здібності доводити, обґрунтовувати;

✓Здібності генерувати ідеї, висувати гіпотези;

✓Здібність до фантазії;

✓Здібність бачити протиріччя і проблеми;

✓Здібність до переносу знань, умінь у нові ситуації;

✓Здібність відмовлятися від нав'язливої ідеї, перебороти інерцію мислення.

Людина, що володіє постійним і усвідомленим інтересом до творчості, умінням реалізувати свої творчі можливості, більш успішно адаптується до мінливих умов і вимог життя, легше створює свій індивідуальний стиль діяльності, більш здатна до самовдосконалення та самовиховання.

Таким чином, актуальними залишаються дослідження сенситивних періодів у розвитку творчих здібностей. Всі діти від природи сповнені бажання творити, щоб вони дійсно досягали бажаного, слід всіляко підтримувати їх, допомагати їм, цікавитися їхніми думками, фантазіями та першими здобутками.

Література

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Выготский. – СПб: Союз, 1997. – 96 с.

2. Дружинин В. Н. Когнитивная психология: учеб. пособ. [для студ. высш. учеб. зав.] / В. Н. Дружинин, Д. В. Ушаков. – М: Пер СЭ, 2002. – 480 с.

3. Лук А. Н. Психология творчества / А. Н. Лук. – М: Наука, 1978. – 126 с.

4. Моляко В. А. Психология творческой деятельности / В. А. Моляко. – К: Знание, 1978. – 94 с.

5. Роменець В. А. Психологія творчості / В. А. Роменець. – К: Знання, 2004. – 127 с.

6. Скрипченко В. О. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. О. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук. – К: Просвіта, 2001. – 60 с.

Бандрівська О.М.,
студентка магістратури БДПУ

СУЧАСНИЙ СТАН ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ДИСГРАФІЇ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

На сьогоднішній день однією з найпоширеніших проблем у теорії та практиці логопедії є мовна патологія дітей. Однак сама сутність дислексії і дисграфії і до теперішнього часу є недостатньо розробленою, незважаючи на те, що вивчається комплексно в різних аспектах: анатомо-фізіологічному, клінічному, педагогічному, психогенетическом, психологічному, психолінгвістичний.

Розглядаючи вказану проблему, проаналізуємо досвід зарубіжних колег. Так, сучасні американські автори термінологічно не відокремлюють дисграфію, а розглядають труднощі письма і читання сукупно, використовуючи термін „дислексія” (“dyslexia” від грецьк. δυσ – префікс, який означає утруднення,

порушення, і $\lambda\epsilon\acute{\xi}\iota\varsigma$ – слово), що означає часткову неспроможність читати і розуміти прочитане (M. Crichley, L. Davenport, A. Keeney, G. Leisman, J. Money, S. Shaywitz). Таким чином, порушенням письма відводиться другорядна роль. Водночас, американський автор D. Cavey використовує термін „дисграфія” (англ. “dysgraphia”) для позначення такої форми писемного розладу як цілковита нездатність писати, яку можна спостерігати у дітей шкільного віку [2].

Важливим чинником розв’язання вказаної проблеми є обов’язкове врахування того, що навички читання та письма є базовими, від їх засвоєння залежить успішність навчання дитини у школі, на подальших ступенях освітнього простору. На цьому у своїх працях наголошують Б. Ананьєв, Д. Богоявленський, Л. Виготський, С. Жуйковта ін.

Аналізуючи проблему порушень писемного мовлення, звернімо увагу на теорію О. Леонтьєва, який доводить, що оволодіння писемним мовленням здійснюється під час навчально-пізнавальної діяльності дитини. На цій основі писемне мовлення формується як складний довільний вид діяльності, якому, за теорією, притаманна трьохфазність: 1) спонукально-мотиваційна фаза (складний взаємозв’язок потреб, мотивів, мети дії); 2) орієнтовно-дослідницька фаза (передбачає усвідомлення мети та планування мовленнєвої діяльності у загальному вигляді, спрямована на пошук алгоритму комунікативних, пізнавальних, навчальних дій, орієнтована на вибір адекватних засобів і способів здійснення задуманого); 3) виконавча фаза (використовуються певні мовні засоби; найважливішим у цій фазі є отримання результату в досягненні поставленої мети).

З позиції клініко-психологічного (медико-психологічного) підходу дисграфія розглядається не як самостійний розлад, а як один із симптомів, які входять у комплекс інших, переважно неврологічних чи енцефалопатичних порушень (Ю. Дем’янов - 1970р.; І. Марковська - 1982р.; О. Корнєв - 1995, 1997, 2003). Причини і симптоматика дисграфії пов’язуються з явищами недорозвитку й ураження центральної нервової системи, що проявляється у нейродинамічних порушеннях і парціальній дефіцитарності вищих психічних функцій, у функціональній недостатності їх вищих форм регуляції. У зв’язку з цим багато авторів указують на те, що порушення писемного мовлення найчастіше спостерігається в синдромі мінімальної мозкової дисфункції, під час затримки чи інших порушень психічного розвитку.

При визначенні дисграфії авторитако ж акцентують увагу на тих або інших аспектах даного порушення. Так, доктор педагогічних наук, професор Р. Лалаєва, розглядаючи означену проблему з точки зору психолінгвістики, виділяє кілька процесів і операцій, порушення яких може призводити до розладу мовної здатності і, як наслідок, до виникнення дисграфії: несформованість окремих мовних операцій, порушення сукцесивно-симультанної інтеграції мовних операцій, недостатня сформованість процесу інтеграції різних компонентів мовної системи. У свою чергу, І. Садовнікова (1995) визначає дисграфію як часткове порушення письма, його основним симптомом є наявність стійких специфічних помилок, виникнення яких не пов’язано зі зниженням інтелектуального розвитку, вираженими вадами слуху та зору, нерегулярністю шкільного навчання.

Важливим чинником у процесі розв’язання питання визначення дисграфії є те, що саме писемне мовлення у філогенетичному плані є найбільш пізньою функцією другої сигнальної системи, набутою навичкою, виробленою у процесі навчання на основі механізму тимчасових зв’язків (мовленнєвих, зорово-кінестетичних, рухових). Спільна діяльність цих зв’язків забезпечує нормальний акт письма. Симптомами дисграфії в російській та українській мовах вважають стійкі і повторювальні помилки у процесі письма, які не пов’язані з незнанням чи невмінням використовувати орфографічні правила. Серед них професор Р. Лалаєва (1997) виділяє такі групи помилок: перекручене написання літер; заміна рукописних

літер, які мають графічну або фонетичну подібність; перекручення звуко-літерної структури слова (перестановки, пропуски, додавання, персеверації літер, складів тощо); перекручення структури речення (написання частин слів окремо, написання слів разом, контамінації слів; аграматизми на письмі.

Оволодіння граматичною будовою мови в нормі відбувається протягом усього дошкільного віку. На відміну від дошкільно говіку, в школі у дитини починається усвідомлене ставлення до мовленнєвої діяльності (Л. Виготський). Цей рівень характеризується тим, що мовлення, його формальна сторона, стає предметом усвідомлених дій. У дітей із порушеннями мовлення численні аграматизми спостерігаються й упродовж молодшого шкільного віку. Подолання цих труднощів вимагає урахування психологічних механізмів, що забезпечують засвоєння граматичної морфології та синтаксису.

Аналізуючи вказану проблему, звернімося до практичного досвіду наших колег. Так, розглядаючи виникнення дисграфії серед дітей молодшого шкільного віку практичний психолог Т. Кітчак однією серед причин називає фізіологічну втому. Продуктивність праці знижується прямо пропорційно до кількості завдань, які повинна виконати дитина. Найяскравіше це можна помітити під час навчання письму, коли найкраще літери в учня вдаються на початку роботи і кожним наступним рядком стають все більш неохайними. Іноді дисграфія може бути одним із проявів холеричного типу темпераменту або ж симптоматичним проявом гіперактивності. Такі діти мають підвищені труднощі в концентрації та розподілі уваги, їм важко зосередитися під час письма. Також проблеми із писемним мовленням спостерігаються при підвищеній тривожності школяра [1].

Отже, проведений аналіз літературних джерел виявив існування різноманітних підходів щодо визначенням, патогенезу, механізмів та симптоматики дисграфії. Розглядаючи перспективи роботи, підкреслимо, що саме комплексне вивчення особливостей когнітивної діяльності школярів з дисграфією дозволить підвищити ефективність практичної логопедичної роботи з подолання порушень письма і читання.

Література

1. Кітчак Т. Проблеми дисграфії (психологічний аспект) / Т. Кітчак // Психолог. - 2014. - № 8. - С. 48-51.
2. Стрілецька С. В. Корекція дисграфічних помилок англійського письма в учнів молодших класів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / С.В. Стрілецька - Київ, 2010. - 18 с.

УДК: 159.923.2:616.5-003.6

М.С. Богдан

(Бердянський державний педагогічний університет)

ТАТУЮВАННЯ ЯК ПРОЯВ ПОРУШЕННЯ ЦІЛІСНОСТІ Я-ОБРАЗУ

У сучасній психологічній науці все більше уваги відводиться питанню саморуйнівної поведінки особистості, яка передбачає навмисне (свідоме або неусвідомлюване) заподіяння шкоди власному тілу. Наразі саморуйнівна поведінка досліджується науковцями в широкому міждисциплінарному контексті психіатрії, психології, соціології та культурної антропології.

Зростання інтересу до даної проблеми пояснюється популяризацією та поширенням серед сучасної молоді проявів саморуйнівної поведінки, одним з аспектів якої є модифікація власного тіла. У найбільш узагальненому вигляді така модифікація має вигляд видозміни тіла через пошкодження шкіри (татуювання,

таврування, шрамування, проколювання, нанесення порізів, ампутації та інші хірургічні втручання), що здійснюються добровільно, самостійно або за допомогою фахівців заради досягнення психологічних, естетичних, духовних та ідеологічних цілей.

Татування – це нанесення на тіло малюнків шляхом введення під шкіру фарбуючих речовин. Досліджуючи психологічні причини нанесення татування, дослідники вирізняють декілька видів мотивації особистості: самовираження (викликана прагненням бути оригінальною особистістю і вирізнитися в соціумі); переконання (прагнення довести собі або іншим людям відданість певній ідеї); самоствердження (викликана комплексом неповноцінності, відчуттям незахищеності та власної слабкості); косметична мотивація (маскування фізичних недоліків); статусна мотивація (стосується людей з кримінальним минулим – тату слугує свідченням статусу індивіда).

Більшість психологів пояснюють бажання змінити власне тіло шляхом татування як захисний механізм внаслідок низького рівню розвитку самосвідомості та самоповаги, відсутності навичок рефлексії; неприйняття власного Я-образу тощо. Я-образ, при цьому, у психологічній науці розглядається як сукупність знань та уявлень людини про себе та свою особистість на всіх її рівнях – фізичному, соціальному, інтелектуальному та емоційному (Кон І.С., Соколова О.Т., Налчаджан А.А.).

Так, у більшості досліджень поняття «образ тіла» розглядається в якості одного з найважливіших компонентів самосвідомості як фізична сторона власного «Я» (Шильдер П., Бернс Р., Мухіна В.С., Піаже Ж., Рубінштейн С.Л., Сеченов І.М., Меєрович Р.І., Мдівані М.О., Соколова О.Т.). При цьому, образ тіла є динамічним і суб'єктивним, так як формується самою людиною в процесі активної діяльності. Неадекватний образ тіла виникає в результаті деформацій її самосприйняття.

Черепанова Е.М. пов'язує подібні деформації з психотравмою, пережитою індивідом в дитинстві. При цьому, дослідниця відмічає, що чим сильнішою була травма, тим більш глибокі особистісні шари вона зачіпає, і тим важчі і триваліші наслідки викликає. Тому люди, які перенесли психологічну травму, шляхом нанесення татування намагаються позбавитися негативних спогадів та емоційних переживань, зміцнити таким чином власну позицію в житті. Тату в такому разі є психологічним «якорем» та нагадуванням про пережиті події, виступає захисним бар'єром, підвищує самооцінку та впевненість в собі особистості.

Також було доведено, що пережиті особистістю стресові ситуації та психологічні травми формують так звану «м'язову броню». Райх В. вважав, що формуванню «м'язової броні» (або «броні характеру»), яка проявляється в напрузі різних груп м'язів та обмеженому диханні, сприяють механізми психологічного захисту, які використовуються для того, щоб приховати «актуальні емоційні переживання». Формування характеру і «м'язової броні» взаємопов'язані, тіло і психіка в цьому процесі безперервно взаємодіють. В такому випадку нанесення татування виступає способом повернення особистості власної фізичної чутливості та нагадування про існування фізичного Я.

На думку Янова А., первинні травми і незадоволені потреби перешкоджають природному розвитку людини. У людини припиняється нормальний доступ до її почуттів. Щоб впоратися з постійно зростаючою внутрішньою напругою індивід починає проявляти саморуйнівну поведінку (вживати алкоголь або наркотики, приймати необачні та необґрунтовані рішення, завдавати собі тілесних пошкоджень тощо). Слова і дії такої людини зумовлені її неврозом, так як вона не здатна звільнитися від почуттів, що виникли в якихось ситуаціях минулого. Тому в такому випадку татування виступає способом зняття емоційної напруги.

Таким чином, неадекватне сприйняття образу тіла, затримка в його формуванні здатні призвести до саморуйнівної поведінки особистості, що виявляється в тілесних модифікаціях.

Американські вчені, досліджуючи Я-образ особистості, дійшли висновку, що сьогодні до нанесення татуювання найбільше схильні люди, які мають занижену самооцінку або перебувають у стані гострого психологічного стресу. Так, серед вибірки опитаних респондентів різного віку було виявлено чотири варіанти розповсюджених причин, які спонукають індивіда зробити татуювання: естетична і творча сторона створення малюнка на тілі; відображення власної приналежності до групи однодумців; протест проти батьків, суспільства або чужої думки; сильний психологічний стрес.

Отже, навмисне нанесення татуювання є наслідком порушення гармонійності й цілісності Я-образу особистості та носить психологічний характер. Для кожного індивіда такий прояв саморуйнівної поведінки має свої особливості та передумови. В цілому, формуванню схильності до нанесення татуювання можуть сприяти: підвищений рівень особистої тривожності, надмірна замкнутість, чутливість, заборона на прояв почуттів і емоцій, схильність до самозвинувачення, особистісна незрілість, відсутність навичок вирішення проблемних ситуацій іншими способами, обтяжені неможливістю з будь-ким поділитися власними переживаннями і страхом бути відкинутим.

Слід зазначити, що схильність до нанесення татуювання не є психічним розладом. Саморуйнівна поведінка (включаючи різного роду шкірні ушкодження) відноситься до девіацій і може використовуватися як спосіб зняття нервово-психічної напруги, тимчасового позбавлення від пережитого та згаданого раніше емоційного болю (фізичний біль зменшує емоційну напругу), подолання нав'язливих станів, тимчасової можливості «відчути себе живим», «відчути реальність» або, навпаки, самоушкодження як спосіб покарати самого себе.

Таким чином, можна зробити висновок, що наявність татуювань у людини та прагнення до їх подальшого нанесення свідчить про такі порушення цілісності Я-образу людини як: внутрішнє бунтарство; наявність комплексів, емоційного болю, низької самооцінки, психологічного травматичного досвіду, неприйняття власного тіла та особистості в цілому.

УДК 159.58. 165.

Н.Ф. Варбанська,
студентка з курсу
Факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
(Бердянський державний педагогічний університет)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ НА ЛЮДЕЙ У ПРОЦЕСІ СПІЛКУВАННЯ

У житті будь-якої людини важливу роль відіграє спілкування. Це процес передавання й сприймання повідомлень за допомогою вербальних і невербальних засобів, що охоплює обмін інформацією між учасниками спілкування, її сприйняття й пізнання, а також їх вплив один на одного і взаємодією щодо досягнення змін у діяльності.

Проблема спілкування належить до базових категорій психологічної науки. Різні аспекти проблеми спілкування знайшли висвітлення у психолого-педагогічних і соціальних дослідженнях Г. Андрєєвої, А. Барташева, О. Бодальова, О. Дробницького, О. Киричука, В. Малахова.

Вивченню проблеми спілкування і його впливу на людську свідомість займалися такі вчені, як Б. Ананьєв, Л. Виготський, І. Кон, Л. Резнік, С. Рубінштейн, А. Урсул та інші.

Основною метою нашого дослідження є вивчення соціально-психологічних аспектів спілкування та його впливу на людей.

Об'єктом дослідження є процес спілкування.

Предмет дослідження – соціально-психологічні аспекти впливу на людей в процесі спілкування

У наукових дослідженнях процес спілкування визначається як обмін думками, почуттями, переживаннями; форма життєдіяльності індивіда, рівень активності і діяльності особи. Головною метою спілкування є задоволення людьми своїх потреб – біологічних, соціальних і духовних. Основними мотивами у спілкуванні є потреби у пізнанні і самопізнанні, духовному та емоційному контакті [1].

Задоволення від спілкування позначається на психологічному комфорті учасників комунікативного процесу. Позбавлення його становить для психіки значну травму. Успішність будь-яких контактів залежить від взаєморозуміння між партнерами по спілкуванню. Вивчення різних аспектів процесу спілкування показує, що зміст кожного з них включає в себе певні способи впливу індивідів один на одного[2].

Опрацювавши психологічну літературу ми виявили, що спілкування відіграє важливу роль в житті людини, а також виступає дієвим способом активного впливу на особистість.

В психології виокремлюють такі традиційні способи впливу, як: зараження, навіювання, наслідування. Часто розглядаються й такі специфічні явища, як мода і чутки. Вони активізують людську поведінку і культурний розвиток.

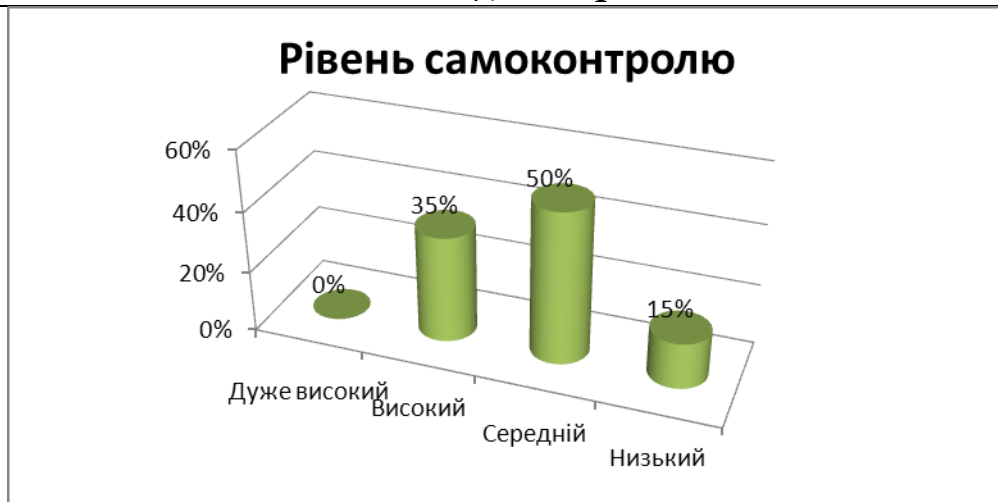
Аналізуючи теоретичні аспекти даної проблеми ми зробили таке припущення, що одними із рушійних сил активного впливу на людей в процесі спілкування є рівень людської комунікабельності та самоконтролю.

Для перевірки нашого припущення ми провели емпіричні дослідження, де використали такі методика: методика оцінки розвитку самоконтролю в спілкуванні М. Снайдера, методика виявлення рівня комунікабельності В. Ряховського. Дослідження проводилося на базі Бердянського державного педагогічного університету. зі студентами різних курсів факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв.

Вивчаючи психологічні особливості спілкування студентів ми досліджували оцінку рівня комунікабельності і оцінку самоконтролю в спілкуванні.

Тест для визначення рівня самоконтролю в процесі спілкування, розроблений американським психологом М. Снайдером включав десять пропозицій, що описують реакції на деякі ситуації. Кожне з них потрібно було оцінити як вірне або невірне стосовно себе.

Обробивши результати відповідей ми отримали такі результати. (Рис.1.)

Рисунок 1. Рівень самоконтролю студентів в процесі спілкування

За даними рисунку видно, що у 35% опитуваних – високий рівень самоконтролю, 50% опитуваних – середній рівень самоконтролю, 15% опитуваних – низький рівень самоконтролю. Отже, більшість студентів мають середній комунікативний контроль, тобто вони щирі, але не стримані в своїх емоційних проявах, вони в своїй поведінці враховують умови навколишнього середовища.

За методикою оцінки рівня комунікабельності В. Ряховського, респондентам потрібно було відповісти на ряд питань що дають можливість визначити рівень товарищескості, комунікабельності і здатності взаємодіяти з іншими людьми. Результати тесту відображено на рис 2.

У 7% опитуваних виявлено дуже високий рівень комунікабельності; 35% опитуваних – високий рівень комунікабельності, 50% опитуваних – середній рівень комунікабельності, 3% опитуваних – низький рівень комунікабельності.

Рисунок 2. Рівень комунікабельності студентів в процесі спілкування

Серед опитуваних студентів виявлено рівень розвитку комунікабельності в межах норми. Вони охоче спілкуються і досить терплячі в спілкуванні, відстоюють свою точку зору без запальності, уникають конфліктних ситуацій.

Отже, за результатами проведеного дослідження можна зробити висновки що більшість студентів мають достатній рівень комунікабельності та самоконтролю – 50%. Але є 15% студентів які мають низький рівень розвитку комунікабельності і самоконтролю. Такі студенти потребують психологічної допомоги та корекції виникаючих проблем в процесі спілкування та вирішення їх у неконфліктній формі.

Розробка корекційної програми для студентів з низькими показниками рівня комунікабельності та самоконтролю є подальшим завданням нашого дослідження

Література

1. Виготський Л.С. Теорія вищих психічних функцій / Л.С. Виготський – К., 1985–246 с.
2. Гуменюк О.Є. Маніпуляція як різновид психологічного впливу / Практ. психол. та соц.взаємодії / О. Є. Гуменюк – М. 2003–287 .

УДК 371.134:372.4

А. В. Воробйов

(Бердянський державний педагогічний університет)

**ПРО ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ**

Суспільство пред'являє громаді вимоги успішно досягати поставлених цілей, проявляти ініціативу у взаємодії з спільнотою, реалізовувати власні потреби, брати відповідальність за власні рішення і вчинки, не порушуючи права інших. Поведінка, яку очікують від неї, пов'язана з умінням людей аналізувати власні емоційні стани, розуміти переживання оточуючих і використовувати дану інформацію в діяльності. Це означає, що суспільство вимагає сформованого емоційного інтелекту.

Нині досліджено цілий ряд моделей емоційного інтелекту (Р. Бар-Він, Д. Гоулман, Дж. Мейер, П. Селовей, Д. Карузо, Д. Люсін та ін), проведена безліч досліджень його впливу на успішність в окремих видах діяльності (А. Петровська, І. Єгоров, С. Деревянко та ін), широко обговорюється структура та методи вивчення емоційного інтелекту (І. Андреева, Е. Носенко, М. Манойлова, О. Власова, Н. Коврига, В. Шадріков та ін.). Випущено безліч книг і статей з проблеми формування емоційного інтелекту. За відомостями сайту EQToday, можна знайти понад 786 000 веб-сторінок, присвячених цьому феномену [1].

Метою нашого дослідження є здійснення теоретичного аналізу підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування емоційного інтелекту в учнів.

Українські і зарубіжні науковці, вивчаючи емоційний інтелект, а також окремі його складові і їх характеристики, вказують, що цей феномен сприяє особистісним досягненням дитини та є основою його успішної професійної діяльності. Результати досліджень підтверджують, що майже 80% успіху в соціальній та особистісній сферах життя визначає саме рівень розвитку емоційного інтелекту – EQ, і лише 20% – загальновідомий IQ [2, с. 40]. Тому проблема дослідження типових характеристик емоційного інтелекту набуває змістовного значення в контексті професійної підготовки майбутніх учителів.

Результатом розвитку емоційного інтелекту вважається особистість, яка усвідомлює свої емоції і вміє ними керувати, вміє добре розбиратися також і в емоціях інших людей, здатна ними управляти, тобто керувати іншими людьми [3].

Молодший шкільний вік з його чуйністю до актуальних подій, забарвленістю сприйняття, уяви, розумової та фізичної діяльності; простотою і щирістю прояву своїх емоційних переживань є сензитивним для впливу на формування і розвиток емоційного інтелекту. Задля розвитку емоційного інтелекту молодших школярів необхідно підготувати відповідне навчальне середовище з позитивним емоційним мікрокліматом, компетентний психолого-педагогічний супровід учнів і впорядковану навчальну діяльність, спрямовану на розвиток емоційного інтелекту.

У поширених технологіях розвивального навчання (В. Давидов, Л. Занков, Б. Ельконін) використовується принцип опори на емоційну сферу дитини: формування пізнавального інтересу здійснюється через особливості організації навчального процесу, які припускають і наявність у молодших школярів колективних емоційних переживань. При цьому емоції дитини сприймаються педагогами-практиками в

більшості своїй як апріорі існуюча стабільна основа його навчання і розвитку. Питання про те, як саме педагогічно забезпечити формування емоційного інтелекту у молодшого школяра рідко привертає увагу педагогів.

Розвиток емоційного інтелекту жодною мірою не повинен бути обмеженим, він органічно пов'язаний з освітнім шкільним процесом. Тому необхідно планувати навчальний процес так, щоб у процесі навчання кожної шкільної дисципліни був задіяний розвиток емоційного інтелекту.

Ми вважаємо, що задля якісного формування та розвитку емоційного інтелекту в учнів початкової школи, майбутній учитель повинен навчитися встановлювати емоційний контакт як з учнівським колективом, так і з кожним учасником окремо, створювати на навчальних заняттях атмосферу порозуміння і довіри, керувати почуттями та думками учнів, а також власними психоемоційними станами, інакше кажучи – вміти залишати власні емоційні проблеми поза межами колективу і не показувати їх у професійній діяльності. Цей феномен сприяє здатності майбутніх педагогів досліджувати і проектувати власну діяльність, міркувати і діяти у професійній галузі незалежно від обставин, чужої волі, виробляти індивідуальні стратегії поведінки та досягати поставлених цілей без надмірних вольових зусиль, самостійно здійснювати вибір і приймати відповідальні рішення в ускладнених ситуаціях. Психолого-педагогічні прийоми, методи, технології цілеспрямованого формування складових досліджуваного феномена важливо впроваджувати у навчально-пізнавальний процес, адже емоційна неосвіченість може призвести до стресогенних ситуацій та міжособистісних конфліктів, які деструктивно відбиватимуться на особистісну та професійну сфери діяльності майбутнього вчителя.

Отже, вивчення емоційних особливостей дітей та розвиток емоційного інтелекту учнів початкової школи – завдання першочергового значення. Воно є актуальним у світлі психолого-педагогічного підходу до вирішення проблеми соціальної адаптації дітей у суспільстві шляхом підвищення рівня перцепції і розуміння іншої людини як особистості, а також, що дуже важливо, вирішенням проблеми емоційного здоров'я дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вахрушева Л. Н. Выраженность структурных и качественных характеристик эмоционального интеллекта на этапе юности и ранней взрослости: автореф. дисс. на соис. учен. степени канд. психол. наук: 19.00.01 / Л. Н. Вахрушева – М., 2011. – 28 с.
2. Мещерякова И. Н. Развитие эмоционального интеллекта студентов-психологов в процессе обучения в вузе: автореф. дисс. на соис. учен. степени канд. психол. наук: 19.00.07 / И. Н. Мещерякова. – Курск, 2011. – 26 с.
3. Эмоциональный интеллект: русскоязычная адаптация теста Мэйера-Сэловея-Карузо (MSCEIT V2.0) [Электронный ресурс] / Сергиенко Е. А., Ветрова И. И. // Психологические исследования: электрон. науч. журн. – 2009. – №6(8). – Режим доступа URL: <http://psystudy.ru>.

УДК 159.922.73

Б. Г. Горбань

(Бердянський державний педагогічний університет)

СЕНСИТИВНІСТЬ ШЕСТИРІЧНОГО ВІКУ ДЛЯ ПОЯВИ У ДІТЕЙ СТРАХІВ

В останні роки, як свідчать спеціальні експерименти (І. Дубовіна, В. Гарбузов, О. Захаров, О. Ковальова), дуже поширеними явищами є тривожність та страхи у

шестирічних дітей. На думку психологів (Л. Божович, О. Бодальов, В. Мухіна) дитина, як найбільш чутлива частина соціуму, випробовує на собі безліч різноманітних негативних впливів.

Аналіз наукової літератури показує, що психологічні особливості дітей шестирічного віку (підвищена афективність сприйняття, інтенсивний розвиток мовлення, уваги, пам'яті, творчої уяви, наочно-образного мислення) та соціальна ситуація розвитку (загальна сенситивність до впливу навколишніх умов життя) можуть сприяти виникненню у малюків страхів різного походження. Причинами виникнення дитячих страхів є багата фантазія дитини, негативний досвід, а також навіювання як з боку дорослих, так і з боку інших дітей.

Навчальна діяльність, як провідна в цьому віці, вимагає від дитини нових досягнень, створює нові умови для особистісного розвитку, сприяє виникненню адаптаційних форм поведінки, рефлексії і психічних функцій. У більшості випадків дитина пристосовує себе до стандартних умов, проте це не гарантує її від появи різних страхів. Страх має багато причин як суб'єктивного (мотивація, емоційно-вольова стійкість), так і об'єктивного (особливості ситуації, складність завдань, перешкоди тощо) порядку.

Велика кількість страхів саме у дітей шестирічного віку пов'язана з тим, що емоційний розвиток в основних рисах завершується до 6 років, коли емоції вже відрізняються певною зрілістю і сталістю. Дитина більшою мірою, ніж раніше, починає розуміти, що здатне заподіяти їй шкоду, чого слід боятися, уникати. Отже, у цьому віці найбільш часто виявляються страхи, тобто можна вже говорити не тільки про емоційну, але і про раціональну основу страхів як нової психічної структури, що формується. Причому для дошкільнят у шестирічному віці характерні страхи самотності, смерті, нападу, а для шестирічних школярів інші, більш дорослі – соціальні: спізнитися в школу, смерті батьків.

У психолого-педагогічній літературі наголошується на негативному впливі порушень сімейних відносин на психічний розвиток дитини. Серед причин формування та розвитку дитячих страхів виділяють наступні: внутрішньосімейні конфлікти; неадекватні виховательські позиції батьків; порушення контакту дитини з батьками внаслідок розпаду сім'ї чи тривалої відсутності одного з батьків; рання ізоляція дитини від сімейного оточення; особистісні характеристики батьків, неадекватна батьківська поведінка тощо.

Говорячи про страхи шестирічних дітей, необхідно зрозуміти, що при цьому вважати нормою, а що патологією. Про дитячий невроз страху можна говорити, якщо дитина називає якісь інші страхи, ніж ті, які характерні для її віку і статі. Дитячий страх – нормальне явище, якщо він триває не більше 3–4 тижнів. Дитячі страхи у випадку нормального розвитку є важливою ланкою в регуляції поведінки дитини і, в цілому, мають позитивний адаптаційний сенс. Страх, як і будь-яке переживання, є корисним, коли виконує свої функції, а потім зникає. Інакше страх може стати причиною багатьох порушень здоров'я у фізіологічно-психічній сфері і тим самим – причиною багатьох захворювань. Страх також впливає на розвиток дитини як особистості, при цьому у малюка спостерігається підвищена агресивність, порушення сну, емоціональне гальмування, депресивні стани, зменшується пізнавальна активність, зникає цікавість.

ОСОБИСТІСНІ ЗМІНИ У ПОХИЛОМУ ВІЦІ

У сучасній психологічній літературі не має єдиної точки зору про наявність особистісних змін людини в старості. На думку ряду авторів (П.Т. Коста, Н. Хаан, С.Л. Уиллис), особистісні якості старої людини, зазнаючи трансформацію, все ж залишаються стабільними; характер особистісного реагування у старості зберігається і не піддається змінам під впливом вікового чинника. Інша позиція з цього питання полягає в тому, що при нормальному перебігу старості особистість літньої людини змінюється, але ці зміни не носять виражений негативний характер. Так, Е. Еріксон, К. Юнг наголошують на якісній відмінності рис особистості на різних стадіях старіння. Тобто, старіючи, індивід може зберегти здатність прогресивно розвиватися як особистість.

Е. Еріксон вважає головним завданням психіки в пізньому дорослому віці підтримку ідентичності. Внаслідок тих змін, які відбуваються з людиною похилого віку, вона переймається проблемою збереження власної сутності, значимості та особистісної цінності. Якщо цього не відбувається, то утворюється особистісна стагнація – застій у особистісному розвитку людини, внаслідок зацикленості на минулому, прийнятті факту скінченності власного життя, несприйманні подальших змін ідентичності. Особистісна стагнація заважає людині здійснювати конструктивний аналіз свого життєвого шляху. Старі не відчують радості та задоволення від повноти життя, втрачають його сенс та власну значимість, не бачать себе у майбутньому, а у минулому робиться акцент тільки на помилки й втрачені можливості, що призводить до страждань і відчаю [5].

Динаміка особистості у старості зумовлюється необхідністю задоволення життєво важливих потреб цього віку. Характеризуючи їх ієрархію, К. Роцак до домінуючих потреб людини похилого віку відносить: потребу в уникненні страждань, у допомозі й постійності, в автономії та незалежності. До середньої групи належить потреба у проектуванні на інших своїх психічних проявів, потреба у захисті й турботі про інших, у владі, внутрішній інтегрованості. До «підпорядкованих потреб» відносять – потребу у любові, сексі; у підозріливому ставленні до інших, необхідності зберегти з ними дистанцію та потребу у творчості.

У цілому, в похилому віці відбувається зміщення низки провідних потреб (зокрема, потреба у творчості) на нижчі рівні і акцентування окремих потреб (наприклад, в уникненні страждання), що порушує їхній взаємозв'язок і ускладнює процес саморегуляції [4].

За результатами досліджень О.В. Красної більшість людей похилого віку мають позитивне ставлення до себе. Вони приймають власні недоліки і переваги, визначилися у своїх інтересах, світовідчутті, але їхня особистісна ідентичність переважає над соціальною. Часто зовнішньо присвоївши собі ролі осіб похилого віку, внутрішньо вони їх не приймають [3].

Втрата глибоких соціальних зв'язків, відчуття перспективи у цьому віці, яка проявляється у зниженні поведінкового контролю (В.Д. Альперович) та «виснаженні» чутливості (Р.М. Грановська, І.В. Давидовський) призводить до зростання егоцентричності у старості – переконаності старих у беззаперечній справедливості їхніх позицій. Це виявляється у спотвореній інтерпретації оточення, а також у таких рисах, як амбіційність, образливість, нетерплячість до заперечень [1].

Також людям похилого віку властива виражена стурбованість життям, яка, за думкою К. Роцак, М.В. Єрмолаєвої, має адаптивний характер, бо допомагає

виробити специфічну тактику збереження зусиль; дозволяє заздалегідь передбачати та уникати ситуації, що викликають негативні емоції; сприяє пристосуванню організму до зміненого середовища; упереджує виникнення нудьги та надає гостроти суб'єктивній картині оточуючої дійсності [2;4].

У похилому віці відбуваються суттєві зміни у самооцінці особи, її самоповазі та задоволеності життям. Більшість досліджень самооцінки свідчать про її певне зниження (у цілому або окремих компонентів) у старості. Низьку самооцінку переважно мають особи похилого віку з неблагополучною старістю. Також самооцінка може знизитися під впливом трагічних життєвих обставин (хвороба, старечі недомагання, втрата рідних, самотність). Хоча результати діагностики, проведеної О.Г. Коваленко, свідчать, що у похилому віці особистість має середній рівень самооцінки: вона оцінює себе як носія позитивних, соціально бажаних характеристик, але інколи може бути занадто критичною до себе [1]. Безумовно, динаміку самооцінки у похилому віці визначають багато факторів.

Психологічні зміни проявляються й в емоційній сфері: в підвищеній вразливості, образливості, дратівливості, концентрації уваги на обмеженому колі уявлень. Настрій у людей похилого віку стає нестійким, переважають або знижений фон, невдоволення оточуючим, або ейфоричний. Легко виникають почуття тривоги і страху, туги. У емоціях старіючої особи з'являється інертність, застиглість, своєрідне «застрягання», в'язкість, втрата гнучкості. Відзначається неадекватність реакції на зовнішні і внутрішні чинники. Будь-яка, навіть незначна нетактовність, неповага і черствість з боку оточуючих в літньому віці сприймаються як важка психічна травма. Стара людина починає відчувати себе небажаною, самотньою. Емоційний інтерес до оточуючих слабшає, наростають егоцентризм, недовірливість; контакти стають більш вузькими і формальними. Такі характерологічні зміни викликають утруднення в спілкуванні та сприяють виникненню міжособистісних конфліктів, в першу чергу у родині.

Отже, оптимально розвиватиметься у старості особа, яка наповнює власне життя сенсом, має конструктивне ставлення до старіння, позитивну установку до власного майбутнього; включена у соціальні контакти, радіє життю, прагне до пізнання та навчання новому, до збереження рівноваги, особистісної цілісності, розкриття власних можливостей.

Література

1. Дзюба Т.М. Психологія дорослості з основами геронтопсихології / Т.М. Дзюба, О.Г. Коваленко; за ред. В.Ф. Моргуна. – К.: Видавничий дім «Слово», 2013. – 264 с.
2. Ермолаева М.В. Значение жизненного опыта в старости / М.В.Ермолаева // Психология зрелости и старения. – 2007. – №2 (38). – С. 58–81.
3. Психология старости и старения : Хрестоматия / Сост. О.В. Краснова, А.Г. Лидере. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 416 с.
4. Рошак К. Психологические особенности личности в пожилом возрасте : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Возрастная и педагогическая психология» /К. Рошак. – М., 1990. – 19 с.
5. Эриксон Э. Восемь возрастов человека / Э. Эриксон // Детство и общество. – 2-е изд. / Пер. А.А. Алексеева. – СПб. : Речь, 2002. – С. 235–259.

**ЗАСОБИ АРТ-ТЕРАПІЇ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДНЗ ДО ТВОРЧОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Досвід використання арт-терапії в галузі освіти сьогодні широко пропагується вітчизняними та зарубіжними вченими: С. Беловоловою, У. Дутчак, Л. Животенко, Т. Кисельовою, Л. Лебедевою, Н. Пов'якель. Пов'язано це, по-перше, із необхідністю запровадження в освітній процес технологій, що сприяють реалізації гуманістичної спрямованості педагогічного впливу, а по-друге – із багатофункціональністю, екологічністю та ефективністю застосування засобів арт-терапії для низки навчальних, розвивальних та виховних завдань.

«Арт-терапія» в науково-педагогічній інтерпретації розуміється не лише як засіб терапії чи корекції, здійснюваної психотерапевтами чи психологами, але, перш за все, як турбота про емоційне самопочуття та психологічне здоров'я особистості, групи, колективу засобами художньої діяльності (Л. Брусиловський, О. Дьюхерст-Меддок, А. Копитін, Л. Лебедева, А. Сизова). Центральною фігурою арт-терапевтичного процесу при цьому виступає особистість, що прагне до самореалізації та розширення діапазону своїх можливостей.

Вважаємо, що засоби арт-терапії мають значні розвивальні можливості щодо професійної креативності вихователя ДНЗ, яка виступає центральним компонентом педагогічної творчої діяльності. Це пов'язано із складністю названого психологічного феномену, його багатокомпонентністю, яка включає мотиваційні, когнітивні, операційні та регулятивні складники.

Основною особливістю арт-терапії, порівняно з іншими засобами психологічного впливу, є її тріадичність: замість звичної діади «педагог – учень (вихованець, студент)» маємо тріаду «педагог – творчий продукт – учень», де експресивний продукт несе важливі повідомлення індивіда, і відповідно, робить альянс «трикутником».

Саме включення «третьої сторони» (творчого продукту) визначає психологічний зміст розвитку професійної креативності вихователя за допомогою засобів арт-терапії. По-перше, це оперування образами, символами та метафорами. Образ, виступаючі безпосереднім чи опосередкованим відображенням реальності у формі цілісної невербальної структури, є значно багатшим, аніж сконцентроване в понятті логізоване пізнання, має додаткову інформацію, не помітну відразу, він насичений досвідом, почуттями та емоціями. Символ – це сутність, яка позначає іншу сутність. А. Старовойтов зазначає, що після художнього вираження символу відбувається процедура ампліфікації його латентних значень та змісту. Екстерналізований зміст піддається процедурі аналізу та рефлексивній обробці, у результаті чого суб'єкт присвоює укладену в його структурі інформацію, дозволяє формулювати аналогії та продукувати широкий спектр гіпотез та інтерпретацій. Метафоричність, як здатність з тією чи іншою метою перенести сенс, почуття, ознаку з одного предмета на інший, дає абсолютну внутрішню свободу по відношенню до предмета творчості. Будь-яка метафора містить безліч смислів, і є можливість самому вибрати той, який видається найбільш значущим. По-друге, засоби арт-терапії надають можливість екстеоризації думки. «Візуалізація» образів особливо корисна для творчості, тому що образи легко піддаються змінам, можуть наочно показувати різні сторони проблеми, з ними легко маніпулювати, у них немає обмежень, властивих вербальним репрезентаціям. По-третє, вона нейтралізує

основу складність використання евристичних методів, яка полягає у відсутності стимулу, необхідності пропонувати ідеї без опори на допоміжні засоби. Арт-терапевтичний продукт є стимулом, що актуалізує досвід та підсвідомість особистості. По-четверте, вона є засобом, що знижує критичність, оскільки ідея сприймається як така, що нав'язується стимулом та відокремлена від особистості за рахунок присутності рефлексивного усвідомлення роздільності «ролі» (маски) учасника арт-терапевтичного процесу, і зовнішньої людини «себе самого». По-п'яте, арт-терапевтичний процес завжди є емоційно насиченим. За даними досліджень В. Єремєєвої та Т. Хрізман, присвячених проблемі нейрофізіології статевих відмінностей в дитинстві, мистецтво «змушує» працювати мозок на підвищеному емоційному фоні та активізує процеси взаємодії обох півкуль. Тим самим чиниться потужний вплив на асоціативні поля мозку, розвиваючи їх і створюючи складні системи зв'язків, що мають важливе значення в процесах. По-шосте, особистість виступає у якості суб'єкту та об'єкту власного процесу творення. Вдивляючись у власну роботу, вона пізнає те, що приховане для раціональної свідомості, не піддається точній інтерпретації. Витвір трансформує її сприйняття, змінює спектр його відчуження.

Таким чином, вважаємо, що впровадження арт-терапії в процес фахової підготовки майбутніх вихователів є перспективним напрямком підвищення ефективності освітнього процесу, зокрема забезпечення готовності до творчої педагогічної діяльності.

Література

1. Вознесенська О.Л. Арт-терапія в роботі практичного психолога: Використання арт-технологій в освіті / О.Л. Вознесенська, Л.В. Мова. – К. : Шкільний світ, 2007. – 120 с.
2. Лебедева Л.Д. Педагогические основы АРТ-терапии в образовании учителя: дисс. ... доктора пед. Наук : 13.00.01 / Лебедева Людмила Дмитриевна. – Ульяновск., 2001. – 383 с.
3. Пов'якель Н. Арт-терапевтичні психотехнології в розвитку творчого потенціалу саморегуляції майбутнього психолога практика / Н. Пов'якель // Простір арт-терапії : Зб. наук. праць. – Київ, 2008. – Вип. 1 (3). – С. 57-66.
4. Рождественская Н.В., Толшин А.В. Креативность: пути развития и тренинги / Н.В. Рождественская, А.В. Толшин. – СПб.: Речь, 2006. – 320 с.

УДК 159.9.016.1

Дорошенко М.І.,

кандидат психологічних наук, доцент
(Бердянський державний педагогічний університет)

ПСИХОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ РОЗУМІННЯ

Актуальність роботи. Увага до феномену розуміння, його природи, ролі і значення у діяльності суб'єкта є однією з характерних особливостей; сучасних філософських, психологічних, педагогічних досліджень. Аналізуючи літературу з даної проблеми, легко переконатися у різноманітті підходів як до проблеми, розуміння, так і до її дослідження, і це створює враження, що одним терміном нерідко позначаються різні проблеми. Зрештою ускладнює дослідження явища розуміння.

Розуміння є одним із важливих об'єктів філософсько-методологічних і логіко-лінгвістичних досліджень (А. Антонов, М. Бахтін, В. Герасимов, К. Малиновська, В. Нішанов), що проводяться у таких: напрямках: вивчення розуміння як методологічної проблеми; введення нових знань до минулого досвіду суб'єкта;

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

здатність до умовиводів, досліджуються також семантичні аспекти розуміння; взаєморозуміння як необхідна умова мовленнєвого спілкування.

Методи дослідження. Вивчення проблеми розуміння у філософії здійснюється у двох напрямках: 1) головним аспектом розуміння є його детермінація з боку об'єкта, що забезпечує адекватність розуміння дійсності; 2) розуміння – це специфічний тип пізнавального ставлення, спрямованого на пізнання людини і продуктів її діяльності.

Початок досліджень проблеми розуміння у вітчизняній психології було покладено у 40-50-х роках ХХ ст. українською школою психологів, засновником якої був Г.С. Костюк [2].

Зростання інтересу до зазначеної проблеми можна констатувати у кінці 90-х років минулого століття (праці В. Демиденка, М. Жинкіна, К. Корнілова, Г. Костюка, М. Левітова, О. Леонтєва, О. Лурія, С. Максименка, Н. Менчинської, В. Моляко, С. Рубінштейна, А. Смирнова, Н. Чепелевої та інших).

Сутність. Психологічні дослідження розуміння акцентують увагу на поняттях діяльності, дії, соціальних норм, міжособистісних стосунків, знань. Виділено кілька підходів до процесу розуміння: методологічний (розуміння як інтерпретація); когнітивний (розуміння як включення нових знань до минулого досвіду суб'єкта); логічний, (розуміння як результат інтерпретації відношень); лінгвістичний (розуміння як результат трансформації від поверхневої структури речення до глибинної репрезентації); комунікативний (розуміння як взаєморозуміння при спілкуванні) [3].

Г. Костюк вважає розуміння опосередкованим аналітико-синтетичним процесом, що виділяє основні елементи певної ситуації та об'єднує їх у єдине ціле. У розумовому процесі вчений трактував розуміння як пізнання суттєвого: «Розуміння є не простим, не безпосереднім, а складним і опосередкованим, суперечливим процесом відображення людиною сутності речей» [2, с. 268].

С. Рубінштейн розглядає розуміння як мисленнєвий продукт; «Мислити людина починає, коли у неї з'являється потреба що-небудь зрозуміти» [4].

Ідучи за С. Рубінштейном та Г. Костюком, значна частина психологів вважає розуміння аналітико-синтетичною діяльністю. Так, досліджуючи процес розуміння, А. Брудний дійшов висновку про провідну роль у цьому процесі операцій синтезу: «Розуміння проявляється в побудові зв'язаних і цілісних систем» [1].

С. Максименко вважає, що результатом розумової діяльності є розуміння людиною предметів та явищ об'єктивної дійсності. Розуміння – це складна аналітико-синтетична діяльність мозку, спрямована на розкриття внутрішньої сутності об'єктів, на усвідомлення зв'язків, відносин, залежностей, які в ній відображаються. Залежно від характеру пізнавального завдання та його змістовної структури розуміння може виявлятися у спів-піднесенні нового об'єкта з відомим як таким, що має з ним спільні ознаки; у з'ясуванні причини явища, визначенні вихідних принципів і логічних засад розуміння: факту, у розумінні підтексту мовного висловлювання, мотивів, змісту та значення вчинку тощо. Необхідною умовою розуміння будь-яких фактів є достатні знання про життєвий досвід людини, які є ключовими компонентами цього процесу [1].

На думку А. Коваленко, процес розуміння має складну структурну організацію, процес розуміння має складну структурну організацію, яка включає три головні компоненти: когнітивний, операціональний та регулятивно-особистісний, системутворюючим чинником у якій є операціональний компонент. Його функціонування визначається розумовими стратегіями як особливими регуляторами розумової діяльності. Процес розуміння творчих задач реалізується такими стратегіями: аналізуванням, комбінуванням, гнучкою та продуктивною [1].

Ю. Корнілов вбачає сутність розуміння у пізнавальній взаємодії системи знань суб'єкта з інформацією, яку він отримує. Наявні знання й уявлення суб'єкта дослідник вважає цілим, а незрозуміле – частина цілого, що в чомусь не відповідає йому. У такому випадку розумінню відводиться роль мисленнєвого процесу, результатом якого є розуміння певного об'єкта і засвоєння нового на підставі відомого раніше [3].

Висновки: Розуміння як проблема психології мислення вивчена недостатньо, вважає С. Максименко важливе значення для розуміння має поєднання слова з наочними образами, особливо тоді, коли предметом розуміння є функціональні характеристики об'єктів. Наочні образи, як і практичні дії, не лише ілюструють те, що потрібно зрозуміти, а й допомагають розкрити суть осмислюваного.

Незважаючи на чималу кількість літератури з наведеної проблематики за їх межами залишається багато суттєвих питань, які стосуються не лише механізмів розуміння, їх структури і генези, а й розробки самого понятійного апарату теорії розуміння. Недостатньо з'ясованою залишається також і проблема, визначення чинників, що зумовлюють ефективність розуміння критеріїв та процедур вимірювання останнього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальна психологія : підруч. / [за заг. ред. академіка С. Д. Максименка]. – 2-ге вид., переробл. і доп. – Вінниця : Нова Книга, 2014. – 704 с.
2. Костюк Г. С. Вікова психологія / Г. С. Костюк. – К. : Рад. школа, 1976. – 268 с.
3. Лекции по психологии: учеб. пособ. [для студентов вузов] / П. Я. Гальперин. – М. : Высш. школа, 2002. – 400 с.
4. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2000. – 712 с.

УДК 376.42:373,3(0432)

К. С. Збаранська

(Бердянський державний педагогічний університет)

СИСТЕМА ЗАНЯТЬ КОРЕКЦІЙНО - РОЗВИВАЛЬНОГО НАПРЯМУ ДЛЯ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Дитячий аутизм (від грец. *autos* – “сам”; аутизм – “занурення в себе”) характеризується аномалією поведінки і порушеннями у соціальній взаємодії, комунікабельності й уяві, значним звуженням інтересів і активності. Виявляють аутизм у віці до 3 років. Уперше термін “аутистичний” використав Е. Блейлер у 1908 р. для описання втечі від соціального життя, що її спостерігають у дорослих, хворих на шизофренію. Дитячий аутизм у 1943 р. описав Л. Каннер у праці “Аутистичні порушення емоційного контакту”, тому цей розлад ще називають синдромом Каннера. Саме цей автор визначив низку ознак, характерних для всіх осіб з аутизмом:

- виражена (“екстремальна”) аутистична самотність, що формує порушення соціального розвитку дитини без зв'язку з рівнем інтелектуального розвитку. Такі діти не здатні нормально налагоджувати відносини з іншими людьми, але виглядають цілком благополучними, коли залишаються на самоті;

- непереборне прагнення до стабільності, що проявляється у вигляді стереотипних занять та опору будь-яким змінам в навколишньому середовищі, в звичайному перебігу подій чи в обстановці;

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

- цілком задовільна і нерідко навіть посилена механічна пам'ять: діти, яких спостерігав Л. Каннер, були здатні запам'ятати велику кількість зовсім непотрібної інформації (наприклад номери сторінок у предметному покажчику енциклопедії), що абсолютно не відповідало загальному рівню зниження інтелекту;

- відтерміновані ехолалії: діти безцільно повторювали фрази, які чули від інших, але не використовували їх (чи використовували зі значним утрудненням) під час повсякденного спілкування;

- гіперчутливість до сенсорних впливів: діти, за якими спостерігав Л. Каннер, бурхливо реагували на певні звуки і явища, наприклад, шум порохотягу, ліфту і навіть подих вітру. У деяких з них були утруднення в споживанні їжі або дивні смакові вподобання;

- обмеженість обсягу мимовільної активності – стереотипні рухи, репліки, інтереси [1, с. 528].

Запропонована система корекційно-розвивальних занять базується на моделі цілісного розвитку людини, що охоплює фізичну, соціальну та когнітивну сфери.

Відповідно до практики корекційно-розвивальної роботи ці сфери конкретизуються таким чином: фізична сфера – психомоторний розвиток, соціальна – соціальноемоційний та комунікативно-мовленнєвий, пізнавальна – сенсорний розвиток (сенсорна інтеграція).

Підвищення адаптивних можливостей дітей з аутизмом як позитивні зрушення на рівні базових структур визначено як стратегічний напрям корекційно-розвивальної роботи з ними, що конкретизується в заняттях з психомоторного, соціального, комунікативно-мовленнєвого розвитку та сенсорної інтеграції.

Психомоторні заняття мають базуватися на послідовному розвитку загальної моторики.

Заняття з соціального розвитку мають відбуватися в умовах мікрогрупи, коли до дитини з аутизмом залучають ще одну дитину.

Заняття з комунікативно-мовленнєвого розвитку мають сприяти вияву ініціативи у встановленні контакту, навчати використовувати власні комунікативно-мовленнєві навички й уміння, розширювати пасивний та активний словниковий запас, навчати користуватися альтернативними способами комунікації.

Заняття з сенсорної інтеграції. Формування передумов пізнавального розвитку може спиратися на методику сенсорної інтеграції, спрямовану на різнопланову взаємодію з довкіллям, збагачення дитини сенсорним досвідом і формування у неї полісенсорного сприймання відбуваються в умовах максимально наближених до життя.

Тетяна Скрипник переконана, що допоки у дітей з аутизмом захисні механізми залишаються в незмінному вигляді, процеси їхнього навчання та розвитку малопродуктивні.

Це означає, що корекційно-розвивальна робота має бути спрямована на подолання цих перешкод та на позитивні перетворення на рівні передумов розвитку [2, с. 38].

Отже, сучасне інклюзивне навчання побудовано на принципах, за допомогою яких дітям надається повна психологічна та фізична допомога. До кожного учня підбирають індивідуальні заняття, об'єднують по декілька чоловік, щоб діти могли працювати разом, знаходити друзів, долучатись до соціуму. Це дуже важливий крок, у розвитку дітей, адже завдяки різним заняттям діти багато чому вчаться і згодом отримують великі результати. Не можна ставити хрест на людях, які мають проблеми зі здоров'ям чи психікою, адже вони можуть добитись набагато більше, ніж проста людина.

Література

1. Психіатрія і наркологія: підручник / [Напрєєнко О. К. та ін.]. – К. : ВСВ «Медицина», 2011. – 528 с.
2. Скрипник Т. Система занять корекційно розвивального напрямку для дітей з аутизмом в початковій школі / Т. Скрипник // Початкова школа. – 2014. – № 6. – С. 33 - 38.

УДК 159.922.6

Л.Р. Кашкарьова,
кандидат психологічних наук, доцент
(Бердянський державний педагогічний університет)

**ВІКОВІ ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДЛІТКІВ ЯК ЧИННИК
НЕБЕЗПЕКИ ЇХ ЗАЛУЧЕННЯ ДО «ГРУП СМЕРТІ»**

Останнім часом в Україні почастишали випадки підліткових самогубств після «гри» в «групах смерті». Такі випадки зафіксовані в Маріуполі, Ужгороді, Херсонській області, Івано-Франківську (за свідченням голови Національної поліції України С. Князева) [4]. Модератори «груп смерті» часто самі знаходять підлітків, які вже і так страждають від депресії і не приховують своїх суїцидальних настроїв на сторінці «Вконтакте», а потім починають на них жорсткий і маніпулятивний психологічний вплив. Досить популярними вже стали підліткові ігри «Синій кит», «Тихий дім», «Море китів», «Рожеві Феї», «Біжи або помри», «Розбуди мене о 4:20» [3].

Чому саме підлітки стають жертвами смертельних ігор? Відповідь на це запитання пошукаємо у вікових психологічних особливостях.

Вікові психологічні особливості підлітків досліджували вітчизняні та зарубіжні психологи, зокрема, Л. Божович, І. Булах, Л. Виготський, М. Кле, А. Лічко, Д. Фельдштейн, А. Гезелл, К. Конрад, К. Левін, М. Мід С. Холл та багато інших [1]. Особливо влучними є характеристики підліткового віку, наведені В. Мухіною [2].

Проаналізувавши наукову літературу, маємо виокремити такі вікові особливості підлітків, що можуть сприяти захопленню підлітками небезпечними для життя «іграми смерті».

У підлітковому віці з надмірною швидкістю відбуватися зміни, пов'язані з ростом організму. Багато підлітків, підпадаючи під залежність від фізичного стану, починають сильно нервувати і звинувачувати себе в неспроможності у будь-чому. Ці відчуття часто вже не усвідомлюються, а підспудно формують напруженість, з якою підлітку важко впоратися. На такому тлі будь-які зовнішні труднощі сприймаються особливо трагічно, що може навіть викликати думки про суїцид.

Підлітки болісно реагують на реальні чи уявні обмеження своїх прав, намагаються обмежити претензії дорослих по відношенню до себе. Відчужуючись від своїх власних відносин з батьками, підлітки психологічно звільняються від стереотипу дитячо-батьківських відносин. Це відчуження душі мучить і створює в них напругу і каяття. Незважаючи на зовнішні протидії дорослому, підліток відчуває потребу в його підтримці, потребу поділитися своїми переживаннями, розповісти про події свого життя, але самому йому важко почати настільки близьке спілкування. У цій ситуації віртуальне спілкування з незнайомою особою, яка виявляє удаване співчуття й розуміння, імпонує підлітку

Підлітковий вік стає періодом, коли людина починає свідомо формулювати свої ціннісні орієнтації. Підліток прагне бути соціально орієнтованим і бути «як усі» в ставленні до нормативної поведінки. У той же час він прагне ствердити свою унікальність, бути «краще за інших», наполягає на тому, щоб його «не плутали з

іншими». Поєднання двох тенденцій – бути «як усі» і, отже, вміти слідувати нормативній поведінці і одночасно бути «іншим», ніж інші, створює для підлітка велику напругу при виборі своєї поведінки. Підліток нерідко стає прихильником асоціальної поведінки, що стверджує його у власних очах. Він шукає підтвердження своєї унікальності і неповторності, зокрема, через приєднання до втаємничених груп і співтовариств.

Входження в соціальний простір при розвиненій рефлексії дозволяє підліткови проникнути в глибини своєї індивідуальності. Одні з них починають тяжіти до існування всередині захищеного групового «Ми», інші – до автономності не тільки в зовнішньому, а й у внутрішньому світі. Одні з них тяжіють до групового конформізму, для інших пристосування неможливо. Одні можуть пристосуватися до навколишнього світу і при цьому намагаються робити свій вибір в житті; інші ховаються від реального соціального простору в уявлюваний світ... Для підлітка соціальний простір лише відкриває потенціал його майбутніх можливостей: сходження або повалення, оволодіння системою обов'язків і прав або перетворення на залежну соціальну одиницю (або асоціального суб'єкта).

Для підлітка соціальний світ, в якому він живе, існує апіорі. Це природно-предметно-соціальна реальність, в якій він ще не відчуває себе діячем, здатним змінювати цей світ. Зовсім інша справа – сфера уяви. Реальність уявлюваного світу суб'єктивна – це тільки його реальність. Події, що тут відбуваються, опосередковані образами і знаками з реальності загальнолюдської культури. Звичайно, вони впливають на особистість підлітка з усією визначеністю. Але підліток суб'єктивно, з власної волі, управляє облаштуванням свого внутрішнього світу. Світ уяви – особливий світ. Підліток вже володіє діями уяви, які приносять йому задоволення: він панує над часом, має вільну оборотність в просторі, вільний від причинно-наслідкових зв'язків, що існують у реальному просторі соціальних відносин людей. Свобода проживання у внутрішньому, психологічному просторі подобається підліткам. В окремих випадках підлітки, котрі скуштували задоволення вільного польоту уяви, можуть потрапити в пастку реальності. При цьому рефлекторно можуть виникнути негативні емоції; прагнення закритися від зовнішнього світу. Власне, тут може критися психологічна основа підліткового аутизму – занурення у світ уявних переживань з ослабленням контакту з дійсністю, відходу від реальності, відсутність прагнення до спілкування з людьми – дорослими і однолітками. Відбувається відчуження підлітка від людей на користь уявного світу.

Підлітковий вік – період відчайдушних спроб «пройти через все», «спробувати все». Підлітка приваблюють заборонені або раніше неможливі сторони дорослого життя. Багато підлітків «з цікавості» пробують алкоголь і наркотики, що може привести до фізичної або психологічної залежності та проявляє себе у виникненні напруги, тривоги, дратівливості. Цікавість штовхає підлітків на ризиковані експерименти зі своїм здоров'ям і навіть життям.

Таким чином, можемо зробити висновок, що підлітковий вік є небезпечним з точки залучення підлітків до віртуальних «ігор смерті», які можуть привести підлітка до вчинення реального суїциду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булах І. С. Психологічні основи особистісного зростання підлітків : автореф. дис ... д-ра психол. наук: 19.00.07 / Ірина Сергіївна Булах. – Київ, 2004. – 42 с. – На укр. яз.
2. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: Учебник для студ. высш. учеб. заведений / Валерия Сергеевна Мухина. – 10-е изд., перераб. и доп. – М.: Академия, 2006. – 608 с.

3. Гра в смерть: що таке «Синій кит» і чому підлітки виконують смертельні завдання : <http://ukranews.com/ua/news/477891-gra-v-smert-shho-take-syniy-kyt-i-chomu-pidlitky-vykonuyut-smertelni-zavdannya>

УДК 159.922.7363

Анастасія Конюшенко,

студентка 4 курсу

(Бердянський державний педагогічний університет)

ЗАПОБІГАННЯ БРЕХНІ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Проблема обману, брехні та неправди належить до категорії вічних проблем. У структурі морально-етичних категорій брехня переважно розглядається як негативне явище. Але в контексті розвитку особистості, прояв такого феномена є закономірним і навіть необхідним. Зростаюча допитливість і все більш часті заборони дорослих – ось що живить вигадки дитини, яка намагається за допомогою фантазій обійти обмеження, що накладаються дорослими. Діти до певного віку живуть в казковому світі, що переплітається з реальністю. Найбільш значущою ця проблема постає в молодшому шкільному віці, бо може перейти «межі дозволеного» і стати звичкою або взагалі патологічним явищем.

Основний акцент в дослідженнях брехні робиться на визначення здатності дитини розуміти загальний зміст слів "обман" і "брехня", а також зміст норми "правдивість" (Т. П. Авдулова, Г. Н. Авхач, Л. Кольберг, С. П. Якобсон та ін). Наступний напрямок присвячено вивченню реального вирішення молодшими школярами мотиваційних конфліктів і виявлення типів їх поведінки в ситуаціях вибору між брехнею і правдою (Г. Н. Авхач, М. Т. Бурке-Бельтрані, В. Ф. Клименко та ін).

Брехня – феномен спілкування, який полягає в умисному викривленні дійсного стану речей; найчастіше виражається в змісті мовленнєвих повідомлень, негайна перевірка яких є утрудненою або неможливою. Вона являє собою свідомий продукт мовленнєвої діяльності, метою якого є ввести слухача в оману [1, с. 6].

Метою публікації стало теоретико-емпіричне вивчення феномену брехні в молодшому шкільному віці.

Кожна дитяча брехня повинна бути розшифрована і зрозуміла дорослими. Мотиви, за якими діти брешуть, відрізняються від мотивів дорослих людей, вони пов'язані з розвитком свідомості дитини. Запобігання брехні в молодшому шкільному віці в першу чергу залежать від визначення мотивів брехні [3, с. 34-34].

За результатами емпіричного дослідження прояву брехні взяло участь 69 молодших школярів у віці 9 років. У 46,4% дітей домінуючим виявився один мотив – бажання не створювати незручної ситуації, а у 53,6% – два мотиви та більше («виправдана» брехня, брехня з метою захисту товаришів, брехня з метою підвищення свого соціального статусу).

Отримані у процесі дослідження результати дали підстави для розробки програми по запобіганню брехні в молодшому шкільному віці.

У більшості випадків брехня дитини свідчить про відсутність довіри і розуміння між ним та батьками. Тому, перш за все, необхідно спробувати змінити стиль спілкування зі школярем усунути причини, що примушують його обманювати. Тільки в цьому випадку брехня зникне або ж зведеться до мінімуму. Інакше вона вкорениться і доставить в майбутньому чимало проблем як дитині, так і оточуючим її людям [2, с.36].

Психологічні заходи по запобіганню брехні у молодшому шкільному віці повинні відбуватися у спільній взаємодії дитини з психологом, вчителем, батьками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гресь Ю. Я. Правдиво про брехню / Юлія Янтосівна Гресь. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zaluzha.ucoz.ru/load/pravdivo_pro_brekhnju_posibnik/1-1-0-14
2. Гармаев А. Ложь во спасение / А. Гармаев // Семья и школа. 1981 – № 7 – с. 31 – 34
3. Экман П. Психология лжи / Пол Экман – СПб. : Питер, 2008. – 272 с.

УДК 37.062.3

С.М. Корінний, викладач
(Кіровоградська льотна академія
Національного авіаційного університету)

**АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКУРСНИКІВ**

Однією з актуальних проблем підготовки сучасних фахівців є соціальна і психолого-педагогічна адаптація студентів-першокурсників щодо умов навчання в вищому навчальному закладі. Успішна адаптація, на думку вітчизняних і зарубіжних вчених, є найважливішою умовою повноцінної життєдіяльності людини. Від того, наскільки студент увійде в нову систему вимог, норм і соціальних відносин, пристосується до нової системи навчання, залежить його подальше ставлення до навчального процесу та взаємини з педагогами і однолітками. У зв'язку з цим, виникає необхідність проаналізувати проблеми соціальної та психолого-педагогічної адаптації студентів-першокурсників.

Початковий період навчання в вищому навчальному закладі пов'язаний з соціальними змінами, зміною колишніх стереотипів, розумовим та емоційним напруженням. Студентство – це період життя людини, в якому йому доводиться зустрічатися з абсолютно різними проблемами, і вирішувати їх повинен сам студент. Психологічні та вікові особливості студентства характеризуються емоційною незрілістю, відкритістю, навіюваністю, самоідентифікацією. Численні дослідження показують, що ефективність навчання багато в чому залежить від можливостей першокурсника швидко і без труднощів адаптуватися до нових для нього видів навчальної діяльності.

Потрапляючи в нове соціальне середовище, студент зустрічається з різними суперечностями в міжособистісній взаємодії. Емоційно-вольова сфера дає зриви у вигляді підвищеної агресії, тривожності, фрустрації. Нормальне і здорове функціонування психологічної сфери людини на цьому етапі залежить від двох чинників: стану організму і успішності проходження особистістю процесу адаптації до умов нового середовища. І це не тільки різка зміна навколишнього соціального та психологічного середовища, нова система навчання і методика викладання, нові професійні дисципліни, а й взаємини в студентському колективі, нові житлово-побутові умови. Численні дослідження показали, що найбільш «крихкими» і уразливими у багатьох відношеннях є студенти першого курсу. Саме на першому курсі у студентів формується ставлення до навчання, до майбутньої професії, змінюються життєві принципи, триває процес самооцінки, самореалізації. Тому важливо своєчасно допомогти першокурсникам адаптуватися до умов навчання у вищому навчальному закладі.

Даний процес у кожного студента проходить по-різному і його успіх багато в чому залежить від цілого ряду об'єктивних і суб'єктивних умов.

На думку Матіішеної Є.В., адаптаційні процеси взаємопов'язані з мотиваційно-потребовою сферою людини, його професійною і життєвою

орієнтацією, віковими характеристиками, адекватністю сприйняття людиною себе і своїх соціальних зв'язків, недостатній розвиток якої призводить до проявів дезадаптації [1].

Соціальна та психолого-педагогічна адаптація студентів-першокурсників до умов навчання в вищому навчальному закладі – це складний, тривалий, а часом гострий і болісний процес. Великий вплив на адаптацію студентів спричиняють організаційні та методичні особливості навчального процесу вищого навчального закладу. На відміну від школи, де форми організації навчання передбачають поточний контроль знань і умінь на кожному уроці, у виші, наприклад, лекції не вимагають обов'язкового поточного контролю навчальних досягнень. У зв'язку з цим у першокурсників виникають помилкові уявлення щодо обов'язкової навчальної підготовки до кожного заняття. В умовах кредитно-модульної системи значний час відводиться на самопідготовку студентів за навчальними програмами дисциплін, в той час як у школі на самопідготовку потрібно значно менше часу. У школі крім навчання велика увага приділяється позаурочній професійній та виховній роботі з учнями. У виші ж студентам надається більше свободи у позанавчальний час. Такі відмінності в шкільних і вишівських вимогах викликають у першокурсників оманливе відчуття свободи і всездозволеності, що знижує відповідальність у професійній самопідготовці і саморозвитку [2].

Аналіз робіт педагогів показав, що адаптація повинна проходити як активне творче пристосування студентів до умов вищої школи, в процесі якого у них формуються навички і вміння організації розумової діяльності, раціональний колективний і особистий режим праці, дозвілля і побуту, навички самоосвіти та самовиховання професійно значущих якостей особистості.

Аналіз педагогічного процесу, а також спостереження і бесіди з кураторами груп, викладачами, студентами дозволили виявити основні проблеми адаптації першокурсників до навчання в вищому навчальному закладі, які обумовлені:

- невмінням раціонально розподіляти свій час і сили;
- неготовністю до виконання високих вимог викладачів;
- відсутністю або недостатнім розвитком навичок самоконтролю;
- неготовністю працювати з великим об'ємом нової інформації;
- значним навчальним навантаженням;
- відносно меншою інтенсивністю систематичного контролю навчальних досягнень студентів у порівнянні зі шкільною системою чіткого повсякденного і поурочного контролю;
- відсутністю звичного контролю та опіки з боку батьків;
- недостатньою самоорганізованістю і самодисципліною;
- самоствердженням в новому колективі;
- новими соціальними і житловими умовами.

Аналіз літератури показав, що провідною умовою ефективності процесу адаптації є цілеспрямоване педагогічне управління цим процесом. Управляти адаптивним процесом навчання на молодших курсах вищого навчального закладу – значить свідомо і послідовно забезпечити перехід від однієї стадії розвитку особистісних відносин і цінностей до іншої, більш досконалої.

Таким чином, підвищення рівня адаптації студентів-першокурсників до умов навчання в вищому навчальному закладі сприятиме розвитку умінь і навичок навчальної діяльності. Успішне подолання труднощів, пов'язаних з процесом адаптації, дозволить підвищити активність студентів і їх інтерес до навчання, сформуванню навички, необхідні для подальшої професійної діяльності, сприяти підвищенню ефективності навчання.

Література

1. Матишана Е.В. Влияние обучения в вузе на успешность адаптации, уровень тревожности и стресса студентов начальных курсов // Молодой ученый. – 2016. – №11. – С. 1770-1773.

2. Николо Н.Г. Наукові шляхи з професійної педагогіки: європейський контекст // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми / Зб. наук. пр. – випуск 9 / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2006. – С. 14-21.

УДК 159.9:371.12

Д. Кулиничева,
студентка з курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
(Бердянський державний педагогічний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ПЕДАГОГІВ

Професію «педагог» завжди вважали затребуваною і соціально значущою для суспільства. Завдяки вчителям з самого дитинства у кожного формувалася громадська свідомість, а з покоління в покоління передавалася культурна спадщина. Для успішної професійної діяльності педагог повинен володіти певними знаннями, вміннями і особистісними якостями, які допоможуть впоратися з емоційним напруженням. Але з часом практично у кожного педагога через низку причин настає психологічна напруга, яке веде до розвитку професійного вигорання. Через це людині важко далі розвиватися, реалізовувати себе в творчості і кар'єрі. Тому тема професійного вигорання у педагогів була актуальною завжди.

Проблемою професійного вигорання займалися такі вчені, як А. Мороу, Х. Кюйнарпуу, Н. Амінов, Е. Гозілек, В. Бойко, К. Маслач, С. Джексон.

Метою дослідження є вивчення особливостей професійного вигорання у педагогів, з'ясування його причин і підбір профілактичних методів для запобігання його розвитку у людей, що працюють в сфері освіти.

Під синдромом «емоційного вигорання» розуміють такий стан людини, при якому спостерігається фізичне, емоційне і розумове виснаження. Це свого роду психологічний захист від впливу психотравмуючих чинників. Синдром розвивається через тривалі стреси, що виникають із середньою інтенсивністю. Незважаючи на те, що вигорання є стійким станом, існує багато способів, щоб з ним боротися.

При професійному вигоранні у педагога з'являється виснаження, втома, розвиваються негативні установки по відношенню до колег і учнів, до своєї роботи в цілому. У людини виникають проблеми з апетитом, самооцінкою, проявляються психосоматичні ускладнення [3].

Професійне вигорання – один з нових, розглянутих в психологічній літературі механізмів захисту, тому його визначення є дещо розмитим. Слід відзначити, що вигорання завжди розглядається і трактується лише з негативного боку. І, звичайно, на це є конкретні причини, адже коли людина перебуває у такому стані це відбивається на виконанні нею своєї діяльності, на відносинах з партнерами, клієнтами і близькими людьми, так як приводить до емоційної і особистісної відстороненості, незадоволеності собою, слідом за чим іде тривога, депресія і неадекватне емоційне реагування на звичайні життєві ситуації. Але не звертати увагу на позитиви, які супроводжують цей стан було б не правильно. Плюси емоційного вигорання в тому, що воно дозволяє людині економно і дозовано використовувати свої енергетичні ресурси.

Існує найпоширеніший підхід до визначення феномену «професійного вигорання», запропонований американськими дослідниками К. Маслач і С. Джексон. Вчені розглядають синдром професійного вигорання як трьохкомпонентну систему, котра складається з емоційного виснаження, деперсоналізації та редукції власних особистісних прагнень.

Емоційне виснаження – відчуття спустошеності і втоми, викликане власною роботою. Емоційне виснаження розглядається як основна складова професійного вигорання і проявляється у пониженні емоційного фону, байдужості або емоційній перенасиченості.

Деперсоналізація (дегуманізація) – цинічне відношення до роботи та до її об'єктів. Зокрема, в соціальній сфері при деперсоналізації виникає байдуже, негуманне, цинічне відношення до людей, з якими працюють. Деперсоналізація проявляється в деформації стосунків з іншими людьми. Це може бути підвищення залежності від інших, або підвищення негативізму, цинічності установок і почуттів.

Редукція професійних досягнень – виникнення у працівників почуття некомпетентності в своїй професійній сфері, усвідомлення неспішності в ній. Редукція особистих досягнень може проявлятися або в тенденції до негативного оцінювання себе, своїх професійних досягнень і успіхів, негативізмі відносно службових досягнень і можливостей, або ж обмеженні своїх можливостей, обов'язків по відношенню до інших.

На сьогоднішній день синдром вигорання розглядається як довготривала стресова реакція, яка виникає як наслідок дії на людину хронічних професійних стресів середньої інтенсивності. У зв'язку з цим, ми розглядаємо синдром вигорання як «професійне вигорання», що потенціє деформацію особистості професіонала [1].

Причини, що впливають на розвиток емоційного вигорання, ділять на три основні групи. До першої групи входять особистісні фактори: інтроверсія, висока або низька емпатія, авторитарна позиція по відношенню до оточуючих, низька самооцінка, реактивність. Другу групу складають статусно-рольові чинники: рольова невизначеність, низький соціальний статус, незадоволеність самоактуалізацією, обмеження творчої активності в результаті рольових поведінкових стереотипів, відторгнутість людей в референтній групі. У третю групу входять професійно-організаційні чинники: монотонність протягом робочого процесу, нечітке планування і організація праці, суворе обмеження в часі, негативні стосунки з колегами і начальством, часті конфлікти в колективі, відсутність професійної та соціальної підтримки.

Для запобігання розвитку професійного вигорання існує ряд психологічних напрямків: підтримка, консультування, корекція, діагностика, бесіди, просвіта. Психологічна допомога повинна бути спрямована на поліпшення їх фізичного і психологічного самопочуття. Для цього вчителів вчать керувати власними емоціями за допомогою спеціальних прийомів і способів саморегуляції [2].

Таким чином, щоб уникнути розвитку професійного вигорання і поліпшити психологічний і фізичний стан вчителів, необхідно організувати зустрічі педагогів і психологів. Під час таких зустрічей можна виявити причини емоційної напруги, провести діагностику вчителів, а також навчитися основним прийомам саморегуляції стану. Завдяки співпраці з психологом, у вчителів зменшується незадоволеність власним життям, вони починають вести здоровий спосіб життя та позитивно дивитися на світ, а також педагоги починають цінувати свою роботу і бачать в ній сенс. Окрім того, в них знижується рівень тривожності, вони стають активними у встановленні соціальних контактів, стають більш емоційно стійкими по відношенню до подій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бещук-Венгерська Н.В. Профілактика синдрому професійного вигорання у педагогів. Методичний посібник / Н.В. Бещук-Венгерська. – Вінниця: ММК, 2015. – 61 с.
2. Профілактика синдрому професійного вигорання педагогов: діагностика, тренінги, упражнения / Авт.-сост. О.И. Бабич. – Волгоград: Учитель, 2009. – 122 с.
3. Формалюк Т.В. Синдром «емоціонального згорання» как показатель професійної дезадаптації учителя /Т.В. Формалюк // Вопросы психологии, 1994, № 6. – С. 57–64.

УДК 376-056.36.016:821.161.2

Кравець Н.П.,
к. пед. наук, доцент
НПУ імені М.П. Драгоманова

КОРЕКЦІЯ ЧИТАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ПІДЛІТКІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ ЗАСОБАМИ ДІАЛОГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Останніми роками знизився інтерес учнів, зокрема й розумово відсталих, до читання як художньої, так і науково-пізнавальної літератури. Між тим робота з літературними творами забезпечує розвиток інтелектуальної, емоційної та вольової сфер особистості. Враховуючи зниження у розумово відсталих школярів інтересу до читання літератури, самостійності й критичності мислення, обмеженість світогляду, з метою корекції вказаних порушень ми запровадили діалогове навчання,

Діалогу читача з текстом приділяли увагу філософи, психологи, педагоги (М. Хайдеггер, Г-Г. Гадамер, М. Бахтін, С. Лавлінський, Н. Менчинська, М. Матюшкін, Я. Андрєєва, С. Курганов, І. Небеленчук та ін.). На значення діалогового навчання для розумово відсталих підлітків вказували дефектологи К. Аксьонова, М. Гнезділов, Р. Лалаєва, Т. Ульянова, Ж. Шиф, які довели, що для розумово відсталих характерна відсутність потреби в говорінні – мотивації мовлення, яка у них спонтанно не виникає. Їм важко перейти з позиції слухача на позицію мовця, оскільки не виявляють зацікавленості в отриманні інформації. За результатами досліджень В. Петрової, В. Василевської, Л. Логвіної та ін. доведено, що розумово відсталі передають зміст тексту досить спотворено, з пропусками важливих частин, зі значними привнесеннями.

Проводячи діалогове навчання, ми керувалися думкою Ю. Борєєва про те, що навчальний діалог на уроці літератури долає психологічний розрив між потребою поділитися своїми судженнями про прочитане, яка внутрішньо властива читачам-підліткам, і ситуацією спілкування на уроці, у якій ця потреба може реалізуватися [3].

До участі в експерименті задіяли розумово відсталих учнів 7-9 класів, безпосередньо проводячи експеримент та проінструктувавши учителів. Запроваджуючи діалогове навчання, виділили його спільні й специфічні види й форми, доступні розумово відсталим учням, оскільки передбачалася спільна співпраця підлітків з учителем, один з одним. До спільних віднесли відповіді на евристично спрямовані запитання, що стосуються епізодів твору, бесіду евристичного спрямування, виразне читання окремих епізодів-діалогів з наступним обговоренням, складання асоціативного куща, асоціативного ланцюжка (герої, події, наслідок), відгадування спеціальних загадок, виконання творчих робіт школярами:

ілюстрування прочитаного, обговорення з наступною інсценізацією епізодів з прочитаних творів. Специфічні види діяльності склали обговорення назви твору, добір заголовку до твору, придумування власних запитань до твору. Навчання проходило поступово з огляду на етапи вивчення твору: робота із заголовком (назвою твору), підготовка до аналізу твору, аналіз твору, підсумок,

Робота над кожним твором здійснювалася на основі корекційно-розвиткового та комунікативно-діяльнісного підходів, що відповідає основним принципам корекційного навчання розумово відсталих учнів.

У процесі експериментального навчання звертали увагу на труднощі спілкування розумово відсталих школярів: недостатність ініціативи, зниження активності у спілкуванні, складнощі в переході з прийому інформації на власне мовленнєве висловлювання, недоліки самооцінки.

Зважаючи на психофізичні особливості підлітків, зокрема на стан усного мовлення, насамперед невміння висловлюватися чітко, змістовно, правильно та з метою залучення їх до спілкування щодо прочитаного, створювали комунікативні ситуації, оскільки ситуативність – одна з важливих особливостей діалогічного мовлення. Активізувати підлітків допомагали ситуації успіху,

У процесі діалогового навчання запровадили чітку організацію різних видів діяльності школярів. Насамперед на кожному першому (пропедевтичному) уроці, знайомлячи з біографією і творчістю автора, організовували уявне інтерв'ю школярів з письменником. Водночас використовували прийом “відстрочена відгадка”, запропонувавши учням на початку уроку загадку, відгадку якої буде розкрито в ході уроку або на наступному уроці: Чому повість так називається? Щоб школярі краще зрозуміли ідею твору, організовували дискусію.

Зважаючи на важливість бесіди евристичного спрямування, для опанування учнями змістом і усвідомлення сутності смислу кожного твору, бесіду проводили так, щоб школярі могли відповісти на запитання: чому? Для чого? Про що дізналися? Чому так сталося? і т.ін., надаючи увагу словниковій роботі. У процесі бесіди насамперед працювали над системою образів, оскільки розумово відсталим у зв'язку з бідністю словникового запасу, особливо відсутністю експресивної лексики, важко характеризувати образи героїв. З метою розширення словникового запасу, розуміння сутності характеру героїв, їхніх вчинків і поведінки, вчили описувати образи героїв. У процесі бесіди учні розповідали про те, як змінився настрій героїв, як змінилися характер, поведінка, зовнішній вигляд. Для більшого усвідомлення образу героїв, порівняння опису зовнішнього вигляду та поведінки, застосували зіставлення творів двох мистецтв: літератури й живопису. На наступному уроці роботу над текстом оповідання продовжили, організувавши виразне читання й аналіз прочитаного.

Розумово відсталі, як і всі діти, люблять фантазувати, жити у світі фантазії. Тому ми використали прийоми «стань співавтором» та «фантастичне доповнення», запропонувавши учням подумати, як можна щасливо закінчити твори, які вивчали [4; 7; 8; 9; 10].

Водночас перевірили, чи мотивує учнів діалогове навчання до читання літератури. Рівень мотивації визначали за індексом задоволеності (Н. Кузьміна, 1980). Результати виконання учнями трьох завдань свідчать: по першому завданню індекс задоволеності становив 0,79, по другому – 0,75, по третьому – 0,78. Мотивація розумово відсталих підлітків до читання художньої літератури після проведення діалогового навчання становила 0,77. Це позитивний результат.

Отже, використання діалогових технологій сприяє корекції читацької діяльності розумово відсталих підлітків та виховання їх як активних читачів.

Література

1. Андреева Я.Ф. Формування в учнів старших класів прийомів діалогічного читання художнього тексту : дис. ... канд. психол. наук. 19.00.07 / Я.Ф.Андреева – К., 2002. – 189 с.
2. Гадамер Ханс-Георг. Истина и метод. Основы философской герменевтики / Г.-Г. Гадамер [общ. ред. и вступ. ст. Б. Н. Бессонова, пер. с нем.]. – М. : Прогресс, 1989. – 700 с.
3. Галицкий Е.О. Диалог в образовании как способ становления толерантности: уч.-метод. пособ. / Е.О. Галицкий – М. : Академический Проект, 2004. – 240 с.
4. Кравець Н. П. Евристичний метод на уроках літературного читання у роботі з розумово відсталими учнями / Н. П. Кравець // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. - 2012. - Вип. 21(2). - С. 139-148.
5. Курганов С.Ю. Ребенок и взрослый в учебном диалоге: книга для учителя / С.Ю.Курганов. – М. : Просвещение, 1989. – 128 с.
6. Небеленчук І.О. Діалогові технології навчання зарубіжної літератури учнів 5-7 класів : дис. ... канд. пед. наук: 13.00. / І.О.Небеленчук. – К., 2011. – 247 с.
7. Петько Л.В. Англійська мова для студентів-психологів та дефектологів. Дидактичний матеріал для практичних занять та самостійної роботи студентів з іноземної мови зі спеціальностей: 6.010105 «Корекційна освіта (за нозологіями)», 6.030102 «Психологія», 6.030103 «Практична психологія»: навч. посібник для студентів, магістрантів, аспірантів. – К. : Талком, 2015. – 160 с.
8. Петько Л.В. Стимулювання творчих здібностей підлітків засобами втілення образу казкового персонажу / Л.В.Петько // Лялька як знак, образ, функція: Матер. всеукр. наук.-практ. конф. «Другі Марка Грушевського читання» / за ред. О.С.Найдена. – Київ. : ВД «Стилос», 2010. – С. 200–204.
9. Kravets N.P. Factors that complicate the reading activity of mentally retarded students / N.P.Kravets // Economics, management, law:realities and perspectives: Collection of scientific articles. Psychology. Pedagogy and Education. – Les Editions L'Originale, Paris, France, 2016. – P. 451-455.
10. Kravets N.P. Readiness of Mentally Retarded Pupils-Teenagers to the Reader's Activity Mastering / N.P. Kravets // Intellectual Archive. – 2015. – Volume 4. – Num. 4 (July). Series «Education & Pedagogy». – Toronto : Shiny Word Corp. – PP. 123–136. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8413>

УДК 37.036:[615.85:7](0432)

А. О. Кулініч

(Бердянський державний педагогічний університет)

**РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ
ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ**

Творчість - одна з найважливіших загальнонаукових проблем, досліджуваних у даний час на філософському, індивідуально-психологічному, соціально-психологічному, педагогічному, культурологічному рівнях.

Значний внесок у перебіг проблеми творчості внесли як вітчизняні (Д. Богоявленська, Н. Гнатко, В. Дружинін, В. Козленко, А. Морозов, Я. Пономарьов та ін.), так і зарубіжні дослідники (Де Боно, Дж. Гілфорд, А. Маслоу, С. Медник, Р. Мей, А. Ротенберг, Є. Торренс, Р. Стернберг та ін.).

Проблема формування творчої особистості є однією з центральних у педагогіці, оскільки прогрес суспільства – це шлях постійної творчості, додання стереотипів і вироблення нових, нестандартних ідей, оригінальних підходів і шляхів до їх втілення. Одним із головних педагогічних завдань при цьому є виховання людини, здатної акумулювати й творчо переосмислювати набутий людством досвід у науці, культурі, мистецтві.

Застосування терапії мистецтвами або арт-терапії у педагогічній діяльності дозволяє розкрити особистість та реалізувати її творчий потенціал.

Мета нашого дослідження була спрямована на теоретичне обґрунтування значущості арт-терапії та виявлення її впливу на творчий розвиток особистості під час хореографічних занять.

Арт-терапія або терапія мистецтвами – це синтез кількох галузей наукового знання (мистецтва, психології та медицини), що в терапевтичній та корекційній практиці застосовується як сукупність методик, які побудовані на використанні різноманітних видів мистецтва у своєрідній символічній формі та дозволяють за допомогою стимулювання креативних проявів дитини здійснювати корекцію порушень і відхилень в особистісному розвитку [1, с. 15].

До найпопулярніших видів арт-терапії відносять: ізотерапію (лікування за допомогою образотворчих мистецтв), музикотерапію, танцювальну терапію, казкотерапію, ігротерапію, драматерапію, бібліотерапію (корекційна вплив за допомогою читання спеціально підібраної літератури), пісочну терапію, терапію кольором, фототерапію (лікувально-корекційний застосування фотографії), відеотерапію, маскотерапію, анімаційну або мульт-терапію.

Поєднання різноманітних напрямів і видів арт-терапії, за А. Венгером, Л. Виготським, Д. Ельконіним, А. Леонтьєвим дозволяє: мобілізувати творчий потенціал дитини та знайти засоби, які відповідають її емоційному стану, потребам у самореалізації та можливостям; створити умови для міжособистісної комунікації та розвитку механізмів активної емоційної саморегуляції; запропонувати дитині можливість для вираження своїх переживань; зробити процес навчання більш цікавим, приємним для дитини [].

Як зазначає М. Бетенські, прикладом поєднання музикотерапії й танцювальної терапії є технологія «ПіснеЗнайка», що спрямована на фізичний, психічний, інтелектуальний та духовний розвиток учнів. Значний потенціал «ПіснеЗнайки» полягає у створенні комфортного середовища для розкриття творчості кожної особистості, гармонізації стосунків у співвідношенні «вчитель – учень», «учень – учень», задоволенні від прослуховування та приспівування мелодійних пісень, внаслідок чого виникає позитивне підґрунтя для засвоєння навчального матеріалу [1, с. 26].

Вітчизняний досвід застосування арт-терапії в розвитку особистості школярів відображений у роботах М. Алексеєвої, Л. Аметової, А. Грішиної, Т. Добровольської, Є. Кузьміної, І. Левченко та ін. Так, в експериментах М. Алексеєвої описується оригінальний навчальний метод з елементами арт-терапії, використання якого допомагає розкрити дитині самостійні творчі роздуми та розвинути креативну особистість.

Л. Лебедева наголошує на тому, що перебуваючи в творчому просторі, дитина отримує ймовірність самовираження, в результаті чого відбуваються поліпшення в її емоційній і поведінковій сферах.

Арт-терапевтична атмосфера сприяє відкриттю дитиною свого потенціалу, що також призводить до позитивних результатів психологічної підтримки. Важлива природна схильність дитини до ігрової діяльності, прагнення до фантазії реалізовується в процесі занять з елементами арт-терапії, де створюється атмосфера гри і творчості [3, с. 35].

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

Під час практики ми могли спостерігати за використанням засобів арт-терапії для дітей молодшого шкільного віку на хореографічних заняттях Народного ансамблю естрадного танцю «МарЛен» (м. Бердянськ). У процесі занять педагоги використовували ігри на розвиток рухових здібностей («Мурашки», «Цвіркуни, бабки, метелики», «Кактус та верба» та ін.), на розвиток комунікативних навичок («Травинка», «Дзеркало рухів», «Зрозумій мене» та ін.), на зняття психоемоційної напруги («Кухари», «Дракон», «Дзеркало», «Зоопарк» та ін.). Крім того, у хореографічні заняття часто включалися творчі завдання на передачу свого настрою у танці та на папері, тобто діти прослуховували музичний матеріал, потім його передавали за допомогою рухів, а вдома малювали на папері свої враження та переживання від запропонованої мелодії.

Таким чином, арт-терапія використовує можливості мистецтва для досягнення позитивних змін в інтелектуальному, соціальному, емоційному й особистісному розвитку дитини. Застосування засобів арт-терапії допомагає розкрити творчий потенціал дитини та розвинути креативну особистість. Творчий характер занять допомагає дитині відкривати у собі щось нове, краще розуміти себе, розвивати свої відносини з людьми, природою та світом.

Висновок. Вважаємо, що використання в процесі хореографічних занять засобів арт-терапії може сприяти підвищенню інтересу дитини до танцювальної діяльності, подоланню психологічних бар'єрів, вмінню працювати в групі однолітків, позитивно ставитися до творчих проявів інших, а також впливає на розвиток творчої особистості дитини.

Література

1. Бетенски М. Что ты видишь? Новые методы арт-терапии / М. Бетенски. - М., 2002. - 86 с.
2. Бурно М. Е. Терапия творческим самовыражением / М. Е. Бурно. - М., 1989.- 106 с.
3. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии: подходы, диагностика / Л. Д. Лебедева. - СПб.: Речь, 2003. – 256 с.
4. Цапок В. А. Творчество. Философский аспект проблемы. / В. А. Цапок. – Кишинев, 1989 – 152 с.

ЩОДО ПРОБЛЕМИ СОРОМ'ЯЗЛИВОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В сучасному суспільстві для якого характерна соціально-політична та економічна криза все більше поширюється тенденція вивчення шляхів активізації і підвищення внутрішнього потенціалу та ресурсів особистості. Аналіз цієї інформації потрібен для збільшення ефективності та конкурентної спроможності кожної людини в соціальному середовищі.

Вивченням проблеми корекції сором'язливості займалися представники різних психологічних напрямків та шкіл, але найбільш вагомий внесок в теорію та практику привнесли західні вчені, які досліджували сором як психічний стан, детермінанту порушення активного набуття людиною соціального досвіду, причиною виникнення соціальної фобії, властивість особистості або реакцію людини на незадоволеність потреби структури ІД тощо (Ф. Зімбардо, В. Куніцина, Д. Каплан, Л. Хендерсон, Б. Кардучі, Д. Чік, М. Кроскей).

Феномен сором'язливості набуває особливої уваги на ранніх етапах навчання, коли виникає необхідність участі студента в освітньому процесі та взаємодії з викладачами або однолітками. Саме в цей час відбувається соціальне і особистісне самовизначення та самоствердження. Від того, наскільки рівно та стійко молоді люди переживуть цей період, залежить формування в них самооцінки, впевненості в собі, що, безумовно позначається на їх поведінки в критичних ситуаціях, вмінні досягти гармонії та взаєморозуміння в своєму житті. Юнаки знаходяться між двома полюсами: потужним потягом до самоствердження, актуалізації свого «Я», прояву сильних та ярок сторін своєї натури і хворобливим самобичуванням, страхом перед можливими поразками, нав'язливим невір'ям у свої сили. Вік «студентства» або юнацтва обумовлений внутрішньою нестабільністю і одночасно зростанням соціальної активності [1, с. 45].

У зв'язку з цим, вплив сором'язливості на особистість в процесі дорослішання, коли формується справжня автентичність, самостійність, здатність нести відповідальність за свої вчинки і своє життя в цілому має негативний наслідок, саме тому і потрібно корегувати цю небажану властивість особистості. Відомо, що сором'язливі студенти відчують великі труднощі в налагодженні міжособистісних відносин та контактів, звідси виникає замкнутість і самотність; вони пасивні в діяльності і життєдіяльності в цілому; надмірно стурбовані думкою про те, як їх оцінюють інші люди; наївні, легко піддаються тиску та сугестії з боку оточуючих їх людей. В свою чергу, зміни в соціально-економічних умовах сучасного суспільства вимагають від молодих людей прояв лідерських якостей, комунікативних вмінь, наполегливості, впевненості у собі і в цілому бути конкурентоспроможними на ринку праці. Таким чином, хлопці та дівчати, у яких наявна виражена сором'язливість, від самого початку знаходяться в менш вигідних умовах для досягнення соціального та професіонального успіху [2, с. 67].

Метою нашого дослідження було теоретичне обґрунтування та експериментальне визначення сором'язливості у майбутніх учителів початкової освіти. Хоча ми і не охопили дослідженням усю багатогранність цього поняття, але ми визначили причини виникнення сором'язливості, види прояву, як засіб подолання сором'язливості розробили один з видів спеціально організованого навчання – корекційний тренінг. Ґрунтуючись на проведеному теоретико-методологічному аналізі базових підходів до розгляду поняття сором'язливості, а також на даних аналізу основних характеристик сором'язливості (на етапі вивчення

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

методик для діагностики сором'язливості в нашому дослідженні), таке явище, як сором'язливість ми пропонуємо розуміти як інтегративну особистісну якість, пов'язану з усіма сферами особистості, котре афективно важко переживається і визначається наступними характеристиками: тривогою про своє «Я»; сумнівами щодо цінності свого «Я»; сугестивністю в поведінці, перевагою триматися осторонь і бути непомітним; невпевненістю в собі, боязкістю, повільністю і стриманістю у вираженні своїх почуттів; почуття провини, недооцінкою своїх можливостей, знань, здібностей, думками про негативне.

Вибірку склали студенти II курсу факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв Бердянського державного педагогічного університету. Всього у дослідженні брали участь 24 студента (22 дівчини та 2 хлопця).

Задля виявлення сором'язливості у студентів під час навчальної діяльності, були використані методика вивчення сором'язливості (Н. Обозов), методика «Сором'язливість» (Дж. Чік), опитувальники «Боязкість, сором'язливість» та «Наскільки ви сором'язливі?» (Б. Кардучі). Усі методики були були підібрані у відповідності з їх головною задачею – визначенню рівня сором'язливості людини.

В ході дослідження були визначені оцінки ступеня сформованості сором'язливості у студентів: низький рівень або не сором'язливі, середній рівень або в міру сором'язливі та останній високий рівень або дуже сором'язливі.

За результатами переважаючим рівнем наявності сором'язливості є середній, що свідчить про те, що у майбутніх учителів початкової освіти цього рівня трапляються ситуації в житті, коли вони соромляться, характеризується це збентеженням, тривогою, боязкістю, невпевненістю. На другій позиції низький рівень сором'язливості, це говорить про те, що студенти цього рівня мають нормальну самооцінку, комунікативні, впевнені в собі, в своїх можливостях, знаннях. Останнє місце займає високий рівень сором'язливості, що свідчить про наявність в студентів такої форми поведінки, як триматися осторонь і бути непомітним; невпевненість в собі, постійне почуття провини і сорому, недооцінкою своїх можливостей, негативне бачення себе в очах інших.

Також визначено, що у студентів II курсу ФППОМ всього в однієї людини (4%) зафіксовано високий рівень сором'язливості, середній – у 12 (50%), у 11 (46%) низький рівень.

Результати дослідження показують необхідність роботи зі студентами середнього та високого рівня сором'язливості.

Ми вважаємо, що корекція сором'язливості дає позитивний ефект внаслідок зниження рівня особистісної тривожності, формування адекватної загальної самооцінки, підвищення самоціннісного відношення до себе.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зимбардо Ф. Застенчивість: что это такое и как с ней справляться? / Ф. Зимбардо. – М.: Педагогика, 1991. – 135 с.
2. Кон И.С. Психология ранней юности: кн. для учителя / И.С Кон. – Психология ранней юности: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1989. – 255 с.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ У ФОРМУВАННІ САМОПОВАГИ В СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ

Особистісно-професійний розвиток студентів у вузі безпосередньо залежить від тих смислів і цінностей, які вони знаходять у професійній діяльності. Одним із завдань професійної підготовки фахівця у внз є активізація прагнення до самопізнання. Усвідомлення своїх якостей, здібностей, можливостей сприяє розвитку, насиченню навчальної діяльності та збагаченню її смислових зв'язків. Через самопізнання студент починає орієнтуватися в ціннісно-смисловому змісті своєї діяльності. Наявність і усвідомлення значимої мети, ідеї, смислу, всього, що входить до змістовного компонента професійної спрямованості – важлива умова професійного та особистісного розвитку студента.

На думку науковців Б. Ананьєва, Л. Грановської, М. Дворяшина, А. Дусавіцкої, І. Зимньої, І. Кона та інших, психічний розвиток людини в студентському віці відбувається через складне переструктурування психічних функцій, зміну всієї структури особистості у зв'язку з входженням в нові, більш широкі і різноманітні соціальні відносини.

Незважаючи на те, що становлення самоповаги студента підготовлено всім перебігом попереднього формування особистості молодшої людини, студентський вік залишається дуже важливим у формуванні цього складного особистісного утворення.

Результати проведеного нами емпіричного дослідження, показали негативну тенденцію зниження самоповаги студентів в процесі навчання у внз, а саме, у 57% першокурсників зафіксований високий рівень самоповаги на відміну від четвертого курсу, де цей показник знижується до 37,5%. Тому виникає необхідність проведення цілеспрямованої психокорекційно-розвивальної роботи з формування самоповаги у студентів саме на цьому етапі. Процес формування самоповаги у студентському віці є складним і передбачає формування любові і ціннісного ставлення до себе, адекватної самооцінки, позитивного самоствавлення, інтересу до себе та самопізнання, усвідомлення самоповаги як гуманістичної цінності. З огляду на це, будувати роботу з формування самоповаги в студентському віці необхідно з використанням різних психологічних методів. Розглянемо основні з них, які на нашу думку, будуть найбільш ефективними в процесі становлення самоповаги в студентському віці.

Психоаналітичні погляди З.Фрейда та К.Юнга знайшли своє відображення в методах арт-терапії, відповідно до якого кінцевий продукт творчості пацієнта, будь що намальоване олівцем, написане фарбами, виліплене або сконструйоване, розцінюється як вираження неусвідомлюваних процесів, що відбуваються в його психіці. Вперше термін арт-терапія ввів у вжиток художник Адріан Хілл на початку ХХ сторіччя. Методи арт-терапії ґрунтуються на тому припущенні, що внутрішнє «Я» відбивається у візуальних формах з того моменту, як тільки людина починає спонтанно писати фарбами, малювати чи ліпити. Вона «дає вихід внутрішнім конфліктам і сильним емоціям, полегшує терапевтичний процес, допомагає при інтерпретації символів, дисциплінує групу, сприяє підвищенню самооцінки учасників та їх здатності усвідомлювати власні почуття» [3, с.230].

У контексті арт-терапії невербальною формою психокорекції є піскова терапія, де основний акцент робиться на творчому самовираженні клієнта, завдяки якому на підсвідомо-символічному рівні відбувається відреагування внутрішньої напруги і пошук шляхів розвитку. Це один з психокорекційних, розвиваючих методів,

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

спрямованих на вирішення особистісних проблем через роботу з образами особистого і колективного підсвідомого. Метод базується на поєднанні невербальної (процес побудови композиції) і вербальної (розповідь про готову композицію, створення історії чи казки, яка розкриває зміст композиції) експресії клієнтів. Основна мета піскової терапії – досягнення учасниками тренінгової групи ефекту самоцілення за допомогою спонтанного творчого вираження змістів особистого і колективного підсвідомого. В результаті відбувається значне посилення здатності людини до саморозвитку.

Найдавнішим психологічним і педагогічним методом є казкотерапія. Основний принцип казкотерапії – цілісний розвиток особистості, турбота про душу, зцілення казкою. Казкотерапія дозволяє подолати високий рівень тривожності, різноманітні страхи, агресивність, адаптує до різних колективів. За допомогою казкотерапії студент може усвідомити та проаналізувати свої проблеми, побачити шляхи їх вирішення. Головне завдання казок: через казкові події показати учаснику, ситуацію з іншого боку, запропонувати альтернативні моделі поведінки. З огляду на організацію процесу роботи над казками їх можна використовувати як у групі, так і при індивідуальній роботі.

На думку А. Осипової [2], важливою складовою казкотерапії є метафора, як основа будь-якої казки. Вона є провідним, ефективним та дієвим казкотерапевтичним прийомом. Це передусім пов'язано із тим, що з її допомогою можна досягти таких цілей як: забезпечення активізації внутрішніх ресурсів та потенціалу особистості; розвиток самосвідомості студента.

Дієвим різновидом методу арт-терапії, в контексті розвитку самоповаги в студентському віці є – фототерапія. Це прикладний арт-метод заснований на психології фото. Методи і техніки фототерапії, які передбачають взаємодію учасників тренінгової групи з різними образотворчими засобами і перенесення на них своїх почуттів, створюють відчуття психологічної безпеки психотерапевтичного процесу.

Як один із прийомів фототерапії можна виділити роботу з метафоричними картами. Ця робота захоплює уяву, викликає різні почуття і враження, створює невимушену атмосферу для інтерактивної діяльності, налаштовує на розмову. З метафоричних карт можна створювати різні серії на свій розсуд і, ґрунтуючись на цьому, розповідати історії або обговорювати різні питання. Асоціативні карти не мають суворих правил застосування, заохочується їх творче використання, що забезпечує розгляд різних життєвих ситуацій з нових точок зору [1]. Використання в тренінговій практиці асоціативних карт допомагає створити атмосферу безпеки, зменшити опір, підвищити довіру учасників групи. Це пов'язано з тим, що при роботі з візуальним проєктивним матеріалом знижується рівень критичності, страх негативної оцінки. Крім того, робота з картами стимулює активність самих учасників в процесі психокорекції, спонукає до самоаналізу, що сприяє більшій ефективності в досягненні терапевтичної мети.

Кarti дозволяють отримати картину найбільш важливих аспектів проблемної ситуації та її суб'єктивного переживання кожним учасником тренінгової групи; провести необхідні уточнення та прояснення проблеми; визначити напрями подальшого руху в роботі, орієнтуючись на актуальні потреби і переживання учасника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Копытин А. И. Руководство по фототерапии. / А. И. Копытин, Дж. Платтс. – М.: Когито-Центр, 2009. – 184 с.
2. Осипова А. А. Загальна психокорекція. Навчальний посібник / А. А. Осипова. – М. : Сфера, 2002 – 510 с.

3. Потемкина О. Ф. Психологический анализ рисунка и текста / О. Ф. Потемкина, Е. В. Потемкина. – СПб.: Речь, 2006. – 524 с.

УДК 159.922.7363

Малихіна Т.П.,
кандидат психол. наук, доцент
(Бердянський державний педагогічний університет)

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.

Успіх, як психологічний феномен, є цілком суб'єктивним явищем, що пов'язаний із соціальною природою людини і лише частково стосується зовнішніх, соціальних аспектів життєдіяльності людини. Закономірності переживання власної успішності особистістю певним чином залежать від особливостей функціонування її внутрішнього світу.

У низці психологічних досліджень успішність особистості розглядається в межах психотерапевтичної практики: як проблема особистісного зростання, розвитку самоідентичності, адаптованості до зовнішніх умов життєдіяльності; як проблема, пов'язана з формуванням особистості (Дж. Аткинсон, Д. Макклелланд, А. Маслоу, Ю. Орлов та ін.).

Акцент на вивченні психологічної сутності успішності здійснювали дослідники О. Асмолов, Дж. Аткинсон, У. Джеймс, Т. Дембо, Ю. Клейменова, Є. Клімов, Н. Кузьміна, К. Левін, Г. Мюррей, А. Самоукін, Х. Хекхаузен, Ф. Хоппе.

Разом із тим, вивчення успішності особистості як психологічного феномену вимагає особливої уваги науковців. Особливо актуальним є питання формування успішної особистості в дитинстві. Як зробити так, щоб ставши дорослою, дитина змогла реалізувати усі свої цілі? Чимало батьків та вчителів замислювались над цими питаннями та намагались робити до цього певні кроки.

Аналіз психологічних умов формування успішної особистості в молодшому шкільному віці є метою нашої статті.

Конкретного рецепту формування успішної особистості в дитячому віці годі і шукати, та дослідження психологів вказують на існування факторів, що прогнозують успіх.

Наявність в житті дитини важких ситуацій, що викликають напругу, є однією з найважливіших умов становлення успішної особистості, але необхідно мати на увазі, що складність ситуації і викликана нею напруга повинні відповідати віковим та індивідуальним можливостям дітей. При цьому завдання дорослих – не допомагати в подоланні важких ситуацій, а допомога в пошуку їх вирішення самою дитиною, що має неабиякий виховний вплив.

На думку В. Франкла [4], всяка важка ситуація, яка принесла страждання, тільки тоді має сенс, коли вона робить людину кращою, тобто має розвиваюче і навчальне значення. Ідеї В. Франкла можна легко застосувати до молодших школярів, якщо розглядати їх навчальні та позанавчальні труднощі як життєві завдання, послідовно вирішуючи які, дитина вчиться, накопичуючи досвід їх подолання. Таким чином, можна зробити висновок, що важкі ситуації, з одного боку, дозволяють дитині накопичити досвід боротьби, стимулюють його активність, з іншого – сприяють його особистісному розвитку, а в деяких випадках дозволяють домогтися над компенсації [1]. Однак це відбувається тільки тоді, коли ступінь складності ситуації відповідає можливостям дитини.

На думку Е. Дінера [2], для повноцінного життя людині необхідна наявність здатності бути щасливим як риси характеру, розвиток якої починається ще в

дитинстві. Це ще одна з умов формування успішної дитини, реалізація якої багато в чому залежить від батьків, яким необхідно формувати у дітей насамперед установку на радісне сприйняття життя, вчити знаходити різноманітні джерела позитивних емоцій (переважно нематеріальні) і, звичайно, самим бути щасливими людьми. На думку М.Фордайса [3], у дитини, вихованого щасливими батьками, на 10-20 відсотків більше шансів самому стати щасливим.

З почуттям щастя, як вважають Д. Майєрс и Э. Дінер [2], тісно пов'язана задоволена самооцінка, що тісно пов'язана з успіхами та невдачами в конкретних ситуаціях і потребує постійного підтвердження. Задоволена самооцінка є дуже крихкою і залишається на достатньому рівні лише якщо дитина задоволена собою та добре оцінюється іншими. В процесі зниження самооцінки, умовно можна виділити наступні етапи. Спочатку дитина усвідомлює свої шкільні невміння як невміння «бути хорошою». Але на цьому етапі у дитини зберігається віра, що вона зможе стати хорошою в майбутньому. Далі віра пропадає, але дитина ще хоче бути хорошою. У ситуації стійкого тривалого неуспіху дитина може не тільки усвідомити свою нездатність «стати хорошою», але і втратити до цього прагнення інтерес, що означає стійку депривацію домагання на визнання.

Депривація домагання на визнання у молодших школярів може проявитися не тільки в зниженні самооцінки, а й у формуванні неадекватних захисних варіантів реагування. При цьому активний варіант поведінки зазвичай включає різні прояви агресії до живих і неживих предметів, компенсацію в інших видах діяльності. Пасивний варіант – маніфестацію невпевненості, сором'язливості, лінощів, апатії, занурення в фантазії або хворобу.

Крім того, якщо дитина сприймає результати навчання як єдині критерії власної цінності, жертвуючи при цьому уявою, грою, вона набуває обмежену ідентичність, за Е. Еріксоном – «я є тільки те, що я можу робити»[5, с.243]. З'являється можливість формування почуття неповноцінності, яке може негативно вплинути як на актуальну ситуацію дитини, так і на формування її життєвого сценарію.

В сучасний період дитина нерідко стає засобом реалізації потреби батьків у соціальному престижі. У цьому випадку батьки пред'являють до нього вимоги, що часом перевищують можливості дитини: раннього і швидкого читання, засвоєння іноземної мови, занять музикою та інше. Як правило батьки намагаються через дітей реалізувати те, що не змогли реалізувати в своєму житті. Батьки нав'язують дитині певний сценарій її життя, а вона в силу свого віку не може цьому протистояти.

Найбільш складною є ситуація, коли мама не працює і своє соціальне честолюбство може втілити лише через дитину. Відповідно дитина просто зобов'язаний мати успіх, щоб виконати очікування матері. Виходить, що вона змушена жити бажаннями батьків, а не своїми бажаннями. Аналогічної по суті, хоча і зовні відмінною, є ситуація в сім'ях, де батьки досягли високого соціального успіху. Тут дитина не просто зобов'язана бути успішною, вона не має права бути іншою. Тому одним з найбільш виражених страхів таких дітей є страх не відповідати очікуванням батьків.

Таким чином, наявність важких ситуацій, що дитина вирішує їх самостійно або за допомогою дорослих, в цілому позитивний фон настрою і фіксація дитини на прогресі з аналізом причин цього прогресу, задоволена самооцінка можуть на нашу думку, розглядатися як основні умови становлення успішної особистості в молодшому шкільному віці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адлер А. Воспитание детей. Взаимодействие полов / А. Адлер – Ростов н/Д. : Феникс, 1998. — 448 с.

2. Аргайл М. Психология счастья / М. Аргайл. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2003. – 271 с
3. Селигман М. Новая позитивная психология: Научный взгляд на счастье и смысл жизни / М. Селигман. – М. : София, 2006. – 368 с
4. Франкл В. Человек в поисках смысла: Сборник / В. Франкл. – М. : Прогресс, 1990. – 368 с.
5. Эриксон Э. Детство и общество / Э. Эриксон – СПб. : Летний сад, 2000. – 415 с.

УДК 159.923

О.Л. Музика,

кандидат психологічних наук, професор
(Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України)

ЦІННІСНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ЗДІБНОСТЕЙ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Наші багаторічні дослідження дають підстави стверджувати, що сутнісні відмінності обдарованої особистості від пересічної криються у ціннісній сфері та проявляються у двох різних типах регуляції особистісного саморозвитку.

Для пересічної людини характерна ситуаційна регуляція саморозвитку: зі зміною життєвої ситуації вона починає розвивати нові релевантні цим змінам здібності, без жалю відкидаючи старі. Вже тільки це є причиною того, щоб здібності пересічної людини не розвивалися до екстраординарного рівня.

Обдарованій особистості притаманна інша стратегія саморозвитку: вона намагається адаптуватися до життєвих змін із допомогою одного й того ж самого комплексу здібностей, розвиваючи їх впродовж тривалого часу до найвищих рівнів.

Уже в дошкільному віці виникає новоутворення, яке є необхідною умовою розвитку обдарованої особистості: *усвідомлення можливості розвитку власних здібностей та ціннісне ставлення до них*. У молодшому шкільному віці відбувається усвідомлення здібностей як основи взаємодії з дорослими та ровесниками. У підлітковому віці у розвитку здібностей намічається розгалуження: більша частина підлітків свідомо узгоджує напрямок саморозвитку з нормами контактних груп, а менша, якій, власне, й притаманні ознаки обдарованості, обирає інший шлях – індивідуалізації напрямку розвитку здібностей, що підтримується орієнтацією на цінності груп вищого рівня [2]. У юнацькому віці та в дорослих обдарованих людей переважає особистісно-ціннісна регуляція саморозвитку, в основі якої лежить орієнтація на власні цінності [1].

Із ціннісним ставленням до здібностей пов'язані всі типологічні ознаки обдарованої особистості: 1) найвищий рівень розвитку здібностей і, відповідно, найвищі (абсолютні чи у порівнянні з віковими нормами) досягнення в певній галузі діяльності; 2) ціннісне ставлення до власних здібностей як до основи особистісної ідентичності; 3) спрямованість на саморозвиток; 4) творча спрямованість особистості; 5) внутрішня (суб'єктно-ціннісна) саморегуляція.

Особистісну ідентичність обдарованої особистості можна розглядати як певну стабільну систему лише умовно, бо в її основі лежить динамічна система – здібності, які постійно перебувають у процесі розвитку. Іншими словами, у сприйманні обдарованої особистості безперервна динаміка здібностей і є тією стійкою ознакою, яка окреслює її індивідуальність, осібність і самоцінність. Ціннісне ставлення до здібностей обумовлене тим, що впродовж більшої частини життя відбувається їх відбір і селекція, формування своєрідного комплексу, який і є засобом адаптації, і, що не менш важливо, засобом самореалізації обдарованої особистості.

Список використаних джерел

1. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
2. Музика О.Л. Ціннісна детермінація становлення та розвитку обдарованої особистості / О. Л. Музика // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т. VI: Психологія обдарованості. – Випуск 11. – Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – С. 6-19.

УДК 159.922.27

О. О. Музика,

кандидат психологічних наук, доцент
(Київський університет імені Бориса Грінченка)

**ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОЇ
МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ**

Взаємодія між людьми є невід'ємним і багатогранним процесом, необхідним для повноцінного становлення та розвитку особистості. Завдяки цьому процесу відбувається не лише засвоєння соціальних норм, обмін досвідом, а й усвідомлення особистістю себе як суб'єкта діяльності та соціальних стосунків.

Створення розвивального освітнього середовища вищу неможливе без налагодження продуктивної особистісно орієнтованої педагогічної взаємодії. Саме на її тлі розгортаються мотиваційні процеси, специфіка яких залежить від типу взаємодії в системах «викладач – викладач», «викладач – студент», «студент – студент» [2-4]. Співробітництво чи суперництво у всіх своїх різновидах (кооперація, пристосування, конкуренція, контроль, конфлікт тощо) є ситуаціями, які запускають спонукальні механізми поведінки та діяльності.

Загальновідомим є поділ мотивації на зовнішню та внутрішню. Чинниками, які актуалізують зовнішню мотивацію, є оцінки, ситуації змагання, матеріальні винагороди, строки виконання діяльності, призи, прагнення уникнути покарання і т. п.; внутрішню – задоволення від діяльності, усвідомлення її корисності й важливості, відповідальності за свій вибір і прагнення досягнути бажаного результату. Не підлягає сумніву, що перераховані чинники у тій чи іншій формі є значимими у мотивації навчально-професійної діяльності студентів, у всякому разі саме так це сприймається багатьма із них.

Розвиток мотивації студентів значною мірою залежить від особливостей педагогічної взаємодії, зокрема педагогічного впливу та способів контролю. Для нашої вищої школи нормою є високий рівень орієнтації на контроль. Водночас, як показують психологічні дослідження, значно ефективніші стратегії педагогічної взаємодії, основані на орієнтації педагогів на розвиток автономності студентів, що проявляється у заохоченні приймати самостійні рішення в окремих ситуаціях і нести за них відповідальність. Така орієнтація сприяє розвитку внутрішньої мотивації. В. І. Чирков, посилаючись на дослідження Е. Дісі, зазначає, що педагог, орієнтований на підтримку автономності учнів, буде посилювати їхню внутрішню мотивацію, самоповагу і тенденцію до компетентності [8].

Зазначені вище проблеми є актуальними для сучасної вищої школи і знайшли відображення у нових Методичних рекомендаціях щодо розроблення стандартів вищої освіти, затверджених МОН України у 2016 році. Зокрема, серед основних дескрипторів Національної рамки кваліфікацій на першій позиції «**автономність і відповідальність** – здатність самостійно виконувати завдання, розв'язувати задачі

і проблеми та відповідати за результати своєї діяльності» [5, с. 4]. Зрозуміло, що досягнути такого рівня якості освітньої діяльності можливо лише за умови розвитку внутрішньої мотивації всіх суб'єктів педагогічної взаємодії – як викладачів, так і студентів.

Важливим показником внутрішньої мотивації є почуття компетентності, яке залежить від способів організації діяльності. Очевидно, що поряд із традиційними формами педагогічної взаємодії, які пройшли перевірку часом, потрібні й нові, ті, які враховують швидкі динамічні зміни сучасного світу. Наш досвід викладання психології показує, що ефективними є такі форми організації взаємодії викладача та студентів у навчальному процесі:

- інтерактивні лекційні заняття з елементами системи розвитку творчого мислення КАРУС (за В.О. Моляко) [1];

- семінарські заняття, організовані на засадах мікрогрупової інтеракції з елементами комунікативного тренінгу та взаємного поцінування студентами навчальних досягнень одне одного (за О.Л. Музикою) [6; 7];

- практичні заняття, робота на яких побудована в системі триад «дослідник – досліджуваний – експерт-аналітик»;

- самостійна робота, спланована з урахуванням можливості вибору способів і/чи змісту діяльності студентами задля забезпечення можливості переживання ними відчуття самодетермінованості.

Такі форми педагогічної взаємодії сприяють розвитку почуття компетентності, оскільки рівень творчої активності та вибір складності завдань, які вирішуються, значною мірою залежить від самого студента. У випадку, коли вибір нав'язується, завдання можуть виявитися заскладними, що веде до почуття неповноцінності, або ж, навпаки, занадто простими, тоді, зрозуміло, почуття компетентності також не виникає. При зовнішньому підкріпленні людина схильна вибирати прості завдання, щоб із меншими зусиллями збільшити розмір винагороди за їх виконання, а в ситуації вільного вибору обрання складних завдань значно зростає, оскільки почуття компетентності та самодетермінації, як складові внутрішньої мотивації, є значно сильнішими та дієвішими стимулами.

Особливу увагу варто звертати на те, якої значимості набуває для студентів та чи інша навчальна ситуація міжособистісної взаємодії, який особистісний сенс у неї вкладається, який мотив активності домінує та яка мета переслідується. Крім того, зворотній зв'язок про успішність кожного учасника взаємодії має носити не стільки характер контролю, скільки інформування, тобто містити інформацію для студента, яка в першу чергу стосується його внеску в досягнутий результат, його рівня майстерності, компетентності тощо. Такий характер зворотного зв'язку сприятиме розвитку внутрішньої мотивації.

Отже, система роботи, спрямована на розвиток внутрішньої мотивації, у поєднанні з тією психологічною атмосферою, яка створюється у взаємодії в системах «викладач – студент» та «студент – студент», здатна забезпечувати саморозвиток майбутніх фахівців, їхню автономність, компетентність й особисту відповідальність за результати виконання навчально-професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
2. Климчук В.О. Внутрішня мотивація учбової діяльності молоді: теорія, методика, програма розвитку: монографія / В.О. Климчук, В.В. Горбунова. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 107 с.
3. Музика О.О. Мотивація творчої активності / Обдарована дитина, 2003. – №3. – С. 2-9.

4. Музика О.О. Контрсоціальна мотивація у розвитку учбових здібностей студентів // Актуальні питання психологічного забезпечення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2012. – С.164-166.

5. Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти (наказ МОН № 600 від 01.06.16 року). – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/51506/ (дата звернення 30.03.2017). – Назва з екрана.

6. Професійно-орієнтовані завдання з психології: навчальний посібник / За ред. О.Л. Музики. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – 566 с.

7. Психологічні засади розвитку обдарованої особистості в освітньому середовищі: методичний посібник / За ред. О.Л. Музики. – Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 146 с.

8. Чирков В.И. Межличностные отношения, внутренняя мотивация и саморегуляция / В.И. Чирков // Вопр. психол. – 1997. – №3. – С.102-111.

УДК 372.218

І.В.Насилівська, І.Ю.Тестова,
студенки І курсу (Ніжинський державний
університет імені Миколи Гоголя)

ДІАГНОСТИКА ГОТОВНОСТІ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ

Вступ до школи становить етапний момент життя дитини. Це зустріч з новим світом – загадковим, бажаним, і, водночас, дуже непростим. Адже саме в початковій школі дитина вперше стане суб'єктом соціально-нормованої діяльності. Для того, щоб передбачати успіхи або певні труднощі, які можуть проявитися у першокласника, потрібно знати основні вікові показники готовності дитини до навчальної діяльності.

Дуже довго вважалось, що критерієм готовності дитини до школи є рівень її розумового розвитку. Л. Виготський визначив, що готовністю до шкільного навчання є не стільки кількісний запас уяв, скільки рівень пізнавальних процесів. Запропонована програма ґрунтується на твердженні Д. Ельконіна про те, що при вивченні дітей у перехідний період від дошкільного до молодшого шкільного віку «діагностична схема має включати діагностики як новоутворень дошкільного віку, так і початкових форм діяльності наступного періоду» та об'єднує чотири етапи визначення готовності дитини до школи: загальну, інтелектуальну, мотиваційно-вольову, особистісно-психологічну [1].

І. Загальна готовність. Загальний стан здоров'я: ріст, м'язовий тонус, зір, слух; дрібна моторика руки, графічні вміння («Графічний диктант» Д. Ельконіна); нервова система: ступінь збудження та врівноваженості; розвиток ігрової діяльності; зорово-рухова та зорово-моторна координація (тест Керна-Йєрасика).

ІІ. Інтелектуальна готовність. Рівень розвитку арифметичних умінь (тест В. Торосун); рівень розвитку механічної пам'яті (тест Д. Векслера); аналітико-синтетичні вміння («Прогресивні матриці Равена»); фонематичний слух і словниковий розвиток (тест В. Торосун); уміння встановлювати послідовність подій, рівень уваги (тест Д. Векслера); навченість (тест Т. Вітцлака); творча уява (тест Т. Вітцлака); розвиток креативних умінь.

ІІІ. Мотиваційно-вольова готовність. Рівень мимовільності (методика Керна-Йєрасика та Д. Векслера); рівень довільності (методика Керна-Йєрасика та Д. Векслера); бажання відвідувати школу (методика «Так і ні»).

IV. Особистісно-психологічна готовність. Форми мислення (тест Т. Вітцлака); основні уявлення про природні та соціальні явища (тест Т. Вітцлака); короткочасна пам'ять; саморегуляція; емоційний стан [1].

Прихильники педагогічного підходу визначають готовність до школи за сформованістю у дошкільників навичок читати, міркувати, писати, декламувати вірші тощо. За цього підходу відсутня інформація про те, за якою із програм початкової школи варто навчати дітей надалі. Констатуючи рівень освоєння навчальних навичок, цей підхід не враховує проблеми актуального і потенційного психічного розвитку дитини, його відповідності психологічному віку, можливого відставання або випередження. Не забезпечується прогностична валідність підходу: не можна прогнозувати якість, темп і особливості засвоєння знань конкретною дитиною у молодших класах школи. Ці обмеження зумовили звернення педагогів за допомогою до психологів [2].

Показниками готовності дитини до шкільного навчання виступає комплекс якостей і характеристик, які свідчать про досягнення в розвитку дитини. Ці показники слід розглядати як діагностичну основу навчальної, розвивальної та виховної діяльності вчителів уже в першому класі [3].

Традиційний психологічний підхід визначає готовність до школи за класичними принципами тестування. Психологічний вік дитини з'ясовують за діагностуванням досягнення вікових норм. Дитину, яка пододала стандартну (надійну і валідну) тестову процедуру, можна діагностувати для з'ясування готовності або неготовності до школи [4].

У майбутньому в оцінюванні готовності дитини до школи можливе використання комплексних стандартизованих висновків, підготовлених психологами дошкільних установ, дитячих поліклінік, заснованих на багаторічному досвіді спостережень за динамікою розвитку конкретної дитини. Корисними при цьому будуть методичні розробки, які використовують стандартизовані комп'ютеризовані ігрові процедури і тести. Методика Н. Улановської, наприклад, передбачає взаємодію в системі "психолог – дитина – комп'ютер", ґрунтується на загальних уявленнях вікової та педагогічної психології про специфіку дітей цього віку, структуру навчальної діяльності, аналізі вимог і практики навчання в молодшій школі.

Визначення ступеня психологічної готовності дитини до шкільного навчання (як шестирічок, так і семирічок) здійснюється за допомогою комплексу (набору) перевірних тестів (стандартних завдань).

Комплекс складається із чотирьох тестів: фонематичного слуху, словника, копіювання безглуздих складів, короткочасної пам'яті та міркувань.

На основі спостережень за ходом виконання дитиною всіх чотирьох тестів екзамінатор та асистент визначають рівень розвитку в дитини розумової активності. За допомогою наведених таблиць оцінки відносять до одного з трьох рівнів розвитку даної здібності: низького, середнього чи високого. Рівні розвитку всіх здібностей дають змогу перевіряючим зробити обґрунтований висновок про ступінь психологічної готовності [4].

Проаналізувавши проблему дослідження готовності дитини до школи, ми прийшли до висновку, що готовність до школи – це сукупність морфофізіологічних і психічних особливостей дитини старшого дошкільного віку, яка забезпечує успішний перехід до систематичного організованого шкільного навчання. Вона обумовлена дозріванням організму дитини, зокрема її нервової системи, ступенем сформованості особистості, рівнем розвитку психічних процесів.

Отже, дані результатів проведених методик з визначення готовності дитини до школи дозволяють: конкретно визначити спрямованість навчання; отримати дані для здійснення індивідуального підходу в навчально-виховному процесі; скомплектувати спеціалізовані та диференційовані класи.

Література

1. Готовність дитини до навчання / Упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. – К. : Мікрос; СВС. – 2003.
2. Бардин К. В. Подготовка ребенка к школе. – М.: Знание, 1983.
3. Безруких М. Не готов к школе. Почему?: Школьные трудности / Марьяна Безруких, Светлана Ефимова, Борис Круглов // Семья и школа. – 1995. – 11. – С.5-7.
4. Білан О. І., Партико Т. Б., Хома О. Є. Методичні рекомендації для діагностики шкільної зрілості дітей 6 – 7 років. – Українській освітній журнал. Конспект. (Серія психологічна). – 1994. – № 1. – С. 39 - 105.

УДК 159.922.2 – 057.87

К. С. Николаенко, студентка 2 курса
(Бердянський державний педагогічний університет)

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ОБЩЕНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ИЗ БЛАГОПОЛУЧНЫХ И НЕБЛАГОПОЛУЧНЫХ СЕМЕЙ

Актуальность работы. В последние годы исследования, посвященные семейной проблематике, такого рода проблемы выделяются в отдельную отрасль психологического знания. Кризис, в котором находится современное общество, определяет состояние психологической атмосферы в семье. Неблагополучная семья – одна из наиболее серьезных угроз психологическому здоровью ее членов. В неблагополучной семье депривируется основная потребность человека – в общении. Изучению особенностей развития общения у детей младшего школьного возраста из неблагополучных семей посвящено данное исследование.

Неблагополучная семья – дезадаптированная семья, традиционно считается фактором особого риска для становления личности ребенка. А. Шапиро определяет семью как открытую систему межличностных взаимодействий, включающую в себя половозрастную и ролевую структуру, призванную с одной стороны защитить индивида от манипулятивных воздействий общества, с другой стороны, приспособить его к жизни в этом обществе, дать средства для нормального функционирования в нем [2].

Методы исследования. Метод наблюдения, проективный метод. Для анализа полученных данных - методы математической статистики.

Исследовательские методики [4]:

1. Для изучения образа семьи использовался кинетический рисунок семьи, авторы Р. Бернс и С. Кауфман.

Суть. В исследовании принимали участие дети младшего школьного возраста, обучающиеся во 2-А (развивающая система обучения) и 2-Б (традиционная система) классов ОШ № 11 г. Бердянска. Возраст детей 8-9 лет, равное количество мальчиков и девочек.

Анализ социально-психологических паспортов учащихся 2-А (развивающая система обучения) и 2-Б (традиционная система обучения) классов позволил объединить детей в две группы, различающиеся по уровню благополучия семьи. В первую группу, условно названную «дети из неблагополучной семьи» (неполные, малообеспеченные, с низким уровнем участия родителей в воспитании ребенка) вошли 30% детей из 2-А класса и 43% детей из 2-Б класса. Во вторую группу «дети из благополучной семьи» (полные, обеспеченные, с высоким уровнем участия родителей в воспитании) вошли 70% детей из 2-А и 57% детей из 2-Б классов. Эти данные позволяют сделать вывод о том, что дети из благополучных семей более

підготовлені к школі, нежेलі їх сверстники из неблагополучних семей, так как при комплектації класов учитывались только показателі готовності ребенка к школі.

По даним дослідження «Кинетический рисунок семьи» можна зробити висновок о том, что в класі традиційного навчання (2-Б) більше число дітей показали середній і вище середнього рівень конфліктності (42%). Это свідечує о том, что с некоторими членами семьи діти знаходяться в конфліктних відносинах. Більшість же дітей из класу розвиваючого навчання (2-А) – 90% мають низкий і нижче середнього рівень конфліктності.

Висновки. Изучение соціально-психологічного паспорта кожного ребенка позволило выделить на основе объективных показателей дітей из благополучних и неблагополучних семей. Выяснилось, что в класі розвиваючого навчання більшість дітей из благополучних семей, в то время как в класі традиційного навчання більше половини навчаючихся из неблагополучних семей. Основные признаки неблагополучия в порядку представленности (от наиболее распространенных до единичных): малообеспеченные семьи, низкий рівень участія родителів в вихованні дітей, неполные семьи, родители с аддиктивним поведінням.

На основе изучения суб'єктивного образу семьи («Кинетический рисунок семьи») выявили дітей, которые показали низкие уровни благополучия в целом и высокие показателі по конфліктності, тривожності, неадекватності і ворожобності. Количественный і качественный анализ позволил выделить дітей с различными образами семьи: «благополучная семья», «относительно благополучная», «неблагополучная».

ЛИТЕРАТУРА

1. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / [О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін.]. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.
2. Власова О. І. Педагогічна психологія : навч. посіб. / О. І. Власова. – К. : Либідь, 2005. – 400 с.
3. Костюк Г. С. Вікова психологія / Г. С. Костюк. – К. : Рад. школа, 1976. – 268 с.
4. Кулагина И. Ю. Возрастная психология : полный жизненный цикл развития человека : учеб. пособ. [для студ. высших учебных заведений] / И. Ю. Кулагина, В. Н. Колюцкий. – М. : ТЦ Сфера, 2002. – 464 с.

УДК 378.091

Петько Л.В.,

к. пед. н., доцент, доцент
кафедри англійської філології
НПУ імені М.П. Драгоманова, Україна

СУЧАСНІ СТУДЕНТИ ТА ЇХ ПІДГОТОВКА ДО СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ

Згідно окресленої теми, ми повернемося на декілька десятиліть назад, наприклад у 1970-80-і роки минулого століття, коли більшість випускників вишів, навчаючись на останніх курсах намагалися створити сім'ю (66%, а випускники військових навчальних закладів – 81%), отримуючи диплом і призначення на роботу дипломовані спеціалісти прибували на місце як подружжя, що позитивно впливало на становлення молодих спеціалістів.

Але, за останні роки серед молоді (і не тільки). модними стали «громадянські шлюби». Віковий ценз студентської молоді належить до категорії, коли відбувається

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

перший сексуальний досвід і пік сексуальної активності. Такий «громадянський» шлюб (хоча законодавчо він ніде не визначений) нікого і ніяким чином ні до яких обов'язків не спонукає, а також і неможливо вести статистику «розлучень» у громадянських шлюбах. Навіть і сказати, що деякі студенти перебувають у «громадянському шлюбі», то так і не можна говорити, тому що, у першу чергу, дівчина і хлопець повинні разом мешкати, а життя в переповненій кімнаті гуртожитку таке не дозволяє. Знімати квартиру – це також доступно не для кожного студента. Але не для кого не тайна, що приїхавши до іншого міста на навчання, дівчата починають шукати потенційного кандидата у чоловіки. Останнє, зрозуміло, призводить до частих змін партнерів. Відтак, нашу увагу привернули показники 2013 р., де «питома вага парентерального шляху передачі ВІЛ серед нових випадків ВІЛ-інфекції в Україні становила 32,7%, тоді як статевого – 65,7%. При цьому у чоловіків основним шляхом інфікування є ін'єкційний, тоді як у жінок – статевий, зокрема статеві контакти з ВІЛ-позитивними партнерами [1, с.15]».

Отже, як стверджують соціологи, протягом першого року життя громадянським шлюбом на офіційний шлюб вирішується 18% пар; у період другого року – 20%; в період третього – 17%. Причому однією з головних причин для узаконення своїх стосунків у РАГСі визначається планування народження дитини. Водночас, за даними статистики, в Україні 30% розлучень відбуваються з причини сексуальних дисгармоній, з соціальних причин (брак грошей, житла і т.д.). З різних причин пари, що живуть громадянським шлюбом, розходяться найчастіше на першому році спільного життя (20%), на другому – до 5% [4].

Зрозуміло, що будучи студентом, чоловік не має наміру обтяжувати себе дитиною і дружиною («спочатку кар'єра, а потім сім'я»). Також візьмемо до уваги і те, що бюджетні місяця скорочуються кожного року, тобто розраховувати на стипендію не треба, а, навпаки, – орієнтуватися на навчання за контрактом, що вимагає заробляти на оплату навчання не тільки батькам студентів, а й їм самим долучатися у пошуку заробітків з-за фінансових труднощів.

Дані Інституту демографії та соціальних досліджень свідчать, що серед українців віком 50–54 років в офіційному шлюбі знаходяться понад 80% людей, серед молоді до 30 років – 44% [4], тобто такий низький показник серед молоді, саме дітородного віку, «ховається» під таким відомим сленгом «перевіряємо почуття».

Також нашу увагу привернуло соціальне дослідження, проведене сумськими науковцями «Студентський лелека. Соціальний портрет студентської сім'ї». Аналітичне дослідження». Відповідаючи на питання стосовно фіксації шлюбу «Якби у вас була можливість жити разом, то який варіант ви б обрали?», студенти (38%) обирають спочатку перебування в громадянському шлюбі, з метою випробування стосовно надійності партнера – 25%. Лише 26,21% опитаних чітко зазначили, що надають перевагу офіційному шлюбу; 14% – не стали б жити разом до закінчення навчання. Аналіз за гендерною ознакою засвідчив розбіжності: жінки частіше надають перевагу офіційному шлюбу та необхідності випробувати свої почуття, тоді як чоловіки вдвічі частіше висловлюються за необхідність вступати у шлюб лише з надійним, перевіреним часом партнером, а також серед хлопців більше показників стосовно «не мають бажання жити разом, доки навчаються».

Вченими було з'ясовано, що чим старший студент, тим міцніше його прагнення оформити стосунки офіційно. Тих, хто не став би створювати сім'ю під час навчання, значно меншає, чим вищий курс, на якому навчаються опитані студенти. На питання стосовно можливості жити разом із коханою людиною великий відсоток (64%) надають перевагу громадянському шлюбу, щоб випробувати свої почуття. Але у вищих, де традиційно навчається більше сільських студентів, виявлено більше (хоч і не суттєво) – тих, хто надає перевагу традиційному шлюбу (31,25%) [7, с. 31–34].

До того ж, науковці, підсумовуючи, зазначили, що при позитивному в цілому відношенню студентства до створення сім'ї, більшість з них перебуває у полоні стереотипів стосовно розподілу ролей та відповідальності.

З огляду на сказане, ми пропонуємо за допомоги навчальної дисципліни «Іноземна мова» за професійним спрямуванням, формуючи професійно орієнтоване іншомовне навчальне середовище в умовах університету, формувати у студентів вміння та навички для виконання ролей чоловіка і дружини, до їхнього розгляду зі сторони, досліджувати такі концепти як «любов», «кохання», «зрада», «брехня», «честь» з метою отримання студентами необхідних педагогічних знань, виховання загальнолюдських цінностей, розв'язання психологічних проблем, що було викладено нами та колегами у низці публікацій [2; 3; 5; 7; 8].

Література

1. ВІЛ-інфекція в Україні / Інформаційний бюлетень. Вип. 41. Український центр контролю за соціально небезпечними хворобами ОЗ України, ДУ «Інститут епідеміології та інфекційних хвороб НАМН України. – К. : 2014. – С. 15.

2. Вольнова Л.М. Сім'я як носій цінностей духовних і соціокультурних цінностей / Л.М.Вольнова // Возрождение духовности в современном мире: взаимодействие церкви и образования : тезисы Всеукр. науч.-практ. конф., 24-25 марта 2011 г. – Харків : ХНУ імені Каразіна, 2011. – С. 58-61.

3. Дьоміна Г.А. Становлення особистісної зрілості молоді до подружнього життя як психологічна проблема у вітчизняній і зарубіжній психології / Г.А. Дьоміна // Innovative processes in education: Collective monograph. – АМЕЕТ Sp. z o.o., Lodz, Poland, 2017. – Р.40-48.

4. Єрьоміна Світлана. Українці обирають громадянські шлюби, щоб не ділити майно і уникнути відповідальності [Електронний ресурс] / Світлана Єрьоміна. - Режим доступу : <https://tsn.ua/ukrayina/ukrayinci-obirayut-gromadyanski-shlyubi-schob-ne-diliti-mayno-i-uniknuti-vidpovidalnosti-294058.html>

5. Петько Л.В. Реалізація морально-суспільної проблематики у формуванні професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету / Л.В.Петько // Науковий часопис НПУ імені М.Д.Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи: зб. наук. пр. – К. : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2016. – Вип. 55. – С. 166–173.

6. Петько Л.В. Вивчення гендерних ролей та взаємовідносин у сім'ї зі студентами ВНЗ на практичних заняттях з іноземної мови / Л.В.Петько // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка: зб. наук. праць [за ред. А.Й.Капської]. – Вип. 14 (частина II). – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. – 2012. – С. 112–123.

7. Студентський лелека. Соціальний портрет студентської сім'ї». Аналітичне дослідження / За заг. ред. Н. Світайло, А.Костенко, Ю.Савельєвої. – Суми 2011. – 79 с.

8. Pet'ko L.V. Formation of professionally oriented foreign language teaching environment in conditions of university and upbringing of moral and ethical values (on illustration of the phenomenon «honesty» and «lie») / L.V.Pet'ko // Intellectual Archive. – 2016. – Volume 5. – No. 1 (January). – Toronto : Shiny Word Corp., Canada. – PP. 98–111.

НЕБЕЗПЕЧНИЙ ВПЛИВ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА СТУДЕНТСЬКУ МОЛОДЬ

Сьогодні світ заповнили комп'ютери. Виникають запитання – як впливає цей дивовижний штучний інформаційний світ на психіку людини і, зокрема, молоді? За яких умов цей новий вид людської діяльності сприяє розвитку особистості, а за яких заважає? В таких непростих умовах, коли неможливо штучно ізолювати підрастаюче покоління від негативного впливу неконтрольованих інформаційних потоків і зловживання засобами телекомунікацій, в першу чергу, виникає проблема підвищення рівня активності та відповідальності за фізичне і психічне здоров'я молоді на рівні держави, навчальних закладів і сім'ї.

Про чесноти інформаційних технологій можна говорити довго. Але не слід забувати про «зворотній бік медалі». Сучасні інформаційні технології давно перестали бути атрибутом лише науково-технічної сфери – вони вже складова побутової культури суспільства. Різке збільшення кількості користувачів персональних комп'ютерів, зокрема тих, хто приєднався до Інтернету, поширення різноманітних комп'ютерних програм – все це призвело до появи нової проблеми: психофізіологічного та соціально-психологічного впливу нових інформаційних технологій на особистість людини-оператора і його здоров'я. В сучасній психологічній науці існує кілька напрямків досліджень проблеми «людина – комп'ютер»: психологія віртуальних реальностей; психологія спілкування в Інтернеті ; психологічні особливості сприймання комп'ютера; психологічні особливості різних категорій програмістів; психологічний вплив комп'ютерних ігор та інших видів діяльності на ЕОМ.

Безумовно, що результативним процес творчого становлення нашої молоді був би неможливим без використання сучасних інформаційних технологій. Використання новітніх інформаційних технологій, які змінюють наше життя так, як не змогли передбачити письменники-фантасти, надає безмежні можливості для зацікавленості студентської молоді у все більшому проникненні у світ телекомунікацій, що в свою чергу стимулює творчий потенціал як студента, так і викладача-предметника. Але, з іншої сторони, проникаючи дедалі глибше та охоплюючи практично всі сфери нашого буття, нові інформаційні технології поступово стають все більш загрозливим джерелом масованого інформаційно-психологічного впливу на свідомість студента, що породило цілу низку проблем морального, юридичного, етичного, навіть фізіологічного характеру, пов'язаних з вихованням молоді, оскільки молодь найактивніше сприймає конструктивні, а також деструктивні прояви оточуючого середовища.

Вікно в новий світ – світ пізнання, спілкування, сумісної роботи і відпочинку; але, недаремно, з латині *virtualis* – це вигаданий, уявний. Вчені визначили таке поняття, як ескапізм (від англійського слова *escape* – бігти, спасатися) – прагнення особистості відійти від дійсності в світ ілюзій, фантазій, де можна відчувати більш комфортний психічний стан. Виявилось, що сучасний віртуальний кіберпростір має величезний вплив на визначення стилю життя молоді. Виник феномен сучасності – «електронна культура», негативними наслідками якої є створення ненатуральних кіберугруповань (навіть кіберсімей) і виникнення різних видів кіберзалежностей від ігор, навігації в мережі, навіть програмування тощо. На жаль, ці залежності (адикції)

не підкоряються закономірностям формування традиційних залежностей (наркотичної та алкогольної) і вчені готові визначити інфоманію як хворобу.

Про небезпечні аспекти надмірного захоплення комп'ютерними іграми говорять психологи та педагоги. На думку психологів, комп'ютерні ігри витісняють традиційну гру (колективну). В активних геймерів відзначається неадекватність поведінки, відсутність контролю за часом, бажання збільшити час гри ("дозу"), постійна роздратованість, агресивність, виникають проблеми у стосунках з оточуючими (батьками, співробітниками, друзями). Надмірне захоплення комп'ютером порушує фізичне здоров'я молодої людини, "забирає" сон, розвивається надмірна вага. Дедалі більше серед студентської молоді стає хворих на лудоманію (залежність від гри). Психологи стверджують, що пристрасно до гри "уражено" близько 10 відсотків людей у світі. В багатьох із них вона перетворюється на хворобу.

Для підлітків є розповсюдженим той факт, що інколи вони переживають періоди низької самооцінки, шукають підтримки від своїх друзів та менше бажають виправдовувати очікування своїх батьків. Загалом підлітки відкриті новим ідеям, але їм бракує життєвого досвіду для того, щоб оцінювати себе.

Сучасні «розваги» в мережі Інтернет інколи вражають своєю безглуздістю та жорстокістю. В Україні набирає популярності новий флешмоб серед підлітків – «Зникни на 24 години». Головна мета – дитина повинна піти з дому нікого не попередивши та не відповідати на дзвінки, а повернутися додому не раніше, чим мине доба. Про флешмоб підлітки дізнаються із соцмережі. За даними кіберполіції у соцмережі з'явилися групи, в яких кваліфіковані психологи доводять дітей до самогубства. Відомо, що фанати таких спільнот називають себе китами, тому що тварини асоціюються у них зі свободою. Адміністратор групи схиляє дитину до виконання завдань (квестів), причому практично всі вони передбачають нанесення дитині каліцтв або заподіяння болю. Всі ці «квести» в обов'язковому порядку знімаються на відео. Коли адміністратор групи впевнений в тому, що дитина готова до самогубства, створюється аудіо з музикою, в якому вона виступає в головній ролі, та оговорюються усі її проблеми. Єдиний вихід із усіх проблем, який озвучується в цьому «творі», - вчинити самогубство. Перед цим дитина слухає аудіозапис, та робить останній крок. Відеозаписи, в подальшому, продаються в мережі Інтернет, або в Darknet.

Одним із напрямків подолання суперечності між інформатизацією освіти та ризиками для здоров'я юнацтва є дотримання обґрунтованого і стандартизованого ступеня безпечної роботи студентів за комп'ютером. Враховуючи зміни у суспільстві, які зумовлені вторгненням процесу інформатизації у наше життя, одним із головних напрямків виховання сучасної молоді стає формування життєво самовизначеної особистості, яка в подальшому не тільки спроможна знайти своє місце на ринку освіти і праці, захистити себе від негативних проявів сучасного інформаційного суспільства, самореалізувати себе як громадянина.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Біленчук П.Д. Комп'ютерна злочинність: навчальний посібник. К.: Атіка, 2002. – 240 с.
2. Дроздов О.Ю. Комп'ютерні технології в контексті проблеми молодіжної агресії // Проблеми загальної та педагогічної психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / Частина І. – 2016. – С. 107 – 112.
3. Карабин Т.В. Причини виникнення психологічної залежності у молоді від спілкування у віртуальному середовищі комп'ютерних мереж // Актуальні проблеми психології. Т. 1. К., 2002. С. 68 – 74.
4. Дроздов О. Студентська молодь і комп'ютерні технології // Соціальна психологія. – 2005. – № 2 (10). – С.150-159

Сафонова В.В.,
студентка 3 курсу
Факультет психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: Н. І. Сердюк,
к.психол.н., ст. викладач (БДПУ)

ПРОБЛЕМА МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Підлітковий вік – це період розвитку людини між дитинством і дорослістю, в цей віковий період найбільш інтенсивно відбувається розвиток особистості, становлення її характеру. Саме на зазначений вік припадає основний етап формування міжособистісних взаємин. Вивчаючи підлітків, варто звертати увагу на їхнє найближче оточення, і через призму міжособистісних відносин, його мікросоціуму, можна глибше зрозуміти проблеми підростаючої особистості та коріння її персоніфікації.

Досліджуваною проблематикою займалися такі вчені як Бодалев А.А., Андрєєва Г.М., Москаленко В.В., Морозова А.В., Лазурський А.Ф., Ананьєв Б.Г., Кузьмін Е.С., Куніцина В.Н., Казаринова Н.В., Погольша В.М. та інші [1].

Міжособистісні відносини підлітків слід вважати найважливішою умовою їх особистісного розвитку. Вибудовуючи взаємовідносини, підлітки отримують потрібну інформацію, переймають досвід, збагачують себе моральними знаннями і моральними цінностями, навчаються правилам поведінки в суспільстві, створюють свій стиль спілкування. Разом з тим, такі відносини включають в себе систему установок, орієнтацій, очікувань і стереотипів через, які люди сприймають себе і оцінюють один одного. Такі стосунки емоційні за своєю природою, вони супроводжуються різними переживаннями (симпатіями і антипатіями) Саме тому проблеми, що стосуються міжособистісних відносин, не втрачають своєї актуальності в будь-якому віці, а особливо в підлітковому віці [1].

Вивчаючи розвиток підростаючої особистості в цілому, можна виділити кілька факторів безпосередньо пов'язаних з формування міжособистісних відносин, до яких можна віднести:

- Можливість самовираження. Для підлітків важливо проявити себе в колективі однолітків своїми особистими якостями, або знаннями, вміннями. Важливо не тільки продемонструвати, а й отримати схвалення від однолітків, як наслідок – підвищення рівня самооцінки.

- Можливість пізнання навколишнього світу. Для підлітків важливий вільний безоцінний обмін думками з різних питань. Думка товаришів буває частіше ціннішою, ніж думка батьків.

- Почуття спільності. Коли підліток відчуває приналежність до значущої для нього соціальної групи, то психологічно відчуває себе комфортно, особливо, маючи високий статус в групі.

- Набуття дружби. Друг в підлітковому віці часто стає найближчою людиною, разом вони проходять життєві труднощі дорослішання. Спогади про дружбу нерідко залишаються в пам'яті назавжди і можуть бути мірилом в побудові відносин в дорослому світі [2].

Таким чином, міжособистісні відносини є одним з найважливіших чинників успішності підлітків серед однолітків та фундаментом для формування підростаючої особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Куницына В.Н. Межличностное общение / В.Н. Куницына, Н.В. Казаринова, В.М. Погольша. – СПб.: Питер, 2000. – 269 с.
2. Раис Ф. Психология подросткового и юношеского возраста / Ф. Раис. – СПб.: Питер, 2000. – 656 с.

УДК 316.613.434

Н. І. Сердюк, к. психол.н.,
старший викладач (БДПУ)

ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ АНТИПАТІЇ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Сучасний розвиток суспільства вимагає від підростаючого покоління бути активними, ініціативними, комунікабельними, креативними задля того, щоб повноцінно реалізувати себе в житті. Але наявність всіх цих характеристик не є запорукою успіху в побудові позитивних взаємин з оточуючими людьми. При знайомстві люди обмінюються, як вербальною, так і невербальною інформацією, яка може отримати як позитивну, так і негативну оцінку особистістю. Позитивна дає поштовх до виникнення позитивних емоцій, тобто до атракції, а негативна – до виникнення антипатії. Особливо критичною є підліткова оцінка висловлювань, вчинків, емоцій своїх однолітків, навіть доросла людина не може спрогнозувати реакцію підлітка на ту, чи іншу життєву ситуацію.

У підлітковому віці дуже часто симпатія може перейти в антипатію, це і стало спонукою до вияву характерних особливостей, які впливають на виникнення антипатії серед підлітків.

Спираючись на результати проведеного анкетування серед 360 підлітків м. Бердянськ, щодо їхнього ставлення до дружніх стосунків з однолітками, були виокремлені дві групи характерних особливостей, що впливають на формування стосунків між підлітками та їхніми однолітками.

Першу групу склали характерні особливості, які включають у себе риси характеру та типи поведінки, що викликають симпатію, до яких підлітки віднесли: спільні інтереси, спілкування, розуміння, щирість, чуйність. І це цілком логічно, адже саме цього і прагнуть отримати підлітки від оточуючих.

Більш цікавим було з'ясування другої групи, що включала в себе відповідні риси характеру, типи поведінки та спілкування, що мають негативний вплив міжособистісні взаємини підлітків, а саме викликають антипатію. До цієї групи ввійшли наступні характерні особливості: скритність, егоїзм, заздрість, брехня, конфліктність.

Перші три місця характерних особливостей, які викликають антипатію у підлітковому віці стали: скритність, егоїзм та заздрість. Скритність, на думку 33,06% підлітків, є найменш бажана риса для побудови позитивних міжособистісних стосунків, яка проявляється в схильності й бажанні приховувати інформацію про себе. Також вона пов'язана з особистим проявом замкнутості, інтроверсії або може бути пов'язана з корисливими мотивами [1]. У підлітковому віці, скритність не схвалюється, через свою непередбачуваність. Окрім того, будуючи взаємини з однолітками, підлітки розкриваються перед ними, діляться власними таємницями, і цього ж вони вимагають від своїх ровесників. Саме наявність у хлопців та дівчат цієї риси характеру, і є основною причиною появи до них антипатії.

За отриманими результатами 26,11% досліджуваних на друге місце найменш бажаних характерних особливостей відносять егоїзм. Підлітки не сприймають та не відчують прихильностей й симпатії до однолітків з цією якістю, не зважаючи на те, що егоїзм притаманний для зазначеного віку. З цього приводу Л. С. Виготський зазначав, що егоїзм є специфічною особливістю підліткового віку, яка виступає як

егодомінантна або егоцентрична установка особистості підлітка, що формується, проявляється в центрі його уваги. У цьому випадку егоцентризм виступає як нормативний віковий феномен, що свідчить про те, що особистість вирішує головну задачу свого розвитку – усвідомлює і визначає себе як унікальну особу, неминуче звертаючись для цього до власних відчуттів, переживань, думок [1]. Утім, не зважаючи на її необхідність у становленні підростаючої особистості, вона має негативний вплив на вияв симпатії підлітків до однолітків.

Ще одним компонентом групи негативних характерних особливостей, що можуть викликати антипатію серед підлітків є заздрість, такої думки 19,44% опитаних. У підлітковому віці існує багато приводів для заздрощів, серед яких приваблива зовнішність, вміння легко спілкуватися з ровесниками і завойовувати симпатію. Причину появи заздрості серед підлітків можна пояснити словами Д. Роулз, що головним психологічним джерелом схильності до заздрощів є відсутність упевненості у власній значущості, у поєднанні з відчуттям безсилля [2]. Саме це вони відчувають, коли у них немає можливості чи умінь розкривати особистісну індивідуальність, неповторність та викликати по відношенню до себе позитивні емоції однолітків.

Останні дві риси, брехня та конфліктність, отримали дещо нижчі показники, ніж попередні. 13,33% досліджуваних вважають, що брехня негативно впливає на побудову позитивних взаємин з однокласниками. До брехні підлітки вдаються, щоб прикрасити свої якості, можливості та здібності, тобто привернути цим до власної особистості ще більше уваги. Також причиною виникнення брехливості в зазначеному віці є недостатня усвідомленість власних мотивів поведінки та не здатність вербально пояснити причини своїх вчинків. Підліткам простіше вигадати цікаву історію для власного виправдання перед ровесниками, разом з тим, брехливість досить часто є причиною виникнення конфлікту між ними.

Конфліктність є також негативною рисою, що впливає на виникнення антипатії, так вважають 8,06% досліджуваних. Вона є характерною для цього віку, бо за допомогою неї, по-перше, хлопці та дівчата ніби захищають себе від оточуючих, які їх не розуміють, тиснуть на них та нав'язують їм власні думки, а, по-друге, вона є одним із способів прояву захисної поведінки. Як правило, конфліктні стосунки між підлітками ґрунтуються на боротьбі за лідерство й основними факторами конфліктної поведінки виступають рівень домагань, самооцінка і статус особистості [2].

Отже, інтенсивний розвиток самосвідомості і критичного мислення призводить до того, що підліток усвідомлює суперечності не тільки в оточуючому середовищі, а й у власному внутрішньому світі. Саме це є відправною точкою у виникненні критичного ставлення до себе, що проявляється у різкому сплеску невдоволення собою в поєднанні з такими амбівалентними якостями, як самовпевненість і не впевненість, скритність і відкритість, щирість та брехливість тощо. Таким чином, можна констатувати, що прояв негативних якостей в підлітковому віці, обумовлений специфікою протікання цього віку та має, як правило, природній характер. Однак саме такі чинники негативно впливають на позитивні міжособистісні стосунки з однолітками та вимагають стороннього впливу дорослих задля надання допомоги у вирішенні життєвих проблем, що виникають під впливом зазначених вище негативних характерних особливостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лесечко О. О. Егоїзм та егоцентризм у підлітковому віці [Електроний ресурс] / Олена Олександрівна Лесечко // Психолог у бібліотеці. – Режим доступу: <http://lesechko.wordpress.com/2011/06/14/>.

2. Коряковцева О. А. Психология современного подростка: поведенческие проблемы, воспитание толерантности / О. А. Коряковцева, Е. В. Конева, Н. Л. Иванова. – Ярославль: Ресурс, 2001. – 76 с.

УДК 376.36-053.4

Сєчина І. О.,

асистент кафедри прикладної психології та логопедії, (БДПУ)

РОЗВИТОК ДРІБНОЇ МОТОРИКИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Проблеми розвитку моторики (рухів) дитини здавна привертали дослідників, так як це необхідно для здійснення будь-якої діяльності. Як показують дослідження, рухи складають основу формування уявлень про форму, величину, простір і т.д.

Для розвитку моторики людини велике значення має дозрівання нервово-м'язового апарату і засвоєння історично сформованого досвіду попередніх поколінь. Освоєння рухів дитиною здійснюється під впливом дорослих. Перші три роки життя займають особливе місце у розвитку особистості. Це період величезних досягнень у галузі розвитку мовлення і уявлень, а також соціального, емоційного і моторного розвитку дитини [1].

Правильно організоване раннє навчання та виховання надає довгостроковий позитивний вплив на подальший розвиток дітей, успішність і благополуччя життєдіяльності індивіда. Розвиток дрібної моторики надалі є важливим показником готовності дитини до шкільного навчання. Уміння робити точні рухи кистю і пальцями рук просто необхідно для оволодіння письмом [2].

Предмет дослідження – особливості розвитку дрібної моторики дітей дошкільного віку з порушенням мовлення.

Об'єкт дослідження – процес розвитку дрібної моторики у дітей дошкільного віку з порушенням мовлення.

Мета даної роботи – охарактеризувати особливості розвитку дрібної моторики дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями.

Для досягнення даної мети були поставлені такі **завдання**:

1) вивчити і проаналізувати психолого-педагогічну літературу з досліджуваної проблеми;

2) виявити зв'язок між особливостями мовленнєвого розвитку і дрібної моторики дітей дошкільного віку;

3) охарактеризувати основні напрями роботи з розвитку дрібної моторики дітей дошкільного віку з порушенням мовлення.

Результати дослідження. Протягом дошкільного періоду продовжує зростати словниковий запас дитини. У порівнянні з раннім дитинством словник дитини-дошкільника збільшується, як правило, у три рази. При цьому ріст словникового запасу безпосередньо залежить від умов життя й виховання; індивідуальні особливості тут найбільш помітні, ніж у будь-якій іншій галузі психічного розвитку. Словник дитини-дошкільника швидко збільшується не тільки за рахунок іменників, але й за рахунок дієслів, займенників, прикметників, числівників і сполучних слів. Саме по собі збільшення словникового складу не мало б великого значення, якби дитина паралельно не опановувала вміння об'єднувати слова в речення за законами граматики.

Мовлення – найскладніша психічна функція. Його нормальний розвиток можливий лише за умови сформованості мислення, уваги, пам'яті, сприймання (насамперед слухового, зорового, рухової сфери дитини тощо). Будь-яке відхилення у розвитку названих процесів обов'язково позначається на стані мовлення дитини.

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

Типовим положенням про дошкільні установи й групах дітей з порушеннями мовлення визначено три спеціальні групи:

1) групи для дітей з фонетико-фонематичним недорозвиненням (ФФН) – у дітей присутні порушення звуковимови, ускладнені фонематичною недостатністю;

2) групи для дітей із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ) - у дитини відзначається несформованість усієї мовленнєвої системи, не розвивається словник, граматичний лад, зв'язне мовлення, звуковимови;

3) групи для дітей із заїканням.

Розвиток дрібної моторики є складовою частиною корекційно-педагогічної роботи з дітьми молодшого дошкільного віку, що мають мовленнєві порушення. Основні напрямки корекційної роботи з використанням ігор і вправ, що розвивають дрібну моторику, спрямовані на:

- розвиток диференційованих рухів пальців рук;
- нормалізацію м'язового тону кистей;
- розвиток уміння зберігати положення пальців рук у плинні деякого часу;
- перемикання з одного руху на інше;
- поступове ускладнення точних, координованих рухів;
- мовний розвиток у процесі ігор і вправ.

У роботі з дітьми молодшого дошкільного віку використовуються наступні ігри й вправи з розвитку дрібної моторики: самомасаж кистей і пальців рук, вправи з олівцем, кульковою ручкою, масажною паличкою, вправи з масажним м'ячиком, пальчикові ігри, графічні вправи, ігри з різними матеріалами для розвитку дрібної моторики, ігри з пластиліном, ігри з насінням, зернами, намистом, горіхами.

При організації роботи з дітьми по розвитку дрібної моторики необхідно розподіляти навантаження таким чином, щоб вона відповідала віку й рівню розвитку дітей, щоб гри й завдання приносили дитині радість, не було нудьги й перевтоми. Спочатку дітям повинні давати прості завдання й вправи, але надалі вони повинні поступово ускладнюватися, тому система роботи повинна бути чітко продумана педагогом і була погоджена з роботою інших фахівців, що працюють із дітьми.

Таким чином, рівень розвитку моторики – один з важливих показників готовності до шкільного навчання. Розвиток дрібної моторики руки у дитини тісно пов'язаний з рівнем розвитку мовленнєвої діяльності, тому недоліки в розвитку цієї навички тягнуть за собою недоліки мовної артикуляції, пізніше відбиваються на рівні оволодіння письмовим мовленням. Крім того, вдосконалення ручної моторики сприяє активізації різних зон головного мозку. Якщо будуть розвиватися пальці рук, то будуть розвиватися мислення і мовлення. Робота з розвитку рухів рук повинна проводитися регулярно, тільки тоді буде досягнутий найбільший ефект.

Висновки. Аналіз стану проблеми дослідження в теорії підтвердив актуальність і своєчасність вивчення особливостей розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку.

Тому вважаємо за доцільне включення в освітній процес дошкільних закладів відповідних занять, які відповідають таким завданням: поєднувати ігри та вправи для тренування пальців з мовленням дітей; зробити роботу з удосконалення пальчикової моторики регулярною, виділивши для неї спеціальний час; підвищити у дітей інтерес до подібних вправ, перетворивши їх в цікаву гру; підтвердити доцільність проведення подібних занять вихователями, що працюють на логопедичних групах.

Список використаних джерел

1. Лугова І. Розвиток дрібної моторики пальців рук в учнів шестирічного віку // Початкова школа. – 2008. – №7. – С. 6

2. Биковець Л. Л. Вплив рухів пальців рук на розумовий та мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку / Л. Л. Биковець // Таврійський вісник освіти. – 2012. – №2. – С. 124–131.

УДК 338.28:33.05-044.372

Сидоренко Ю.В., к.е.н.

(Харківський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету)

ПСИХОЛОГІЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Успіх підприємництва залежить від ряду факторів, серед яких і наявність у підприємця необхідного кола знань стосовно підприємницької сфери з галузі економіки, фінансів, менеджменту, правознавства. Однак, практика вказує, що сьогодні наявність суто економічних знань є недостатньою умовою успішного ведення бізнесу, адже для цього підприємцю необхідно мати хоча б мінімальний набір психологічних знань та володіти психологічними технологіями.

Сутність поняття підприємництво можуть бути розкриті крізь призму еволюції наукового аналізу даного терміну. Зауважимо, що на сьогодні єдиного загальноприйнятого до розуміння терміну «підприємництво» не існує, що пояснюється відносною новизною самого явища підприємництва в українських реаліях. Прийнято вважати Р. Кантільона першим, хто запровадив термін «підприємець» у обіг, розуміючи під ним особу, яка на власний страх і ризик здійснює певну діяльність з метою отримання прибутку[1]. У цьому погляді акцентується увагу на таку психологічну особливість, як ризикованість.

Інший економіст **Ж.-Б. Сей** мав погляд на підприємця як на організатора діяльності інших людей.

Видатним є підхід до розуміння підприємництва, висловлений Й. Шумпетером. На його думку, основною функцією підприємця є втілення в діяльність нового, до тепер невідомого, тобто інноваційна функція. Цей погляд на сьогодні є базовим підґрунтям теорії підприємництва.

Третя хвиля інтерпретації теорії «підприємництва» пов'язана з іменами **Л. фон Мезес** і **Ф. Хайєк**. Представники третьої хвилі відрізнялись концентрацією уваги на особистих якостях підприємця, таких, як адаптивність – здатність своєчасно реагувати на зміни навколишньої ситуації, самостійність та наявність лідерських якостей [2]. За **Л. фон Мезесом**, підприємець діє у стані невизначеності та недосконалості уявлень про ситуацію на ринку, тож в основі отримання ним прибутку лежить спекулятивний процес, зумовлений скоріше психологічними аспектами особистості, аніж об'єктивними економічними закономірностями.

Тож, бачимо, що по мірі еволюції уявлень щодо змісту явища підприємництва, його змістовне наповнення все більше концентрувалось на психологічній динаміці розвитку особистості підприємця, аніж на об'єктивних економічних законах. Отже, сьогодні підприємництво не може розглядатися лише в площині класичної політекономії, а має бути об'єктом дослідження міждисциплінарного підходу – економічної психології.

Список використаних джерел

1. Панфілов А.В. История развития и становления экономической психологии [Електронний ресурс] / А.В.Панфилов. – Режим доступу: : <http://myspsycholog.com/economic-psychology/117-istoriya-razvitiya-i-stanovleniya-ekonomicheskoy-psihologii.html>.

2. Винославська О. В. Економічна психологія: предмет, методи, міждисциплінарні зв'язки / О. В. Винославська // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2007. – №1. – С. 64-72.

УДК 371.132:376.4

Г.І. Сизко,
кандидат психологічних наук
(Бердянський державний педагогічний університет)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ БАР'ЄРІВ ПРИ ВЗАЄМОДІЇ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Останнім часом з об'єктивних і суб'єктивних причин відбулася істотна зміна ставлення суспільства до осіб з вадами здоров'я і оцінка можливостей дітей з особливими освітніми потребами. Все більш усвідомлюється, що психофізичні порушення не заперечують людської сутності, здатності відчувати, переживати, набувати соціального досвіду. Відбулось розуміння того, що кожній дитині необхідно створювати сприятливі умови розвитку, що враховують її індивідуальні освітні потреби і здібності. Формується установка: до кожної дитини підходити не з позиції, чого вона не може через свій дефект, а з позиції того, що вона може, незважаючи на наявне порушення.

Між тим, незважаючи на явні конструктивні зрушення, спектр негативного ставлення до інвалідів дуже широкий. Від нерозуміння і уникнення до почуття огиди і ненависті.

Мова йде про так звані бар'єри. Які проявляються у виникненні почуття ворожості, недовіри, гострих негативних емоційних переживаннях, що супроводжуються нервово-психічним напруженням і перешкоджають процесу взаємодії з такими людьми.

Бар'єр полягає в посиленні негативних переживань і установок – сорому, почуття провини, страху, тривоги при взаємодії з іншою людиною.

Вивченням психологічних бар'єрів спілкування займалися: Р. Ніколс, Майерс, О. Крегер і ін.

Аналіз існуючих досліджень щодо природи бар'єрів по відношенню до людей із особливими потребами на соціально-психологічному рівні, дозволяє виділити такі механізми їх формування та прояву, як наявність негативних стереотипів щодо людини з певними вадами здоров'я; високий рівень стигматизації цих категорій населення; дискримінаційні тенденції, що проявляються в окремих групах стосовно людей з особливими потребами.

Найбільш важливим джерелом формування негативного сприймання як суспільного явища є стигматизація [1]. В більшості літературних джерел стигма розглядається як ознака, що зумовлює певну неповноцінність, відмінність однієї людини від «більшості». Ця характеристика приписується суспільством окремим людям, чи групам людей, які відрізняються від основної маси, та передбачає негативне ставлення до них.

Завдяки дії стигматизації оточуючі відчувають дискомфорт при взаємодії з інвалідом, що змінює природність їх поведінки, викликає напругу при побудові міжособистісних стосунків. При цьому механізм дії стигми полягає у тому, що при сприйманні нового соціального об'єкта індивід оцінює його подібність з собою, чи з іншими індивідами певної соціальної групи, до якої від належить. При цьому стигмою є не сама відмінність, а ставлення до неї оточуючих.

Можна виділити такі групи чинників, як генетичні та власне психологічні. До генетичних детермінант можна віднести інстинктивність, збереження ідентичності та прагнення до самоідентифікації. Психологічні детермінанти реалізуються через такі риси, як відраза, страх, безпорадність, занепокоєння, тривога, ненависть, ворожість, антипатія, напруга, неприязнь, а також прагнення до домінування, диференціації [2].

Інстинктивність є можливим чинником негативного сприймання, оскільки в кожній людині на підсвідомому рівні закладене прагнення до розділення оточуючого на «своє» та «чуже». При цьому відмежування тим глибше, чим більшою є відмінність, або ж чим значущішою вона є. Враховуючи це індивід, що сприймає людину з особливими потребами, інстинктивно відносить її до категорії «чужих», «несхожих», і вже у відповідності з стереотипним сприйняттям наділяє її негативними рисами, стигмою. Це відбувається тому, що «чужі» споконвічно сприймалися як загроза, викликали страх та занепокоєння. Цей стереотип зберігся у свідомості, та продовжує діяти і сьогодні.

Наступною детермінантою психологічного бар'єру є збереження ідентичності. Відчуваючи себе частиною групи людина підтримує власну ідентичність, засвоюючи ті норми, які в цій групі переважають. Тому відокремлення себе від несхожих індивідів чи груп є механізмом, що сприяє збереженню ідентичності.

Прагнення до самоідентифікації, у викривленій його формі, також може служити джерелом негативного ставлення. Самоідентифікація розглядається як процес, за допомогою якого людина прихильно ставиться до індивіда, який володіє якостями й рисами, що є для неї взірцевими, тобто ідентифікує себе з іншим, що не викликає, однак, порушення ідентичності [3].

Виходячи з цього, людина прихильно ставиться до взірця самоідентифікації, та негативно оцінює осіб з рисами, далекими від цього взірця, і саме до цієї категорії відносяться особи з обмеженими можливостями, через що і виникають бар'єри при взаємодії з ними.

Поряд з генетичними детермінантами, які ми розглянули вище, виділяються також його психологічні чинники. Ми вважаємо, що найважливішою психологічною детермінантою є страх. З одного боку ми розглядаємо страх як захисну реакцію на взаємодію з незвичними об'єктами. Для того, щоб цього страху позбутись, людина відгороджується від зовнішнього світу, вибудовуючи межі між собою та незнайомим. Отже, людина сприймаючи інваліда підсвідомо відносить його до категорії «чужих», оскільки бачить відмінності між ним та собою, а категорія «чужих» інстинктивно викликає неприязнь. Для того, щоб позбутися цих негативних відчуттів людина або зводить до мінімуму свою взаємодію з інвалідом, або ж починає проявляти відкриту ворожість, тим чи іншим чином дискримінуючи його, що в свою чергу позбавляє її від відчуття страху.

Також важливим чинником, є інтолерантність. В сучасному суспільстві це є неприйнятним, особливо, якщо мова йдеться про ставлення до людей із особливими потребами.

На наш погляд, при веденні просвітницької роботи зі здоровими дітьми необхідно, в першу чергу, визначити, що діти знають про інвалідів та їх труднощі; роз'яснити, які бувають інваліди, в чому їх відмінність; розповісти про життя людей з особливими потребами, їх можливості і труднощі; використовувати імітацію, коли самі діти в ігрових вправах роблять те, що і інваліди; вести уроки з інвалідами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гофман И. Стигма: Заметки об управлении испорченной идентичностью. Часть 1. Стигма и социальная идентичность. Часть 2. Контроль над информацией и социальная идентичность (главы 3-6) / Пер. М.С. Добряковой. Е. Goffman. Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity. N.Y.: Prentice-Hall, 1963.

Социологический форум. (Январь 2001). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecsocman.edu.ru/images/pubs/2003/11/20/0000132063/>

2. Нетерпимость к нетерпимости [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://truemoral.ru/intoler.php>.

3. Оксфордский толковый словарь по психологии / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vocabulary.ru/dictionary/487>.

УДК 159.99

Солоненко Л. В.

Науковий керівник: доктор педаг. наук, професор Штифурак В. Є.
(Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КАР'ЄРНОГО ЗРОСТАННЯ ЖІНКИ

У контексті сучасної соціально-економічної ситуації актуальними для психологічної науки стають проблеми, пов'язані з побудовою й розвитком кар'єри, оскільки саме даний процес дає можливість людині реалізувати свої здібності, можливості та потреби. З кожним роком у сучасному світі зростає кількість жінок, які досягли успіху в професійній кар'єрі. Але, не секрет, що більшість сучасних українських жінок, які хочуть бути самостійними і незалежними, зробити успішну кар'єру зустрічаються з рядом об'єктивних і суб'єктивних перешкод, які потребують більш глибокого вивчення. Тому, в сучасних умовах державотворення людини, дана проблема набуває особливої актуальності.

Особливої гостроти набуває проблема кар'єрного зростання жінки у роботах Бендас Т. В., Говорун Т. В., Жорнікова Є. М., Знакова В.В., Клецина І. С., Сочивко Д. В., Чирикова А. Є. Проте наше сьогодення потребує нових досліджень, які допомогли би розкрити специфіку кар'єрного зростання жінок, та реалізувати той наявний потужний потенціал, який би зміг вивести нашу економіку на новий рівень.

Професійна кар'єра фахівця об'єднує його успіхи на роботі з етапами особистісного розвитку, включаючи всі сфери життя. У соціальній психології та психології професійної діяльності поняття «кар'єра» розглядається як соціальна динаміка розвитку особистості і її поведінкових проявів, що пов'язані з досвідом та активністю у сфері праці протягом людського життя [1].

Американський дослідник Д. Сьюпер диференціює жіночі типи кар'єр на:

- 1) кар'єра домогосподарки;
- 2) звична кар'єра, коли освічені жінки, вийшовши заміж, припиняють працювати і стають домогосподарками;
- 3) стабільна робоча кар'єра, коли здобута освіта допомагає знайти роботу, що стає справою життя;
- 4) дволінійна кар'єра, коли кар'єра домогосподарки узгоджується зі стабільною робочою кар'єрою;
- 5) переривчаста кар'єра – робота до одруження, потім перерва (народження та виховання дітей), повернення на роботу;
- 6) нестабільна кар'єра – чергування періодів роботи після одруження поряд з поверненням до кар'єри домогосподарки;
- 7) кар'єра з множинними пробами – послідовність непов'язаних видів праці без стабілізації у якій-небудь професійній галузі [2].

Запропонована класифікація наочно демонструє специфічні особливості кар'єри жінки, які в свою чергу, зумовлюються традиційними поглядами на її ролі і призначення в суспільстві. Саме специфіка гендерної соціалізації жінки зумовлює

певні перешкоди на шляху побудови її професійної кар'єри. Для того, щоб бути успішною в такому світі, жінка повинна імітувати чоловічу ролеву поведінку і відмовлятися від властивих їй таких якостей, як: емоційність, інтуїція, увага до міжособистісних відносин. Оточення вимагає від ділової жінки наявності традиційно чоловічих характеристик: агресивності, прагнення до змагання, досягнення мети за всяку ціну тощо. Тобто, будуючи кар'єру, жінка втрачає свою жіночність.

Правило жіночої поведінки: «бути на два кроки позаду чоловіків» – здаватися недалекоглядними та інфантильнішими, ніж вони є насправді, щоб вважатися жіночними.

Але соціально-психологічні дослідження показали, що жінки не менше чоловіків зацікавлені в просуванні по службі і підвищенні свого освітнього рівня, орієнтовані на престиж, заробітну плату; володіють не меншим почуттям відповідальності. Так, за американськими даними, в середньому менеджменті (на посадах із середнім доходом) жінки займають більше половини місць, одна третина нових мільйонерів – це жінки. Темп залучення жінок до підприємництва у 6 разів перевищує темп залучення в цю сферу чоловіків. За даними ООН передбачається збільшення частки жінок на посадах керівників до 45-50%, що ставить важливу задачу підготовки жінок-керівників [3, с.106-112].

Результати проведеного мною анкетного опитування серед юнаків та чоловіків щодо кар'єрного зростання жінки показують наступні відповіді:

1). «Як ви ставитесь до кар'єрного зростання жінок?» – цілком позитивно 86%; радше негативно ніж позитивно 10%; важко відповісти 4%.

2). «Що може перешкоджати кар'єрі жінок?» – власне природа жінки 11%; все залежить від самої жінки 71%; важко відповісти 16%.

Тобто, серед опитуваних домінує думка, що проблема гендерної нерівності не є визначним фактором кар'єрного просування жінок, що у свою чергу сприймається позитивним явищем.

Щодо чинників, які все ж перешкоджають просуванню жінок у професійній кар'єрі варто виділити найбільш вагомі, а саме:

– інституціональний сексизм. Дискримінаційний вплив соціального середовища на жінок;

– професійна орієнтація. Під впливом традиційної соціалізації більшість підлітків обирають професії, що вважаються відповідними їхній гендерній ролі;

– мотивація досягнень. Для жінок потреба в міжособистісних контактах важливіша, ніж потреба в досягненнях;

– страх невдачі і страх успіху. Досягнення і «жіночність» сприймаються і визначаються в суспільстві як конфліктуючі між собою;

– феномен «самозванки». «Самозванки» не одержують задоволення від своїх досягнень і заперечують зовнішні докази своїх здібностей;

– конфлікт «дім – кар'єра». Традиційна гендерна соціалізація підкреслює місце і роль жінок насамперед у домогосподарстві.

У робочій ситуації відзначаються такі «сильні» якості жінок-керівників, як прагнення до нового, радикалізм, чутливість, турбота, «олюднення» організаційних інтересів, взаємодія з підлеглими.

Отже, в суспільстві існує стереотип щодо дискримінації потенційних можливостей кар'єрного просування жінок. Але жінки все більше й більше просуваються у сфери діяльності, про що свідчить світова практика. Таким чином, ми розглянули основні аспекти професійної кар'єри жінки. Але ця проблематика є комплексною та багатогранною, не зважаючи на досить короткий термін її дослідження, вона має широкий спектр недосліджених особливостей та заперечень.

Література

1. Социальная психология личности в вопросах и ответах: Учеб. пособие / [Под ред. проф. В.А.Лабунской]. – М.: Гардарики, 2001. – 397 с.
2. Попова Л.Б. Проблемы самореализации одаренных женщин / Л.Б. Попова // Вопр. психол. – 2016. – № 2.
3. Джонг Е. Дванадцять хибних уявлень, які притаманні жінкам /Е. Джонг// Незалежний культурологічний часопис, – 2014. – № 17. – С.106-112.

УДК 159.9:377

Л.А. Черкашина,
кандидат педагогічних наук, доцент
(ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ З ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

Підготовка юної генерації до дорослої, самостійної трудової діяльності залишається однією з нагальних проблем на всіх етапах розвитку цивілізації. Не одне покоління філософів, психологів, педагогів, соціологів намагається її розв'язати. Варто звернути увагу на розробку питання трудового виховання учнів у психології.

У першій третині ХХ ст. виникла психологічна теорія діяльнісного підходу, над розробкою якої працювали українські та російські психологи Л. Виготський, С. Рубінштейн, О. Леонтьєв та ін. Теоретичні положення ґрунтувалися на тому, що головним чинником формування особистості є її діяльність і система мотивів.

С. Рубінштейн сформулював фундаментальний принцип вітчизняної психології – принцип єдності свідомості та діяльності. Науковець вважав, що в її процесі людина виявляє власні специфічні якості як особистість, а людська діяльність підкреслює активне ставлення до дійсності. Учений переконливо доводить, що праця є основним шляхом формування особистості, а праця є нагальною потребою людини; в трудовій діяльності людина втілюється, матеріалізується в продукти своєї праці. Відомий психолог аргументує, що у процесі трудової діяльності відбувається розвиток здібностей особистості, формується характер, загартовуються світоглядні позиції. [8, с. 49–52].

У теорії Л. Виготського вказувалося на зв'язок трудового навчання й виховання учнів. Психолог вважав, що людська праця має подвійну природу: джерело фізичної енергії і трудовий процес. В. Виготський вважає за потрібне ввести до навчальних планів шкіл форми індустріальної і технічної праці. Праця як навчальний предмет у закладах освіти, на думку вченого, є поєднанням між природничими й гуманітарними науками. Розглядаючи питання психологічного висвітлення трудового виховання, науковець дійшов висновку, що у процесі розподілу праці за професіями до робітника висувається вимога бути політехніком. Отже, за твердженням Л. Виготського, індустріальна праця відрізняється політехнізмом. І саме політехнічний метод у педагогіці та психології визнається основним методом трудового виховання [1, с. 176–192].

Питання діяльнісного підходу знайшли висвітлення у працях О. Леонтьєва, який увів три структурні одиниці: діяльність, що визначається мотивом, дія – метою, операція – конкретними умовами її здійснення. За твердженням вченого, людська діяльність буває знарядна й інструментальна, що має два головних ланцюги – об'єкт і засіб. Розроблену психологічну теорію він визначив як інструментальну за допомогою психологічного методу подвійної стимуляції. У процесі виробництва

(матеріального і духовного) праця «кристалізується» у продукті. Характерними взаємопов'язаними рисами праці є: 1) виготовлення і використання знарядь; 2) сумісна, колективна діяльність. Учений називає працю специфічною людською діяльністю, унаслідок якої людина пов'язана з природою і впливає на неї [4, с. 24, 77, 225, 227].

Колектив авторів у книзі «Психологічні питання трудового виховання» (1979) розглядав деякі аспекти психології даної проблеми, вікові особливості розвитку дитини, зорієнтовані на формуванні творчої особистості, підготовку до праці, процес трудового навчання та виховання молоді, а також виховання інтересу до техніки і виробничої праці, підвищення рівня емоційно-вольової саморегуляції учнів, формування у дітей творчого мислення [7].

Ідея необхідності співвідношення трудового навчання з метою виховання, інтересами та професійними намірами учнів викладена у навчальному посібнику «Психологія трудового виховання» (1981), автором якого є Ф. Іващенко. На думку науковця, школярі повинні отримати власний трудовий досвід, мати самостійність при постановці нових трудових цілей і виробленні навичок та конкретизувати наявні цілі, виконувати увесь цикл трудових дій [3].

Укладачі посібника «Психологія трудового виховання школярів» (1987) Ю. Гільбух та Є. Верещак розглядали завдання підвищення виховної ефективності уроків трудового навчання, суспільно корисної виробничої праці школярів, морального виховання в праці, психологічної характеристики організаційних форм трудових об'єднань школярів, а також психологічні аспекти формування знань, умінь і навичок праці, соціально-психологічні питання профорієнтації учнів [2].

Психологічну готовність до творчої праці розглядав у своїй праці В. Моляко (1989). Ученим досліджено структуру психологічної готовності до творчої діяльності, показано специфіку підготовки до неї в умовах науково-технічного прогресу, особливу увагу приділено аналізу творчої праці і формуванню готовності до її виконання в учнів [6].

Є. Мілерян запропонував «технологічну систему навчання», що базується на принципових положеннях: єдності програм і методів навчання, організованої трудової діяльності, перенесенні набутих ЗУН у нові умови виробництва, творчому ставленні до праці. У розробленій ним системі формування ключових видів загальнотехнічних умінь застосовувався двофазний метод організації навчання – репродуктивний і проблемний. При проблемному – учень сам має вирішити поставлене завдання і розібратися зі складною ситуацією. Учений дійшов висновку, що загальнотрудові політехнічні уміння є універсальними відносно будь-якої технічної професії та ґрунтуються на загальних теоретичних принципах, головний з яких – єдність творення і діяльності. У процесі дослідження психологом подано класифікацію групи загальнотрудових політехнічних умінь: конструктивно-технічні, організаційно-технологічні й операційно-контрольні, – яким притаманна точність, планування, організація виконання трудових дій та які визначаються за основними параметрами, як-то: різнобічність, гнучкість, якість, швидкість [5, с. 74–86].

Отже, розроблені психологічні теорії були присвячені вивченню професійної діяльності, готовності учнів до праці, системі мотивів, трудовій спрямованості та можливостям її формування. Таким чином, трудове виховання залишається нагальною проблемою, для вирішення якої необхідно вивчати досвід минулих поколінь.

Література

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Л.С. Выготский; [под. ред. В.В. Давыдова]. – М. : Педагогика-Пресс, 1996. – 536 с.
2. Гильбух Ю.З. Психология трудового воспитания школьников / Ю.З. Гильбух, Е.П. Верещак. – К. : Рад. шк., 1987. – 255 с.

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

3. Иващенко Ф.И. Психология трудового воспитания : учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов / Ф.И. Иващенко. – Мн. : Выш. шк., 1981. – 143 с.
4. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения : в 2 т. / А.Н. Леонтьев. – М. : Педагогика, 1983. – Т. 1. – 392 с.
5. Милерян Е.А. Психология труда и профессионального образования: Избранные научные труды / [авт.-сост. : Е.А. Милерян]. – К. : Интерсервис, 2013. – 290 с.
6. Моляко В.О. Психологічна готовність до творчої праці / В.О. Моляко. – К. : Знання УРСР, 1989. – 48 с.
7. Психологические вопросы трудового воспитания / [под ред. В.И. Войтко, В.А. Моляко]. – К. : Рад. шк., 1979. – 120 с.
8. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии : в 2 т. / С.Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1989. – Т. 2. – 328 с.

УДК 159.923.2 – 057.87

К.Ю. Шакоцько, студентка 2 курсу
(Бердянській державний педагогічний університет)

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ САМООЦІНКИ У МОЛОДШОМУ
ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ**

Актуальність роботи. Проблема виникнення та розвитку самооцінки є однією з центральних проблем становлення особистості дитини. Самооцінка – це необхідний компонент розвитку самосвідомості, тобто усвідомлення людиною самого себе, своїх фізичних сил, розумових здібностей, вчинків, мотивів і цілей своєї поведінки, свого ставлення до оточуючих, до інших людей і самому собі [3].

Молодший шкільний вік – особливий період в житті дитини. Це період становлення особистості, коли закладаються самооцінка, від якої залежить процес формування самоконтролю і адекватне визначення свого місця серед однолітків [2].

Методи дослідження. Для дослідження рівня самооцінки у молодшому шкільному віці були використані методика «Драбинка» та методика взаємооцінок та самооцінок [2].

Сутність. У дослідженні взяли участь учні 2-4 класів загальноосвітньої школи I-III ступенів № 9 м. Бердянська, по 18 осіб з кожного класу, вік школярів – від 8 до 10 років. Були підібрані діти з різною успішністю та статевої приналежністю. В ході дослідження було виявлено, що у 2-му класі спостерігається стійка адекватна самооцінка (18%), але є тенденція до завищення (72%) та заниження (10 %).

До 3-го класу відбувається стабілізація вікового розвитку, що веде до наростання гармонії становлення складових самооцінки. У учнів накопичується досвід реальної діяльності, що змінює характеристики приватних самооцінок, які, у свою чергу, ведуть до зміни загальної самооцінки. У результаті загальна самооцінка стає все більш адекватною (86%) і тільки у 5 % школярів занижена самооцінка та 9 % школярів вона завищена.

До 4-го класу, закінчується початковий етап формування самооцінки у школярів. Тут можна побачити переважання адекватної самооцінки (60%), так само є наявність занижених (19%) та завищених (21%) самооцінок.

Отже, результати дослідження показали, що у 2-му класі найбільший відсоток завищених самооцінок, в 3-му класі це співвідношення зсувається в бік об'єктивних самооцінок, в 4-му класі відсоток завищених і занижених самооцінок досягає майже однакового рівня, але тут можна побачити той факт, що тільки в 4 класі починають

з'являтися занижені самооцінки.

Висновки: Таким чином, в результаті проведеного дослідження за методикою «Драбинка» та методикою взаємооцінок та самооцінок [2] було виявлено, що у молодших школярів виявляються всі види самооцінок. Але все ж за результатами можна побачити переважання в початковій школі адекватної самооцінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л. Божович – Москва, 2008. – 398с. – (Мастера психологии).
2. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2000. – 712 с.
3. Фомина Л. Ю. Что влияет на формирование самооценки младших школьников / Л. Ю. Фомина // Начальная школа плюс До и После. – 2003. – № 10. – С. 99–102.

УДК 004.004.14:371.134

Г.М.Алексєєва, к.п.н, доцент
(Бердянський державний педагогічний університет)

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВУЗІВ

Актуальність. В останньому десятилітті ХХ ст. інформаційні технології у зв'язку з постійним вдосконаленням перетворилися на ефективний і привабливий для студентів педагогічних вузів інструмент інтелектуальної роботи, пов'язаної і з виробництвом нового знання, і з його презентацією, в тому числі і в навчанні історії. Історична інформатика як особлива галузь знань виникла на рубежі 1980-1990-х років в умовах глобальної інформатизації, яка торкнулася практично всіх областей знань, на стику інформатики та історичних досліджень. Завдання сучасних інформаційних технологій як навчальної дисципліни полягає в здатності використовувати знання сучасних комп'ютерних технологій в педагогічній діяльності та діяльності за професійним спрямуванням, що в кінцевому результаті сприятиме професійній адаптації майбутніх фахівців в сучасному інформаційному просторі.

Мета статті – на практичних прикладах розглянути використання сучасних інформаційних технологій, а саме електронної таблиці Excel у майбутній професійній діяльності студентів-гуманітаріїв напряму підготовки історія.

Сутність дослідження. Одним із результатів навчання студентів із дисципліни «Інформаційні технології для істориків» галузь знань: 0203 Гуманітарні науки, напрям підготовки: 6.020302 Історія, спеціалізація: правознавство є вмінти працювати з текстовими, табличними, графічними, географічними інформаційними системами (ArcGIS, MapInfo), інтерактивними флеш-картами (iMapBuilder, Interactive Flash Map Builder, Adobe Flash)) редакторами (комп'ютерна обробка і аналіз даних графічних, картографічних, аудіовізуальних та інших історичних джерел) тощо. Тому розглянемо на прикладі електронної таблиці Excel створення дидактичного матеріалу для студентів-істориків [1].

Дана матриця з даними в кольорових і безбарвних клітинах. Для того, щоб розрахувати суму всієї матриці, кольорових і безбарвних клітин, нам потрібно виконати наступні дії. По-перше в окремій клітині, наприклад J3, ввести наступну формулу: =СУММ(B2: G19) – сума всіх клітин. Потім в клітині J4 вводимо =СУММ(B6; D2: E4; E11: E13; G19) – сума червоних клітин. Аналогічним чином обчислюємо суму жовтих, зелених і безбарвних клітин (рис.1).

The image shows an Excel spreadsheet with a grid of data. The main grid has columns A through G and rows 1 through 11. The cells contain numerical values, and some are highlighted with colors: red (e.g., B2, D2, E2, F2, G2), green (e.g., B3, C3, D3, E3, F3, G3), yellow (e.g., B4, C4, D4, E4, F4, G4), and grey (e.g., B5, C5, D5, E5, F5, G5). To the right of the main grid, there is a summary section with columns I, J, and K. It includes labels like 'Сумми:' and 'Бесцветные:' followed by numerical values in a box.

	A	B	C	D	E	F	G	I	J	K
1										
2		256	15,4	128	256	15,4	128			
3		3,4	5,4	45	3,4	5,4	45			
4		58	697	25	58	697	25			
5		12	4587,2			4587,2	698	Вся матрица:	26525,4	
6		4	4	3,214	4	4	3,214		915,8	
7		5,6	18,2	5,6	5,6	18,2	5,6		7547,624	
8		2,3	45,6	2,3	2,3	45,6			17006,03	
9		8	9	8	8	9	8	Бесцветные:	1055,938	
10		79	5,21	79	79	5,21	79			
11		256	15,4	128	256	15,4	128			

Рис. 1. Вихідна матриця та результат

Наступне завдання потрібно для набуття навичок роботи зі статистичними даними (рис.2). Для того щоб обчислити значення в незаповнених клітинах, нам потрібно ввести довільні дані в стовпець «Вклад», «Знято з рахунку». Після того як

ввели дані, нам потрібно розрахувати стовпець «Через 1 рік» за формулою: = БС (\$ A1; 1 ;; - С3; 0). Копіюємо формулу в інші комірки. Стовпець «Знято з рахунку» заповнюємо самостійно, але потрібно пам'ятати, що деякі клієнти грошей не знімають. Далі ми розраховуємо стовпець «Через 2 роки» за такою формулою: = БС (\$ A1; 2; ;-(С3-Е3); 0). Копіюємо її для інших комірок. Самостійно заповнюємо стовпець «Знято з рахунку».

	A	B	C	D	E	F	G	H
1	11,50%	Годовой процент	Депозитный калькулятор					
2	№	Фамилия	Вклад	Через 1 год	Снято со счета	Через 2 года	Снято со счета	Через 3 года
3	1	Иванов	111	123,77 грн.	50	75,84 грн.	40	98,42 грн.
4	2	Петров	123	137,15 грн.	51	89,51 грн.	41	113,67 грн.
5	3	Сидоров	222	247,53 грн.	152	87,03 грн.	0	307,74 грн.
6	4	Федотов	234	260,91 грн.	153	100,70 грн.	176	80,40 грн.
7	5	Яковлев	333	371,30 грн.	154	222,54 грн.	44	400,61 грн.
8	6	Протасов	345	384,68 грн.	0	428,91 грн.	45	415,86 грн.
9	7	Рогов	444	495,06 грн.	256	233,73 грн.	46	551,71 грн.
10	8	Данилов	456	508,44 грн.	357	123,08 грн.	39	578,04 грн.
11		Всего:	2268	2 528,82 грн.	1173	1 361,33 грн.	431	2 546,44 грн.

Рис.2. Матриця «Депозитний калькулятор»

Після цього ми розраховуємо стовпець «Через 3 роки» за формулою: = БС (\$ A1; 3; ;-(С3-Г3); 0). Копіюємо її. Щоб обчислити суму внесків, відсотків через 1 рік, 2 роки, 3 роки, а також зняття з рахунку, потрібно ввести формулу: = СУММ (С3: С10). Після всього ми форматуємо таблицю [3].

Такі дидактичні розробки мають практичну цінність як для студентів-істориків, так і для студентів інших напрямів підготовки [2]. Робота з електронною таблицею Excel пакету Microsoft Office дозволяє майбутнім фахівцям одержати практичні навички зі: створення графіків і діаграм, систематизації архівних даних; правильної та доступною подачі зведеної інформації з різної тематики, презентації отриманих результатів тощо.

Висновок. Така практична робота допомагає студентам педагогічних вузів використовуючи сучасні інформаційні технології швидко набути практичні знання та вміння з офісних програм у майбутній професійній діяльності, а саме – ознайомлення студентів із програмним забезпеченням спеціального призначення (історичний напрямок), системами інформаційного забезпечення обліку (єдиний інформаційний фонд, систематизація та уніфікація показників і документів, засоби формалізованого опису даних тощо) та іншими інформаційними технологіями, які використовуються в практичній роботі вітчизняними та іноземними фахівцями в галузі історії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воройський Ф.С. Информатика. Енциклопедичний систематизований словник-довідник. – М.: Фізматліт, 2006.– 945с.
2. Гуревич Р.С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: навчальний посібник для студентів педагогічних ВНЗ і слухачів інститутів післядипломної освіти / Р.С.Гуревич, М.Ю. Кадемія. – К. : «Освіта України». – 2006. – 390 с.
3. Грег Перри. Microsoft Office 2007. Все в одном. / М.:Диалектика, 2008. – 608 с.

РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «ІНФОРМАТИКА ТА КТ»

Актуальність. Інформатика на даний час проходить етапи становлення, як навчальна дисципліна, щодо неї активно ведуться дискусії, з приводу змісту цього предмету взагалі. У сучасних умовах особливої актуальності набуває формування і розвиток у студентів логічного мислення, що передбачає, зокрема, такі вміння: аналізувати, порівнювати (виділяти загальне і особливе), проводити аналогії, класифікувати, виділяти головне і узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові та інші зв'язки і т.д. Це допомагає студенту осмислено бачити навколишній світ, більш успішно в ньому орієнтуватися, формувати основи наукового світогляду. Якщо вивчити особливості розвитку логічного мислення в студентів, виявити ефективні методи його розвитку, розробити систему уроків з розвитку логічного мислення і застосувати на практиці, то це буде сприяти розвитку логічного мислення [1].

Ступень досліджуваності проблеми. Проблема розвитку логічного мислення розглядалася в роботах: В.Ф. Юськовича, В.Г. Разумовського, А.В. Усової та ін. Ці автори розглядали багатоаспектність логічного мислення, його зв'язок та залежність з іншими видами мислення.

Мета і методи дослідження. Метою дослідження є визначення та аналіз компонентів розвитку логічного мислення у студентів, які вивчають дисципліну «Інформатика та КТ».

Сутність дослідження. Роль інформатики у розвитку логічного мислення студентів є дуже великою, тому, що це найпрактичніша наука з усіх досліджуваних, вона дуже високоабстрагована. Основним показником рівня засвоєності теорії є вміння розв'язувати задачі, а основну увагу при їх підборі слід приділяти поєднанню різних навчально-методичних рекомендацій.

Добре розвинуте логічне мислення у студентів допомагає їм застосувати отримані знання на практиці, вирішувати різні завдання, в тому числі і нетипові, знаходити раціональні способи їх розв'язання, брати участь у самоосвіті взагалі.

Неабияк цікавою є робота студентів, коли вони «підшуковують місце» нового поняття у вже існуючій структурі. При цьому студенти повинні аналізувати свою власні знання, що допомагає їм включати їх в структури вже наявних. Коли студент самостійно складає різні інформаційно-логічні схеми, це сприяє розвитку його пізнавального інтересу, досягнення ним навчальних успіхів. Вміння до систематизації та різновидове представлення знань має окрему цінність для розвитку логічного мислення студентів.

Найголовнішим з усіх компонентів розвитку логічного мислення можна назвати алгоритмічне, оскільки кожна людина у своєму житті постійно виконує щось за певним алгоритмом. Якщо ж він потрібен тому, хто з ним ще не знайомий, то його необхідно представити як чітку послідовність деяких дій.

Алгоритмічна культура – це сукупність специфічних уявлень, знань, умінь та навичок, пов'язаних з поняттям алгоритму і засобами його фіксації. Це поняття потрібне для того, щоб сформувати у студентів уявлення про обробку інформації на комп'ютері. Алгоритми використовуються як при вирішенні різних математичних, так і практичних задач [2].

Для практичної реалізації вищенаведеного, можна використовувати задачі з програмування, для вирішення яких необхідно скласти алгоритм, тим самим застосували алгоритмічне та логічне мислення.

Наприклад: необхідно написати програму на будь-якій мові програмування для знаходження площі трикутника за формулою Герона. Алгоритм програми може мати вигляд приведений на рис. 1.

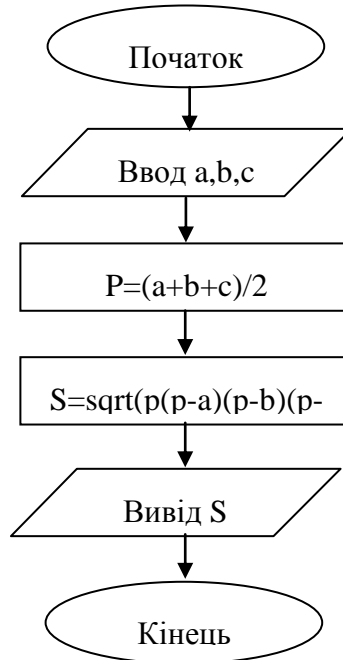

Рис. 1. Приклад алгоритму

Якщо не брати до уваги математичні алгоритми, то можна, наприклад, використати блок питань з фіксацією розумових операцій для наступного завдання: даний одновимірний масив С, який складається з 50 елементів. Необхідно визначити кількість елементів масиву, які кратні 3. Розв'язання можна представити у вигляді схеми (рис. 2).

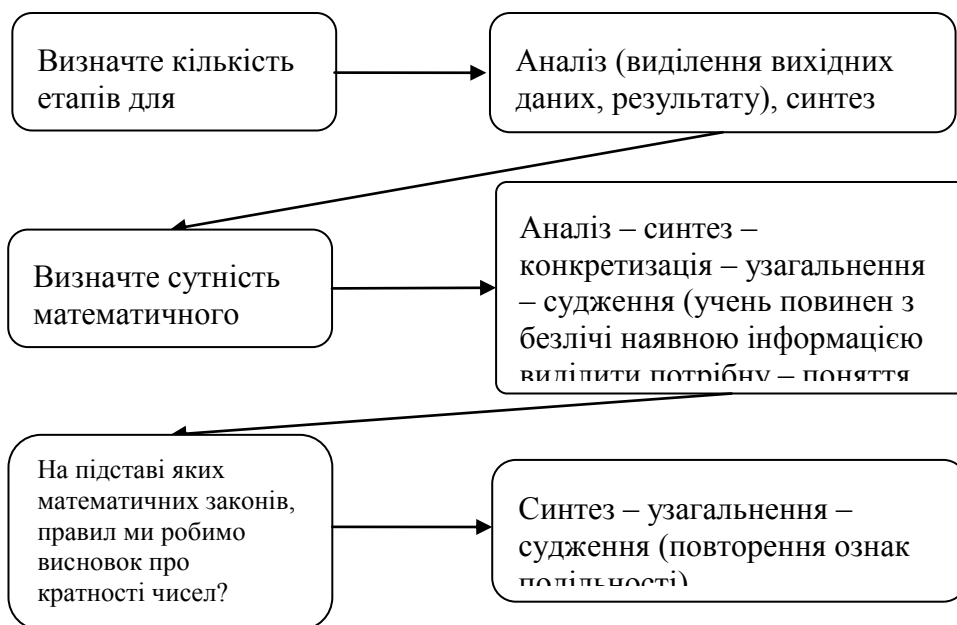

Рис. 2. Розв'язання

Основні висновки. Таким чином, ми проаналізували основні компоненти розвитку логічного мислення, які можна викростовувати для його розвитку у межах вивчення дисципліни «Інформатика та КТ»

ЛІТЕРАТУРА

1. Столяренко Л. Д. Основы психологии [Текст] : учебное пособие / Л. Д. Столяренко. – Москва : Проспект, 2012. – 458 с.
2. Калошина А.П. Про формування логічних прийомів мислення / А.П. Калошин, Г.І. Харічева // Світ психології. – 2005. – № 4. – С. 78.

УДК 378.015

О.М. Іванова

магістр (Бердянський державний педагогічний університет)

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ MOODLE ДЛЯ ПІДГОТОВКИ КУРСОВИХ РОБІТ

Написання і захист курсової роботи – одна з важливих складових навчального процесу, багато в чому визначає вигляд сучасного фахівця. Викладачами кафедр накопичений великий досвід керівництва курсовими роботами і сформульовані чіткі вимоги до структури курсової роботи, їх змісту, оформлення, захист [1].

Для кращої організації самостійної діяльності студентів, оперативного та систематичного взаємодії студента з керівником курсової роботи, а також поліпшення методичного процесу написання курсової роботи дуже допомагає використання можливості системи електронного управління змістом навчання Moodle. для студентів в цьому середовищі існує можливість створення спеціального курсу - під назвою "Курсова робота". В даному курсі весь процес написання курсової роботи розбивається на п'ять основних фаз:

– вибір теми курсової роботи (рекомендації щодо вибору теми курсової роботи; анотація тем; загальні рекомендації до організації процесу написання курсової роботи);

– попередній підбір матеріалів (рекомендації щодо вивчення досліджень теоретичного характеру, нормативних актів, спеціальної літератури; списки літератури);

– написання курсової роботи (основні завдання; вимоги; бланки; методичні рекомендації до написання курсової роботи; корисні інтернет-посилання; організація додаткового спілкування студентів з керівником);

– оформлення курсової роботи дипломного проекту (методичні рекомендації, нормативні документи та державні стандарти з оформлення документації, зразки);

– підготовка до захисту курсової роботи (перевірка оформлення курсової роботи щодо відповідності вимогам методичних рекомендацій, підготовка презентації та доповіді для захисту курсової роботи, рекомендації для оформлення презентаційних матеріалів).

Електронне середовище навчання Moodle значно розширює можливості керівників курсових робіт в процесі комунікації викладача та студента, поліпшує процес методичного забезпечення написання роботи. Moodle робить діяльність на всіх етапах написання курсової роботи більш прозорим для студентів, а керівник отримує можливість постійно контролювати та консультувати студентів.

Готовність студента до діяльності над курсовою роботою в комплексі з якісним керівництвом і методичним забезпеченням дозволить в результаті підвищити якість випускних кваліфікаційних робіт та підготувати конкурентноспроможних і критично

мислячих фахівців, готових до постійного вдосконалення своєї професійної діяльності і особистісного росту га протягом життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Павленко М.П. Сучасні науково-педагогічні підходи до організації й змісту дослідницької діяльності студентів інженерно-педагогічних спеціальностей при курсовому проектуванні / М.П. Павленко // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2012. – №4. – С. 226-230.

Кисленко Дмитро Петрович,
кандидат юридичних наук, доцент,
начальник кафедри тактико-спеціальної підготовки Інституту Управління державної охорони України
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Особливу актуальність у сучасних умовах інтенсивного розвитку нових інформаційних технологій на базі загальної комп'ютеризації здобуває організація підготовки майбутніх фахівців з охоронної діяльності щодо використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності.

Підготовка висококваліфікованого фахівця потребує впровадження нових інформаційних технологій навчання.

У період оволодіння професією важливим чинником можна вважати якісне здобуття професійних знань, умінь і навичок у ході професійного навчання та усвідомлена професійна реалізація особистості після закінчення навчання. Показником власне професійної діяльності є суспільно-професійне досягнення в процесі роботи за отриманою професією, прогрес професійних якостей особистості. [4] Завдання вищого педагогічного навчального закладу - закласти фундамент професійного розвитку.

Концепція професійної підготовки з інформаційних технологій майбутнього фахівця з охоронної діяльності у навчальних закладах відображає положення щодо їх професійної підготовки на основі комплексного підходу до використання змісту, методів, засобів і форм навчання та індивідуального підходу, який забезпечує всебічний розвиток майбутнього фахівця з охоронної діяльності у сфері інформаційних технологій. Така підготовка є цілісною системою, провідними принципами якої виступають особистісно орієнтований та діяльнісний підходи, комплексне використання традиційних і комп'ютерно орієнтованих методів, засобів та форм навчання. [1]

Модель професійної підготовки з інформаційних технологій майбутнього фахівця з охоронної діяльності у навчальних закладах визначає мету такої підготовки і включає мотиваційний, організаційно-методичний, когнітивний та професійно-діяльнісний компоненти.

Критерії ефективності професійної підготовки з інформаційних технологій майбутнього фахівця з охоронної діяльності, які характеризують рівень їх мотивації до неперервного учіння з інформаційних технологій (*критерій мотивації*), рівень одержаних професійно спрямованих знань, умінь та навичок з інформаційних технологій (*когнітивний критерій*), рівень сформованих комунікативних, творчих і

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

аналітичних умінь щодо виконання професійної інформаційно-комп'ютерної діяльності (*професійно-діяльнісний критерій*). [2]

Культура інформаційної безпеки, як і культура воєнної безпеки полягає у мотивації не порушення правових норм при використанні ресурсів інформаційного простору окремих інформаційних суб'єктів, держав, правовласників об'єктів охоронного права та інформаційних ресурсів глобального світового інформаційного простору. У працях багатьох науковців розглядаються методологічні основи дослідження культури воєнної безпеки у контексті соціально-філософського аналізу, визначаються методологічні підходи: соціологічний, комунікативний і культурологічний. [3]

Враховуючи вимоги сьогодення, майбутній фахівець з охоронної діяльності зобов'язаний засвоїти основи економічних знань, мати високу загальну культуру, володіти іноземною мовою, виявляти ініціативу, бути відповідальним, прагнути до самовдосконалення і самоосвіти, впроваджувати інновації, що дуже важливо, набути навичок роботи з комп'ютерною технікою.

Тому застосування інформаційно-комунікаційних технологій при підготовці майбутнього фахівця з охоронної діяльності не повинно обмежуватися лише вивченням тільки предмета, а має проникати і в гуманітарні навчальні дисципліни. Нині нові інформаційні технології міцно увійшли в усі сфери життєдіяльності нашого суспільства. Використання комп'ютерної техніки та інформаційних технологій значно підвищує ефективність процесу навчання завдяки його індивідуалізації, можливості здійснення зворотного зв'язку.

Література

1. Додонов Е.А. Описание системы администрирования компьютерного моделирующего комплекса / Е.А. Додонов // Реєстрація, зберігання і обробка даних: зб. наук. праць за матеріалами щорічної підсумкової наукової конференції ІПРІНАН України, (Київ, 24–26 лютого 2010 р.). – К.: ІПРІНАНУ, 2010. – С. 38 – 40.
2. Кисляков П.А. Системно-личностный подход к формированию социальной безопасности будущего педагога // Психологическая наука и образование. 2013. № 6. С. 73–80.
3. Ефимов И.Н., Жевнерчук Д.В., Козлова С.Ж., Николаев А.В. Открытые виртуальные исследовательские пространства. Технологии построения. Нижний Новгород: Издательство Нижегородского государственного университета имени Н.И. Лобачевского, 2008. 203 с.
4. Лубышева Л.И. Концепция модернизации процесса профессиональной подготовки специалистов по физической культуре и спорту (авторський проект) / Л. И. Лубышева, В. А. Магин // Теория и практика физ. культуры. – 2003. – №12. – С. 13-16.

УДК 01:005:316.776

Н. Г. Конон,

старший викладач (Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»)

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОГРАФІЧНА ІНФОРМАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ДОКУМЕНТНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Оперативний доступ до інформаційних ресурсів, інтенсивний обмін бібліографічною інформацією між вченими забезпечує якісний розвиток національної науково-інформаційної діяльності у мережі документних комунікацій. Бібліотека як соціальний інститут, що об'єднує інформаційну та комунікаційну

функції у суспільстві, в межах своїх технологічних можливостей розвинула найбільш затребувані форми електронної інформаційної взаємодії між суб'єктами електронного інформування. Інформаційні ресурси – це множина даних, організованих для ефективного отримання точної бібліографічної інформації. Бібліотечно-бібліографічні ресурси – це інформаційний, матеріально-технічний і кадровий потенціал, яким володіють бібліотеки для здійснення своїх функцій. Характерним виявом визнання важливості процесів інформатизації стало прийняття Законів України «Про доступ до публічної інформації»[1], «Концепція проекту Закону України «Про основні засади державної комунікативної політики»[2] та інші, що визначають загальні принципи державної політики у сфері інформатизації суспільства. Закони покладають на державу регулювання процесів бібліографічної інформації та документної комунікації, забезпечення системності, комплексності та узгодженості їх розвитку.

Об'єднуючим елементом між бібліотекою і масовою комунікацією є книга, періодичне видання як документ, носій інформації, основний традиційний інформаційний ресурс суспільства, що виступає надійним засобом комунікації. Сучасна бібліотека трансформується в інформаційно-документний та культурно-комунікаційний центр. Бібліографічна інформація – це інформація про документ, опублікований шляхом видання чи депонування, яка створюється з метою інформування споживачів про існування документа, зовнішні ознаки, зміст, ряд інших властивостей. Її ще називають вторинно-документальною або інформацією другого ступеня. Бібліографічна інформація оперує не конкретними знаннями, які містяться в джерелах первинної інформації, а лише відомостями про ці джерела, для того щоб перетворитися з абстрактного поняття в предметно-реальне явище. Бібліографічна інформація має бути зафіксованою на папері, іншому носіїві інформації, у вигляді рукописного чи друківаного тексту, набути вигляду документа. Бібліографічна інформація є результатом цілеспрямованої бібліографічної діяльності, що виникає в процесі взаємодії суб'єкта і об'єкта, людини і джерел первинної інформації.

Сучасна бібліографічна інформація має справу з друкованою продукцією, звукозаписами, фотографією, кіноплівками, діапозитивами, картами, кресленнями, електронними документами. За обсягом вона може складатися із відомостей про один чи частину, розділ, главу, параграф або сотню документів. Основні функції бібліографічної інформації визначають як встановлення трьох типів відповідностей між документом і споживачем. Перший тип відповідностей – встановлення наявності та місцезнаходження певних документів або формальні дані; другий – доведення до споживачів відомостей про зміст, семантику документів, це змістові відповідності; третій – оцінка документів за різними якісними ознаками, тобто ціннісні відповідності. Реалізація першого типу відповідностей – це пошукова функція бібліографічної інформації, другого – комунікативна, третього – оцінна функція. Завдяки останній, бібліографічна інформація наближається до видів документної комунікації, пов'язаних з оцінкою та перетворенням чи поширенням знань у суспільстві [3, с. 17–18].

Існує ряд інформаційних бар'єрів, суперечностей між документом і споживачем, що негативно позначається на якісному використанні бібліографічної інформації. Загальний їх перелік: змістовий, просторовий, мовний, кількісний, психологічний, орієнтаційно-вибірний, якісний [4, с. 13–15]. Для того, щоб комунікація здійснилась, а інформація надійшла до споживача, треба подолати бар'єри, зняти суперечності між документом і споживачем. Одним із таких засобів і є бібліографічна інформація. Форми закріплення бібліографічної інформації, її передачі в сучасних умовах різноманітні – від найпростіших інформаційних повідомлень до складних по своїй структурі, великих за обсягом бібліографічних посібників як у традиційному вигляді, так і у вигляді електронних баз і банків даних,

що формує поняття «бібліографічна продукція». Базовими типами бібліографічних посібників є: покажчик, список, огляд, повідомлення, бесіда, бюлетень, часопис, каталог тощо. До сучасних електронних інформаційних ресурсів належать: Інтернет, мультимедійні інформаційні ресурси, електронна пошта, автоматизовані банки даних, електронні каталоги, бюлетені нових надходжень. Новими жанрами бібліографічної продукції на електронних носіях стали: прес-огляди, дайджести, віртуальні виставки, пам'ятки читачеві, листки-сигнали, календарі знаменних і пам'ятних дат, що підвищує ефективність бібліографічної інформації шляхом електронних версій.

Дослідження світового досвіду показало, що сьогодні зарубіжні бібліотеки створюють додатки двох видів: перший – загальнобібліотечний додаток, який дає змогу отримати як загальну інформацію про бібліотеку, так і скористатися пошуком по електронному каталогу та послугами особистого кабінету; другий – тематичний (колекційний) додаток. Додатки присвячуються важливим пам'ятним датам, історичним подіям, видатним постатям, цінним національним ресурсам, вони створюються з метою популяризації національного культурного надбання, є складовою системи реалізації політики пам'яті, формуючи маркери національної ідентичності. Національні та державні бібліотеки створюють як загальнобібліотечні, так і тематичні (колекційні) додатки, тоді як публічні та університетські перевагу надають додаткам загальнобібліотечного виду. Якість бібліографічної інформації покращується, вона знаходить свого користувача, автоматизація прискорює процес документальної комунікації, яка передає інформацію від комуніканта до споживача, де документ відіграє роль каналу комунікації. Щоб утримати позиції у сучасному інформаційно-комунікаційному просторі, бібліотечні установи повинні впроваджувати креативні, сучасні інформаційні, комунікаційні технології.

Встановлення поняття «бібліографічна інформація», його подальше тлумачення та розробка допоможуть визначити її місце у системі комунікацій. Спостерігається дублювання тем, назв бібліографічної продукції, вимагає покращення їх якості. Оперативний доступ до інформаційних ресурсів, інтенсивний обмін інформацією між ученими забезпечить розвиток національної бібліографічної інформації як важливого посередника у системі комунікацій. Незважаючи на значну кількість наукових публікацій з питань пов'язаних з вивченням бібліографічної інформації, яка виступає посередником у системі комунікацій, вона детально не досліджена.

Література

1. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32.– Ст. 314.
2. Про основні засади державної комунікативної політики [Електронний ресурс]: про схвалення концепції проекту Закону України від 13 січ.2010 р. № 85-р. – Режим доступу: zakon 4. rada. gov. ua/ laws/show/85-2010p. – Назва з екрана.
3. Женченко М. І. Загальна і спеціальна бібліографія: навч. посіб. / М. І. Женченко. – К.: Жнець, 2011. –256с.
4. Швецова-Водка Г. М. Вступ до бібліографознавства : [навч. посіб.] / Г. М. Швецова-Водка. – К. : Кондор, 2004. – 216 с.

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ «ПРИРОДОЗНАВСТВА» В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

На цей час ми живемо в час розвитку найрізноманітніших технологій, тому виникає велика необхідність використання мультимедійних технологій в школі. Нове покоління дітей, які приходять до школи живуть в емоційно напруженому, інформаційному середовищі. Ми повинні йти в ногу з часом тому, що на сьогоднішній день основними предметами вжитку стали різноманітні комп'ютери, телефони та інші комп'ютерні гаджети. Отже, використання медіатехнологій є надзвичайно актуальним питанням сьогодення, яке має велике значення в розвитку дітей.

Великий внесок у заснуванні мультимедійних технологій у школі внесли В. Биков, М. Жалдак, Р. Гуревич, В. Ключко, А. Гуржій, І. Захарова, Г. Кедровіч, А. Коломієць, Є. Полат та ін.

Метою цієї роботи є розкриття суті використання мультимедійних технологій на уроках «Природознавства» в початковій школі.

Коли в процес навчання молодших школярів додають ІКТ (інформаційно-комунікативні технології) воно забезпечує покращення сприйняття матеріалу учнями, його наочного уявлення та зацікавленості школярів до демонстрованого матеріалу.

За О. Шиман, мультимедійний урок – це форма організації спільної діяльності вчителя і учнів, результативність якої досягається застосуванням кількох мультимедійних технологій в їх доцільному поєднанні на всіх етапах. Засоби мультимедіа підвищують ефективність навчального процесу, активізують пізнавальну діяльність учнів, дають можливості швидкого зворотного зв'язку викладача з учнями [3, с.144]. На такому уроці застосовуються різні види мультимедійного продукту, наприклад: науково-популярні фільми, фрагменти науково-пізнавальних мультфільмів, педагогічні програмні засоби у режимі демонстрації, презентації тощо.

Учитель, перед використанням мультимедійної презентації має звернути увагу на вимоги:

- до змісту презентації;
- до оформлення презентації;
- про вибір шрифтів презентації.

Також виділяють такі особливості при використанні презентацій на уроках:

- необхідно враховувати психолого-фізіологічні особливості дітей даного віку ;
- відповідність презентації до мети, завдання та теми даного уроку;
- відповідність вміщеного в ній матеріалу до теми, мети і завдання уроку;
- наочність обраного матеріалу, доступність та поетапність його викладу;
- добір відповідних ілюстрацій;
- врахування часу відведеного на урок та ін.

Презентації можна використовувати лише на етапі вивчення нового матеріалу, а також на етапах контролю і закріплення знань, для визначення навчальних досягнень учнів, використовуючи при цьому презентації розгалуженої структури за рахунок гіпертекстових посилань.

Т. Ключова у своїй праці зазначила, що кожен учитель знає, як відбувається запам'ятовування інформації: якщо інформація сприймається тільки слухом, засвоюється 20% її обсягу; якщо лише за допомогою зору, запам'ятовується 30%

матеріалу. За умови комбінованого поєднання «включення» слухового й зорового каналів інформації учень спроможний засвоїти до 60% інформації. А застосування мультимедіа дає змогу об'єднати текст, звук, графічне зображення, відеозображення та ще й улюблену дітьми анімацію (мультиплікацію). Таким чином, використання мультимедіа значно сприяє засвоєнню навчальної інформації кожним школярем [2, с. 13].

Цілком погоджуємося із позицією О. Біди стосовно того, що мультимедійні технології є невід'ємною частиною сучасної методичної системи навчання природознавству молодших школярів, що значно підвищує ефективність навчального процесу [1, с. 53].

Отже, використання мультимедійних презентацій під час вивчення природознавству дозволяє покращити якість вивчення предмету, втілити принципи наочності, індивідуалізації та інтерактивності, підвищити рівень успішності дітей. Також відкриває можливості естетичного виховання учнів за рахунок можливостей використання комп'ютерної графіки, розвиває наочно-образне, наочно-дієве, творче та інтуїтивне мислення молодших школярів та сприяє формуванню інформаційної культури.

Література

1. Біда О. А. Природознавство і сільськогосподарська праця: методика викладання: навч. посіб. [для студ. пед. ф-тів вищ. навч. закл. та класоводів] / О. А. Біда. – К.: ВТ «Перун». – 2000. – 400 с.
2. Ключова Т. Реалізація принципу наочності на уроках у початковій школі засобами інформаційних технологій навчання / Т. Ключова // Таврійський вісник освіти. – 2013. – №3(43). – С. 10-16.
3. Шиман О. І. Використання сучасних інформаційних технологій: навч.-метод. посіб. [2-ге вид., допов. і переробл.] / О. І. Шиман. – Запоріжжя: «Просвіта», 2012. – 238 с.

УДК 528.72

А. В. Кононюк, М.М. Крук
(ВСП «Рівненський коледж НУБіП України»)

АВТОМАТИЗАЦІЯ СТВОРЕННЯ СУЧАСНИХ КАРТ

Сучасна картографія широко використовує результати розвитку інформатики, кібернетики, обчислювальних пристроїв і вдосконалюється разом з ними. Якщо раніше авторський оригінал карти креслили тушшю, то на сьогоднішній момент він викреслюється на екрані монітора комп'ютера.

Застосування автоматизованих технологій зробило революційний вплив на картографічне виробництво, вдалось значно скоротити виробничий цикл, підвищити ефективність виробництва і якість створюваної картографічної продукції. З'явилася можливість обробляти великі обсяги інформації в інтерактивному режимі, отримувати якісне зображення, довготривало зберігати інформацію на машинних носіях, багаторазово використовувати її для складання карт різноманітної тематики, а головне - виключити багато ручних і дорогих фотографічних процесів зі створення картографічного зображення [1].

З'явилися нові види картографічних творів. Поряд з традиційними картами і атласами на паперовій основі стали створюватися електронні мультимедійні картографічні твори, віртуальні моделі для розміщення в глобальній мережі Інтернет. Крім комунікативних функцій глобальна мережа стала грати також роль інтерактивного посередника в створенні карт різної тематики. Виник напрям, який

отримав назву інтернет-картографування, однією з основних задач якого є інтерактивне створення карт на основі отриманої в мережі інформації, а також їх комп'ютерний дизайн і можливість розміщення (публікації) в мережі. Одночасно з цим картографічні твори розміщуються і на компакт-дисках, представляючи собою цифрові карти і атласи, мультимедійні продукти, картографічні анімації, віртуальні моделі, геоінформаційні системи[2].

Відповідно до основних етапів створення карти всі технічні пристрої можна розділити на три групи:

1. Введення інформації в комп'ютер здійснюється пристроями введення даних. Це фізичні пристрої для забезпечення ЕОМ (в загальному випадку і ПК зокрема) як робочими даними, так і командами, що вказують спосіб обробки. Для різних типів машин ці пристрої можуть бути різними: магнітні стрічки, компактні диски, дискети, магнітооптичні диски, клавіатура, миша, графічний планшет, дигітайзер (оцифровувач), сканер та ін.

2. Після введення інформації в комп'ютер починається її **обробка**, яка полягає у виконанні певних дій по перетворенню даних, введених в комп'ютер. Обробка може полягати в створенні тексту, графічного зображення, в тому числі і картографічного, моделюванні будь-якого процесу і т. д. Обробка даних виконується процесором, а її результати виводяться на екран монітора, на зовнішні пристрої, що запам'ятовують, на принтер або записуються на жорсткий диск для зберігання в комп'ютері подальшого використання.

3. Пристрої **виведення** призначені для отримання твердих копій на папері, плівці результатів роботи комп'ютера або відображення, запис електронних версій таких копій на дискетах, жорсткому або компакт-диску, магнітній стрічці, дисплеї. До основних пристроїв виводу зображення і тексту відносяться монітори, принтери, плоттери, фотонабірні автомати.[3]

В даний час для створення картографічного зображення застосовуються різні пакети графічних програм, що працюють в основному під управлінням операційних систем Windows і MacOS. До них відносяться:

- програми растрової графіки (Adobe Photoshop, Corel PhotoPaint) для сканування і обробки растрових зображень;
- програми векторної графіки (Adobe Illustrator, Macromedia FreeHand, Corel Draw та ін.) Для графічної побудови по растровим шаблонам векторного зображення в інтерактивному режимі;
- спеціалізовані картографічні програми або ГІС-додатки (Mercator, Atlas Pro, MapGrafix MapInfo, Arc / INFO, ArcView, Панорама і ін.);
- програми верстки QuarkXPress, Adobe PageMaker, Corel Ventura використовуються в видавничих системах для верстки газет, журналів і іншої друкованої продукції, для збірки багатосторінкових атласів і карт, що містять інформацію різних форматів (растрову, векторну графіку і текст), а також подальшої передачі даних на видавничу робочу станцію з фотоскладальним автоматом, за допомогою якого створене зображення виводиться на фотоплівку;
- текстові редактори (Microsoft Word, Word for Macintosh і ін.) для набору текстової інформації[3].

Однак жодна з цих програм не проводить автоматичну прив'язку картографічного зображення до географічних координат і перетворення картографічних проекцій, що цілком можна пояснити, так як спочатку програми розроблялися саме як графічні редактори для художників-дизайнерів. Названі дії можуть бути виконані спеціалізованими картографічними програмами (ГІС-додатками), наприклад: MapGrafix, Mercator, Atlas Pro, MapInfo, Arc / INFO, ArcView і ін. Світові лідери з розробки ГІС-технологій такі фірми як ESRI, Autodesk, MapInfo,

Bentley на протязі багатьох років вели дискусії і мали принципово різні підходи до вирішенні широкого спектра завдань геоінформаційних систем[3].

Нині створення та використання ГІС є масово доступним, зокрема завдяки появі численних спеціалізованих веб-ресурсів (як пропрієтарних, так і з відкритим кодом).

На даний момент у веб-просторі існують сотні картографічних сервісів (інакше – геосервісів) – Інтернет-ресурсів, що надають найрізноманітнішу картографічну інформацію або через звичайний браузер, або самостійні програми-«оболонки». Більшість із них надають супутникові знімки й різні карти, а також усіяку просторово прив'язану інформацію (наприклад, визначні пам'ятки, автомобільні пробки й т.д.). Можна окремо виділити веб-орієнтовані картографічні сервіси (web-based maps), які являють собою веб додаток і працюють у браузері (OpenStreetMaps) і сервіси, які мають власну оболонку-навігатор (virtual globus), але при цьому картографічні дані, використовувані в них, завантажуються з мережі Інтернет (Bing Maps) [4].

Карта протягом більш ніж двадцятилітньої історії кардинально змінювалася і розвивалася разом із розвитком технологій цифрового картографування. Адже велика частина інформації про навколишнє середовище сприймається людиною візуально, через зір. Саме на зореве сприйняття розраховані різні картографічні зображення. Карта і в минулому, і сьогодні має надзвичайно широке застосування в господарстві, науці та для різноманітних потреб людей.

Без карт, ми були б "просторово сліпими."

Список використаних джерел

1. Кадничанский С.А. Банк даних в автоматизованій системі картографування // Геодезія и картографія. – 1988. – №6. – С. 31 – 34.
2. Сосса Р. І. Картографування території України: історія, перспективи, наукові основи : Моногр. / Р. І. Сосса. - К. : Наук. думка, 2005. - 290 с. - Бібліогр.: с. 154. - укр.
3. Запара Л. Г. Конспект лекцій з курсу «Картографія з основами топографії» / Л. Г. Запара; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва, 2011. – 54 с.
4. Сучасна веб-картографія [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.niss.gov.ua/articles/806/>.

УДК 378.1

Н.В. Кравченко, к.ф.-м.н., доцент,

І. А. Димова, магістрантка

(Бердянський державний педагогічний університет)

ПРОЕКТУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ НАУКОВОЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВНЗ

Рівень розвитку сучасного технічного та програмного забезпечення, методики побудови систем підтримки прийняття рішень дають можливість підвищити ефективність роботи у навчальних закладах завдяки оперативному і достовірному висвітленню необхідної інформації персоналом вищих навчальних закладів залежно від рівня в ієрархічній структурі. Слід зазначити, що на сьогодні сайт ВНЗ є одним із найпоширеніших засобів представлення наукової інформації в Інтернет-ресурсах, але й найменш вивченим з точки зору його функціональної структури. Можливості застосування інформаційних технологій у діяльності науково-дослідницької частини вищого навчального закладу розглянуті в роботі А. М. Гафіяк [1]. Разом з тим,

проблема проектування організаційно-інформаційної підтримки наукової та міжнародної діяльності ВНЗ з використанням веб-сайтів ще не була предметом спеціальних досліджень.

На етапі проектування інформаційної системи доцільно використовувати методологію функціонального моделювання у графічній нотації IDEFO, яка призначена для формалізації і опису процесів.

Засобами Microsoft Visio 2007 було розроблено функціональну модель організаційно-інформаційної підтримки наукової та міжнародної діяльності ВНЗ за стандартом IDEFO.

Модель складається з контекстної діаграми, діаграм декомпозиції першого, другого та третього рівня. На рис. 1 зображено діаграму декомпозиції третього рівня. Діаграма складається з п'яти блоків. Перший блок – підтримка діяльності науково-дослідних інститутів. Другий – підтримка діяльності ради молодих учених. Третій – підтримка винахідницької діяльності. Четвертий – підтримка видавничої діяльності. П'ятий – підтримка наукових заходів.

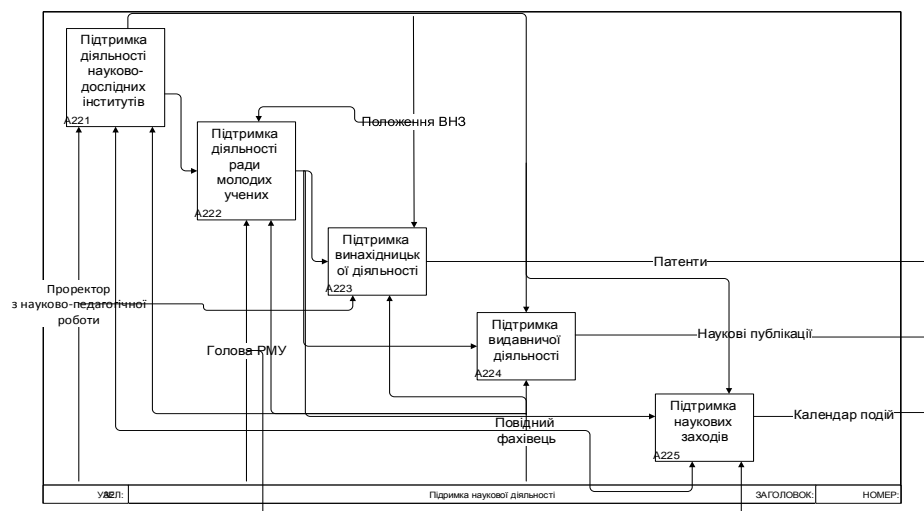

Рис.1. Діаграма декомпозиції третього рівня

Таким чином побудова функціональної моделі на етапі проектування допомагає краще зрозуміти структуру системи, функції, покладені на систему й розподіл потоків даних між підсистемами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гафіяк А.М. Розробка інформаційної системи науково-дослідницької частини вищого навчального закладу / А.М. Гафіяк, С. В. Кропивницький // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2015. № 1 (69), ч. 1. – Полтва : ПУЕТ, 2015. – С. 212-218.

УДК 378.1

Н.В. Кравченко, к.ф.-м.н., доцент,
О. М. Узяков, магістрант
(Бердянський державний педагогічний університет)

ПРОЕКТУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВНЗ

Рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій дає можливість підвищити ефективність функціонування навчальної документації в інтегрованому

інформаційно-комунікаційному просторі вищого навчального закладу. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології в освітній діяльності досліджуються вітчизняними і зарубіжними ученими: В. Ю. Биков, Н. А. Болдирева А. М. Гуржій, Н. В. Морзе та ін., які зазначають, що використання Інтернет-ресурсів створює умови для розвитку нових інноваційних методів навчання, умови для розвитку особистості студента, його творчої самореалізації [1]. Разом з тим, необхідно відзначити, що недостатньо вирішеною є проблема проектування організаційно-інформаційної підтримки навчально-виховної діяльності ВНЗ.

Засобами Microsoft Visio 2007 було розроблено функціональну модель організаційно-інформаційної підтримки навчально-виховної діяльності ВНЗ за стандартом IDEFO.

Модель складається з контекстної діаграми, діаграм декомпозиції першого, другого та третього рівня. На рис. 1 зображено діаграму декомпозиції першого рівня. Діаграма складається з трьох блоків. Перший блок – підтримка виховної діяльності. Другий – електронна підтримка навчання. Третій – підтримка навчально-видавничої діяльності.

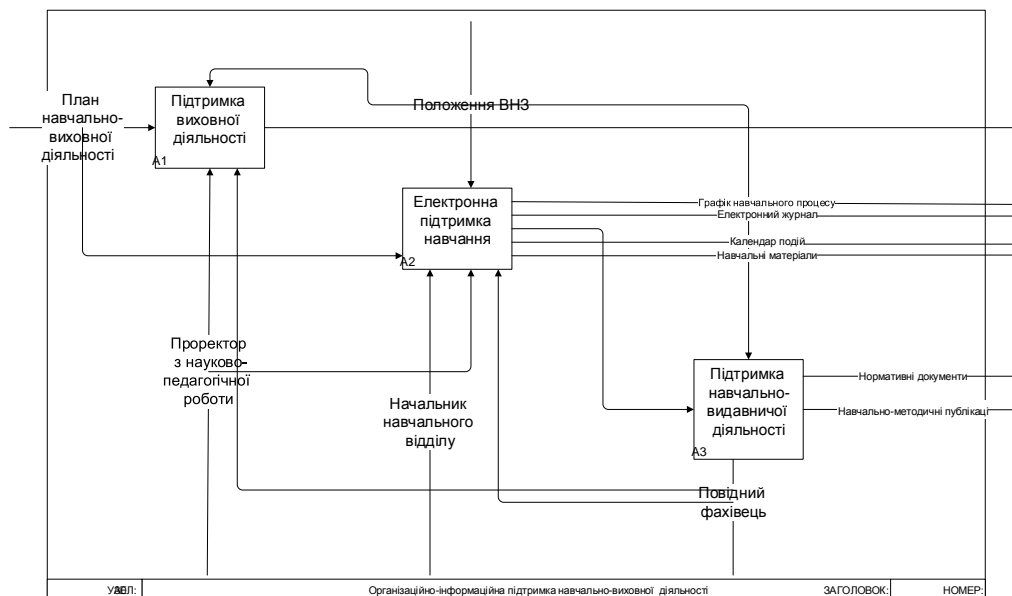

Рис.1. Діаграма декомпозиції першого рівня

Таким чином побудова функціональної моделі на етапі проектування допомагає краще зрозуміти структуру системи, та перетворює її в потужний засіб педагогічних інновацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шелестова А.М. Веб-сайт ВНЗ як складова документальної комунікації в освітньому Інтернет-просторі / А.М. Шелестова // Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Донецьк, 30 березня – 01 квітня 2011 р.). – Донецьк : ДНУ, 2011. – С. 46-48.
2. Кононец Н. В. Веб-сайт як інформаційний ресурс навчального закладу – крок до якісної освіти / Наталія Василівна Кононец // Комп'ютер у школі та сім'ї №1, 2016. – С. 21-26.

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПРИ ЗМІШАНОМУ НАВЧАННІ ЗАСОБАМИ СИСТЕМИ MOODLE

Процес навчання – складний діалектичний процес, рушійними силами якого є протиріччя... [1, с. 238]. Кожного заняття викладач ставить нові пізнавальні завдання, визначаючи для студентів оптимальний рівень складності. Розв'язання протиріч між рівнем знань і вміннями застосовувати отримані знання реалізуються шляхом поступово ускладнення вправ.

Реформування вищої освіти потребує аналізу, перегляду та коригування класичних педагогічних прийомів і методів навчання у вищому навчальному закладі. Зокрема, застосування комп'ютерних засобів змішаного навчання, що забезпечує модернізацію організації аудиторних занять та самостійної роботи студентів денної форми навчання.

Одним із засобів реалізації змішаного навчання, є використання електронної системи управління навчанням, зокрема системи Moodle. Розглянемо один з навчальних елементів цієї системи – модуль «Семінар».

Семінар в системі Moodle – вид занять, де кожен студент не тільки виконує власну роботу, а й оцінює результати роботи інших студентів. Підсумкова оцінка враховує не лише якість своїх робіт, але і діяльність студентів як рецензентів робіт колег. Викладач ретельно планує тему семінару, виділяє найбільш важливі питання. Проведення семінару сприяє координації колективу і дозволяє різноманітними способами оцінювати роботу студента та організовувати самостійну роботу.

Семінари в системі Moodle відрізняються великою різноманітністю варіантів, і, мабуть, є найскладнішим елементом у змішаному навчанні в налаштуванні і управлінні.

В рамках навчання студентів денної форми навчання семінари можуть проводитися з метою вивчення теоретичних питань, за якими не проводилися практичні або лабораторні заняття. Перевагами семінарів такого типу є: закріплення навичок самостійної роботи студентів; використання методів пошуку інформації в мережі Інтернет; розвиток здібностей до структурування та аналізу отриманого матеріалу; розвиток аналітичних здібностей; розширення області отриманих знань, а також самооцінки своєї роботи в порівнянні з роботами інших студентів (протягом перевірки результатів робіт інших студентів).

Крім того, проведення подібних робіт вимагає відповідної кваліфікації, але при цьому студенти мають можливість реалізувати свої творчі здібності в процесі самостійної роботи над теоретичним матеріалом.

Студенти сприймають семінари в системі Moodle, як комфортну і цікаву форму занять, особливо у вигляді альтернативи конспектування теоретичної лекції. Вони отримують можливість «самовиразитися», проявити свої дослідницькі та аналітичні можливості і порівняти свою роботу з роботами своїх товаришів. В процесі проведення семінарів вони отримують навички спільної самостійної роботи, корпоративного мислення, вирішення складних дослідницьких завдань і критичного осмислення отриманих результатів, що є одним із пріоритетних виховних завдань вищої школи.

Література

1. Педагогика [Текст] : учебник для бакалавров / [Л. П. Крившенко и др.] ; под ред. Л. П. Крившенко. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – Москва : Проспект, 2013. – 487 с.

К. Ю. Максимчук,
студентка 2 курсу історичного факультету
(Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки)

НОВІТНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ

Забезпечення на сучасному етапі максимально широкого доступу до аудіовізуальних документів (ефективний і швидкісний пошук, отримання копії) можливе лише шляхом використання комп'ютерних інформаційних технологій у всіх напрямках діяльності державних архівів з урахуванням накопиченого міжнародного і вітчизняного досвіду.

Упродовж останніх років оснащення архівних установ комп'ютерним обладнанням поліпшилося. На початковому етапі комп'ютеризації при підготовці текстів використовувалися прості текстові редактори, а згодом впроваджено до використання пакет офісних програм Microsoft Office. Функціонують також спеціальні програми Corel Draw, Adobe Photoshop, Adobe Acrobat. Для пересилання відомостей використовується електронний зв'язок.

Крім персональних комп'ютерів, збільшилась кількість супутнього обладнання – проектор, принтери (HP-690 C, Canon BYC-1000, EPSON LX-300+, Laser HP 2420 DN, Laser HP LJ1300, фото-принтер MITSUBISHI CP 9800 DW), сканери (Microtek Artix Scan 120tf, HP ScanJet 8300, HP 3005 DN, Epson GT 6000).

Спостерігається зростаюче використання комп'ютерного і цифрового обладнання при копіюванні документів і наданні копій користувачам, що серйозно позначається на якості їх інформаційного обслуговування. Сьогодні в архівних установах функціонують автоматизовані архівні технології, що забезпечують створення фонду користування робочих і фонду страхових копій на особливо цінні фото- і фонові документи методом оцифрування. В експериментальному порядку проходить апробація технології з оцифрування кінодокументів у форматі, що дасть матеріал для удосконалення розроблених технологій, а також закладе основу для прийняття рішень по новим напрямкам інформатизації [5].

Запропоновано вживання окреслених стандартів і параметрів електронних фотодокументів: TIFF – формат зображення, що забезпечує зберігання зображення без втрати якості. Даний формат дозволяє зберігати дані без стиснення. Його застосовують для створення фонду користування фотодокументів, виготовлення копій за замовленнями користувачів [6]; JPEG – формат, який дозволяє «прочитати» фотодокумент на будь-якому комп'ютері, і внаслідок своєї компактності ідеально підходить для розміщення копій документів в Інтернеті [7].

Виникнення глобальної комп'ютерної мережі Інтернет, широке розповсюдження персональних комп'ютерів призвели до появи зовсім нового типу користувача – який вже звик задовольняти інформаційні потреби без відриву від свого робочого місця.

Відбулися зміни й у формі запитів користувачів. Якщо раніше домінував поштовий варіант звернень, то нині все активніше для комунікацій із цих питань використовуються засоби електронного зв'язку. Часто запити вимагають не тільки виявлення конкретного документа, але й проведення вивчення документальних комплексів за тематикою із складанням переліків виявлених аудіовізуальних документів.

Завдяки мережі Інтернет найбільшого розвитку набули форми використання інформації аудіовізуальних документів. Цьому сприяло створення у грудні 2000 р. веб-сайту Державної архівної служби України (Укрдержархіву), який став основним

державним інформаційним ресурсом комп'ютерної мережі Інтернет в архівній галузі.

На веб-сайті в рубриці «Довідковий апарат» зосереджено відомості про умови доступу до документів Національного архівного фонду України, про сучасну систему довідкового апарату державних архівів України, опубліковано електронні версії довідників державних архівів України про склад і зміст документів.

Важливою частиною веб-сайту Укрдержархіву стала рубрика «Документальні виставки on-line», в якій започатковано публікацію архівних документів. Переважну більшість оприлюднених інформаційних ресурсів складають фотодокументи і окремі кадри з кінодокументів [1].

Крім публікації інформації архівних аудіовізуальних документів у мережі Інтернет, однією з ефективних форм забезпечення доступу до них є створення повноцінних електронних каталогів і баз даних на аудіовізуальні документи, доступних користувачеві в режимі віддаленого доступу. Концепція створення електронного каталогу повинна проводитися у два етапи архівних робіт: перший – це послідовне сканування документів, де одна цифрова копія – один файл. Ім'я файла, що присвоюється цифровій копії, еквівалентне архівному номеру документа; другий – це створення пошукової системи, яка повинна включати в себе опис аудіовізуальних документів, пошукові індекси, команди керування і «допомогу» [2; 3; 4].

Важливою частиною розвитку інформаційних технологій у сфері використання інформації аудіовізуальних документів НАФ являється взаємозв'язок з вітчизняними архівними установами, а також з аудіовізуальними архівами країн СНД і ближнього зарубіжжя; вивчення їхнього досвіду інформатизації архівної справи. Це, в свою чергу, вимагає від нас критичного і виваженого підходу, оскільки по-перше, в шляхах і методах інформатизації в кожній країні присутні впливи традиційної національної системи комплектування, забезпечення збереженості, описування архівних документів та використання ретроспективної документної інформації; по-друге, найбільш масштабні і відомі бази даних проектувалися для програмних і технічних засобів, які на сьогоднішній день у певній мірі застаріли.

Таким чином, використання сучасних інформаційних технологій кардинально змінює традиційні архівні технології опрацювання аудіовізуальних документів, значно розширюють доступ до документної інформації та її раціонального й оперативного використання.

Список використаної літератури

1. Офіційний веб-портал Державної архівної служби України [Електронний ресурс] / Державна архівна служба України. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/>. – Назва з екрану.
2. Порядок оцифрування кінодокументів / Державна архівна служба України, ЦДКФФА України імені Г. С. Пшеничного ; уклад. І. О. Казімірова – К. : [б. в.], 2012. – 10 с.
3. Порядок оцифрування фонодокументів / Державна архівна служба України, ЦДКФФА України імені Г. С. Пшеничного ; уклад. : Т. П. Камінчук. – К. : [б. в.], 2012. – 10 с.
4. Порядок оцифрування фотодокументів / Державна архівна служба України, ЦДКФФА України імені Г. С. Пшеничного ; уклад. : Л. А. Голенко. – К. : [б. в.], 2011. – 5 с.
5. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04 лютого 1998 р. № 7498-ВР (Редакція станом на 02 грудня 2012 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27–28. – Ст. 181.
6. TIFF [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/ TIFF>. – Назва з екрану.

УДК 37-042.4:004

Малихін В.А.,
асистент
(Бердянський державний педагогічний університет)

ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ.

Стрімкий розвиток інформаційного суспільства, обумовили інформатизацію освіти, яка дозволяє підвищити якість освіти на основі використання сучасних інформаційних технологій. Формування в освітньому процесі умінь роботи з електронними засобами обробки і передачі інформації сприяє задоволенню інформаційної потреби, розвитку творчого та інтелектуального потенціалу особистості і адекватному використанню інформаційних ресурсів в різних сферах людської діяльності, що забезпечує підготовку суб'єктів освітнього процесу до життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства.

Найбільш ґрунтовні дослідження інформатизації освіти проводили В. Биков, А. Гуржій, М. Жалдак, Ю. Жук, М. Згуровський, Г. Козлакова, А. Кудін, Н. Морзе, І. Прокопенко, С. Раков, О. Співаковський, С. Семеріков, Ю. Триус та інші. Зазначені автори розглядали інформатизацію освіти в контексті суспільних трансформацій, реформ освіти, розроблення теоретично-методичних аспектів застосування інформаційних технологій у освіті, інформаційно-програмного забезпечення дистанційної освіти, управління інформаційними базами даних в освіті, комп'ютеризованої технології обробки інформації, ефективності управління навчальним закладом та освітніми системами, інтенсифікації навчально-виховного процесу, забезпечення якості засвоєння знань учнями і студентами, підвищення дієвості самостійної роботи над навчальним предметом, раціоналізації роботи вчителя, викладача та інших учасників навчально-виховного процесу тощо.

Проблеми інформатизації та комп'ютеризації сучасного суспільства розкриті в дослідженнях Я. Ваграменко, С. Бешенкова, О. Козлова, А. Кузнєцова, М. Сподарець, Є. Гужвенко, В. Полякова, І. Роберт.

Вивченням проблеми інформаційної безпеки займалися такі вітчизняні вчені, як: В. Геєць, Л. Абалкін, Г. Пастернак-Тапуценко, Б. Гунській, Н. Реверчук, С. Реверчук, І. Кульчицький, Ю. Лисенко, Р. Руденський, А. Спірідонов, Т. Кузенко, Г. Козаченко, В. Пономарьов, О. Ляшенко, С. Міщенко, О. Новікова, Р. Покотиленко, Т. Соколенко, О. Сумець, М. Тумар та ін.

Технічним аспектам захисту інформації в інформаційних системах і мережах присвячені роботи В. Герасименко, В. Лопатіна, Е. Надеждіна, Ю. Шершневої.

Проблемами освітнього середовища займалися такі науковці як Н. Крилова, Н. Спичко, Г. Беляєв, В. Панов, С. Тарасов, В. Ясвин та ін.

Треба зазначити, що не зважаючи на достатню розробленість проблеми освітнього середовища, єдиної думки, щодо трактування цього поняття серед науковців поки немає.

Науковці розглядають освітнє середовище як частину соціокультурного простору, де взаємодіють різні освітні процеси і їх складові (Н. Крилова); як сукупність психологічного, соціального і просторово предметного чинників, куди входять також матеріальний фактор і міжособистісні відносини (Н. Спичко); як навчально-виховне середовище конкретного освітнього закладу (Г. Беляєв).

Однак в більшості сучасних досліджень (В. Панов, С. Тарасов, В. Ясвін та інші) освітнє середовище трактується з позиції взаємодії особистості з навколишнім середовищем.

Ми погоджуємось із точкою зору В. Ясвіна [3, с.28] на формулювання визначення освітнього середовища, який розглядає дане поняття як сукупність умов, впливів і можливостей, що створюють умови для розкриття інтересів і здібностей тих хто навчається і забезпечують їх активну позицію в освітньому процесі, їх особистісний розвиток і саморозвиток.

На сьогоднішній день інформаційні системи в освітньому середовищі дозволяють вирішувати наступні завдання:

- забезпечення автоматизації управління процесом навчання;
- створення єдиного інформаційного середовища закладів освіти;
- реалізація комплексної інформаційно-методичної підтримки освітнього процесу;
- автоматизація збору та обробки статистичної інформації;
- використання стандартів з ведення баз даних та створення електронних навчальних ресурсів в освітніх установах;
- здійснення моніторингу процесу навчання, що дозволяє в значній мірі полегшити процес аналізу результатів навчальної діяльності та вибрати найбільш ефективну стратегію управління навчальним процесом.
  - підвищення економічної ефективності процесу навчання;
  - забезпечення оперативності отримання повної і достовірної інформації про результати процесу навчання;
  - планування навчального процесу;
  - розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, тих хто навчається ; навичок аналізу інформації, дослідницької діяльності, реалізації принципів багаторівневості, варіативності, особистісної орієнтації процесу навчання.[1, с.38]

Згідно із зазначеними завданнями які вирішують інформаційні системи в освітньому середовищі постає питання безпеки інформаційних систем в освітньому середовищі.

Інформаційну безпеку в системах освіти слід розглядати у контексті загальних питань безпеки інформаційних систем з опорою на відповідні законодавчі акти.

На думку О. Колгатіна, у освітньому середовищі потребують захисту певні об'єкти в інформаційних системах, серед яких:

- навчальні матеріали, створені авторами курсу і розміщені в мережі;
  - матеріали, створювані колективно учасниками навчального процесу;
  - персональні дані, результати педагогічної діагностики і моніторингу навчальних досягнень учнів, що зберігаються в інформаційній системі на одному або декількох серверах;
  - інформація про діяльність учасників навчального процесу, яка здійснюється з використанням певних загальнодоступних сервісів Інтернет;
  - інформаційний потік від відкритого інформаційного середовища до студента.
- [2, с.418]

Майбутнє освітнього середовища у «суспільстві знань» нерозривно пов'язане з впровадженням інформаційних систем, які повинні бути досконалими і безпечними. Розглянуті питання безпеки інформаційних систем потребують ретельного дослідження з метою пошуку ефективних шляхів їх попередження та усунення.

Література

1. Денисов А.П. Автоматизированные системы обучения в среде начального и среднего профессионального образования. / А.П. Денисов, Н.Г. Мосягина // Современные наукоемкие технологии. – 2007. – № 6. – С. 37-38.
2. Колгатин А.Г. Информационная безопасность в системах открытого

образования /А.Г. Колгатин //Образовательные технологии и общество. – 2014. – №1. – С.417-425.

3. Ясвин, В.А. Тренинг педагогического взаимодействия в творческой образовательной среде / В.А. Ясвин ; под ред. В.И. Панова. – М. : Молодая гвардия, 1997. – 176 с.

УДК 37.091.313:004.9

В. А. Москов,

викладач, здобувач наукового ступеня кандидата педагогічних наук
(ДНЗ «Вище професійне училище № 7 м. Вінниця»)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ БУДІВЕЛЬНОГО ПРОФІЛЮ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Проблема формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у центрах професійно-технічної освіти знайшла своє відображення у різних напрямках педагогічних досліджень. Її аспекти розглядалися в працях: В. Кременя, В. Олійника, С. Гончаренка, І. Зязюна, Н. Ничкало, О. Савченко, О. Сухомлинської, В. Радкевич та ін. Висвітлювали проблему і зарубіжні дослідники: Дж. Равен, Р. Бернс, С. Корчинський, К. Роджерс, та ін. [1, с. 89].

Впродовж трьох років проводилося експериментальне дослідження виявлення ефективності формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю у фаховій підготовці у ПТНЗ області.

Проведена в процесі дослідження експериментальна робота мала на меті перевірку ефективності формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю у фаховій підготовці.

Експериментальне дослідження проходило в декілька етапів: діагностичний; прогностичний; організаційно-підготовчий; практичний; педагогічний аудиторний експеримент; узагальнювальний.

Застосовано різні види експерименту: констатувальний (визначення готовності учнів до застосування засобів комп'ютерно орієнтованих технологій у професійній підготовці, проведення діагностики професійних знань, умінь і навичок з метою корекції для створення однакових умов проведення аудиторного експерименту в експериментальних і контрольних групах), формувальний (доведення чи спростування ефективності педагогічних умов для формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю у фаховій підготовці).

У результаті вивчення сучасного стану та особливостей формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю у фаховій підготовці, аналізу навчальних планів і програм підготовки майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю, досвіду застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій викладачами ПТНЗ на діагностичному етапі експериментального дослідження були визначені передумови формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю у фаховій підготовці, серед яких ми виділяємо такі, як мережеві комунікації, телекомунікаційні засоби доступу, інтегровані пакети прикладних програм, технології і системи мультимедіа, гіпертекстові, гіпермедійні технології, педагогічні програмні засоби, демонстраційні моделі, комп'ютерні тренажери, комп'ютерні навчальні комплекси.

На прогностичному етапі експериментального дослідження нами були сформульовані мета та завдання дослідження, уточнена гіпотеза та план-проспект експерименту.

Проведені на діагностичному етапі спостереження за процесом викладання в умовах традиційної системи навчання, проаналізовані умови проведення занять, зміст навчального матеріалу, зміст запитань викладача, відповідей учнів допомогли зробити нам деякі передбачення причинних закономірностей спостережуваних явищ і висновки про зв'язок між застосовуваними в навчальному процесі засобами інформаційно-комунікаційних технологій та їх ефективністю, сформулювати робочу гіпотезу щодо формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю у фаховій підготовці, ефективності організаційно-педагогічних умов.

На основі аналізу сучасного стану формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю у фаховій підготовці, визначення структури, змісту, особливостей і тенденцій формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю у фаховій підготовці, нами було визначено основні завдання дослідно-експериментальної перевірки.

Констатувальний експеримент був проведений у групах II - III курсів на базі неповної загальної середньої освіти та у групах на базі повної загальної середньої освіти зі спеціальностей: 7141.2 Маляр (будівельні роботи), 7129 Монтажник гіпсокартонних конструкцій, 7132.2 Лицювальник-плиточник, 7133.2 Штукатур, 7124 Столяр будівельний впродовж 2014 – 2015, 2015 – 2016 н. р. Завданням нашого констатувального експерименту було визначити, чи достатній рівень економічної компетентності учнів ПТНЗ. З цією метою, була проведена діагностика рівня професійних знань, вмінь і навичок студентів з предметів «Економіка» і «Основи галузевої економіки».

Формувальний етап педагогічного експерименту, який характеризувався достатньою тривалістю, обґрунтованим вибором експериментальних та контрольних груп, правильним визначенням статистичної вибірки експерименту, дозволив визначити рівень впливу інформаційно-комунікаційних технологій на повноту, міцність і точність засвоєння учнями програмового матеріалу з економічних та професійно-теоретичних дисциплін.

Під час організації експериментальної роботи в ПТНЗ дослідні заняття не порушували звичайного режиму роботи та ходу навчального процесу в групах і проходили за звичайним регламентом, не виокремлювались з усієї системи навчально-виховної роботи. Експериментальні заняття відрізнялись від традиційних тим, що їх проведення супроводжувалось використанням засобів комп'ютерно орієнтованих технологій.

Отже, середній якісний показник в експериментальних групах дійсно підвищився внаслідок використання запропонованих нами організаційно-педагогічних умов. Найбільшого зросту показників успішності учнів вдалося досягнути за мотиваційним, діяльним та професійним критеріями завдяки найширшому впровадженню в навчальний процес засобів ІКТ. Показники за когнітивним критерієм зросли менше через їх значну інертність. В подальшому слід звернути особливу увагу на розвиток показників за цим критерієм.

Спостереження за динамікою результатів діагностики учнів контрольних і експериментальних груп показали, що під час формувального експерименту в експериментальних групах значно підвищились теоретичні знання, уміння використовувати енергоощадні технології, економічні навички в навчальній та професійній діяльності.

Отже, результати експериментального дослідження, доводять важливість впровадження в навчальних процес ПТНЗ з підготовки кваліфікованих робітників

будівельного профілю інформаційно-комунікаційних, інтерактивних та проектних технологій для формування економічної компетентності у фаховій підготовці.

Список використаних джерел

1. Москов В. А. Інформаційне освітнє середовище як засіб фахової підготовки майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю / В. А. Москов // Фізико-математична освіта. – № 3 (9). – 2016. – С. 89-95.

УДК 373.3.091.33:004.77

А.С. Надкернична,
магістр (ВДПУ імені М.Коцюбинського)

ВИКОРИСТАННЯ WEB-КВЕСТІВ ІЗ МЕТОЮ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку початкової освіти одним із пріоритетних напрямів є активізація навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі приводить до появи нових методів, засобів, організаційних форм навчання. Впровадження в освітній процес інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема, мережових технологій, web-квестів, сприяє підвищенню індивідуалізації навчання, розвитку самостійної, пошукової, науково-дослідної діяльності учнів початкової школи, підвищенню їхньої навчально-пізнавальної активності.

Аналіз попередніх досліджень. Розвитку інформаційних технологій, їх активному використанню в навчальному процесі присвячені дослідження: В.Бикова, Р.Гуревича, М.Жалдака, І.Захарової, Н.Морзе, Г.Селевка, І.Роберт, О.Спіріна та інших. Теоретичні положення підготовки майбутнього вчителя початкової школи до використання ІКТ у професійній діяльності висвітлювалися у працях Ю.Дорошенка, Г.Ломаковської, О.Суховірського, К.Якушиної. Використання квест-технологій в навчальній діяльності розглядають такі науковці: Я.Биховський, Р.Гуревич, М.Кадемія, О.Мішагіна, Є.Полат [5], Ю.Романцева та інші. Вченими досліджено використання web-квестів із метою активізації навчально-пізнавальної діяльності та мотивації до самостійної роботи учнів.

Мета: розкрити суть і показати можливості використання web-квестів для активізації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів у навчально-виховному процесі.

Виклад основного матеріалу. web-квест у педагогіці – проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якої використовуються інформаційні ресурси Інтернет. Я.Биховський визначає web-квест як освітній сайт, що призначений для організації пошукової роботи учнів із певної теми за гіперпосиланнями на різні сторінки [2; с. 30].

Науковці Р.Гуревич і М.Кадемія розглядають web-квест як інформаційно-навчальну технологію, основна мета якої самостійний пошук учнями інформації, необхідної для виконання поставленого завдання [1; с. 10].

Web-квести – організовані засоби Веб-технологій у середовищі WWW. За своєю організацією є досить складними. Вони спрямовані на розвиток у молодших школярів навичок аналітичного і творчого мислення. Вчитель початкової школи має володіти високим рівнем предметної, методичної та інформаційно-комунікаційної компетентності для того, щоб могли використовувати web-квести в своїй професійній діяльності.

Уперше термін «web-квест» був запропонований в 1995 р. Берні Доджем, професором Університета Сан-Дієго (США). Автор розробив інноваційні додатки до Інтернет з метою інтеграції в навчальний процес для різних предметів і рівнів навчання.

Б.Додж виділив три принципа класифікації web-квестів:

1. За тривалістю виконання: короткострокові та довгострокові.
2. За предметним змістом: монопроекти, міжпредметні web-квести.
3. За типом завдань, що виконують учні: переказ, компіляційні загадки, журналістські, конструкторські, творчі, переконуючі, розв'язок спірних проблем, самопізнавальні, аналітичні, оцінні, наукові [3; с. 20].

За думкою Є.Полат, web-квест повинен мати наступну структуру:

- вступ (формулювання теми, опис головних ролей учасників, сценарій квеста, план роботи або огляд усного квеста);
- центральне завдання (завдання, питання, на які учні мають знайти відповідь в межах самостійного дослідження, який підсумковий результат має бути досягнутий);
- список інформаційних ресурсів, які можна використати під час досліджень, у тому числі ресурси Інтернет;
- опис основних етапів роботи; керівництво до дії;
- заключення (підсумки дослідження, питання для подальшого розвитку теми) [4; с.14].

З метою активізації навально-пізнавальної діяльності можна запропонувати web-квест «Я – Неповторний» (рис. 1), який об'єднує в собі предмети «Я у світі» та «Основи здоров'я» для учнів 4 класу. Даний web-квест являє собою проблемне завдання з елементами рольової гри. Учасники web-квесту вибирають для себе роль (рис. 2) і здійснюють пошук інформації, використовуючи інтернет-ресурси, для дослідження питань обраної ролі.

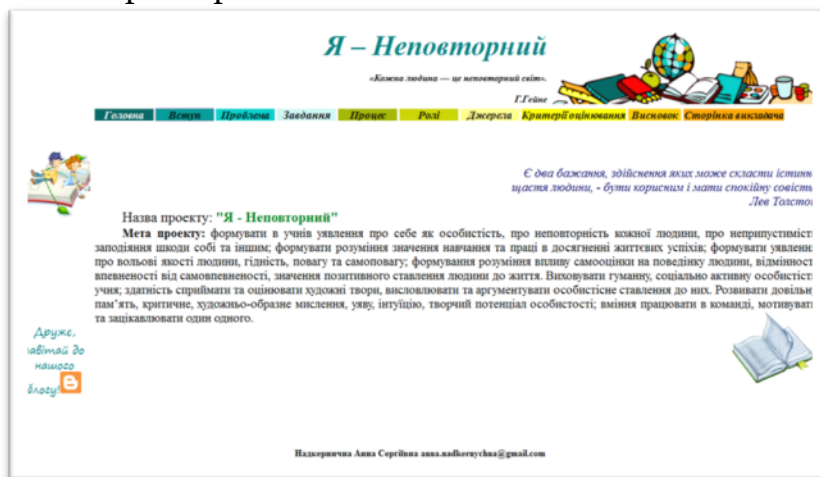

Рис.2 Розділ «Ролі» web-квесту «Я – Неповторний»

Висновки. Отож, web-квести є важливою складовою навчального процесу початкової школи. Їх використання сприяє підвищенню рівня навчально-пізнавальної активності молодших школярів, виробленню нових систем поглядів, забезпечує реалізацію засад інтеграції, індивідуалізації та диференціації освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гуревич Р.С. Веб-квест : історія та сучасність : навч.-мет. пос. / Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія, О.В. Шестоपालюк. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2015. – 380 с.
2. Ільченко О. Використання web-квестів / О. Ільченко // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. - 2012. - № 9. - С. 30-31.

3. Кадемія М.Ю. Веб-квест у підготовці майбутніх учителів : навчально-методичний посібник / М.Ю. Кадемія, О.В. Шестопалюк. – Вінниця : ТОВ Фірма «Планер», 2013. – 155 с.

4. Казакова Г. Практика впровадження-веб-квестів / Г. Казакова // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. - 2015. - № 3. - С. 14-15.

5. Полат Е.С. Педагогические технологии дистанционного обучения / Е. С. Полат. – М. : Академия, 2008. – 400 с.

УДК 004.056.55

Є.А. Олексенко,
магістр (Бердянський державний педагогічний університет)

ЗАХИСТ ДОКУМЕНТІВ І ТОВАРІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕЛЕКТРОННОГО ЦИФРОВОГО ПІДПISУ

Актуальність. Застосування електронних цифрових підписів (ЕЦП) є невід'ємною частиною економічного розвитку, а також важливим інструментом впровадження електронного врядування. Кожен сучасний магазин надає можливість використовувати платіжні картки, електроні оплати та кредитування. З поширенням таких можливостей та розвитком новітніх технологій фальсифікація товарів, продукції та документів набирає обертів та набуває масовий характер. Кожному зрозуміло, що цими діями наноситься шкода, як матеріальна так і моральна, не лише громадянам, а й підприємствам. Новітні технології допомагають шахраям використовувати сучасну техніку та технічні засоби для створення фальсифікації документів [1].

Ступінь досліджуваної проблеми. Серед науковців, які вивчали спосіб ідентифікації автентичності контрольованого об'єкта та підтвердження достовірності інформації, можна виділити В. Богданова, П. Віхлянцева, Б. Гиричева [1; 2]. Серед науковців, які вивчали способи підтвердження автентичності інформації, можна виділити В. Богданова, П. Віхлянцева, М. Симонова [3]. Однак проблема захисту документів і товарів з використання ЕЦП є недостатньо вирішеною та потребує подальшого дослідження.

Розглянути електронно цифровий підпис як засіб для захисту документів і товарів.

Сутність дослідження. На сьогодні для підвищення ефективності захисту товарів та документів від підробки існує багато способів: захисні голограми, маркування, штрих-кодування та ін. Але новітні технології надають можливість шахраям використовувати спеціальні методи друку, фарби з особливими оптичними і магнітними властивостями, голограми і т.п. Держава використовує і проваджує різні способи захисту продукції та документів, в залежності від виду фальсифікації (видової, якісної, інформаційної...), наприклад, збільшувальні прилади, УФ лампи, інфрачервоні і струмопровідні ручні тестери, маркування, голограми, система нотаріального завірення документів та ін.

З використанням новітніх технологій, використання комп'ютерів у підготовці документів багато комерційних операцій проводиться з використанням електронного цифрового підпису.

Електронний цифровий підпис – вид електронного підпису, отриманого за результатом криптографічного перетворення набору електронних даних, це блок інформації, який додається до файлу даних автором (підписувачем) та захищає файл від несанкціонованої модифікації і вказує на підписувача (власника підпису). [2; 3]

Використання електронного цифрового підпису має широке застосування для захисту документів від фальсифікації. Технологія ЕЦП розвивається та стає все більш актуальною. Її популяризують не лише суб'єкти підприємницької діяльності, які надають спектр послуг ЕЦП, а й безпосередньо держава.

Основні висновки. Отже, запропоновані способи захисту документів, товарів від фальсифікації дають можливість зменшити кількість підробленої продукції. Використання ЕЦП в поєднанні з іншими способами захисту дозволяє державі ефективніше та об'єктивніше проводити перевірку та контроль продукції, документації та справжності захисних товарних знаків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Евразийский патент №002516 Способ идентификации подлинности контролируемого объекта / Богданов В. Н., Вихлянцев П. С., Гиричев Б. И., Симонов М. В. и др.

2. Евразийский патент № 002518 Способ подтверждения подлинности информации / Богданов В.Н., Вихлянцев П.С., Гиричев Б.И., Симонов М.В. и др.

3. Богданов В.Н. Бумажный носитель: способ подтверждения подлинности информации / Богданов В.Н., Вихлянцев П.С., Симонов М.В. // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. № 6, 2002, С. 53-57.

УДК 374.32

Рудько Ольга Миколаївна,

викладач

ВСП «Рівненський коледж НУБіП України»

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Побудова інформаційного суспільства як суспільства знань передбачає створення індустрії розробки, апробації і запровадження у практику роботи навчальних закладів засобів мультимедійних технологій, зокрема Інтернет орієнтованих педагогічних технологій, що ґрунтуються на широкому використанні інтернет-ресурсів з метою досягнення високої якості освіти. Новизна вказаних технологій обумовлює потребу у формуванні цілісної наукової методології застосування засобів, прийомів і методів навчання на базі певної науково-методичної концепції, що визначає загальні дидактичні принципи й ідеї використання інформаційно-комунікаційних технологій у коледжі, взаємодію і взаємопроникнення з іншими педагогічними технологіями.[1]

Якість освіти науковцями і педагогами-практиками розглядається у різних трактуваннях цього поняття: як процес і як результат. Із позицій процесу, якість освіти – це стан системи освіти в цілому та умови освітньої діяльності у кожному навчальному закладі зокрема; як результат – вказує на відповідність рівня підготовки студентів вимогам Державного стандарту освіти і чинних освітніх програм, здатність задовольняти освітні запити особистості, відповідати потребам суспільства і держави.

Вже давно доведено, що кожен студент по різному засвоює нові знання. Раніше викладачам важко було знайти індивідуальний підхід до кожного студента. Тепер же, з використанням комп'ютерних мереж і онлайнових засобів, отримали можливість подавати нову інформацію таким чином, щоб задовольнити індивідуальні запити кожного студента.

Необхідно навчити кожного студента за короткий проміжок часу засвоювати, перетворювати і використовувати в практичній діяльності величезні масиви

***I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)***

інформації. Дуже важливо організувати процес навчання так, щоб студент активно, з цікавістю і захопленням працював на занятті, бачив плоди своєї праці і міг їх оцінити.

Допомогти викладачу у вирішенні цього непростого завдання може поєднання традиційних методів навчання та сучасних інформаційних технологій, у тому числі і комп'ютерних. Адже використання комп'ютера на занятті дозволяє зробити процес навчання мобільним, строго диференційованим та індивідуальним.[3]

Поєднуючи в собі можливості телевізора, відеомагнітофона, книги, калькулятора, будучи універсальною іграшкою, здатною імітувати інші іграшки і самі різні ігри, сучасний комп'ютер разом з тим є для студента рівноправним партнером, здатним дуже тонко реагувати на його дії і запити, якого йому так часом не вистачає. З іншого боку, цей метод навчання є досить привабливим і для викладачів: допомагає їм краще оцінити здібності і знання студента, зрозуміти його, спонукає шукати нові, нетрадиційні форми і методи навчання.

Інтернет на сучасному етапі – це відкритий простір для всіх учасників навчально-виховного процесу та можливість зовнішнього доступу до навчального закладу, що дозволяє спілкуватися, розміщувати інформацію для широкого кола користувачів.[2]

В даний час Інтернет стає важливим фактором інформаційної взаємодії, який поступово проникає в освітню область. Що ж приваблює викладачів та студентів серед можливостей Інтернету? Деякі опитування дають ось такі відповіді:

- на серверах Інтернету можна відшукати інформацію та документи, які важко знайти де-небудь ще;

- мережа дає можливість доступу до великих бібліотек та їх каталогам;

- можна знайти різні програми, необхідні для роботи;

- отримати доступ до різних відео і аудіоматеріалів тощо.

Які ж можливості надає Інтернет для цілей освіти?

1.Електронна пошта - для обміну інформацією між студентами і викладачами. Електронна пошта має ряд переваг у порівнянні зі звичайною поштою. По-перше, це оперативність. По-друге, можливість масової розсилки кореспонденції без додаткових витрат на конверти, марки, послуги поштового відділення. По-третє, порівняльна дешевизна кореспонденції. По-четверте, відсутність тимчасової залежності. По-п'яте, підвищення продуктивності праці за допомогою організації єдиного інформаційного простору як усередині навчального закладу, так і за його межами.

2.Списки розсилки - для розсилки загальної інформації навчальної групи і організації колективних обговорень;

3. Використання інтернет-технологій, які в даний час можуть бути базовими технологіями для підтримки навчального процесу і тренінгів в області мережевих інформаційних технологій та організації дистанційної освіти з інтерактивними елементами;

4.Доступ до світових інформаційних ресурсів в предметних областях через Інтернет.

Використання елементів дистанційної освіти в звичайній освіті дозволяє зробити навчальний процес більш гнучким, сприяти всебічному розвитку фахівця, особливо, на етапі формування його професійного шляху. Електронна пошта та списки розсилки - є вже достатніми для організації найпростішої моделі дистанційного навчання. Більш складними сервісами можуть бути програми Skype, Videoport, Yahoo messenger, а так же так звані вебінари. [4]

Нині перспективною є інтерактивна взаємодія з студентом за допомогою інформаційних комунікаційних мереж, з яких масово виділяється середовище інтернет-користувачів.

Інформаційні технології дозволяють будувати відкриту систему освіти, корінним чином змінювати організацію процесу навчання, раціонально організувати пізнавальну діяльність, формуючи в студентів навички системного мислення. За прогнозними оцінками фахівців, освіта on-line буде поступово витіснити традиційну систему освіти, оскільки використання комп'ютерів і відповідних електронних засобів навчального призначення дозволяє індивідуалізувати навчальний процес на основі принципово нових пізнавальних ресурсів.[3]

Список використаних джерел

1. Биков, В.Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти / В.Ю. Биков // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010. – № 1(15).
2. Гуменюк В.В. Стратегічні напрями діяльності керівників закладів освіти в умовах інформатизації суспільства [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/peddysk/2007_01/humenyuk.pdf.
3. Биков В. Ю. Моніторинг рівня навчальних досягнень з використанням Інтернет-технологій : [монографія] / Биков В. Ю., Богачков Ю. М., Жук Ю. О. / за ред. В. Ю. Бикова, Ю. О. Жука. – К. : Педагогічна думка, 2008. – 128 с.
4. Іващук К.О. Інформаційно-комунікаційні технології як сучасний засіб навчання в освіті // [Електронний ресурс] // Режим доступу <http://klasnaocinka.com.ua>

УДК 004.4

Салікова К.П.,
студентка III курсу
(Бердянського державного педагогічного університету)
Наук. керівник: Павленко Л.В.

ПОПУЛЯРНІ СКЛАДОВІ MICROSOFT OFFICE

Актуальність. За останні кілька років в галузі інформаційних технологій отримала розвиток нова програма - Microsoft Office. Яка відразу поширилась по всім підприємствам, навчальним закладам та в домашньому використанні. Люди активно стали користуватися пакетом послуг Microsoft Office, і жодна людина не обходиться без їх допомоги

Мета: дослідити за допомогою Інтернет – ресурсів, та соціального опитування яка складова пакету послуг є популярнішою.

Microsoft Office – офісний пакет створений корпорацією [Microsoft](#) для [операційних систем Microsoft Windows, Apple Mac OS X і Apple iOS](#). До складу цього пакету входить програмне забезпечення для роботи з різними типами документів: текстами, електронними таблицями, презентаціями, базами даних тощо.

[Microsoft Office Word](#) – [текстовий процесор](#). Дозволяє готувати документи різної складності.

[Microsoft Office Excel](#) – [табличний процесор](#). За допомогою таблиць Excel можна вдруковувати числа в рядок за рядком і в стовпчик за стовпчиком, будучи цілком упевненим у тому, що Excel правильно додасть, відніме, помножить, розділить і взагалі зробить із ними те, що треба.

Microsoft PowerPoint дозволить професійно підготувати презентацію, вразити виразною графікою й ефектно оформленими тезами.

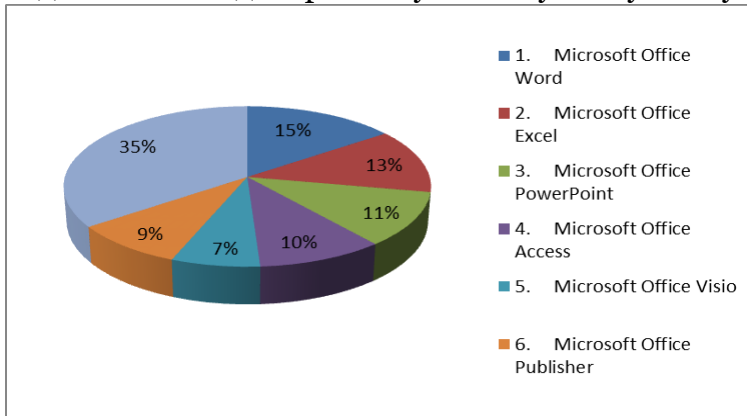
I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

[Microsoft Office Access](#) — це програма, за допомогою якої можна швидко і досить просто створювати бази даних, наповнювати їх і працювати з ними.

[Microsoft Office Publisher](#) — це програма, за допомогою якої можна створювати, оформлювати та публікувати високоякісні документи. У ній можна готувати брошури для друку, форми для розсилання електронною поштою або публікації в Інтернеті.

[Microsoft Office Visio](#) — застосунок для роботи з бізнес-діаграмами і технічними діаграмами — дозволяє перетворювати концепції і звичайні бізнес-дані в діаграми.

Сутність дослідження. У наш час велика кількість людей прибігає к вирішенню своїх проблем до комп'ютерних засобів. Найпривабливішим є пакет Office те, у ньому є те що зв'язує ці додатки воедино: усі ці програми мають загальне меню і набори кнопок, які виглядають дуже схоже. Навчившись працювати з одним з додатків, ви тим самим в значній мірі просунетеся у вивченні інших. Тому при ретельному вивченні пакета послуг Microsoft Office, я розробила таблицю використання популярних складових про даного пакета. Згідно з результатами дослідження складові розташувались у наступному порядку:

[Microsoft Office Word](#) – 15%;
[Microsoft Office Excel](#) - 13%;
[Microsoft Office PowerPoint](#) – 11%;
[Microsoft Office Access](#)- 10%;
[Microsoft Office Visio](#) – 7%;
[Microsoft Office Publisher](#) – 9%;

Інші складові пакету – 35%.

Основні висновки. Таким чином, провівши аналіз популярності складових

пакету Microsoft Office, я можу зробити наступні висновки:

1. в даний час без послуг MsOffice не може обійтися не одна людина;
  2. за допомогою різних складових даного пакету можна виконувати різні допоміжні операції з ПК;
  3. найпопулярнішою складовою у використанні є [Microsoft Office Word](#) .
- Але у кожній програмі Microsoft Office, яка може знадобитися у тій чи іншій сфері є свої переваги, тому людина сама обирає чим їй користуватися.

ЛІТЕРАТУРА

1. Эл. Ресурс. – Режим доступа: <https://www.microsoft.com/>
2. Эл. Ресурс. – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/>
3. Эл. Ресурс. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/Microsoft_Word
4. Эл. Ресурс. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/Microsoft_Excel
5. Эл. Ресурс. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/Microsoft_PowerPoint
6. Эл. Ресурс. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/Microsoft_Access
7. Эл. Ресурс. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/Microsoft_Publisher
8. Эл. Ресурс. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/Microsoft_Visio

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ІНТЕРНЕТУ В СУЧАСНОМУ ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ

Поява Інтернету і неймовірно швидкий розвиток складної комп'ютерної та телекомунікаційної технології зробили світ «глобальним селом» в реальному сенсі. Мережа супутникового зв'язку забезпечує найшвидшу і найдешевшу передачу даних у всіх частинах світу, велика домовленість між тисячами комп'ютерних систем, які взаємодіють один з одним представлена як Інтернет. Розвиток інформаційних технологій і створення комп'ютерних мереж та Інтернету створили новий спосіб спілкування. Інтернет забезпечує доступ до численних джерел інформації по всьому світу, а також прямий зв'язок з усіма користувачами. Інтернет є сукупністю комп'ютерних мереж по всьому світу, так само як і є найбільшою комп'ютерною системою, яку мільйони користувачів можуть використовувати і обмінюватися всіма видами інформації: числа, текст, звук і зображення. Інтернет став опорою для більш складних і важливих функцій в сфері туризму та індустрії гостинності, і це сприяло його значним нововведенням [5].

Переваги використання Інтернету у веденні туристичного бізнесу. У сучасному туристичному бізнесі, Інтернет довів, що може бути прибутковим засобом просування туризму і продажів. Інтернет є цікавий і корисний канал для збору клієнтів і надає можливість розпізнати їхні бажання. Рекламна візуалізація туристичних послуг і товарів через мультимедійні технології справляє більше враження на потенційного клієнта, ніж стандартні брошури, каталоги та листівки. Інтернет дозволяє покращити туристичні підприємства за рахунок прискорення комунікації і надання всієї необхідної інформації. Глобальні системи резервування, такі як «Amadeus», «Galileo», «Sabre» і «Worldspan», забезпечують кращу і більш ефективну співпрацю з клієнтами на сучасних туристичних підприємствах. Поширення товарів і послуг підприємств більше не залежить від кількості друкованих каталогів, а інформація про них може досягати мільйонів користувачів Інтернету. Цінності, які підприємства можуть надати клієнтам за допомогою Інтернету, є високоякісна інформація, швидка пропозиція послуг пов'язаних з поїздками, швидке виконання замовлення, експрес-доставки і т.д. Використання Інтернету має певні недоліки, такі як: веб-інформація не завжди повна і надійна, безпека платежів не на задовільному рівні, а також продаж певних товарів і послуг вимагає прямого зв'язку з продавцем [2].

Інтернет і маркетингова діяльність сучасних туристичних підприємств. Маркетинг є невід'ємною частиною ведення бізнесу в сучасних туристичних підприємствах, а Інтернет стає невід'ємною частиною медіа-планування. Інтернет надає легко доступну інформацію для потенційних клієнтів з усього світу, і являє собою важливий «маркетинговий і комунікаційний канал», який може ефективно поєднати попит та пропозицію в сучасному туризмі. Підвищення конкурентоспроможності на світовому туристичному ринку потребує виняткових зусиль і інвестицій у просування, ресурси, знання і якість для того, щоб досягти задовільного росту. Тому надзвичайно важливо для кожного підприємства слідувати новим технологічним тенденціям і мати необхідні знання та уявлення для ефективного реагування на виклики конкуренції [3].

Маркетингова діяльність сучасних туристичних підприємств, які значно покращують свій бізнес через Інтернет, може бути виділена в наступних областях:

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

- Просування туристичних послуг: телебачення, радіо, газети, каталоги, брошури, плакати; вона покращується з рекламним текстом, малюнками, фотографіями і звуком.

- Продаж туристичних послуг - необмежені бази даних і ємність цифрового носія забезпечує миттєвий доступ до туристичного ринку послуг для кожного потенційного туриста.

- Бронювання туристичних послуг - миттєвий обмін інформацією між усіма учасниками процесу продажів; це дозволяє уникнути надмірних продажів (овербукінг) [1].

Для виконання цих маркетингових заходів, зокрема, в продажу туристичних послуг, використовують наступні технології:

- World Wide Web (система пов'язаних сторінок);

- Підключення пошти (для відправки та отримання повідомлень через електронну пошту);

- Мультимедіа - поєднання різних засобів масової інформації: текст, звук і зображення, все з комп'ютерним управлінням;

- Бази даних.

Використовуючи Інтернет, мультимедіа та бази даних може бути досягнутий раціональний і швидкий інтернет-зв'язок, прямий контакт з туристичним ринком і діловими партнерами, інтеграція та автоматизація бізнес-процесів, доставка і доступ до інформації [4].

Отже, інтернет-технології є важливим «каналом зв'язку» між попитом і пропозицією в сучасному туризмі. За допомогою «інтернету», є великі можливості для туроператорів успішно просувати та продавати послуги і продукти, діяти відповідно до бажань і потреб сучасних споживачів. У сучасному туристичному бізнесі, «інтернет» довів, що є ефективним засобом для просування туризму і продажів, що розподіл товарів і послуг більше не залежить від кількості друкованих каталогів і брошур, а інформацію про туристичні товари та послуги можуть отримати мільйони інтернет-користувачі, і перебронювання стало практично неможливим, тому що всі проблеми комунікації були усунені. Маркетингова діяльність займає важливе місце в бізнес-стратегії сучасного туристичного підприємства, де «інтернет» останнім часом став невід'ємною частиною брендингу. Можна зробити висновок про те, що сучасні інтернет-технології допомагають туристичним підприємствам в створенні унікальної ідентичності, розвитку послуг, підвищення ефективності та конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Литовченко І.Л., Пилипчук В. П. Інтернет-маркетинг : навчальний посібник. – Київ: Центр учбової літератури, 2008. –184 с.
2. Мельниченко С. В. Інформаційні технології в туризмі: теорія, методологія, практика : монографія / С. В. Мельниченко. – К.: КНТЕУ, 2008. – 493 с.
3. Мельниченко С.В. Інформаційні технології в управлінні суб'єктами туристичної діяльності // Вісник КНТЕУ. – 2010. – №2. – С. 131-143.
4. Царьов Р.Ю. Електронна комерція: навчальний посібник з підготовки бакалаврів. – Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2010. – 112 с.
5. Шаховалов М.М. Інтернет-технології в туризмі: Навчальний посібник. - Барнаул: Видавництво АлтГАКИ, 2007. - 251 с.

УДК 538.9

В. Я. Белошапка, к.ф.-м.н., доцент, (БДПУ)
А. С. Моисеенко

СТЕКЛОВАНИЕ NI КАК ПЕРКОЛЯЦИОННЫЙ ПЕРЕХОД НА МНОЖЕСТВЕ ЛОКАЛЬНО-УПОРЯДОЧЕННЫХ КЛАСТЕРОВ ПЕРЕОХЛАЖДЕННОГО РАСПЛАВА

Атомная структура металлических стекол связана со строением расплава, из которого металлические стекла получают методом быстрого охлаждения.

Вязкость переохлажденной жидкости быстро увеличивается с понижением температуры и переход в твердое состояние происходит без кристаллизации. Таким образом, металлические стекла наследуют отсутствие топологического порядка, неоднородность строения переохлажденной жидкости и множественность типов локального упорядочения атомов [1,2].

Особенности изменения структуры переохлажденной жидкости и металлического стекла вблизи температуры стеклования были исследованы методом молекулярной динамики (МД) на примере никеля.

Для описания межатомного взаимодействия в процессе МД моделирования использовался метод погруженного атома [3], в котором полная потенциальная энергия системы, состоящей из N атомов, представляется в виде суммы энергий погружения и парного взаимодействия.

$$U = \sum_{i=1}^N F_i(\rho_i) + \sum_{i=1}^N \sum_{j>i}^N \varphi_{ij}(r_{ij}); \quad (1)$$

$$\rho_i = \sum_{j \neq i} f_j(r_{ij}). \quad (2)$$

Энергия погружения $F_i(\rho_i)$ атома i определяется как функция суммарной электронной плотности ρ_i , которая наводится соседними атомами j в точке r_i . Парное взаимодействие i -го и j -го атомов задается потенциалом $\varphi_{ij}(r_{ij})$, где r_{ij} – расстояние между ними. Значения функций F, f, φ для никеля взяты из [4].

Рассматривалась система, содержащая 4000 атомов в кубической ячейке, на которую накладывались периодические граничные условия. Система находилась при постоянном давлении $P = 1000 \text{ Па}$. Постоянное давление обеспечивалось изменением объема ячейки согласно алгоритму [5]. В начальный момент при $T = 0 \text{ К}$ атомы размещались в узлах гцк решетки. Затем производилось нагревание системы до 4000 К и последующее охлаждение до 0 К . Для изменения температуры использовалось масштабирование скоростей атомов. Моделирование проводилось с шагом по времени $5 \cdot 10^{-16} \text{ с}$. Скорости масштабировались каждые 200 шагов. Параметры системы анализировались с интервалом 800 шагов. Нагрев и охлаждение осуществлялись со скоростью $4 \cdot 10^{14} \text{ К/с}$.

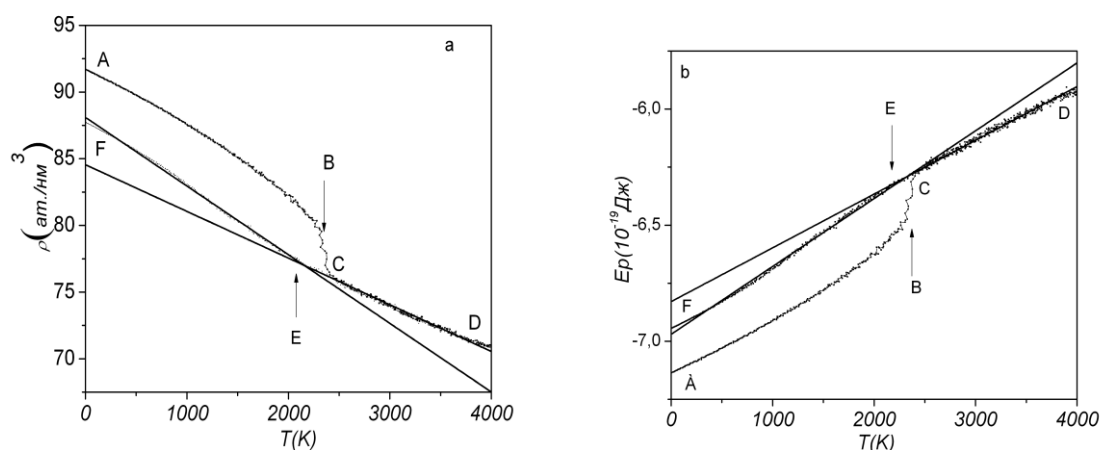

Рис.1. Зависимость атомной плотности ρ (а) и удельной потенциальной энергии на атом E_p (б) от температуры T в процессе нагрева и охлаждения никеля.

В процессе нагрева системы в исходном, кристаллическом, состоянии плотность монотонно уменьшается, а энергия увеличивается (рис.1, участок А-В). На участке В-С наблюдается резкое изменение характеристик, вызванное плавлением. Интервал С-Д отвечает расплаву.

На кривых охлаждения не наблюдается кристаллизация, а точка перегиба Е соответствует переходу системы в стеклообразное состояние. Температура стеклования T_g определялась путем линейной аппроксимации графиков со стороны высоких и низких температур. Значение T_g , определенное по графику $\rho(T)$, составило 2154К, а по графику $E_p(T)$ 2233К.

Таким образом, на ветви охлаждения участок D-E соответствует жидкому состоянию, а участок E-F – стеклу.

В ходе эволюции структурных состояний при охлаждении на участке D-E-F отмечаются группы атомов (локально-упорядоченные кластеры), плотность которых сравнима с плотностью кристаллического твердого тела. Если определить объем, приходящийся на атом в системе, как объем его многогранника Вороного [6], то критерием отнесения атома к локально-упорядоченному кластеру служило не превышение его атомным объемом порогового значения $V_0=0.012285\text{nm}^3$, равного объему, приходящемуся на атом Ni в гцк решетке.

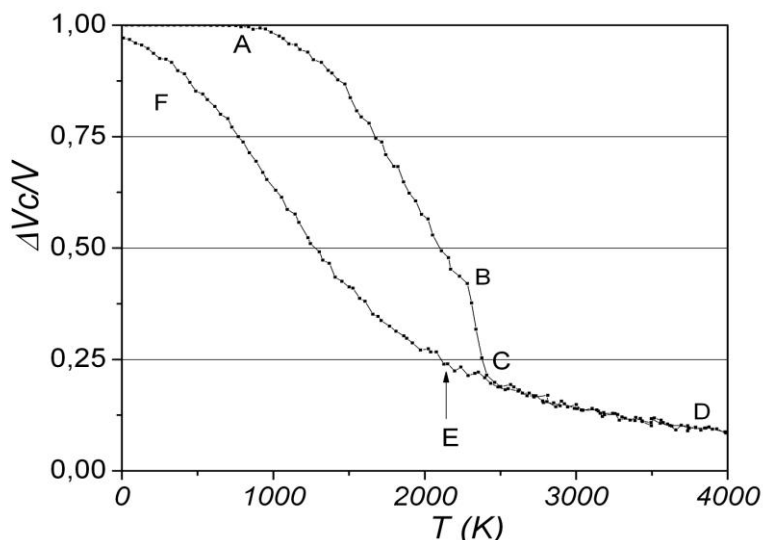

Рис.2. Зависимость объёмной доли локально-упорядоченных кластеров от температуры T в процессе охлаждения никеля.

С понижением температуры объёмная доля локально-упорядоченных кластеров в системе увеличивается, и в момент стеклования (точка Е на рис.2) суммарный объём таких кластеров начинает превышать 0.26 объёма системы. Это соответствует порогу протекания для случайной плотной упаковки твёрдых сфер [7]. Таким образом, перколяционный переход на множестве локально-упорядоченных кластеров переохлажденной расплава никеля может быть физической моделью агрегатного превращения переохлажденной жидкости в твёрдое тело.

Структура локально-упорядоченных кластеров анализировалась по виду многогранников Вороного (МВ). МВ описываются индексами $(N_3, N_4, \dots)$, которые отвечают количеству треугольных, четырехугольных и т.д. граней многогранника. В стекле атомы, входящие в состав локально-упорядоченных кластеров, имели как кристаллическое, так и некристаллическое окружение, при этом с понижением температуры возрастала доля некристаллических (икосаэдрических МВ $(0,0,12,0)$ и икосаэдроподобных МВ $(0,1,10,2)$; $(0,0,12,2)$) кластеров.

ЦИТИРОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА

1. А. С. Бакай . *Поликластерные аморфные тела* (Харьков : Синтекс: 2013), с. 348.
2. А.П. Шпак, А.Б. Мельник, *Микронеоднородное строение неупорядоченных металлических систем* (Киев: Академперіодика: 2005), с.322.
3. M. S. Daw, M. I. Baskes, *Phys. Rev. Lett.*, **50**: 1285 (1983).
4. A.F. Voter, S.P. Chen, *Mat. Res. Soc. Symp. Proc.*, **82**, 175 (1987).
5. H.C. Andersen, *J. Chem. Phys.*, **72**, 2384 (1980).
6. В.А. Полухин, Н.А. Ватолин, *Моделирование аморфных металлов* (Москва: Наука: 1985), с.288.
7. M.J. Powell, *Phys. Rev. B*, **21**, 3725 (1980).

ЗНАЧЕННЯ ГРАВІТАЦІЙНОЇ СТАЛОЇ У ФОРМУВАННІ НАУКОВОГО СВІТОГЛЯДУ УЧНІВ

Гравітаційна стала, або стала всесвітнього тяжіння (G) – одна з перших фундаментальних фізичних констант, що вивчається в шкільному курсі фізики. З'ясування її ролі в природі і в науковому пізнанні має важливе значення для формування діалектико-матеріалістичного світогляду і фізичної картини світу учнів.

Для поняття фізичного змісту гравітаційної сталої опорними поняттями є маса, сила, гравітаційна взаємодія, сила тяжіння, постійна фізична, коефіцієнт пропорційності. При введенні фундаментальної фізичної константи треба звернути увагу учнів на те, що сила тяжотіння (F) прямо пропорційна добутку мас тіл (m_1, m_2) та обернено пропорційна квадрату відстані (R) між центрами тіл, що притягуються. Тобто звівши усі залежності в одну отримуємо $F \approx \frac{m_1 m_2}{R^2}$. Отже, фізичний зміст гравітаційної сталої у тому, що вона чисельно дорівнює силі, з якою притягуються дві частинки з масою по 1 кг кожна, що знаходяться на відстані 1 м одна від одної. Ця сила виявляється малою, а саме $6,67 \cdot 10^{-11}$ Н.

На перший погляд учням може здаватися, що невелика зміна цього значення не матиме наслідків. Але якщо значення гравітаційної сталої було б у 10 раз більше, то наша планета була б сильно стиснута. Це відобразилось би і на рух небесних тіл, а саме орбіти руху планет сонячної системи.

Необхідно відмітити, що відкриття та вимірювання гравітаційної сталої має важливу роль у науковому пізнанні. Закон всесвітнього тяжіння став однією з причин створення ньютонівської теорії тяжіння та поясненням механізмів багатьох фізичних явищ. Все це формує в учнів діалектико-матеріалістичний світогляд і фізичну картину світу.

НАВЧАЛЬНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ ЯК ЗАСІБ ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ФІЗИКИ

Якісна фізична освіта є одним з компонентів підготовки підростаючого покоління до самостійного життя. Будучи складовою міжпредметної інтеграції в сучасній освіті, фізика забезпечує всебічний розвиток особистості учня за час його навчання і виховання в школі. У різні роки міжпредметна інтеграція забезпечувалася вивченням дисциплін, ядром яких служили: фізика, хімія та біологія.

Система фізичної освіти в країні формувалася в багаторічній практиці навчання в загальноосвітніх навчальних закладах. Зусиллями поколінь вчителів і вчених шкільний курс фізики був виведений на рівень, який цілком відповідав кращим світовим стандартам, сприяв досягненню високого рівня освіченості населення країни і формування її інтелектуальної еліти.

Однак в останні десятиліття інтерес до фізики у значної частини учнів постійно знижується. Зокрема, поступово загострюється невідповідність напрямку

розвитку змісту шкільної фізичної освіти пізнавальним інтересам і здібностям значної частини учнів, а також потребам українського суспільства.

Реалізація ідеї підвищення наукового рівня шкільного курсу фізики, безумовно, підвищила рівень фізичної освіти. Однак, деякі його розділи придбали наукообразність, стали погіршеним варіантом вузівського курсу. Такий курс фізики не приваблює учнів, інтереси яких лежать в галузі гуманітарних наук або образотворчого мистецтва, він також важкий для школярів з недостатньо розвиненим логічним мисленням. Сучасна організація навчальної діяльності вимагає того, щоб теоретичні узагальнення учні робили на основі результатів власної діяльності. Для навчального предмета «фізика» це - навчальний експеримент.

Принципово змінилися роль, місце і функції самостійного експерименту при навчанні фізики: учні повинні опанувати не тільки конкретні практичні вміння, а й основи природничо-наукового методу пізнання, а це може бути реалізовано тільки через систему самостійних експериментальних досліджень.

Фізика - наука експериментальна, тому фізичний експеримент у формі лабораторної роботи, фронтального демонстраційного експерименту або фронтальної лабораторної роботи є кращими видами навчальної діяльності.

У процесі навчання фізики значна роль відводиться навчальному експерименту, який проводять самі учні. Це пояснюється, по-перше, тим, що експеримент є методом дослідження фізичних явищ, що забезпечує науковість шкільного курсу, і засобом наочності. По-друге, експеримент поряд з вищевказаними завданнями виконує і іншу важливу функцію: він формує в учнів специфічні для фізики вміння і навички.

Перевагою лабораторної роботи є висока ступінь активності і самостійності учнів при проведенні дослідження, формування умінь працювати з фізичними приладами і навичок обробки результатів проведеного експерименту, можливість проведення експерименту за індивідуальним планом і в темпі, обумовленому самими учнями. Результати експерименту учні сприймають як відкриття.

При вивченні нового матеріалу доцільно включати фронтальні дослідження та фронтальні лабораторні роботи.

Фронтальні дослідження - короткочасні фронтальні лабораторні роботи, які одночасно виконуються всіма учнями класу під керівництвом учителя. Ці дослідження зазвичай прості за технікою виконання. Їм віддається перевага перед демонстраційним експериментом в тих випадках, коли ефект при демонстрації біля дошки виявляється прихованим від учнів. Фронтальні дослідження вчать учнів спостерігати і аналізувати явища та сприяють розвитку мислення.

Фронтальні лабораторні роботи розвивають самостійність учнів, знайомлять їх з сутністю експериментальних досліджень, сприяють осмисленню матеріалу що досліджується і міцності засвоєння знань.

Виконання того чи іншого завдання під час фронтальних лабораторних робіт цілком проходить при колективній роботі всього класу. Щоправда, учням надаються лише основи практичних навичок поводження з приладами, тому що за методичними міркуваннями, навчальне обладнання для фронтальних занять підбирається просте, щоб його освоєння не відволікало від основної мети – вивчення фізичних явищ і закономірностей.

Фронтальні лабораторні роботи, на відміну від практикуму, дають можливість в кінці уроку колективно обговорювати і оцінювати отримані результати, шляхом порівняння. Таке заключне обговорення може бути проведено в разі потреби майже після кожної лабораторної роботи.

Введення фронтальних лабораторних робіт при вивченні нового матеріалу дозволяє значно збільшити обсяг часу, відведеного на виконання учнями

практичних робіт, забезпечує зв'язок навчального фізичного експерименту з теоретичним матеріалом що вивчається.

Іншою формою проведення навчального експерименту є фізичний практикум. Для проведення робіт фізичного практикуму доцільно вибирати роботи, з різним рівнем складності і характеру завдання. Одні з них можна забезпечити докладними інструкціями, інші - короткими вказівками, в третіх роботах - лише сформулювати завдання, для вирішення якої учням необхідно самостійно підібрати обладнання і розробити методику виконання експерименту.

УДК 519.62

О. Б. Красножон,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Бердянський державний педагогічний університет)

ЧИСЕЛЬНІ МЕТОДИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ РІВНЯНЬ В КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМНИХ СЕРЕДОВИЩАХ

Сьогодні особливо гострою постає проблема інтенсифікації і удосконалення навчального процесу у вищому педагогічному навчальному закладі. Залишається актуальною методична проблема ефективного використання програмних середовищ для розв'язання диференціальних рівнянь. Загально визаною є потреба в автоматизації обчислень при реалізації, зокрема, чисельних методів інтегрування диференціальних рівнянь. Методичним та алгоритмічним питанням окресленої проблеми присвячене наше дослідження.

Вагомий внесок у розробку програмних реалізацій в програмному середовищі Mathcad належить доктору фізико-математичних наук, професору Олегу Литвину. Під науковим керівництвом Олега Литвина групою вчених запропоновані алгоритмічні реалізації розв'язання багатьох задач обчислювальної математики. Але методичні аспекти ефективного впровадження зазначених напрацювань у навчальний процес досліджені, на нашу думку, недостатньо. Методичні аспекти зазначеної проблеми покликані забезпечити врахування специфіки змісту підготовки майбутнього педагога, спроможного ефективно і систематично використовувати засоби інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі. Різний рівень інформаційної і алгоритмічної культур випускників шкіл потребує відповідного вирівнювання і наповнення під час фахової підготовки у педагогічному виші. Зазначене вище, у свою чергу, окреслює проблему створення відповідного методичного забезпечення викладання математичних дисциплін в умовах використання комп'ютерних програмних середовищ.

Мета нашого дослідження полягає в розробці та запропонуванні методичних напрацювань з проблеми використання програмних середовищ для чисельного розв'язання диференціальних рівнянь студентами педагогічного вищого навчального закладу. У процесі дослідження були використані такі методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури та нормативних документів Міністерства освіти і науки України; навчальних планів відповідних напрямів підготовки та робочих навчальних програм; опитування та анкетування студентів; статистична обробка отриманого емпіричного матеріалу.

Дослідження потребує, перш за все, детального опрацювання змісту, мети і завдань навчальних дисциплін «Диференціальні рівняння» та «Диференціальні та інтегральні рівняння»; виокремлення компонентів методичної системи, удосконалення яких може бути здійснене шляхом використання програмних середовищ; розробки алгоритмічних реалізацій розв'язання типових задач курсу;

перевірки ефективності та доцільності впровадження в навчальний процес запропонованих компонентів.

Проблема, окреслена в нашому дослідженні, багатогранна і багатоаспектна. Актуальними і затребуваними є методичні розробки в цьому напрямі. Багатий арсенал наявних на інформаційному ринку програмних продуктів іноді дезорієнтує молодого та недостатньо досвідченого педагога у доборі методичних прийомів та засобів побудови та організації навчального процесу. Запропоновані нами методичні рекомендації дозволять педагогу ефективно використати наявні інформаційні ресурси в навчальному процесі, а сформовані навички застосувати у подальшому на будь-якому іншому математичному матеріалі, у власних наукових пошуках, дослідженнях, самоосвіті.

УДК 5.539.1

А.С. Лазаренко,
кандидат фізико-математичних наук, доцент
(Бердянський державний педагогічний університет);
О.А. Зеленський,
студент групи 7-ФІ факультету фізико-математичної,
комп'ютерної та технологічної освіти
(Бердянський державний педагогічний університет)

РАДІОАКТИВНІ РОЗПАДИ ЯДЕР ЗІ ЗБУДЖЕНОГО ЕНЕРГЕТИЧНОГО СТАНУ

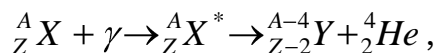
Радіоактивний розпад є випадковим процесом, тому неможливо точно передбачити коли саме розпадеться дане ядро. Зазвичай, спонтанний розпад ядер відбувається в випадку, коли протонно-нейтронна структура ядра нестабільна і, в результаті розпаду, загальна енергія зв'язку зростає.

Однією з визначальних особливостей α -розпаду є дискретний спектр енергії α -частинок, що утворюються в результаті розпаду. Пояснення дискретності енергій α -частинок дає квантова теорія α -розпаду Г. Гамова. Ця теорія припускає, що α -частинка утворюється вже безпосередньо в ядрі, а сам розпад відбувається за рахунок квантового тунелювання частинки з потенціальної ями.

Виникає питання про дослідження впливу енергетичного збудження ядра на розподіл відносної кількості α -частинок за енергетичними рівнями дискретного спектру.

Ядро може перейти в збуджений енергетичний стан за рахунок взаємодії з γ -квантами, або нейтронами.

Використовуючи рівняння для ядерних реакцій збудження γ -квантом та наступного α -розпаду:

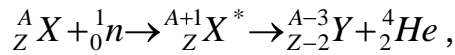

можна сформулювати достатню та необхідну умови такого процесу:

$$\left(m_Y \left({}^{A-4}_{Z-2} Y \right) + m_\alpha \right) c^2 + h\nu \geq 0;$$
$$E^* \left({}^A_Z X \right) \geq E_0 \left({}^A_Z X \right) + h\nu.$$

Необхідно відзначити, що записані умови не враховують втрат енергії віддачі ядра.

Використовуючи рівняння для ядерних реакцій захоплення теплового нейтрона та наступного α -розпаду:

можна сформулювати достатню та необхідну умови такого процесу:

$$Q = \left(m_p \left({}^A_Z X \right) + m_n - m_y \left({}^{A+1}_Z X \right) \right) c^2 \geq 0,$$

$$\left(m_y \left({}^{A+1}_Z X \right) - m_y \left({}^{A-3}_{Z-2} Y \right) - m_\alpha \right) c^2 + Q \geq 0.$$

Подальша деталізація для конкретних нуклідів вимагає врахування їхньої нуклонної структури відповідно до оболонкової моделі атомного ядра, яка визначає можливі енергії збуджених станів.

Також цікавим буде розглянути можливість β -розпадів із збудженого стану з огляду на те, що енергетичний спектр в цьому випадку – неперервний, обмежений за максимальним значенням.

УДК 5.539.1

А.С. Лазаренко,

кандидат фізико-математичних наук, доцент
(Бердянський державний педагогічний університет);

С.С. Темірханов,

студент групи зФІ факультету фізико-математичної,
комп'ютерної та технологічної освіти
(Бердянський державний педагогічний університет)

ВИЗНАЧЕННЯ РАДІУСІВ АТОМНИХ ЯДЕР ЗА ВІДМІННІСТЮ ПИТОМОЇ ЕНЕРГІЇ ЗВ'ЯЗКУ НЕЙТРОНІВ І ПРОТОНІВ

Добре відомо, що фактична маса атомних ядер дещо менша за сумарну масу протонів і нейтронів, з яких складається ядро. Означена “втрата” носить назву “дефект маси”, а еквівалентна їй енергія, що розраховується за формулою Ейнштейна

$$E_{зв} = \Delta m \cdot c^2,$$

визначається як сумарна енергія зв'язку нуклонів в ядрі атома. Енергія зв'язку в розрахунку на один нуклон називається середньою питомою енергією зв'язку:

$$\varepsilon_{зв} = E_{зв} / A,$$

де A – масове число атомного ядра.

Однак розрахунок енергії відокремлення різних нуклонних станів, тобто протонів і нейтронів, показує, що енергія зв'язку нейтрона з ядром перевищує енергію зв'язку протона. Так, наприклад, для ізотопу ${}^{11}_5 B$ різниця між енергією відокремлення нейтрона і енергією відокремлення протона складає 0,22 МеВ. Таку відмінність достатньо легко пояснити кулонівським відштовхуванням позитивно зарядженого протона від однойменного зарядженого ядра.

Виявлений факт дозволяє запропонувати підхід до розрахункової оцінки радіусу ядра атома, відмінний від розрахунку за емпіричною формулою $R = r_0 \cdot A^{1/3}$, де $r_0 = 1,2 - 1,4 \cdot 10^{-15} m$.

Припускаючи, що різниця енергії відокремлення нейтрона від енергії відокремлення протона обумовлена саме кулонівською взаємодією протона з ядром, тобто:

$$\varepsilon_n - \varepsilon_p = \frac{1}{4\pi\varepsilon_0} \cdot \frac{(Z-1) \cdot e^2}{r_j}$$

можна отримати формулу для розрахункової оцінки радіуса ядра.

$$r_{я} = \frac{1}{4\pi\epsilon_0} \cdot \frac{(Z-1) \cdot e^2}{\epsilon_n - \epsilon_p}$$

Підстановка реальних значень енергій відокремлення нейтрона і протона дає оцінку радіуса ядра, що має порядок величини $\sim 10^{-15}\text{м}$.

Отримані результати можуть знайти використання як для проведення прикладних оціночних розрахунків, так і з навчальною метою.

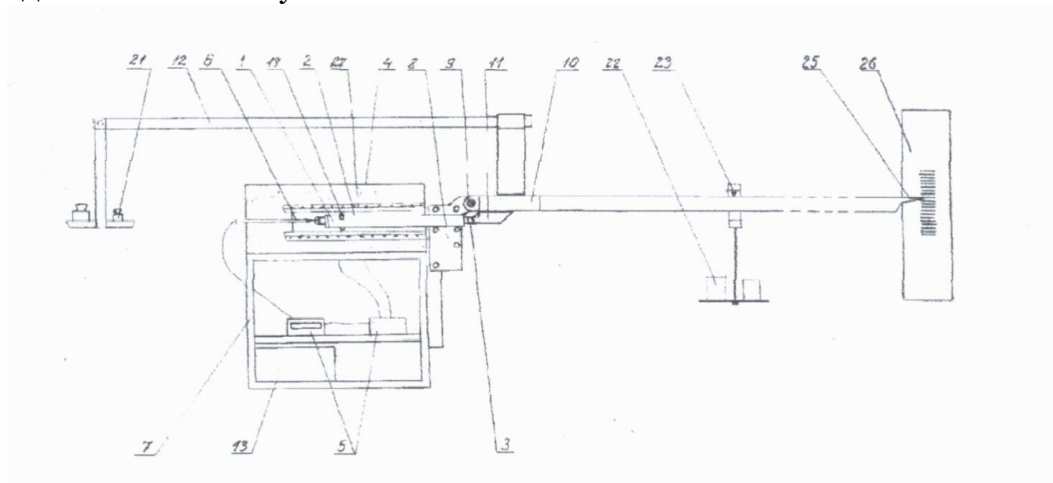
Данило Сватюк,

Національний університет «Львівська політехніка»
д-р фіз.-мат. наук, професор, завідувач кафедри електроніки Павлик Б. В.,
Львівський національний університет ім. Івана Франка

ЕКСПЕРИМЕНТ ВПЛИВУ ПОВЕРХНЕВИХ ДИСЛОКАЦІЙ І ТЕРМІЧНОГО ВІДПАЛУ НА ЗАКОНОМІРНОСТІ ДИСЛОКАЦІЙНОГО СВІЧЕННЯ КРИСТАЛІВ КРЕМНІЮ

Метою є дослідження впливу дислокацій та домішок у кристалі на процеси люмінесценції, значення температурного гасіння люмінесценції.

Для досліду був підготований експериментальний зразок. Експериментальний зразок був пластично деформований при $T=700\text{C}^\circ$ на деформаційній установці (рис.1). Пластична деформація зразка в цій установці здійснюється наступним чином:

Рис.1 – Установка для деформації монокристалів прямокутної форми

1 – деформаційний вузол з касетою	15 – регулювальний гвинт
2 – корпус	16 – контргайка
3 – стискаючий шток	17 – фіксуючі призмочки
4 – електропечі	18 – досліджуваний зразок
5 – терморегулятор	19 – циліндричні штирі для з'єднання з корпусом
6 – термопара	20 – частинки слюди
7 – столик	21,22 – тягарці
8 – фіксатор	23 – призма шальки
9 – вісь штанги	24 –направляючі втулки
10 – силовий вузол	25, 26 – стрілка та шкала
11 – планка короткого плеча	
12 – механізм зрівноважування	
13 – противага	
14 – корпус	

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

Пластина кремнію вирізалася з монокристалічного блоку р-типу марки КДБ10. Його розмір становив 3x4x7,5 мм. Такі розміри кристалу були зумовлені конструкційними особливостями дослідних установок. Після вирізання дослідний зразок шліфувався абразивними порошками з розмірами зерна від 14 до 5 мкм.

Зразок (18) із строго плоскопаралельними торцями, що досягається його механічним шліфуванням у спеціальному шаблоні, вставляється в касету (1) між фіксуючими призмочками (17). Кристал повинен виступати над краєм корпусу (14) на величину очікуваної деформації. Торці зразка та його бокові грані відділяються від деформуючих металічних деталей тонкими пластинками слюди (20) з метою запобігання хімічної взаємодії зразка з металом при високотемпературній деформації. Підготований у такий спосіб деформаційний вузол кріпиться у фіксаторі (8) так, щоб кінець стискаючого штока знаходився проти осі штанги (9). Тягарці (21) служать для зрівноваження силового вузла.

Підбором тягарців та довжини плеча прикладання навантаження (віддалі між центром осі (9) та призмою шальки (23)) створюється сила тиску на шток (3), який рухаючись у направляючих втулках (24), передає тиск на зразок (18). Тиск на кристал становив $P=5,5-6,0 \cdot 10^7$ Па. Необхідна температура зразка з точністю $\pm 0,5^\circ\text{K}$ підтримується електропіччю (4) з ніхромовим нагрівним елементом (27) за допомогою терморегулятора.

Після селективного травлення були підрахована кількість дислокаційних виходів на поверхні, концентрація яких склала $4 \cdot 10^4 \text{ см}^{-2}$, та кількість скупчень точкових дефектів за допомогою електронного мікроскопа та оптичного мікроскопа Люмам-ІЗ. Далі кристал піддався хімічному поліруванню у 5% та напиленню омічних контактів. По закінченню шліфування проводилось хімічне полірування зразку у 5% розчині NaOH для створення високоякісної робочої поверхні.

Напилення омічних контактів (рис.2) відбувалось у вакуумному універсальному пості - ВУП5М. Тиск залишкових газів у ньому становив 10^{-3} Па. Для напилення Al всередині ВУП закріплювався столик з кристалом, який після цього прогрівався до 350°C , щоб очистити поверхню кристалу від адсорбованих шарів. Сам процес напилення відбувався протягом двох хвилин при температурі кристалу 300°C – температурі, при якій адгезія Al на поверхню Si проходить найкраще. Товщина плівок становила 100 мкм.

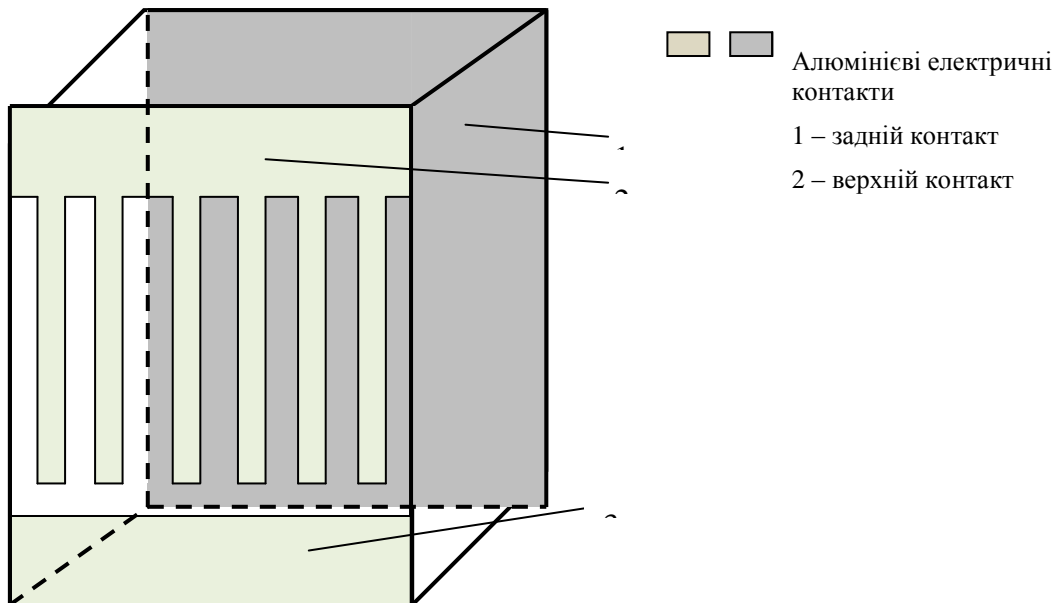

Рис. 2. Схема напилення контактів Al на кристал.

Спектр електролюмінесценції вивчали за допомогою модернізованого спектрометра СФ-20. Зразки розміщувалися у вакуумному ($P \sim 5 \cdot 10^{-6} \text{ Па}$) кріостаті. Спектр знімався при двох температурних режимах: при температурі зрідженого азоту ($\approx -170^\circ\text{C}$) та при кімнатній. Збудження проводилось імпульсним електричним струмом величиною 100 мА та частотою 1 Гц.

Уточнено, що розвиток кремнієвої оптоелектроніки стримується відсутністю ефективних джерел світла, сумісних з кремнієвою технологією. Тому все більше зростає інтерес до цієї тематики. З усіх методів виготовлення кремнієвих світлодіодів найбільш перспективним є використання дислокаційної люмінесценції, яка характеризується спектром випромінювання у межах $\lambda = 1100\text{-}1600 \text{ нм}$.

Список літератури

1. Фишелевич З.Ф. Научное сообщение «Кремневая нанооптоэлектроника» - 22.01.2013 С.2 – Режим доступу: http://www.ras.ru/news/news_release.aspx?ID=e020dda3-2cee-4f39-b762-34bf92abe3ed – Дата звернення: 03.01.2014.
2. M.A. Green, J. Zhao, A. Wang, P.J. Reece, M. Gal. Efficient silicon light-emitting diodes // Nature – 412 – 2001 - С. 805.
3. Дислокационная люминесценция в кремнии, обусловленная имплантацией ионов кислорода і послідуючим отжигом./ Соколов Н.А., Бер Б.Я., Емельянов А.М., Коварский А.П., Шек Е.И // Физика и техника полупроводников – том 41 - вып. 3 – 2007.

УДК [796.015:796.325]- 057.874 (043.2)

Дерев'янюк Р.М.,
студент 4 курсу
факультет фізичного виховання
(Бердянський державний педагогічний університет)

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДОЛОГІЇ ОЦІНКИ РІВНЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ 9-Х КЛАСІВ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ З ВОЛЕЙБОЛУ

Актуальність дослідження полягає в необхідності пошуку ефективної оцінки рівня фізичної підготовки підлітків на уроках фізичної культури з волейболу засобами спеціальних вправ. Поряд з цим важливе значення набуває створення єдиної системи оцінки рівня фізичної підготовки підлітків під час занять волейболом, яка базується на об'єктивних закономірностях функціонального розвитку та фізичної підготовки учнів середнього шкільного віку.

Ступінь досліджуваності проблеми. В наш час не вистачає спеціальних науково обґрунтованих методичних рекомендацій щодо формування фізичних здібностей у учнів 9-х класів на уроках фізичної культури з волейболу. Ряд авторів Лях В.І., Решетников Н. В. [2], які досліджували фізичну підготовленість і провели якісну оцінку розвитку фізичних якостей за Державними тестами, висловлюють занепокоєність з приводу того, що: у більшості досліджуваних рівень розвитку фізичних якостей не відповідає нормативним вимогам. На думку Т. Ю. Круцевич [1], підвищити якість навчально-виховного процесу у фізичному вихованні може якісна оціночна діяльність.

Мета: визначити найбільш ефективні методи оцінки рівня фізичної підготовки дітей 9-х класів засобами волейболу.

Сутність дослідження. Дослідження проводилось у два етапи. На першому етапі було проаналізовано науково-методичну літературу стосовно оцінки рівня фізичної підготовки учнів 9-х класів на уроках фізичної культури з волейболу

На другому етапі було визначено систему тестів, за допомогою яких можна ефективно оцінити рівень фізичної підготовки учнів 9-х класів на уроках фізичної культури з волейболу.

Для оцінки рівня фізичної підготовки учнів 9-х класів було підібрано систему тестувань (табл.1)

Таблиця 1.

Система оцінки вправ для визначення рівня розвитку фізичних якостей підлітків під час занять волейболом

Загальні тести	Спеціальні тести
— Витривалість Біг протягом 40 секунд. Оцінка: високий 150 м і більше, середній 141-149, низький рівень 140 і менше .	Витривалість біг 92 м «ялинкою». оцінюється час переміщення в секундах: високий рівень розвитку 23,0 (24,0) хороший — 24,0 (25,0), середній — 25,0 (26,0);
Сила - Згинання і розгинання рук в упорі, лежачи на підлозі. Оцінювання: відмінно — 37, добре — 31, задовільно — 26, погано — 20. - Присідання на одній нозі. Оцінювання: відмінно — 14, добре — 12, задовільно — 10, погано — 8, разів. - Піднімання тулуба в сід за 1 хв разів.	Сила - Тест «кидок набивного м'яча» (1 кг) стоячи на місці (в метрах). Оцінювання: відмінно — 13, добре — 12, задовільно — 11, погано нижче 11 . - Стрибок у довжину з місця. Оцінювання: відмінно — 229, добре — 211, задовільно — 195, погано — 179. - Нахил та піднімання тулуба з положення

Оцінювання: відмінно – 49, добре – 42, задовільно – 36, погано – 29 і менше.	лежачи на стегнах на гімнастичному ослоні, руки за головою, ноги закріпити (кількість разів). Оцінювання: відмінно – 50, добре – 45, задовільно – 40, погано – 35.
Спритність Стрибки на скакалці за 30 сек. (кіл. раз.). Оцінювання: відмінно 70 і більше, добре – 69-64, задовільно – 63-58, погано – 57-52. Оцінювання дівчат аналогічне.	Спритність Човниковий біг 4 x 9 м, сек. Оцінювання: відмінно – 9.6, добре – 10.1, задовільно – 10.6, погано – 11.2.
Гнучкість Нахил тулуба вперед з положення стоячи. Оцінювання: відмінно +10 і більше, добре +6-+9, задовільно 0+5, погано 0-5.	Гнучкість Выкрут тому з гімнастичною палицею. Оцінювання: відмінно менше – 65, добре – 65-75, задовільно – 75-85, погано – 85-95.
Швидкість Біг на місці, піднімаючи коліна до кута 90° за 5 сек. (кількість кроків) Оцінювання: відмінно – 25, добре – 20, задовільно – 15, погано – 10.	Швидкість Біг 20 метрів . Оцінювання: високий рівень – 3,82; середній – 3,94; низький – 4,28.

Висновки. У результаті проведеного дослідження визначено найбільш ефективні рухові тести для оцінки рівня фізичної підготовки учнів 9-х класів на уроках фізичної культури з волейболу, а саме, тести які доцільно використовувати з метою побудови та оцінки науково обґрунтованого навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі.

Література

1. Круцевич Т. Ю. Научные подходы к определению нормативов физической подготовленности школьников и студентов / Т. Ю. Круцевич, Д. Даджани, Т. И. Лошицкая // Современный Олимпийский и Паралимпийский спорт и спорт для всех : материалы XII Междунар. науч. конгресс. – М., 2008. – Т. 3. – С. 129–130.
2. Лях В.И. Тесты в физическом воспитании школьников : пособие для учителя/ В. И. Лях. – М. : ООО “Фирма “Издательство АСТ”, 1998. – 272 с.

УДК 378.047:796

А.І. Єфімова,
викладач (БДПУ)

МОНІТОРИНГ МОТИВАЦІЙНИХ ЧИННИКІВ ВИБОРУ СПЕЦІАЛЬНОСТІ СТУДЕНТАМИ ФАКУЛЬТЕТУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Основним етапом процесу професійного самовизначення для випускників шкіл стає вибір вузу. Величезне значення для вчорашніх школярів має отримання освіти та подальший вихід на шлях професійної діяльності. Значну роль в успішності навчання грають не тільки інтелектуальні здібності студентів, а й усвідомлення значущості обраної професії, зацікавленість в отриманні професійних знань, умінь і навичок. У зв'язку з цим стає актуальною проблема мотивації вибору майбутньої спеціальності. [2]

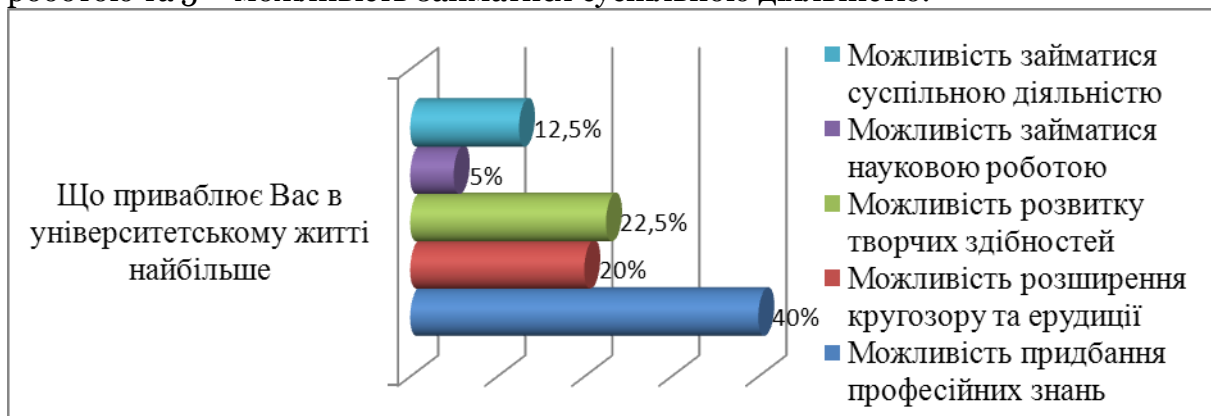
На думку Н.А. Бакшаевой і А.А. Вербицького, терміном «мотив» позначають інстинктивні імпульси, потреби, біологічні потяги, переживання емоцій, інтереси, бажання, життєві цілі, ідеали і інші мотиваційні змінні або компоненти. [1]

Найбільш актуальною проблема мотивації виступає на початковому етапі навчання, вона закладає основи успішності подальшого професійного навчання майбутніх фахівців. З урахуванням цього нами була обрана тема даного дослідження.

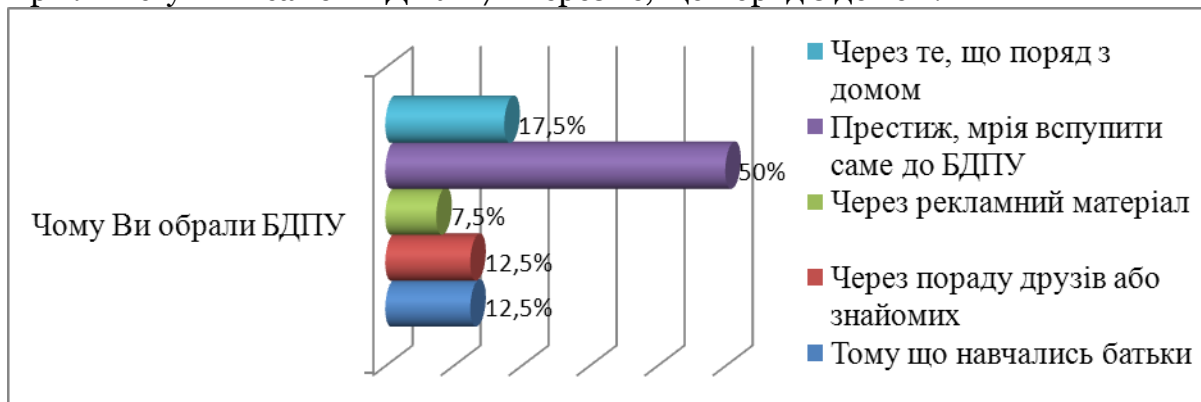
I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

Експериментальне дослідження мотиваційних чинників вибору спеціальності було проведено серед студентів першого курсу факультету фізичного виховання Бердянського державного педагогічного університету спеціальностей: 017 Фізична культура і спорт та 014 Середня освіта (Фізична культура). У дослідженні взяли участь 40 першокурсників (14 юнаків і 26 дівчат). Середній вік випробовуваних склав 17,8 років.

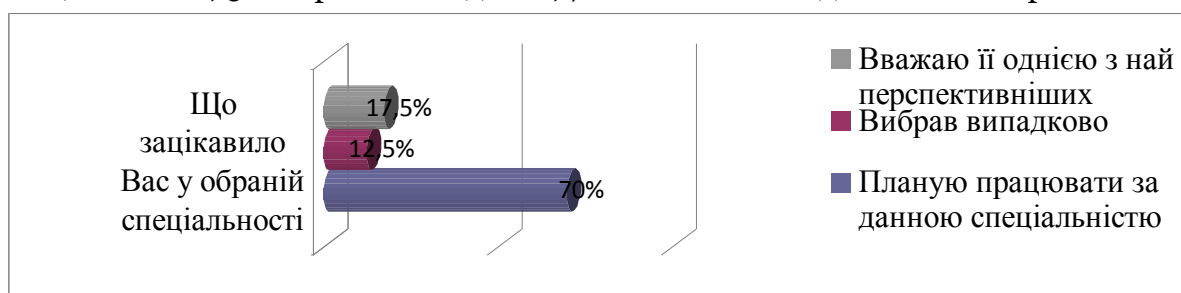
На перше питання «Що приваблює Вас в університетському житті найбільше?», 16 студентів обрали відповідь можливість придбання професійних знань, 8 віддали перевагу відповіді можливість розширення кругозору та ерудиції, 9 – можливість розвитку творчих здібностей, 2 – можливість займатися науковою роботою та 5 – можливість займатися суспільною діяльністю.

Аналіз відповідей на друге питання анкети «Чому Ви обрали БДПУ?» свідчить, що з 40 учасників 5 обрали БДПУ через те, що тут навчалися батьки, 5 - через пораду друзів або знайомих, 3 - через рекламний матеріал, 20 респондентів - через те, що мріяли вступити саме в БДПУ і 7 - через те, що поряд з домом.

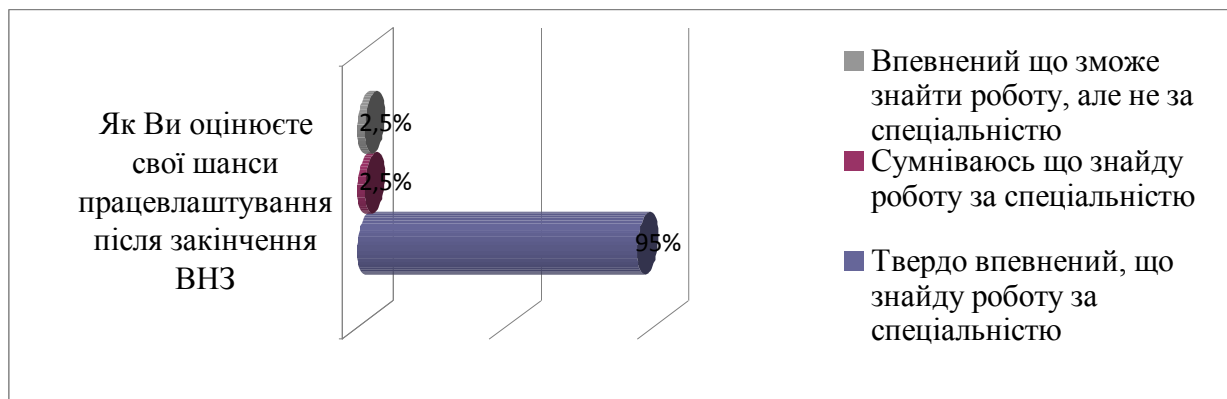

На третє питання анкети «Що зацікавило Вас у обраній спеціальності?», 28 учасників експерименту відповіли, що планують працювати за обраною спеціальністю, 5 – обрали випадково, 7 – вважають її однією з найперспективніших.

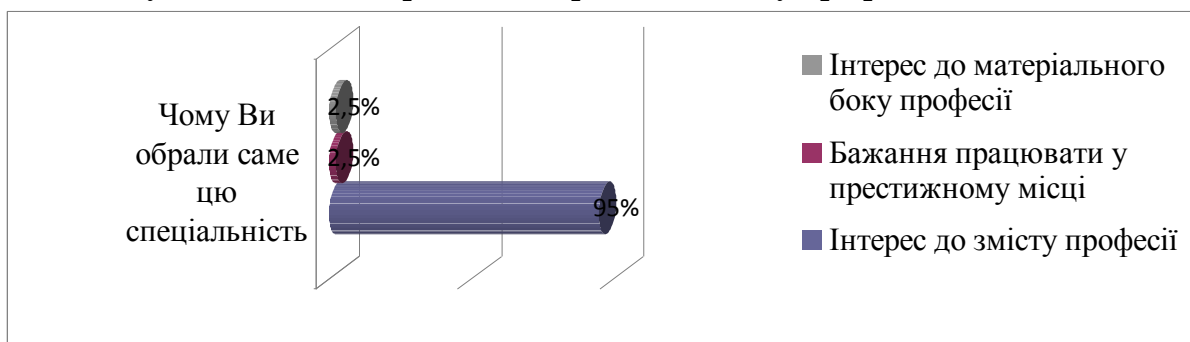

На четверте питання «Як Ви оцінюєте свої шанси працевлаштування після закінчення ВНЗ?» 38 учасників анкетування обрали відповідь твердо впевнений, що

знайду роботу за спеціальністю, 1 – сумніваюсь що знайду роботу за спеціальністю та 1 – впевнений що зможе знайти роботу, але не за спеціальністю.

На п'яте питання «Чому Ви обрали саме цю спеціальність?» 38 учасників анкетування обрали відповідь інтерес до змісту професії, 1 – бажання працювати у престижному місці та 1 – інтерес до матеріального боку професії.

Аналіз результатів анкетування студентів першого курсу факультету фізичного виховання БДПУ спеціальностей: 017 Фізична культура і спорт та 014 Середня освіта (Фізична культура), дав змогу скласти рейтинг з п'яти найбільш вагомих мотиваційних чинників при виборі спеціальності. З кожного питання анкетування ми виокремили по одній відповіді, яку обрали найбільша кількість студентів. Узагальнені дані ми зобразили у відсотковому співвідношенні на діаграмі.

Моніторинг мотиваційних чинників вибору спеціальності студентами першого курсу показав, що найбільш значущі на даний час для студентів є інтерес до змісту професії, впевненість в отриманні роботи, перспективи роботи у даній сфері, престиж вишу та отримання професійних знань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербицкий А. А. Формирование познавательной и профессиональной мотивации студентов. / А. Вербицкий, Т. Платонова. – М.: НИИВШ, 1998. – 325 с.
2. Пухова Н. А. Ведущие мотивы выбора профессии у студентов фармацевтического факультета медицинского вуза / Наталья Александровна Пухова // Научное сообщество студентов XXI столетия. : сб. ст. по мат. XXXIX междунар. студ. науч.-практ. конф. № 2(39).

УДК371.134:796.035

Кравченко Ю.В.

(Бердянський державний педагогічний університет)

**ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У
ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

У сучасних умовах освітніх модернізацій у вищій школі взагалі та системи фізичного виховання зокрема, суспільство ставить перед вищою фізкультурною освітою низку нових завдань, за рахунок яких переглядається освітня парадигма для майбутніх вчителів фізичної культури, які будуть конкурентоспроможними на ринку праці, компетентними, які вільно володітимуть професією, пов'язаною зі зміцненням і збереженням здоров'я учнів.

У наш час у вищій фізкультурній освіті, як стверджує Ю. В. Драгнев, «склалися певні теоретичні та практичні передумови, які створюють умови для побудови педагогічної системи професійно-особистісного розвитку майбутнього вчителя фізичної культури у вищій школі [2, с. 100].

У дослідженні Л. І. Іванової визначено, що «підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи має забезпечувати набуття наступних знань та вмінь: застосовувати форми, методи, засоби навчальної роботи, не шкідливі для здоров'я учнів; забезпечувати належний рівень викладання предметів освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура»; надавати учням ґрунтовні знання про здоров'я і шляхи його збереження та зміцнення; сприяти формуванню у школярів потреби у здоровому способі життя та прикладних навичок у його веденні; формувати відповідну мотивацію щодо здійснення фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів, навички викладача-організатора фізкультурно-оздоровчої роботи в школі, навички організації та проведення занять у фізкультурно-оздоровчих гуртках, навички проведення уроків та занять зі спеціальними медичними групами» [3, с. 11].

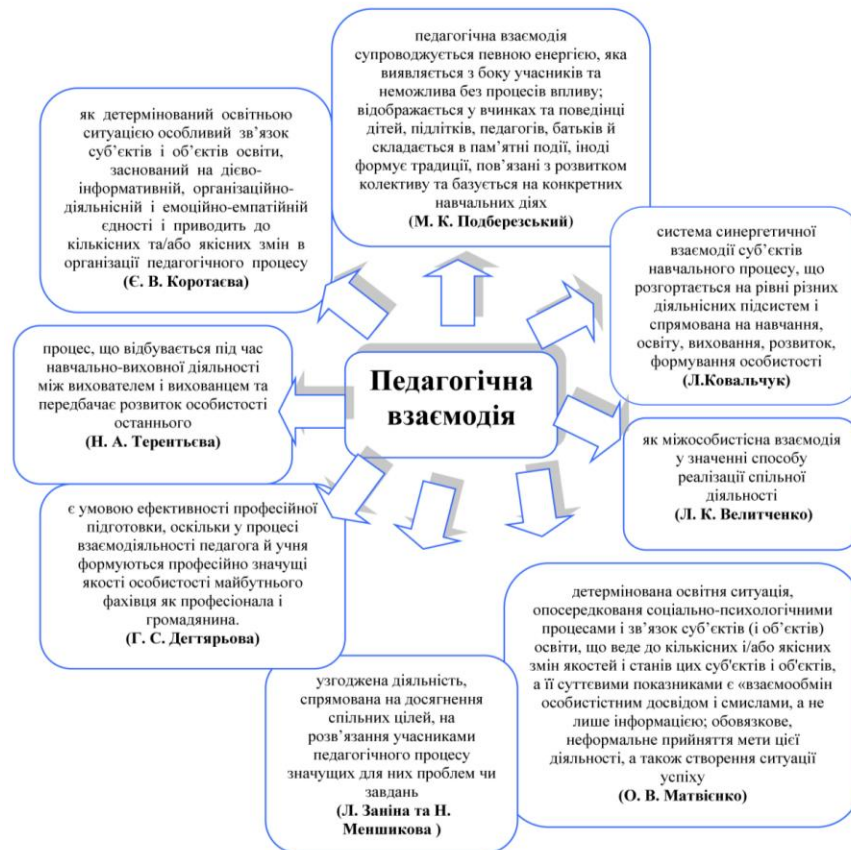
Володіння студентами вищих педагогічних навчальних закладів продуктивними способами педагогічної взаємодії, як зазначає І. В. Андрощук, «виступає однією з найважливіших проблем у професійній підготовці майбутніх учителів. Як зазначає науковець, «розв'язання цієї проблеми ставить якісно нові вимоги до педагогічної взаємодії педагога з іншими суб'єктами навчально-виховного процесу та процесу його професійної підготовки загалом [1, с. 8].

Перехід від авторитарно-директивної педагогіки до особистісно зорієнтованого навчання та виховання, як вказує О.В. Матвієнко, «значною мірою залежать від розвитку суб'єкт-суб'єктних взаємин між учителем та учнями в навчально-виховному середовищі, їхньої міжособистісної взаємодії на засадах діалогу, співпраці, партнерства» [6, с. 3]. Вчена наголошує, що «проблема взаємин суб'єктів навчально-виховного процесу завжди була актуальною. Від її розв'язання безпосередньо залежить продуктивність упровадження нових освітніх технологій у

педагогічну практику, рівень духовного зростання особистості» [6, с. 3]. Нам особливо імпонує ця думка вченої.

Проблема організації педагогічної взаємодії, як зазначає Н. О. Лисак, «набуває особливої актуальності у сучасних умовах інноваційних змін, коли все частіше ставиться питання про нові методологічні, концептуальні положення й стратегії освіти, які забезпечували б рух у бік гуманізації освіти» [4, с. 38].

Розкриваємо сутність поняття «педагогічна взаємодія» (рис. 1).

Нам імпонує визначення поняття «педагогічна взаємодія», яке подає О. О. Лінник [5, с. 61]. Вчена тлумачить поняття «педагогічна взаємодія» як процес взаємообміну й взаємозбагачення смислами навчальної діяльності між суб'єктами навчання, що відбувається у вигляді діяльності або комунікації, опосередкованих міжособистісними стосунками, та має спільно створений результат [5, с. 61].

Література

1. Андрощук І. В. Взаємодія як педагогічна категорія / І. В. Андрощук // Педагогічний дискурс. - 2013. - Вип. 14. - С. 15-19.
2. Драгнєв Ю. В. Професійний розвиток майбутнього вчителя фізичної культури в умовах інформаційно-освітнього простору: теорія та практика : [монографія] / Ю. В. Драгнєв. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – 476 с.
3. Іванова Л.І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. Наук : 13.00.04 / Л.І. Іванова. – Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2007. – 22 с.
4. Лисак Н. О. Педагогічна взаємодія у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу / Н. О. Лисак // [Педагогіка та психологія](#). – 2011. – Вип. 40(2). – С. 35-41.

5. Лінник О. О. Система підготовки майбутнього вчителя до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями початкової школи : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Лінник Олена Олегівна. – Старобільськ, 2016. – 520с.

6. Матвієнко О. В. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до педагогічної взаємодії у навчально-виховному середовищі школи першого ступеня : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / О. В. Матвієнко. – К., 2010. – 39 с.

УДК [37.016:796]:004

О.В. Котова, к.пед.н., доцент,

О.В. Сем'янов, студент

(Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького)

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В умовах модернізації освіти застосування новітніх інформаційних технологій у процесі навчання набуває все більшої актуальності. Сучасне суспільство ставить вимоги перед вчителем фізичної культури у потребі використовувати новітні інформаційні технології на уроках фізичної культури. Інформатизація та бурхливий розвиток інформаційних технологій спричинили популяризацію комп'ютерних технологій, які поступово перетворилися в один із найпродуктивніших предметів пізнання. Саме це викликає необхідність підготовки такого фахівця, який би вмів і на високому рівні орієнтувався в світі інформаційних технологій та вдало використовував їх у своїй професійній діяльності [5].

У Статті 54 Закону України «Про освіту» відзначається: «Педагогічною діяльністю можуть займатися особи з високими моральними якостями, які дають відповідну освіту, професійно-практичну підготовку, фізичний стан яких дозволяє виконувати службові обов'язки» [1]. Сучасний вчитель повинен усвідомлювати і розуміти, а найголовніше знати всі напрями розвитку сучасного світу не лише в своїй галузі, а і в інших напрямках.

В умовах інформатизації навчання набуває нової значущості професійна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури. Сучасний рівень освіти повинен забезпечувати підготовку фахівців нового покоління, які будуть конкурентоспроможними на міжнародному ринку праці. Для розвитку теоретичних засад із даного питання вважаємо за необхідне визначити базові поняття дослідження, до яких відносяться «професія», «професійна підготовка», «інформаційні технології», «інформація».

У Законі України «Про вищу освіту» - «професійна підготовка» визначається як здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю [2]. Також професійна підготовка – це система професійного навчання, що має на меті прискорене набуття таких навичок, що необхідні для виконання певної роботи, групи робіт [5]. У нашому дослідженні ми погоджуємося з цими твердженнями і хочемо додати, що професійна підготовка повинна видозмінюватись відповідно до потреб суспільства та рівня його розвитку.

Поняття «інформаційні технології» тлумачиться як сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих із метою збирання, обробки, зберігання, розповсюдження, відображення і використання інформації в інтересах її користувачів.

У нашому дослідженні, ми спираємося на те, що в основі кожної інноваційної технології, повинна лежати взаємодія сучасної техніки з людиною. Зазначаємо, що

існуюча система освіти не дозволяє тим, хто навчається, повною мірою розвинути в собі якості, що вимагаються суспільством і виробництвом.

Підхід до формування навчальної програми не дає можливості вибирати курси, необхідні для майбутньої професійної діяльності або оновлення знань, тобто підвищення кваліфікації. Необхідна розробка нових підходів до змісту, форм і методів професійної підготовки фахівців із фізичного виховання та спорту нової формації, впровадження в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів сучасних інформаційних технологій [5]. І основу таких підходів, на нашу думку, повинні складати інноваційні методи та засоби навчання.

Необхідна розробка нових підходів до змісту, форм і методів професійної підготовки фахівців із фізичного виховання та спорту нової формації, впровадження в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів сучасних інформаційних технологій [4]. І основу таких підходів, на нашу думку, повинні складати інноваційні методи та засоби навчання.

Однією з найбільш гострих є проблема впровадження інформаційних технологій у процес навчання, яка зумовлена протиріччям між колективними формами навчання, характерними для класно-урочної системи, і індивідуалізацією навчання. Друга проблема – ймовірне зменшення міжособистісних контактів за рахунок розширення звернення до позбавленої особистісних рис інформації. Важливе коло проблем пов'язане з правовими основами поширення інформації в системі освіти. Більшість сучасних вчителів фізичного виховання є прихильниками стандартних методів викладання, без використання новітніх технологій у своїй діяльності. Але вимоги, які ставляться перед ними потребують їх використання навіть при підготовці до занять.

Дослідження даної проблеми пов'язане з процесами масової комп'ютеризації та інформатизації, які характерні для сучасного суспільства і загальним напрямом розвитку нашої країни – раціональна витрата засобів, методів і способів підготовки майбутніх вчителів. Фізіологами та медиками доведено, що близько 95% інформації людина отримує за допомогою зорового аналізатора. Отже, можна вказати, що чим наочніше представлено досліджуваний матеріал, тим краще він запам'ятовується тими, хто навчається. Наприклад, при вивченні техніки способів опорного стрибку на початковому етапі створюється загальне уявлення про техніку виконання способу за рахунок демонстрації відео висококваліфікованих гімнастів у різних ракурсах [4].

У процесі професійної підготовки майбутніх фахівців необхідно використовувати системний підхід для успішного виявлення усіх особливостей саме фахівців із фізичного виховання та спорту із застосуванням інформаційних технологій: структурних елементів (змісту педагогічної системи), зв'язків усередині системи (цілі), зовнішніх зв'язків (взаємодія системи з системою освіти України, із системою фізичного виховання України).

Таким чином, визначення змісту діяльності сучасного фахівця з фізичної культури і спорту, формування його професійної підготовки в умовах вищої педагогічної школи є цілісним процесом, який забезпечить цілеспрямоване керівництво становлення фахівця даної галузі, зумовить оптимізацію засвоєння необхідних теоретичних і практичних знань та вмінь.

Література

1 Валькевич О.В. Сучасні інформаційні технології у фізичному вихованні школярів [Електронний ресурс]. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/3455/1/Valkeyvy.pdf.

2 Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – Режим доступу до ресурсу: zakon.rada.gov.ua/go/1060-12.

3. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: zakon.rada.gov.ua/go/1556-18.

4. Худолій О. М., Іващенко О. В. Інформаційне забезпечення процесу навчання і розвитку рухових здібностей дітей і підлітків (на прикладі спортивної гімнастики)//ТМФВ. – 2013. -№04. –С.3-18.

5. Шандригось О. Г. Комп'ютеризація праці вчителя фізичного виховання: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 "Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення" / О. Г. Шандригось. – Львів, 2002. – 24 с.

УДК: 796.894-056.67

І.Р. Літус (БДПУ)

ЗАСОБИ КОРЕКЦІЇ ПОСТАВИ ПІДЛІТКІВ 15-17 РОКІВ ВПРАВАМИ СИЛОВОЇ СПРЯМОВАНОСТІ

Стан здоров'я учнів загальноосвітніх шкіл викликає серйозне занепокоєння, навіть характеризується як катастрофічний. 53% учнів мають відхилення у стані здоров'я та 58% мають обмеження за станом здоров'я у виборі професії після закінчення школи [1, с. 3].

Одним із засобів формування правильної постави в старшому шкільному віці можуть бути вправи силової спрямованості. Найчастіше порушення постави, які зустрічаються в старшому шкільному віці, викликаються не ортопедичними або обмінними захворюваннями, а проблемами фізичного виховання, поганим фізичним розвитком і відсутністю навички правильної постави. Основні рекомендації при вирішенні цієї проблеми із хребтом – тренування «м'язового корсета». Виходячи з цього, у своєму дослідженні для кожного виду порушення постави треба підібрати окремі вправи силової спрямованості, які будуть створювати корегуючий вплив на порушення постави – вади спини. Треба враховувати, що при типових відхиленнях у формуванні постави порушення м'язового тонуусу більш менш однакові, і при їх корекції слід використовувати однакові групи вправ [3, 21 с.].

Силкові вправи є невід'ємним компонентом кондиційного тренування. Проте слід пам'ятати, що методика проведення силового тренування в оздоровчій фізичній культурі суттєво відрізняється від такої в силових та швидкісно-силових видах спорту, де основною метою тренувань є розвиток максимальних силових можливостей при виконанні конкретних змагальних вправ. Такі варіанти тренувань є недопустимими в оздоровчому занятті школярів 15-17 років, оскільки створюють високий ризик травматизму.

Використання тренажерних пристроїв дозволяє ізолювати навантажувати певні групи м'язів, легко диференціювати фізичні навантаження, і на думку багатьох фахівців створювати безпечні умови для занять. Дослідження останніх років переконливо доводять, що регулярні заняття на тренажерах достатньої інтенсивності та тривалості призводять до значних змін у стані опорно-рухового апарату. Позитивні фізіологічні зміни торкаються м'язів, зв'язок, кісток та навіть серця. Необхідними для розвитку опорно-рухового апарату є три компоненти заняття:

1. Інтенсивність вправ, достатня для досягнення 60-80% максимального м'язового зусилля.
2. Тривалість вправи 50-70секунд для кожної м'язової групи.
3. Кількість занять – 2-3 рази на тиждень.

Силкові тренування усіх м'язових груп дозволяють досягти нормалізації складу тіла, покращити зовнішній вигляд, а також розвинути здібності до виконання будь-якої роботи.

Фахівці радять дотримуватись наступних рекомендацій:

Частота занять. Тренувальні заняття повинні проходити через день-два, для того щоб було достатньо часу для відновлення.

Тривалість занять. Слід виконувати одну серію з 8-12 повторів на кожному тренажері. При виконанні одного повторення за 6 секунд серія займе 60-70 секунд. При використанні оптимального навантаження такий режим є найкращим для збільшення м'язової сили.

Інтенсивність. Навантаження повинні бути достатніми, щоб викликати м'язову втому після виконання 8-12 повторів.

Швидкість виконання рухів. Виконувати усі рухи потрібно повільно. Одне повторення приблизно за 6 секунд: підняти вагу приблизно 2 секунди, опускати – 4 секунди. Невелика швидкість виконання рухів збільшить стимулюючий ефект розвитку м'язової тканини та знизить ймовірність отримання травми.

Амплітуда рухів. Виконувати усі рухи необхідно з повною амплітудою рухів у суглобі, що дозволяє збільшити навантаження на м'язи, опрацювати їх по всій довжині та покращити рухливість у суглобі. Збільшення навантаження повинно відбуватись поступово – це є ключовим моментом у безперервному силовому тренуванні, збільшуючи його на 0,5-1,5 кг при умові, якщо легко виконується 12 повторень.

Послідовність та нерозривність тренувального процесу. Виконуючи вправи на тренажерах слід дотримуватись певного порядку їх виконання, приділяючи виконанню кожної вправи відповідний час. Таким чином, спочатку тренуються крупні м'язи, потім більш дрібні. Вправи скомпоновані для м'язів антогоністів та починаються заняття з вправ для м'язів ніг, поступово переходячи до м'язів тулуба, рук, грудей та шиї.

Профілактика порушень постави насамперед полягає в дотриманні основних правил стояння, сидіння, лежання і ходіння. Також необхідно систематично, не менше трьох разів на тиждень, працювати над відчуттям пози і зміцненням м'язів спини, живота та ніг. М'язи шиї, спини, плечового поясу, грудної клітки, живота та ніг необхідно розвивати постійно. Це забезпечує створення м'язового корсету тіла [5, с. 133].

При складанні комплексів для кожного старшокласника необхідно застосовувати індивідуальний підхід з урахуванням вираженості порушення постави, фізичної та функціональної підготовленості. За допомогою інтервального методу в програму між вправами атлетичної гімнастики треба вводити вправи для м'язів на розтягування і активні та пасивні вправи для хребта і суглобів на витягування.

Запропоновані програми науковцями показують позитивну динаміку зростання показників постави, доцільність використання розроблених комплексів вправ силової спрямованості для корекції постави учнів 15-17 років та збереження правильної постави під час руху [2, С. 119-125; 4, С. 10-14].

Список використаної літератури

1. Безверхня Г.В. «Організація і методика оздоровчої фізичної культури». Методичні рекомендації (для вчителів фізичної культури). Умань, 2012. – С. 3.
2. Кінезіологія танцю та складно-координаційних видів спорту: навчально-методичний посібник / упорядник О.А. Плахотнюк. – Львів : Кафедра режисури та хореографії ЛНУ Івана Франка, 2017. С. 119-125.
3. Бенсбаа А. Формирование осанки школьников средствами физического воспитания: автореф.дис... канд. наук по физ. восп. и спорту : 24.00.02 / Абделькрим Бенсбаа; Черниговский гос. педагогический ун-т им. Т.Г.Шевченко. – Чернигов, 2001. – 21 с.
4. Омельченко Д.С., Кравчук Т.М. Корекція постави старшокласників засобами гантельної гімнастики / Теорія та методика фізичного виховання. 2011. № 10. – С. 10-14.

5. Стеценко А.І., Гунько П.М. Теорія і методика атлетизму: Навчальний посібник. / А.І. Стеценко, П.М. Гунько. – Черкаси: Видавничий відділ Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, 2011. – С. 133.

УДК: 796.894-056.67

Р.І. Літус (БДПУ)

ЗАСОБИ ТА МЕТОДИ РОЗВИТКУ СИЛОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ЮНАКІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Використання атлетичної гімнастики з професійно-прикладною і оздоровчо-коригуючою спрямованістю в блочно-модульному варіанті роботи школи, сприятиме підготовці підлітків 15-17 років до самостійного життя і служби в армії, що є актуальним в сучасному суспільстві [1, С. 98-101].

Одним з принципів фізичного виховання є принцип доступності та індивідуалізації. Його призначення полягає в забезпеченні оптимальних умов для формування рухових умінь і навичок, розвитку фізичних якостей, вдосконалення фізичної працездатності, а також виключення негативних наслідків для організму від непосильних тренувальних навантажень, вимог, завдань.

За визначенням І.Є. Унт, в процесі навчання облік індивідуальних особливостей учнів у всіх його формах і методах, незалежно від того, які особливості і в якій мірі враховуються, є індивідуалізацією. Індивідуалізація здійснюється в умовах колективної навчальної роботи в рамках спільних завдань і змісту навчання. Засобами індивідуалізації навчання можуть виступати індивідуальні та групові завдання. Вчителі фізичної культури приділяють велику увагу руховій підготовці, вивчаючи можливості її індивідуалізації в умовах уроку фізичної культури в школі [2, С. 110–111].

Основними засобами розвитку сили юнаків шкільного віку є фізичні вправи, які поділяються на вправи з зовнішніми опорами і вправи з обтяженням вагою власного тіла.

З урахуванням специфіки локалізації впливу вправ на розвиток сили різних м'язів, виділяють три основні групи вправ: загального, часткового і локального характеру впливу. На думку ряду авторів, диференціювання вправ за ознаками участі м'язів у роботі дозволяє вибірково і цілеспрямовано активізувати їх функціональну діяльність і визначати специфічну роль вправ в процесі силової підготовки.

На думку В. К. Велітченко, на уроках фізичної культури переважаючими в розвитку сили повинні бути спеціально підібрані вправи з великим фізіологічним навантаженням, здатним викликати певні зрушення в організмі підлітків старшої школи та забезпечувати тренувальну спрямованість в системі тренувальних занять. Разом з тим, автор підкреслює, що для розвитку силових здібностей юнаків старших класів доцільно включати в уроки рухливі ігри, в яких переміщення вимагають значного напруження м'язів.

На уроках фізичної культури в старшій школі рекомендують використовувати вправи, виконання яких не потребує складного інвентарю та обладнання: бігові вправи з додатковими обтяженнями, різноманітні стрибки, лазіння і перелазання, гімнастичні вправи з додатковими обтяженнями, метання набивних м'ячів, вправи з партнером тощо. Разом з тим, використання цих вправ має співвідноситися з віковими та індивідуальними можливостями юнаків старших класів, поєднуватись з рішенням оздоровчих завдань уроку.

Аналіз науково-дослідних робіт дозволяє прийти до висновку, що вибір методів визначається багатьма факторами. Серед них можна виділити такі, як

специфічність вирішуваних педагогічних завдань, обмеженість рухового досвіду тих хто займається, лімітує вибір складу засобів впливу, вікові особливості зростаючого організму і рівень фізичної підготовленості учнів, характер і зміст нового навчального матеріалу, і багато інших. Тому ряд дослідників підкреслює, що не всі методи виховання силових здібностей прийнятні в процесі фізичного виховання школярів. Правильність їх вибору і практичного використання визначається наявністю поступального тренувального ефекту в розвитку силових здібностей (В. В. Кузіна, Н. Д. Нікандрова 2000 та ін.)

Розглядаючи питання ефективності використання методів розвитку сили юнаків старшої школи, багато дослідників віддають перевагу методу невизначених обтяжень (Л. С. Дворкін, С. В. Воробйов, А. А. Хабаров 1997; Пеганов Ю. В. 1997; Сухоцький І. В. 1990). При цьому методі використовуються вправи силової спрямованості зі середніми обтяженнями, що виконуються «до відмови». В процесі уроку вправи чергуються за локалізацією впливу, характеризуються спрямованістю на різні групи м'язів. При цьому рекомендується природний, зручний для виконання темп рухів. На думку авторів, на початкових етапах рекомендують використовувати обтяження, рівні 40% від максимальної сили.

На думку ряду авторів, при розвитку швидко-силових здібностей школярів на уроках фізичної культури основним методом має бути комплексний метод, суть якого полягає в різнобічному впливі на різні м'язові групи. Різнобічність впливу досягається за допомогою широкого використання рухливих і спортивних ігор, різноманітних вправ швидко-силового характеру. З метою розвитку так званої «вибухової» сили м'язів в шкільному віці на заняттях зі старшокласниками доцільно використовувати «ударний» метод. Його ефективність, зокрема, доведена при розвитку стрибучості у школярів 15-17 років і в досягненні позитивного результату в стрибках у висоту (Коренберг В. Б. 1997; Черкесов Ю. Т. 1993 та ін.).

Таким чином, дані аналізу складу засобів і методів розвитку силових здібностей юнаків старшого шкільного віку дозволяють констатувати їх різноманітність і специфічність, різнобічність і конкретність. Використання їх в навчальному процесі підпорядковане як завданням, так і змісту навчального матеріалу, віковим особливостям розвитку організму школярів та їх фізичної підготовленості. Звідси можна зробити припущення, що адекватність використання специфічних засобів і методів в процесі фізичної підготовки школярів 15-17 років визначається ефективністю вирішення педагогічних завдань, досягненням високого тренувального ефекту в кожному конкретному випадку при збереженні загальних положень теорії та методики фізичного виховання [3, С. 16-22; 4, С. 15-18].

Література

1. Літус Р.І. Проведення уроків фізичної культури в старших класах засобами силової спрямованості / Р.І. Літус // Проблеми активації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матеріали X Всеукр.наук.-практ. конф. з міжнар. участю. – Львів, 2016. – С. 98-101.
2. Литус Р.И. Индивидуальный и дифференцированный подход к планированию нагрузки учащихся старших классов на уроках физической культуры / Р.И. Литус // Управление в социальных и экономических системах : м-лы XXV международной научно-практической конференции, г. Минск, 12 мая 2016 г. / редкол.: Н.В. Суша (предс.) и др. ; Минский инновационный ун-т. – Минск : Минский инновационный университет, 2016. – С. 110–111.
3. Гусев А. А. Развитие силовых способностей юношей в общеобразовательной школе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / А. А. Гусев. – Сургут, 2008. – С. 16-22.

4. Теорія і методика атлетизму : Навчальний посібник / А. І. Стеценко, П. М. Гунько. – Черкаси : Видавничий відділ Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького, 2011. – С. 15-18.

УДК 796.012.12-057.874

А.Є. Мерзликін, доцент,
О.В. Непша, асистент,
А.С. Жгір, студентка
(Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЇ ВИТРИВАЛОСТІ ЛЕГКОАТЛЕТІВ

Дослідження проводились в рамках виконання наукової теми кафедри теорії і методики фізичного виховання і спортивних дисциплін Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Б. Хмельницького «Педагогічні та методичні аспекти фізкультурно-спортивної діяльності та корекція стану здоров'я методами фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації» (ДР 0115U001739) та експерименту дипломної роботи студентки IV курсу, напряму підготовки 6.010201 Фізичне виховання* Жгір А.С.

Розрізняють загальну і спеціальну витривалість. Загальна витривалість проявляється при виконанні тривалої роботи. Робота йде в аеробному режимі, частота серцевих скорочень 135-140 ударів на хвилину. Робота виконується від 40 хвилин до декількох годин. При такій роботі кисню достатньо для окислювально-відновної реакції. Стомлення настає від одноманітності імпульсів у кору головного мозку і від наявності енергоресурсів в організмі атлета. Основним засобом розвитку загальної витривалості є біг, бажано в гірській лісовій місцевості. Навантаження при розвитку загальної витривалості помірне або середньої інтенсивності. При розвитку загальної витривалості бажано застосовувати груповий метод, як правило, це 10-12 чоловік, які виконують роботу разом і в рівномірному темпі. Дуже ефективний біг зі зміною швидкості, за бажанням спортсменів, по частоті пульсу від 130-140 ударів на хвилину до 175 ударів [2].

В даний час розвиток загальної витривалості проходить на підготовчому періоді, який починається з середини листопада і триває до середини квітня. У цьому періоді тренувального процесу набирається обсяг роботи, для дітей 15-17 років тижневий обсяг сягає до 100 км при шестиденному тренуванні. Після тренування на місцевості слід обов'язково застосовувати загально-розвивальні вправи і вправи з легкими обтяженнями 25%-30% від максимальних.

Атлетам другого спортивного розряду необхідно враховувати циклічність в тренувальному процесі [3].

Найбільш короткий цикл – тижневий. При розвитку загальної витривалості підвищення обсягу навантажень йде поступово. Для спортсменів другого розряду наводимо приблизний план в підготовчому періоді:

1. Понеділок. 12 км рівномірної роботи і обов'язкові загально-розвивальні вправи 5-10 хвилин.
2. Вівторок. 12-13 км, біг із змінною швидкістю.
3. Середа. 15 км бігу з рівномірною швидкістю на пульсі 135-145 ударів на хвилину.
4. Четвер. Обсяг збільшити до 18 км на пульсі 130-140 ударів на хвилину.

5. П'ятниця. Йде послаблення навантаження, біг 10 км та 10-12 хвилин спеціальних легкоатлетичних вправ. До них входять різноманітні стрибкові вправи.

6. Субота. Тренування можна замінити рухливою грою, грою в баскетболом, або волейболом та ін.

7. Неділя. Відпочинок, бажано парна, лазня. Лазня повинна бути нетривалою.

Навантаження в 1, 2, 3 тиждень йде з поступовим підвищенням у кілометражі. У четвертий тиждень навантаження знижується до першого тижня. Мезоцикл – місяць, чотири тижні. У цьому циклі навантаження підвищується з кожним тижнем до четвертого тижня, при якому навантаження відповідає першому тижню [1].

При розвитку загальної витривалості величезне значення має взуття, так як на підготовчому періоді в нашій зоні доводиться проводити тренування на дорогах з асфальтовим покриттям. На такому покритті кросові туфлі повинні добре амортизувати, мати м'який супінатор. Більшість травм припадає на ахіллесове сухожилля і окістя від жорсткого ґрунту. Рекомендоване взуття фірми «Adidas», «Reebok». На вітчизняні кросівки бажано на підшву наклеювати мікропористу гуму. Верхній одяг повинен захищати від вітру і бути легким та зручним.

При регулярних цілорічних тренуваннях змінюється функція і форма того, хто займається, спортсмен відчуває відчуття повного здоров'я, підвищується його спортивна форма. Під спортивною формою треба розуміти стан оптимальної готовності до спортивних досягнень, які набуваються спортсменом в результаті відповідної підготовки на кожному новому щаблі спортивного вдосконалення, спортсмен відчуває відчуття повного здоров'я. При розвитку загальної витривалості в організмі спортсмена проходить процес складних функціональних і морфологічних змін, поліпшується кровообіг, обмін речовин. У звичайної людини частота серцевих скорочень дорівнює 60-70 ударів, у атлета, що виконує тривалу тренувальну роботу, пульс у спокої дорівнює 45-50 ударів за хвилину), збільшується систолічний об'єм лівого шлуночка (серце в спокої працює економніше). В результаті тренувань всі органи і системи набувають більш високий функціональний рівень.

Загальним підсумком при розвитку загальної витривалості, яка приводить до спортивної форми, є:

а) підвищена мобільність – більш швидка здатність організму до роботи і більш досконала здатність переключатися з однієї діяльності на іншу;

б) здатність виконувати м'язову роботу на такому високому рівні витривалості недоступному поза спортивної форми;

в) економізація функцій, що проявляється в зменшенні енергетичних витрат;

г) прискорений перебіг відновних процесів.

Розвиток загальної витривалості відбувається через спортивне тренування. Спортивне тренування – це керований процес, мета якого полягає в тому, щоб за допомогою планомірного і систематичного впливу на організм спортсмена підвести його в потрібний час до стану найкращої готовності. При тренуванні спортсменів тренер ставить завдання досягти за певний час і до призначеного терміну необхідних спортивних результатів. Вже з характеру постановки завдань видно, що процес тренування не повинен відрізнятися високою ефективністю і точністю, бути добре керований. Щоб перейти до розвитку спеціальної витривалості, необхідно зменшити обсяг роботи і поступово збільшувати інтенсивність роботи, тобто підвищувати швидкість [1,2].

Література

1. Матвеев, Л. П. Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов // Л. П. Матвеев. – К.: Олимпийская литература, 1999. – 317 с.

2. Розвиток витривалості і сили: [методичний посібник] / укладачі В.Д. Гогоць, О.О. Остапова, А.В. Остапов; Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка. – Полтава, 2010. – 36 с.

3. Рода О. Засоби та методи тренувальних занять легкоатлетів, які спеціалізуються на короткі дистанції. [електронний ресурс] режим доступу: www.stationline.org.ua/pedagog/106/19689-zasobi-ta-metodi.

УДК 796.011.3.001.76:796.332

Г.Г. Некрасов,
старший викладач кафедри ФВ
(Бердянський державний педагогічний університет)

ОПТИМІЗАЦІЯ РІВНЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ МІНІ-ФУТБОЛУ

До основних завдань предмету фізичне виховання в вищих навчальних закладах відноситься розвиток у студентів основних фізичних якостей та рухових здібностей, формування життєво важливих рухових навичок та вмінь, виховання морально-вольових і психологічних якостей особистості. Одним з універсальних засобів вирішення цих завдань є використання міні-футболу в фізичному вихованні студентів. На жаль, ми повинні констатувати той факт, що науково обґрунтовані дослідження, присвячені теоретичному і методичному обґрунтуванню міні-футболу як самостійного виду спорту і можливостей його застосування в фізичному вихованні студентської молоді, не багато чисельні.

Міні-футбол належить до універсальних видів спорту, які сприяють різнобічному фізичному розвитку людини. Заняття, що проводяться зі студентами як на свіжому повітрі, так і в умовах спортивного залу, забезпечують оздоровчий вплив, що сприяє зміцненню нервової системи, розвитку рухового апарату, покращенню роботи серцево-судинної і дихальної системи, покращенню обміну речовин в організмі [1]

В цю гру можна грати на майданчиках малих розмірів і з меншою кількістю гравців в командах. В міні-футбол можна грати в шкільних спортивних залах, на найпростіших майданчиках, в жилих кварталах. Можна сміливо стверджувати, що міні-футбол це універсальна гра, немов спеціально створена для загального захоплення. Міні-футбол розширює діапазон функціональних можливостей організму. Він розвиває здібність долати певні напруження і труднощі. В процесі занять міні-футболом у студентів формується ряд важливих морально-вольових якостей: колективізм, цілеспрямованість, витримка, дисциплінованість, сміливість.

Особливо важливо, що великий об'єм рухів в міні-футболі обумовлений високим емоційним фоном, який «є важливим фактором, що підтримує інтерес до занять з фізичного виховання. Міні-футбол може широко використовуватись як засіб професійно – прикладної фізичної підготовки студентів різних спеціальностей. Ми вважаємо, що таке багато функціональне використання міні-футболу характеризує його як один з найбільш ефективних засобів фізичної підготовки студентів. Ось чому детальний аналіз використання засобів міні-футболу в якості базового виду спорту, суттєво сприятиме оптимізації навчального процесу з фізичного виховання студентів вищого навчального закладу.

Проведення чемпіонатів світу та Європи показало, що міні-футбол має повне право на існування як окремий вид спорту, а змагання з міні-футболу - захоплююче видовище. Це не така атлетична і жорстка гра, як сучасний-футбол. І все ж достатньо інтенсивна, захоплююча і видовищна, вимагає від гравців високої техніки, уміння добре орієнтуватися і взаємодіяти з партнерами в умовах постійного дефіциту часу і простору. З допомогою систематичних занять міні-футболом можна розвинути не тільки швидкість, спритність, силу і витривалість, а ще й такі риси характеру, як

взаємодопомога, колективізм, відповідальність, відчуття поваги до суперників. Гра в міні-футбол пред'являє до свої прихильників достатньо високі вимоги.

Невеликі розміри ігрового майданчика заставляють всіх гравців активно діяти на будь-якій його ділянці. Нападаючи в ході гри часто «виконують роль захисників, а гравцям оборони, яким доводиться періодично вклинюватися в захисні порядки суперників, треба вміти діяти як нападаючим. Одним словом, кожен гравець в міні-футболі в певній мірі повинен володіти і прийомами відбору м'яча, і хльостким ударом по воротах, і різноманітними «фінтами».

В міні-футболі приваблює стрімкий біг, швидка зміна техніко-тактичних маневрів гравців на майданчику, а також непередбачуваність їх ідей. Все це змушує глядачів слідкувати за грою протягом всього матчу.

Гра настільки захоплює і гравців, і глядачів, що здається, вона пролітає без всяких зусиль в одну мить.

Треба відзначити, що гра в міні-футбол дуже емоційна, проходить весь час у швидкому темпі. Гра змушує щосекунди приймати участь у боротьбі за м'яч кожного гравця, перевіряє здатність всіх без винятку вміло взаємодіяти умовах тісної опіки захисників і невеликих розмірів ігрового майданчика. Кожен гравець в міні-футболі значно частіше торкається до м'яча, кожен футболіст повинен діяти з повною віддачею сил, встигаючи захищати свої ворота і атакувати ворота суперників. Крім того, при грі в міні-футбол, м'яч практично весь час знаходиться в грі, гра, проходить без вимушених зупинок.

А.Ф. Поляков констатує, що в останнє десятиріччя серед ігрових видів спорту міні-футбол стрімко набирає оберти і стає все більш популярним. За великий проміжок часу команди Росії і України становилися призерами чемпіонату світу і Європи.

А.А. Смірнов відзначає, що перевага використання міні-футболу перед великим футболом полягає в тому, що міні-футбол потребує менше матеріальних витрат і в нього можна грати цілий рік, тоді як змагання з футболу проводяться в основному в літній час, коли у студентів канікули. При проведенні спортивних змагань ВНЗ найпопулярнішим видом у студентів є міні-футбол, так що за міні-футболом - велике майбутнє.

При університетах, інститутах, академіях, студентських містечках великих футбольних полів одиниці, а спортивних майданчиків достатня кількість. І хоча вони передбачені для інших спортивних ігор - баскетболу, волейболу, гандболу, частіше всього студенти ганяють м'яч на них саме ногами. В багатьох ВНЗ створені команди майстрів, які успішно виступають в різних лігах, при чому в змаганнях - приймають участь не тільки чоловічі, а й жіночі команди. Міні-футбол включений в програму по спортивним іграм для студентів факультетів фізичної культури.

Педагогічну оцінку малому футболу дає С.М. Андреев (1989), що один з перших оцінив заслуги цієї гри. Граючи в міні-футбол, кожен значно частіше, ніж, скажімо, в футболі торкається м'яча і приймає участь в загальних ігрових діях (а це, погодьтесь, приємно), та і голів в міні-футболі забивається набагато більше, і це теж цікаво. [2]

Підбиваючи підсумки, треба відзначити, що міні-футбол для студентської молоді є грою захоплюючою, цікавою і необхідною для зміцнення їхнього здоров'я та рекомендується для впровадження в навчально-педагогічний процес кафедр фізичного виховання і спорту в ВНЗ.

Список використаної літератури

1.Алексійчук Ю.М. Розвиток індивідуальних психофізіологічних властивостей у людей старшого шкільного віку / Ю.М. Алексійчук, І.М. Давиденко, М.В. Макаренко та ін.// Адаптація учнівської молоді до навчальних занять та фізичних навантажень: Тези доп. наук. Конф. – Черкаси, 1993. – С.40

2. Андреев С. Н. и др. Футбол: Поурочная программа для учебно-тренировочных групп спортивного совершенствования ДЮСШ и СДЮШОР / С. Н. Андреев и др. – М., 1986. – 262 с

УДК 378.016:613.71-056.24

О.В. Непша, асистент,
Г.П. Суханова, старший викладач
(Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького)

ЗНАЧЕННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ, ЩО ЗАЙМАЮТЬСЯ У СПЕЦІАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ГРУПАХ

Щорічно до вищих навчальних закладів України вступає значна кількість студентів, які мають відхилення в стані здоров'я. Багатьма авторами [1-3] відзначається постійне збільшення частки студентів, віднесених за станом здоров'я до спеціальної медичної групи (СМГ). Це вказує на необхідність подальшого вдосконалення процесу фізичного виховання студентів взагалі і особливо тих студентів, які мають ті чи інші відхилення у стані здоров'я. Одним з найбільш доступних і ефективних шляхів поліпшення стану здоров'я студентів є – заняття фізичною культурою.

Фізична культура представлена у вищих навчальних закладах як навчальна дисципліна і найважливіший базовий компонент формування загальної культури студентської молоді.

Основними елементами формування фізичної культури студентів є мотиваційна сфера особистості, теоретичні та методико-практичні знання, вміння і навички в області фізичної культури. Ціннісне ставлення до фізичної культури набувається особистістю в процесі активної діяльності, і в процесі цієї діяльності формується людина цілісна, так як дійсним змістом культури, в тому числі і фізичної, є розвиток людини в сукупності утворюючих його сутність відносин, здібностей та потреб.

Фізична культура студента формується в процесі систематичного, цілеспрямованого виховання і навчання на основі емоційно-ціннісного ставлення до свого здоров'я, до організації здорового способу життя, накопичення досвіду, застосування знань, умінь і навичок у повсякденному житті.

Проблема вдосконалення фізичного виховання обумовлена, перш за все, погіршенням стану здоров'я студентської молоді. Однією з причин зростання захворюваності є прогресуючий дефіцит рухової активності, обумовлений навчальними нормативами в освітніх установах протягом усього періоду навчання. Це негативно позначається на стані їх здоров'я, рівні фізичного розвитку та рухової підготовленості. Проблема загострюється ще більше для студентів з відхиленнями в стані здоров'я, віднесених до СМГ.

Студенти СМГ являються непристосованими до фізичних і емоційних навантажень. Тривале перебування на лекціях, семінарських і практичних заняттях значно загальмовує рухову активність студентів. Це знижує здатність внутрішніх органів і систем пристосовувати свою реактивність до зовнішніх подразників навколишнього середовища. Таким чином, створюються додаткові передумови для повторних і супутніх захворювань.

Важливим в заняттях з такими студентами є індивідуалізація навантаження. Систематичні і методично правильно організовані заняття сприяють зміцненню здоров'я і загартовуванню організму, підвищують рівень фізичної та функціональної

підготовленості, вдосконалюють адаптацію організму до фізичних навантажень і навколишньому середовищу. Фізичні вправи поліпшують трофічні процеси в м'язі серця, формують новий динамічний стереотип, що усуває або послаблює патологічний процес, що сприяє ліквідації порушень з боку внутрішніх органів.

Дослідження показують, що фізкультурна діяльність не є для більшості студентів нагальною потребою, а здоров'я і фізична підготовленість не входять до числа провідних цінностей значної частини молоді [1,3].

Нами було проведено дослідження в рамках виконання наукової теми кафедри теорії і методики фізичного виховання і спортивних дисциплін Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Б. Хмельницького «Педагогічні та методичні аспекти фізкультурно-спортивної діяльності та корекція стану здоров'я методами фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації» (ДР 0115U001739). В дослідженні брали участь 53 студенти I та II курсу університету, вік яких становив від 18 до 20 років. Всі студенти за станом здоров'я на підставі медичного висновку відносяться до спеціальної медичної групи. Було виявлено, що 93,8% студентів, що займаються в групах СМГ, були звільнені від уроків фізичної культури в загальноосвітніх школах.

Вивчивши ставлення студентів до свого здоров'я, їх мотивації і інтерес до занять фізичною культурою, ми виявили, що тільки кожен другий студент добре оцінює стан свого здоров'я (47,6%) і фізичної підготовленості (43,9%). Більше половини студентів вважають, що їхнє здоров'я і фізична підготовленість знаходяться на задовільному і незадовільному рівнях, при цьому для кожного другого студента здоров'я є вищою цінністю, ніж професійна кар'єра.

Поряд з цим переважна більшість студентів відносяться до фізичних вправ як до дієвих засобів зміцнення і збереження здоров'я. Тільки невелика частка респондентів вважає, що заняття фізичними вправами не можуть істотно вплинути на здоров'я людини (0,9%) або надають на нього несуттєвий вплив (1,7%).

Усвідомлюючи високу оздоровчу значущість фізичних вправ, тільки 9,2% студентів дбайливо ставляться до свого здоров'я; у 27,6% цей показник виражено в меншій мірі, кожен третій з випробовуваних (35,9%) робить це час від часу. Решта студентів відрізняються недбалим ставленням до збереження та зміцнення здоров'я. Це свідчить про те, що усвідомлення, розуміння і переживання значущості здоров'я як цінності для частини випробовуваних не втілюється в практичних діях і вчинках.

Звертає увагу на те, що 27,3% студентів не займаються фізичними вправами самостійно, майже половина студентів займається час від часу – 1-2 рази в тиждень (43,9%). Ігнорування студентів здебільшого спеціальних медичних груп занять фізичними вправами є тривожним фактом, якщо взяти до уваги, що фізична культура є для них найбільш дієвими «ліками» від властивих їм захворювань. В якості основної причини відмови від занять фізичними вправами значна частина студентів вказує на недостатність вільного часу (30,9%), 59,5% – на силу волі.

Таким чином, з отриманих результатів був зроблений висновок, що процесуальна сторона практичних занять знаходиться на низькому рівні і виникає необхідність в її коригуванні та стимулюванні.

Література

1. Мозолев О.М. Розвиток мотивації до занять фізичною культурою у студентів спеціальних медичних груп / О. М. Мозолев // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна», №1(7)/2013. – С.159-162.

2. Присяжнюк С. І. Обґрунтування змісту моделі здоров'я збережувальних технологій студентів спеціального медичного навчального відділення засобами фізичного виховання / С.І. Присяжнюк // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2013. – № 1. – С. 68–74.

3. Яблонська А. М. Роль фізичних вправ у оздоровленні студентів спеціальної медичної групи/А.М. Яблонська// Фізичне виховання та спорт у контексті державної програми розвитку фізичної культури в Україні: досвід, проблеми, перспективи: Збірник наукових праць. - Житомир, 2015. –С.254-256.

УДК 373.5.015.311:796

О.В. Непша, асистент,
В.С. Ушаков, старший викладач
(Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького)

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

З розвитком теорії і практики фізичної культури, з переглядом її ціннісних ідеалів і з прийняттям особистісно-орієнтованої парадигми освіти процес фізичної підготовки учнів спрямовується не стільки на формування у них знань і досвіду використання фізичних вправ, скільки на формування з його допомогою фізичної культури особистості учня [2].

Фізичне виховання в освітньому середовищі сприяє всебічному розвитку особистості, забезпечуючи фізичне, розумове, моральне, естетичне і трудове виховання підростаючого покоління. Воно активно сприяє формуванню таких соціально цінних морально-вольових якостей особистості, як патріотизм, колективізм, цілеспрямованість, стійкість, сміливість, відповідальність, рішучість. Розширюючи діапазон творчих можливостей людини, воно відіграє важливу роль в соціалізації особистості [1].

Однак доводиться констатувати, що сьогодні фізичне виховання акцентовано на «механічне» освоєння школярами рухових умінь і навичок. Воно не створює передумов до безперервного фізичного вдосконалення, не формує гуманістичну спрямованість досвіду співпраці і спілкування. Школярі не опановують способами творчого застосування отриманих знань у своєму житті, а головне – не отримують стійкої мотивації до занять фізичною культурою, як способу збереження і зміцнення здоров'я. Таким чином, в теорії і практиці організації та проведення фізичного виховання в школі існують деякі суперечності: між задекларованими цілями фізичного виховання в школі і реальним рівнем їх реалізації; між широким вибором організаційних форм, методів і засобів фізичного виховання і недостатньою розробкою систем їх ефективного реалізації в школі; між багатоплановістю можливостей фізичного виховання в школі і акцентуванням всієї системи викладання тільки на діяльнісний компонент фізичної культури.

Одним із шляхів зміни даної ситуації є підвищення якості технології виховної діяльності вчителя фізичної культури, що розуміється як сукупність методологічних і організаційно-методичних установок, що визначають підбір, компонування і порядок задіяння виховного інструментарію. Це дозволить орієнтувати весь процес навчання на підвищення рівня грамотності школярів в питаннях фізичної культури і спорту, на розвиток в учнів ціннісного ставлення до сфери фізичного виховання і спорту, на збільшення досвіду рухової активності займаються за допомогою фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової діяльності. Результатом такої діяльності буде не тільки підвищення рівня фізичної підготовленості учнів, а й формування у них ціннісного ставлення до занять фізичною культурою, підтримання здорового способу життя, самостійного і активного використання засобів і методів фізичного виховання в процесі життєдіяльності, тобто буде виховуватися фізична культура особистості.

Література

1. Васьков Ю.В. Шляхи удосконалення навчального процесу з фізичної культури в загальноосвітніх навчальних закладах/Ю.В. Васьков//. Теорія і методика фізичного виховання. - 2010. - № 6. –С.47-49.
2. Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012 – С. 300-305.

УДК 796.894- 056.67

Р.Р. Петров,

студент 4 курсу факультету фізичного виховання
(Бердянський державний педагогічний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ РІВНЯ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ТА СИЛОВОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ УЧНІВ 15-16 РОКІВ У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Актуальність. Визначення рівня фізичного розвитку та фізичної підготовленості учнів має велике значення у педагогічній практиці та дає можливість вчителю фізичної культури прогнозувати результати занять, ефективно добирати засоби та методи оптимальної побудови навчально-виховного процесу.

Ступінь досліджуваності проблеми. Вивченню інформативних досліджень, які використовуються для визначення фізичного розвитку та фізичної підготовленості присвячено публікації М.І. Воробйова, Т.Ю. Круцевич [2]. Науковцями проаналізовано матеріал, накопичений у вітчизняній та зарубіжній літературі, а також представлено результати власних досліджень.

Мета дослідження – визначити найбільш ефективні засоби оцінки рівня фізичного розвитку та силової підготовки учнів 15-16 років у процесі фізичного виховання.

Сутність дослідження. Дослідження проводилося у два етапи.

На першому етапі було проаналізовано науково-методичну літературу стосовно оцінки фізичного розвитку та силової підготовленості учнів 15-16 років у процесі фізичного виховання.

На другому етапі було визначено систему тестів, за допомогою яких можна ефективно оцінити рівень фізичного розвитку та силової підготовленості учнів 15-16 років у процесі фізичного виховання.

Для оцінки рівня фізичного розвитку учнів 15-16 років застосовуються вимірювання таких антропометричних даних, як довжина і маса тіла, що дозволить використати метод індексів [2]:

Індекс маси тіла (ІМТ, або індекс Кетле) визначається за формулою $ІМТ=m/h$
де: m - маса тіла в кілограмах h - зріст в метрах.

Динамометричний індекс (ДІ) м'язів згиначів кисті застосовують для виміру статичної сили м'язів згиначів кисті. Для цього використовують дитячий медичний динамометр, що береться в руку стрілкою до долоні. З двох спроб фіксується кращий результат з точністю до 1 кг. ДІ розраховується формулою [2]:

$$ДІ = \frac{\text{Сила м'язів кисті руки, кг}}{\text{Маса тіла, кг}}$$

Результати оцінки динамометричного індексу можна оцінити за даними таблиці 1.

Результати ДІ

Розвиток сили м'язів кисті ведучої руки	Результати динамометричного індексу	
	Юнаки	Дівчата
Відмінно	Більше 0,8	Більше 0,6
Добре	0,7-0,8	0,56-0,60
Задовільно	0,60-0,69	0,40-0,55
Погано	Менше 0,6	Менше 0,4

Життєвий індекс визначається шляхом ділення життєвої ємності легень на масу тіла [2]. Вікові норми: юнаки: 50-60 мл/г; дівчата: 50-54 мл/г.

До системи тестів, які дозволяють визначити рівень силової підготовленості учнів 15-16 років було включено: згинання та розгинання рук в упорі лежачи; стрибки в довжину з місця; підтягування; вис на зігнутих руках та піднімання тулуба в сід за 1 хвилину.

Результати тестування рівня фізичної підготовленості згідно Державних тестів і нормативів оцінки фізичної підготовленості населення України [1] представлено у таблиці 2.

Таблиця 2.

**Державні тести і нормативи оцінки
фізичної підготовленості населення України
для учнів середнього шкільного віку 15-16 років**

№ п\п	Зміст тестів	ст.	Оцінка в балах				
			5	4	3	2	1
1.	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи, разів	х	37	31	26	20	14
		д	19	16	12	8	5
2.	Підтягування на перекладині, разів	х	12	10	9	7	6
		д	3	2	1	3/4	1/2
3.	Вис на зігнутих руках, сек.	х	51	40	29	19	8
		д	18	14	10	7	3
4.	Підіймання в сід за 1 хвилину, разів	х	49	42	36	29	24
		д	43	38	33	29	24
5.	Стрибок у довжину з місця, см.	х	229	211	195	179	163
		д	187	173	161	149	137

Висновки. У результаті дослідження визначено найбільш ефективні засоби оцінки рівня фізичного розвитку та силової підготовленості учнів 15-16 років у процесі фізичного виховання, а саме, тести та індекси, які доцільно використовувати з метою побудови науково обґрунтованого начально-виховного процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України / [за ред. М. П. Зубалія]. – К., 1996. – 31 с.
2. Круцевич Т. Ю. Контроль в физическом воспитании детей, подростков и юношей / Т.Ю Круцевич, М.И. Воробьев. – К., 2005. – 195 с.
3. Теория и методика физического воспитания : учебник [для студентов вузов физического воспитания и спорта] : в 2-х т. / под ред. Т. Ю. Круцевич. – К., 2003. – Т. 1. – 2003. – 424 с.

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СТАРШИХ КЛАСАХ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Люди кожного нового покоління повинні готуватися (розвиватися) так, щоб вони могли ефективно і в досить короткі терміни опанувати не тільки тією технікою, яка вже створена попередніми поколіннями, але й тією, яка з'явиться в майбутньому. Вони повинні бути підготовлені до подальшого розвитку науки і техніки. Інакше кажучи, зараз як ніколи раніше навчання і виховання підростаючого покоління повинні бути орієнтовані на майбутнє. Звичайно, принцип наступності навчання і виховання (їх орієнтування на життя в суспільстві майбутнього) - це загальний принцип для всіх часів. Але сучасні темпи науково-технічного прогресу ні в яке порівняння не йдуть з тими, які були перш і, мабуть, будуть збільшуватися і далі [1].

Одним з головних інструментів в освіті, які відкривають шлях у новий світ, є сучасні комп'ютерні (інформаційні) технології. Вони дозволяють змінити системні властивості найважливіших компонент нашого буття. Розробка стратегії використання інформаційних технологій у сфері освіти - одна з ключових проблем стратегічного планування, як на національному, так і на глобальному рівні [2].

Однак до теперішнього часу не розроблена педагогічна концепція підготовки зазначених фахівців в умовах використання сучасних інформаційних технологій, вимагають внесення значних корективів у фізкультурну освіту, з тим щоб фахівець у цій галузі мав чітке уявлення про те, де і з якою метою використовувати можливості персонального комп'ютера, які програмні продукти повинні це забезпечити, як працювати в умовах інформатизації суспільства. У зв'язку з цим логічно зробити висновок, що дані вимоги повинні знайти своє відображення в кваліфікаційних характеристиках фахівців, у вимогах державних освітніх стандартів нового покоління [1].

Об'єкт дослідження – комп'ютерні технології на уроках фізичного виховання в старших класах.

Предмет – можливості успішного використання комп'ютерних технологій на уроках фізичної культури в старших класах

Завдання дослідження:

- вивчення психолого-педагогічної літератури по темі дослідження;
- виявити психолого-педагогічні умови використання комп'ютерних технологій на уроках фізичної культури в старших класах;
- проаналізувати ефективність використання комп'ютерних технологій на уроках в старших класах (їх досвіду роботи).

Результати дослідження. Незважаючи на певні труднощі, пов'язані з організаційними, матеріально-технічними, науково-методичними аспектами розробки і впровадження сучасних інформаційних технологій в фізкультурну освіту, вони викликають певний інтерес у фахівців галузі фізичного виховання і спорту, так як тут, як і в інших областях, назріла необхідність переходу від традиційних форм підготовки, спрямованих в першу чергу на накопичення певних знань, умінь і навичок, до використання сучасних комп'ютерних, а точніше інформаційно-комунікаційних, технологій, що дозволяють значно ефективніше здійснювати збір, обробку та передачу інформації, вести самостійну роботу і самоосвіта, якісно змінити зміст, методи і організаційні форми навчання.

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

Демонстраційні матеріали, які підвищують наочність, і ефективність словесних методів в удосталь зустрічаються в предметних цифрових освітніх ресурсах: плакати або слайди, плакати-ілюстрації, плакати-схеми, інтерактивні плакати, комплексні інтерактивні таблиці. Включення таких матеріалів в структуру уроку не тільки підвищить інтерес учнів, оскільки практично всі матеріали ресурсів виконані на високому рівні, але і заощадить час учителя на підготовку до даного уроку. У випадку, якщо педагог не знайшов вже готових цікавлячих його матеріалів, він може самостійно їх створити. Для цього можна скористатися графічними редакторами, текстовим процесором.

Метод демонстрації включає в себе демонстрацію фільмів, відео-зразків. Відеоролики, анімації ілюструють шляхи вирішення досліджуваних питань не тільки не займають багато часу (за тривалістю вони не більше 7 хвилин), але й можуть бути зупинені в будь-який зручний для оповідача час. У разі, коли словесні методи спрямовані на вивчення істотних властивостей досліджуваного об'єкта, слід, щоб учні мали даний об'єкт або його модель перед очима, що полегшить сприйняття матеріалу. Об'єкт або його модель зручно проектувати на екран. Чітку і відповідає всім вимогам викладача ілюстрацію просто створити в будь-якому з графічних редакторів (Paint, Photoshop, CorelDraw). Ключові і важливі моменти в поясненні доцільно також виділити і оформити у вигляді окремого повідомлення, слайд із залученням таких програмних продуктів як MS Word, MS Publisher, які є загальнодоступними в освітніх установах.

При проведенні практичних педагог пропонує вирішувати конкретні прикладні завдання. Для більш наочного проведення практичних занять необхідно використовувати різні фотографії, малюнки, слайди, відеоролики, які характеризують поставлену практичну задачу.

У випадку організації індивідуального або фронтального опитування можна використовувати моделі об'єктів, створені на комп'ютері, що дозволить урізноманітнити види питань. При фронтальному опитуванні можливо проектування списку запитань для обмірковування лаконічного відповіді за умови, що відповідь на питання припускає деякі міркування.

В даний час створені програми, що полегшують вчителю проведення письмового контролю: перевірочні тематичні роботи, набори тестів, які перевіряються миттєво, і в яких передбачена можливість перегляду учнем уже перевірених власних відповідей. Варіанти контрольних, самостійних робіт так само зручно проектувати на екран.

Висновки. Отже, підводячи підсумки, можна сказати, що сучасна система освіти спрямована на формування високоосвіченої, інтелектуально-розвинутої особистості з цілісним уявленням картини світу, з розумінням глибини зв'язків явищ і процесів, що представляють дану картину. З'явилося безліч програмних продуктів, створених на базі мультимедійних, офісних і інтернет-технологій. Також широко використовуються технології створення графічних зображень, анімація і системи програмування. Аналіз навчально-методичної та психолого-педагогічної літератури з теми дослідження дозволяє зробити висновок про те, що на уроках фізичного виховання в старших класах надаються великі можливості використання комп'ютерних технологій. Застосування комп'ютерних технологій стимулює пізнавальний інтерес до цього предмету.

Список використаної літератури

1. Барчуков І.С., Нестеров А.А. Фізична культура і спорт: методологія, теорія, практика / І.С.Барчуков, А.А.Нестеров. - М.: Academia, 2009. – С. 95.
3. Волков В.Ю. Комп'ютерні технології в освітньому процесі з фізичної культури / В.Ю. Волков // Матер. Всерос. наук.-практ. конф. СПб., 2000.

ФОРМУВАННЯ ФІЗКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Інтенсивні реформи в системі вищої освіти, що останнім часом набувають ознак реалістичності, ставлять на порядок денний актуально-перспективну проблему збереження кращих моделей підготовки професіоналів різних галузей в умовах академічної свободи та детермінують упровадження перспективних інновацій, які дають змогу швидко покращити наявну ситуацію, зокрема у сфері вищої фізкультурної освіти.

Г. Грибан, наголошує що у галузі фізичного виховання майбутніх аграріїв під компетентністю можна розглядати: складне системне особистісне утворення, що містить мотиваційно-ціннісні орієнтації на здоровий спосіб життя; емоційні і вольові складові, які забезпечують готовність фахівця до фізичного самовдосконалення і саморозвитку за допомогою засобів фізичної культури та спорту; наявність системних фізкультурно-оздоровчих знань, суб'єктного досвіду, вмій і навиків для вирішення фізкультурно-оздоровчих питань у соціальній інфраструктурі села або у виробничому колективі [2]. Т. Андріанов до основних чинників формування фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової компетентності відносить усвідомлене внутрішнє сприйняття й активне використання у практичній діяльності знань, умій і навичок. Це дозволяє краще усвідомити необхідні вміння і навички для досягнення бажаного успіху[1]. Р. Наговіцин у статті «Компетентнісний підхід до формування фізкультурної компетентності майбутніх педагогів» зазначає, що для формування фізкультурної компетентності необхідно розвиток у майбутніх фахівців творчого початку, як вищого рівня володіння фізкультурної діяльністю, й активізації пізнавального процесу в контексті синергії теоретичного і практичного навчання в галузі фізичної культури. У свою чергу науковець наголошує, що вибір компетентнісного підходу, як методологічного підстави, визначений прагненням розкрити сутність процесу вдосконалення з різних позицій, що в свою чергу сприяє досягненню інтегративного результату - формуванню фізкультурної компетентності студента - майбутнього педагога [3].

Таким чином, фізкультурну компетенцію визначаємо як задані стандартом вимоги до результатів освітньої підготовки бакалавра з дисципліни «Фізична культура» (знання, вміння і способи діяльності), а фізкультурну компетентність – специфічна здатність здійснювати на практиці фізкультурно-спортивну діяльність, що враховує фахові знання, навички, особистісні якості для ефективного використання в конкретній предметній сфері.

Список використаної літератури

1. Андріанов Т. Компетентність майбутніх учителів у проведенні фізкультурно-оздоровчих та спортивно-масових заходів з учнями / Андріанов Т. // Педагогіка вищої та середньої школи. – 2014. – Вип. 41, С. 3-7
2. Грибан Г.П. Фізичне виховання студентів аграрних вищих навчальних закладів [монографія] / Г.П. Грибан. - Житомир: Вид-во Рута, 2012.
3. Наговіцин Р.С. Компетентнісний підхід до формування фізкультурної компетентності майбутніх педагогів // Гуманітарні наукові дослідження. 2014. № 1 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://human.snauka.ru/2014/01/5508>

І.І. Хіврич,
викладач кафедри ФВ
(Бердянський державний педагогічний університет)

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ФІТНЕС-ПРОГРАМ І ТЕХНОЛОГІЙ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТІВ СМГ

Постановка проблеми. Одним із найважливіших завдань, яке ставиться перед системою фізичного виховання в Україні, є зміцнення здоров'я населення. Аналіз та узагальнення літературних джерел вказують на щорічне погіршення стану здоров'я сучасної молоді, яка відчуває постійне велике інтелектуальне навантаження та емоційну напруженість, що не супроводжується активною руховою діяльністю. Особливе занепокоєння викликає студентська молодь. Лише за останні п'ять років на 41% збільшилась кількість шкільної та студентської молоді, яким за станом здоров'я призначено спеціальну медичну групу (О.Г. Румба, М.Д. Богоєва, 2008; Е.А. Батова, 2009; Т.И. Волкова, 2009; Е.Н. Копейкіна, 2010). У середньому контингент студентів спеціального медичного відділення складає близько 30% від загальної кількості (І.П. Чабан, 2003). Найбільше серед юнаків та дівчат прогресують захворювання серцево-судинної системи – їх на чисельність становить 30, 36 % та 25, 00 % всіх відхилень у стані здоров'я, відповідно (В.В. Небесна, О.В. Гаврилін, 2009).

Ступінь досліджуваності проблеми. Враховуючи гостроту проблеми, необхідно вживати заходи з профілактики порушень серцево-судинної системи вже на стадії їх виявлення. Аналіз останніх досліджень та публікацій. Було встановлено, що у студентів серцево-судинні порушення проявляються, перш за все, у зниженні загальної працездатності, зменшенні економичності функціонування серцево-судинної системи та зниженні стійкості організму до гіпоксії, виникненні гіпотонічних станів та вегето-судинної нестійкості. Це призводить до хронічного погіршення самопочуття, що, в свою чергу, впливає на інші аспекти життєдіяльності студентів. Так, студенти, які мають порушення серцево-судинної системи, частіше за інших хворіють простудними захворюваннями, страждають порушеннями сну та апетиту, менше приділяють уваги руховій активності. В умовах вузів для вирішення даної проблеми найбільш доцільно застосовувати навчально-тренувальні заняття з фізичної культури у спеціальній медичній групі (СМГ). Вони повинні мати оздоровчий характер та відрізнятися від занять зі студентами основного медичного відділення за змістом, спрямованістю та інтенсивністю. Згідно рекомендацій спеціалістів щодо величини рухової активності студентів у віці до 20 років з порушеннями серцево-судинної системи, ця категорія молоді повинна виконувати регулярне аеробне навантаження величиною до 75% від максимального у середньому 4 рази на тиждень і не менше 30 хвилин. Таким чином, головною умовою організації занять зі СМГ є дотримання загальнопедагогічних принципів, зокрема – доступності та індивідуального підходу, коли параметри тренувального навантаження відповідають стану здоров'я. Окрім того, не менш важливим є індивідуальна зацікавленість і стійка мотивація самих студентів в оздоровленні. Адже найбільший ефект від занять фізичними вправами буде досягнутий тоді, коли людина займається добровільно з урахуванням її індивідуальних інтересів.

Сутність дослідження. Дослідниками була розроблена програма оздоровлення, в яку, окрім класичних засобів (ходьба на відкритому повітрі, ходьба у гору, по сходах, ЗРВ у русі, рухливі ігри та естафети помірної потужності), були включені статодинамічні вправи системи Пілатеса. У результаті спостерігалися позитивні зміни у цілому ряді показників серцево-судинної системи: покращились показники ЧСС у стані спокою, пульсового тиску, проби Штанге, ортостатичної

проби, проби Руф'є, а також стабілізувались у межах норми величини вегетативного індексу Кредо і збільшилися значення індексу Скибинської. Про позитивний вплив статичних і статодинамічних вправ на стан серцево-судинної системи студентів свідчать і інші автори. Так, дослідження В. А. Вишневського (2005), присвячене вивченню впливу різних режимів м'язової діяльності на організм людини, показує, що такі вправи викликають підвищення активності парасимпатичного відділу ВНС. Не менш привабливою формою оздоровчих фітнес-технологій є степ-аеробіка, основними засобами якої є прості, природні рухи, які є доступними і приводять в дію великі м'язові групи та активно впливають на серцево-судинну систему. Окрім того регулярні заняття степ-аеробікою впливають і на психічний стан тих, хто займається, в результаті чого знижується депресивність та нервозність. Групою авторів (В. В. Дорошенко та ін., 2008) доведена ефективність застосування систематичних занять степ-аеробікою у комплексній програмі оздоровлення дітей старшого шкільного віку з ознаками вегетосудинної дистонії. Результати їх дослідження вказують на підвищення рівня фізичної працездатності і фізичного стану дитячого організму, а також – на оптимізацію функціонального стану системи кровообігу, зовнішнього дихання та фізичного здоров'я. Про позитивний вплив занять степ-аеробікою на студентів з різним функціональним станом серцево-судинної системи вказує А. Ю. Жмикова (2007).

Висновок. При застосування традиційних вправ з мінімальним навантаженням не спостерігається максимального оздоровчого ефекту від занять, знижується мотивація і формується негативне ставлення студентів до фізичної культури. Сучасні фітнес-технології мають найширший арсенал засобів, більшість яких, одночасно з позитивним впливом на організм через фізичні вправи, покращують психоемоційний стан завдяки музичному супроводу. Найбільш доцільними з них вважаються заняття різними видами аеробіки, пілатесом, фітнес-йоогою та дихальними вправами за методикою Стрельнікової та Гріг Чайлдерс.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булатова М.М. Сучасні фізкультурно-оздоровчі технології у фізичному вихованні /М.М. Булатова, Ю.О. Усачов // Теорія і методика фізичного виховання; за ред. Т.Ю. Круцевич. – К.: Олімпійська література, 2008. –Т.2. – С. 320-354.
2. Григорьев В.И. Фитнесс-культура студентов: теория и практика: Учебное пособие / В.И. Григорьев, Д.Н. Давиденко, С.В. Малинина. – СПб.: Изд-во СПб ГУЭФ, 2010. – 228 с.
5. Круцевич Т.Ю. Рекреация у фізичній культурі різних груп населення: Навч. посібник / Т.Ю. Круцевич, Г.В. Безверхняя. – К.: Олімпійська література, 2010.-248 с.

УДК [796.011,3:796,323,2/325] – 057.874(043,2)

В.В. Черненко,

студент 4 курсу факультет фізичного виховання
(Бердянський державний педагогічний університет)

ВИЗНАЧЕННЯ СИСТЕМИ МЕТОДІВ ОЦІНКИ РІВНЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ 9-Х КЛАСІВ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ З БАСКЕТБОЛУ ТА ВОЛЕЙБОЛУ

Актуальність. Обрана проблематика має велике практичне значення для сучасного вчителя фізичної культури, детальне вивчення методики розвитку фізичних якостей на уроках фізичної культури розділ баскетбол та волейбол дасть змогу вчителю прогнозувати та добирати ефективні методи і засоби для розвитку фізичних якостей.

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

Ступінь досліджуваної проблеми. Проблема визначення фізичної підготовленості дітей різних вікових груп широко вивчалась протягом останніх десятиріч питання пов'язані з різними аспектами розвитку фізичних якостей підлітків висвітлюють такі науковці А.А. Гужаловський, Т.Ю. Круцевич [1,2].

Мета дослідження – визначити систему методів оцінки рівня фізичної підготовки учнів 9-х класів на уроках фізичної культури з баскетболу та волейболу.

Сутність дослідження. Програму дослідження було поділено на два етапи.

На першому етапі було проаналізовано науково-методичну літературу з метою: визначення анатомо-фізіологічних особливостей фізичного розвитку підлітків; вивчення особливостей фізичної підготовки підлітків; характеристики шкільної програми з баскетболу для 9 класу, як засобу підготовки учнів; характеристику шкільної програми з волейболу для 9 класу, як засобу підготовки учнів; вивчення стану фізичної підготовленості учнів 9-х класів в Україні.

На другому етапі для вирішення поставлених завдань дослідження були підібрані рухові тести за допомогою яких можна ефективно оцінити рівень розвитку фізичної підготовки підлітків на уроках фізичної культури з баскетболу та волейболу. Педагогічне тестування передбачає виконання певних завдань з точними способами оцінки результатів і їх кількісного вираження. Такі завдання називають тестами, а певну систему їх використання – тестування. Підібрані рухові тести та критерії їх оцінки представлено у таблиці 1 та у таблиці 2.

Таблиця 1.

Система тестів оцінки розвитку фізичних якостей під час занять баскетболом

№ п\п	Зміст тестів	ст.	Рівень розвитку фізичної якості			
			високий	достатній	середній	низький
1.	Присідання на двох ногах. (Кількість).	х	50	40	30	20
		д	40	30	20	15
2.	Підтягування на перекладині. (Кількість).	х	12	10	9	7
		д	3	2	1	3/4
3.	Човниковий біг 3х10. (Секунди).	х	7,6	7,8-7,7	8,2-7,9	8,4-8,3
		д	8,4	8,7-8,5	9,3-8,8	9,6-9,4
4.	Нахил тулуба вперед із положення сидячи. (Сантиметри)	х	9	5	2	1
		д	14	11	9	8
5.	Торкання рук за спиною. (сантиметри)	усі	торкаються долоні	торкаються пальці	3	5
6.	Комплексна вправа. (Секунди).	усі	10-11	11-12	12-13	13-14
7.	Бурпі за 1хв. (Кількість).	Х	30	25	20	15
		Д	25	20	15	10
8.	Біг на місці за 5 сек. (Кількість Підіймань).	х	25	20	15	10
		д	20	15	10	8

Таблиця 2.

Система тестів оцінки розвитку фізичних якостей під час занять волейболом

№ п\п	Зміст тестів	ст.	Рівень розвитку фізичної якості			
			високий	достатній	середній	низький
1.	Присідання на двох ногах. (Кількість).	х	50	40	30	20
		д	40	30	20	15
2.	Підтягування на перекладині. (Кількість).	х	12	10	9	7
		д	3	2	1	3/4
3.	Човниковий біг 3х10. (Секунди).	х	7,6	7,8-7,7	8,2-7,9	8,4-8,3

		д	8,4	8,7-8,5	9,3-8,8	9,6-9,4
4.	Нахил тулуба вперед із положення сидячи. (Сантиметри)	х	9	5	2	1
		д	14	11	9	8
5.	Торкання рук за спиною. (сантиметри)	усі	торкаються долоні	торкаються пальці	3	5
6.	Жонгливання м'яча над собою. (Кількість).	усі	12	10-11	8-9	6-7
7.	Бурпі за 1хв. (Кількість).	Х	30	25	20	15
		Д	25	20	15	10
8.	Біг на місці за 5 сек. (Кількість Підіймань).	х	25	20	15	10
		д	20	15	10	8

Висновок: У результаті проведеного дослідження визначено ефективні методи для оцінки рівня фізичної підготовленості учнів 9-х класів, а саме спеціальні та загальні рухові тести на уроках фізичної культури з баскетболу та волейболу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гужаловский А.А. Развитие двигательных качеств у школьников / Александр Александрович Гужаловский — Минск: 1978. — 88 с.
2. Круцевич Т.Ю. Контроль в физическом воспитании детей, подростков и юношей / Т.Ю Круцевич, М.И. Воробьев. — К., 2005. — 195 с.

УДК 796.035-055.2"7127":616.1-084

Вертипорох Олександра Олександрівна
асистент кафедри основ здоров'я,
фізичної реабілітації та екології
(Бердянський державний
педагогічний університет)

ОЗДОРОВЧИЙ ФІТНЕС, ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЖІНОК І ЗРІЛОГО ВІКУ З НАДМІРНОЮ МАСОЮ ТІЛА

Актуальність: Головна мета кожної людини – збереження здоров'я, запобігання захворюванням і продовження життя. Важливим чинником для досягнення високого рівня здоров'я є здоровий спосіб життя населення України. Це поняття охоплює використання систематичних фізичних навантажень, збалансоване харчування, здоровий та достатній сон, релаксацію й подолання стресу, відмову від паління та алкоголю тощо.

Спосіб життя населення України та стан сфери фізичної культури і спорту створюють загрозу здоров'ю людини та є суттєвим викликом для української держави на сучасному етапі її розвитку, що характеризується певними чинниками, основними серед яких є несформованість сталих традицій та мотивацій щодо фізичного виховання як важливого чинника фізичного та соціального благополуччя, поліпшення стану здоров'я, дотримання здорового способу життя і продовження його тривалості; через це спостерігається погіршення стану здоров'я населення з різко прогресуючими хронічними хворобами серця, гіпертонією, неврозом, артритом, ожирінням тощо. [5].

Особливу увагу заслуговує стан здоров'я, рівень фізичної підготовленості жінок і зрілого віку, що визначає не тільки теперішнє, а й майбутнє здоров'я нації, його резервні, функціональні можливості та стійкість імунної системи до захворювань.[3]

Таким чином, проблема стану здоров'я й рівня фізичної підготовленості населення України, особливо жінок зрілого віку дуже актуальна на сьогоднішній

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

день. Збереження, зміцнення здоров'я та профілактика захворювань, шляхом залучення до систематичних оздоровчих занять є одним із головних напрямків державної політики більшості європейських країн (R.W.Early, T.R. Baechle, 2004; М.М. Булатова, 2007; Дугчак, 2007; Н.В.Богдановська, 2008 та ін.)

Мета дослідження полягала в аналізі науково – методичної літератури, інтернет ресурсів, експериментальному дослідженні впливу занять з оздоровчого фітнесу на організм жінок 1 зрілого віку та визначенні можливості використання занять оздоровчого фітнесу , як засобу фізичної реабілітації для профілактики захворювань серцево-судинної системи та корегування надмірної маси тіла.

Сутність дослідження: Згідно з концепцією Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012 – 2016 роки, важливу роль у підтримці здоров'я нації, а саме здоров'я людей, приділяють клубній формі організації занять – оздоровчому фітнесу.

Терміном «оздоровчий фітнес» за останні роки в зарубіжній і вітчизняній практиці фізичного виховання позначається сукупність різних видів рухової активності, які сприяють підвищенню фізичного стану тих, хто займається, і визначається рівнем функціональних показників серцево-судинної і дихальних систем, кількістю жирової тканини в організмі, показниками м'язової сили й витривалості, а також гнучкості.

Сучасні оздоровчі фітнес- заняття відіграють велику роль у житті жінок I зрілого віку. Вони сприяють збереженню здоров'я, поліпшенню фізичної підготовленості, підвищенню рівня працездатності, поліпшенню психоемоційного стану, зростанню соціальної активності та заповненню дозвілля.

Основними компонентами оздоровчого фітнесу є кардіореспіраторна витривалість, склад тіла, сила, силова витривалість і гнучкість. Найважливішим компонентом оздоровчого фітнесу є високий рівень резервів кардіореспіраторної системи (кардіореспіраторна витривалість). Кардіореспіраторна витривалість – здатність організму забезпечити функціонуючі м'язи достатнім обсягом кисню упродовж якнайбільш тривалого проміжку часу. Важливим індикатором рівня здоров'я людини є співвідношення жирового і чистого компонентів тіла (склад тіла). Загально визнано, що високий відсоток жиру в тілі негативно корелює з тривалістю і якістю життя. Силкові якості людини (силовий фітнес) необхідні їй для виконання будь-яких рухових дій, для підтримання безжирового компоненту тіла та мінеральної щільності кісток. Високий діапазон рухливості суглобів та їх ефективне функціонування, підтримання правильної постави, здійснення будь-яких рухових дій неможливе без гнучкості. Цій морфофункціональній властивості опорно-рухового апарату особливу увагу належить приділяти людям старшого і похилого віку.

Фізіологічний фітнес (Physiological fitness) – включає в себе ті компоненти фізичного фітнесу, які тісно взаємопов'язані з біологічними системами організму, і на які виразний вплив виявляє звична рухова активність. Компонентами фізіологічного фітнесу є метаболічний і морфологічний фітнес та міцність кісток, яка співвідноситься з їх мінеральною щільністю. Показниками метаболічного фітнесу є рівень цукру, ліпідів та гормонів у крові. За зміною цих метаболічних показників визначають (оцінюють) ризик виникнення діабету, захворювань серця, судин тощо. Напруженість перебігу метаболічних процесів в організмі цілеспрямовано корегують шляхом зміни рівня рухової активності. Показниками морфологічного фітнесу є окружність талії та стегон, вміст жиру в організмі, локалізації жирових відкладень. Їх оцінку проводять вимірюванням шкірно-жирових складок, окружності талії, а також розрахунками індексу маси тіла, співвідношення показника окружності талії до стегон тощо.

Науковцями доведено, що регулярні заняття оздоровчими вправами достатньої (порогової) величини сприяють зниженню ризику передчасної смерті,

коронарної хвороби серця, інсульту, гіпертонії, діабету другого типу, метаболічного синдрому, раку товстої кишки і молочної залози; нормовані за обсягом та інтенсивністю навантаження є важливим чинником профілактики ожиріння, забезпечують зростання резервів киснезабезпечуючих систем і м'язової маси, оптимізують психічний стан і покращують самопочуття.

Висновки: Отже, використання оздоровчого фітнесу як засобу фізичної реабілітації жінок 1 зрілого віку є дійсно обґрунтованим та ефективним для корегування надмірної маси тіла, профілактики серцево-судинних захворювань та підтримання й покращення фізичної працездатності, функціональних можливостей та стану здоров'я всього організму жінок 1 зрілого віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фізична реабілітація: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. / Під загальною ред. Проф. С. Н. Попова. Ізд.2-е. - Ростов-на-Дону: изд-во «Фенікс», 2004. - 608 с
2. Аэробика. Теория и методика проведения занятий/ под. Ред. Е.Б. Мякинченко, М.П. Шестакова. – М.: СпортАкадемПрес, 2002. – 303с.
3. Таран Ю.И. Сравнительный анализ эффективности различных видов оздоровительной гимнастики на организм женщин 20-35 лет: Дис. ... канд. пед. наук: 24.00.02. – К., 1998.

УДК 796.323.2:796.012.23"465.09"

А.В. Дорошенко

студентка 5 курсу факультету
фізичного виховання
(Бердянський державний
педагогічний університет)

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ ГНУЧКОСТІ СПОРТСМЕНІВ 9 РОКІВ СЕКЦІЇ БАСКЕТБОЛУ

Актуальність. Змагальна діяльність баскетболістів характеризується значними фізичними навантаженнями і швидкою зміною ігрових ситуацій. Це значно підвищує ризик отримання ушкоджень і травм. Гнучкість – це одне з п'яти основних фізичних якостей людини. Часто через недостатню еластичність м'язів, зв'язок і сухожилів спортсмен не може повністю реалізувати ці можливості. Водночас, якщо у спортсмена належним чином не розвинена рухомість у суглобах, то він не може оволодіти технікою багатьох рухових дій. За умови недостатньої гнучкості різко ускладнюється і уповільнюється процес засвоєння рухових навичок. Недостатній розвиток гнучкості у спортсменів призводить до травмування, а також недосконалості техніки. Слід урахувати, що надмірна гнучкість може призвести до негативних наслідків – дестабілізувати суглоби і підвищити ризик травматизму. Розвиток гнучкості сприяє зміцненню суглобів, підвищенню міцності та еластичності м'язів, зв'язок і сухожилів, удосконаленню координації, ефективному оволодінню технікою фізичних вправ, уникненню травм.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблему визначення рівня розвитку гнучкості розглядали І.М. Короткова [2], Т.Ю. Круцевич [3], В.А.Романенко [5]. Проблемою підготовки спортсменів-баскетболістів займалися М.Ю. Скворцова [6], О.О.Мітова [1], Н.А.Нестеренко [4].

Мета та методи дослідження – визначення рівня розвитку гнучкості спортсменів 9 років секції баскетболу. Методи дослідження: аналіз науково-

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

методичної літератури, педагогічне тестування, педагогічне спостереження, методи математичної статистики.

Сутність дослідження. Дослідження проводилося в три етапи: перший етап – підготовчий, другий – безпосереднє проведення експерименту, третій – завершальний. У процесі дослідження було проведено педагогічне тестування для визначення рівня розвитку гнучкості спортсменів 9 років секції баскетболу. Результати педагогічного тестування представлено у таблиці 1.

Тестова вправа	Рівень	Відсоткове співвідношення
Нахил тулуба вперед з положення сидячи	низький	65%
	середній	20%
	високий	15%
Піднімання рук вгору в положенні лежачи на животі	низький	20%
	середній	50%
	високий	30%
Поперечний шпагат	низький	45%
	середній	40%
	високий	15%
Міст	низький	50%
	середній	30%
	високий	20%

Висновки. В результаті проведеного дослідження ми дійшли висновків, що питанню підвищення рівня розвитку гнучкості, особливо в дитячому віці, необхідно приділяти постійну увагу. Аналіз результатів дослідження рівня розвитку гнучкості спортсменів 9 років секції баскетболу показав, що 45% юних спортсменів мають низький рівень розвитку гнучкості, 35% – середній, 20% – високий. Це дає нам поштовх надалі в тренувальний процес включати спеціальні вправи для підвищення та покращення рівня розвитку гнучкості спортсменів 9 років секції баскетболу.

Література:

1. Баскетбол: історія, сучасність, перспективи: матеріали I Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної інтернет-конференції (м. Дніпро, 20-21 грудня) / відповід. ред. О.О. Мітова; тех. ред. Т.В. Михайлова. – [Електронний ресурс] - Дніпро: ДДІФКіС, 2016. – 248 с.
2. Короткова И.М. Развитие двигательных качеств у детей (9–12 лет), занимающихся баскетболом, с учетом игровых амплуа / И. М. Короткова.
3. Круцевич Т.Ю. Контроль в физическом воспитании детей, подростков, юношей / Т.Ю.Круцевич, М.И. Воробьев. – К.: ТОВ «Поліграф-Експрес», 2005. – 194 с.
4. Нестеренко Н.А. Анализ специальной физической подготовки юных баскетболистов в зависимости от игрового амплуа / Н.А. Нестеренко // Баскетбол: історія, сучасність, перспективи: матеріали I Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної інтернет-конференції (м. Дніпро, 20-21 грудня) / відповід. ред. О.О. Мітова; тех. ред. Т.В. Михайлова. – [Електронний ресурс] - Дніпро: ДДІФКіС, 2016. – С. 91-96
5. Романенко В. А. Диагностика двигательных способностей: [учебное пособие] / В. А. Романенко. – Донецк: Дон НУ, 2005. – 290 с.
6. Скворцова М.Ю. Методика проведения занятий по физической подготовке баскетболистов / М.Ю. Скворцова. – Кемерово, Изд. ГУ КузГТУ, 2007. – 112с.

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

УДК 159. 922. 2

О.С. Вавринів

(Львівський державний університет безпеки життєдіяльності)

ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВІ ЯКОСТІ МАЙБУТНІХ РЯТУВАЛЬНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ

Професійне становлення особистості однозначно пов'язане з рівнем розвитку професійно важливих якостей, природних задатків, фізичних можливостей та особливої схильності до виконання специфічних фахових завдань.

Під професійними якостями прийнято розуміти пристосовані до певної професійної діяльності компоненти цілісної особистості, що формуються на основі природно заданих біопсихічних властивостей під дією зовнішніх факторів та власної активності суб'єкта. Професійно важливі якості (ПВЯ) відображають конкретні професійно значущі ознаки або параметри, за якими можна оцінити ефективність та надійність праці спеціаліста певної професії. Згідно наукових джерел ПВЯ визначаються як: індивідуально-особистісні та соціально-психологічні особливості особистості, які в комплексі забезпечують успішність її роботи на певній посаді.

Особливості розвитку окремих якостей особистості розкрито у працях В.Симонова, З.Курлянд, І. Богданової, К.Левітана, О.Пехоти та інших. Проблеми формування ПВЯ присвячені роботи А.Єгорова, А.Маркової, В.Марищука В.Сластьоніна, І.Зязюна, Н.Алішева, Н.Кузьміної, Н.Реброва Л.Цілінко, О.Щербакова та ін.

Вітчизняні науковці М. Козяр, М. Коваль та М. Варій зазначають, що сучасна морально-психологічна підготовка військ, в першу чергу полягає в цілеспрямованому розвитку та формуванні специфічних морально-психологічних якостей особистості, а саме: стійкість, активність, надійність, витривалість, які забезпечують відмінне виконання військовослужбовцями завдань поставлених командуванням, що є важливим у складних умовах сучасної війни [2].

У своєму дисертаційному дослідженні грузинський фахівець Д. Сохадзе навів сукупність професійно важливих якостей, необхідних миротворцям для успішного виконання поставлених завдань: емоційно-вольова стійкість і здатність знижувати вплив стресогених факторів обстановки; здібність до швидкого й оптимального розв'язання поставлених завдань; здібність до нормальної і підвищеної адаптації в умовах виконання завдань, а також позитивна мотивація на досягнення успішного результату, а не ухилення від проблем і труднощів [5].

На сучасному етапі розвитку суспільства, появи нових технологій підвищується ризик виникнення масштабних катастроф, аварій, стихійних лих, в зв'язку з чим особливо гостро постає питання пошуку ресурсних можливостей фахівців, що беруть участь в ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, а саме - фахівців аварійно-рятувальних підрозділів.

Специфіка діяльності в особливих умовах вимагає наявності певних особистісних якостей. В процесі оволодіння і виконання професійної діяльності психологічні якості професіоналізуються і формують окрему структуру – професійно важливі якості. Якість формування та рівень розвитку ПВЯ і визначають професійні можливості та успішність фахівця у професійній діяльності.

Науковець В. Бут, досліджуючи процес формування ПВЯ газодимозахисника-рятувальника, групує ПВЯ та визначає набір блоків професійно значущих якостей притаманних офіцеру газодимозахиснику-рятувальнику: мотиваційний, мнемічний, мисленнєвий, управлінський, емоційно-вольовий, атенційний та фізичний [1].

На думку В. Шубнякової професійно важливі якості і властивості рятувальників доцільно розділити на три групи: фізичні, психічні і діяльнісно-практичні. Перша група якостей залежить від рівня здоров'я майбутнього спеціаліста та його загальної фізичної підготовки. Друга група включає здібності особистості та когнітивні і емоційно-вольові якості. Вони визначаються особливостями розвитку і типом нервової системи людини, рівнем її освіти та виховання, соціальним середовищем. До діяльнісно-практичних якостей відноситься рівень володіння фахівця професійними вміннями та навичками (спритність, швидкість), його професійна компетентність [6].

Вітчизняний дослідник О. Євсюков вважає, що до професійно важливих якостей рятувальників слід віднести такі особливості особистості як: здатність до високої мобілізації в екстремальних ситуаціях, високий рівень інтелекту, сформовану емоційну стійкість, помірну незалежність, високий рівень усвідомлення власних вчинків, високий рівень мотивації, вимогливість до себе та оточуючих, ділову спрямованість, розвинені комунікативні навички, настійливість, енергійність і активність, службово-професійну спрямованість, упевненість у собі, розвинене почуття обов'язку, соціальну відповідальність, мужність, практичність, чуйність, домінантність в міжособистісних відносинах, рішучість, високий самоконтроль поведінки, соціальну активність, емоційну зрілість, сумлінність і відповідальне ставлення до виконання своїх обов'язків, здатність застосувати інтелектуальний потенціал, знання, уміння й навички в екстремальних ситуаціях [3].

Саме тому, особливо актуальною є проблема формування ПВЯ майбутніх фахівців, що працюватимуть в особливих умовах, зокрема майбутніх рятувальників, професійна діяльність яких буде пов'язана з гасінням пожежі, ліквідацією наслідків техногенних аварій та стихійних лих, проведенні розвідки в умовах високої загазованості, пошуку й евакуації людей із палаючих будівель. Діяльність у подібних умовах вимагає від фахівців аварійно-рятувальної служби не лише глибоких професійних знань, вироблених умінь, навичок та фізичної підготовки, а й сформованих професійно важливих якостей особистості, зокрема комунікативність; рішучість, готовність до ризику, службово-професійну спрямованість, упевненість у собі, стресостійкість, емпатійність, професійна мотивація, емоційна стійкість, самоконтроль.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бут В.П. Формування професійно важливих якостей газодимозахисників-рятувальників МНС України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.09 «Психологія діяльності в особливих умовах» / В.П. Бут. – Київ, 2008. – 20 с.
2. Варій М.Й., Козяр М.М., Коваль М.С. Військова психологія і педагогіка: Посібник/ За заг. ред. М.Й. Варія. – Львів: Вид-во «Сполом», 2003. – 624 с.
3. Євсюков О.П. Психологічне прогнозування професійної надійності фахівців аварійно-рятувальних підрозділів МНС України : дис. кандидата пед. наук : 19.00.09 / Євсюков Олександр Петрович. – Харків, 2007. – С. 90.
4. Сохадзе Д.І. Професійний психологічний відбір кандидатів для комплектування підрозділів миротворчих сил: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.09 «Психологія праці в особливих умовах» / Д.І. Сохадзе. – Харків, 2004. – 20 с.
5. Шубнякова В.А. Организационно-педагогические условия профессиональной подготовки специалистов аварийно-спасательных служб МЧС в учреждениях среднего профессионального образования : дис. кандидата пед. наук : 13.00.08 / Шубнякова Виктория Аркадьевна. – Санкт-Петербург, 2010. – С. 49.

Ю.Д. Древаль,
д.держ.упр., професор
(Національний університет цивільного захисту України)
Я.О. Сичікова,
канд. фіз.-мат. н., доцент
(Бердянський державний педагогічний університет)

ПРОФІЛАКТИЧНІ ЗАХОДИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Профілактику у загальному вигляді можна визначити як попередні заходи для недопущення чи попередження настання якогось небажаного явища. У технічній сфері, наприклад, профілактика полягає у попереджувальних заходах для підтримки технічного об'єкта та обладнання у справному або працездатному стані. У руслі ж здійснення працезахоронної політики закладів освіти профілактика полягає в комплексі попереджувальних правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності.

Профілактичним заходам з безпеки і гігієни праці відводиться значне місце в нормотворчій та практичній діяльності таких авторитетних міждержавних інституцій, як Рада Європи, Європейський Союз та Міжнародна організація праці (далі – МОП). У цьому відношенні на особливу увагу заслуговує досвід МОП, яка вже майже століття опікується захистом прав всіх учасників соціально-трудова відносин [1–9].

Загальні аспекти профілактики у сфері охорони праці досліджують А. Єсипенко, В. Здановський, М. Назаренко, Т. Таїрова, К. Ткачук, М. Репін та деякі інші дослідники. Як стверджують К. Ткачук та М. Репін, «дійове попередження нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань забезпечується розробленням та реалізацією профілактичних заходів з охорони праці» [9, с. 17]. Відтак, зіставляючи словосполучення «дійове попередження» та «профілактичні заходи», слід визнати пріоритет якраз за профілактикою (застосування цього терміна означає, що до профілактики відносяться не всі попереджувальні заходи, а лише ті, які належним чином розроблені та апробовані).

Проте, на що слід звернути особливу увагу, в більшості таких напрацювань оминається проблема аналізу та сприйняття зарубіжного досвіду профілактичних заходів у сфері охорони праці. З іншого боку, фахівці з порівняльного трудового права зосереджують дослідницьку увагу переважно на міжнародних трудових стандартах, також почасти оминаючи окреслену проблематику.

Діяльність МОП стосовно налагоджування ефективних профілактичних заходів в якості стрижня працезахоронної політики відзначається як значною тематичною насиченістю, так і численними практичними рекомендаціями. Це підтверджується змістом спеціальних видань, доповідей до дня охорони праці, а також деяких конвенцій та рекомендацій.

Традицію системної роботи МОП у вказаному напрямі працезахоронної політики було покладено «Керівництвом з систем управління охороною праці» (МОП-СУОП 2001), яке було опрацьовано у 2001 р. та подано у російськомовній версії у 2003 р. Як вказується в розділі «Організація», до обов'язків роботодавців та керівників вищої ланки відноситься необхідність прийняття спеціальних програм профілактики захворювань та оздоровлення. Наголос на попереджувальних та коригуючих діях також простежується в інших розділах названого документу («Політика», «Планування та здійснення», «Оцінка» та «Дії з вдосконалення») [8].

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

Якнайповніше проблематика профілактичних заходів у сфері охорони праці розкривається в доповідях до Всесвітнього дня охорони праці, які подаються щорічно та кожного разу присвячуються одній з найбільш важливих проблем працезохоронної політики. За оцінкою Ю. Такалі, який впродовж 2003–2005 рр. обіймав посаду директора цільової програми МОП «За безпечну працю», головною темою кожного Всесвітнього дня охорони праці є «пропаганда превентивних заходів: культури безпеки і охорони здоров'я на робочому місці, з різними додатковими темами» [3, с. 20]. Упродовж 2003–2016 рр. було підготовлено чотирнадцять таких доповідей, з них чотири доповіді присвячуються якраз окресленій проблематиці. Це доповіді «Профілактика і культура охорони праці» (2004 р.), «Управління ризиками та профілактика у сфері охорони праці в нових умовах» (2010 р.), «Профілактика професійних захворювань» (2013 р.) та «Разом підвищимо культуру профілактики у сфері праці» (2015 р.).

У доповідях 2010 р. та 2013 р. дослідницьку та читацьку увагу зосереджено на нагальній необхідності врахування нових ризиків, що виникають на робочих місцях і обов'язково мають враховуватися при розробці профілактичних заходів. Найперше мова йде про те, що нові та так звані перспективні ризики можуть бути спричинені технічним вдосконаленням, а також соціальними а організаційними змінами. Серед таких чинників називаються:

- нові технології та виробничі процеси, наприклад, нанотехнології та біотехнології;
- нові умови праці, наприклад, збільшення обсягів роботи, підвищення інтенсивності у зв'язку з збереженням штату, погані умови для трудової міграції, робота в неформальному секторі економіки;
- нові форми зайнятості, наприклад, самозайнятість, аутосорсинг, тимчасові контракти;
- ризики, що пов'язані з пошкодженням опорно-рухового апарату, психічні розлади та професійні захворювання [7, 11].

У Доповіді 2010 р. до найбільш важливих способів профілактики віднесено доступну інформацію про нові ризики, пропаганду здоров'я на робочих місцях, розвиток національної культури охорони праці з наголосом на профілактичних заходах, а також вдосконалення національних і регіональних стратегій і програм. Окрім того, як стверджується в Доповіді, «необхідно проводити всебічні дослідження із залученням спеціалістів-практиків, вчених, дослідників, а також державних чиновників та організацій робітників і роботодавців для вирішення важливих проблем, пов'язаних з виникненням нових ризиків, та для опрацювання стратегій технічного попередження» [7, с. 15–16].

У Доповіді 2013 року також йдеться про необхідність отримання більш повних та точних відомостей, які мають стати основою для розробки ефективної стратегії профілактики. Так, для збирання необхідних даних пропонується використовувати три основні канали: звіти, що надаються роботодавцями в міністерствах праці згідно з вимогами законодавства; заяви, що приймаються установами системи виплати допомог за виробничими травмами; інформація, що поступає безпосередньо від лікарів. Окрім того, вказується, що для успішної профілактики професійних захворювань потрібне постійне вдосконалення національних систем охорони праці, програм інспектування та попередження захворювань, а також систем виплати допомоги у всіх державах-членах, переважно шляхом об'єднання зусиль урядів та організацій роботодавців і працівників [7, с. 7–8].

Аналіз Доповіді 2015 року, в якій вже наводяться системні характеристики профілактики у сфері охорони праці, дозволяє сформулювати декілька важливих положень. *По-перше*, це системне розуміння профілактики, яке не обмежується уточненням правових норм та посиленням відповідальності посадових осіб

(наприклад, у преамбулі доповіді міститься базовий для такого розуміння термін «культура профілактики в охороні праці», який свідчить про складне поєднання інституціональних та не інституціональних компонентів). По-друге, це необхідність залучення до профілактичних заходів всіх сторін соціально-трудова відносин (урядів, роботодавців та працівників). По-третє, це необхідність ув'язання профілактики з уточненням програмних засад, вдосконаленням правових норм та зводів практичних правил. По-четверте, це усвідомлення необхідності нової концепції профілактики (до найбільш суттєвих негараздів традиційних поглядів на профілактику віднесено неповноту даних щодо виробничого травматизму, внаслідок чого унеможлиблюється діагностика професійних захворювань). По-п'яте, це опрацювання чітких орієнтирів розвитку державного управління у сфері охорони праці (яке у зв'язку з профілактичними заходами має ґрунтуватися на вдосконаленні соціального діалогу між урядами та соціальними партнерами, повноцінному використанні інформаційного ресурсу, а також на зосередженні діяльності інспекцій праці на превентивних заходах) [2].

Профілактика поступово стає наріжним каменем усієї сукупності заходів світової спільноти, спрямованих на істотне зменшення виробничого травматизму та на збереження здоров'я працівників. Зміст документів МОП якраз і складає надійну теоретико-методологічну та нормативно-правову основу для профілактичних заходів у сфері охорони праці. Найбільш важливе значення у цьому відношенні належить доповідям до дня охорони праці, в яких наводиться системне розуміння профілактичних заходів. Такі заходи мають ґрунтуватися на врахуванні всієї сукупності викликів та загроз. До них мають залучатися як органи державної влади, так і всі сторони соціально-трудова відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойченко Н.В. Аналіз тенденцій рівня травматизма и професійних захворювань в Україні / Н.В. Бойченко // *Економіка и управління*. – 2013. – № 6. – С. 54-58.
2. Вместе повысим культуру профілактики в охороне труда. Доклад МОТ / Всемирный день охраны труда, 28 апреля 2015 г. - Женева : МОТ, 2015. – 58 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/europe/ro-geneva/sro-moscow/documents/genericdocument/wcms_363536.pdf
3. Вступительный доклад МОТ: достойный труд – безопасный труд [XVII Всемирный конгресс по охране труда]. – Женева : МБТ, 2005. – 32 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : base.safework.ru
4. Древаль Ю. Д. Аналіз стану виробничого травматизму в закладах освіти як основа для вдосконалення культури охорони праці / Ю. Д. Древаль, Я. О. Сичікова // *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Сер : Педагогічні науки. – 2016. – Вип. 1. – С. 72–81.
5. Конвенція 1981 року про безпеку й гігієну праці та виробниче середовище № 155 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_050
6. Мартякова Е.В. Реформирование экономического механизма управления охраной труда в Украине / Е.В. Мартякова // *Охрана труда*. – 1998. – № 6. – С. 9-12.
7. Профілактика професійних захворювань. Всемирный день охраны труда 28 апреля 2013 г. – Женева : МОТ, 2013. – 17 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/europe/ro-geneva/sro-moscow/documents/genericdocument/wcms_312005.pdf
8. Руководство по системам управления охраной труда (МОТ-СУОТ 2001) / (ILO-OSH 2001). – Женева : МОТ, 2003. – 28 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

***I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)***

http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_protect/@protrav/@safework/documents/normativeinstrument/wcms_125017.pdf

9. General Survey concerning the Occupational Safety and Health Convention, 1981 (No. 155), the Occupational Safety and Health Recommendation, 1981 (No. 164), and the Protocol of 2002 to the Occupational Safety and Health Convention, 1981, Report III (Part 1 B), 98th Session of the Governing Body, Geneva, 2009 (Geneva) / International Labour Office (ILO), 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ilo.org/ilc/ILCSessions/98thSession/ReportsubmittedtotheConference

УДК 373.211.24:78

Володимир Бондаренко,
доктор педагогічних наук, доцент
(ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет)

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ
ПРОЦЕСІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Сучасний ринок праці та його нестабільність зумовлює необхідність підвищення конкурентоздатності випускників вищих навчальних закладів, що стане запорукою бажання працювати за спеціальністю, яку вони отримали у виші, та успішної професійної діяльності. Позитивний професійний імідж стає необхідною складовою конкурентоздатності будь-якого фахівця.

Проблеми формування професійного іміджу педагогів досить широко висвітлені у наукових працях зарубіжних та вітчизняних учених. Втім, методологічні засади формування професійного іміджу майбутніх учителів технологій майже зовсім залишилися поза увагою ґрунтовних педагогічних досліджень.

Формування цілей статті (постановка завдання)

Мета роботи полягає у визначенні та аналізі основних методологічних підходів, на яких ґрунтується система формування професійного іміджу майбутніх учителів технологій у навчально-виховному процесі педагогічного університету.

Основними методологічними засадами системи формування професійного іміджу майбутнього вчителя технологій, на нашу думку, є системний, синергетичний та цілісний підходи.

Системний підхід у педагогічній науці застосовують як метод аналізу об'єктів, явищ або процесів, які мають певну кількість елементів, що поєднані взаємними зв'язками, спільними функціями, метою, та які утворюють цілісність. Системний підхід виходить з того положення, що специфіка складного об'єкту (системи) не вичерпується особливостями елементів, які її складають, а пов'язана передусім з характером взаємодії між елементами. Тому на перший план виходить завдання пізнання характеру і механізму цих зв'язків і відношень людини і суспільства, людей всередині певного співтовариства [3].

Для педагогічних досліджень актуальними нам вбачаються наступні положення системного підходу, які мають бути враховані при побудові та аналізі педагогічних систем:

- система – цілісне утворення;
- система в структурному відношенні характеризується аспектом стану і аспектом руху, розвитку, динаміки;
- система як ціле характеризується своїми функціями, через які вона включається в більш складні системи; ці функції породжує структура, що обумовлює функції системи в цілому, а також її частин і компонентів;
- педагогічні системи характеризуються прагненням до досягнення цілей, що є одним з їхніх системоутворюючих факторів;
- системі властива ієрархічність будови, що залежить від ступеня взаємозв'язків її частин і компонентів;

– у системі розрізняють процеси функціонування і розвитку; процеси функціонування відбиває структура стану, процеси розвитку – динамічна структура [2].

Система формування професійного іміджу майбутніх вчителів технологій у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу ґрунтується на засадах *цілісного підходу*, де ціле превалює над своїми елементами. За висновком О. Г. Кучерявого [4], навчально-виховному процесу цілісність не властива первісно, а з'являється лише як результат застосування принципу цілісності в ході побудови й організації навчання і виховання. Основною ознакою цілісності педагогічного процесу є адекватність його цілей, можливостей їх досягнення (функцій) і структури (такої внутрішньої організації процесу, яка забезпечує розкриття і виконання всіх його функцій).

В аспекті досліджуваної проблеми формування професійного іміджу майбутніх вчителів технологій суттєвим положенням є те, що синергетика виходить із принципу еволюціонування навколишнього світу за нелінійними законами, що виражається в багатоваріантності та альтернативності вибору. Педагогічна синергетика, на думку В. І. Андрєєва [1], дає можливість по-новому підійти до розробки проблем розвитку педагогічних систем, розглядаючи їх, насамперед з позиції «відкритості», співтворчості та орієнтації на саморозвиток. Процес самоорганізації являє собою мимовільне виникнення, відносно стійке існування у відкритих нерівноважних системах нових структур. Самоорганізація в педагогічній системі передбачає наявність певної взаємодії між навчальним і навчаються, що відповідає вимогам розвитку педагогічної системи і впливає з об'єктивних передумов її саморуху. Це дозволяє зрозуміти і механізм розвитку педагогічного процесу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, зазначимо, що система формування професійного іміджу майбутніх учителів технологій має ґрунтуватися на сучасних методологічних підходах, серед яких основними є системний, цілісний та синергетичний, що забезпечить її ефективність. Перспективи подальших наукових розвідок лежать у сфері розробки практичних шляхів реалізації визначених методологічних підходів та методичних рекомендацій викладачам щодо їх імплементації у педагогічну практику.

Література

1. Андрєєв В. И. Педагогика творческого саморазвития / В.И. Андрєєв. - Казань: изд-во Казанского ун-та, 1996. – 568 с.
2. Афанасьев В. Г. Системность и общество. – М.: Высш.шк., 1980. – 368 с.
3. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.
4. Кучерявий О. Г. Педагогіка: особистісно-розвивальні аспекти: навч. посіб для студ. вищ. навч. закл. / О. Г. Кучерявий. – К. : НВП «Вид-во «Наукова думка» НАН України», 2011. – 464 с.

Вамболь Сергій Олександрович,
доктор технічних наук, професор
(Національний університет цивільного захисту України),
Сичікова Яна Олександрівна,
кандидат фізико-математичних наук,
доцент
(Бердянський державний педагогічний університет)

ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Аспекти енергетики виступають в якості ключової глобальної проблеми сучасності, від характеру вирішення яких прямо залежать не тільки побудова глобальної економіки і стратегій розвитку держави, а й подолання екологічної кризи. При сучасному рівні виробництва на виготовлення кремнієвих сонячних елементів загальною потужністю 100 ГВт необхідно не менше 1 млн. тонн кремнію високого ступеня чистоти [1]. Щоб досягти очікуваної потужності сонячної фотоенергетики 2030 року [2], необхідно вже зараз мати щорічне виробництво чистого кремнію не менш як 20 тис. тон, що представляє не тільки складну технологічну і фінансову, а й екологічну проблему, тому що отримання чистого кремнію здійснюється екологічно шкідливим виробництвом. Іншим недоліком традиційних кремнієвих сонячних батарей є відносно мала енергетична ефективність – в середньому їх ККД становить близько 11 % [3, 4]. Використання наноструктур дозволило в значній мірі поліпшити характеристики фотоелектричних перетворювачів [5, 7].

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вирішення екологічних та ресурсних проблем і полягає у розробці методів забезпечення екологічної безпеки шляхом використання наноструктур для сонячної енергетики [8–10].

Для вирішення складних технологічних, технічних, екологічних, економічних та інших проблем широко застосовують системний аналіз. Такий науковий підхід дозволяє раціонально формулювати та вирішувати складні проблеми, що характеризуються здатністю до структурування та виділення окремих задач з урахуванням наявних ресурсів. Тож приймемо системний підхід у якості методологічної основи досягнення поставленої мети забезпечення екологічної безпеки.

Екологічну безпеку слід розглядати як динамічний процес, що розвивається і вдосконалюється у взаємозв'язку з науковими дослідженнями, конструкторсько-технологічною та організаційно-технічною підготовкою до управління цього процесу. Для формалізації рішення поставлених задач використано принцип багаторівневої декомпозиції. Цей принцип характеризується розбиттям процесу на ієрархічні рівні функціонально завершених етапів рішення комплексу локальних задач даного рівня.

Стосовно до моделі забезпечення екологічної безпеки ієрархічна побудова її структури і встановлення структурних зв'язків між компонентами означають наступну підпорядкованість її технологічних компонентів: неможливо розробити та виготовити технологічне оснащення або встановити номенклатуру необхідного обладнання, не розробив попередньо технологічні процеси управління екологічною безпекою [3].

Ієрархічні рівні етапів рішення комплексу задач управління екологічною безпекою, що використовує інноваційні технології для сонячної енергетики наведено на рис. 1. Для побудови схеми багаторівневої декомпозиції було використано дослідження функцій складових системи управління екологічною безпекою як

невід'ємної частини роботи зі створення методологічних основ для побудови такої системи [1].

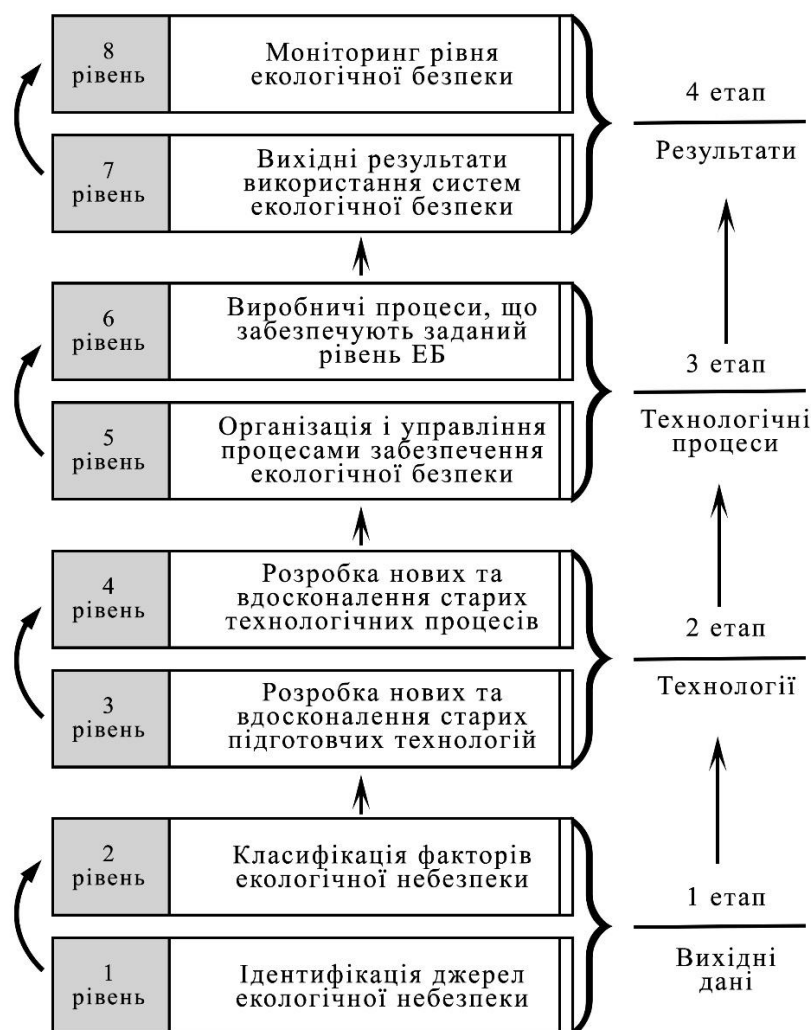

Рис.1. Схема багаторівневої декомпозиції задач забезпечення екологічної безпеки шляхом використання інноваційних технологій для сонячної енергетики

Таким чином, узагальнена схема забезпечення екологічної безпеки складається з чотирьох етапів, кожен з яких містить по два рівні. Перший етап включає в себе ідентифікацію джерел та класифікацію факторів екологічної небезпеки. На цьому етапі необхідним є дослідження впливу сектору енергетики на навколишнє середовище.

Задачею другого етапу є розробка технологій та технологічних процесів, що здатні покращити стан екологічної безпеки. При цьому під підготовчими технологіями слід розуміти методи обробки напівпровідникових пластин, що будуть застосовані для ФЕП.

Третій етап постає у організації та виконанні технологічних процесів, що забезпечують заданий рівень екологічної безпеки. Технологічні процеси включають в себе етапи виробництва сонячних панелей на основі наноструктурованих напівпровідників.

На четвертому етапі необхідно оцінити ефективність запропонованих технологій шляхом дослідження основних фізичних параметрів отриманих наноструктур та дослідити шляхи підвищення ККД фотоелектричних перетворювачів енергії.

При такій побудові ієрархічної структури системи управління екологічною безпекою дотримано основні принципи багаторівневої декомпозиції: наявність вертикальних та горизонтальних зв'язків між рівнями та етапами; пріоритетність дій рівнів та етапів зверху донизу; взаємозв'язок рівнів, варіантність вибору та рішення задач кожного рівня.

Література

1. Suchikova Y. Development of efficiency improvement method of photovoltaic converters by nanostructurization of silicon wafers / Y. Suchikova // *Technology audit and production reserves*. – 2016. – 6 (1/32). – С. 16–20.
2. Сычикова Я. Обеспечение экологической безопасности путем использования пористых полупроводников для солнечной энергетики / Я. Сычикова // *Восточно-Европейский журнал передовых технологий*. – 2016. – 6 (5). – С. 26–33.
3. Остафійчук, Б. К. Сонячні елементи на основі сенсibiliзованих барвниками напівпровідників (огляд) / Б. К. Остафійчук, І. Ф. Миронюк, В. О. Коцюбинський та ін. // *Фізика і хімія твердого тіла*. – 2008. – №9. – С. 11–18.
4. Алексеенко, С.В. Нетрадиционная энергетика и энергоресурсосбережение // *Инновации. Технология. Решения*. – 2006. – № 3 (март). – С. 38–41.
5. Suchikova Y.A. Influence of the carrier concentration of indium phosphide on the porous layer formation / Y.A. Suchikova, V.V. Kidalov, G.A. Sukach // *Journal of Nano- and Electronic Physics*. – 2011. – 2 (4), – p. 75–81.
6. Suchikova, Y.A. Preparation of nanoporous n-InP(100) layers by electrochemical etching in HCl solution / Y.A. Suchikova, V.V. Kidalov, G.A. Sukach // *Functional Materials*. – 2010. – Vol. 17, Is.1. – pp. 131–134.
7. Dzhafarov T. Silicon Solar Cells with Nanoporous Silicon Layer [Електронний ресурс] / Т. Dzhafarov // Additional information is available at the end of the chapter – Режим доступу до ресурсу: <http://dx.doi.org/10.5772/51593>.
8. Shin, B.-K. Bottom-up grown ZnO nanorods for anantireflective moth-eye structure on CuInGaSe₂ solar cells [Text] / B.-K. Shin, T.-I. Lee, J. Xiong, C. Hwang, G. Noh // *Solar Energy Materials & Solar Cells*. – 2011. – V.95. – P. 2650–2654.
9. Сычикова Я.А. Зависимость величины порогового напряжения порообразования фосфида индия от состава электролита / Я.А. Сычикова, В.В. Кидалов, Г.А. Сукач // *Поверхность. Рентгеновские, синхротронные и нейтронные исследования*, 2013. – № 5. – С. 1 – 6. 25–25.
10. Сычикова Я.А. Влияние состава электролита на величину порогового напряжения начала порообразования фосфида индия / Я.А. Сычикова // *Физическая инженерия поверхности*, – 2010. – 8(3). – С. 259–264.

УДК 614.8

А.В. Васильченко,

канд. техн. наук, доцент (НУГЗУ, г.Харьков)

ОЦЕНКА ОГНЕСТОЙКОСТИ БОЛЬШЕПРОЛЕТНЫХ ИЗГИБАЕМЫХ СТРОИТЕЛЬНЫХ КОНСТРУКЦИЙ

Огнестойкость конструкций промышленных зданий, помимо своей прямой функции обеспечения требуемого сопротивления объекта воздействию пожара, является также базовым элементом всей системы противопожарной защиты зданий и определяющим параметром для выбора остальных элементов защиты [1].

В промышленных зданиях с большими пролетами и большими площадями помещений пожар может охватывать только часть помещения. И если для вертикальных конструкций ещё можно допустить равномерность их нагрева, то

изгибаемые элементы балочных клеток или стропильных конструкций могут подвергаться воздействию пожара лишь частично. То есть при пожаре в промышленных зданиях велика вероятность неравномерного распределения температурного поля по всей длине изгибаемых элементов конструкции.

Таким образом, проблема оценки огнестойкости промышленных зданий заключается в определении огнестойкости большепролетных изгибаемых конструкций при неравномерном воздействии нагрева на их различные части.

В работах по совершенствованию методик расчета несущей способности конструкций и рабочих нагрузок в условиях пожара обсуждались численные исследования пространственной расчетной схемы фрагмента каркасного монолитного железобетонного здания при совместном воздействии статической нагрузки и нагрева по режиму стандартного пожара [1, 2, 3].

Однако, во-первых, все подобные работы посвящены исследованию огнестойкости каркасов гражданских зданий с пролетом до 6 м, подвергающимся воздействию пожара в соответствии с представлениями о воздействии равномерного нагрева по режиму стандартного пожара. Во-вторых, в промышленных зданиях с большими пролетами стропильные конструкции выполняются из стали. Отсюда следует актуальность рассмотрения именно стальных конструкций.

Для примера в данной работе выбран расчет стальных составных сварных двутавровых балок на пролетах 24 м, 27 м, 30 м. Для сопоставимости результатов приняты следующие допущения. Параметры сечения всех балок выбраны одинаковыми, удовлетворяющими условиям прочности (высота стенки $h = 2400$ мм; толщина стенки $t_w = 55$ мм; ширина полок $b = 655$ мм; толщина полок $t_s = 28$ мм; толщина ребер жесткости $t_g = 24$ мм). Ребра жесткости расположены с шагом 1,5 м. Балки изготовлены из стали С345 категория 1 с предельным сопротивлением $R_s = 45$ кН/см². Суммарная распределенная погонная нагрузка для всех балок одинакова и составляет $q = 27,27$ кН/м.

Расчет балок производился в программе "SCAD". Полученные значения моментов сопротивления сечений и эпюры изгибающих моментов балок применялись для оценки пределов огнестойкости балок по методу [4]. Изгибающий момент в расчетном сечении балки M_x определялся по формуле:

$$M_x = \frac{qx(l-x)}{2}, \quad (1)$$

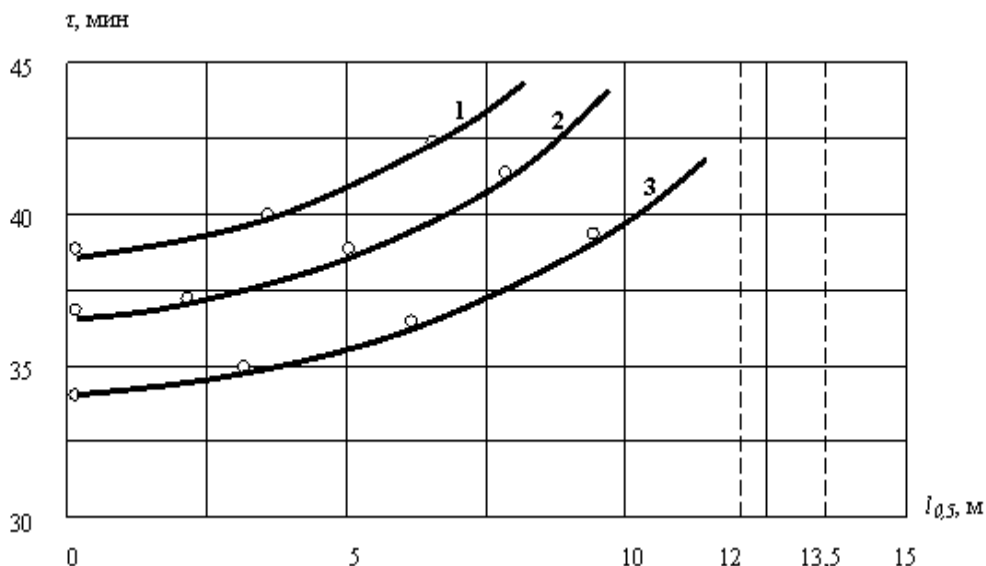
где q – распределенная погонная нагрузка, кН/м; x – расстояние от края балки до расчетного сечения, м; l – длина балки, м.

Неравномерность нагрева балки по длине учитывалась принятием условной зоны прогрева при пожаре $\Phi = 6$ м. Принятый размер условной зоны прогрева обусловлен также высокой теплопроводностью стали, влияющей на расчетные характеристики соседних участков балки. Коэффициенты изменения прочности стали при нагревании γ_T (по которым определялись критические температуры в выбранных сечениях) рассчитывались по формуле:

$$\gamma_T = \frac{M_x}{W_x R_s}, \quad (2)$$

где M_x – изгибающий момент в расчетном сечении при поперечном изгибе, кН·см; W_x – момент сопротивления сечения, см³; R_s – предельное сопротивление стали, кН/см².

Пределы огнестойкости большепролетных стальных балок в различных расчетных сечениях определяли по методу [4] при постоянном значении приведенной толщины. Графики изменения пределов огнестойкости стальных балок по их длине показаны на рис. 1.

Рис. 1. Изменение пределов огнестойкости стальных балок в зависимости от расстояния условной зоны прогрева от центра при длине балок: 1 – 24 м; 2 – 27 м; 3 – 30 м

Как и следовало ожидать, предел огнестойкости балки с удалением от центра возрастает. Его изменение в соответствии с (2) пропорционально изменению изгибающего момента. Учитывая одинаковые размеры сечений изучаемых балок и одинаковую погонную нагрузку, можно проследить тенденцию влияния нагружения стальных большепролетных балок на их огнестойкость.

Таким образом, на примере стальных балок показано, что при неравномерном нагреве большепролетной изгибаемой конструкции ее огнестойкость можно охарактеризовать графиком изменения предела огнестойкости по длине. Такой подход позволяет приблизить расчетный метод оценки огнестойкости стальных большепролетных балок к реальным условиям пожара и на его основе предложить оптимальный способ огнезащиты.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ройтман В.М. Инженерные решения по оценке огнестойкости проектируемых и реконструируемых зданий / В.М.Ройтман. – М.: Ассоциация "Пожарная безопасность и наука", 2001. – 382 с.
2. Белов В.В. Огнестойкость железобетонных конструкций: модели и методы расчета / В.В.Белов, К.В.Семенов, И.А.Ренев // Инженерно-строительный журнал. – № 6. – 2010. – С. 58-61.
3. Фомін С.Л. Оцінка вогнестійкості багатоповерхових каркасних будинків / С.Л.Фомін // Збірник наукових праць «Ресурсо-економні матеріали, конструкції, будівлі та споруди». – Випуск 16, частина 1, Рівне: Видавництво Національного університету водного господарства та природокористування. – 2008. – С. 204-212.
4. Здания, сооружения и их устойчивость при пожаре: Учебник / В.Н.Демехин, И.Л.Мосалков, Г.Ф.Плюснина и др. – М.: Академия ГПС МЧС России, 2003. – 656 с.

Ю.А. Єрохіна, студент

(Запорізький національний технічний університет)

А.В. Коротун, к.ф.-м.н., доцент

(Запорізький національний технічний університет)

І.М. Тітов, ст. викладач¹), зав. сектором²)

(1)Таврійський державний агротехнологічний університет;

2)Державна установа Науковий гідрофізичний
центр НАН України)

ОЦІНКА КІЛЬКОСТІ МЕТАНУ У ВИРОБЛЕНИХ ПРОСТОРАХ ШАХТ У ВИПАДКУ ОБВОДНЕНИХ ТА СУХИХ ОТОЧУЮЧИХ ВУГІЛЬНИХ ПЛАСТІВ

Дослідження газоносності вугленосних відкладень є актуальним в Україні у зв'язку з економічною необхідністю використання метану та можливостями його утилізації, які все більш розширюються. Вивчення природних умов утворення, збереження та міграції метану у вуглепородній товщі, заповнення ним виробок закритих шахт необхідне для організації раціональних методів пошуків та оцінки ресурсів метану, вибору найбільш оптимальних шляхів освоєння вуглегазових родовищ, підвищення ефективності видобутку цього цінного енергоносія.

Досвід дегазації вугільних шахт і промислового видобування вугільного метану свідчать про те, що на газовіддачу пластів впливає велика кількість природних і техногенних факторів, зокрема: напружено-деформований стан вугільного пласта; будова та властивості газонасичених вугільних пластів і вугільної речовини; обводненість вуглевмісної товщі і вологість вугілля.

У зв'язку з цим метою даного дослідження є оцінка концентрації метану у деформованому сухому й обводненому вуглепородному масиві та у вироблених просторах закритих шахт.

Для розв'язання вищеперерахованих задач необхідно перш за все визначити кількість метану, який виділиться у вироблений простір закритої шахти із вуглепородного масиву за відсутності вентиляції та дегазації свердловин.

У загальному випадку концентрація метану у циліндричній порожнині визначається виразом [1]:

$$c_1(r, t) = \frac{2c_0}{\mu_1^2 J_1^2(\mu_1 a)} J_0\left(\frac{\mu_1 r}{a}\right) \left[1 - e^{-\frac{D_1 \mu_1^2 t}{a^2}} - \frac{1}{2} \left(\frac{r_T^2}{a^2}\right)^{-\nu} e^{-\frac{r_T^2 - a^2}{4D_2 t}} \right], \quad (1)$$

де D_1, D_2 – коефіцієнти дифузії метану в порожнині та пружно-пластичній області, відповідно; $J_0(x), J_1(x)$ – функції Бесселя першого роду нульового та першого порядку; μ_n – корені трансцендентного рівняння $J_0(\mu a) = 0$; a – радіус порожнини; r_T – радіус пружно-пластичної області; t – час.

Розглянемо деякі цікаві з фізичної та практичної точки зору граничні випадки.

1. Великий стрибок тиску на порожнині ($P \approx 10^{10}$ Па, і, відповідно, $2\nu \approx 1$; коефіцієнт дифузії у пружно-пластичній області $D_2 = 10^{-9}$ м²/с). Ця ситуація характерна для випадку насичення пружно-пластичної області підземними водами. Для цього випадку співвідношення (1) набуває вигляду:

$$c_1(r, t) = \frac{2c_0}{\mu_1^2 J_1 \mu_1} J_0\left(\frac{\mu_1 r}{a}\right) \left(1 - e^{-\frac{D_1 \mu_1^2 t}{a^2}}\right), \quad (2)$$

2. Відносно малий стрибок тиску на порожнині ($P \approx 10^6$ Па, і, відповідно, $2\nu \approx 1$; коефіцієнт дифузії у пружно-пластичній області $D_2 = 10^{-8}$ м²/с). Ця ситуація характерна для випадку, коли підземні води не проникають у пружно-пластичну область. Для цього випадку співвідношення (1) набуває вигляду:

$$c_1(r, t) = \frac{2c_0}{\mu_1^2 J_1 \mu_1} J_0\left(\frac{\mu_1 r}{a}\right) \left(1 - e^{-\frac{D_1 \mu_1^2 t}{a^2}} - \frac{1}{2} e^{-\frac{r^2 - a^2}{4D_2 t}}\right), \quad (3)$$

На рис. 1 наведено розподіл концентрації метану у циліндричній порожнині у випадках водонасиченого та сухого пружно-пластичного оточуючого шару.

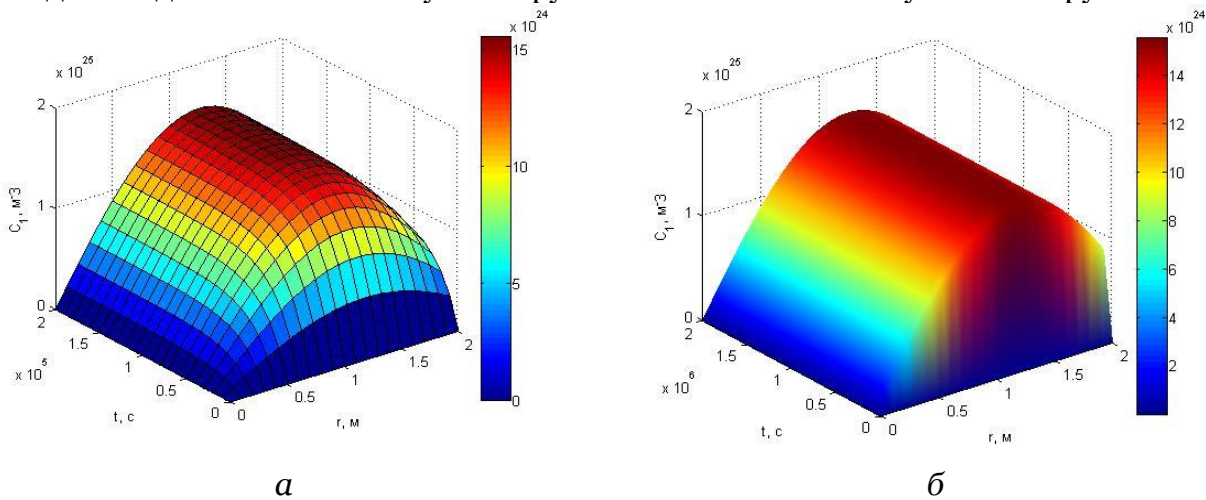

Рисунок 1. Графік розподілу концентрації метану в циліндричній порожнині у випадку водонасиченого (а) та сухого (б) пружно-пластичного шару

Результати розрахунків концентрації метану у циліндричній порожнині вказують на те, що вона досягає максимуму на осі порожнини для обох граничних випадків, причому у випадку обводненого вугільного пласта величина радіуса шару пружно-пластичних деформацій зовсім не впливає на розподіл концентрації метану в порожнині. Розподіл концентрації метану в циліндричній порожнині у випадку сухого пружно-пластичного шару при різних радіусах цього шару відрізняється лише поблизу межі порожнини та пружно-пластичного шару.

Література

1. Гончар А.И., Титов И.Н., Титова Н.И. Критерий оценки количества метана в выработанных пространствах цилиндрической формы для случая водонасыщенной упругопластической прилегающей породы // Наукові праці УкрНДМІ НАН України. – 2013. – № 13, ч. 1. – С. 369-377.

Кондратенко О. М.,
кандидат технічних наук, доцент
Національного університету цивільного захисту України
Науковий керівник – **Вамболь С. О.**, д.т.н., професор,
завідувач кафедри прикладної механіки НУЦЗУ

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ НОРМ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДИЗЕЛІВ АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

На території України, Російської Федерації та країн Європейської Спільки діють законодавчо встановлені норми екологічності автотранспортних засобів (АТЗ) і спеціальної техніки (СТ), що оснащені дизельними поршневіми двигунами внутрішнього згоряння (ДВЗ) [1, 2]. Це Правила ЄЕК ООН № 49 (для АТЗ) і № 96 (для СТ) рівнів EURO III, IV і V відповідно [3, 4]. У цих документах подано гранично допустимі значення масового викиду нормованих поллютантів у відпрацьованих газах (ВГ) дизелів, методики проведення випробувань, перелік і параметри режимів випробувальних циклів, вид та характеристики засобів виміральної техніки.

Серед можливих джерел екологічної небезпеки ДВЗ найбільш різноманітним і суттєвим впливом на навколишнє середовище і живі істоти вирізняються їх відпрацьовані гази (ВГ), що містять до 2000 хімічних сполук, з яких 2...5 % мас. є токсичними [1, 2, 5]. З числа шкідливих компонентів ВГ (поллютантів) законодавчо нормують наступні чотири [1 – 4]: газоподібні незгорілі вуглеводні моторних палива і оливи C_nH_m (продукт неповного згоряння палива, токсичні, канцерогенні і мутагенні речовини, парникові гази), оксиди азоту NO_x (продукт окислення азоту повітря і азотовмісних речовин у моторному паливі і оливі, утворюють нітропохідні C_nH_m та кислотні опади), монооксид вуглецю CO (продукт неповного згоряння палива, токсична речовина) і тверді частинки ТЧ (продукт неповного згоряння палива, дисперсна фаза комбінованого аерозолу ВГ, рідкі C_nH_m , адсорбовані на поверхнях ядер з пористого аморфного вуглецю). Ще два компоненти ВГ нормують опосередковано: діоксид вуглецю CO_2 (продукт повного згоряння палива, парниковий газ) за Кіотським протоколом [6], оксиди сірки SO_x (продукт окислення сірковмісних речовин у моторному паливі і оливі, отруйник каталітичних покриттів систем нейтралізації ВГ, утворюють кислотні опади) обмеженням вмісту сірки у паливі за ДСТУ [7].

Однак, проконтролювати додержання вимог цих норм наразі не є можливим як для нових одиниць АТЗ і СТ, так і для таких об'єктів, що перебувають у експлуатації. Відповідно, практично неможливим є також покарання автовласників, АТЗ і СТ яких не відповідають цим нормам, а також вилучення з експлуатації таких об'єктів. Такий стан зумовлений наступними причинами.

1. Скасування щорічних обов'язкових технічних оглядів АТЗ і СТ у органах ДАІ.
2. Скасування процедури перевірки показників токсичності АТЗ і СТ на стаціонарних постах ДАІ.
3. Відсутність обов'язкових сертифікаційних досліджень одиниць АТЗ і СТ, що ввозяться на територію України, чи слідує їй територією транзитом на в'їзних пунктах пропуску митниць.
4. Відсутність сертифікованих сучасних засобів дослідження і контролю показників токсичності відпрацьованих газів (ВГ) ДВЗ такої техніки у достатній кількості як на ринку так і у лабораторіях наукових установ і навчальних закладів.
5. Відсутність фактичного контролю якості паливо-мастильних матеріалів, що виробляються на вітчизняних нафтопереробних заводах чи ввозяться з-за кордону та реалізуються мережами автозаправних станцій.
6. Відсутність заходів державного стимулювання додержання таких норм –

надання податкових пільг, знижок на паркування і паливо, спрощених процедур оформлення документації та ін.

7. Відсутність державного замовлення на виробництво соціальної рекламної продукції, що роз'яснює, популяризує цю проблематику та впливає на рівень громадянської свідомості автовласників.

8. Відсутність на ринку пропозицій сертифікованих систем і окремих агрегатів для зниження токсичності відпрацьованих газів (ВГ) АТЗ і СТ вітчизняного виробництва відповідної якості і невисокої вартості.

9. Відсутність державного замовлення на розробку силами вітчизняних науковців і впровадження у виробництво на вітчизняних промислових підприємствах систем очищення ВГ ДВЗ, засобів дослідження і контролю кількісного і якісного складу ВГ, методик і стендів для випробувань АТЗ і їх ДВЗ.

10. Відсутність законодавчої заборони на використання так званих емуляторів роботи систем очищення ВГ ДВЗ, що програмно імітують їх наявність за їх несправної роботи чи відсутності.

11. Економічна і політична ситуація у країні відсуває проблематику екологічної безпеки експлуатації транспорту на другорядні позиції.

Отже, як впливає з вищенаведеного, у нашій державі склалася правова колізія – наявність законодавчо встановлених норм з одного боку і відсутність реальних важелів впливу з іншого, чим і користуються автовласники та експлуатуючі організації, злісно не додержуючись вищезгаданих норм.

Основними шляхами покращення такої ситуації є ті, що природним чином впливають з формулювань вищенаведених проблем. Передумови для вирішення деяких з них закладено у доробку вітчизняних вчених. Так, зокрема, проблему створення сучасних засобів визначення параметрів токсичності ВГ вирішували у роботі [9], проблему нейтралізації у ВГ продуктів неповного згоряння палива – у роботі [10], проблему очищення ВГ від ТЧ – у роботі [8]. Проте, проблеми, пов'язані зі створенням відповідного правового забезпечення можуть вирішуватися виключно на законодавчому рівні.

Таким чином, у дослідженні виявлено проблему протиріччя між наявними законодавчо встановленими нормами токсичності транспорту та відсутності контролю за їх додержанням, обґрунтовано її актуальність, проаналізовано її причини та запропоновано шляхи її вирішення.

Список використаних джерел

1. Оценка и контроль выброса дисперсных частиц с отработавшими газами дизелей / В.А. Звонов, Г.С. Корнилов, А.В. Козлов, Е.А. Симонова. – М.: Издательство Прима-Пресс-М, 2005. – 312 с.

2. Марков В.А. Токсичность отработавших газов дизелей. 2-е изд. перераб. и доп. / Марков В.А., Баширов Р.М., Гамбитов И.И. – М.: Изд-во МГТУ им. М.Э. Баумана, 2002. – 376 с.

3. Regulation № 49. Revision 5. Uniform provision concerning the approval of compression ignition (C.I.) and natural gas (NG) engines as well as positive-ignition (P.I.) engines fuelled with liquefied petroleum gas (LPG) and vehicles equipped with C.I. and NG engines and P.I. engines fuelled with LPG, with regard to the emissions of pollutants by the engine. – United Nations Economic and Social Council Economics Commission for Europe Inland Transport Committee Working Party on the Construction of Vehicles. – E/ECE/TRANS/505. – 4 May 2011. – 194 p.

4. Regulation № 96. Uniform provision concerning the approval of compression ignition (C.I.) engines to be installed in agricultural and forestry tractors with the regard to the emissions of pollutants by the engine. Geneva, 1995. – 109 p.

5. Поливянчук А.П. Исследование степени токсичности вредных веществ, выбросы которых нормируются европейскими экологическими стандартами / А.П. По-

І Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

ливянчук, Е.Ю. Щепак, Е.Ю. Титова // Вестник Национального технического университета "ХПИ". – 2007. – № 2. – С. 112 – 115.

6. Киотский протокол к рамочной конвенции Организации Объединенных Наций об изменении климата, 1998. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://unfccc.int/resource/docs/convkp/kprus.pdf>

7. ДСТУ 4840:2007 Паливо дизельне підвищеної якості. Технічні умови. – К.: ДЕРЖСПОЖИВСТАНДАРТ України, 2007. – 17 с.

8. Кондратенко О.М. Зниження викиду твердих частинок транспортних дизелів, що перебувають в експлуатації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук: спец 05.05.03 «Двигуни та енергетичні установки» [Текст] / Олександр Миколайович Кондратенко. – Харків, 2013. – 20 с.

9. Полив'янчук А.П. Науково-практичні основи підвищення ефективності визначення викидів твердих частинок з відпрацьованими газами дизеля: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. техн. наук: спец 05.05.03 «Двигуни та енергетичні установки» [Текст] / Андрій Павлович Полив'янчук. – Харків, 2013. – 34 с.

10. Краснокутський Є.В. Закономірності кінетичних і масообмінних процесів конверсії газових викидів у каталітичному нейтралізаторі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук: спец 05.17.08 «Процеси та обладнання хімічної технології» [Текст] / Євген Володимирович Краснокутський. – Харків, 2014. – 20 с.

УДК 372.874

О.М. Маєвська,
аспірант кафедри теорії та методики технологічної освіти
(Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка)

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ПРАКТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ 5-7 КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ПИСАНКАРСТВА

Розвиток творчої особистості та її талантів у загальноосвітній школі полягає в особистісному художньо-естетичному розвитку учнів, формування у них світоглядних орієнтацій і компетенцій у сфері художньої культури, вихованні потреби у творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні в процесі опанування цінностями національної культурно-мистецької спадщини.

Народне декоративно-ужиткове мистецтво створює найкоротший шлях до виховання загальнолюдських культурних цінностей. Учитель пов'язує учнів з традиціями, історією через народний фольклор, промисли. О. Редько відзначає, що мистецтво має унікальні можливості впливу на людину [1, с. 288].

Формування компетентностей особистості у педагогіці розкрили у своїх працях В. Болотов, А. Вербицький, І. Зимня, О. Лебедев, Н. Радіонова, А. Хуторський та інші. Сутність компетентнісного підходу в освіті вивчали українські вчені І. Бех, Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Єрмаков, С. Зінов'єв, І. Кубенко, О. Локшина, Л. Масол, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, В. Мачуський. Теоретичний аспект художньо-творчої компетентності описує О. Семенова. Дослідження українського писанкарства проводили Д. Горняткевич, Л. Козубай, І. Михалевич, Л. Ткачук та інші.

Щороку українці святкують Великдень і традиційно ідуть до церкви освячувати паску і писанки. Розписом найчастіше займаються діти. Проте, щоб писанка стала оберегом, набула позитивної енергетики, необхідно знати символіку зображень, опанувати прийоми нанесення їх на яйце. На уроках діти можуть

навчитися виконувати один із видів декорування – розпис воском і фарбування різними барвниками.

Спочатку варто познайомити учнів із смисловим значенням найпоширеніших символів, кольорів у писанкарстві. Потім діти можуть намалювати в альбомі бажаний орнамент. За допомогою спеціального писачка, воскової свічки наносять орнамент на варене яйце. Варто відзначити, що перший колір під воском залишиться білим. Перед зануренням у фарбу яйце поміщають у розчин оцту, щоб колір краще лягав на поверхню. Зазвичай починають фарбувати із світлих кольорів: жовтий (символ сонця, тепла, врожаю), червоний (означає добро, радість), зелений (символізує надію, весняне пробудження природи), блакитний (здоров'я, небо), бурий, коричневий (землю і її життєдайну силу), чорний (символ таємниці, нескінченності життя) [2].

Діти із захопленням створюють писанки. У кожного вона неповторна. Процес творчості привчає до охайності і терпіння, формує відчуття пропорцій, форми, лінії, розкриває естетичний смак. Через знайомство із писанкарством, як історико-культурною спадщиною народу, діти усвідомлюють свою причетність до мистецьких цінностей національної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Редько О.С. Українська вишивка – одна із складових естетичного виховання / О.С. Редько // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / ред. Л.Л. Товажнянський, О.Г. Романовський. – Харків : НТУ «ХП», 2010. – С. 287-296.

2. Символіка кольорів писанки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://traditions.in.ua/zvychai-ta-obriady/obriadova-symvolika/318-symvolika-koloriv-rysanky> – назва з екрану.

УДК 94:634.8:663.25“19”(477.7)

Є.В. Рибалко,

викладач (“Бердянський коледж ТДАТУ”)

РОЗВИТОК ВИНОГРАДАРСТВА ТА ВИНОРОБСТВА БЕРДЯНСЬКА У ПЕРШІЙ ЧВЕРТІ ХХ СТОЛІТТЯ

На Південь України виноградна лоза потрапила ще в дохристиянську епоху. Завезли її сюди переселенці з материкової Греції (міста Мілет). Початок розвитку цієї галузі було покладено в Ольвії – місті-державі, заснованому на правому березі Південнобузького лиману в VI ст. до н. е. Стародавні ольвіополіти вважали виноград “дарунком неба” і залишили нам у спадок не тільки технологію виготовлення вина, а й усталену віками етику його вживання.

Особливо важливу роль у розвитку промислового виноградарства та виноробства на Півдні України зіграв граф Воронцов, за ініціативою якого селянам безкоштовно виділялись вільні землі та посадочний матеріал для закладки виноградників, відмінено акциз на вино, упорядковано оподаткування. Завдяки цим заходам було досягнуто значне збільшення об'ємів виробництва винограду й вина, ріст виноторгівлі та матеріального добробуту місцевого населення. За ініціативою М.С.Воронцова видавались “Записки Імператорського товариства сільського господарства Південної Росії” на сторінках яких відображались наукові думки й трудовий досвід з питань, що пов'язані з вирощуванням винограду та виробництвом вин.

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

Запорізький край до початку ХХ століття пережив багато трансформацій та експериментів з боку імперської влади, але все ж таки залишався потужним сільськогосподарським клондайком.

На початку ХХ ст. виноградарство України зазнало великої кризи, пов'язаної з поширенням філоксери та розрухою, викликаною першою світовою і громадянськими війнами. За короткий час площі виноградників скоротилися в 4,2 рази. Якщо в 1913 р. площа їх становила 53,9 тис. га, то в 1919 р. залишилося 12,8 тис. га. У 20-і роки почалося відновлення площ виноградників. Але нові виноградники закладали, головним чином, низькоякісними саджанцями гібридів. У Бердянську до 1911 року виноградники займали площу близько 7000 десятин та 2250 десятин в окрузі, а з 1911 року з'явилась грибкова хвороба «Мільдіум», яка знищила велику кількість виноградників. Для підтримки та розвитку виноградо-винного промислу на Україні у червні 1921 року було прийнято «Декрет про виноградо-винний промисел та плодово-ягідне виноробство».

Провінційна періодика є одним із важливих джерел з історії життя регіонів. Усі періодичні видання – "свідки" певної епохи чи періоду, що відображають особливості буття минулого часу. Газети покликані інформувати читачів про новини, висвітлювати питання, які викликають найбільший інтерес читацької аудиторії на даний момент.

На сторінках Бердянської газети «Рабоче-селянское слово» була надрукована стаття, автор якої наголошував, що Бердянську вкрай необхідно мати кваліфіковані кадри з виноградарства: «Кому удавалось преодолеть все трудности и развести виноградник, то затраченная энергия оплачивается во много раз более, чем хлебопашество. Так как эта отрасль представляет одну из доходнейших отраслей сельского хозяйства, имеющих важное значение для края, тем более, что почвы, отводимые под виноградарство не пригодны под культуру хлебных злаков. Чтобы поднять виноградарство, необходимо учредить школу виноградарства, которая будет служить рассадником правильного ведения культуры и поставит эту отрасль на должную высоту, что и послужит обогащением края, тем более, что в Бердянске имеются подходящие условия и они не потребуют больших средств».

Рішення проблеми не примусило на себе довго чекати, і на черговому засіданні Бердянського виконавчого комітету було ухвалено проект організації агрошколи з підготовки садівників і виноградарів.

1 жовтня 1924 року рішенням Бердянського Округконкому була створена профшкола виноградарства та садівництва. Агропрофшкола здійснила перший набір учнів на три групи, одна з яких була підготовчою, а строк навчання становив 2 роки. Прийом відбувався за результатами вступних іспитів без врахування раніше отриманої освіти. Першими учнями були в більшості мешканці Бердянського району, які по завершенні навчання вважалися молодшим керівним складом для виноградних господарств.

У тому ж 1924 році в Бердянську відбулося об'єднання трьох кооперативних товариств: «Винороб», «Натурвейн» та «Виноград і фрукта» у єдине потужне кооперативне товариство «ВИНОРОБ». Товариство ставило перед собою конкретні завдання: створити міцну організацію, яка б об'єднала всіх виноградарів у єдиний кооператив; підняти культуру виноградників; надати споживачу натуральне вино вищої якості та встановити типи вин Бердянського виноградного району; налагодити зв'язок з органами управління для вирішення потреб виноградарів.

Вже за рік у газеті «Рабоче селянское слово» № 28 за 1925 р. розміщено оголошення: Бердянское «Товарищество Винодел» продает из своих винодельческих подвалов ВИНО разных сортов ведрами, а из винногастрономических магазинов в г. Бердянске и округе в разлитом виде в бутылках и четвертях».

Бердянська агрошкола проіснувала до 1926 року, згодом була реорганізована указом Наркомзема України. Відтепер, у школі було введено трирічний строк навчання, по завершенні якого випускникам надавалась кваліфікація агротехніка виноградарства і виноробства, окрім того, Райземвідділ зобов'язаний був надати їм робочі місця.

Діяльність навчального закладу суворо контролював Народний комісаріат Землеробства УРСР. У регулярних «Матеріалах обслідування Бердянського садово-городнього технікуму», надавалась інформація про особовий склад персоналу, рух учнів, аналіз навчального процесу, фінансування та витрати.

Практичне втілення популяризації виноградарства та виноробства шляхом поширення спеціальних знань через бердянську агрошколу, а згодом технікум виноградарства та виноробства стало ефективним засобом розкриття прихованих ресурсів і можливостей у регіоні, формування «полюсів розвитку» та відкритості на модернізацію виноробної галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рабоче-селянское слово. – 1924. – № 58.
2. Рабоче-селянское слово. – 1924. – № 61.
3. Рабоче-селянское слово. – 1924. – № 66.
4. Рабоче-селянское слово. – 1925. – № 28.
5. Развитие виноградарства і виноробства на Півдні України /Пустова О.Г., Цокало О.О., Ткаченко Д.В. – Миколаїв: МДАУ, 2010. – 440 с.
6. ЦДАВО. Ф. 27, оп. 2, спр. 346, арк. 49. «Матеріали о развитии виноделия и виноградарства на Украине. 09.08.1921-02.07.1923».
7. ЦДАВО. Ф. 27, оп. 12, спр. 1843, арк. 43. «Матеріали обслідування Бердянського садово-городнього технікуму».

УДК 614.84

А.В. Савченко,
канд. техн. наук, ст. научн. сотр.,
НУГЗУ г.Харьков,

НОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОХЛАЖДЕНИЯ РЕЗЕРВУАРОВ С УГЛЕВОДОРОДАМИ ОТ ТЕПЛООВОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ ПОЖАРА

В настоящее время на территории бывшего СССР находится в эксплуатации более 40 тысяч вертикальных и горизонтальных цилиндрических резервуаров емкостью от 100 до 50000 м³. В период с 2000 по 2010 год на территории стран постсоветского пространства произошло более 6500 аварийных ситуаций при перевозке нефтепродуктов в вагонах-цистернах железнодорожным транспортом, из них – более 2700 было связано с утечками горючих жидкостей и их возгоранием вследствие повреждений котлов таких цистерн.

При ликвидации пожаров в резервуарных парках и на железной дороге оперативно-спасательными подразделениями, кроме тушения выполняется еще ряд работ, в состав которых входит и защита аппаратуры и стенок соседних резервуаров от теплового излучения.

Это особенно актуально при организации тушения пожаров на подобных объектах при недостаточном количестве сил и средств. В таком случае главной задачей аварийно-спасательных подразделений является сдерживание развития пожара до прибытия дополнительных сил. Решением этой проблемы может быть разработка новых огнетушащих веществ и тактических приемов, которые позволят уменьшить необходимое количество сил и средств для ликвидации пожара на объектах газо-нефтеперерабатывающего комплекса и транспортной инфраструктуры.

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

Расход воды на охлаждение наземных резервуаров составляет: для горящего резервуара – из расчета 0,5 л/с на 1 м длины всей окружности резервуара, для соседних с горящим резервуаром и отстоящих от него до двух нормативных расстояний – из расчета 0,2 л/с на 1 м длины половины окружности резервуара, обращенного в сторону очага горения. Кроме того, охлаждение резервуаров объемом более 5000 м³ необходимо осуществлять лафетными стволами. Очевидно, подача такого количества воды в условиях дефицита времени (а возможно, сил и средств) – сложная организационная и техническая задача.

В работах [1-2] было установлено, что существенно уменьшить потери огнетушащего вещества при тушении пожаров позволяет применение гелеобразующих систем (ГОС).

При тепловом воздействия вода (даже с добавками ПАВ) не обеспечивает длительную защиту горючего материала. Увеличение количества воды подаваемой на защиту приводит лишь к дополнительным потерям и проливу. В отличие от жидкостных средств пожаротушения, ГОС практически на 100% остается на защищаемой поверхности [3]. Представляется интересным подбор и анализ свойств известных ГОС для охлаждения стенок резервуаров с углеводородами от теплового воздействия пожара.

Согласно [4], для листового элемента стенки резервуаров допускается использовать стали марок С245*, С255*, С275*, С285, С345-3 (* – элемент толщиной не более 10 мм). Конструктивные толщины листов стенок резервуаров типа РВС (в зависимости от диаметра резервуара) составляют от 5 до 26 мм и более.

Ранее было установлено, что использование ГОС позволяет значительно увеличить время воспламенения ТГМ. В частности, время воспламенения образцов ДВП, на которые был нанесен слой ГОС 1 мм доходило до 880 с, а образцы ДВП, обработанные водой методом погружения на 1 минуту, загорались через 86 с [5-6].

Также к положительному факту, отмеченному во время испытаний ГОС при тушении пожаров объектов жилого сектора, можно отнести свойство ксерогеля адсорбировать воду и при этом не терять своих адгезионных свойств. Проведенный через сутки обзор стены трансформаторной подстанции, которая охлаждалась с использованием ГОС, показал, что ксерогель был почти сухой и достаточно легко удалялся. Но при нанесении воды на поверхность ксерогеля без добавки ГОС отмечалась достаточно большая адсорбция воды. Это свойство ксерогеля требует отдельного исследования, результатом которого может быть восстановление охлаждающих свойств гелевой пленки после ее высыхания, что позволит разработать новые тактические приемы, ликвидации пожаров, например, при организации тушения резервуаров с нефтепродуктами.

Проведенный анализ свидетельствует о перспективности использования ГОС с целью охлаждения стенок резервуаров и цистерн с углеводородами от теплового воздействия пожара. ***Проведение исследований, направленных на восстановление охлаждающих свойств ксерогеля,*** позволит разработать новые тактические приемы, направленные на сокращение количества сил и средств при тушении резервуаров и цистерн с углеводородами.

ЛИТЕРАТУРА

1. Савченко А.О., Є.І. Стецюк, О.О. Островерх, Г.В. Іванець Обґрунтування використання гелеутворюючих систем для запобігання надзвичайних ситуацій на складах зберігання артилерійських боєприпасів. Проблеми надзвичайних ситуацій: Сб. науч. тр. – Харьков, 2015. – Вып. 22. – С.106 – 112. Режим доступа: <http://nuczu.edu.ua/sciencearchive/ProblemsOfEmergencies/vol22/Savchenko.pdf>.
2. Савченко А.В., Островерх О.А., Холодный А.С. Теоретическое обоснование использования гелеобразующих систем для охлаждения стенок резервуаров и цистерн

с углеводородами от теплового воздействия пожара. Проблемы пожарной безопасности: Сб. науч. тр. – Харьков, 2015. – Вып. 37. – С.191 – 195. Режим доступа: http://nuczu.edu.ua/sciencearchive/ProblemsOfFireSafety/vol37/Ppb_2015_37_34.pdf.

3. Савченко О.В., Островерх О.О., Ковалевська Т.М., Волков С.В. Дослідження часу займання зразків ДСП, оброблених гелеутворюючою системою $\text{CaCl}_2 - \text{Na}_2\text{O} \cdot 2,95 \text{SiO}_2 - \text{H}_2\text{O}$. Проблемы пожарной безопасности: Сб. науч. тр. – Харьков, 2011. – Вып. 30. – С.209 – 215. Режим доступа: <http://nuczu.edu.ua/sciencearchive/ProblemsOfFireSafety/vol30/15.pdf>.

4. Резервуари вертикальні сталеві для зберігання нафти і нафтопродуктів з тиском насичених парів не вище 93,3 кПа : ВБН В.2.2-58.2-94. – [Чинний від 1994-10-01]. К. : Держкомнафтогаз України, 1994. – 98 с. – (Національний стандарт України).

5. Савченко О.В. Островерх О.О., О.М. Семків, С.В. Волков Використання гелеутворюючих систем для оперативного захисту конструкцій та матеріалів при гасінні пожеж. Проблемы пожарной безопасности: Сб. науч. тр. – Харьков, 2012. – Вып. 32. – С.180 – 188.

6. Савченко А.В., Островерх О.А. Моделирование теплозащитных свойств гелеобразующих систем при ликвидации пожаров в резервуарных парках хранения нефтепродуктов. Проблемы пожарной безопасности: Сб. науч. тр. – Харьков, 2016. – Вып. 39. – С.243 – 249. Режим доступа: <http://nuczu.edu.ua/sciencearchive/ProblemsOfFireSafety/vol39/Savchenko.pdf>.

УДК 621.865.8

Шумілова Е.Д., к.т.н., доц.

(ДДПУ Донбаський державний педагогічний університет).

Суворов А.О. студент 4-ого курсу заочного відділення

(ДДПУ Донбаський державний педагогічний університет)

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ТЕХНІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ПРОМИСЛОВИХ РОБОТІВ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Постановка проблеми. Підвищення ефективності виробництва і його інтенсифікація визначаються рівнем впровадженої автоматизації технологічних процесів. Промислові роботи забезпечують автоматизацію окремих технологічних процесів та операцій, зв'язують їх у системи виробничих комплексів, що працюють автоматично, з гнучко перебудовуваною технологією. Застосування промислових роботів поліпшує використання фондів, підвищує рентабельність і знижує собівартість продукції.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що, вивчивши найбільш глибоко технічні засоби автоматизації та засвоївши методи програмування промислових роботів з цикловим керуванням, студент в майбутньому матиме змогу технічно грамотно проводити трудове навчання учнів і брати участь в їх технічному вихованні. Отримані знання є основою творчого мислення і роботи в школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам запровадження новітніх інформаційних технологій в системах автоматизованого управління виробництвом, а також в навчально-виховний процес присвятили свої роботи багато українських та зарубіжних вчених: Скрипник Ю.О., Головка Д.Б., Рубанов В.Г., Кинжук А.С., Кондратець В.О., Ямпольский Л.С., Козирев Ю.Т., а також Таланчук П.М., Дубровний В.О., Плужников Л.Н. та ін..

В залежності від технологічних операцій, які виконуються в технологічному процесі, можуть застосовуватися сучасні пристрої програмного керування, які являють

**I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)**

собою програмовані мікроконтролери, мікроЕОМ, мікропроцесори і інші пристрої керування промисловими роботами (ПР) з різними системами управління: циклова, позиційна, контурна, адаптивна, котрі можуть бути реалізовані на різних принципах, у тому числі на принципах числового програмного управління [1, с. 5– 7].

Циклове програмне управління є саме простим в реалізації і не потребує спеціальної підготовки при його використанні. Найбільше розповсюдження отримали ПР з цикловою програмною системою управління на операціях штамповки, механообробки і в ливарному виробництві [2, с.62]. На сьогодні розроблено нові, більш досконалі пристрої керування на мікропроцесорах.

Метою даної роботи є дослідження технічних показників промислових роботів (ПР) з цикловим програмним керуванням для поглибленого навчання і закріплення теоретичного матеріалу з курсу «Основи автоматизації виробництва»..

Виклад основного матеріалу. Необхідні знання і навички з питань управління роботою ПР студенти отримують при виконанні лабораторних робіт.

Процес виконання лабораторної роботи починається з первинної інструкції, яка фіксує заборонені дії студентів з метою виключення помилок, які можуть привести до травм при виконанні роботи. Потім студенти знайомляться з обладнанням, з якого складається навчальна установка, вивчають устрій і принцип дії ПР, досліджують його технічні характеристики, а також знайомляться з мікропроцесорним програмним цикловим пристроєм управління [3, с. 21].

В процесі роботи студенти вивчають;

- залежність швидкості переміщення робочого органу від рівня тиску в пневмосистемі;
- точність позиціонування робочого органу;
- величину зусиль, що розвивають захоплюючі пристрої (ЗП) при різних схемах утримання.

Привод робота «МП–9С» є пневматичним з робочим тиском 0,4 –0,5 МПа.

Результати дослідження залежності швидкості переміщення руки робота від рівня тиску під час роботи ПР «МП-9С» (циліндричні координати) наведені у табл. 1.

Таблиця 1.

Залежність швидкості переміщення маніпулятора ПР від тиску

Тиск у пневмосистемі P , МПа	Середній час переміщення t , с	Лінійне переміщення S , м	Швидкість переміщення V , м/с
0,15	0,596	0,15	0,25
0,20	0,407	0,15	0,37
0,25	0,279	0,15	0,54
0,30	0,241	0,15	0,62
0,40	0,224	0,15	0,67

Результати табл. 1 є усередненими і отримані для п'яти фіксованих рівнів тиску в системі (0,15; 0,20; 0,25; 0,30; 0,40) при постійному вильоті руки (0,15 м), який задають заздалегідь за допомогою гайок-упорів.

Як видно з наведених в табл. 1 даних, якщо робочий тиск змінюється від 0,15 до 0,4 МПа, швидкість переміщення руки ПР змінюється від 0,25 до 0,67 м/с, тобто маємо практично лінійну залежність.

Точність позиціонування (погрішності) визначаються з допомогою індикаторної головки годинного типу, що встановлюється в точках позиціонування. Похибка позиціонування характеризується трьома складовими ΔX , ΔZ , ΔY . Як

виявилось, експериментальні погрішності позиціонування узгоджуються з паспортними даними для ПР «МП-9С», до 200 мкм.

Пневмопривід має також шарнірно-важільний захватний пристрій. Зусилля захоплення, необхідні для утримання об'єкту масою до 0,2 кг (вантажопідйомність) при різних схемах утримання, складають ($F_{ут} = 6,38 - 34,35$) Н.

На завершення роботи студенти аналізують результати дослідження, оформлюють звіт і відповідають на контрольні питання.

Висновки. Таким чином, в процесі виконання даної роботи студенти вивчають структуру, принцип дії, основні характеристики та призначення промислового робота МП-9С з цикловою системою управління, ознайомлюються з системою команд і особливостями програмування мікропроцесорного програмного циклового пристрою МПЦП, що забезпечує формування у них відповідних знань і вмінь і сприяє підвищенню рівня професійної підготовки. Виконана робота має практичне значення. Мікропроцесорне програмне управління роботою ПР може у майбутньому використовуватися при вивченні інших технічних дисциплін, які передбачені програмою навчання.

Література

1. Кижук А.С. Микроконтроллеры в системах управления: учеб. пособие / А.С. Кижук. Белгород: БГТУ имени В.Г.Шухова, 2009. – 203 с.
2. Козырев Ю.Г. Кудинов А.А. Роботизированные производственные комплексы. / Ю.Г. Козырев, А.А. Кудинов – М.: Машиностроение, 1989. – 270с.
3. Микропроцессорное программируемое цикловое устройство (МПЦУ). Техническое описание и инструкция по эксплуатации. Тольятти: Волжский автомобильный завод, 1992, –175 с.

УДК 621.315.592

Вамболь Віола Владиславівна,
доктор технічних наук, професор
(Національний університет цивільного захисту України),
Сичікова Яна Олександрівна,
кандидат фізико-математичних наук,
доцент (Бердянський державний педагогічний університет)

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОДУКТІВ НАНОТЕХНОЛОГІЙ ПРОТЯГОМ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ

За останні десятиліття нанотехнології стали стратегічним індустріальним напрямком. У багатьох галузях науки і техніки та сферах промисловості спостерігається велика зацікавленість у продуктах нанотехнологій, що пов'язано з реальною можливістю практичної реалізації їхніх унікальних властивостей. Більше 50 країн ведуть дослідження й розробки в галузі нанотехнологій і не менше 30 країн мають свої національні програми в цій галузі [1]. За офіційними даними сайту StatNano у 2016 році Відомством з патентів й товарних знаків США було оформлено 8484 патенти у галузі наноіндустрії [2]. Наноматеріали широко застосовують як основний матеріал для фотоелектричних перетворювачів [3, 4], лазерів й світлодіодів [5, 6], як буферні шари для виготовлення гетероструктур [7] тощо.

До нанотехнологій традиційно відносяться розробки, в яких використовуються матеріали і системи, що відповідають трьом умовам: принаймні один з їхніх просторових вимірів не перевищує 100 нанометрів; при їх виготовленні використовуються процеси, в основі яких покладено фундаментальний контроль над фізичними і хімічними властивостями молекулярних структур; вони можуть бути об'єднані в більш великі структури. Проникнення наночастинок в біосферу може призвести до багатьох наслідків, прогнозувати які наразі не є можливим через нестачу інформації. Дослідники відзначають, що токсичність наноматеріалів в значній мірі пов'язана з присутніми в них домішками, а не з самими матеріалами [8]. Однак до сьогодні відомості про наслідки неконтрольованих викидів наночастинок в навколишнє природне середовище залишаються досить мізерними.

Американським товариством з випробування матеріалів (American Society for Testing and Materials – ASTM) розроблені стандарти, що стосуються термінів в галузі нанотехнологій, методів вимірювання і характеристик наночастинок, а також специфікації наноматеріалів [9]. В рамках ISO/TC 229 визначені країни-куратори з окремих галузей метрології, стандартизації і сертифікації. Метрологія, методи вимірювань і випробувань закріплені за Японією, терміни й визначення – Канадою, проблеми здоров'я, безпеки й екології – США. В Японії частка фінансування робіт, пов'язаних з метрологією, становить 18 %, а частка фінансування робіт в галузі нанотехнологій, які вивчають ризик негативного впливу на здоров'я й навколишнє природне середовище, становить 30 % [10].

Проведення повного дослідження ризиків використання наноматеріалів та контролю їх впливу на навколишнє середовище і організм людини є довготривалим і наукоємним процесом. Крім того, на сьогодні недостатньо даних щодо токсичності великої кількості наноматеріалів, для більшості з них не розроблено маркування та паспортів. Тому зупинимось лише на загальних видах впливу наноіндустрії на екосистему та людину.

Для цього слід чітко розуміти, що наноматеріали можуть представляти небезпеку не лише у процесі їх використання, а на всіх етапах життєвого циклу, спрощена схема якого наведена на рис. 1.

Рис. 1. Схема життєвого циклу наноматеріалів

Таким чином, при екологічній оцінці наноматеріалів слід враховувати специфічні особливості кожної стадії життєвого циклу. Так, на першій стадії «*Видобуток і виробництво сировини з наноматеріалів*» необхідно враховувати речовини, з яких виготовляється нанопродукт.

Друга стадія «*Виробництво наноматеріалів*» стосується безпосередньо методів синтезу наноматеріалів, які умовно можна поділити на фізичні, хімічні, хіміко-фізичні. На цьому етапі найбільшою загрозою є речовини, що беруть участь у виготовленні наноматеріалу (електроліти, іони, порошки, гази тощо) та безпосередньо самі методи синтезу.

На третій стадії «*Зберігання та упаковка*» слід враховувати специфічні особливості матеріалів, їх летючість, розчинність, взаємодію з повітрям і водою тощо.

Як правило, наноматеріали виготовляються з метою подальшої їх інтеграції у виробу чи промислову продукцію. Тому четверта стадія «*Виробництво виробів з наноматеріалів*» є важливим елементом у дослідженні життєвого циклу нанопродукції [11, 12]. На цьому етапі проводиться тестування та виявлення якості і придатності наносировини для подальшого використання. Тому значний процент наноматеріалів відбраковується і потребує утилізації чи вторинної переробки.

«*Використання наноматеріалів*», що є п'ятою стадією життєвого циклу нанопродукту стосується безпосередньо виробів, що містять наносировину. Тому дослідження треба проводити комплексно, враховуючи не лише фізичні та хімічні характеристики речовин, а й поведінку всього виробу та його компонентів під час експлуатації.

При аналізі останньої стадії життєвого циклу «*Утилізація і відходи*» слід враховувати, що наноматеріал присутній вже у якості компоненту виробу, тому його відділення провести в багатьох випадках неможливо. Проводиться утилізація всього виробу.

Загалом, санітарно-епідеміологічна експертиза здійснюється з метою виявлення продукції, що становить небезпеку для життя і здоров'я людини, а також можливості заподіяння шкоди здоров'ю людини при виготовленні, обороті і вживанні (використанні) продукції.

I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (20-21 квітня 2017, м. Бердянськ)

При використанні продуктів наноіндустрії необхідно також проводити оцінку відповідності/невідповідності продукції, умов її виготовлення та використання чинному законодавству та міжнародним стандартам.

Більшість досліджень оцінки ризиків наноматеріалів стосуються окремих, однорідних наноматеріалів, що характеризуються високим ступенем чистоти. Однак дуже часто використовуються гетероструктури, які містять наноплівки різного складу. Крім того, увагу необхідно зосереджувати на таких показниках, як: загальний обсяг ресурсів, використаних для створення нанопродукції; старіння наноматеріалів; методи обробки та включення наноматеріалів у комерційний продукт; основні характеристики вихідного матеріалу, що застосовувався для створення наноструктур тощо; зміна властивостей наноматеріалів протягом всього життєвого циклу.

З оглядом на вищезазначене, постає потреба у створенні системи нанобезпеки та сертифікації продукції наноіндустрії. Загальна схема такого підходу повинна включати ряд заходів (рис.2)

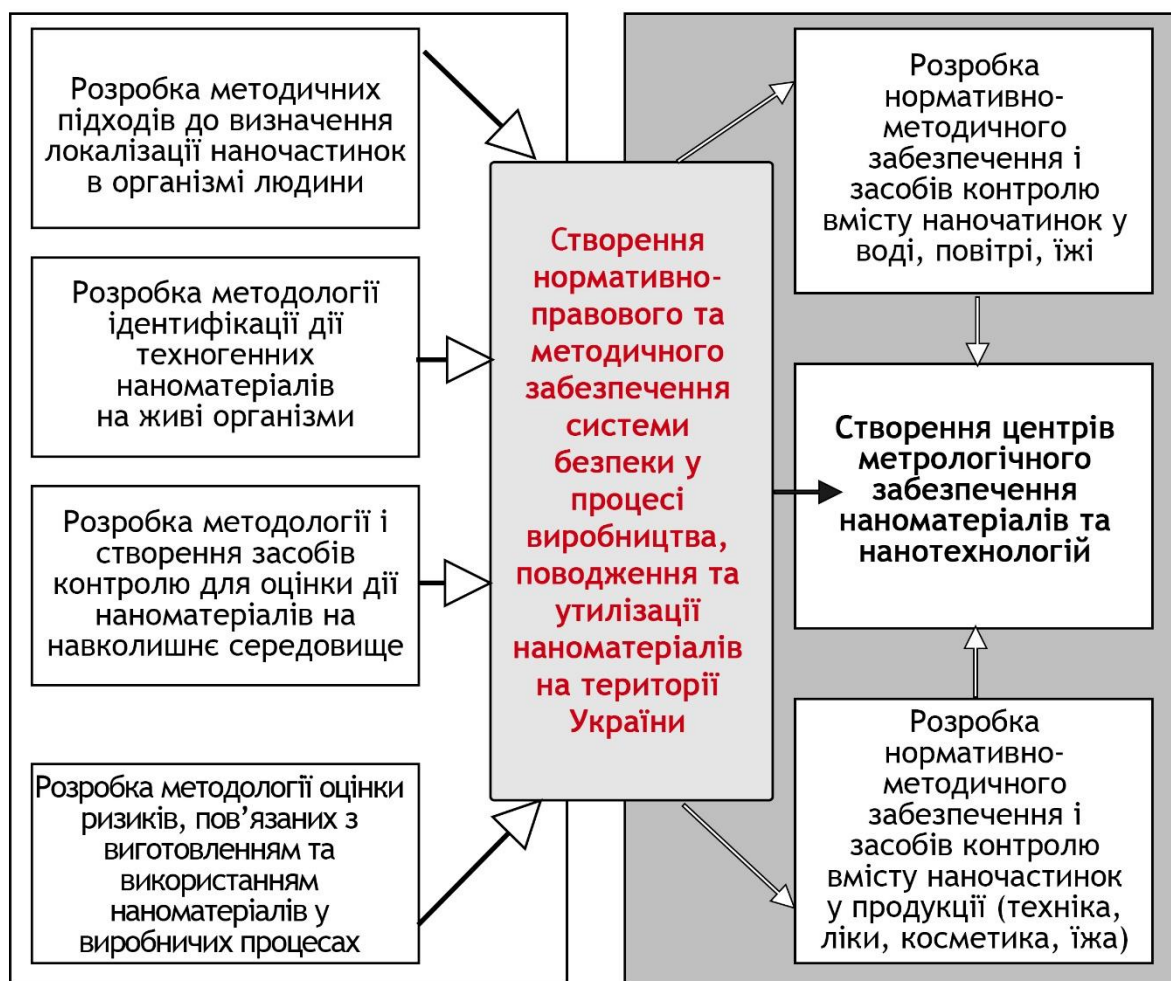

Рис. 2. Загальна схема створення нормативно-правового та методичного забезпечення екологічної безпеки у процесі експлуатації наноматеріалів

Слід зауважити, що специфічні властивості наноматеріалів можуть різнитися для кожного окремого випадку. Навіть при однаковій хімічній формулі та способі отримання. Цей факт ускладнює класифікацію та маркування наноматеріалів. Крім того, не для всіх речовин визначено більшість показників, і визначення їх часто унеможлиблюється через відсутність необхідного обладнання або навіть методу визначення.

Література

1. Ковтун Г.П. Наноматериали: технологии и материаловедение: Обзор / Г.П. Ковтун, А.А. Вережкин. – Харьков: ННЦ ХФТИ, 2010. – 73 с. 2. Nanotechnology patents in USPTO (Patent) / StatNano. – URL: <http://statnano.com/report/s103>
3. Khrypunov G. Increasing the efficiency of film solar cells based on cadmium telluride / G. Khrypunov, S. Vambol, N. Deyneko, Y. Suchikova // Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. – 2016. – № 6/5 (84) – P. 12–18.
4. Suchikova Y. Provision of environmental safety through the use of porous semiconductors for solar energy sector / Y. Suchikova // Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. – 2016. – № 6/5 (84) – P. 26–33.
5. Beckemper. Generation of periodic micro- and nanostructures by parameter-controlled three-beam laser interference technique / Beckemper, J. Huang, A. Gillner, and K. Wang, // J. Laser Micro/Nanoeng. – 2011. – №6(1). – P. 49–53.
6. Suchikova, Y.A. Influence of dislocations on the process of pore formation in n-InP (111) single crystals [Text] / Y.A. Suchikova, V.V. Kidalov, G.A. Sukach // Semiconductors. – 2011. – 45(1). – P. 121–124.
7. Трифонова Т. А. Экологическая безопасность наночастиц, наноматериалов и нанотехнологий : учеб. пособие / Т. А. Трифонова, Л. А. Ширкин. – Владимир : Изд-во Владим. гос. ун-та, 2009. – 64 с.
8. Suchikova Y.A. Synthesis of indium nitride epitaxial layers on a substrate of porous indium phosphide / Y.A. Suchikova // Journal of Nano- and Electronic Physics. – 2015. – Vol. 7, Is.3. – pp. 03017-1 – 03017-3.
9. American Society for Testing and Materials – ASTM. – URL: <http://www.astm.org/>
10. Suchikova, Y.A. Preparation of nanoporous n-InP (100) layers by electrochemical etching in HCl solution [Text] / Y.A. Suchikova, V.V. Kidalov, G.A. Sukach // Functional Materials. – 2010. – 17(1). – P. 131–134.
11. Sychikova, Y.A. Dependence of the threshold voltage in indium-phosphide pore formation on the electrolyte composition [Text] / Y.A. Sychikova, V.V. Kidalov, G.A. Sukach // Poverkhnost'. Rentgenovskie, Sinkhrotronnye i Neitronnye Issledovaniya. – 2013. – No. 7. – P. 25–30.
12. Suchikova, Y.A. Influence of the carrier concentration of indium phosphide on the porous layer formation [Text] / Y.A. Suchikova, V.V. Kidalov, G.A. Sukach // Journal of Nano- and Electronic Physics. – 2010. – 2(4). – P. 75–81.

УДК 541

Онищенко С.В.,

асистент кафедри професійної освіти
(Бердянський державний педагогічний університет)

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ НАНОТЕХНОЛОГІЙ

Що таке нанотехнологія? Приставка «нано» (від грец. «Nannos» – «карлик») означає одну мільярдну (10^{-9}) частку будь-якої одиниці (в нашому випадку – метра). Розмір одного атома або найменшої молекули близько 1 нанометра. Таким чином, нанотехнології – це сукупність методів і прийомів маніпулювання речовиною на атомному і молекулярному рівнях з метою виробництва кінцевих продуктів з наперед заданої атомної структурою [1, с.9]. І. Суздальєв зазначає, що хоча поняття нанорозміру було введено дуже давно (у зв'язку з вивченням колоїдних систем, з гомогенним і гетерогенним каталізом), тільки значний прогрес в методах дослідження і методах синтезу, поява нових квантово-механічних, обчислювальних, термодинамічних і інших методів дослідження і розрахунку виявили необхідність

розгляду цієї області як самостійної дисципліни [2, с.8]. Під терміном «нанотехнологія розуміють створення і використання матеріалів, пристроїв і систем, структура яких регулюється в нанометровому масштабі, тобто в діапазоні розмірів атомів, молекул і надмолекулярних утворень.

Яким чином можна вивчати нанооб'єкт? У вивченні властивостей нанооб'єктів можна виділити різні підходи. При мікроскопічному підході можливий перехід від одиничних атомів і молекул, що володіють одиничними атомними і молекулярними рівнями, до масивних тіл, для яких застосовні всі наближення твердого тіла. Використання атомно-молекулярних властивостей тягне за собою застосування методів квантової хімії, що дозволяє проводити розрахунки атомних і молекулярних орбіталей, характеризувати структуру молекулярних рівнів в нанокластер і тим самим визначати їх багато теплові, електронні, оптичні, магнітні та інші властивості. Твердотільний підхід полягає в розгляді переходу зонної структури масивного тіла до груп або окремих атомно-молекулярним рівням при його подрібненні або наноструктурування. Фізика накладає певні обмеження на маніпуляцію з нанорозмірними частинками: максимальний розмір нанокластера або наночастинки, при якому за допомогою сучасних методів помітно вплив поверхні на їх властивості, складає 100 нм. Для спостереження квантових обмежень мінімальний розмір не лімітований, а максимальний – пов'язаний з довжиною хвилі носіїв і також повинен бути менше 100 нм. [2, с.8].

Нанотехнологія має на увазі вміння працювати з такими об'єктами і створювати з них більші структури, що володіють принципово нової молекулярної (точніше надмолекулярної) організацією. Такі наноструктури, побудовані з «перших принципів», з використанням атомно-молекулярних елементів, являють собою дрібні об'єкти, які можуть бути створені штучним шляхом. Вони характеризуються новими фізичними, хімічними і біологічними властивостями і пов'язаними з ними явищами» [3, с.15].

Розвиток і впровадження в практику нанотехнологій може забезпечити прогрес у всіх сферах життєдіяльності людини. Можна з упевненістю стверджувати, що в цьому столітті нанотехнологія стане стратегічним напрямком розвитку науки та техніки, що потребують фундаментальної перебудови існуючих технологій виробництва промислових виробів, лікарських препаратів, систем озброєння і т.д., а також викличе глибокі перетворення в організації систем енергопостачання, охорони довкілля, транспорту, зв'язку, обчислювальної техніки [3, с.16].

ЛІТЕРАТУРА

1. Рыбалкина М. Нанотехнологии для всех [Электронный ресурс] / М. Рыбалкина – Издательство: nanonewsnet.ru, 2005. – 444 с.
2. Суздаев И.П. Нанотехнология : физико-химия нанокластеров, наноструктур и наноматериалов / И.П. Суздаев. – М. : КомКнига, 2006. – 592 с. (Синергетика : от прошлого к будущему).
3. Нанотехнология в ближайшем десятилетии: прогноз направления исследований / [Д. Уайтсайдс, Д. Эйглер, Р. Андерс и др.]; под ред. М.К. Роко и др.; пер. с англ. А.В. Хачояна. – М. : Мир, 2002. – 291 с.

РОЗРОБКА МАГНІТНОГО СОРБЕНТУ НА ОСНОВІ ПОЛІМЕРНОЇ СМОЛИ ТА МАГНЕТИТУ

Однією з актуальних задач сучасної науки являється створення нових функціональних матеріалів з заданими параметрами та відповідними характеристиками. Останнім часом активно досліджуються наноконпозиційні матеріали, що містять в своїй будові частки з магнітними властивостями. Такі матеріали мають широкий спектр застосування, починаючи з технологій покриття поверхонь закінчуючи водоочисними технологіями [1,2]. В якості сорбентів найчастіше використовують ферити синтезовані на основі сполук заліза. Встановлено, що наночастинки магнетиту (Fe_3O_4) проявляють сорбційну активність стосовно солей важких металів, нітратів та нафтопродуктів [3]. При цьому сорбційні властивості будуть залежати від розміру часток та площі їх поверхні, що в свою чергу залежить від способу синтезу магнетиту. Найпоширенішими методами отримання магнетиту є співосадження солей заліза в лужному середовищі, золь-гель метод та термічний розклад солей відповідних металів. Частіше всього використовують перші два методи, проте їх недоліком є низька ступінь відділення зважених часток магнетиту від розчину. Тим паче, що магнітні частки схильні до швидкого окиснення [4-5]. Одним із рішень цієї проблеми може бути стабілізація часток магнетиту за рахунок введення їх в матрицю полімерного матеріалу. В зв'язку з цим було розроблено новий метод синтезу магнітного сорбенту по типу ядро – оболонка. В якості ядра використовували катіоніт КУ-2-8, що являє собою сополімер стиrolа та дивенілбензола. Для отримання магнетиту в порах та на поверхні ядра попередньо проводили сорбцію іонів двовалентного та тривалентного заліза у співвідношенні 1:2. Після чого обробляли іоніт розчином луку в заданому діапазоні рН 9-10. Отриманий таким способом сорбент мав задовільні магнітні та механічні властивості. Для визначення сорбційних властивостей синтезованого сорбенту були проведені дослідження вилучення іонів заліза із модельних розчинів близьких до складу природної води. Сорбцію проводили в статичних умовах протягом 4-х та 24-х годин, при початкових концентраціях по іонам заліза 2-30 мг/дм³. На основі отриманих даних було розраховано ефективність та ємність сорбенту по іонам заліза. При початкових концентраціях 25-15 мг/дм³ ефективність становила в середньому 75% при відстоюванні протягом 4-х годин та 95% протягом 24 годин. При початкових концентраціях 10-2 мг/дм³ ефективність становила в середньому 93% та 98% протягом 4-х та 24-х годин відповідно. Проаналізувавши отримані дані можна зробити висновок про високу сорбційну активність магнітного сорбента по відношенню до іонів заліза.

Література

1. Чеченин Н. Г. Магнитные наноструктуры и их применение : [учеб. пособие] / Н. Г. Чеченин. – М. : Грант Виктория ТК, 2006. – 166 с.
2. Ambashta R.D. Water purification using magnetic assistance: A review. / R.D. Ambashta, M. Sillanpaa // J. Hazard. Mat., 2010.– Vol. 180. – P.38-49.
3. Анисимова Н.Ю. Исследование сорбционных свойств ферритмагнитных наночастиц / Н.Ю. Анисимова, Ф.С. Сенатов, С.И. Миляева и др. // Фундаментальные исследования. – 2011. – № 11. – С. 263-265.
4. Губин С.П. Магнитные наночастицы: методы получения, строение и свойства / С.П. Губин, Ю.А. Кокшаров, Г.Б. Хомутов, Г.Ю. Юрков // Успехи химии.– 2005.– Т. 74, № 4. – С. 539–574.
5. Журавлев Г. И. Химия в технология ферритов / Г. И. Журавлев. – Л.: Химия, 1970. – 192 с.

Наукове видання

**Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи
розвитку**

(20-21 квітня 2017 року)

Частина 1

Збірник тез

Відповідальний за комп'ютерну верстку – С. В. Онищенко

Дизайн обкладинки – С. С. Ковачов

Відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат та інших відомостей несуть автори

Надруковано з оригінал-макету, наданого авторами

Підписано до друку 28. 04.2017 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура "Arial". Друк – лазерний.
Ум.-друк. арк. 25,7. Обл.-вид. арк. 26.
Наклад 300 прим. Вид. № 155.

Адреса редакції:
71100, м. Бердянськ, Запорізька обл., вул. Шмідта, 4